DECRETALES D. GREGORII PP

INSTITVT. IVRIS CANONICI, QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI METHODO LIBRIS IV. COMPREHENDITVR.

A IOAN. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO conscriptæ: & in Aula Romana, mandato Pont. Max. ab illustribus viris olim recognitæ.

Nunc primùm reiectis ad finem cuiusq; columnæ locis, unde sumpti sunt.

LVGDVNI,

CIↃ IↃ CXIII.

CVM LICENTIA.

PIO PONT. MAX. IOAN. PAVLVS LANCELOTTVS IVRECONSVLTVS PERVSINVS, S.

PONTIFICII *Iuris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos cōscripsimus, & summi viri castigarunt, quæ quidem optandum sanè erat, vt ijs in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & scriptæ & recognitæ fuissent, vel ea saltem ratione quòd auctores ipsi munera nobis gratiora ac pretiosiora facere consueuerint, & sæpe non tam quid, quàm à quibus accipiant, homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque causa fieri non sinit, illud certè nulla ratione committi debet, vt iuris scilicet Pontificij Institutiones sub alterius, quàm ipsius Pontificis nomine appareant, à quo Po itificia omnia iura emaneant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quicquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum Constitutionibus deriuatum est, ad ipsum Romanum Pontificem, quasi ad fontem proprium, redibit. Ad te autem eo iustiùs, quòd magnis alijs animi dotibus, quibus ad Pontificatū tibi aditum parasti, exactissimam adiunxisti Iuris huius cognitionem. Vnde perbellè nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorem reddit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam Rempubl. instructionem, eam nunc tu contrà, cùm Canonum conditor euaseris, beneficium reponens meliorem sis redditurus: cuius rei non dubia iam apparent indicia, cùm ad restituendos antiquos Christianorum mores atque hæreses extirpandas, sanctissimas quotidie Constitutiones edere non desistas, quæ dubio procul Christiano gregi non minus futuræ sunt salubres ijs ipsis quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem Institutiones hæ nostræ gradum fortè rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumen, felicemq́ seruet.*

INDEX TITVLORVM, ET PRIMVM PRIMI LIBRI.

i. DE Iure Canonico.
ij. De Iure Diuino, Conſuetudine, & Conſtitutionibus.
iij. De Eccleſiaſticis conſtitutionibus.
iiij. De Iure perſonarum.
v. De Epiſcopis, & ſummo Pontifice.
vj. De Electione.
vij. Qui eligere, eligíue poſſunt.
viij. De Poſtulatione.
ix. De Confirmatione Electionis.
x. De Conſecratione.
xj. De receptione, & auctoritate Pallij.
xij. De vita & honeſtate Prælatorum.
xiij. De officio Archidiaconi.
xiiij. De officio Archipresbyteri.
xv. De officio Vicarij.
xvj. De Coadiutore.
xvij. De Corepiſcoporum vſu ſublato.
xviij. De Translatione.
xix. De Renunciatione.
xx. De Depoſitione, ſeu Degradatione.
xxj. De Sacerdotib. in inferiori gradu cõſtitutis.
xxij. De eis, q. in ſacris ſunt conſtituti.
xxiij. De ijs, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti.
xxiiij. Communia tam maiorum, quàm minorum ordinum.
xxv. Qui promoueri non poſſunt.
xxvj. De Præbendis & alijs beneficijs.
xxvij. De Collationibus.
xxviij. De Inſtitutionibus, & Iure Patronatus.
xxix. De Clericis non reſidentibus.
xxx. De regularibus, ac Monarchis.

SECVNDI LIBRI

j. De Rerum diuiſione, atq; illarum admiſtratione.
ij. De Sacramentis.
iij. De Baptiſmo, & eius effectu.
iiij. De Sacramento Chriſmatis.
v. De Pœnitentijs & Remiſſionibus.
vj. De Euchariſtia
vij. De Extrema Vnctione.
viij. De Sacramento Ordinis.
ix. De Sacramento Matrimonij.
x. De Sponſalibus.
xj. De Nuptijs.
xij. Quæ Matrimonium impedire poſſunt.
xiij. De Triplici cognatione.
xiiij. De Clandeſtina deſponſatione.
xv. Qui matrimoniũ accuſare poſſunt vel contra illud teſtificari.
xvj. De Diuortijs.
xvij. De Rebus ſacris, ſanctis, & religioſis.
xviij. De conſtruendis, conſecrandis, & reparandis Eccleſijs, & Altaribus.
xix. De Vnionibus Eccleſiarum.
xx. De immunitate Eccleſiarũ & ſubiectiõe.
xxj. De Cenſibus, Exactionibus & Procurationibus.
xxij. De Capellis Monachorum.
xxiij. De Religioſis domibus.
xxiiij. De Sepulturis.
xxv. De Canonica portione.
xxvj. De Decimis.
xxvij. De Rebus Eccleſiæ alienandis, vel non.
xxviij. De Peculio Clericorum, Relictis, & Succeſſionibus eorum.

LIBRI TERTII.

j. De Iudicijs, & illorum diuiſione.
ij. De Procuratoribus.
iij. De Pactis, & Tranſactionibus.
iiij. De Arbitrijs.
v. De In ius vocando.
vj. De Dolo, & Contumacia, & in Poſſeſſionem miſſione.
vij. De Libelli conceptione, & oblatione.
viij. De Exceptionibus & Replicationibus.
ix. De Mutuis petitionibus.
x. De Reſtitutione ſpoliatorum.
xj. De Litis conteſtatione,
xij. De Iuramento calumniæ.
xiij. Vt lite pendente nihil innouetur.
xiiij. De probationibus.
xv. De Sententijs, & Re iudicata.
xvj. De Executione rei iudicatæ.
xvij. De Appellationibus.
xviij. De Reſtitutione in integrum.

LIBRI QVARTI.

j. De Accuſationibus, Denunciationibus & Inquiſitionibus.
ij. De Duplici purgatione.
iij. De Simonia.
iiij. De Hæreticis, & Schiſmaticis, & Apoſtat.
v. De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.
vj. De Furtis.
vij. De Vſuris.
viij. De Adulterijs, & alijs coniunctionibus illicitis.
ix. De Crimine falſi.
x. De Homicidio.
xj. De Iniurijs, & damno dato.
xij. De Eccleſiaſticis Cenſuris.
xiij. De ſententia Excommunicationis.
xiiij. De Eccleſiaſtico Interdicto.
xv. De Suſpenſione.

FINIS.

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER PRIMVS INCIPIT.

Io. Paulus Lancelotus I.C. Perusinus, Iuris Pontificij Canditatis, S.

PROOEMIVM.

LIBROS Iuris Pontificij diligenter intuentib. facilè apparebit, eos ad quãdã imitationem illorum, qui in iure Ciuili extant, fuisse conscriptos, atq; digestos. Nam vt illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pontificis authoritate potissimùm nituntur: ac velut illi Romanorum Imperatorũ constitutionibus, Senatus, aliorúmque magistratuum placitis, & Iurisconsultorum responsis cõstant, sic in hoc Pontificum itidem Romanorũ sanctiones, sacrorum Cõciliorũ decreta, & sanctissimorum virorum haud dissimili ordine congestæ sententiæ conspiciuntur: quæ omnia tam pari postmodum studio posteritas amplexa est, & tam eodem stylo interpretata, vt inter bonas artes nullæ prorsus sint, quæ tanta similitudine sese inuicem contingant. Non parua hinc nos interdum cepit admiratio, quánam ratione contigerit, vt veluti Imperatorio nomine Cæsarei Iuris in certos libros redacta sunt elementa, non ita etiam ad vsum studiosæ iuuentutis ad ius Canonicum ab ipsis Pontificibus compositæ Institutiones reperiantur, cùm id, si, vt quidem nunc est, contem-

plemur, ædificij cuiusdam referat speciem, ianuis atque omni propemodum aditu carentis, & vna hac tantùm dissimilitudine à iure Ciuili seiungatur. Accedit, quòd, cùm nemo sit mortalium qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non sine magna sua laude facturi videbantur. Sed Veteribus quidem facilè id ignosci poterit, in iaciendis & struendis huius Iuris fundamentis videlicet occupatis, & quasi materiæ defectu impeditis: at Recentioribus, eius facultatis tractatibus ad iustum corpus excrescentibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore statuæ cuiusdam effigiem ducere non difficile fuisset: & quæ nostrorum est felicitas temporum, nō modò in ea re illustrium virorum opera vti, verum etiam per se id præstare nonnulli potuissent. Sed & horum quidem vitæ breuitate, quidam multiplicium hæresium, bellorúmque tam ciuilium, quàm externorum procellis facilè excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus fastigio vniuersæ Ecclesiæ præsidens, atq; orbem ipsum principum discordiis fluctuantem, bellorumq; incendiis æstuantem circūspiciēs, ad ocium literarium variè agitatum animum facilè poßit appellere? Sed hoc nos parū aliquandò perpendisse videri possumus: nam cùm in aula Romana difficilimis tēporibus degeremus, de Institutionibus iuris Canonici Pontificio nomine conscribendi, Iustiniani Imperatoris exemplo, ipsi Romano Pontifici suggeßimus: & quāuis minùs fortè opportunè, de his tamen cōscribendis ab eodē mandatum accepimus, & quātum in nobis fuit, etiam expleuimus: siquidem intermisso superioribus annis prælegendi ac

patro-

patrocinandi munere, impensè operā dedimus, vt per nos huiusmodi Institutiones componerentur, quæ, vt Pōtificio nomine exirent, non indignæ iudicarentur: quòd quidē ex sententia nobis cessisse, ita locupletissimum summorū virorum probauit testimoniū, vt illæ iamiā de manu Pōtificis in manus vestras venturæ crederentur. Sed vsq; adeò postmodum, cùm Romæ ob eam vnā rem diu fuissemus, supremæ manus impositio differebatur, vt qui grauissimis, ac multiplicibus vndique ad sedem Apostolicam confluentibus negociis admodū summum Pontificē, & natura ipsa (vt aiebant) valde cunctatorem distentum fuisse ignorauerit, magnam illo tempore incuria rerum harū incuriam fuisse facilè suspicari potuerit. Itaq; diutius sustinere non valentes in patriam concessimus, Pontifex paulò mox in fata. Sed hæc cōmentariolo sufficiat nos aliquando fuisse cōplexos. Ergo si cui fortè audentiores visi fuimus, qui tātam rem aggredi tam imbecilli ausi fuerimus, maximis authoribus, atq; adeò mandato ipso Pontificio hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certè id nō impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impensas, atque inuidorum obtrectationes, nescio an dicam, frustrà subierimus, vtinā nō amplius subituri. Sed hæc omnia æquissimo feremus animo, si, quod vehemēter semper optauimus, nostra hæc eiusmodi sit scriptio, quæ studiis vestris cōmoda videri possit: quòd sanè his temporibus futurum non desperamus, quibus vt nonnullos fortè sacrosancti Pontificij iuris ignoratione in errores aliquos, atq; hæreses faciliùs prolabi potuisse, ita nunc expedi-

tiore quadam, eius tractatione non tam facilè iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos verisimiliter existimare debemus. Vnde quamuis non ijsdem, quibus inchoatus fuit auspiciis, liber hic noster in lucem prodeat, in communi saltem periculo non fuisse nos ociosos, sed quoquo modo tulisse opem, iuuabit. Accipite igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad ius Canonicum & scriptas, & castigatas Institutiones: Cumq; eis nihil sit comprehensum, quod (ni fallimur) sacris Canonibus penitus non consentiat, ita existimate, si de Pontificis manu eas accepissetis, fuisse id perinde futurum, ac si vobis vasis aureis, ac longè splendidissimis mensis fuissent fercula subministrata: nunc cùm de manu nostra, ac si fictilibus illa quidem, atq; exoticis, in sapore tamen nullam fore differentiam.

DE IVRE CANONICO.

TITVLVS PRIMVS.

Diuiditur in tres partes. In prima ponit, vnde dicatur Ius Canonicum. In secunda, quid sit. In tertia, ex quibus constet. Partes patent. h. d.

IVri Canonico daturum operam nosse oportet, vnde talis denominatio descendat. Et quidem Ius, generale est nomen: Canonicum verò, dicitur à verbo Græco Κανὼν, *a* quod Latinè idem significat, quod regula: vnde ius Canonicum, Ius regulare non malè dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quòd ex regulis priscorum Patrum ad rectam viuendi normam institutis deductum fuerit. Est igitur Ius Canonicum, quod ciuium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Constat verò in primis id Ius diuinæ legis præceptis, consuetudine, & constitutionibus: quæ singula qualia sint, diligentiùs dispiciamus.

DE IVRE DIVINO, CONSVEtudine & constitutionibus.

TITVLVS II.

Ius diuinum, est quod continetur in Lege, & Euangelio, & est immutabile. h. d.

IVs diuinum est, quod in Lege continetur & Euangelio, *b* atque immutabile semper permanet. Sunt *c* enim Legis & Euangelij præcepta, aut moralia, aut mystica. Moralia præcepta nullam omninò mutabilitatem recipere possunt: Mystica verò, etsi quantum ad superficiem mutata videantur, secundùm moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comperiuntur.

Quid sit consuetudo, & vnde duxerit originem, & quam vim habeat. h. d.

IVs *d* consuetudinis, post naturalem legem sumpsit exordium, ex quo homines in vnum cõuenientes cœperunt simul habitare: quod ex eo tempore factum creditur, quo Cain ciuitatem ædificasse legitur. Est autem consuetudo, *e* Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. in ijs enim rebus, in quibus nihil certi diuina statuit scriptura, *f* mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt: & sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum sunt coercendi.

Praua consuetudo non ligat.

HÆc tamen de ea consuetudine intelligere nõ oportet, qua neq; diuino Iuri, neq; Canonicis contradicit institutis: si quid autem contra fidem Catholicam vsurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quàm vetustas erroris est appellanda.

Quid sit constitutio, & quotuplex: &, ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euangelium & Canones sunt honorandæ, licet ipsi Ecclesia non ligetur.

COnstitutio *a* est lex scripta. Constitutionum autem *b* aliæ Ciuiles, aliæ Ecclesiasticæ. Ciuiles sunt, quas Princeps, aut Magistratus, aut populi sibimetipsis sanciunt: quæ quidem, si Euangelicis, atque canonicis decretis non sint contrariæ, *c* sunt omni reuerentia dignæ, atq; eis Ecclesia sæpe contra *d* hæreticos, contra tyrannos, & quoscunq; prauos vtitur: alioquin nullius sunt momenti, quod vsq; adeò obtinet, vt etiam si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatum. Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, species, & authoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS CONstitutionibus.

TITVLVS III.

Canones quibus constent, & quotuplicia sint Concilia, & quæ Concilia vniuersalia.

CAnonum *e* quidem alij sunt statuta Conciliorum, alij decreta Pontificum, aut dicta sanctorum. Conciliorum verò alia sunt vniuersalia, alia prouincialia, alia verò Episcopalia. Vniuersalia sunt, quæ sancti Patres ex vniuerso orbe *f* in vnum conuenientes, iuxta fidem Euangelicam & Apostolicam condiderunt.

Initium vniuersalium Conciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit temporibus Constantini: & ipsorum celebrandorum est apud sedem Apostolicam authoritas.

QVorum *g* celebrandorum initium post sanctissimos Apostolos à temporibus Constantini magni cœpit. ipse enim primus, cùm feruente persequutione, docendarum plebium commoditas minimè daretur, Christianis, vt liberè congregarentur, facultatem præstitit. Legitima *h* verò Conciliorum vniuersalium aggregandorum potestas, & authoritas est penes sedem Apostolicam: quæ, *i* si Romanus Pontifex interesse impediatur, vnum vel plures speciales ad hoc legatos constituere solet.

Quatuor sunt principalia Concilia: Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.

INter *k* cætera autem concilia quatuor sunt, quæ totam principaliter Christianam fidem complectũtur, quasi quatuor Euangelia: Nicænum scilicet, Constantinopolitanũ, Ephesinũ, & Chalcedonẽse. in quibus velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit.

Inter discordantia concilia præponetur sententia eius qui est maioris authoritatis.

---

a *can. 1. distinct. 3.* b *distinct. 1. in sum.* c *can. si § his itaque. distinct. 6.* d *can. si § ius verò consuetudin. distin. 6.* e *canon. consuetudo. 1. distinct.* f *canon. in his rebus. 11. distinct.*

a *canon. constitutio. 2. distinct.* b *3. distinct. in sum.* c *gl. p. canon. cum ad veram; 96. distinct.* d *canon. 1. in fin. & can. sequent. distinct. 10.* e *can. 2. § porrò. dist. 3.* f *can. 1. in prin. vers. sub hoc. dist. 15.* g *can. 1 in prin. dist. 15.* h *dist. 17. in sum. in fin. & cau. 1. & seq. d. dist.* i *quib. fortè.* k *can. 1. § inter cætera. & can. seq. dist. 15.*

ALia verò concilia, quæ ductu sancti spiritus congregata & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locum vendicant. Quòd si quando inter ea discors sententia inueniatur, illius sententia magis est tenenda, cuius antiquior & maior est authoritas.

Prouincialia consilia quæ sint, & quam authorit. habeant.

PRouincialia *a* concilia sunt, quæ propter Ecclesiasticas causas & altercationum sedationes per singulas prouincias, conuocante Metropolitano Episcopo omnes prouinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum capitula, celebrari placuit. Hæc autem neq; diffiniendi, *b* neq; generaliter constituendi vim aliquam habent: sed tantum curandi, vt id seruetur quod aliàs statutum est, & quod generaliter seu specialiter obseruari præceptum est: licet interdum & quæ ab his rectè statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

Quæ sint Episcopalia concilia, & qui ipsis ligentur.

EPiscopalia cõcilia sunt, quæ Episcopus in sua dioecesi singulis annis *c* conuocat, dum inter suos Abbates, Presbyteros & Clericos cognoscit. In iis, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra Dioecesim constituti, neq; ignorantes (nisi sit ignorantia supina) ligantur. Quamobrem pastoralis officij cura postulat, vt, quæ in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat.

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis conciliorum.

DEcreta *d* quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exæquãtur. Nã & id denũ hodie probatur, quod sedes Apostolica probauit, & quod illa repulit, reiicitur: multò magis quæ ipsa pro Catholica fide, pro sacris dogmatibus diuerso tempore scripsit, debent ob omnibus reuerenter recipi.

Scripta sanctorum non inserta iuri communi, secundum post decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

ALia *e* sanè est causa eorum, quæ sancti viri, vel sacræ paginæ interpretes scripta reliquerũt: nam quę sacris canonibus interserta comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem, cætera verò post scita Pontificum authoritatem tenẽt: nam licet diuinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdum præcedant, quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis, illis quandoque præponuntur: in causis verò diffiniendis, secundum post eos locum habere merentur. Aliud est *f* enim causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cùm in negociis diffiniendis non solum necessaria sit scientia, verùm etiam potestas.

Ius Canonicum versatur circa personas, res, & iudicia.

VErsatur autem Ius Canonicum circa tria: circa personas, res, & iudicia. Verùm quia posteriora duo ad personas referuntur, videamus prius de personis: parum enim esset illa noscere, si personæ ignorentur, quarum causa illa ipsa cõstituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONARVM.

TITVLVS IIII.

Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici: & clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris non in sacerdotio nec in sacris.

PErsonarum *g* genera duo sunt: vnum laicorum, alterum verò clericorum. Laici, qui & populares dici possunt, sunt, quibus licet temporalia possidere, vxorem ducere, causas agere, inter virum & virum iudicare. Clerici sunt, qui diuinis officiis mancipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare conuenit. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officiis sunt asscripti: nam si cognouerimus, quæ istæ personæ sunt, simul etiã & qui laici sint, intelligemus. Horum autem quidam sunt in sacerdotio, quidam in sacris, quidam nec in sacerdotio nec in sacris. Rursus eorum qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel ordine positi, quidam verò in inferiore. Videamus igitur primùm de his sacerdotibus qui in altiore gradu positi sunt, proximè de his qui in inferiore, ac subinde de his qui tantùm in sacris ordinibus constituti sunt, visuri, & demum de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS ET SVMMO Pontifice.

TITVLVS V.

Episcoporum ordo est tripertitus, & Patriarchæ primum post Papam locum tenent.

IN altiori gradu constituti sunt Episcopi. Est autem *a* Episcoporum ordo tripertitus: Alij enim sunt Patriarchæ, siue Primates: alij Archiepiscopi: alij simpliciter Episcopi. Patriarchæ *b* sunt, qui primum post Romanum Pontificem tenent locum: quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus. Appellantur autem Patriarchæ, quia summo honore funguntur, quasi patrum principes: vnde ob dignitatis excellentiam, & crucem *c* ijs deferre, & ab Episcopis, & Archiepiscopis appellationes recipere iure permittitur.

Archiepiscopi sunt præsules Episcoporum vnius prouinciæ.

ARchiepiscopi *d* sunt vnius prouinciæ Episcoporũ Principes, & Præsules. Prouinciæ siquidem *e* longo ante aduentum Christi tempore, maxima ex parte diuisæ erant: quæ diuisio postmodum ab Apostolis & eorum successoribus renouata est. Itaque vbi dudum Primates erant seculi, nostros Patriarchas vel Primates lege Ecclesiasticæ poni iusserunt. In ciuitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Iudices habebant, illi hodie præsunt, qui Metropolitanorũ, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur inter suos suffraganeos cognoscere, pertinet: à quibus tamen si duriùs illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut sedem Apostolicam appellare poterunt.

Episcopi sunt, qui præsunt maioribus populis, & Latinè speculatores appellari possunt, & magna est ipsorum in Ecclesia authoritas.

SImpliciter autẽ Episcopi sunt, *f* qui maioribus populis & frequentioribus ciuitatibus præsunt. Ijspeculatores Latinè dici possunt: Episcopus enim, quasi speculator in Ecclesia præpositus est: Mores enim & vitam populorum infra se positorum speculatur & perspicit. Horum autem non modica in Ecclesia est authoritas: nam præter ligandi soluendiq; potestatem & visitandi diligentiam, soli sacrum chrisma conficiunt, *g* soli Dei altaria & Ecclesias consecrant, & pollutas repurgant, Clericos ordinant, suspendunt & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, dispensatio, solennis poenitentiæ impositio.

Quod inferiori conceditur, multò magis cõceditur & superiori.

QVod autẽ diximus prædicta solos Episcopos efficere posse, non eum habet intellectum, quasi Archiepiscopi & Primates non eandem habeant potesta-

a *dist. 17. per totum. & can propter. dist. 18.* b *d. dist. 18.* c *18. in sum.* d *can. pen. in Palea 18. dis. & c. sicut olim. extra de accus.* d *can. 1. per totum dist. 19.* e *distinct. 20. per totum* f *§ sed aliud. in sum. d. distinct. 20.* g *canon. duo sunt genera. 12. q. 1.*

a *can. 1. vers. ordo dist. 21.* b *d. can. 1 § Patriarcha.* c *can. antiq. Patriarchalium. ext. de priuil.* d *can 1. dist. 21.* e *can. 1. dist. 99.* f *can. 1 § Episcopus. dist 21.* g *can. 1. versicul. ad Episcop. dist. 25. canon. quamuis. dist. 68. & 26. quæstion. 6. per totum.*

tem; sed

tem: sed, quod presbyteris & cæteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum enim esset cogitare, Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis & Primatibus qui Episcopis præsunt, eadem denegari.

Papa est ordinarius omnium ordinariorum, & Ecclesia Romana omnes Ecclesia subsunt.

SIcut autem Petrus apostolus primus fuit Apostolorum, ita & Ecclesia suo nomine consecrata, Domino instituente, prima est & caput cæterarũ: & qui illi præest, cæteros Episcopos antecellit: vnde ad eam, tãquam ad matrem *a* atque apicem, omnes maiores Ecclesiæ & Episcopi recurrunt, à qua quasi à quodam capite dona, velut in corpus omne diffunduntur. Ipsa autem tanquàm omnium magistra, celsiore sede residens à quoquam iudicari non poterit. Quinimò velut tempore Noe omnes extra arcam positi, diluuij vastitate cõsumpti sunt: sic extra Petri nauiculam constituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur.

DE ELECTIONE. TITVLVS VI.

Duobus modis creantur Episcopi.

PRomouentur autẽ tam Episcopi, quàm prælati: cæteri, aut per electionẽ, aut per postulationem.

Quid sit electio, & quòd ad vnum Ius eligendi habentes citari debent, aliàs non valet electio; & non citatus potest habere ratam electionem.

CÆterùm, vt priùs de electione dicamus, Electio nihil aliud est, quàm hominis alicuius ad dignitatẽ, vel fraternam societatem Canonicè facta vocatio: nam cùm viduatæ prouidendum est Ecclesiæ, debent cuncti, qui eligendi Ius habent, legitimè citari, vt electioni intersint. Quòd si vel in vnius persona fuerit id omissum, irritum reddit electionẽ talis omissio. Sæpe etenim rescriptum est, magis hac in re vnius obesse contemptum, quàm multorum contradictionem: *b* planè, si is, qui citatus non fuerit, ratam adueniens habere velit electionem, confirmanda erit electio. *c*

Absens potest vni de capitulo votum suum demandare h.d.

SEd & si quis casu aliquo ad electionẽ accedere fuerit impeditus, votum suum vni, vel pluribus de capitulo demandare minimè prohibendus erit.

Procurator ad eligendum non potest vnum procuratoris, a liurn proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona.

ET *d* si tantùm vni votũ suum quis demandauerit, & is vnũ suo, aliũ mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit, nihil agit, nisi de certa eligẽda persona mandatum acceperit: quo casu in illam mandantis, in aliam suo nomine iure consentire poterit.

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis: & si non appareat de prioritate in occupando, præponitur electus à capitulo, vel primò nominatus in procuratorio. h.d.

QVòd si pluribus *e* in solidum vices suas quis commiserit, nõ quidem omnes reddere votũ poterunt (quia vota dirigere possent in diuersos, sicq; res non haberet exitum) sed erit occupantis melior conditio: & si ita concurrant, vt inter eos prior nõ appareat, is admittetur duntaxat, quem vel capitulum vel pars maior elegerit, vel si concordare nequeat, is qui primus in instrumento, vel literis procurationis nominatus fuerit.

Non possunt plures deputari ad eligendum in solidum. h.d.

SIn aũt plures nõ in solidum constituti fuerint, eadẽ ratione nullus eorum admittendus erit, sibiq; mandans imputet, qui sic eos imprudenter constituerit.

Non potest votum in electione reddi per literas.

a ca. antiq. ext. de priuil. b ca. quod sicut. in si prin. d. tit. de elect. c d. c quod sicut in fi. prin. d c. si quis iusto §. porrò de elect. in 6. e c. si quis iusto in princ. de elect. in 6.

SEd cùm absens reclamante capitulo extraneum constituere nequeat, videamus an si nullus de collegio velit esse procurator, saltem per literas votũ suum reddere valeat? & sanè, cùm non ante electionem, sed in ipsa electione secretè, & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

Superiùs dicta non habent locum in electione Papa, in qua multa sunt specialia. h.d.

SEd hæc quidem in aliorum Episcoporum, non in Romani Pontificis electione obtinent. In huius enim nec vlla necessaria est citatio, nec alij quis absens votum suum demandare permittitur. Alia quoq; in eo specialiter constituta sunt, quæ ex Decretalium libris decentius est quàm hic, accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem: & quòd laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere. h.d.

CElebratur autem electio tribus modis *a* per inspirationem, per scrutinium, & per cõpromissum: per inspirationem, vt cùm electores nullo præcedente tractatu, quasi diuini spiritus impulsu simul omnes in vnum repentè consentiunt, & simul vnum nominant: quòd si fortè laici prece vel precio *b* corrupti aliquem concordibus clamoribus petant, is non tam per inspirationem, quàm per nefariam conspirationem nominatus omni penitùs electionis fructu meritò carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutinium, & qui sint scrutatores. h.d.

PEr scrutinium fieri dicitur electio, cùm præsentibus omnibus, qui debent, volunt & possunt commodè interesse, tres de collegio fide digni assumuntur, qui secretè & sigillatim vota cunctorũ diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta publicant. Quo facto collatione habita, is demum censetur electus, in quem, vel omnes, vel maior & sanior pars capituli statim consenserint.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate, ac zelo, & de meritis electi. h.d.

QVòd si eligẽtium vota ita se diuiserint, vt hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ non minùs ex authoritate eligentium, quàm ex meritis electi sanior appareat, ad infringendam partis numerosioris electionem facultas erit minori, & de authoritate ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

Contra electionem factam à duabus partibus non potest opponi, nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium. h.d.

HOc tamen tunc obtinebit, cùm non magnus in altera parte contigerit excessus: cæterùm, si quando *c* duabus electionibus celebratis, pars altera eligentiũ, alia duplo maior numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti, vel authoritatis ipsorum paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit: quanquam, si quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipso iure redderet, id eis minimè censetur interdictum. Vocantur autem viri tres de collegio sumpti, scrutatores, eò quod singulorum vota diligenter scrutentur.

Quomodo per compromissum celebretur electio, & quod arbitri non seruantes formam compromissi nulliter eligunt. h.d.

PEr cõpromissum celebratur electio, cùm plures idonei viri eliguntur, in quos omnium vice eligẽdi certo modo facultas & potestas transfunditur, qui arbitri, compromissi fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non secundùm demãdatam formam egerint, nullum habiturum esse iuris effectum.

a c. perpetuo. vbi præsumpt. 8. Helia. de elect. in 6. b can. si ergo. 8. q. 1. & c. 2. de electio. extra. c c. si quando contigerit. de elect. in 6.

Potestas arbitrorum non expirat re non integra, etiam non secuta electione.h.d.

QVòd *a* si intra terminos constiterint, quod ab eis gestum fuerit, vsq; adeò ratum habendum erit, vt etiam non secuta electione, re tamen non integra, demandata sibi potestas reuocari non possit. Ostendimus quibus modis electio celebretur: consequens nunc est vti videamus, & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio.

QVI ELIGERE, ELIGI'VE possunt.

TITVLVS VII.

Quibus ius eligendi competat.h.d.

IVs igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduatæ Ecclesiæ pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine, vel præsumptione, pacto, vel priuilegio fuerint muniti, ab electione minimè sunt excludendi.

Impuberes & non constituti in sacris non possunt elegere.h.d.

SEd neq; in pupillari ætate constituti, neq; ij qui sacris ordinib. non sunt decorati, sunt admittendi. Absurdum enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ij quorum nullum est animi iudicium, & ad sacra tractanda, ij qui nondum illa attigerunt, assumerentur.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit, secus maiore.

ILlud quæsitum est, an excommunicati ad eligendum admitti possint? Et sanè, si minoris excommunicationis vinculo tantùm fuerint innodati, ab electione arcendi non sunt: Anathemate autem percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.

Suspensus à canone eligit secus ab homine.

IN suspenso quoq; non absimilis obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispensatione suspentus sit, electioni interesse minimè prohibetur: si verò per iudicis sententiam, anathematizato similis habebitur.

Eligere à superiore prohibiti, absentes, hæretici non possunt eligere.

HIs quoq; & illa annumerari debent, quibus à superiore, ne eligant, interdictum est. Item absentes: qui tamen in legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, aliis de capitulo votum suū demandare, secundū ea, quæ proxime *b* exposuimus, minime sunt prohibendi. Hæreticis autem vel non Catholicis, indistinctè ius eligendi adimitur.

Ob non seruatam formam, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximum superiorem.h.d.

INterdum tamen accidit, vt ij, quibus ab initio ius eligendi cōpetit, eo iure postmodum priuentur: vtputa, si qui aliter, quàm per præscriptas formas eligere tentauerint. Item, qui per tempus constitutionibus diffinitū in eligendo negligentes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas deuoluitur.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanam Pontificem.

ALia sanè *c* causa eorum est, qui sciens indignū eligunt, aut postulant: nam licet & ij eligendi iure priuentur, id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopū, sed immediatè ad summum Pontificem deuoluitur.

Laici non possunt eligere.h d.

LAicis *d* quoque, etiam si Principes sint, nullo neq; consuetudinis, neque præscriptionis, neq; conuentionis iure ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa iam factam electionem, non indecenter postulatur assensus.

a *c. in causis. ext. eod. titul.* b *suprà tit. præced. §. sed etsi quis.* c *d. c. quanquam.* d *d. c. sacr sanct. in fi. & ca. cum terra. in fi. eo. ti. cap. nobis. ext. de iure pa.*

Qualem Episcopum esse oporteat.h.d.

OPortet autem eum, qui in Episcopum eligendus sit (cùm Ars sit artium, regimen animarum) ætate maturum esse, natalibus illæsum, corpore integrum, fama candidum, literis instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilem, secundùm ea quæ latius infrà *a* dicturi sumus. Si enim ad seculares honores sine suffragatione meritorum indignum est perueniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta nō adiuuant: quàm diligens ac prudens habendā est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

Minor triginta annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

IGitur is, qui ad Episcopalem dignitatē promouēdus est, annos natus esse debet non minus triginta: *b* nā ea ætate Dominum *c* & baptizatum esse, & concionatum fuisse legimus: alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit. Idem *d* iuris est in iis, qui aut excommunicationis, aut suspensionis vinculo sunt innodati. Sed nec ij, *e* qui in sacris ordinibus non sunt constituti, saltem subdiaconatu, neq; schismatici eligi debent.

Eligentes indignum per triennium eligi non possunt.h.d.

ILli *f* quoq; qui scienter indignū eligunt, non solū eligendi potestate priuandi sunt: verùm etiā per triennium, vt ab aliis eligi possint, seipsos inhabiles reddunt.

Neophytæ non possunt eligi.

NEophytæ *g* quoq; in Episcopos ordinari prohibētur: indecens est enim, & valde præposterum, eum fieri magistrum, qui nondum didicit esse discipulus. Appellantur autem Neophytæ, *h* qui propositum sacræ religionis nouiter assumpserunt.

DE POSTVLATIONE.

TITVLVS VIII.

Quid sit postulatio. hoc dicit.

POstulatio *i* est eius, qui eligi non potest in prælatum concors capituli facta petitio.

Qui non animi, vel corporis vitio, sed aliàs non potest eligi, putà minor xxx. annis vel spurius, potest postulari.

SCiendum est enim, quosdam esse qui quamuis eligi non possint, postulari tamen minimè prohibentur. Quæ res ita videtur posse commodè diffiniri, vt quicunque non animi, vel corporis vitio, sed ob alterius defectum qualitatis eligi impediuntur, iidem tamen postulari possint. Ex hoc apparet, *k* eum, qui trigesimum annum non compleuit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut laicum, item naturalibus læsum, *l* licet eligi non possint, postulari tamen posse.

Episcopus & electus debent postulari, non eligi: secus, Abbas, & alij inferiores.h.d.

EPiscopus *m* quoque cùm propriæ sit allegatus Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest: ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem Iuris est *n* in Abbatibus, & cæteris Prælatis infra Episcopalem dignitatem constitutis: isti enim, licet propriæ Ecclesiæ videantur alligati, nihilominùs eligi possunt: proprium tamen non deserunt monasterium, nisi licentia legitimè impetrata.

a *infrà, de vit. & honesta.* b *ca. cùm in cunctu. extr. de elect.* c *can. presbyter. dist. 78.* d *sub eod. tit §. illud. & §. seq.* e *can. de Syracusana. in fi. dist. 28. ca. à multis de ætate & qualita.* f *c. cùm in cunctu §. fi. & c. cùm Vintoniens. & c. post inquisitionem extr. de elect.* g *can. 1. dist. 48.* h *can. 1. ead. distinct.* i *gl. in ver. vera postulatio. c. 1. de postulatio. in 6.* k *gl. in c. si extr. de postula. & c. cupientes § deniq; de elect. in 6.* l *cap innotuit. extra de elect.* m *d cap. vbi gl. extra. eo tit.* n *c. nullus religiosus. & c. si. abbatem. de elect. in 6.*

DE

DE CONFIRMATIONE Electionis.

TITVLVS IX.

Electus debet intra menſem conſentire electioni, alioqui alius poterit eligi. hoc dicit.

NVnc videndum eſt de confirmatione. Sciendũ eſt itaq; in primis, Gregoriana conſtitutione *a* in Lugdunenſi concilio cautum fuiſſe, vel electores, quàm primùm commodè poſſint, operam dent, vt electi conſenſum habeant: quem ſi infrà menſem ſine cauſa legibus cognita, electus accommodare diſtulerit, iure, ſi quod ei fuerat ex tali electione quæſitum, ſtatim carere debere: Electoreſque ad aliam electionem liberè poſſe conuolare.

Electus poſt conſenſum electioni præſtitum, vel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quantò citius poterit, confirmationem obtinere.

EAdem conſtitutione *b* cauetur, electũ infra tres mẽſes poſt conſenſum electioni præſtitũ, ſi nullum iuſtum impedimentũ obſiſtat, confirmationẽ à ſuperiore Prælato petere debere: alioqui trimeſtri ſpatio elapſo electionẽ eſſe penitùs irritandam. Sed cùm interdũ eueniat, vt aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum diſtantia prolixius tempus expoſcat, cõſuluſſimè Nicolaus *c* tertius ſanxit: Vt electi, quorum electionum confirmationes ad ſedis Apoſtolicæ examen deducit immediata ſubiectio, vel appellatio interiecta deuoluit, infrà menſem poſt cõſenſum, vel habitã de ipſorum electione notitiã, ad ſedem ipſam Apoſtolicam iter arripiant, & quantò citiùs cõmodè poterunt, cum omnibus iurib. coram ſede Apoſtolica perſonaliter cõparere nitantur, ſuarum electionum confirmationes petituri: aliaque inſuper adiecit, quibus eccleſiarum periculoſis vacationib⁹ ac malignantiũ ſubterfugiis, electorumq; incõmodis facilè occurritur: quæ nõ ſolùm in electionibus, verùm etiam in poſtulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non poteſt res Eccleſiæ adminiſtrare. h.d.

QVandiu *d* autem quis confirmatus non eſt, rerũ eccleſiaſticarum adminiſtrator eſſe non poteſt. ſi negotiis Eccleſiæ, ad quam vocatus eſt, ſeſe temerè ingeſſerit, omni iure, quod ei per electionem quæſitum fuerit ſtatim priuandus erit: nullo neq; œconomatus, nec procurationis prætextu excuſandus.

Electo non eſt obediendum, niſi literis confirmationis oſtenſis. hoc dicit.

PEtet igitur is qui confirmatus eſt, ab Apoſtolica ſede literas, confirmationis ſuæ tenorem continentes, illiſq; oſtendet, ad quos ea res pertinet: alioqui nulli eũ abſq; dictarum literarum oſtenſione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam ſedem facta, & in conſecrationis, vel benedictionis munere, locum ſibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, niſi cum cauſæ cognitione. h.d.

IS aũt, *e* ad quem cõfirmatio pertinet, diligenter examinare debet, & electionis proceſſum, & perſonam electi, eſt enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio, ad quẽ manus impoſitio ſpectat. Et cùm omnia ritè cõcurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat. Quòd ſi secùs factum fuerit, non ſolùm deiiciendus erit indignè promotus, verùm etiã indignè promouens puniendus. Nihil eſt enim quod Eccleſiæ Dei magis officiat, quàm ſi indigni ad regimen aſſumantur animarum. Quod cùm in cunctis ſacris ordinib. ſibi locum vẽdicet, in Epiſcopo tamẽ multò fortiùs: qui ad curam aliorum poſitus, in ſe ipſo debet oſtendere, quomodo cæteros in domo Dei oporteat conſeruari. Quòd ſi fortè eligentiũ vota in duas ſe diuiſerint partes, is confirmatoris iudicio alteri præferendus erit, qui maioribus iuuatur ſtudiis & meritis.

Si vnus ſit poſtulatus, alius electus, preponitur electus æquè idoneus, niſi poſtulantium ſit duplo maior numerus. Qui tamen ſi ignoranter indignum poſtulauerint, nec electio valet, ſed ſi ſcienter, electio tenet. hoc dicit.

ET *a* ſi vacante Eccleſia, ſciſſo in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alius verò poſtulatus, quæri poteſt, electióne confirmanda, an verò poſtulatio ſit admittẽda? In qua ſpecie ſi tã poſtulatus, quàm electus ſint idonei, reſponſum eſt, Si poſtulantium numerus ſit eligentium duplo maior, vtiq; poſtulationem eſſe admittendam: ſin id minus, electionem confirmandam. Sed ſi poſtulantes indignum neſcij poſtulauerunt, nec poſtulatio, nec electio rata habenda erit: ſi ſcientes & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi ſunt, quorum intereſſe poteſt. Et calumnioſè opponentes, puniuntur. h.d.

ILluc *b* etiam confirmantem obſeruare oportet, ne, dũ nimia in confirmando celeritate vtitur, cõtra doctrinam Apoſtoli proprium affectum Iuri & æquitati præponat. Itaq;, ſi coëlectus aliquis, vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus eſt: alioqui ſi nemo apparet in foribus Eccleſiæ, in qua electio facta eſt, generaliter edicendum erit, vt ſi qui ſint, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum in aſſignato peremptorio termino præſentes eſſe debeant. Quæ omnia locum habent, ſiue concorditer electio fuerit celebrata, ſiue non. Sciant tamen ij, qui contra electionem opponendum duxerint, ſe, ſi probationib. deſtituti fuerint, ab omni pœnitentiæ præſidio excluſos, legitimis pœnis eſſe ſubiiciendos.

Poteſt diſpenſari cum electo ſchiſmatico, ſi nullum ordinem à ſchiſmaticis ſuſceperit. hoc dicit.

DE *c* illo dubitari contingit, an eius qui abiurato ſchiſmate ad vnitatem eccleſiæ rediit, cõfirmanda ſit electio? & reſponſum eſt, Si à ſchiſmaticis nullũ ſuſceperit ordinem, & eius electio canonicè celebrata deprehendatur, poſſe illam diſpenſatiuè confirmari.

Confirmatus & nondum conſecratus, exercet ſolùm quæ ſunt iuriſdictionis, non quæ ſunt ordinis. Et nemo dat, quod non habet. hoc dicit.

IGitur confirmatione ſecuta, inter electũ & perſonas eligentium, hoc eſt, Eccleſiam, ſpirituale coniugiũ *d* contrahitur. Quapropter confirmatus liberã ſuper illis ſtatuendi nanciſcitur facultatem. Hoc autẽ ſic intelligi oportet, *e* eorum quidẽ quæ iuriſdictionis ſunt, vtputa, corrigendi, excommunicandi, iuſiurandũ exigendi, cõferendi, cõfirmandi, & iis ſimiliũ libera cõfirmato permiſſa ſit tractatio: Ea verò, quæ non iuriſdictionis, ſed ordinis ſunt *f* veluti Clericorum ordinationes, benedictiones virginũ, depoſitiones, Eccleſiarum & altarium conſecrationes, ante propriã conſecrationem peragere prohibetur. Neq; enim ratio ſuadere videtur, vt quis in alios id conferre poſſit, quo eundem indigere dignoſcitur. Quòd ſi conſecratus ſit, non ſolùm quæ iuriſdictionis, verùm etiam quæ ordinis ſunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE.

TITVLVS X.

Conſecratio expediri debet intra tres menſes poſt confirmationem. hoc dicit.

DEbet igitur is qui canonicè electus, cõfirmatus & examinatus eſt, nouiſſimè conſecrari. Quod *g* quidem ne Eccleſia Paſtoris quaſi deſtituta ſolatio, aliquod patiatur incõmodum, intra tres men-

---

a *c. quàm ſit. de elect. in 6.* b *d. c. quàm ſit. de elect. in 6.* c *c. cupientes de elect. in 6.* d *cap. auaritia. de elect. in 6.* e *c. nihil eſt in prin. extra de elect.*

a *c. ſcriptum eſt. extra de elect.* b *c. fin. de elect. in 6.* c *c. quia diligentia ext. de elect.* d *c. 2. § ſicut aũt. extr. de tranſla. epiſc.* e *gl. ſi. c. a. tranſmiſſa extr. de elect.* f *c. quod ſicut § præterea. & d. gl. ſi. extr. de elect.* g *can. 2. diſt. 75.*

ſes poſt electionem, niſi legitimum ſubſit impedimentum, expediri debet: alioqui ſi Metropolitanus, aut ij ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Eccleſiaſticis condemnationibus ſubiiciendi erunt.

Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi, alioqui non valet. hoc dicit.

ORdinationi autē intereſſe debent, non ſolùm Metropolitanus, verùm etiam cōprouinciales Epiſcopi, qui numerum conficiant trium. Nam & beatus Iacobus, qui Iuſtus appellatus eſt, à Petro, Ioanne & altero Iacobo, Apoſtolis ordinatus eſt: ſucceſſoribus ſuis ſcilicet formam dantibus: vt non minus quoq; tribus Epiſcopis, cæteris quoq; aſſenſum præbentibus, Epiſcopus ordinetur. Quod ſi ab vno, vel duobus Epiſcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Epiſcopi nominentur, à ſanctis Patribus interdicitur: ergo ſi nomen non habent, officium qualiter habebunt? Euocandi ſunt igitur à Metropolitano *a* ſuffraganei: qui ſi omnes concurrunt, bene eſt: ſi aliqui conuenire non poſſunt, ſui præſentiam per epiſtolam facere debent.

Archiepiſcopus impeditus, conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt. h. d.

QVòd ſi Metropolitanus, vel infirmitate, vel alia iuſta cauſa ita præpediatur, vt ſuorum ſuffraganeorum aliquem conſecrare non valeat, alicui coepiſcoporum vices ſuas demandare poterit, à quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur.

Deficientibus Epiſcopis comprouincialibus, aduocandi ſunt Epiſcopi vicinæ prouinciæ.

ILlud quæſitum eſt, ſi in prouincia in qua olim plures Epiſcopi fuerint, vnum tantùm remanere contigerit, quid fieri debeat, cùm & ſolus ordinare poſſit, & nullos quos conuocet, habeat prouinciales: De hoc in Sardicenſi concilio *b* ſtatutum legitur, vt ſuperſtes Epiſcopus conuocet Epiſcopos vicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales ſibimet Epiſcopos ordinet.

Quomodo ſit explicanda conſecratio. h. d.

COngregatis *c* igitur hora Dominicæ lucis tertia Epiſcopis & ſcrutinio cum precibus celebrato, duo ſupra caput ordinandi, Euangelij codicem tenentes, manus imponant, & vno ſuper eodem benedictionem fundante, cæteri qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant, atque illud vna cum manibus ſacro chriſmate deliniant: quo demum peracto, Eccleſiæ Romanæ, atq; eius Pontificibus fidelitas ſecundùm formam Gregoriani reſcripti iuranda erit.

DE RECEPTIONE ET authoritate Pallij.

TITVLVS XI.

Pallij receptio non eſt differenda: & volens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menſes obprobare: alioqui tenetur ad pœnam talionis.

HOc *d* amplius Metropolitanum proſpicere oportet, vt pallij petitionem, & receptionem non differat: cùm ſibi ſine pallio Epiſcoporum conſecrationē minimè permiſſam ſcire debeat: Eſt autem pallium Metropolitanorum inſigne ornamētum, quod de corpore beati Petri ſumitur, Paſtoralis officij plenitudinem deſignans: cuius receptio, vt citiùs explicetur, nouiſſimè conſtitutū eſt, ne per cuiuſuis criminis obiectionem forte palliando faciendam differri poſſit: niſi obiicientes corporali iuramento præſtito firmēt ſe nec agere quicquam callidè, ac de obiectis promptā fidem, hoc eſt, intra bimeſtris temporis ſpatium afferant, ad talionis, vel extraordinariam pœnam ſe Præſidis obligantes arbitrio, ſi obiecta minimè ꝓbauerint. Quòd ſi contradictores iſta facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquam obſtantibus, ad ipſius traditionem pallij procedendum erit.

Metropolitanus ſolùm in ſua prouincia, & certis diebus pallio vtitur, & pallium perſonam ſequitur, & ideo commodari non poteſt.

SEd eo nec ſemper, nec vbiq; Metropolitanus vti poterit (id enim ſoli Romano Pontifici, *a* dum Miſſarum celebrat ſolennia, permittitur) verùm in ſua tantùm prouincia, ac certis duntaxat diebus. Et cùm perſonam pallium non tranſeat, *b* nec alteri commodari poterit: & cum eo quiſque ſepeliendus erit.

Pleraq; dicta de creatione Epiſcoporum, habent locum etiam in alijs Prælatis.

HÆc de creandis Epiſcopis dixiſſe ſufficiat. Nunc de illorum vita, ac qualis eorum debeat eſſe conuerſatio, pleraque & de cæteris Sacerdotibus intellecturi, paucis expediamus.

DE VITA ET HONESTATE Prælatorum.

TITVLVS XII.

Qui præcellit dignitate, debet & innocentia præcellere. h. d.

DEbet *c* igitur Epiſcopus eſſe ſine crimine, & cunctum populum cui præeſt, conuerſatione & innocentia præcellere. Qualis enim erit ædificatio diſcipuli, ſi ſe magiſtro intelligat eſſe præſtantiorem: nam Epiſcopus inſtituere & admonere omnes debet: nemo autem rectè monitoris perſonam ſuſcipit, niſi qui moribus ſuis aliorum errata condemnat. Quod non ſolùm de Epiſcopo, ſed etiam de omnibus qui domui Dei deſeruiunt, intelligi oportet: qui vehementer Eccleſiam Dei deſtruit, meliores laicos eſſe, quàm clericos: quæq; in aliis membris Eccleſiæ vacant à culpa, ſæpe in ſacerdotibus habentur illicita.

Epiſcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minùs charitatem, quàm poteſtatem exercere debet. hoc dicit.

AB improborum quoq; commerciis abſtinebit: Malorum enim conſortia bonos corrumpunt. Habebit igitur ſecum honeſti teſtimonij Clericos, qui poſſint irreprehenſibiles inueniri: & ſi quando illos, ſiue etiā laicos inter ſe diffidere contigerit, ad pacem magis, quàm ad iudicium compellat: inq; illis corrigendis plus agat beneuolētia, *d* quàm ſeueritas: plus charitas, quā poteſtas: neq; dominari magis, quàm cōſulere ſubditis cupiat, ne ꝙ prouiſum eſt ad concordiā, tendat ad diſſidium.

Prælatus in corrigēdo debet miſcere ſeueritatem lenitati. h. d.

CVm lenitate tamen ſeueritas miſcenda eſt: Nam miſericordiæ multum demitur, ſi ſeueritate omnino ſit deſtituta: ideoq; Rectoribus ineſſe debet iuſtè conſulens miſericordia, & piè ſæuiens diſciplina: vt nec in diſciplinæ rigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſus in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ: quodq; ſeueriùs caſtigare neceſſe eſt, non ſæuientis plectatur animo, ſed medentis.

Prælatus non debet tolerare peruerſos. h. d.

PRæterea cauendum eſt, ne peruerſè agentes conniuendo toleret. Culpam enim facientis habet, qui quod poteſt, negligit emendare: & error, cui non reſiſtitur, approbatur.

Epiſcopus orationi & prædicationi debet inſiſtere. h. d.

IN primis aūt orationi & prædicationi inſiſtat: Nam præconis officiū ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotium accedit, hinc eſt, quod ſuper Paſtores primos in linguarum ſpecie Spiritus Sanctus inſedit. Populum itaque prædicando doceat, ſed illa doceat, quæ à Deo ipſe didicerit,

---

a *can. 1. & ſeq. diſt. 64. & can. 2. diſt. 65.* b *can. diſt. 65.* c *can. 1. diſt. 75.* d *can. 1. diſt. 100.*

a *ad honorem, eo. tit. extr.* b *c. 2. eo. tit.* c *can. vnum ordinum. verſ. oportet. epiſc. di. 25.* d *can. licet plerunq; diſt. 25.*

non

non quæ illi caro, vel humanus ſenſus ſuaſerit. Eapropter ſacris libris iugiter inſiſtere illum oportet *a*: nec enim ſufficit prælatis bona conuerſatio, niſi addatur ſcientia doctrinæ.

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis.h.d.

SEd *b* nec vtranq; ſibi ſufficere credat: nam largam quoq; manum habere debet, & neceſſitatem patientibus ſubuenire, alienã inopiam ſuam credens. Res ſuas inter hiſtriones, venatores, aut aucupes minimè diſpenſet: pauperes potiùs in hoſpitio recipiat, & faciliùs exẽplo ſuo ad hoſpitalitatem ſubditos attrahat.

Prælatus debet ſobrius eſſe, prudens & peritus, non ſolùm peritia literarum, verumetiam negociorum.

SObrius ſit, non vinolentus *c*: non ſit percuſſor *, & ad vindictam facilis, imò in omni genere rerum agendarum prudentiam ſecum habeat, ſi enim mãcum, aut debilem ſancta contingere nequaquam lex diuina permittit, quantò magis doni cœleſtis diſpenſatores eſſe non cõuenit (id quod eſt deterius) mente debilitatos.

Epiſcopus non debet ſecularibus negociis ſe implicare.h.d.

SIcut autem Epiſcopũ nullo errore cõuenit inuolui, ita nulla debet cupiditate corripi: & propterea lucri cupidus eſſe prohibetur, & alicui etiam honeſto negocio, *d* vt ſibi victum & neceſſaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negociatores de templo verberatos expulit: & Apoſtolo teſte, nemo militans Deo, implicat ſe negociis ſecularibus.

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus.h.d.

PVdicus *e* quoq; debet eſſe, & moribus & verbis pudorem præ ſe ferre. Eapropter Maguntino concilio *f* ſtatutum legitur, vt nullus ſacerdos fœminas, de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, retineat: ſed neq; matrẽ, aut amitam, aut ſororem retinebit: quia & in illis, inſtigante Diabolo, ſcelus perpetratum reperitur, aut in pediſſequis earum. Itaque domeſticarum *g* quoque perſonarum immoderatam familiaritatem vitabit.

Qualis quis ſit interius, debet per exteriora demonſtrare, h.d.

OPortet *h* item Epiſcopum cæteroſque Eccleſiaſticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinſeci, morum intrinſecam honeſtatem indicare, & ideò, ſi præterquam ex cauſa vrgenti, indumentis, præter ordinis ac officij decorem, præſertim publicè, luxurientur, illorum impudentia variis modis, non minùs recentioribus, quàm antiquis Pontificum decretis coercetur. In ſumma, cùm pro populo Epiſcopi ſuffragatores ad Deum parentur neceſſe eſt vt omni genere virtutum eius gratiam habere nitantur: quia cùm is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

TITVLVS XIII.

Archidiaconus eſt à Iure conſtitutus vicarius, & quaſi oculus Epiſcopi, & inter clericos cognoſcit, viſitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Epiſcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excommunicare.h.d.

QVoniam verò grauis & lata eſt Paſtoralis officij cura, rectè cõſtitutum eſt vt aliqui in eccleſia ſint, qui vna cum Epiſcopo onus ferãt, & ſui prælati valeant ſubleuare ſolicitudinem. Talis eſt Archidiaconus, *i* qui maior poſt Epiſcopum, & eius vicarius reperitur. Cuius vigilantia & ſolertia vſque adeò in domo Dei excubare debet, vt oculus Epiſcopi nõ immeritò meruerit appellari. Eapropter debet is audire iurgia ſingulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quòd ſi qua fuerint ita ardua, quæ per eum commodè non poſſint terminari, ad epiſcopum ſuum deferet. Diſpiciet quoq; vt Primicerius, Sacriſta, & Cuſtos iniuncti ſibi muneris ſolicitudinẽ diligenter exequantur. Sed & tertio quoq; anno, ſi Epiſcopus non poterit, vniuerſam Parochiam circumire debet, & cuncta, quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, ſecundùm Canonicas ſanctiones corriget: &, ſi Epiſcopi authoritas acceſſerit, excommunicationis etiam ſententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

TITVLVS XIIII.

Archipresbyter eſt vicarius Epiſcopi, circa diuina, & Archipresbyterorum duæ ſunt ſpecies.h.d.

NOn abſimiles Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ij Prælati ſui circa ſpiritualia curam ſubleuãt. *a* Horum autẽ duplex eſt ſpecies: alij enim vrbani ſunt, alij autẽ exteri. Vrbani ſunt, qui Præſulis ſui abſentis circa diuina in vrbe vicẽ ſubſtinent, aut præſentis curam minuunt: vt officium inchoando, celebrando, & benedicendo, & cunctis prouidendo, quæ ſacerdotum miniſterio perfici debent.

Quæ ſit poteſtas foraneorum Archipresbyterorum.h.d.

EXteri ſunt, *b* qui circa ſingulas plebes conſtituti, nõ ſolùm vulgi ſolicitudinem gerunt: verùm etiã presbyterorum, qui per minores titulos habitãt, vitam iugi circumſpectione cuſtodire debent: qui licet ſuis præſint plebibus, vt Epiſcopus Matrici præeſt Eccleſiæ: nihil tamen contra ſui præſulis ordinare decretũ audere debẽt.

Obtinentes aliquam præpoſituram, debent etiam habere eius præpoſituræ ordinem.h.d.

ADmonendi *c* ſunt aũt ij, qui præpoſituræ alicuius adminiſtrationem canonicè volunt obtinere, vt nõ ſolùm nomen, verùm etiã ordinem habere ſtudeant. Vnde *d* niſi qui Archidiaconatum tenent, Diaconi: qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiant, amittent honorem, etiamſi iuſta cauſa prohibente Preſbyteri aut Diaconi eſſe non potuerint.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XV.

Vicarius Epiſcopi non poteſt inquirere, punire, priuare beneficiis, vel eadem conferre, niſi hæc ſpecialiter ſibi committantur. hoc dicit.

PEr Vicarium quoq;, cùm Epiſcopus per ſe ipſum deſeruire & reſidere rationabili cauſa prohibetur: aut præſens, omnibus commodè par eſſe nõ poteſt. Epiſcopalis repræſentatur authoritas. In quo tamen illud aduertendum eſt, quòd licet per generalẽ officij commiſſionem Vicario factam, *e* cauſarum cognitio transferatur: poteſtas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum exceſſus, ſeu aliquos à ſuis beneficiis, vel adminiſtrationib. amouendi, vel beneficia conferendi (niſi ſpecialiter cõceſſa ſit) non transfertur.

Habens curam animarum in diuerſis Eccleſiis, vel laicus, non poteſt conſtitui vicarius.

DEbet autem Epiſcopus circumſpectus eſſe, ne laicũ vicarium ſibi conſtituat. Indecorũ *f* eſt enim, laicũ hominẽ viros Eccleſiaſticos iudicare: nec in vno eodẽque officio debet diſpar eſſe profeſſio. Quod etiam lege diuina prohibetur, dicente Moyſe, *Non arabis in boue & aſino*. Inde & Honoriana cõſtitutione cauetur, *g* Vt epi-

---

a *diſt.36.& ſeq.* b *diſt.42.* c *diſt.44.in ſum.& per totum.* * *diſt 45.* d *can.2.21.q.3.& per totum.* e *in ſum. diſt.43.* f *ca.extr.de cohabit.cle.& mulie.* g *diſt.34.in ſum.& per totum.* h *diſt.40 & cle.2 eod tit.de vit.& honeſt.prælat.* i *cap.1.& c ad hæc nos.ext.eod.tit.& per totum.can.1. verſ.Archidiaconus d.25.*

a *can.1.verſ.Archipresbyter.diſt.25.* b *c.tit.* c *cle.9.de ætat.& qual.* d *can.1.diſt.60.* e *c.2.& cap.ſeq.eod.tit.in 6.* f *can.in nona actione.16.q.7.* g *c.fi.extr.eo.tit.*

ſcopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per ſubtractionem prouētuum vel ipſius Vicariæ ablationem compellat, vt ſe in presbyterum promoueri faciat.

A Vicario, appellatur ad Archiepiſcopum: ab Archidiacono, ad Epiſcopum. h.d.

INter Vicarium autem, & Archidiaconum illud intereſt, quòd à Vicario, non ad Epiſcopum, ſed ad Archiepiſcopum: *a* ab Archidiacono verò, niſi aliud Eccleſiarum inducat conſuetudo, ad ipſum, cui immediatè ſubiacet, Epiſcopum erit appellandum.

DE COADIVTORE.

TITVLVS XVI.

Ex cauſa datur Epiſcopo coadiutor, cuius datio ad ſedem Apoſtolicam ſpectat. h.d.

ACcidit *b* etiam interdum, vt paſtor ſenio aut corporis valetudine impeditus, aut ſanæ mentis conſilio deſtitutus, ſuper ſuum gregem excubias ducere non poſſit: capropter vir prouidus & honeſtus, illi in coadiutorem adiungendus eſt: per quem tam epiſcopo, quàm populo vtiliter conſulatur. Cuius datio, cùm de cauſis maioribus eſſe conſtet, ad ſedem Apoſtolicam, nulla obſtante conſuetudine, referenda eſt. Quod tamen ſic intelligi oportet, ſi non in remotis partibus explicanda ſit: cæterùm, ſi procul ab Apoſtolica ſede Epiſcopus impeditus deget, tunc ſecundùm Bonifacianæ cōſtitutionis tenorem prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Epiſcopis dandus eſt coadiutor: & vtriſq; de facultatibus Eccleſiæ erit ſubueniendum. h.d.

NEc *c* ſolùm epiſcopis dandus erit coadiutor, ſed etiam, ſi res exigat, inferioribus: vnde, ſi vel Eccleſiæ Rectorem, vel Archidiaconum ita morbo aliquo contigerit impediri, vt Eccleſiaſticis miniſteriis, vel nullo pacto, vel non niſi cum ſcandalo intereſſe poſſint, eis quoq; coadiutor adhibendus erit: & ita res temperanda, *d* vt vtriq; iuxta facultates Eccleſiæ vitæ neceſſaria miniſtrentur.

DE COREPISCOPORVM vſu ſublato.

TITVLVS XVII.

Corepiſcoporum vſus ſublatus eſt. h.d.

ERant olim & corepiſcopi, quibus circa plurima cum Epiſcopis miniſteriorum communis erat diſpenſatio: quorum tamen inſtitutio tam in Romana ſede, quàm in aliis totius orbis Eccleſiis, tanquā improba & ſuperuacanea, eſt penitus interdicta. *e*

Matrimonium ſpirituale diſſoluitur tranſlatione, renunciatione, & depoſitione. h.d.

VIdimus hucuſque de ſpiritualis fœdere coniugij, quod inter epiſcopum & eccleſiam contrahitur, quod electione vel poſtulatione initiari, firmatione ratificari, conſecratione intelligitur conſummari. Item de moribus, & Vicariis, & adiutoribus epiſcoporum: tractemus nunc, quibus modis epiſcopus ab eccleſia remouetur: & ſic, quo modo tale coniugium præter mortem diſſoluitur. Contingit autem id tribus modis: Tranſlatione, Renunciatione, & Depoſitione, ſeu degradatione: de quibus ſingulis videamus, ac primùm de Tranſlatione.

DE TRANSLATIONE.

TITVLVS XVIII.

Tranſlatio inducta eſt ex vtilitate, & ex neceſſitate: & neceſſitate ceſſante, tranlatio irritatur. h.d.

a *c. Romana de app. in 6.* b *c. 1. de cl. agrot. vel. debil in 6.* c *per totum tit. extr. de cle. agro.* d *cap. 1. §. præſenti quoq; de cler. agro. in 6.* e *can. Corepiſcopi. & ſeq. di. 68.*

TRanſlationes quæ & mutationes *a* nuncupari poſſunt, inſtitutæ ſunt vtilitatis & neceſſitatis gratia. Vtilitatis, cùm epiſcopus ab ea ciuitate, cui præpoſitus eſt, in aliam transfertur, in qua magis proficere poſſe veriſimiliter exiſtimatur. Sic olim princeps Apoſtolorum de Antiochena ciuitate ſe Romam tranſtulit, vt ſcilicet ibidem copioſius proficere poſſet. Neceſſitate *b* verò nonnunquam epiſcopalium ſediū mutationes fieri ſolent, hoſtium vrgente metu. Sed hoc caſu ſi ciuitatem, de qua effugerit epiſcopus, ab hoſtibus liberari, *c* & ad priorem ſtatum contigerit reuocari, ad eam expulſus reuertetur.

Epiſcopos transferre, ad ſolum Romanum Pontificem pertinet. hoc dicit.

SCiendum eſt autem epiſcoporum trāslationes, non etiam inferiorum, ad ſolum Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem certiſſima ratione pertinere: *d* neq; ſuper his matrimoniis quicquam præter eius aſſenſum immutari debere, aut poſſe. Quod obtinet non ſolùm, ſi epiſcopus eſt conſecratus, verùm etiam ſi tantùm canonicè fuit electus, & confirmatus: cùm (vt ſuprà diximus) poſt electionem & confirmationem, inter perſonas eligentium & electi, coniugium ſit ſpirituale contractum.

Qui propria authoritate ſe ad aliam eccleſiam contulerit, & habita carebit & ambita. h.d.

EApropter *e* quicunque auaritia ducti, aut ambitione impulſi, eccleſiæ ſuæ mediocritate deſpecta, ad maiorem ſeſe plebem propria authoritate tranſtulerint, à cathedra repelli debent aliena, & carere propria: vt nec illis præſideant, quos per ſuperbiam ſpreuerunt: nec illis, quos ob auaritiam vel ambitum concupiuerunt. Sicut enim vir *f* non debet adulterare vxorem ſuam: ita nec epiſcopus temerè eccleſiam, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri ſeſe coniungat, etiam ſi à populo fuerit attractus.

Quod conſtitutum eſt in eccleſiis epiſcopalibus: trahitur etiam ad eccleſias inferiores. h.d.

NOn abſimilis Iuris ratio obtinet in presbyteris, *g* & cæteris infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Nam ſi vel qualibet cauſa, propria quis authoritate *h* cum altero ſuum beneficium permutare voluerit, vterq; proprij beneficij iacturam faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur: *i* præſertim pactione præmiſſa, quæ circa ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa, ſemper labem ſimoniæ continet: licet poſſit Epiſcopus de vno loco ad alium aliquos transferre, vt qui vni loco minus ſunt vtiles, alibi ſe valeant vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa eſt ex vna parte, & per alteram ſtat quò minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. h.d.

SVbuentum *k* tamen eſt ei, qui de permutatione cū alio habito tractatu, præbēdam ſuam cùm reſignaſſet, ab alio qui cum permutationis tractatum habuit, & qui poſtea ſuam reſignare recuſat, deceptus eſt: cùm enim deceptis, & non decipientibus Iura ſubueniant, licet is qui renunciauerit, à ſe beneficium abdicaſſe videatur, tributa tamen eſt ſimplicitati venia, conſtitutumq; vt ad reſignatum beneficium reuerti poſſit.

Collatio de beneficiis cauſa permutationis vacantib. facta aliis quàm permutantibus, non tenet. h.d.

ET generaliter, ne conceſſione Iuris vtentibus, præſertim circa ſpiritualia, illudatur, ſi qua beneficia

a *can. mutationes. 7. q. 1.* b *can. ſcias frater. & ſeq. diſt. 7. q. 1.* c *ca. paſtoralis officij. diſt. 7. q. 1.* d *ca. 2. & fi. extr. eod. tit. de transla. epiſ.* e *ca. quando. extr. eo. tit.* f *can. ſicut vir. 7. q. 1.* g *can. ſicut alterius. in fi. di. 7. q. 1.* h *cap. cùm olim magiſter. extr. de rerum permutat.* i *cap. quaſitum. extra. de rerum permutat.* k *cap. cùm vniuerſorum. extr. de rerum permut.*

ex causa permutationis aliquibus resignata, alijs quam ipsis permutare volentibus conferantur, nullius firmitatis erit ipsa collatio.

Non obstantibus exspectationibus, beneficiorum permutatio fieri potest. h.d.

QVinimò *a* si in diœcesi aliqua quidam fortè authoritate Apostolica beneficia proximè vacatura expectent, illi tamen qui secundùm formam Iuris sua beneficia in eadem diœcesi ad ordinarij collationem spectantia, liberè ac sine fraude in manibus Episcopi resignauerint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi exspectationibus circa faciendam permutationem minimè impedientur.

DE RENVNCIATIONE.
TITVLVS XIX.

Quid sit renunciatio, & quibus ex causis possit renunciari, h.d.

PEr renunciationem quoque quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autem renunciatio, iuris proprij spontanea refutatio. Ea verò propter quæ Episcopus potest cedendi licentiam postulare, hæc fermè habent, *b* conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, & irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimen, ob quod renunciari possit. h.d.

PRopter *c* conscientiam criminis, cedendi potest licentia postulari, non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pœnitentiam impeditur.

Quæ debilitas corporis renunciandi causam præbeat. h d.

NOn absimilis *d* iuris ratio in debilitate corporis obtinet: nam non quælibet, sed solũ illa legitimam renunciãdi præstat causam, per quam quis ad exequendum officium pastorale redditur impotens: cum interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas, quæ in senibus esse solet, quem in suo suadeat officio permanere.

Magnus defectus scientiæ tribuit legitimam causam renunciandi. hoc dicit.

PRopter *e* defectum quoq; scientiæ plerunq; potest quis petere cessionẽ: quia cùm illa circa spiritualem administrationẽ sit potissimùm necessaria, & circa curam temporaliũ opportuna, Præsul, qui in vtrisq; commissam sibi debet ecclesiam regere salubriter, ei renunciat, si quo modo ipsam regere debeat, ignoret. Quanquam autem desideranda sit eminens scientia in pastore, in eo tamen mediocris tolerari potest: quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Malitia plebis iustam tribuit renunciandi causam, item vitatio scandali. hoc dicit.

PRopter malitiam *f* quoq; plebis cogitur interdum Prælatus ab ipsius regimine declinare: veluti, quando plebs tam duræ ceruicis existit, vt apud ipsam amplius proficere nõ possit. Item pro graui scandalo *g* vitando, cùm aliter sedari non potest, licet episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur affectare salutem.

Ob irregularitatem potest renunciari. h.d.

ITem *h* ob irregularitatem: puta, si bigamus. Quòd si fortè de legitimo matrimonio non sit natus, licet huiusmodi irregularitatem subiicere non potuerit, si tamen & culpa latet, & causa, cum eo qui suum laudabiliter impleuit officium, iniuncta sibi competenti pœnitentia: poterit non minùs vtiliter, quàm misericorditer dispensari.

a c. vni. o. de rerum permut. in 6. b c. nisi cum pridem extr. eod. tit. c d. ca. nisi § propter extr eod. tit. d d. ca. nisi § alia verò. e d. ca. nisi § pro defectu. f ca nisi § propter malitiam. g d. ca. nisi § pro graui. h d. ca. nisi § persona.

Gratia laboris fugiendi non potest renunciari. h.d.

CÆterùm *a* ob alias causas renunciationem affectantes audiẽdi non sunt: dum fortè aliqui laboris angustias declinantes, ad ocium, aduersus gloriosi Pontificis exemplum, aspirare contendant.

Episcopus qui semel ad vitam Monachalem transijt, non potest rursus ad episcopalem dignitatem reuerti. h.d.

ACcidit autem interdum, vt episcopus humilitatis & pœnitentiæ causa, ab ecclesia sua remoueatur: quod tunc contingit, cum quis Apostolica concessione ab Episcopali sede ad Monahalem descendit subiectionem. Quo casu alius in locum eius subrogari poterit, ille verò resurgere, Constantinopolitano *b* concilio vetante, nequaquam valebit.

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea monachus, cessante impedimento, potest reuerti ad episcopalem dignitatem.

CÆterùm *c* speciales quidam casus inueniuntur, in quibus, prædicto concilio non obstante, is qui vitam monachalem elegit, rursum licitè potest ad Episcopatum assumi. Si enim quis, persecutionis rabie sæuiente, vel præpeditus aduersa valetudine corporis, cùm proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris authoritate ad monasticam vitam descendat: persecutionis vel ægritudinis impedimento cessante, ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Idem Iuris est, si quis propter doctrinæ defectum, locum regiminis deserens, authoritate Apostolica ad ocium se contulerit monachalem: nam si per exercitium lectionis, scientiæ reperit margaritam, proculdubio denuò vocatus ad Cathedram pastoralem, redire poterit.

Assecutus Episcopatum simoniacè sed ignoranter, si postea regularis, licet ad primum reuerti non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest.

RVrsus *d* si quis inscius cupiditate parentum fuerit Episcopatũ adeptus, & hoc cõperto de licentia superioris illũ dimittens, obseruantiã elegerit regularem, etsi ad Ecclesiam eandẽ redire nequeat, ad aliã tamen promoueri poterit, Cõstantinopolitani concilij cõstitutione non obstante: quam obtinere oportet, cùm pœnitentiæ causa, quam Episcopatum retinens peragere non valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem spectat confirmatio. hoc dicit.

ABbas *e* quoque, qui Romanæ immediatè subditus est Ecclesiæ, nisi licentia à Romano Pontifice legitimè impetrata, sui regiminis oneri renũciare minimè poterit: quòd si Episcopo subiectus sit, cũ eiusdem permissione locum suum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale est in præbendis, & cæteris minoribus beneficijs, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio: ex quo apparere potest, quòd resignatio facta laico *f* nullam iuris obtinet firmitatem.

Papa potest renunciare Papatui. h.d.

DE Romano *g* Pontifice quæsitum est, an, quia nullum habet superiorem in cuius manibus renunciare possit, Pontificatui ex causa cedere valeat? & super hoc Cælestinus quintus hæsitationis cuiuslibet volens occasionem amputare, & statuit & decreuit, Romanum Pontificem posse liberè resignare.

Per procuratorem renunciari potest, & quatenus valeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h.d.

POtest *h* autem quis non solùm per semetipsum resignare, verùm etiam per procuratorẽ: qui, si ad ce-

a d. ca. nisi § verum. b can. hoc nequaquam. 7. q. 1. c ca. post translationem § cæterùm extr. eod. tit. de renunc. d d. ca. post translationem § rursus eod. tit. e cap. si. vbi gl. extr. eod. f ca. quid in dubiis. extr. eod. tit. g. ca. 1. de renunciatio. in 6. h Clem. vni. eod. tit.

dendum Pōtificali aut alij cuilibet dignitati, vel beneficio, sponte ac liberè constitutus fuerit, si postmodum ignorans reuocatus fuerit, tenebit cessio per eum facta, antequam ad ipsius procuratoris, vel illius in cuius manibus cessio fuerat facienda, notitiam reuocatio huiusmodi fuerit deducta: nisi fortè per ipsos, aut alios dolo malo factum fuerit, quò minùs ad eos, vel eorum alterum ante cessionem reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam, compellitur renunciare. hoc dicit.

ALiud iuris est, si qui cedendi licentia cum instantia postulata, atque ea obtenta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos esse generali Concilio *a* statuitur.

DE DEPOSITIONE, SEV Degradatione.

TITVLVS XX.

Spirituale coniugium dissoluitur per degradationem. h.d.

PEr degradationem quoq; coniugium ecclesiæ & episcopi dissoluitur. Nihil enim est aliud degradare, quàm de gradu deijcere: quod institutū est ad similitudinem *b* exauthorationis eius qui militiæ deseruit armatæ: cui tam militaris ordo, quàm etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis & actualis. h.d

ESt autem *c* degradatio duplex: verbalis scilicet & actualis. Verbalis degradatio est, cùm ab eo, qui authoritatem habet, assistente certo episcoporum numero, depositionis fertur sententia. Actualis verò, siue solennis est, cùm nō solùm fertur sententia, verùm etiam ab eo qui degradandus est, vestes & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cuius ordo ac series latissimè Bonifaciana constitutione *d* demonstratur.

Proprius solùm episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus: secus in maioribus. h.d.

QVòd *e* autem dictum est, episcoporū numero assistente, sic intelligi oportet, si de episcopo, aut illo degradando agatur, qui sit in maioribus ordinibus constitutus. Cæterùm si de ijs agatur qui minorib. tantùm insigniti sint, proprij episcopi sententia, absq; vllorum episcoporum *f* interuentu, satis erit.

In degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus episcopus delinquentium cum suis minoribus prælatis. hoc dicit.

QVinimò interdum etiam si presbyter, vel in sacris constitutus degradandus fuerit, plurium Episcoporum interuentus necessarius non erit: nam tales, si pro hæresi *g* seculari curiæ tradendi, vel perpetuò immutandi sint, quia Episcoporum numerus facilè conuenire non potest, solus Episcopus conuocatis Abbatibus & aliis prælatis, virisq; suæ diœcesis pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere, & degradatus se miscens sacris, excommunicatur h.d.

CLericus igitur ob graue flagitium degradatus, cum ab ecclesiastico foro fuerit proiect⁹, seculari curiæ traditur puniendus. Vnde celebranda *h* erit talis degradatio seculari præsente potestate, & cum perfecta fuerit, pronunciandum vt secularis iudex degradatum, tanquam clericali priuilegio exutū, in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen ecclesia debet intercedere, vt citra mortis periculum in eum sententiam moderetur: & si impetrauerit, & degradatus pœnæ superstes fuerit, ab administratione sui ordinis debet abstinere. Quòd si cingulo militiæ cælestis exauthoratus, ausu temerario, sibi dudum commissum audebit in posterum attractare ministerium, etiam ab ecclesia ex canone Apostolorum erit abscindendus.

DE SACERDOTIBVS IN inferiori gradu constitutis.

TIT. XXI.

Sacerdotes inferioris gradus, sunt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. h.d.

NVnc descendamus ad sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequenter postea de ijs dicturi, qui licet sacerdotes non sint, in sacris tamen constituti reperiuntur: ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministeriū exhibent, qui in minoribus ordinibus dicantur constitui; de quibus omnibus, si quid superiùs locuti fuimus, obiter potiùs quam ex professo locuti fuimus. Inferiores sacerdotes sunt presbyteri.

Sacerdotum in duas classes diuisio, sumpsit originem tam à testamento veteri, quàm nouo. h.d.

ET *a* non ineleganter sacerdotes in duas ordines distributi esse videntur: Hæc enim discretio, tam in veteri testamento à Deo per Moysen sumpsit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in summum Pontificem, filios verò eius iniunxit in minores sacerdotes: quàm etiam in nouo ab ipso Christo, qui duodecim Apostolos, tanquam maiores sacerdotes, septuaginta duos quasi in minores instituit: Petrū verò quasi summum sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cælorum tribuit.

Presbyteri & Episcopi olim erant ijdem: sed in remedium schismatis, de presbyteris vnus electus est qui Episcopus dicitur hoc dicit.

PResbyterum *b* autem & Episcopum sunt qui eundem olim extitisse affirment, & aliud ætatis, aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cùm multi in singulis Ecclesiis presbyteri constituti essent, in remedium schismatis *c* factum esse, vt per illos vnus eligeretur, qui cæteris esset præponendus: Electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes presbyterorum: quorum erga Episcopos vsqueadeò creuit honor, vt illis tanquam filij cœperint obedire, nec iam pro sacerdotibus habeantur. qui sub nullius Episcopi disciplina & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potiùs à prudentia, quam ab annis, hoc dicit.

PResbyteri *d* verò nomen, quanquam à senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ indicat maturitatem, quàm corporis canitiem.

Quæ sit presbyterorum potestas, & authoritas. h d.

EPiscopi *e* igitur ac presbyteri non penitus est absimilis circa sacra ministeriorum dispēsatio: illorum enim, quæ gerere potest Episcopus, quædam presbyter suo iure, quædam illius permissione exequitur, quędam verò nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis *f* ac sanguinis consecrationem, etiam Episcopo præsente celebrat, infantes baptizat, *g* sanctificato oleo inungit, benedicit, & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiā reconciliationis admittēdi potestatem habet. Episcopo permittente, *h* aut vltima cogente necessitate,

---

a *c. quidam cedendi. extr. eod. tit.* b *c. 2. § actualis de pœnis in 6.* c *d. ca. 2. § verbalis. de pœnis. in 6.* d *d cap. 2.* e *canon. si quis tumidus. 15. quæst. 7.* f *canon si autem in fin. d. 15. q. 7.* g *g. can. 1. de hæret. in 6.* h *canon. nouimus. extr. de verbor. significat.*

a *dist. 21. in summ. & per totum.* b *can. 1. § vnde & apud. 21. dist.* c *can. olim. idem. distinct. 95. & can. legimus. dist. 39.* d *can. quisquis. § presbyteros. distinction. 84.* e *canon. quamuis. distinct. 68.* f *d can. quamuis. & can. 1. § ad presbyt. 25. distinct.* g *canon. constat baptisma, de consecrat. distinct. 4.* h *canon. 1. & seq. 26. quæst. 6. & canon. presbyt. seu de consecrat. distinct. 4.*

& ba-

& baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare, presbyteris conceditur. Ecclesias verò erigere, consecrare, reconciliare, sacrum chrisma cōficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè reconciliare, solis Episcopis reseruatur, *a*.

DE IIS, QVI IN SACRIS sunt constituti.

TITVLVS XXII.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi, & Diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, nouum testamentum prædicare: Eucharistiam verò præsente Episcopo vel presbytero, populo erogare non possunt. h. d.

SIcut autem Episcopis presbyteri, ita etiam *b* vtrisque debent obedientiam Diaconi: ad quos Episcopum prædicantem ab insidiis custodire pertinet, ne aut ipse quoquo modo lædatur, aut diuina verba per detractatores polluantur. Sacerdotibus quoque celebrantibus *c* in omnibus assistent, Euangelium ad populum prædicabunt. Sed nec baptizare *d* præsente Episcopo aut presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erogare audere debent, nisi prædictis omnibus longiùs fortasse constitutis necessitas ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed postea & is ordo inter sacros cœptus est haberi, & Subdiaconus potest eligi in Episcopum. h. d.

SVbdiaconos *e* licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse, talis tamen ordo apud antiquos inter sacros nō annumerabatur: paulatim tamen post aliquot annorum curricula cœptus est & subdiaconatus inter sacros ordines reponi, eisque ad similitudinem tam presbyterorum, quàm diaconorum continentia *f* fuit imperata. Cumq; à multis, an in Episcopum sub diaconus eligi valeret, hæsitaretur: nouissimè *g* post Vrbanum Innocentij processit constitutio, quæ, vt is quoque in Episcopum liberè eligi valeat, declarauit ac statuit.

Circa quæ versetur officium Subdiaconi. h d.

DIaconum *h* igitur subdiaconus subsequitur: ad quem calicem & patinam ad altare deferre pertinet, & Leuitis tradere, eisq; ministrare. Vrceolum quoque, & aquam, mantile, & manutergium tenere, Episcopo, presbyteris, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimooctauo anno, Diaconus in vigesimo, Presbyter in vigesimoquinto. h d.

SIcut autē subdiacono minus creditur, quā diacono: & diacono minus, q̄ presbytero committitur: ita ad subdiaconatum minor ætas, quàm ad diaconatū, & ad diaconatum minor, quàm ad presbyteratū suffragatur. Poterit igitur hodie *i* quis, nisi aliud Canonicum obsistat impedimentum, decimooctauo natus anno ad primum sacrum ordinem, vigesimo ad secundum, ad presbyteratum vigesimoquinto promoueri.

Propriè sacerdotes appellantur qui Eucharistiam conficiunt, impropriè etiam diaconus & subdiaconus.

DIximus autem diaconum & subdiaconum nō esse sacerdotes, proprietatem sermonis attendentes. Propriè *k* enim sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis & sanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Cæterùm & ipsi interdum sacerdotes appellantur, sed per abusionem. Vidimus hactenus de iis, qui in maioribus sunt ordinibus constituti: nunc videamus de iis, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS, QVI SVNT IN MInoribus ordinibus constituti.

TIT. XXIII.

Minores ordines sunt Acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus. hoc dicit.

SVnt igitur in Ecclesia alij minores ordines, qui sine sacramentali vnctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorum, vel indumentorum distributione, præstātur: vt sunt, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolytus *a* est is, ad quem præparatio luminum, & qui cereum (à quo nomen quoque ducit) deferre debet, quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis præparat. Exorcista *b* is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusq; super energumenos & catechumenos in exorcizando imponere. Lector *c* autem is appellatur, qui lectiones debet pronūciare & ea quæ Prophetæ vaticinati sunt, populis prædicare. Ad Ostiarium *d* pertinent claues Ecclesiæ, vt claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ sunt intus extráque, custodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles prouido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri à solo presbytero. hoc dicit.

ESt & Psalmista, id est, Cantor, qui absq; sciētia Episcopi, *e* presbytero solùm iubente, officium suscipit cantādi: qui & ipse, licet apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines cœptus est annumerari. *f*

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constituti in minoribus possunt: sed si contrahant, priuantur beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis. hoc dicit.

HOrum autem & sacrorum valde dispar est cōditio: siquidem illis ita est continentia imperata, *g* vt nunquam ad matrimonium aspirare valeant: his autē, si ad superiores ordines prouehi noluerint, matrimonium contrahere minimè interdicitur: sed eo casu non solùm ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes admittendi nō sunt: sed etiam *h* beneficiis, quæcunq; forte habuerint, priuandi erunt: nam nec ea sine prauo exemplo possunt & graui scandalo retinere: *i* & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hucusq; singulariter tam de maioribus ordinib. quàm de minorib. breuiter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quæ tam maiorum ordinum, quàm minorum sunt communia.

COMMVNIA TAM MAIORVM, QVAM minorum ordinum.

TITVLVS XXIIII.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores verò minoribus amorem & charitatem. h d.

IN primis admonēdi sunt ij, q minori sub ordine cōstituti sunt & officio, vt ijs, q aut ordinē pcellūt, aut officio, reuerētiā & obediētiā *k* exhibeāt: nec p temeritatē alter alteri9 partes sibi vindicet. Maiores quoque meminerint, se maiores esse, nō dños: & ob id inferiorib. nō tanq̄ subditis dñtur, sed quasi clericos hono-

a *d. can. quamuis distinct. 68. can. 1. vers. ad episcopum 25. distinct.* b *canon. diaconi septem. §. vt igitur. distinct. 93. & can. seq.* c *can. 1. vers. ad diaconum. distinct. 25.* d *canon. constat baptisma de consecrat. distinct. 4.* e *c. à multis extr. de ætate & qualit.* f *can. 1. dist. 28.* g *d. c. à multis extra de ætat. & qualitate.* h *canon. 1 vers. ad subdiac. distinct. 25.* i *clem. fin. de ætate & qualitate.* k *canon. 1. vers. sacerdos, distinct. 21.*

a *can. 1. § ad acol. distinct. 25.* b *d. can. 1. § ad exorcistam.* c *d. can. 1. § ad lectorem.* d *d. can. 1. § ad ostiarium.* e *can. Psalmista dist. 23.* f *gl in vers. Psalmista. can. 1. 21. dis. & can. 1. vers. ad Psalm. 25. distinct.* g *dist. 26. & 32. per totum.* h *c. 1. c. quod ad & cap. diuersis. extr. de cleric. coniuga.* i *c. cum decorem. extr. de cleric. coniug.* k *can. à subdiacono dist. 98 gl. 2. c. ad aures. extr. de temp. ordin.*

rent,& diligant: & tales sint, qui non solùm præsint, verùm etiam prosint.

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis.h.d.

ITem sub grauis vltionis cõminatione ex ordinatione generalis concilij debent Episcopi promouendos in sacerdotes per se ipsos, vel alios idoneos viros super diuinis officiis, Ecclesiasticisq; sacramentis diligenter instruere,& informare. Sanctius a enim (inquit) est paucos bonos, quàm multos malos habere ministros: quia, si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam dilabẽtur.

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium.h.d.

PRæcedet autem ordinationem diligens scrutinium, b nec nisi qui c tam verbo fidei, quàm rectæ conuersationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus d itaque accipiat secum diuinæ legis peritos sacerdotes, & in Ecclesiasticis sanctionib⁹ exercitatos, qui ordinandorum genus, patriam, ætatem, locum vbi ordinati sunt, si literas callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inuestigent, si fidem Catholicam diligenter teneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum.h.d

QVòd e & in beneficiorum collationib. obseruandum erit: qui enim beneficiis Ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo priùs archidiacono examinari debent, & per ipsum postmodum Episcopo præsentari.

Tam simoniacè ordinatus, quàm ordinans, sunt puniendi. hoc dicit.

IPsi f verò quibus talis cura committitur, cauere debent, ne aut cuiusquam gratia, aut cuiuscunq; muneris cupiditate illecti, à vero deuient, vt indignũ,& minùs idoneũ, aut nõ examinatũ ad sacros gradus suscipiendos Episcopo præsentet. Quòd si aliter fecerint: & qui indignè accesserit, ab altari remouebitur, & qui donum Sancti Spiritus vẽdere conati sunt, coram Deo iam condemnati, Ecclesiastica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus seruari debent.h.d.

IGitur g per tres continuos dies diligẽter examinentur, & demùm sabbato, q probati sunt Episcopo præsententur: Qui tamen secundùm diuersitatẽ ordinum, temporis quoque seruabit diuersitatem: non enim h omnes ordines quibuslibet temporib. conferri possunt: nam Dominicis & aliis festiuis diebus vnum, aut duos ad minores licebit promouere, sed ad subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, & vna & altera statuta die, nulli Episcoporum, præterquàm Romano Pontifici, licet aliquos ordinare, nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo. Quòd si i fortè secus factum fuerit, ordinans quidem potestate priuandus est ordinandi; & ordinatus cum characterem k minimè dubitetur recepisse, pœnitentia tantum præuia in susceptis ordinibus ministris substinendus erit.

Nec vno, nec duobus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt.h.d.

SEd l nec vno die, nec duobus continuato ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri, arbitrariè ordinanti suspensionis imminente pœna.

Minores ordines omnes simul conferri possunt.h.d.

DIuersum m statuitur de minoribus, qui omnes vel vnica die conferri possunt.

Cum promoto per saltum, potest, prætermisso ordine repetito, dispensari. hoc dicit.

a *can. tales distinct.23.* b *extr. de scrutinio in ord. facien.* c *canon. 2. & canon. episcopi distinct.24* d *canon. quando episcopus. d. distinct.24.* e *canon. ad hæc nos. vers. & hoc idem. ex de offic. archi.* f *can. quando episcopus. § ipsi autem distinct.24.* g *d. canon. quando episcopus. § igitur.* h *c.1.2. & 3. ext de temp. ordin.* i *c. dilectus filius. ext. de temp. ordin.* k *cap. pen. eod. eod. tit.* l *ca. literas. extr. de de temp. ordin.* m *de eo. ext. de temp. ord.*

PEr a saltum verò si promotus fuerit quis solenniter ordine prætermisso repetito, ex misericordia ministrare permittendus erit.

Promotus ad sacros ordines furtiuè contra prohibitionem prælati non potest fieri sacerdos, nisi priùs fuerit monasterium ingressus: secus, si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit diuinis, nunquam poterit ordinari.h.d.

QVòd si b furtiuè ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciendũ erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio: tũc enim nulla ratione ad sacerdotalẽ poterit ordinem promoueri, nisi regulari habitu suscepto laudabilẽ aliquamdiu duxerit vitam: quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioquin nulla præcedente inhibitione, condigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cum illo poterit Episcopus dispensare. Quòd si is, qui nullum adhuc penitùs attigit ordinem, c diuinum aliquod officium exercuerit, & ab Ecclesia erit abiiciendus, & nunquam ordinandus.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari h.d.

DE d eo qui nõ baptizatus ordines susceperit, valde dubitatum est; de quo post multã tandem discussionem obtẽtum & constitutum fuit, vt baptizetur, atq; iterum ordinetur: & meritò: cùm enim baptismus e omnium sacramentorum ianua sit & fundamentum, superædificari non potuit, vbi fundamentum defuit.

Sacros ordines tantùm Episcopus confert, minores interdum & alij, & Episcopus qui loco, non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest: secùs, si etiam dignitati, quia tunc solùm minores confert.h.d.

ILlud postremò omittendum non est, quòd inter minores & sacros ordines illa est differentia: quia maiores ab Episcopis, minores verò etiam ab aliis quandoq; conferuntur. Vnde de eo quæsitum est, f qui Episcopatui renunciasset, an & quales ordines conferre posset? in qua specie obtinuit distinctio, vt si quidem loco tantùm quis renunciasset, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre possit. Quòd si non solùm loco, verùm etiam dignitati renunciauit, minores tantùm quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores, si reperiatur idoneus, poterit promoueri. Sane si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit, officij non habebit executionem: vbi autem non scienter (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) discretus Pontifex dispensare poterit.

QVI PROMOVERI NON POSSVNT.

TITVLVS XXV.

Ponit quatuor causas siue respectus, ob quos prohibentur homines ordinari.h.d.

QVoniam verò præcaueri debet, quod vel infirmari, vel vituperari potest: sciendum est, quosdam esse qui non sunt ad ecclesiasticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex causis: aut enim quis promoueri impeditur ratione subiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut suspicione futuri lapsus, aut ob corporis læsionem.

Seruus & libertus mox possunt ordinari, & seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h.d.

RAtione subiectionis g promoueri impediũtur serui: eos enim, nisi à dominis libertatem consecuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire: liber enim esse debet, q diuinę aggregandus est militiæ. Quapropter non solùm serui, sed nec, qui retento obsequio,

a *c.1. dist.52. & ca. vni. de cleric. per salt. prom.* b *cap.1. & seq. extr. de eo qui fur. ordin. suscep.* c *cap.1. & seq. ext. de cleri. non ord. ministran.* d *canon.1. extr. de presbyter non bapti.* e *gl.2.d.c.1.* f *c.1. extr. de ord. ab episc.* g *cap.1. & seq. extr. de seruis non ordin.*

manu

manumissi sunt, cum adhuc seruitutem quandam seruire videantur, sunt ad clericatus ordinem promouendi: quòd si contrà factum fuerit, tam ordinantis, quàm eius qui sacro præcinctus est cingulo, Canonicis pœnis coërcenda est audacia. Si tamen seruus, sciente domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

Manumissus ab Ecclesia, vt eidem seruiat in diuinis, non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus, hoc dicit.

QVod si *a* quis Ecclesiæ seruili conditione obnoxius, ab eadem manumittatur, vt insignitus ordine clericali in ea perpetuò seruiat in diuinis, liber factus & ordinatus, ad aliam se transferre non poterit: sed si absolutè manumissus fuerit, ad aliam transeundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis.

MOnachi *b* quoq;, nisi de sui fuerint Abbatis voluntate præpositi, ad ecclesiastica non sunt officia promouendi.

Licentia concessa à superiore religioso, vt possit consentire prouisioni de se facta, non valet. h. d.

STrictiùs *c* adhuc agitur cum religiosis, non solùm circa ordines, sed etiam circa electionem, vel prouisionem quamlibet: si cui enim à superiore suo licentia concedatur, vt electioni, vel prouisioni, siquam de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensum, quia ambitionis vitio viam parat talis licentia, nullius firmitatis existet.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinarij: quam concedere poterit etiam vicarius & capitulum, si sedes vacet, vel qui administrat. h. d.

PAri *d* ratione constitutum est, ne quis alienæ diœcesis virum præter proprij superioris licentiam ordinare audeat: quam tamen episcopo in remotis agente, dare poterit ipsius in spiritualibus Vicarius generalis, vel sede vacante Capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

Itali Episcopi non debent ordinare Vltramontanum, nisi de licentia Papæ, vel sui ordinarij. h. d.

ET *e* hoc quidem non solùm obtinet Italis ordinari flagitantibus, verùm etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus Episcopus ordinare debet, nisi vel à summo Pontifice specialem habeat licentiam: vel ab Episcopo, de cuius diœcesi traxerit originem ordinandus: vel in cuius diœcesi beneficiatus existit, per eius patentes literas causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare: & ij qui contrauenerint, censuris canonicis coërcentur, prout latiùs ex Clementis III. constitutione appareat.

Homicida voluntarius non potest promoueri, & promotus est deponendus: secus de necessario. h. d.

PAtrati delicti ratione qui ordinari prohibetur, vt cum homicidium, aut aliud capitale crimen *f* facto, aut præcepto, aut consilio perpetrauerit: & per surreptionem promotus, deijciendus erit, dicente Domino, *Si quis per industriam* g *aut per insidias hominem occiderit, ab altari meo euelles eum.* De eo itaq; homicida intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. Cæterùm si qui necessitate maxima arctari, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.

Fortuitum homicidium commissum, dum dabatur opera rei illicita, impedit quem promoueri. h. d.

QVod si, neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, num is cuius occasione perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ. Si illicitæ rei *a* dans operam, vt puta, vetito ludo incumbens, casu homicidium perpetrauerit, vel bello etiam contra infideles sese immiscens, volens Christiani nominis hostem interfecerit, nec *b* ad sacros ordines promouendus est, & promotus non solùm ad superiores ascendere prohibendus est, verùm etiam in suo ministrare: planè *c* ex dispensatione in inferiore ministrare sustinendus erit.

Si dans operam rei licita, ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit: secus, si non ex negligentia, sed mero casu. h. d.

SEd *d* & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitã quis operi suo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum *e* intuitu disciplinæ ita percussit, vt ex percussione expirauerit, vel ex ea in aliam firmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse. Præceptoris enim nimia sæuitia culpæ assignatur. Diuersum statuitur, si nulla culpa subsit: vt in eo accidit, quo campanas *f* pulsante, vt signo dato conueniret populus ad diuina, tintinabulũ, cadens, ita subiectum puerum percussit, vt ex vulnere decesserit: nam cùm is culpæ penitùs expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatem, etiam si de homicidio veniam postulauerit. Bonarum enim mentium est ibi etiam culpas agnoscere, vbi culpa non est.

Infantes, furiosi, dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem. h. d.

IDem *g* constitutum est de infantibus, furiosis, & de dormientibus, qui si hominem mutilent, vel occidãt, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiant irregulares, etiam si Iudex mortem illis inferat. h. d.

IDem & de clericis *h* qui de iniuriis, sibi illatis apud Iudicem conqueruntur, protestantes quòd ad vindictam, seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si Iudex Iustitia exigente mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet Iudex ad pœnam sanguinis posset procedere, si conqueri non auderent, daretur plerisq; materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publicè pœnitentes non possunt promoueri, possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

POenitentes *i* quoque tam ad sacros ordines, quàm etiam infimos promoueri non debent: quod vtique non de omni pœnitente intelligendum est, sed de eo tantùm, quem publicè ac solenniter pœnituit: quæ pœnitentia semel tantùm in Ecclesia conceditur. *k* Placuit tamen Toletano Concilio, *l* si necessitas aut vsus exegerit, inter ostiarios, vel lectores huiusmodi pœnitentes posse collocari.

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari: secus est de vsurariis. h. d.

IIs *m* illi similes sunt, qui negociis & officiis secularibus seruiunt: quorum tamen vita si post deposita onera, & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculpata, omnibus possunt muneribus honestari. Quòd si quis vsuras, *n* dum negotiaretur, exercuisse compertus fuerit, non solùm ordinãdus non est, verùm etiam ordina-

---

a *c. eò libentiùs extr. de ser. non ordin.* b *canon. 1. distinct. 58. c. ad aures. extra. de temp. ordin.* c *cle. fi. de elect.* d *c. 2 & seq. de temp. ord. in 6.* e *cap. 1. de temp. ordin in 6.* f *can si quis viduam. 50. di. & per totum & extr. de homicid.* g *c. 1. extr. de homic.*

a *ca. continebatur, extra de homicid.* b *canon clericum qui. & canon. seq distinct. 50* c d *ca. continebatur. in fin.* d *c. continebatur, extra de homicid.* e *canon. presbyterum, extra. de homicid.* f *c. Ioannes sacerdos, d. titul. de homicid.* g *clement. 1. de homic d.* h *cap. 2. de homicid in 6.* i *canon. canones apud distinct. 50.* k *canon. si quis post. s. potest. d. distinct. 50.* l *canon placuit. d. distinct. 50.* m *c. vnt extra. de obligation. ad ration. ordin, vel non.* n *canon. 2. distinct. 35.*

tus deponendus. *a* Mens enim auida, nec abstinere nouit vetitis, nec gaudere concessis. *b*

Simoniaci, seditiosi, & iniuriarum vltores ordinari non possunt. h.d.

IDem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus, pecuniam ad imitationem Simonis *c* obtulerit. Idem & de seditiosis, *d* & his qui propriarum iniuriarum pertinaces fuerint vltores.

Fur occultus potest post restitutionem & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri. h.d.

DE *e* fure, an ad sacros ordines promoueri possit, quæri potest: & si quidē spontè furtū confessus, damnum passo satisfecerit, & pœnitētiā peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinare regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur. h.d.

SEd etsi nullum quis delictum perpetrasse deprehendatur, quod illum à sacris excludere valeat ministerijs, adhuc tamen si vel de fide eius, vel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Vt eccè, si quis in ægritudine *f* constitutus, baptizatus fuerit, quia fides eius non ex voluntate, sed necessitate videtur esse, presbyter ordinari nō debet: nisi fortè postea ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit: Scienter autem rebaptizatis, *g* vt ad clericatus gradum promoueantur, permittendum non erit.

Filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiant regulares vel monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati. h.d.

PResbyterorū *h* quoq; filij à sacris ministerijs arcēdi sunt, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione Canonica regularitar viuētes, religiosè probati fuerint conuersati. Sed hoc *i* de ijs intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria successione descendūt: vnde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio, *k* vel morum honestas eos commendabiles fecerit exemplis & authoritatib. non solùm sacerdotes fieri possunt, sed etiam summi sacerdotes.

Bigamus, & qui vxorem duxit viduam, eiectam, vel meretricem, ordinari non possunt. h.d.

ITem *l* repellendi sunt, bigamus, & qui viduam, vel eiectam, vel meretricem, vel ancillā vxorem duxerit. Vidua est, cuius cognitæ maritus mortuus est: Vnde *m* is qui ab alio quidem ductam, sed minimè cognitam duxit vxorē, propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotinm promoueri, cùm neuter carnē suam diuiserit in plures. Eiecta est, quę viuēte marito eijcitur. Meretrix, quæ multorum libidini paret, & cuius turpitudo publicè venalis est, Quod non de ijs intelligendum est, qui tales adhuc vxores retinent (nam in ijs alia ratio est: quia scilicet coniugati non possunt in sacris esse constituti) sed de ijs quorum vxores defunctæ sunt.

Bigamus est, qui duas duxit vxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit, reputatur bigamus. Item, si cum vidua de facto contraxit. h.d.

ESt autem bigamus, *n* qui duas habuit vxores, siue baptizatus ambas, siue etiam ante baptismum, alteram. Si *o* quis tamen laicus primam duxerit, in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus, hæsitatum est. Ex facto autem responsum est, hunc quidem nec bigamū esse, nec maritum viduæ: qui tamen, quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquam de bigamo, fore constituendum.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ. h.d.

ALiud Iuris est de concubinis, *a* quas si plures quis habuerit, irregularitatem bigamiæ nō incurrit, sed cum eo tāquam simpliciter fornicatus sit, quoad executionem sacerdotalis officij, dispensari poterit.

Corpore vitiatus, nisi modica sit læsio, ordinari non potest. h.d.

CAuenda sunt autē ijs, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officijs, non solùm animi, verùm etiam corporis vitia. Vnde aliqua parte *b* læsi ad sacerdotium ascendere non valent. Hoc tamen tunc obtinet, cùm euidens & notabilis est læsio: cæterùm, si modica sit, *c* vtputa qui exiguam partem digiti, vel vnguem nolentes amiserint, ita vt sine scandalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt.

Abscisi ex necessitate promoueri possunt: secus, si ex voluntate. h.dicit.

IDem iuris est *d* de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, vel de medicorum consilio metu imminentis periculi virilia fuerint amputata: quòd si volētes, & carnali vitio repugnare fortè cupientes, seipsos absciderint, quia sui homicidæ sunt, ad clerū peruenire non possunt *e* Corpore enim vitiati, non casu, sed propria voluntate sunt intelligendi: *f* & sicut in illis veniam casus impetrat, ita vindictam in iis voluntas postulat.

Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest, licet retineat ordines: secus si postea talis priuatio contingat.

HÆc autem distinctio non in omnib. membris sibi locum vendicat. Cui enim oculum *g* abstulit casus, licet volūtas desit, sacerdotiū tamen consequi nō potest. Cæterùm si sacerdotali in ordine constituto tale quid acciderit, qđ olim integer acceperit, non amittet.

Olim furiosus, vel aliter vexatus, non potest ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non possunt ad vlteriores ordines promoueri. h.d.

IS *h* quoq;, qui in furorem aliquando versus insaniuit, aut quolibet modo vexationis incursibus effertur, aut qđ propè furorem accidit, in scena luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari nō poterit. Clerici etiā, *i* qui in adolescentia à dæmonib. cognoscuntur obsessi, ad superiorem gradū ascendere nō possunt.

DE PRÆBENDIS, ET aliis Beneficiis.

TITVLVS XXVI.

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h.d.

POst hæc videamus de prębendis, & illarum concessione: quæ pars Iuris extra propositā quidem materiā fortasse videri poterit: loquimur enim in præsenti de iure personarum. Sed cùm suprà de dignitatibus Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non sine causa, sequenti loco potest hæc Iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere. h.d.

PRæbenda nihil est aliud, quàm Ius percipiendi prouentus Ecclesiasticos, tanquam vni de collegio competens, & ex canonica procedens. Cùm enim, vt lex diuina præcipit, *k* qui altari seruit, de altari debeat & viuere: dignum est, vt qui diuinis ascribūtur, obsequiis Ecclesiæ substententur stipendiis. Et ideò institutum olim fuerat, *l* vt ordinationes eorū, q sine certo titulo

a *can. si quis clericorum. dist. 47.* b *can. virum. in fi. dist. 47.* c *can. 2. in fi. di. 33. & 1. q. 1. per totū.* d *can. seditionarios. dist. 46.* e *c. ex literis extr. de furt.* f *can. 1. & seq. dist. 57.* g *can. confirmandum est in fi. distinct. 50.* h *can. 1. dist. 56. & ca. 1. extra de fil. presbyt.* i *d. can. 1. § sed hoc. dist. 56.* k *c. ad hæc. extr de filiis presb.* l *can. pœnitentibus. & seq. & can. si quis viduam. dist. 33 cap. 1. & 3. per totum tit. ex de big.* m *c. debitum. ext. de biga. in fi.* n *glo. pen. can pe. distinct. 26.* o *c. nuper. & c. fi. extr. de biga.*

a *c pe. ext. de biga.* b *dist. 55. in sum. & per totum.* c *c. 1. & fi. ext de corpore vit.* d *can. si quis à medicis. cum duab. seq. dis. 55. c. 3. & 6 ext. de corp. vitiat* e *can si quis absciderit. d dist. 55.* f *can pœnitentis § corp. d dist. 55.* g *can. fin. dist. 55.* h *can. 2. & 3 dist. 33.* i *can. clerici. d. dist. 33.* k *c. cum secundum ext. eod. tit.* l *can. 1. dist. 70.*

ordinati

ordinati essent,in iniuriā ordinātiū inanes essent. Paulatim tamē benigniùs agi cœptū. Cōstitutū est.n *a* vt, si Episcopus aliquē sine certo titulo, vnde vitæ necessaria pcipiat, ordinauerit, tādiu ipse aut ei successor, ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia cōuenientia clericalis militiæ stipendia assignentur.

Mandatum suscipiens de ordinib. conferendis certis personis, non tenetur eisdem prouidere de beneficio, sed mandans: secus, si sit mandatum generale, vel ordinandi licentiam concedens.

QVòd si Episcopus *b* mādato alteri⁹ in aliena diœcesi ordines celebret, distinguēdū est, an de certis personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primo enim casu mandans, secundo mandatū suscipiens, inopi ordinato vitæ tenebitur necessaria ministrare. eis autem quibus à diœcesano datur licentia, vt à quo voluerint Episcopo, ad sacros ordines promoueri possint, ad præmissa nō qui ordinant, sed qui licentiam tradant, obligantur: nisi *c* tamen ordinatus de paterna hæreditate vitæ possit habere subsidium.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionem & singulis reb. singula sunt imponenda nomina h. d.

COncedūtur autem præbendæ, vel beneficia duobus modis: per collationem, & per institutionē. Collatio *d* est libera quædā præbendæ concessio. Institutio est præbendalis iuris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, commodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus distingui.

DE COLLATIONIBVS.
TITVLVS XXVII.

Ex tribus cap. tibus conferuntur præbendæ, & ordinarium collatorem facit lex vel consuetudo. h. d.

COnferuntur aūt præbendæ, vel beneficia aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificio rescripto. Ordinarius collatoris est, quem aut consuetudo approbauit, aut Iuris designauit authoritas: vt, Episcopus, Capitulum.

Si Episcopus & capitulum habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest vnus sine altero, nisi in vno subsit impedimentum, conferre: & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio capituli, etiam quòd sit impeditus, capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in remouendo impedimentum: & mortuo vel absente eo, cuius consilio interueniente est conferendum, non est ob id differenda collatio. h. d.

QVam conferendi potestatē Episcop⁹ & capitulum interdū habent cōmuniter, interdū disiunctim: si communiter, *e* alter sine altero illā exrecere nō poterit, nisi vel mortis, vel suspensionis, vel maioris excommunicationis impedimentū in altero adesse contigerit. Cùm *f* verò ad solùm Episcopū cum cōsilio sui capituli, vel assensu, præbendarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspenso, nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis sit in mora, capitulum se non potest intromittere. Vbi verò *g* collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitùs cōtigerit, non erit ob hoc vacantis beneficij collatio differenda. Idem iuris est Episcopo adeò in remotis agente, vt breui non possit illius haberi p̃sentia: quia in petēdi, vel exspectādi mora vacanti beneficio posset imminere periculum.

Si Ecclesiastes erit vacans per sex menses, ad capitulum beneficium deuoluitur. h. d.

EAdem ratione, vbi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses *h* conferre distulerit, ad capitulum deuoluitur. Ex contrario, si ad solum capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religiosorum virorum consilio exequetur: quod si omnes fortè neglexerint, Metropolitanus absq; contradictione disponit.

a *c. episcopus extr. eod. tit* b *can si episcopus. eo tit. in 6.* c *ca Episcopus. in fi. extr. eod. tit.* d *ca. 1. de regul. iur. in 6* e *ca. 1. in prin. ne sede vacan. in 6.* f *d. can. 1. § cùm verò.* g *d. can. 1. § ubi verò.* h *can. 2. in fi. extr. de conceß. præbend.*

Regularibus prælatis non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium. h. d.

IDem statuitur in regularibus prælatis: si enim quçuis beneficia ad illorū dispositionē spectantia intra constitutum tempus cōferre negligant, locorum diœcesani in non exemptis propria, in exemptis verò Apostolicæ authoritate eorundem negligentiam iuxta præscriptum in Viennensi consilio modum supplebunt.

Tempus deuolutionis currit solum non impeditis, & à die notitiæ. h. d.

TEmpus autem sex mēsium, nec currit legitimè impeditis, & à die notitiæ, non à tempore vacationis erit computandum.

Deuolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quando dignitas est suppressa. h. d.

HÆc, *a* autē demū obtinent, si in Ecclesia erat distinctio præbendarū, & certus Canonicorū numerus. Cæterùm, si neque distinctæ præbendæ, nec certus sit Canonicorum numerus, Lateranensi concilio de beneficiis vltra sex menses vacantib. locus non erit. Idem etiam obtinet, si per capitulum vacās dignitas legitimè fuerit sublata.

Sede vacante capitulum nō fungitur vice Episcopi in conferendo: & cessante causa, cessat & effectus h. d.

LIcet aūt ob negligentiā Episcopi, cōferendi potestas ad capitulū deuoluatur, sede tñ vacante *b* in collationibus præbēdarum Episcopi vice non fungitur: cùm eo casu nullius superioris possit argui negligentia.

Circa collationem factam post deuolutionem, dispensari potest. h. d.

IS *c* quoq;, qui nimiū cessando cōferēdi Ius amiserit, si post Ius collationis deuolutum, nihilominus viris idoneis de beneficio prouidere voluerit, quanquam ob temporis lapsum collatio mero iure non teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

Legati missi, vel nati vigore suæ legationis, non conferunt nisi sibi specialiter concedatur: secus est in legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali, etiam inuito patrono Ecclesiastico. hoc dicit.

EX *d* legationis quoq; munere cōferendi cōpetit facultas, quod tñ non indistinctè obtinet. nā siue missi fuerint, siue suarū prætextu Ecclesiarū aliqui legationis sibi vendicāt authoritatē, ex ipsa legatione nullam habēt conferēdi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His aūt quos Romani Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungentib sine speciali concessione, etiā Ecclesiastico patrono inuito, cōferēdi facultas competit. Sicut enim honoris prærogatiua lætantur, sic eos authoritate fungi congruit amplicri.

Legatus de latere nō confert cathedrales Ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pontificalē maiores, nec potest eodem tempore in eadē Ecclesia plures reseruationes facere. h. d.

SEd tamen nec cathedrales, *e* nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates ad quas per electionem promoti primùm post Episcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatum, suæ dispēsationi, aut prouisioni reseruare possunt. Nec plures beneficiorum reseruationes eodem tempore, in eadem cathedrali, vel collegiata Ecclesia, vel ad eiusdem collationem pertinentium faciet.

Reseruationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

ILlæ quoq;, quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacantium collationē nō sit processum.

a *ca. ex parte extr. de conceß. præb.* b *c. 1. extra ne sede vacante.* c *c. literas. ext. de supplen. negl. prælat.* d *c. 1. de off. lega. in 6.* e *c. deliberatione. de off. lega. in 6.*

eo ipso, quòd illorum finitur legatio, penitus euanescēt, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionem legati non ordinarij. h.d.

SEd *a* nec aliter beneficium obtinendi ab Apostolicæ sedis legato facta collatio valebit, quàm si de eo, quod tunc prouisus obtinet, mentio facta sit specialis, licet id in aliorum ordinariorum collationibus minimè requiratur.

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, prouidere non potest, tamen primo prouiso præfigi terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit. h. d.

ILlud autem tam in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd si cui beneficium contulerint, licet is, *b* donec collationem ratam non habuerit, nullum ius in eo acquisiuerit, in persona tamen alterius, primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta prouisio non subsistet: planè notificata collatione, & ad consentiendum termino competenti præstito, si primus non consenserit, eo lapso beneficium liberè, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alij contulerint, non obstante lapsu termini suum primus collationi poterit accommodare consensum.

Per rescriptum Apostolicum præbenda confertur purè in diem, & sub conditione: & pura collatio est, cùm alicui simpliciter de beneficio prouidetur h.d.

PEr rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adiecto die, aut sub conditione. Purè, vt cùm mandatur simpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideantur.

Collatio Apostolici in diem facta, accedente decreto irritante ligat manus ordinarij. h.d.

DIes adijcitur collationi, vt cùm præbēda confertur, quam quis intra mensem, *c* aut alio tempore à vacationis notitia duxerit acceptandā: quo casu, cum temporis appositio fauorem afferat impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, collatio per ordinarium alteri facta, intra præfixū tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio, reseruatio, executoris inhibitio, & lis mota, beneficium affectum reddunt.

Publicè notum, præsumitur notum etiam priuatis. h.d.

INterpretamur autem quem prædictæ vacationis habere notitiam, ex quo ipsa vacatio in loco, vel Ecclesia huiusmodi beneficij publicè nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, vel per alium scire potuerit, ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij, h.d.

SVb conditione mandatur fieri collatio, vt, cùm *d* alicui si per executoris inquisitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel si consensus accesserit capituli, vel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur: & eo casu etiam apposito irritāte decreto, non impletis adhuc conditionibus vacans beneficium per ordinarium, aut per executorem ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij, etiam modici, nisi prouisio sit facta motu proprio. h.d.

SEd multum interest, motúne proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur: Si enim proprio motu, longè pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficijs, quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque quæ habebat impetrans, cùm sibi prouisio facta fuerit. Quòd si ad petitionem gratia huiusmodi facta sit, quantumcunq; modicum beneficium scienter taceatur, veluti surreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio, pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori: si beneficia sint æqualia, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio verò facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur: si sint æqualia, eligit, qui aliàs cōferebat: & motu proprio tunc censetur gratia fieri, cùm id exprimitur. h.d.

ITem si pluribus *a* in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus, vel p̄bendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, dignitatē vel præbēdam, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem, seu præbendam erit habenda relatio, quæ inter illas maioris censeatur esse valoris: quòd si forsan æquales sint, ad eam, quam is, cui confertur infra decem dies post habitam de dicta vacatione notitiam, duxerit eligendam; si verò ad petitionem alterius gratia huiusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris valoris extitit: & si sit æqualitas, ad eam, quam is, ad quem ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus elegerit, postquam sibi huiusmodi gratia erit nota. Motu *b* autem proprio tunc solùm gratia fieri censetur, cùm hoc expresse cautum fuerit.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis. h.d.

SEd siue motu proprio, siue ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat prouisio, cæteris longè præstat. Nam cùm ex Lateranensi concilio ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti non debeant, antequam vacent, Romanus Pontifex etiam in ipsis ius potest tribuere vacaturis.

Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium legatum & summum Pontificem. h.d.

ESt ergo inter ordinarium Legatum, ac summū Pontificem circa collationis potestatem, quasi per gradus ascensus quidam. Nam ad Episcopum *c* omnium quidem basilicarum, quæ in eius territorio positæ sunt, collatio regulariter pertinet: vacaturam tamē præbendam suæ dispositioni reseruare non potest, & longè minùs in eadem alicui ius tribuere. Legatus autem non modò vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesias conferre, verùm etiam vacaturas (iuxta ea quæ suprà diximus) reseruare poterit, licet eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla sit facultas. At Apostolicus & vbiq; vacantes donare, & vacaturas suæ prouisioni reseruare, *d* & in vacaturis ius tribuere potest, cum in ipso plenitudo resideat potestatis.

Si clericus, cùm mandatur prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere præbendam, non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in canonicum receptus h.d.

QVo *e* tamen casu summus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat, si is, in cuius gratiam mandatum obtentum est, præbendam, quando vacat, negligenter omittit, nō poterit postmodum prætextu dicti mandati, nisi antea in canonicum fuerit receptus, aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

Habens expectatiuam, potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel alterius, certum tamen acceptare non potest. h.d.

POterit *f* tamen is, cui certis super hoc executoribus deputatis ab Apostolica sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solùm primùm in genere vacaturum beneficium, vel præbendam: verùm etiam, si rationabilis causa subsit, secundùm & vlterius acceptare: certum tamē & expressum, priusquàm vacet, acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate

---

a *canon. fin. de off lega. in 6.* b *c. si tibi de præbend in 6.* c *clem. vni. § secus de concess præb.* d *d. clement. vni. in princip. de concess. praben.*

a *c. si plurib. de præb in 6.* b *c. si motu. in fin. eod. tit. in 6.* c *ca. omnes basilica. 16. q. 7.* d *c. 2. in gl. de præb. in 6.* e *c. si Clericus de præb. in 6.* f *c. ne captanda. de concess præb. in 6.*

gratia-

gratiarũ ſedis Apoſtolicæ tribuatur, quod ſi de certo acceptatio ſecuta fuerit, nullã obtinebit roboris firmitatem vt Bonifac. conſtitutionis tenore latiùs continetur.

Præſcripto Apoſtolico diſpenſatur ſuper pluralitate beneficiorum, maximè circa literatas perſonas. h.d.

INde *a* etiã licet beneficiatæ perſonę de alio beneficio, niſi primo illud, quod obtinet, omnino dimittat, prouideri non poſſit, niſi aut Cardinales ſint, aut Regum filij: per tale tamen reſcriptum, maximè circa literatas perſonas, ſuper hac pluralitate diſpenſari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non conſtat, primò poſſeſſor, deinde maior prærogatiua præfertur. h.d.

IDẽ ſi à ſede *b* Apoſtolica, aut legato, & ab ordinario eodẽ die idem beneficiũ conferatur, & quæ fuerit primò facta collatio, nõ appareat, nemine poſſidẽte, is erit cæteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. Hac *c* ratione & iis, qui in aliqua Eccleſia in Canonicos ſunt recepti, debent in præbendarum aſſecutione cæteris, ſiue legatorum, ſiue aliorum quorũcunq; authoritate antea fuerint admiſſi, anteferri.

Qui dicatur receptus authoritate Apoſtolica. h.d.

AVctoritate *d* aũt Apoſtolica receptus & is intelligitur, qui legati, vel alterius mãdato, cui ſpecialiter in ea re auctoritas Apoſtolica conceſſa fuerit, recipitur. Sed & ſi mandatũ legati ratum habeat *e* Rom. Pontifex, atque id auctoritate ſua muniat, ex eo receptus non legati, ſed Apoſtolica intelligitur auctoritate receptus: atque ideò eſt in aſſecutione præbendæ omnibus poſt eum receptis in eccleſia dicta præferendus.

Expreßio eius quod tacitè ineſt, nihil operatur, niſi per alium modum, quàm quo tacitè ineſt, fuerit facta expreßio, h.d.

ALiud Iuris eſt, ſi lis, ad quos aliàs pertinet Canonicorum receptio, facultas concedatur ab Apoſtolico, vt aliquem recipiant in Canonicum eiuſdem Eccleſię, ordinationibus fortè certum numerum Canonicorũ præfigentibus non obſtantibus: hoc enim caſu nõ Apoſtolica, ſed recipientium cenſetur auctoritate receptus, niſi quod cum auctoritate Apoſtolica recipiant, in literis caueatur expreſsè. Quòd ad eos aliàs talis receptio non pertinebat, Apoſtolica dicetur auctoritate receptus. Aliàs verò, ſi literæ impetratæ certi numeri Canonicorum nullam fecerint mentionem quod illarum occaſione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouiſionibus, niſi id exprimat. h.d.

ILud etiam omittendum non eſt, nõ ſolere Apoſtolicum eundem collatorẽ plurib. onerare prouiſionib. niſi id velle ſe ſuis literis expreſsè fuerit complexus.

Mandati Apoſtolici fines ſunt diligenter cuſtodiendi, nec extenduntur, niſi ad caſus expreſſos, etiam de conſenſu, & in præiudicium prouiſi. h.d.

SVnt *f* aũt Apoſtolici mandati fines diligenter cuſtodiendi, ideoque non debent ad caſus alios, quàm expreſſos, extendi. Vnde cùm iniũgitur, vt alicui de præbẽda certi valoris prouideatur, in præbenda minoris valoris, etiã impetrante volente, mandatũ impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non poteſt trahi ad præſentationem, vel inſtitutionem. h.d.

IDem *g* obſeruari oportet, ſi cui de beneficio, quod ad alicuius collationẽ ſpectat, prouideri mandatur: hoc.e. caſu de eo quod ad eiuſdẽ præſentationẽ, vel inſtitutionẽ pertinet, prouideri minimè poterit, nec etiã è conuerſo.

Caſus reſignationis non includitur, nec verificatur in caſu mortis. h.d.

EOdẽ ſpectat *h*, ſi quis ab Apoſtolica ſede mandatũ ſuſcipiat, vt ab aliquo beneficij reſignatione receptа, idẽ beneficiũ alteri conferat. Si enim is, qui reſignaturus erat reb. eximatur humanis, mandato locus nõ erit, cùm nõ per reſignationem vocauerit, ſed per mortem.

Caſus futuræ vacationis non verificatur in caſu nouæ creationis. hoc dict.

IDem obtinet, ſi literæ Apoſtolicæ ſuper conferendo beneficio proximè vacato fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod poſt illarum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficij non venit penſio. h.d.

ET *a* ſi quis literas ſuper obtinendis beneficiis vſq; ad certam ſummam impetrauerit, eidem non in pẽſione, ſed in beneficiis Eccleſiaſticis erit prouidendum, niſi de penſione in literis mentio habeatur.

Diſpoſitio regulariter reſtringitur ad tempus præſens, & mentio potentiæ intelligitur de præſenti. h.d.

EOdem etiã ſpectat, quòd ſi de cõferendo *b* alicui beneficio ad Epiſcopi collationem ſpectante reſcribatur illud ei conferri non poterit, cuius collatio ex negligẽtia ipſius Epiſcopi ad eiuſdẽ Capitulũ deuoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Epiſcopum ex Capituli, vel alterius cuiuſcunq;, ſiue ad ſedẽ Apoſtolicã ex ipſius Epiſc. vel aliorũ in hoc eidẽ ſuccedentiũ negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc caſu prouideri poterit.

Mandatum Apoſtolicum reſtrictionem recipit ex perſona prouiſi. h.d.

INterdum tamen, licet mandatũ generale ſit, ex perſona impetrantis recipit reſtrictionem: vt ſi cui *c* prębenda proximè vacatura ſimpliciter prouideri mandatur: nam ſi talis nondum in ea ætate exiſtat, vt ad ſacerdotium promoueri poſſit, ſacerdotalis ſibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco ſumitur reſcripti interpretatio. h.d.

EX loci quoq; expreſſione reſcripti ſumitur declaratio, & ideo, *d* quanquam ſub nomine Eccleſiarũ, Ciuitatis etiã Eccleſ. Cathedralis comprehendatur, cùm tamẽ alicui de beneficio mãdatur in aliqua Eccleſiarũ ciuitatis, vel diœceſ. prouideri, ad Cathedralẽ eccleſiã mandatũ huiuſmodi nõ extẽditur: ſecus eſt, ſi in aliqua eccleſiarũ prouinciæ, prouideri mandatur: tunc.n. & Metropolitana, & cæterę Cathedrales Eccleſię tali mãdato includũtur.

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. h.d.

EX ordine *e* quoq; ſcripturæ reſcripti interpreratio ſumitur, veluti cùm Ioãni de beneficio ad collationẽ ſuam, vel Pauli, pertinente, vt alicui prouideat, mandatur. Nam ſi plura ſimul beneficia vacare contigerit ad vtriuſque collationem ſeparatim ſpectantia, tunc ordo ſcripturæ ſeruandus eſt, & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannem noſcitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur coniunctim. h.d.

SI verò *f* de beneficio ad aliquorum collationem, vel præſentationem ſpectante, non adiecto communiter vel diuiſim, prouiſio iniungitur facienda in beneficio quod ad collationem vel præſentationem alterius tantùm pertinet, adimpleri non poterit.

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. h.d.

ITem inſertio cauſæ declarat reſcriptum: ſicut accidit, *g* cùm clerico nullum beneficium obtinenti ob paupertatem per Epiſcopum de beneficio prouideri mandatur. Nam ſi antequam ei prouiſum ſit, beneficium fuerit aſſecutus, ceſſante cauſa mandati, prouidere ſibi Epiſcopus in poſterum non tenetur.

Ex ſimplici mandato de prouidendo, non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum: quo caſu ſolùm vnicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: & pluralis locutio reſtringitur ad duo. h.d.

a *c. de multi. ext. de præb. ext. Ioanni vni. eo. tit. & extr. con. execrabilis.* b *c. ſi. à ſede. de præb. in 6.* c *c. hi qui. d. tit. in 6.* d *c. hi qui. de præb. in 6.* e *c. ſi eum ſuper. d. tit. in 6.* f *cap. cui de non ſacerdotali § idem. de præb. in 6.* g *c. cum in illis § cum autem. de præb. in 6.* h *ca. ſuſceptum. de reſ. in 6.*

a *c. quamuis. de præb. in 6.* b *cl. ſi de beneficio. de præb. in 6.* c *ca. ei cui. de præb. in 6.* d *c. quamuis § quanquam. d. tit. in 6. de præb.* e *c. mandato. d. præb. in 6.* f *c. cum illis § fin. de præb. in 6.* g *c. ſi pauper de præben. in 6.*

NAm [a] & is, cui conceditur vt idoneo poſſit in ſua vel aliena Eccleſia prouidere beneficiũ, aliud obtinenti prouidere non poteſt, niſi vel primò ille beneficiũ quod obtinet, omninò dimittat, vel in conceſſionẽ huiuſmodi ſit expreſsũ, quòd etiã beneficiatæ valeat prouidere perſonæ: quo caſu vnicum duntaxat beneficium, atq; illud non curatum obtinenti, prouideri poterit. Sed ſi conceſſum fuerit, vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia noſcitur obtinere, huiuſmodi pluralitas debet ſolùm ad duo beneficia non curata reſtringi.

Mandatum ſimplex de prouidendo, non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum. h. d.

EX natura quoq; & beneficij qualitate Apoſtolicum reſcriptum reſtrictionem recipit: nam ſi de quibuſcunq; beneficiis prouideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione non habita, de iis prouidendum nõ erit, quibus huiuſmodi cura noſcitur imminere, illis quoq;, pro quibus ſcribitur vt de perſonatibus & dignitatibus ad collationem, prouiſionem, præſentationem, vel diſpoſitionem pertinentibus quorumcunque prouideatur, de iis prouideri non poterit, ad quos per electionem præficiendi aſſumuntur.

Gratia alicui conceſſa, vt prouidere poſſit perſonis idoneis in certa Eccleſia, perſonis non expreſſis, non expirat re integra per obitum concedentis: ſecus, ſi perſonæ eſſent expreſſæ. h. d.

ILlud quoq; omittendum non eſt, Quòd ſi cui [b] nulla facta perſonarum expreſſione ſit gratioſè cõceſſa facultas vt authoritate Apoſtolica aliquibus perſonis idoneis in certa Eccleſia prouidere poſſit, vel beneficia, quorum collatio eſt ad ſedẽ Apoſtolicam legitimè deuoluta, conferre: huiuſmodi conceſſio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: ſecùs, ſi ſuper prouiſione certæ perſonæ facienda eidem ſit data poteſtas, non ob ſuam, ſed eius, cui prouidetur, gratiam vel fauorem. Illa enim expirat omninò, ſi concedens re integra moriatur.

Mandatarius, cuius non eſt electa induſtria, poteſt alteri mandare. h. d.

ILlud etiam intereſt, Vtrùm, cui ab Apoſtolica ſede prouiſio de beneficio in certa Eccleſia, diœceſi, vel prouincia certæ perſonæ facienda committatur, an de certa Eccleſia incertæ tamen perſonæ? Primo enim caſu licitè quis vices ſuas alteri cõmittere poterit: ſecundo verò, cùm in eligenda perſona Mandatarij electa videatur induſtria, prouiſionem ſibi commiſſam alteri demandare non poterit, niſi forma commiſſionis id habeat, vt per ſe, vel per alium hoc expedire valeat.

Beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri. hoc dicit.

POſtremò illud ſciendum eſt, tam Turonenſi [c] concilio cautum eſſe, ne præbendæ aliquã ſectionẽ patiantur: quàm ex Lateranenſi, ne quis conferens beneficium Eccleſiaſticũ, partem prouentuũ ſuis vſibus retinere audeat, cùm ſine vlla debeat diminutione cõferri.

DE INSTITVTIONIBVS, & Iure patronatus.

TITVLVS XXVIII.

Quando dicatur prouideri per Inſtitutionem, quid ſit Ius patronatus, & quibus modis conſtituitur. h. d.

ACcidit autem interdum, vt prælati liberam de vacantibus beneficiis diſponendi facultatem nõ habeant: quod tunc euenit, cùm ea vacare contigerit, in quib. aliquis Ius obtinet patronatus: tunc enim ſtrictè ſumpto vocabulo, nõ cõferre, ſed inſtituere dicentur eos, quib. præſentante patrono prouidendum erit. Eſt igitur [d] Ius patronatus, poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium vacans. Conſtituitur autẽ tale Ius variis modis: veluti, Eccleſiæ ædificatione dotatione & ſimilibus.

Aedificans ritè, vel dotans, acquirit Ius patronatus: & conſequi debent commoda, quem ſequuntur incommoda. h. d.

AEdificatione acquiritur Ius patronatus, cum quis Eccleſiam de conſenſu diœceſani, Iuris ordine ſeruato conſtruxit. Dotatione acquiritur, vt cùm is, qui non fundauit, Eccleſiæ pro dote certa bona aſſignauit. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera ſuſtinenda dos aſſignari debet, ita etiam cõcedenda ſunt Eccleſiæ, quæ ad luminaria, & ad cuſtodiam, & ad ſtipendia cuſtodum, & ad cætera ſacræ domui neceſſaria, ſufficiant. Inſtitutum eſt igitur, vt quaſi cuiuſdam loco remunerationis ad præſentationem patronorum in fundatis, vel dotatis Eccleſiis ſacerdotes inſtituantur, nullo profeſſionis vel ſexus habito diſcrimine.

Eccleſiaſticus patronus habet ad præſentandum menſes ſex, laicus quatuor. Eccleſiaſticus non poteſt variare, laicus poteſt. hoc dicit.

SVnt tamen inter Eccleſiaſticos & laicos patronos, pleræq; differẽtiæ. Nam [a] Eccleſiaſtico ad præſentandum ſex menſium cõceditur ſpatium, Laico quadrimeſtre tempus datur. Et videtur optima ratione inductum, vt longius præfigatur tempus Eccleſiaſticis, quippe [b] quibus ſemel facta præſentatione, amplius variare minimè licet: quod in Laicis diuerſum ſtatuitur.

Epiſcopus qui inſtituit ſecundo loco præſentatum, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præſentato. h. d.

SEd ſi laicus, cui plures præſentandi tributa eſt facultas, primo Ioannẽ inſtituendũ offerat, ſecundo loco Paulum vtrunq; idoneum, Ordinarius aũt ſecundo loco præſentatum inſtituat: videamus, an primus appellare valeat? & ſtatutum eſt, de ſecundo factam inſtitutionem infringi non poſſe: Epiſcopum tamen qui primo loco præſentatum dolo recuſauit admittere, recuſato, vt in competenti beneficio prouideat, compellandũ: vt in eo puniatur, in quo eum deliquiſſe conſtat.

Legatus de latere poteſt derogare Iuri patronatus Eccleſiaſticorum, non laicorum. Eccleſiaſtico patrono reddenda ratio prouentuum patronatæ Eccleſiæ: ſecus laico. h. d.

LEgatus [e] etiam beneficium in præiudicium Eccleſiaſtici patroni, vt ſupra tetigimus, conferre poteſt: cùm in laicis diuerſum accidat. Item Eccleſiaſtico patrono de temporalib. rebus ratio debet exhiberi, quod in laico minimè obtinet.

Patronus laicus poteſt deferre ad ſuperiores clericos, qui dilapidant bona Eccleſiæ cuius eſt patronus. hoc dicit.

LIcebit [d] tamen patrono laico, ſi ſacerdotem ex collatis in Eccleſiam rebus fraudare cognouerit, aut honeſta illum conuentione compeſcere, aut Epiſcopo vel competenti Iudici corrigenda denunciare: quòd ſi talia agere tentet & Epiſcopus, Metropolitano eius hæc inſinuabit: ſin autem & Metropolitanus talia gerat, Principis hæc auribus (ſi aliter Eccleſiæ conſuli non poſſit) intimare non differet.

Ius patronatus tranſmittitur ad quoſcunq; hæredes: & plures ſuccedentes vni, habent vocem vnius, nec hæres patroni inſtitutum mutare poteſt. h. d.

SVcceſſione quoq; Ius patronatus acquiritur: quod quidem procedit, ſiue ſui, ſiue extranei, ſiue extranei, ſiue ex teſtamẽto, ſiue ab inteſtato ſint hæredes. Plures tamen ab vno ex patronis Eccleſiæ relicti hæredes, vocem duntaxat vnius habebunt in præſentatione Rectoris, nec iam inſtitutos mutare poterunt.

Si patroni in præſentatione non ſint concordes, attenditur maior & melior pars. hoc dicit.

ETſi [e] fortè in plures partes patronorum ſe vota in præſentando diuiſerint, ille præficiendus eſt Eccle-

a c. is. cui. de præb. in 6. b c. ſi cui nulla de præb. in 6. c c. maioribus. ext. de præb. d gl. i. can. pia mentis. 16. q. 7.

a c. vni. § fi. de iur. patron. in 6. b c. paſtoralis. extra d. tit. & d. c. vni. in gl. c c. cum dilectus. ext. de iur. pat. d. d can. filiis vel. 16. q. 7. e c. quoniam in extr. de iur. patr.

ſiæ; quĩ

ſiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurium approbatur conſenſu.

Si eccleſia ob patronorum diſcordiam detrimentum patiatur, poteſt Epiſcopus interdicere diuinis. h.d.

QVòd ſi *a* ita ſimultates inter eos ortæ fuerint, vt ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi non poſſit, ſi aliter prouideri non poterit, præcipere debet Epiſcopus, vt ibi miſſarum ſolennia non celebrentur, donec patroni ad concordiam redeant: quod ſi intra quatuor menſes factum non fuerit, tunc ordinet Antiſtes Eccleſiam, ſicut melius eam ſecundùm Deum iudicauerit ordinandam.

Epiſcopus poteſt ex cauſa Eccleſiam patronatam ſecundùm certam formam commendare. h.d.

QVòd ſi neceſſarium aut expediens eſſe duxerit, poterit etiam interim Eccleſiam alicui commendare, ita tamen, vt ſi parochialis ſit Eccleſia, nemini commendatur, qui non ſit in ſacerdotio conſtitutus: nec huiuſmodi cõmenda vltra ſemeſtris temporis ſpatium vires ſuas porriget: nec in vnius pſona, vnica fieri poterit.

Epiſcopus in Eccleſia iuris patronatus laicorum ex cauſa poteſt ponere œconomos, qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorum. h.d.

ERit *b* etiam Epiſcopo facultas in Eccleſiis, in quibus Eccleſiaſtica perſona præſentationem non habet, ſi vel minùs idonei præſententur, vel alia de cauſa aliquos in eis inſtituere non valeat, œconomos ponere, qui fructus percipere debeant in Eccleſiarum vtilitatem erogandos, aut his qui quandoq; inſtituentur, fideliter reſeruandos.

Patroni poſſunt conuenire de præſentando alternis vicibus & plures ſimul poſſunt præſentari, vt de ipſis Epiſcopus eligat inſtituendum. h.d.

SEd *c* vt faciliùs prouideatur Eccleſiis, non inconueniens viſum fuit, patronos ipſos inter ſe poſſe liberè conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus præſentando: quibus etiam ex eadem cauſa permittitur, vt plures ad vacantem Eccleſiam præſentare valeant, ita vt vnus ex eis eligi poſſit per Epiſcopum & admitti.

Ius patronatus donari poteſt, ſed ob donationem non præiudicatur iuribus Epiſcopalibus: vendi autem non poteſt, niſi cum vniuerſitate. h.d.

DOnatione *d* quoque Ius patronatus acquiritur. Vt cum Ius, quod quis in Eccleſiis habet, in aliquem liberaliter confert: quæ ſi fiat Eccleſiæ, aut loco religioſo, quamuis abſque aſſenſu Epiſcopi facta fuerit, efficax eſt cenſenda, ſed per eam Epiſcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed ſi quis dato precio, *e* huiuſmodi ſibi ius comparare auſus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, niſi tale ius cum vniuerſitate rerum temporalium transferretur.

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationem. Patronus non poteſt quem propria authoritate inſtituere, ſub pœna excommunicationis. h.d.

QVemadmodum aũt ad præſentationẽ patroni, debet Epiſcopus clericos inſtituere, & quod ſpretis fundatoribus de vacanti eccleſia depoſuerit, erit irritũ: ita etiam patronus authoritatẽ Epiſcopi negligere non debet. Quòd ſi laici *f* auſu temerario propria authoritate ad inſtitutionem proceſſerint, tam ipſi anathemate feriendi, quàm etiam perperam inſtituti clerici cõmunione ſunt priuandi: qui ſi etiam adhuc perſtiterint, à miniſterio Eccleſiaſtico & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præſentatio tenet.

INterdum *g* accidit, vt eius qui patronus non eſt, præſentatio tamẽ rata ſit habenda. Vt cùm ordinarius ad eius præſentationem clericum inſtituit, qui & Iuris patronatus erat poſſeſſor, & patronus credebatur: nam ſi poſtea Ius patronatus alius in iudicio euicerit, inſtitutus non debet propter hoc ab Eccleſia remoueri.

Nemo poteſt ſeipſum præſentare. h.d.

LIcet *a* autem patronus alios præſentet, ſeipſum tamen, quanquam clericus ſit, præſentare non poteſt, quantumuis idoneus ſit, & quibuſcunque ſtudiis iuuetur & meritis: cum nullus Eccleſiaſticis ſeſe officiis vltrò immiſcere debeat.

Nemo ſibi beneficium confert, veluti nemo ſe præſentat: nec vacaturi beneficij tenet collatio, aut præſentationis promiſſio. hoc dicit.

SVnt autem inſtitutiones collationibus in quibuſdam ſimiles, in quibuſdam verò diſſimiles. Similes ſunt, quia quemadmodum is, qui ſeipſum præſentat, inſtituendus non eſt: ita etiam is, ad quem pertinet collatio, *b* ſeipſum non poteſt inſtituere, cum inter dantem & accipientem diſtinctio debeat eſſe perſonalis. Item quemadmodum vacaturæ præbendæ non tenet regulariter collatio: ita etiam promiſſiones de non vacantibus beneficiis Eccleſiarum, in quibus quis Ius obtinet patronatus, nullo iure ſubſiſtunt.

Capitulum ſede vacante poteſt inſtituere præſentatos, idem poteſt vicarius ſine ſpeciali mandato Epiſcopi. h.d.

DIſſimiles ſunt, quia etſi Capitulum ſede vacante *c* beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi pertinent, conferre non poſſit: præſentatos tamen à patronis poteſt, ſi idonei ſint, admittere & inſtituere. Idem obtinet in vicario: quia licet ſine ſpeciali conceſſione conferre *d* non poſſit, præſentatos tamen inſtituere *e* minimè prohibetur.

In Rectorem parochialis Eccleſiæ poteſt præſentari etiam non in ſacris conſtitutus, licet ſecus in libera collatione: in qua tamen poteſt diſpenſari cum eo, qui eſt conſtitutus in minoribus hoc dicit.

SVnt etiam in eo diſſimiles, quod in rectorem parochialis Eccleſiæ, etiã non in ſacris cõſtitutus præſentari poteſt, dummodo aliàs ſit idoneus, & infra tempus à Iure conſtitutum ad ordines, quos ipſius Eccleſię cura requirit, promoueri valeat. Collatio autẽ fieri non poteſt, niſi in perſona eius, qui ſaltem ſit in ſubdiaconatu conſtitutus: cum his tamen, qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, ſi tales ſint, qui infra breue tempus poſſint in presbyteros ordinari, diſpenſari poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vitæ neceſſaria ſubminiſtranda. h.d.

DEfertur autem patronis non ſolùm circa præſentationem, verùm etiam circa honorem proceſſionis, & circa neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi aut ipſi aut illorum filij ad inopiam redacti fuerint, illis erit modeſtè ab eccleſia ſuccurrendum. *f*

Ius patronatus tollitur ceſſione, Collegij conſtitutione, Eccleſiæ deſtructione, delicti perpetratione. h.d.

TOllitur Ius patronatus ceſſione: vt putà, cũ quis id Eccleſiæ, in qua ius habet huiuſmodi, conferẽdum duxerit. Item, ſi quis Eccleſiam ſine ſui reſeruatione Iuris collegiatam fieri patiatur. Eò amplius conſtat, ſi ædes ſacræ incendio conſumptæ fuerint, vel etiam terræmotu, vel vitio ſuo corruerint, extingui Ius patronatus neceſſe eſt. Sed & ſi patronus auſu nefando Rectorem vel clericum ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere, vel mutilare auſus fuerit, tam alias pœnas, quàm Iuris patronatus amiſſionem ſuſtinere debet. Idem iuris eſt, ſi patronus efficiatur hæreticus: cùm enim bona hæreticorum vniuerſa ſint confiſcanda, *g* meritò cum iſta vniuerſitate etiam Ius patronatus interibit.

---

a *c. 1. extr. eod. tit.* b *c. cùm vos. extr. de offic. ordo.* c *verſic. & vt de iur. pat.* d *c. 1. de iur. pat. in 6.* e *c. quia clerici. & ſeq. ex. de iur. pa.* f *c præterea. extra. d. tit.* g *c. conſultationis. ext. d. tit.*

a *c. per noſtras ext. d. tit.* b *c. ſi. ext. de inſt.* c *c. 2. ext. ne ſed. va.* d *c. ſi. de off. vicar. in 6.* e *c. ex frequentib. de inſtit.* f *can. quicunq; fidelium. 16. q. 7.* g *c. vergentis. ext. de hæreticis.*

DE CLERICIS NON RE-sidentibus.

TITVLVS XXIX.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & prout sit priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate. h.d.

DEbent *a* autem hi, quibus Ecclesiastica ministeria sunt committenda, tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demandati sibi officij per seipsos valeant exercere: quòd si aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit, amittet: & qui dederit, largiendi potestate priuabitur.

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit: & quæ sint iusta causa non residendi. h.d.

SI tamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserant, si moniti & cõgruo tempore expectati non redierint, eis priuari poterunt. Iustæ non residendi causæ sunt: veluti, si quis aut Romano Pontifici, aut proprio Episcopo obsequium exhibeat. Item, si iura, & negotia Ecclesiæ suæ fideliter prosequatur, aut si, vt studiorum causa abesse possit, *b* est alicui specialiter indultum, & si quæ sunt aliæ similes.

Ad memoriam iuuandam inducit repetitio h.d.

HÆc de præbẽdis, & dignitatibus, atq; illarum prouisionibus dixisse nos sufficiat. Verùm, quia in hoc tractatu diffusè immorati sumus, vt sequẽtia præcedentibus melius contexamus, quædam in memoriam reducemus. Personarum ergo quidam laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, licet non in sacerdotio quidam nec in sacris nec in sacerdotio. Eorum rursus, qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu, vt Episcopi: quidam in inferiore, vt presbyteri. In sacris verò dicuntur cõstituti Diaconi & Subdiaconi. Qui verò nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur, ij sunt, qui sunt in minoribus ordinibus constituti. Cæterùm, quoniam adhuc quia in Ecclesia sunt, qui non minùs in laicatu, quàm in clericatu constituti Domino deseruiant, vt sunt regulares ac monachi, restat, vt & de his pauca subiiciamus.

DE REGVLARIBVS, AC Monachis.

TITVLVS XXX.

Regulariter valet argumentum à regulari ad monachum, & contrà. h.d.

QVoniam verò, siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadẽ ferè Iura seruantur, ne verbosa fiat euagatio, dirigamus sermonem in personas monachorum, idem etiam intellecturi de regularibus cæteris. Nam si quid in iis propriè seruetur, separatim ostendemus.

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes à patre traditus monasterio, post annum pubertatis potest redire ad seculum, si velit. h.d.

MOnachi *c* fiunt, aut ex paterna deuotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna deuotione *d* monachus quis efficitur, cùm pater filios impuberes monasterio offert. Quo casu, si impuberes sacram tonsuram vel velamina susceperint, quintodecimo ætatis anno moneri debent & inquiri, vtrum in ipso habitu permanere cupiant: si permansuros se professi fuerint, vel professionẽ à se priùs factam ratam habuerint, vlteriùs pœnitendi locum non habebunt: si verò ad secularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præstentur. Qua etiam ratione constitutum est, ne quis intus ordinari debeat.

Si impubes præter parentum voluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare: secus si sit pubes. h.d.

QVod si *a* impubes præter parentum voluntatem tonsuram accepit monachalem, parentes id factũ irritare valent; sed si intra annum ad proprium Episcopum, vel alium competentem iudicem non reclamauerint, reuocare ampliùs non poterunt. Si verò in grandiori ætate adolescentes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi.

Professio est duplex, tacita & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h.d.

PRopria professione monachus efficitur quis, aut expresse, aut tacitè. Expresse, vt si quis post annũ probationis habitum suscipiens monachalem, regulis monasterij obstringi se velle profitetur. Si tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, *b* is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit. Abbate per se vel per alium professionem recipiente, regulari obseruantia obligatur, & verè monachus est censendus.

Ex causa post annum potest professio differri, vt si ingressus monasterium sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus, per monachationem fit liber. h.d.

QVemadmodum aũt discretus Abbas ex causa ante probationis tempus professionem recipere potest, ita ex causa interdum proferre. Vnde *c* si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachalis habitus concedendus non erit: ne, si fortè post annum statim præstetur, postea seruus, aut aliàs inhabilis ad monasteriũ deprehendatur. Quòd si seruus per triennium in monasterio cõmoratus postea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino, si fiat monachus, fit liber, aliàs dominus potest intra annum recipere seruum. h.d.

QVinimò *d* si priùs ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus, monachus fieri elegerit, iugum seruitutis euadet: aliàs intra vnius anni spacium domino & seruilem fortunam probare, & seruum suum recipere licebit.

Prædicator, Minores, & Mendicantes, non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur. h.d.

QVòd *e* tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Prædicatores enim & minores, aliiq; mendicantium ordines ante annum probationis elapsum, quenquam ad sui ordinis professionem, vel seculi renunciationem faciendam, recipere non possunt. Quòd si fortè contrà fecerint, & is qui sic receptus fuerit, eorundem ordini minimè alligabitur, & receptores à receptione ad professionem quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, quàm aliis pœnis, quæ huiusmodi regularibus pro culpis infligi solent, grauioribus subiiciendi erunt.

Delatio habitus tacitam ostendit professionem & vnusquisq; debet se conformare cum habitu quem gerit. hoc dicit.

TAcitè profitetur quis, cũ idoneis coniecturis apparet, *f* quod perpetuò vult domino in religione seruire, & vitã ducere monachalem: vt putà, habitum post annũ retinendo, vbi is nouitiis & professis cõmunis & indistinctus est, vel professorum habitum suscipiendo, vbi is distinctus habetur. Vnde & Toletano concilio inductum est, vt clerici, qui se fingũt habitu & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, & veri monachi fiant.

Ponit differentiam inter expressam & tacitã professionẽ. h.d.

VTrum autem quis expresse professus fuerit, an tacitè interdum multum interest. Expressa enim pro-

---

a *ca. quia nonnulli § cum igitur. ext. eod.* b *ca. relatum. eo. tit.* c *ca. monachum. 20. q. 1.* d *ca. illud autem. 20 q. 1.*

a *c. 2. extr. de regul.* b *c. ad Apostolicam. extr. eo. tit.* c *can. si seruus. dist. 54.* d *can. si seruus. vbi gl. dist. 54.* e *c. constitutionem. eo. tit. in 6.* f *c. statuimus. ext. eo. tit.*

fessio,

feſſio, etiã ſeculari habitu nõ mutato, illi religioni præciſè obligat, quam quis profeſſus fuerit. Tacitè *a* verò facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantùm datur, ſuſceptionem, non illi ſpecialiter, cuius eſt ſuſceptus habitus, ſed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ ſit ætatis, ac ſciens & prudens triduò in eius habitus delatione perſeueret.

Beneficium non vacat per religionis ingreſſum ante profeſſionem, niſi de conſenſu ingreſſi. h.d.

ET ſi contigerit cũ quis religionem ingreditur, beneficium retinere *b*, intra probationis annum non erit alicui conferendum: ſed interim per alia aſſignata ſibi congrua de prouentibus portione, beneficio inſeruiendum erit. Si tamen ingreſſi ad id accedat aſſenſus, aut quòd vitam mutare voluerit, liquidò appareat, aut legitimam profeſſionem emiſerit, beneficium alteri liberè conferri poterit.

Qui vitam regularem vouit, monaſterium ingredi debet, non obſtante quòd fuerit prælaturam conſecutus. h.d.

IS quoque, qui votum de ingreſſu religionis compos mentis emiſit, vt monachus fiat, cogendus erit. Vſque adeò enim Deo voti ligat emiſſio, vt etiam ſi quis poſt votum prælaturam fuerit conſecutus, Domino tamen promiſſa reddere ſit compellendus.

Per votum ſolenne derogatur ſimplici. h.d.

ILlud quæri poteſt, Si quis poſt votũ *c* de certa religione intranda emiſſum, aliam religionem etiã laxiorẽ ingrediatur, & in eadẽ profiteatur, ibidémne poſſit, voto non obſtante priore, licitè remanere: in qua ſpecie, cùm per ſecundum ſolenne votum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt, poſſe monachum in ea religione, in qua profeſſus eſt, remanere: eidem tamẽ pro voto non completo, pœnitentiam imponendam. Eſt autem in propoſito votum ſimplex, quod non eſt aliqua profeſſione munitum. Solenne verò eſt, quod quis per profeſſionem tacitam vel expreſſam comprobauit.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monaſterio. hoc dicit.

IS igitur, qui legitima in ætate conſtitutus, habitũ ſemel induit ſpontè, religioſum propoſitum vltrò ſuſceptum deſerere non poterit, ſed proprio Abbati obediens, in caſtitate in proprio deget monaſterio.

Monachus non poteſt aliquid proprium habere, nec contra hoc poteſt Papa diſpenſare. h.d.

SEd *d* nec aliquid propriũ poſſidere debet: & ſi quid habet totum in continenti reſignabit. Nã abdicatio proprietatis adeò eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiã indulgere. Et ſi proprietas apud quenq̃ inuenta fuerit in morte, is eſt Chriſtiana ſepultura priuandus, & ſepultus exhumãdus: prout etiam beatus Gregorius ſe feciſſe narrat.

Poteſt monachus tranſire ſolùm in arctiorem religionem: & ſi dubitetur, an ſit arctior, in quam monachus vult migrare, ſtatur iudicio Abbatis. hoc dicit.

SEd nec temerè monachus de monaſterio *e* in monaſterium migrare permittẽdus eſt, niſi monaſteriũ, ad quod tranſitum facere cupit, diſtrictus exiſtat. Quo *f* caſu, nullo obſtante priuilegio, prælatus monacho ſine difficultate debet tranſeundi licẽtiam indulgere, ne videatur propoſitũ impedire diuinitùs inſpiratũ. Quòd ſi fortè probabiliter dubitetur, vtrùm q̃s velit ad ordinem arctiorem tranſire, an ad laxiorem, ex charitate, ac ex temeritate, ſuperioris eſt iudiciũ requirendum, ne fortè angelus Sathanæ in lucis Angelum ſe transformet.

Mendicantes ſolùm in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h.d.

MEndicantibus *a* verò approbatis, qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monaſterium confugiũt, etiamſi authoritate Apoſtolica fuerint muniti, Clemẽs quintus, ſacro approbante Concilio, interdixit nẹ vocem aut locum in capitulo talis monaſterij haberent. néve ad prioratus adminiſtrationes, aut quæcunq; officia aſſumi poſſent. Sed nouiſſimè *b* Martinus quartus omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monaſticum ordinem, excepto ordine Carthuſienſium, ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ conceſſione tranſire, tam recipientib. quàm receptis, ipſo facto excommunicationis pœnam incurſuris.

Abbates debet perquirere fugitiuos, & monachi non poſſunt praeeſſe Eccleſiis parochialibus: licet ſecùs ſit in regularibus. hoc dicit.

FVgitiuos *c* verò debent Abbates ſolicitè perquirere, & vt ad monaſterium & frugem melioris vitæ reuertantur, opportunis remediis prouidere, nec ordinarios qui eorum ſuppleant negligentiam, expectare. Singuli quoq; monachi per villas *d* & oppida non debent diſcurrere, nec per quaſcunq; parochiales eccleſias diſponi: quod in regularibus, cum regulæ inſeruiant laxiori, ſpecialiter cautum non inuenitur. Ideoq; *e* illis cum minori difficultate parochialibus eccleſiis præeſſe permittitur.

Quomodo & qualis ſit eligendus in Abbatem. h.d.

VT aũt inuiolabiliter monaſtica diſciplina cuſtodiatur, de congregatione monachorum Abbas eligendus eſt *f*, quem ordo vitæ & meritum magis popoſcerit ordinari, vt vni tantùm præſit monaſterio, qui cautus ſit in regimine, humilis, & diſcretus, & cui monachi cum omni obedientia & deuotione ſubiaceant.

Non profeſſus non poteſt eligi in Abbatem, ſed bene in Epiſcopum. h.d.

ET præterea cùm in magiſtrũ *g* aſſumi non debeat, qui formã diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus, qui ſubeſſe non nouit: Religioſus, qui regularẽ ordinem ante non fuerit expreſsè profeſſus *h*, in Abbatẽ, vel ad aliam regularium prælaturam eligi non poterit: quanquã ad Epiſcopalem dignitatẽ, talis in ſecularibus vel regularibus Eccleſiis eligi minimè prohibeatur.

Viſitatores creandi, & quid agere debeant. h.d.

VIſitatores quoque in capitulo creandi ſunt ſecundùm formam generalis Concilij, qui viſitationis officium exequantur, & omnia, quæ Vienenſi cõcilio *i* conſtituta ſunt, fideliter obſeruari faciant, & de ſtatu monaſteriorum, & obſeruantiis regularibus diligenter inquirant: & tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus corrigant & reforment, quæ viderint corrigenda, & omnia ſecundùm Honorariæ conſtitutionis tenorem proſequantur.

Non debet quis inuenire, vel fundare nouam religionem. hoc dicit.

NOuiſſimè *k* ſciendũ eſt, generali Cõcilio ſemel atque iterũ cautũ eſſe, ne quis in poſterum nouã religionẽ inueniat: ſed quòd quicunq; ad religionem conuerti voluerit, vnam de probatis aſſumat. Similiter etiã de iis qui religioſam domũ de nouo fundare voluerint, cautũ eſt, vt regulam & inſtitutionẽ de ꝓbatis aſſumant.

a *d.c. non ſolùm §. facile.* b *c. beneficium. eo. tit. in 6.* c *ca. penult. eo. tit. in 6.* d *cap. cùm ad monaſterium. extr. de ſtatu monacho.* e *c. Ioannes extr. eod. tit.* f *cap. licet quibuſdam. extr. eo. tit.*

a *cl. 1. eod. tit. de regular.* b *ext. 1. communi. de reg.* c *c. ſi. ext. eod. tit.* d *can. 2. ext. de ſtat. monacho.* e *ca. quod Dei. de ſtatu monach. ext.* f *can. Abbatem. cum duobus ſeq. 18. q. 2.* g *ca. cùm in magiſtrum. ext. de elect.* h *can. nullus religioſus. de electio in 6.* i *clem. 1. eo. tit. de ſtat. monach.* k *c. fin. extr. de religio. dom.*

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI,

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM DIVISIONE, ATQVE ILLARVM ADMINISTRATIONE.

TITVLVS PRIMVS.

Res Ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut temporales. h.d.

SVPERIORE libro de iure personarum exposuimus: modò videamus de rebus Ecclesiasticis, illarumque tractatione, & administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum diuisio in duos articulos deducitur: nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt, quæ spiritui deseruiunt, atque animæ causa sunt institutæ: vt Sacramenta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quàm corporis gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque ministrorum vsu sunt comparatæ: vt sunt, prædia, domus, & fructus decimales.

Res spirituales sunt aut incorporales, aut corporales: & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas & religiosas. h.d.

RVrsus spiritualium quædam sunt incorporales, quædam verò corporales. Incorporales sunt, quæ neque tangi, neq; sensu corporeo percipi possunt: quales sunt, virtutes, & dona Dei, aut quæ in iure consistunt. Corporales sunt, quæ tangi & humanis sensib. percipi possunt. Harum autem quædam sunt Sacramenta, quædam sacræ sunt, & sanctæ, quædam religiosæ. Videamus igitur nunc de spiritualibus: & quidem incorporales, cùm de his tam suprà oportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infrà suo tempore dicturi simus, specialem tractatum minimè exigunt: itaque tractemus iam de corporalibus, ac primùm de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiam loquuturi: ac demùm de rebus temporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS.

TITVLVS II.

Quid sit Sacramentum. h.d.

SAcramentum, a est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita quòd eius similitudinem gerens & causa existat.

Sacramentorum quædam necessaria sunt, quædam voluntaria. h.d.

SAcramentorum summa diuisio hæc est, b quòd aut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt, quæ sine interitu salutis æternæ prætermitti & contemni non possunt: vt sunt, Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio: quæ omnia ad particularem cuiusque profectum sunt principaliter instituta. Voluntaria sunt, quæ sine salutis dispendio, pro cuiusq; arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt, Ordo sacer, & Matrimonium: & hæc ad totius Ecclesiæ profectum & subsidium principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quædam deseruiunt ad ingressum Ecclesiæ, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia. h.d.

ET rursus necessariorũ quædam ad ingressum Ecclesiæ sunt comparata, vt Baptismus: quædam ad progressum in Ecclesia, vt Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia: quædã ad egressu ab Ecclesia, vt postrema Vnctio.

Secunda distinctio Sacramentorum, quòd quædam characterem imprimunt, quæ iterari non possunt: quædam non imprimunt, quæ iterationem admittunt. h.d.

RVrsus Sacramẽtorum quædam characterem imprimunt, quædam verò non. Quæ characterem imprimunt, iterari non possunt: vt Baptismus, Confirmatio, Ordo sacer. Cætera verò, quæ characterem nullum imprimunt, iterari minimè prohibentur: vt, Eucharistia, Vnctio, Pœnitentia, Matrimonium.

Sacramenta constant elemento & verbo. h.d.

COnstant autem Sacramenta elemẽto & verbo. Elementum hic accipimus, quicquid sub visibili natura, inuisibilem gratiã designat & continet. Verba sunt, quæ formæ visibilis efficaciã exprimunt: ergo accedente verbo ad elementum, sacramentum fiet.

Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h.d.

ILLud quoq; scire nos oportet, quòd non Ecclesia, sed ipso Domino instituente Sacramentis vtimur: sed tamen ideò Ecclesiæ Sacramenta nũcupamus, tum quod per ea sanctificata, & cælesti sponso matrimonij fœdere coniuncta sit: tum, quod illorum dispensatio eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h.d.

ERgo a qui baptizat, qui absoluit, & in singulis Sacramentis diuinitùs operatur, Dominus est: ministri verò Ecclesiæ in cõficiendis sacris mysteriis, vel dispensandis, præter nudum ministerium nihil sibi vendicare valent, cùm non propriam, sed eius qui Sacramenta instituit, personam referant, nec vlla ex ipsis sanctificandi virtus manet. Vnde, quanquam eos inculpatos esse deceat, si tamen mali sint, vel à Catholica communione seiuncti, nihilo minùs & conficere sacramenta, &

a can sacrificium. de conse. dist. 2. b can. immissionem. § sed notandum. 1. q. 1. gl. 1. c. veniens. extr. de transactio.

a can aliud est. & can. seq. de consecrat. distinct. 4.

diſpenſare poterunt: veluti enim per lapideos canales ad areolas aqua trãsfunditur, & ſolis radij per loca fœtidiſſima tranſeuntes, nulla contractus maculatione contaminantur: ſic multò magis Sacramenta nulla miniſtri fœditate commaculantur.

Spiritualis poteſtas exerceri ſine fide poteſt, ſed non ſine intentione Eccleſiæ. h.d.

HOc tamẽ ſic intelligi oportet, ſi tales miniſtri intentionẽ Eccleſię concordem habeant. Cæterùm ſi aliud agere intendant, puta ſacris illudere myſteriis, vel aliud, quod Eccleſiæ non conſentiat, nihil agitur: ſine fide enim ſpiritualis poteſtas exerceri quidẽ poteſt, ſine Eccleſiæ intentione nõ poteſt. His circa Sacramenta generaliter cognitis, exordiamur nũc de ſingulis etiã ſpecialiter dicere: & quia baptiſmus fundamentũ *a* eſt & ianua cæterorum, meritò ab eo principatum ſumamus.

DE BAPTISMO, ET EIVS effectu.

TITVLVS III.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circumciſionis eſt inſtitutus. h.d.

BAptiſmus *b* eſt ablutio corporis exterior, quæ, abhibita certa verborum forma, interiorem animæ ablutionem deſignat: & operatur. Veluti enim circumciſio in populo *c* Dei, in fidei iuſtitiæque ſignaculum inſtituta, ad ſignificationem purgationis originalis veteriſq; peccati paruulis valebat: ſic & baptiſmus ad hominis innouationem valere cœpit.

Licet in baptiſmo plena contingat peccatorum remiſſio, non tamen contingit plena nouitas. h.d.

NOn tamen ex quo quiſq; baptizatus, ſtatim etiam in eo omnis vetus infirmitas abſumitur, ſed renouatio ad remiſſionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationem ſpiritualium: cætera verò ſunt in ſpe, donec re compleantur, quod erit in ſurrectionis tempore. Quamuis ergo in baptiſmate plena fiat peccatorum remiſſio, non propterea plena nouitas & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad ſolos ſacerdotes ſpectat, ſed ex cauſa neceſſitatis quilibet poteſt baptizare. h.d.

BAptizandi *d* autem cura ad ſolos ſacerdotes pertinet, eiuſq; miniſterium nec ipſis diaconis explere permittitur, abſq; Epiſcopo vel presbytero: niſi his procul abſentibus, vltima languoris cogat neceſſitas: quo caſu & laicis fidelibus, atque ipſis mulieribus *e* baptizare permittitur. Presbyter verò, cuius negligentia commiſſum eſt, vt quis ſine baptiſmate ex humanis exceſſerit, deponendus erit. *f*

Baptizati ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel aliàs facinoroſis, non ſunt denuò rebaptizandi. h.d.

SEd & ſi qui ab hæreticis *g* ſiue ſchiſmaticis, vel etiã paganis, aut aliàs facinoroſis baptizati fuerint, quaſi baptizati non fuerint, iterùm baptizari non debent. Antiqua *h* tamen patrum induxit inſtitutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cùm ad ſanctam Eccleſiam redierint, aut vnctione chriſmatis, aut ſola profeſſione fidei, ad ſinum matris Eccleſiæ reuocentur.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h.d

SEd *i* quanq̃ baptiſmus ab hæreticis, ſchiſmaticis vel paganis ſuſceptus valeat, ipſum tamen ſe baptizare nemo poterit: ſicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & fœmina naſcitur, alius eſt qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: ſic in ſacramentali generatione, qua ſoboles ex aqua & Spiritu ſancto renaſcitur, alius debet eſſe qui ſpiritualiter generet, alius qui generetur. Vnde de Iudeo, qui in mortis articulo conſtitutus, in aquam ſeipſum immergendo dixerat, *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, reſponſum eſt, denuo ab alio illum baptizandum eſſe, vt oſtendatur, quòd alius eſt qui baptizatur, alius qui baptizat: quamuis ſi talis continuò deceſſiſſet, protinus ad patriam euolaſſet, non propter fidei ſacramentum, ſed propter ſacramenti fidem.

Baptiſmus alius fluminis, alius flaminis, alius ſanguinis. h.d.

QVod quidem & de illo rectè creditur, qui viſibiliter non baptizatus martyrij ſubiit ſacramentum. Baptiſmus enim inuiſibiliter miniſtratur: quem non contemptus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit. Vnde ſcitè *a* ſcriptum à quibuſdam reperitur, baptiſmum alium eſſe fluminis, alium flaminis, alium verò ſanguinis: cùm baptiſmi virtus & efficacia, non tam ablutione *b* corporis, quàm fide cordis contineatur: & aliud ſit per miniſterium baptizare, *c* quod ſacerdos exequitur: aliud per poteſtatem, quam Dominus non vſq; adeò ſacramentis adiunxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſſit.

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quàm circunſionis. h.d.

NOn tamen, quia fide cordis baptiſmatis virtus continetur, ideò minùs paruulos, *d* qui credere ob ætatem non poſſunt, vnda ſalutaris abluit, cùm & ij, non per vſum, ſed per habitum fidei, quem ſuſcipiunt in baptiſmate, credere non malè credentur, & in fide parentum *e* & Eccleſiæ, alio profitente, baptizati, ob fidei ſacramentum rectè fideles dici poſſunt: & cùm circunciſio *f* tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptiſmus, qui ſuccedit in locum ipſius, & generalior tamen exiſtit, cùm tam viri, quàm fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quàm paruulis eſt conferendus.

Tam mater, quàm filius, in ipſo articulo parturiendi, poſſunt ſeparatim baptizari, nec ad id creditur baptiſmus iteratus. hoc dicit.

IS *g* quoq;, cuius mater vel prægnans, vel in ipſa hora qua parturit, mortis vrgente periculo, baptiſmatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis baptizatus reputabitur: cùm vtiq; ad maternũ corpus, cùm eſſet in vtero, pertineret: nec ibi regeneratio reperiri poſſit, vbi generatio non præceſſerit, nec in hoc infanti, qui naſcitur, aliquid mater participat, cùm vniuſcuiuſque propria volũtas in cõfeſſione ſit attendenda.

Muti, ſurdi, & ægrotantes baptizari poſſunt. h.d.

MVti quoq; *h* & ſurdi, ſeu ægrotantes qui pro ſe reſpondere non poſſunt, aliis pro ſe profitentibus, rectè baptizari poterunt.

Dormiens & amens, ſi ante ſomnum & amẽtiam habuerunt propoſitum baptizandi, baptizari poſſunt. h.d.

DE dormientibus *i* & amentibus quæſitum eſt, & planè ſi prius quàm dormirent, aut amentiã incurrerent, non baptizandi propoſitum haberẽt, quia in eis eadem perdurare volũtas intelligitur, ſi ſic immerſi fuerint, characterem ſacramenti non ſuſcipiunt: ſecus autem, ſi priùs catechumeni extitiſſent, & baptizandi propoſitum habuiſſent: tales enim in neceſſitatis articulo baptizare conſueuit Eccleſia. Tunc ergo characterem

a *veniens. ext. de presb. non baptiza.* b *gl. 1. in ſum. de conſe. diſt. 4.* c *can. ex quo diſt. 4 de conſe.* d *can. conſtat. de conſe. diſt. 4.* e *can. mulier. d diſt. 4. de conſecrat.* f *can. quicunq;. d. diſt. 4.* g *can. ſiue ab hæreticis & can ſeq. de conſe. diſtinct. 4.* h *can. ab antiqua. d. diſtinct. 4.* i *c. debitum. extr. eod.*

a *gl. 1. in ſum. de conſe. diſt 4.* b *can. verus bapti. d. di. 4.* c *can. aliud eſt. d. diſti 4.* d *cap. maiores. in fine prin. extr. eod.* e *can. illud & can. ſeq. verſ. paruuli. de conſe. diſtinct. 4.* f *ca. maiores § cum ergo. extra eod.* g *can. ſi ad matris. & can. ſeq. de conſec. diſt. 4.* h *can. paruuli alio & can ſeq d. diſtinct. 4. de conſecra.* i *cap. maiores. in fine, extra eod.*

ſacramentalis imprimit operatio, cùm obicem voluntatis contrariæ non inuenit obſiſtentem.

Inuitus baptizatus characterem ſuſcipit, & cogendus eſt ad obſeruantiam fidei: ſecus ſi penitus coactus ſit. h.d.

SEd & ſi quis non ſpontè, dum tamen non omnino coactus baptiſmatis ſuſceperit ſacramentum, Chriſtianitatis characterem ſuſcipit: vtputà, cùm quis terroribus, atque ſuppliciis ad vndam ſalutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet abſolutè non velit, eſt ad fidei Chriſtianæ cogendus obſeruantiam. Ille verò, qui nunquam conſentit, ſed penitùs contradicit, nec rem, nec characterem ſacramenti ſuſcipit. Plus eſt enim expreſsè contradicere, quàm minimè conſentire.

Is de quo non eſt præſumptio quòd ſit baptizatus, debet ſine metu iterationis baptizari. h.d.

ILlud [a] in dubium venire nō debet, quoties nulla extant indicia inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſſit, eoſdem baptizari minimè prohibendos eſſe. Quod enim factum eſſe neſcitur, nulla ratio ſinit, vt iteratum videatur: nec temeritas interuenit præſumptionis, vbi eſt diligentia pietatis. De eo tamen, qui Chriſtianis parentibus natus inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur quod baptizatus fuerit, vt hæc præſumptio pro veritate habenda, donec euidentiſſimis argumentis contrarium probatum fuerit.

Iterum ſcienter baptizatus debet ſeueriſſimè puniri, ignoranter verò bis baptizatus non poteſt ordinari, niſi ex neceſſitate. h.d.

QVod ſi [b] quis ſciens & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit, arctiſſimæ pœnitētiæ ſubiiciēdus erit: quod ſi ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, ſed niſi magna cogat neceſſitas, ordinari non poterit.

Iterantes Baptiſmum ſunt deponendi ab officio, & beneficiis. hoc dicit.

ILli quoque, qui auſu temerario in homine iam baptizato cœleſte lauacrum iterare auſi fuerint, excommunicationis mucrone percuſſi, ab omni officio & beneficio eccleſiaſtico deponentur.

Multa fiunt in baptiſmo, quæ non ſunt de eius ſubſtantia. h.d.

POſtremò ſciendū eſt, quòd licet verbo tantum [c] & elemento, baptiſmatis ſubſtantia cōtineatur & forma, multa tamen à ſanctis patribus ad eius decorē fuerunt ſolenniter conſtituta, vt immerſionis numerus, exorciſmi, clericorum exſufflationes, ſalis benedicti exhibitio, ſaliuæ contactus, inunctio: quæ ſi ex neglectu prætermiſſa fuerint, omiſſio culpæ reos arguet.

Baptiſmus non debet conferri in priuatis domibus, niſi ex neceſſitate, vel ob magnam nobilitatem. h.d.

ILlud etiam nouiſſimè [d] Vienenſi concilio conſtitutum eſt, ne quis in priuatis domibus, ſed duntaxat in Eccleſiis, in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati aliquos audeat baptizare: niſi Regum vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis neceſſitas emerſerit, propter quam ad Eccleſiam abſque periculo acceſſus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO CHRISmatis.

TITVLVS IV.

Fideles poſt receptum baptiſmum debent chriſmari. h.d.

QVamuis autem continuò tranſituris regenerationis ſufficiat beneficium, victuris tamen etiā confirmationis auxilium eſt neceſſariū. Ita enim cōiuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt vnū ab altero, niſi morte præueniente, ſeparari non debeat.

Chriſmatis ſacramentum operatur augumentum gratiæ, & ſoli Epiſcopi chriſmant. h.d.

IGitur omnes fideles poſt baptiſmum paracletū [a] per manus impoſitionē accipere debent, vt perfectè Chriſtiani inueniantur. Spiritus [b] Sanctus enim, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur & augmentum præſtat ad gratiam. Vnde [c] cùm cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non niſi ſummus ſacerdos, hoc eſt, Epiſcopus conferre debet: alioqui nulla excuſante conſuetudine chriſmatio irrita habebitur & vacua, nec inter Eccleſiaſtica ſacramenta reputabitur, cùm manum impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorum hodie vicem ſuſtinent Epiſcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis à ieiuno debet dari Chriſma, niſi neceſſitas aliud cogat. hoc dicit.

ACcedent igitur, qui legitimæ ſunt ætatis, ad confirmationem ieiuni, [d] vt a ieiunis Epiſcopis ſacro chriſmate in fronte deliniti per manus impoſitionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, vel qualibet cauſa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione, manus imponi poterit.

In Baptiſmo, Confirmatione, & Catechiſmo debent patrini interuenire. h.d.

ILlud [e] commune eſt tam his qui baptizandi ſunt, quàm etiam illes qui confirmationis munus recipere debent, vt aliquem in patrinum habeant, qui eoſdem in religione Chriſtiana & fide Dominica inſtituat, & qui pro eis apud Deum, quaſi fideiuſſor exiſtat: quod & in Catechiſmo obſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, vel non baptizati, vel confirmandi. h.d.

ADmonendi tamen ſumus, quòd nec plures quenquam in baptiſmo aut in confirmatione ſuſcipere debent, ſed vnus [f] tantùm, ſiue vir, ſiue mulier: nec quenquam quiſpiam tenere, vel leuare poterit, qui ipſe baptizatus non ſit, vel confirmatus.

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec Abbates, vel monachi aliorum. h.d.

PArentes quoque proprios filios, vel Abbates, [g] vel monachi alienos de ſacro fonte ſuſcipere aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptiſmus, nec Chriſma poſſunt iterari, & vtrunq; conferri poteſt tempore interdicti. h.d.

COmmune etiam illud eſt vtriſq;, quòd & neutrum (vt paulò antè diximus) iterari poteſt, quippe quòd ambo characterem imprimunt, & quòd interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum vtrunq; conferri, & pro vtroque chriſma confici poterit, vt infra ſuo loco latiùs exponemus.

DE POENITENTIIS, ET REmiſſionibus.

TITVLVS V.

Quid ſit pœnitentia, & effectus pœnitentiæ. h.d.

POenitentia, eſt Sacramentum, quod cōtritione, confeſſione, & ſatisfactione concurrentibus peccatorum operatur remiſſionem. Multiplex enim Dei miſericordia ita lapſibus humanis ſubuenit, vt non ſolùm per baptiſmi & cōfirmationis gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio ſe iudicio condemnantes, per ſacramentum pœnitentiæ ad criminum remiſſionem, quaſi ex naufragio arrepta tabula ad portum peruenient.

a *can. ſi nulla extant. de conſec. diſt.* b *can. qui bis. de conſec. diſt. 4.* c *c. non vt, ext. eod.* d *cle. vni. eod. tit.*

a *canon. nouiſſimè. de conſecr. di. 5.* b *can. 1. de conſecrat. diſt. 5.* c *can. vni. § per front. ext. de ſacr. vnct. & can. manus quoq; de conſecrat. diſt. 5.* d *can. vt ieiuni. & can. ſeq. de conſecr. diſt. 5.* e *can. vos ante omnia de conſecr. diſt. 4.* f *can. non plures de conſ. c. diſt. 4. & can. ſeq.* g *can. non licet. de conſec. diſt. 4.*

Tres ſum-

Tres sunt species pœnitentiæ, & pœnitentia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. hoc dicit.

SVnt aũt pœnitentiæ tres species: quædã enim est solennis, quædã publica, quædã priuata. Solennis est, quã propter maiora scelera, Episcop⁹ in capite ieiunij, seruata certa rerum serie, delinquentib. solet imponere: quæ quidem ne Ecclesiæ vilescat authoritas, iterari non debet: & tales pœnitentes ad sacros ordines (vt suprà exposuimus *a*) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter potest sacerdotibus imponi, quàm si priùs cœlestis militiæ cingulo exuti fuerint.

Publica delicta & publica pœnitentia lui debent. h. d.

PVblica pœnitentia est, q̃ publicè, nulla seruata iuris solennitate, peragenda iniũgitur: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cùm enim manifesta peccata nõ sint occulta correctione purganda, rectè constitutũ est, vt qui publicè peccando proximo suo scandalũ præbuerint, publicã etiam pœnitentiã à proprijs sibi sacerdotibus impositã peragere debeant. Apparet itaq; ex his, quòd licet omnis solennis pœnitentia publica sit, nõ tamen omnis publica est solennis.

Vnusquisq; semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h d.

PRiuata aut secreta pœnitentia est, quæ in occulto Deo fit & sacerdoti. Statutũ est enim generali Concilio, *b* vt omnis fidelis, quàm primùm sapere cœperit, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs viribus adimplere studeat, suscipiens reuerenter ad minus, singulis annis in Paschate Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de sacerdotis consilio ex causa duxerit abstinendum: alioqui & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & moriens Christiana carebit sepultura.

Pœnitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h d.

COnstat igitur pœnitentiæ sacramentũ tribus partibus: contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio nihil aliud est, q̃ dolor pro peccatis volũtariè assumptus cũ proposito confitẽdi, & satisfaciendi. Confessio (vt Augustino placet) est, ꝑ quam morbus latẽs spe veniæ aperitur: vel Cõfessio, est Canonica peccatorũ corã proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri non proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, vel ab Episcopo, vel si confiteatur fratribus habẽtibus generalem potestatem audiendi confessiones. hoc dicit.

QVod autẽ dicitur *coram proprio sacerdote*, ita demum obtinet, si nulla legitima causa subsit eius declinandi iudiciũ. Cæterùm si quis vel ꝓprij sacerdotis imperitiam *c* vereatur, vel aliàs vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti *d* confiteri voluerit, licentiã priùs postulet, & obtineat à ꝓprio: cùm aliter illum alienus, quacunq; suffragante consuetudine, non possit absoluere, vel ligare. Si quis tamen regularibus generalem audiendi confessiones potestatem habentibus, & locorũ ordinarijs præsentatis, & ab ijsdem approbatis, confessus fuerit, Parisiensis Doctoris reiecta sententia, non magis eadem peccata tenebitur iterũ confiteri, quàm si ea proprio sacerdoti iuxta generalis Concilij dispositionem confessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h.d.

EPiscopus quoq; subdito suo, vt quemuis idoneum sibi deligat confessorem, facultatem concedere poterit cùm non minoris esse debeat efficaciæ ab Episcopo obtenta licentia, quàm à Parochiali sacerdote.

a *tit. qui promo. non poss. §. pœnitentes.* b *ca. omnis vtriusq; extr. eod.* c *ca. fin. de pœnit. dist. 6.* d *ca. omnis vtriusq; §. si quis autem. extr. eod.*

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. h.d.

SEd & si pœnitendi vrgeat necessitas, nec desideranti locus aut tempus proprium sacerdotem offerat, & si is, cui quis confitetur, soluendi nullam potestatem habeat, tanta tamen est vis confessionis, vt dignus fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum enim pro opere reputatur, cùm operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confessionem. h.d.

SEd *d* siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omninò, ne aut verbo, aut alio quouis modo confitentem prodat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, non solùm à sacerdotali officio deponendus erit, verùm etiam ad agendam perpetuò pœnitentiam in arctum monasterium detrudendus.

Sacerdos non debet quem absoluere de casibus reseruatis Papæ, vel Episcopo. h.d.

ILlud etiam animaduertere sacerdotem oportet, ne quem scilicet ab his criminibus absoluendo liberare tentet, quorum absolutio, aut Apostolico, *b* aut proprio ordinario est seruata: vtputà, si pœnitens clericum enormiter læserit, ecclesiam combusserit, vel fregerit, falsum commiserit, Cardinalem vel Episcopum insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in aliis casibus.

In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. h.d.

DE *c* eo tamen quæsitum est, si Episcopus subdito suo concesserit, vt sibi possit idoneum eligere confessorem, an tunc ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reseruantur, absoluendi habeat facultatem: & cùm in generali confessione illa minimè veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus? responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio & confessio sine satisfactione parum proficiunt. hoc dicit.

SEd nec contritio multum proficiet, nec confessio, nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio: quæ nihil aliud est, quàm quædam iniuriæ illatæ compensatio: nullus enim delictorum accipit veniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualemcunque, etsi longè minorem, quàm debeat, pœnam soluerit. Nec sufficit mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis, orationibus & ieiunijs.

Medici qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi. h d.

MEdicos *d* etiam admonere oportet, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos vocent animarum: vt, postquam fuerit ægrotanti de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remediũ salubrius procedatur. Siquis autem medicorum secùs fecerit, ab Ecclesiæ ingressu arcebitur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.

Qui habuit propositum confitendi, potest absolui, si sæuitia morbi non posset confiteri. h.d.

SI quis autem in infirmitate cõstitutus: pœnitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos ꝓperat, morbo oppressus obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, & pœnitentiam moriturus, & per manus impositionem reconciliationem accipere poterit.

a *c. omnis vtriusq; §. caueat. extra eod.* b *clemen. 1. §. qui verò. nec etiam. de priuileg.* c *ca. 2. de pœnitent. in 6.* d *c. cum infirmitas. extr. eod.*

Deputatis vltimo ſupplicio ſacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ non negatur.h.d.

NEc infirmus ſolùm, ſed etiam vltore gladio morituris in hac parte iura ſubueniunt, cùm vltimo dãnatis ſupplicio *a* pœnitentiæ ſacramentum, ſi petant, non ſolùm negari non debeat, verùm etiam ſint cenſura Eccleſiaſtica ab ordinariis locorum coërcendi, quicunque aduerſarentur, quò minùs id conſequantur. Quod ipſum & de Euchariſtia quoq; intelligendum erit, cùm quibuſcunque pœnitentia non negetur, viaticum quoq;, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligatur eſſe conceſſum.

DE EVCHARISTIA.

TITVLVS. VI.

Maximum eſt Euchariſtiæ ſacramentum & ſaltem ſemel in anno debet aſſumi.h.d.

EST autem inter cætera, Euchariſtiæ ſacramentum maximum, *b* oblationes omnes longè antecellit. Vnde, ſicut præſtantius eſt cæteris, ita etiam diligentiùs excoli debet. Et quidem circa prima fidei cunabula frequentiſſima erat apud fideles ſanctiſſimi viatici ſuſceptio, ſed cùm poſtea paulatim tepeſcente charitate rariùs homines communicarent, conſtitutum fuit, *c* vt niſi quis maioribus fortaſſe criminibus impediretur, tribus ſaltem vicibus in anno communicare deberet: donec refrigeſcente penitùs religionis ardore, eò tandem ventum eſt, vt ſemel ſaltem ſingulis annis, *d* vnuſquiſque cæleſtis menſæ debeat eſſe particeps.

Quotidie ſacerdotes hodie pro populo ſacrificare debent, ſed ſemel tantum, non pluries, niſi ex magna cauſa, vel in natiuitate Domini. hoc dicit.

INualuit tamen, vt Deo quotidie ſacerdotes pro populo hãc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur, ideo etiã Chriſtus quotidie myſticè pro nobis immolatur: in quo tamen illud cauendum eſt, ne ſacerdos, quacunque præfulgeat dignitate *e* amplius quàm ſemel in die celebret: niſi aut aliter faciendum Domini natiuitas *f* ſuadet, aut vrgẽs cogat neceſſitas. Satis enim felix eſt, qui ſemel dignè celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Euchariſtiam, non inferior, niſi ſubſit neceſſitas. h.d.

SEd nec ab omnibus, nec paſſim omnibus tantum ſacramentum exhiberi debet: nam veluti ſolus ſacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quòd ſi presbyter aliter quàm per ſemetipſum infirmum, vel alium communicet, ex Rhemenſis *g* concilij diſpoſitione, ſui gradus periculo ſubiacebit. Permiſit tamen Laodicenſe concilium, *h* ſi neceſſitas vrgeret, vt diaconus præſente presbytero Euchariſtiam iuſſus erogare poſſet.

Sacerdos conſtitutus in peccato mortali, quo ad ſe ipſum, eſt ſuſpenſus, non quo ad alios h.d.

IMò & ſacerdotes, ſi qua criminali *i* macula ſeſe infectos eſſe ſentiant, ab huiuſmodi exhibitione abſtinere debent. Quanquam ſi peccato mortali *k* vel minori excommunicatione illigatus celebret & ſacramenta conferat, licet grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & ſacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cùm non à collatione, ſed à participatione, quæ in ſola perceptione conſiſtit, videatur eſſe remotus.

a *cle.1.de pœnitent.* b *can.nihil in ſacrificiis. de conſecr. di.2.* c *can.etſi non. de conſecr. diſt.2.* d *ca.omnis.de pœnit.* e *c.te referente. extr.de celebr. miſſar.* f *c.conſuluiſti. extr.de celebr. miſſar.* g *can.peruenit.de conſecrat.diſt.2* h *can.præſente diſtinct.93.* i *can ſacerdotes qui.1.q.1.in ſi.* k *can ſi.extr.de cler.excom.*

Scenicis & hiſtrionibus non eſt danda Euchariſtia: pro cæteris autem maximè infirmis, ſemper debet eſſe parata.h.d.

ITem quamuis regulariter nullus, etiamſi quem ſacerdoti peccatorem & impœnitentem eſſe liqueat, ab altari ſit arcendus: Scenicis *a* tamen, atq; hiſtrionibus cæteriſque perſonis huiuſmodi, quandiu tam deteſtandas artes exercuerint, ſacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicæ diſciplinæ congruit, vt pudor & honor Eccleſiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. In cæteris proſpiciet presbyter, vt ſi quis infirmatus fuerit, ita Euchariſtiam paratam habeat. *b* vt nemo ſine communione moriatur.

Sacramentum Euchariſtiæ conſtat viſibili forma, veritate corporis, & ſpirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum.h.d.

COnſtat *c* autem Euchariſtię ſacramentum viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpirituali. Forma viſibilis eſt panis, & vini: *d* vinum verò hoc loco intelligimus aqua permixtum: nec enim in calice Domini, aut vinũ ſolum, aut aqua ſola offerri debet, cùm vtrunq; ex latere illius profluxiſſe legatur. Illud etiam rationabilis conſuetudo generalis habet Eccleſiæ, vt plus in eo vini, quàm aquæ ſit ponendum.

In ſacramento altaris & panis & vinum fiunt vera caro & ſanguis Domini.h.d.

VEritas *f* eſt carnis & ſanguinis: ſicut enim ante conſecrationem panis eſt vinum, quod natura formauit: ita etiam poſt conſecrationem vera Chriſti eſt caro & ſanguis, quem benedictio conſecrauit. *g*

Virtus ſacramenti eſt charitas & vnitas.h.d.

VIrtus eſt charitatis *h* & vnitatis: nã veluti ex multis granis vnus fit panis, & multis racemis vnum vinum, ita & nos per hoc charitatis ſacramentum Chriſto incorporati, vnum euadimus.

Ponit, quomodo & quando tria, quib. conſtat ſacramentum altaris, ſint ſacramenta. h.d.

HIs igitur repetitis apparet, *i* primùm quidem ſacramentum eſſe non rem, ſecundum & rem eſſe ſimul & ſacramentum, tertium verò rem eſſe, ſed non ſacramentum. Sed primum quidem ſacramentum eſt geminæ rei, ſecundum eſt ſacramentũ vnius & alterius rei, tertium verò res eſt gemini ſacramenti.

DE EXTREMA VNCTIONE.

TITVLVS VII.

Extrema vnctio ſolet exhiberi iis de quorum morte dubitatur: & duplex vnctio, exterior & interior, & interiorem exterior deſignat. hoc dicit.

HActenus loquuti fuimus de his ſacramẽtis, quæ ad ingreſſum, & ad progreſſum in Eccleſia comparata ſunt: conſequens nunc eſt, vt de iis videamus, quæ propter egreſſum ab Eccleſia ſunt conſtituta Sciendum eſt igitur, grauiter ægrotantibus, & de quorum morte probabiliter timeri poteſt, certas corporis partes ſanctificato oleo à presbyteris ex inſtitutione diuina inungi debere: quæ quidem inunctio, non minus interiùs animæ, quàm exteriùs corporis ſanitatem operatur. Sunt *k* enim vnctionis duæ ſpecies. Exterior, quæ materialis & viſibilis, & interior, quæ ſpiritualis eſt & inuiſibilis. Exteriore viſibiliter inũgitur corpus, Interiore inuiſibiliter cor inungitur. Hæc, quod in extremitate vitæ conſtitutis exhiberi conſueuit, meritò extremæ vnctionis nomen eſt ſortita.

a *can.pen. de conſecr.diſt.2.* b *canon. presbyter Euchariſtiam. de conſec diſt.2.* c *glo in ſum. de conſc.d.2.* d *ſumm. d.diſt.2.* e *c. pernicioſus. extr. de celebr. miſſar.* f *ca.cum Martha.§.diſtinguendum.ext.de celeb. miſ.extr.d.gl.* g *can. nos autem de conſecr.diſt.2.* h *vide in præced.§.* i *c. cum Martha.§.diſtinguendum.extr.de celeb. miſ.* k *c.1.§.ſi vero. extr.de ſacra vnctione.*

Magi

Magis dignum trahit ad se minus dignum.h.d.

SAnctificatum autem oleum hoc loco accipimus,nō modò quod ipsum totum cōsecratum e t, sed etiam quod est consecrato admixtum. *a* Postquam hucusq; de iis sacramentis, quæ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum est, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis.

DE SACRAMENTO ORDINIS. TITVLVS VIII.

Quid sit ordo.h.d.

VOluntatis Sacramenta sunt (vt paulò antè exposuimus) Ordo sacer,& Matrimonium. Est autem ordo,nihil aliud,quàm signaculū quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato,de cuius speciebus, differentijs, & gradibus satis videtur superiore libro dictum esse. Vnde solùm nūc restat,vt ad matrimonij materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO MATRIMONII. TITVLVS. IX.

Quid sit matrimonium.h.d.

MAtrimoniū *b* est viri & mulieris coniunctio, indiuiduā vitæ cōsuetudinem continens,cum diuini & humani iuris communicatione.

Matrimonium præcedit alia sacramenta,ratione loci in quo institutum est,temporis,amplitudinis & mysterij.h d.

ET meritò inter alia sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, cùm cæteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterij ratione etiam præcellat. Siquidem ab orbis primordio in Paradiso à Deo ipso institutum est, vt esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè contigit. His illud quoque accedit, *c* quòd animorum consensus & corporum commixtio,quę in matrimonio intercedunt,primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, vel Ecclesiam: alterum verò sacrosanctum coniugium designat, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum,fides,proles, & fornicationis remedium.h d.

COnsequitur & inde præter sacramentū,& alia bona,vtputa, *d* fides, & proles, & quòd humana in firmitas in ruinā turpitudinis prona, honestate excepta coniugij,minimè læditur. Initiatur autem matrimoniū sponsione, consensu ratificatur, & copula consummatur: de quibus singulis distinctiùs dispiciamus.

DE SPONSALIBVS. TITVLVS X.

Quid sint sponsalia, & vnde dicantur.h.d.

SPonsalia *e* sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio: & dicta sunt à spondendo, quòd per ea sibi inuicem se futuros coniuges viri & mulieres spondent.

Sponsalia contrahuntur,verbis,literis,& consensu.h.d.

COntrahuntur autem sponsalia varijs modis: vtputa,re,verbis, literis, & consensu. Re contrahuntur per nudam subarrhationem,vel anuli immissionem. Verbis, vt si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicente: *Ego f te accipiam in meum maritum & ego te in meam vxorem*: siue in hunc sensum verba similia protulerint. Literis, vt cum absentes inter se de futuris nuptiis per epistolam paciscuntur: quod ipsum & per nuncium,vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere,nisi hoc habeat in mandatis.h.d.

PRocurator *a* tamen ad hoc specialiter constitutus, ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, alium substituere non poterit,nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duos impuberes, quorum prudentia non supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantùm sit impubes,per verba de præsenti matrimonium contraxerint: talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur iustitia publica honestatis.h.d.

COnsensu *b* contrahuntur sponsalia: vt cum pubes & impubes,vel duo impuberes,non proximi pubertati,& in quibus ætatem prudentia non supplet, matrimonium per verba cōtraxerint de præsenti. Licet enim verba in præsens matrimonium sonent,iuris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resoluuntur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugium, quod ab initio ætate impediente,vt matrimonium non tenuit,per aduentum pubertatis minimè conualescit,nisi per carnis copulam subsequutam vel alium modum cōtrahentes cum eiusdem perseuerantia voluntatis, ad pubertatis tempora peruenisse euidenter constiterit: per dictum tamē contractum, qui valuit vt potuit,non sicuti agebatur,publicæ honestatis iustitia censetur inducta.

In re denominanda potiùs effectum attendimus, quàm modum.h d.

ET ideo hoc casu consensu contracta sponsalitia dicimus: quasi verba spectes,non sponsalia,sed ipsum matrimonium contractū videri poterit. Censuerūt autem iura eos,qui,cùm non possent,coniugium de facto contraxerunt,voluisse etiā in casu quo possent, contrahere: ideoq; saltem,vt spōsalia,valere conuentionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter,purè,in diē,& sub conditione: & qui contraxerunt sponsalia purè,cōpellendi sunt etiam matrimonium contrahere,& consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere.h d.

RVrsus contrahuntur spōsalia, aut purè, aut adiecta die,aut sub cōditione. Purè, *c* vt cùm vir & mulier se inuicē futuros coniuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorū aliquo pacto alterū ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imò qui contraxerunt, vt se inuicem recipiant, & mutua coniugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabilis causa obsistet, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non steterit quò minus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit.h.d.

DIes adijcitur sponsalibus,cùm quis intra certū temporis spatium aliquā se ducturum in vxorem conuenit: in qua specie,si per eum non steterit, quò minùs intra præfixum terminū cum eadem matrimonium contraheret,liberè ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, euanescunt conditione deficiente,nisi ab ea recessum fuerit.h.d.

SVb conditione celebrantur sponsalia, cùm quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se cōtracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, *Ego d te in vxorem accipiam, si centum mihi dederis*: aut, *si pater meus consenserit*. quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de præsenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cùm his casibus à conditionibus recessum videatur.

a *gloss. fin.c. quod in dubiis. extra de consecrat. Eccles.* b *in sum.27.q.2.§sanè c. illud extr.de præsumpt.* c *cap.debitum. extr. de bigam.* d *can. omne 27. q 2.* e *canon nostrates 30 q 5.gloss.1.cap. licet. extra. de transl.episcop.* f *cap. penult.extr.eod.*

a *cap.si de procur. in 6.* b *cap 1.&idem de desponsat.impub. in 6.* c *c 2 & c.ex literis.cl.secunda. ext.eod.tit.* d *cap de illis.& cap.per tuas.extr. de conditio.appo.*

Turpes conditiones adiecta ſponſalibus vel matrimonio non vitiant, ſed vitiantur: niſi ſint contra ſubſtantiam & naturam coniugij. hoc dicit.

HOc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honeſtæ ſunt, & Canonicis inſtitutis non contrariæ: nam ſi turpes ſint, aut impoſſibiles, ob fauorem matrimonij debent pro non adiectis cenſeri: ſi tamen non ſolùm turpes ſint, ſed etiam contra ſubſtantiam, vel naturam coniugij: puta, ſi alter dicat alteri: *a Tecum contraho ſi generationem prolis euitaueris, vel donec aliam honorare vel facultatibus digniorem inueniam, aut ſi pro quæſtu adulterandam te tradideris*: matrimonialis contractus, quantumcunque ſit fauorabilis, omni carebit effectu.

Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non conualeſcunt, niſi noua voluntas acceſſerit, aut nixus copulæ interuenerit. h. d.

NOn tamen omnibus, cuiuſcunque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores ſeptẽnio *b* celebrata, nullius roboris efficaciam ſortiuntur: ideoq; ſi infantes, vel vnus maior ſeptennio, *c* alter minor ſponſalia contraxerint ipſi: vel parentes pro eis, niſi per cohabitationem eorum mutuam, ſiue aliàs verbo, vel facto eoſdem in eadem voluntate factos maiores perdurare liquidò apparet, ſponſalia huiuſmodi, qui ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis minimè conualeſcunt: & ideò cùm ſint nulla, ratione defectus conſenſus, publicæ honeſtatis iuſtitiam non inducunt. Si tamen cum ea, quam nondum ſeptennem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud ſtatuendum erit.

Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, etſi aliquid triſte timeatur. h. d.

INitiatum igitur ſponſalibus matrimonium fide conſenſus ratificari debet. Quòd ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederunt, *d* ſe inuicem admittere omnino noluerint: inſtar eorum, qui ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, diſſolutio tolerari poterit: cùm coactiones difficiles ſoleant exitus frequenter habere.

Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſoluere ſponſalia, ſed exſpectandum tempus pubertatis. h. d.

DE *e* illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, quæri poterit: & ſanè, ſiue vterq;, ſiue alter reclamet, & antequam ad annos matrimoniis aptos peruenerint, ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi: ſi verò alteruter iſtorum ad pubertatis annos peruenerit, infra eoſdem annos altero exiſtẽte, cum ſponſalia contraherentur, ſi is, qui minoris eſt ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum conſentire voluerit, iudicio eccleſiæ ſeparari poterunt

Mulier viripotens contrahens cum impubere, non poteſt reſilire, ſed impubes factus, pubes poteſt. h. d.

MVlier *f* quoq;, quæ nubiles annos attingẽs, ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupſit, cùm in eum ſemel conſenſerit, amplius diſſentire non poterit, niſi ipſe, cui nupſit, poſtquam ad legitimam ætatẽ peruenerit, in eam ſuum negauerit præſtare conſenſum.

Contrahens ſponſalia cum impubere coactè, non tenetur expectare impuberem. h. d.

HÆc tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſpontè cum minoribus ſponſalia contraxerint. Si qua enim non tam ſpontè ſua, quàm à parentibus coacta, cum impubere contraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanſerit, ſi puerum vſque annum decimumquartum minimè exſpectandum duxerit, ei alium ſibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

Sponſalia contracta à parentibus, non tenent, niſi filij aſſentiant & ratificent. h. d.

NOn abſimile eſt *a* quod de ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus frequenter contrahunt, ſtatuitur: nam ſi quidem ipſi filij expreſsè conſenſerint, vel tacitè, vt ſi præſentes fuerint, nec contradixerint, obligantur: & ex eis oritur publicæ honeſtatis iuſtitia. Idem etiam obtinet, ſi filij tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadem ſponſalia, poſt ſcientes & prudentes ratificauerunt tacitè, vel expreſsè, aliàs ex ſponſalibus contractis à parentibus pro filijs, nec ipſi obligantur, nec publicæ honeſtatis iuſtitia inde exoritur.

Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

DIſſoluuntur ſponſalia, aut ipſo iure, aut facto hominis. Ipſo iure tunc dicuntur ſponſalia diſſolui, vt cùm nulla habita ratione volũtatis & conſenſus partium, ex certa ſuperueniente cauſa diſtrahuntur: vt ex contractu matrimonij, ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præſenti contractum, tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti, non irritatur etiam ſecuta copula, hoc dicit.

SI quis igitur eam, quæ tibi deſpõſata fuerat, per verba ſibi iunxerit de præſenti, etiam ſi inter te & ipſam ſponſalia iuramento firmata extitiſſent, dum tamẽ copula non interuenerit, nihilominùs per ſecundum matrimonium, etiam de inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus, ſalutaris ſit iniungenda pœnitentia: quanquam, ſi priùs per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per ſecũdum, etiam ſecuta copula, tolli non poſſit. Nec enim vt pactionis fidem interdum frangi iura ſuſtinent, ita etiam fidem conſenſus aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia.

ITem ex contrario, Si quis ſacris ordinibus fuerit inſignitus, aut religiõnem fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia. Cõſultiùs *b* tamen egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in vxorem fortè iureiurãdo firmauerit, ſi anteà contrahendo iuſiurandum ſeruauerit: poſteaq; nulla ſubſequente carnali copula religionem ingrediatur.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

ITem ſi inter ſponſum & ſponſam affinitas ſuperueniat vtputà, ſi ſponſum *c* propinquam ſponſæ cognouiſſe, aut manifeſtum ſit, aut de hoc ſit publicè diffamatus, aut ſpiritualis inter eos cognatio interceſſerit: diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimonium perueniri poterit.

Ponit quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluuntur. h. d.

FActo hominis diſſoluuntur ſponſalia, vel contrario vtriuſque contrahentis conſenſu, vel cùm legitima emergente cauſa, diſſolutio alterius tantùm voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione, *d* abſentia, membrorum amiſſione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur contrario conſenſu, nec pœna appoſitio ſponſalibus appoſita, aliquid operatur. h. d.

SI contrahentes igitur, vel ſeſe inuicem liberent, vel impubes cõtrahens adueniente pubertate, ratũ nolit habere matrimonium, diſſoluentur ſponſalia: nec aliquid proderit, quòd ſub certa pœna contracta fuerint:

a *c. ſi. ext. pe conditi. appo.* b *c. acceſsit. ext. de deſpon. impub.* c *cap. 1. in pri. de deſponſ. impub. in 6.* d *c. 2. extr. eo.* e *c. 1 de illis. extr. de deſponſ. impuber.* f *ca. de illis. §. mulier. extra. de ſponſ. impuber.*

a *c. 1. §. fin. ca. de deſponſat. impub. in 6.* b *c. 2. extr. de conuer. coniuga.* c *c. 2. extr. de conſanguinit. & affin.* d *can. 2. 31. q. 1. can. Apoſtolus & can. omnes 32. q. 7. c. diſcretionem. extr. de eo qui cogno. conſangui.*

cùm

cùm enim libera matrimonia *a* eſſe deceat, pœnarum inanis omnis eſt adiectio.

Ob fornicationem poſt ſponſalia etiam iuramento firmata commiſſa poteſt quis licitè reſilire: & id quod coniunctos diſiungit, multò magis impedit coniungendos. h.d.

VNius quoq; tantùm diſſenſu etiam iurati ſoluuntur interdum ſponſalia, veluti *b* ſi quis aliquam ſe in vxorem ducturum iurauerit, & ea poſtmodum fornicata fuerit. nam licet eidem fornicationem non poſſit opponere præcedentem, ob ſubſequentem tamen poterit eandem in coniugem non ducere: quia illi iuramento talis ineſt conditio, ſi illa contra regulam deſponſationis non venerit: alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, tenerentur eam in vxorem ducere. quod eſt prorſus abſurdum. Nam ſi poſt contractum coniugium, vir propter fornicationem licitè poteſt à ſua cohabitatione recedere: longè fortiùs ante coniugium celebratum ſponſus ſponſam poterit non admittere.

Carnalis & ſpiritualis fornicatio æquiparantur. h.d.

IDē erit, ſi ſponſus vel ſponſa idololatrando, vel hæreſim ſequendo in ſpiritualē fornicationem inciderit.

Si ſponſi contrahant ſe ad remotas regiones, ſponſæ poſſunt ſe ad aliorum nuptias conferre, recepta, ſi peierauerint, pœnitentia. hoc dicit.

SEd *c* & ſi qui præſtito iuramento promittant aliquas ſe mulieres ducturos, poſteaq; illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes ſe transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de periurio, ſi fortè iuramentum præſtiterint, pœnitentia, ſi per eas ſteterit quo minùs fuerit matrimonium conſummatum.

Lepra, vel ſimilis morbus ſponſalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h.d.

ITem ſi ſponſus, aut ſponſa, leproſus fiat *d* vel leproſa: paralyticus, vel paralytica: aut naſum vel oculos amittat: aut quid ſibi turpius eueniat: ad conſummandam maritalem copulam cōpelli non debent: licet iam contractum matrimonium ſuperueniēs lepra, vel alius morbus non dirimat.

DE NVPTIIS.

TIT. XI.

Ponit ſub ordinationem præſentis Tituli ad præcedentia & ſequentia. hoc dicit.

EXpoſuimus hactenus, quid eſſet matrimonium, quáve ratione inter ſacramenta reponatur, admonentes illud initiari ſponſalibus, conſenſu ratificari, & copula conſummari. Sed cum proximè de ſponſalibus, tanquam de principio tractatum habuerimus: reliquum nunc eſt, vt de conſenſu & copula, quibus ſubſtantia & perfectio matrimonij continetur, diſſeramus, quid impediat nuptias cōtrahi, vel contractas dirimat, cum cæteris quæ tractatui adiacent, recēſentes.

Nuptiæ conſenſu partium contrahuntur, nec ſufficit conſenſus parentum. hoc dicit.

NVptias igitur, ſiue matrimonium inter ſe contrahunt, viri puberes & mulieres viripotentes, ſimulatque in ſe inuicem conſenſerunt. Vbi enim non eſt vtriuſque conſenſus, nō poteſt eſſe matrimonium: ideoque ſi ex altera parte pater puellæ tantùm conſenſerit, ex altera qui ſe cupit maritum fieri, nihil agitur: quanquam honeſtè faciant filij, ſi paternæ volūtati minimè reluctentur.

Pubertas æſtimatur non tam annis quàm corporis habitu: & minores quatuordecim annis non poſſunt contrahere matrimonium, niſi pro bono pacis, & ex neceſſitate. h.d.

a *c. hemina. §. cum itaq; extr. eod. tit.* b *quemadm. du. extr. de iureiurand.* c *ca. de illis. extra. eod.* d *ca. 1. & fin. extr. de coniugio leproſo.*

SEd qui ſint puberes, videamus: & quidam ex annis tantùm pubertatem iudicandam aſſerunt, eum eſſe puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit: & viri potentem, quæ duodecim, quāuis tardiſſimè pubeſcant. Præualuit tamen opinio exiſtimātium ex habitu corporis pubertatem debere cenſeri, atq; eos qui generare poſſint, etiāſi minores annis ſint, in propoſito puberes reputari. Itaq; ſi malitia ætatem ſuppleat, etiam minores ea ætate coniungi poſſunt. Idem, ſi fortè vrgentiſſima neceſſitas *a* interueniat: vtpote quòd pro bono pacis talium coniunctio ſit toleranda.

Quantum ad eccleſiam, verba ſunt neceſſaria ad contrahendum matrimonium. ac muti & ſurdi ſignis nuptias poſſunt contrahere. hoc dicit.

LIcet *b* autem per ſolum legitimū viri & mulieris conſenſum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Eccleſiam, verba præſentem conſenſum exprimentia ſunt neceſſaria, ſi contrahentes loqui poterunt. Muti verò & ſurdi, qui loqui non poſſunt & exaudire, ſi contrahere velint, & quod verbis oſtendere nequiuerint, ſignis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias contrahent.

Ponit quaſdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum h.d.

VErba autem ad hoc apta ſunt: verbi gratia, *c Ego te in meam vxorem accipio, & ego te accipio in meū maritum*: vel, *Promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo, & tibi ſicuti vxori meæ fidem ſeruabo*: & contrà, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam viro proprio fidem ſeruaturam*: vel ſimilia conſenſum de præſenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio ſunt accipienda ſecundùm communem intelligentiam. h.d.

INde quæritur, ſi alter coniugum ita loquutus fuerit, *d* vt quod propoſitum eſt, altera pars non intellexiſſe ſe affirmet, quid agendum ſit, ſi tali prætextu cauſæ diſſidij quærantur? in qua ſpecie, ſi matrimonium contracturi iudicio & ætate ſint idonei, ſi alter, quod alter propoſuit, non intellexerit, ſtatutum eſt, ad communem verbi intelligentiam eſſe recurrendum, cogendiq; erūt ambo verba prolata in eum ſenſum accipere, quem ſolent rectè intelligentibus generare.

Serui poſſunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obſequiis. hoc dicit.

ILlud quoq; explorati iuris eſt, quod matrimonia inter ſe contrahunt, non ſolùm liberi homines, verùm etiam ſerui. *e* Sicut enim neq; liber, neque ſeruus ab aliis ſacramentis Eccleſiæ remouendus, ita nec inter ſeruos matrimonia prohiberi debent; ideoq;, quanquam contradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea ſunt diſſoluenda. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis & conſuetis obſequiis minimè fraudare debent.

Si vnus coniugum comperiatur poſt contractum matrimonium ſeruilis conditionis poteſt diſſolui matrimonium, niſi poſt talem cognitionem fuerit renouatus conſenſus, vel ſequuta copula. Et liberi ſunt ex libero ventre nati, niſi aliud inducat lex, & mos regionis. hoc dicit.

SIquis tamen, *f* vel ſi qua inſciens eum, vel eā ſumpſerit in coniugem, quem vel quam poſtea ſeruilis compertum ſit eſſe conditionis, nec poſt diem veræ cognitionis habitæ ſe inuicem cognouerint, aut aliter facto inuicem in ſe conſenſerint, ita ſeparari poterunt, vt vtrique libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur. Liberi autem ſunt, qui ſunt ex libero ventre

a *c. 2. in fi. extr. de deſponſ. impuber.* b *c. tuæ fraternitatis. extr. de ſpon.* c *c. ex parte extr. de ſponſ.* d *ca. ex literis. cl. 1. extr. de ſpon.* e *c. 1. extr. de coniug. ſeruo.* f *ca. & fin. extr. de coniug. ſeruo.*

nati, niſi quis patris conditionẽ ſecundùm leges & conſuetudinem prouinciæ ſequatur.

Error in perſona impedit matrimonium. h. d.

MVltò magis matrimonium inualidatur, cùm quis in perſona errauerit: vtputa, ſi exiſtimans ſe cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam poſtmodum carnaliter cognoſcit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali: ſecus in pœnitentiali. h. d.

DE eo quæſitum eſt, qui cùm non aliter mulierem, vt ſibi carnaliter commiſceretur, perducere poſſet, quàm ſi eandem deſponſaſſet, proprium mentitus nomen, illam per hæc verba deſponſauit: a *Te Ioannes deſponſat:* an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllũ nubendi haberet propoſitum, ſed copulam tantùm carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium ſit celebratum, cùm tamen mulier in virum conſenſerit? Et reſponſum eſt, non debere ex iſto facto coniugium iudicari, cùm in eo nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi coniugiũ inueniri valeat: quoniam ex altera parte ſolũmodò dolus adfuit, conſenſus omnino defuit, ſine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expreſsè non appareat, quòd is, qui mulierem deſponſauit in propria perſona, ſub nomine tamen alieno, quo vocari tunc ſe finxit, diſſenſit, interim erit pro matrimonio præſumendum.

QVÆ MATRIMONIVM IMpedire poſſunt.

TITVLVS XII.

Error perſonæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ. h. d.

ERgo non omnis error matrimonium impedit: nam ſi quis corruptam in vxorem accipit, quam virginem arbitratur; vel qui accipit meretricem, quam putat eſſe caſtã: vterq; quidem errat, neutro tamẽ caſu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei qui ſcienter ducit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

QVin potiùs qui ſcientes & prudentes, mulieres publicas de lupanari extraxerit, b & in vxores duxerint, quod agent in remiſſionẽ proficiet peccatorum: cùm inter opera charitatis non minimum ſit errantem ab erroris ſemita reuocare.

Qualis ſit error perſonæ, conditionis fortunæ, & qualitatis. hoc dicit.

SOlùm igitur perſonæ & cõditionis error obſtat matrimonio: qualitatis verò & fortunæ non obſtat. Eſt autem error perſonæ, cùm hic, qui eſt Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cùm is, qui ſeruus eſt, liber creditur. Fortunæ, vt cum is, q pauper eſt, diues exiſtimatur, vel contra. Qualitatis, cum is reputatur bonus, qui tamen eſt malus. Sunt & alij plures modi, quibus matrimonia impediuntur: vtputà, conditio appoſita & non impleta, ſecundùm ea, quæ ſuprà diximus de ſponſalib.

Sacer ordo, & votum ſolenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem ſimplex ſolùm impedit contrahendum, & pro voto ſimplici fracto imponenda eſt pœnitentia. h. d.

ITem voti c ſolennis emiſſio, & ſacri ordinis ſuſceptio, tam matrimonium impedit contrahendum, quàm poſtea contractum dirimit. Secus verò ſtatuitur in voto ſimplici: quanquàm enim contrahendum impediat, non tamen contractum diſſoluit. Sic & religionis habitus ſine profeſſione ſuſceptus, ne contrahantur, impedit, ſed iam contractas nuptias nequaquam tollit. Huic tamen, qui nubendo votum ſimplex fecit irritum: quanto illud manifeſtiùs emiſerit, tanto propter plurium ſcandalum erit durior imponenda pœnitentia.

Chriſtiani non debent nubere infidelibus: & ſi nubant, ſunt excommunicandi. hoc dicit.

CVltus quoque diſparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: ſi quis a enim Iudæę cõiugali ſocietate iungi voluerit, ſiue Chriſtiana Iudæo, vel aliàs infideli, ſiue Iudæa, vel aliàs infidelis Chriſtiano carnali conſortio miſceatur, quicunque eorum id commiſiſſe deprehenditur, à Chriſtiano cœtu & Eccleſiæ communione protinus ſegregandus erit.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non, ſine peccato mortali ſoluitur coniugium, & conuerſus cum alia cõtrahere poterit, & proles communis conuerſo aſſignabitur. h. d.

ITem b ſi alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur, & alter, qui in infidelitate remanſit, vel nullo pacto, vel non ſine blaſphemia diuini nominis, vel vt Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conuerſus, quaſi priore matrimonio diſſoluto, licitè ad ſecunda vota conuolare poterit, & communis proles ipſi conuerſo aſſignabitur.

Si alter infidelium coniugum conuertitur, & antequam alij legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent ſe inuicem recipere. hoc dicit.

QVòd ſi conuerſum c ad fidem & vxor conuerſa ſequatur, antequã propter cauſas prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur: nec quicquam conuerſo proderit, quòd iam ſecundùm d ritum ſuum eandem repudiauerit, cùm repudium ipſum veritas Euangelica repudiauerit: ſed nec fornicationem dimiſſor dimiſſæ poterit obiicere, propterea quòd alij poſt repudium nupſerit, niſi aliàs fornicata fuerit.

Si paganus priùs plures vxores habeat, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ. h. d.

QVia verò e pagani in plures ſimul fœminas affectum coniugalem diuidunt, vtrum poſt conuerſionem omnes, vel quam ex omnibus conuerſus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cùm nulli vnquàm licuerit, plures habere ſimul vxores, niſi cui diuina fuit reuelatione conceſſum, nec cuiquam vxore etiam ob fornicationem dimiſſa, aliam liceat ſuperinducere, euidenter apparet, pluralitatem in vtroque ſexu (cum inter coniuges ſeruanda ſit æqualitas) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantum retinendam.

Matrimonium non ſoluitur altero coniugum fidelium in hæreſim lapſo, h. d.

ALia ſanè cauſa eſt eorum coniugum, f quorum alter vel in hæreſim labitur, vel ad infidelium tranſit errorem: neq; enim hoc caſu, qui relinquitur, ad ſecundas nuptias deſcendere poterit. Nam etſi matrimonium verum inter infideles ſit, non tamen eſt ratum; inter fideles autem, & verum & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum, nunquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij ſacramentum, vt ipſum in coniugibus, ipſo durante, perduret.

Per dationem inſtantiæ ſoluitur argumentum. h. d.

NEc g refert, quòd à quibuſdam forſan obiici poſſet, quòd fidelis relictus non debeat iure ſuo ſine

a *c. tua nos. extr. de ſponſ.* b *c. inter opera. extr. de ſponſal.* c *ca. 1. & 2. & per totum tit. extr. qui cleri. vel voue. matri. contra poſſ.*

a *can. ſi quis Iudaica. 28. q. 1.* b *c. quanto. §. ſi enim alter, extr. de diuor.* c *c. gaudemus. §. quòd ſi conuerſum. extr. de diuor.* d *d. c. gaudemus §. qui autem de diuor.* e *d. c. gaudemus §. quia verò extr. de diuor.* f *c. quanto §. ſi verò de diuort.* g *d. can. quarto §. nec obſtat. extr. de diuort.*

culpa

culpa priuari, cùm idem multis caſibus contingat, vt ſi alter coniugum incidatur. Et hoc quoq; quorundam malitiæ occurritur, qui odio coniugum ſimularent hæreſim, vt poſtmodum nubentibus coniugibus ab ipſa reſilirent. Quinimò, qui in fide permanſerit, ad eum qui ab hæreſi vel infidelitate ad Eccleſiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit, niſi ad religionem tranſire maluerit.

Coniugiorum aliud eſt legitimum & non ratum, aliud legitimum, & ratum, aliud ratum & non legitimum. h.d.

EX his apparet coniugium *a* aliud eſſe legitimum & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddã verò, quòd ratum quidem eſt, ſed non legitimum. Legitimum, & non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non eſt, quia diſſolui poteſt dato libellò repudij, lege fori, & non lege poli, quam nō ſequuntur. Inter fideles verò ſemper ratum eſt coniugium, cùm coniugia ſemel inter eos contracta nunquam ſolui poſſint. Horum verò quædam ſunt etiam legitima, veluti cùm ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur. Illorum verò coniugia, qui contemptis legitimis ſolennitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi deligunt in coniugē, non legitima, ſed rata tantūmodo eſſe credūtur: quanquam enim ſpretis ritibus Eccleſiæ, matrimonium contrahi non debeat, non tamen ob id ſolum ſacramentum cōiugij diſſolui debet. Quin potius ſi tale matrimonium fuerit ab Eccleſia poſtmodum comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt, & hæredes: aliqua tamen illis erit imponenda pœnitentia, qui conceptis Eccleſiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iuſtus metus, niſi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

COactio, quoq; & iuſtus violentiæ metus matrimonium impediunt. Cùm *b* enim ſolo conſenſu coniugium contrahatur, plenâ debet illa ſecuritate gaudere, cuius eſt animus indagādus, nè metu impulſus dicat ſibi placere quod odit. Planè *c* quæ inuita probat ſe ſponſalia contraxiſſe, ſi comperiatur poſtmodum ſponte cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metum cauſare non poterit.

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. hoc dicit.

FVror quoque quia conſenſum impedit nuptias contrahi prohibet: contractas autem non dirimit.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h.d.

ITem frigiditas *d* & coeundi impotentia legitimum matrimoniis impedimentū afferūt. Sicut enim puer, qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus coniugio: ſic, qui ita ſunt natura impotentes, vt nec ope medicorum ſine mortis periculo iuuari poſſint, apti ad cōtrahenda matrimonia minimè putantur. Ea igitur, quæ adeo eſt arcta, vt mulier fieri & alteri carnaliter commiſceri non poſſit, niſi per inciſionem, ad matrimoniū contrahendum non debet idonea iudicari.

Leproſi poſſunt matrimonium contrahere. h. d.

ALia eſt cauſa leproſorum: *e* nam ſi mulierem inuenerint, quæ ſibi velit nubere, vel mulier leproſa virum, liberum erit illis coniugali vinculo colligari.

Publica honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h.d.

PVblicæ *f* quoq; honeſtatis Iuſtitia tam matrimonium contrahendum impedit, quàm contractum irritat. Eſt autem publicæ honeſtatis Iuſtitia, quæ ex legitimis ſponſalibus oritur mulieris, quæ illi coniuncta eſt, cum qua nūc vir matrimonium contrahere deſiderat: vt, ecce cum Berta ſponſalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo eſt coniuncta, matrimonium cōtrahere: publica honeſtate impedior. Inhoneſtum enim ac turpiſſimi viſum eſt exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniunctam ſpōſalia frangendo deceperit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quaſi iniuriam cumulet.

Sponſalia pura & certa, ex conſenſu valida, licet aliàs nulla, inducunt publicæ honeſtatis iuſtitiam, quæ ſequentia ſponſalia dirimit, non præterita. h.d.

VSq; adeò autē ex puris & certis ſponſalibus *a* impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis exoritur, vt etiam ſi illa conſanguinitatis, affinitatis, fraternitatis, religionis, aut alia quauis ratione nulla ſint, dum tamen non ſint nulla ex defectu conſenſus, nihilominus & impedire & dirimere ſequentia ſponſalia, vel matrimonia dignoſcatur, licet præcedentia diſſoluere non valeant. Quare, qui ſponſalia purè ac determinatè cum aliqua muliere contraxit, & poſtmodum cum ſecunda prioris conſanguinea idem fecit, ex priorum ſponſaliorum vigore ad matrimonium contrahendum, cum prima remanet obligatus.

Filij nati ex matrimonio, cui obſiſtit publicæ honeſtatis iuſtitia, non ſuccedunt patri ſcienter contrahenti. h.d.

FIlij quoque nati ex matrimonio, *b* quod publicæ honeſtatis Iuſtitia impediente contractum fuit, cùm nec Eccleſiæ permiſſionem, nec patris allegare poſſint ignorantiam, ad ſucceſſionem bonorum paternorum minimè admittentur.

DE TRIPLICI COGNATIONE. TITVLVS XIII.

Cognatio eſt triplex, ſpiritualis, legalis & naturalis: & ſpiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. hoc dicit.

MVltò magis cognatio matrimonio interdum eſt impedimento: eſt autem cognatio triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis *c* cognatio eſt, attinentia quædam prouenìens, ex ſacramenti collatione, vel ad ſacramentum detētione. Non ſolùm igitur *d* inter baptizantem, & illum qui eum de baptiſmo ſuſcepit, item inter baptizatum & ſuſcipientis filios, & vxorem ante ſuſceptionem à ſuſcipiente carnaliter cognitam: verum etiam inter ſuſcipientem, parentesq; baptizati, cognatio ſpiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit poſtea contractum. Et quæ de ſuſcipiente dicta ſunt, eadem etiam de baptizante ſunt intelligenda.

Excepto baptiſmate, & confirmatione, non oritur ex ſacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h d.

EIſdem modis confirmatione *e* ſpiritualis cognatio contrahitur, matrimonia ſimiliter impediēs cōtrahenda, & poſtea contracta dirimēs. Ex datione verò aliorum ſacramētorū cognatio ſpiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel diſſoluat.

Cognatio ſpiritualis per Cathechiſmum contracta, impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. h.d.

PEr Catechiſmum *f* an ſpiritualis cognatio contrahatur, dubitatum eſt: & conſtitutum eſt, contrahi quidem illam, ſed non tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, poſt eam tamen contractum minimè diſſoluetur.

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum hoc dicit.

DIximus autem huiuſmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non ſimpliciter, ſed poſtea

---

a *can. ſi. §. item illud. 28. q. 1.* b *cùm locum extr. de ſponſ.* c *c. inſuper. ext. qui matrimo. accuſ. poſſ.* d *extr. per totum tit. de frig. & maleſ.* e *c. 2. ext. de coniug. lepros.* f *c. ad audientiam. ext. de ſponſ. c. ſi ſponſ. ext. qui filij ſint legiti. c. 0. iuuenis, & ſeq. ext. de ſponſ.*

a *c. 1. de ſponſ. in 6.* b *c. referent. ext. qui fil. ſint le.* c *gl. in ver. ſpiritualis. c. 1. de cog. ſpirit. in 6.* d *d. c. 1. de cog. ſpirit. in 6.* e *c. 1. §. ſi. de cogn. ſpir. in 6.* f *c. 2. de cognat. ſpir.*

contracta: nã *a* si vir, vel mulier ex ignorãtia vel dolo proprium filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari nõ debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam seruandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari nõ debet. Quinimò pro tali ausu, matrimonio sua firmitate durante, pœnitentia imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h.d.

DE *b* filijs quoq;, per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari possint, quæsitum est: & sanè, nisi consuetudo Ecclesiæ, vbi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minimè obsistendum erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h.d.

DE eo quoq; admonendi sumus, quòd, *c* licet non plures, quàm vnus vir, vel vna mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio æquè, quo ad omnes, inde contrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam postea contracta dissoluens. Circa quod idem statuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modò affert temporale impedimentum matrimonijs, modò perpetuum. h.d.

LEgalis cognatio, est proximitas per adoptionẽ proueniẽs. Eius autem duæ sunt species: vna, quæ temporalem impediendi matrimonij causam cõtinet: alia, quæ perpetuam. Temporalem causam impedimenti continet ea, quæ inter te, & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nam per adoptionem quæsita fraternitas, eousque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet, vtputa, quæ inter adoptantem & adoptatum, item inter adoptantem vxoremque adoptati, & inter adoptatum vxoremq; adoptãtis, intercedit. Nã & per emancipationem, dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. hoc dicit.

NAturalis cognatio est, quæ medio cõsanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas *d* attinentia personarũ ex eo proueniens, quod vna descendit ab altera, vel ambo ab eadem: vel cõsanguinitas, est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis vnitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendũt. Affinitas *e* quædam personarum proximitas ex coitu proueniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad vnũ finem vnitas. Cùm enim duæ cognationes diuersæ per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis, quasi quosdam fines accedere videtur.

Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. hoc dicit.

NEc *f* intererit, quòd ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iustis nuptiis aliqui an ex damnato coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia vsq; ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur. hoc dicit.

COnstitutum igitur erat olim, vt quicunq; vel septimo cõsanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent quod ipsum non solùm in primo, verùm etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum vendicabat: nec soboles ex secundo matrimonio suscepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cùm huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarum, euidenti vtilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatę fuerunt, *a* sancitumque, vt prohibitio copulæ coniugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir *h* igitur, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, licitè coniungi poterunt. Aliàs si propiore gradu sese inuicem contingant, temerè contractum matrimonium adeò erit irritũ, quòd nullo poterit annorum numero defendi.

Infideles intra quartum gradum coniuncti, si conuertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h.d.

SI tamen infideles, *c* qui secũdùm veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à Canonibus notatos, cõiuncti sunt, Domino inspirante conuersi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum: cùm per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Vnde & proles inde nata legitima censebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h.d.

ADmonendi etiam sumus, perinde virum à consanguineis & propinquis vxoris abstinere debere, & vxorem à propinquis viri, atque à proprijs. Huius autem rei manifesta ratio illa est: quia, si secundùm diuinam sententiam ego & vxor mea vna caro sumus, profecto mihi & illi mea suaque cognatio vna propinquitas efficitur. Quocirca ego & soror meæ vxoris in vno & primo gradu erimus, filius verò eius in secundo gradu erit à me, nepos tertio, & sic deinceps. Vxorem verò propinqui, cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodùm si eiusem gradus fœmina propriæ propinquitatis existat: quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus, conuenit obseruare.

Coniuncti vxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis viri. h.d.

QVanquam autem omnes consanguinei viri, vxoris sint affines, inter consanguineos tamen vxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Patet igitur & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duabus cognatis, licitè contrahere poterunt.

Qui cognouit consanguineam vxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur, & vxori superstes, carebit spe coniugij. hoc dicit.

SI *d* quis autem contracto matrimonio consanguineam vxoris suæ cognouerit: vtputa, si vitricus priuignam, vel maritus sororem propriæ vxoris adulterauerit, matrimonium quidem antea contractum nõ dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, à coniuge nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimas vnquam nuptias cõtrahere, licet propriæ vxori superuixerit.

Vxor, cuius consanguinea à proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam. h.d.

VXor quoque, cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligẽter est commonenda, vt à commixtione viri abstineat, *e* & in continentia maneat, donec vir viam vniuersæ carnis ingressus fuerit. Quòd si fortè monitionibus parère recusans, talis fuerit, vt de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir eius & po-

---

a *c.2.extr.de cognat spirit.* b *c super eo extr.de cogn.spirit.* c *c.fin.de cogn.spirit.in 6.* d *Addi. ad Arb consanguin.in 6.in declar.* e *in declar. Arbor. affin.* f *in declar. Arb.affin.in 6.*

a *ca.non debet. extr.de consang.& affin.* b *c fi. extr.de consanguin & affin.* c *c.de infidelib. extr.de consanguin.& affin.* d *c.transmissæ extr.de eo qui cogno.consang.* e *c.pen. & fin.extr. de eo qui cogno.cons.*

terit

terit & debebit debitũ sibi soluere cõiugale: cum *a* affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præcedens legitimè probata. h. d.

ERgo præcedens affinitas, non subsequens dirimit matrimonium. Sed nec id quidem indistinctè obtinet. nam *b* etsi vtriusque coniugum constet assertione, acclamante etiam vicinia, quod coniugatus ante contractum matrimonium vxoris suæ consanguineam cognouerit, propterea coniuges separari non debent: nec enim talis confessio momentum habere debet, cùm alioqui facilè fieri possit, vt quicunq; inter se contra matrimonium velint c[illegible]dere, ad confessionem incestus facilè prosiliant, si s[illegible]æ assertioni ecclesiæ iudicium accessurũ credant. Rumor autẽ viciniæ non est adeò iudicandus validus, vt, nisi fide dignæ probationes accedant, possit ritè contractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA DEsponsatione.

TITVLVS XIIII.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestinè, nec postea oporteat illa dissoluere. h. d.

NE *c* tamen post secutam copulam & susceptã prolem, detectis quibusdam impedimẽtis, non sine graui scandalo contracta matrimonia retractari oporteat, néve, si alter coniugum qui clàm contraxerint, cõiugium negauerit legitimis probationibus deficientibus, Iudicis sententia ritè fuerit absolutus, vterq; aliis nubendo reatum incurrat adulterij, consultissimè constitutum est, *d* vt nullus fidelium occultè nuptias contrahat. Sed cùm matrimonia contrahenda fuerit, *e* per presbyterum proponantur publicè, competenti termino præfinito, intra quem qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & vt ipse quoq; presbyter per se inuestiget, vtrum aliquod futuro matrimonio obsistat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonij, donec extat præsumptio, quòd non possit contrahi. h. d.

CVius *f* si apparuerit probabilis coniectura, contractus expresse interdicetur, donec quid fieri debeat, manifestis constiterit documentis.

Nati ex clandestinis & interdictis matrimonijs non sunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi vterq; coniugum nouerit impedimentum. h. d.

QVicunq; *g* verò huiusmodi clandestina & interdicta coniugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiusmodi coniunctione suscepta, prorsus illegitima censebitur, nec de parentum ignorantia vllum est habitura subsidiũ: cùm sic contrahentes, vel nõ expertes scientiæ, vel saltem affectores ignorantiæ videantur, licet alioqui, si ignorantes in faciem Ecclesiæ contraxerint, ante latam sententiã diuortij nati, & legitimi habeãtur, & in bona paterna hæreditario Iure succedant. Idem Iuris erit, si in conspectu quidem Ecclesiæ contraxerint sed impedimentum ambo nouerint.

Sacerdos contemnẽs constitutiones Ecclesiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipit Ecclesia. h. d.

SAnè *h* si parochialis sacerdos tales coniunctiones prohibere cõtempserint, per trienniũ ab officio suspendendus erit: grauiùs etiam puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Verùm (vt suprà indicauimus) si contrahentes clandestina matrimonia publicare voluerint, nisi alia causa impediat, ab Ecclesia recipienda sunt, tãquam à principio in Ecclesiæ conspectu contracta.

a *cap. discretionem. in fin. & ca. pen. extr. d. tit.* b *cap. super eo ext. de eo qui cogno. consa.* c *glo. in sum. 30. q. 5. & can. si quis diuinis §. his itaq; distinct. 30. q. 5.* d *can. 2 30. quæst. 5.* e *c. cum inhibitio. in prin. ext. eod. tit.* f *d. c. cum inhibitio §. cum autem. extra eod. tit.* g *d. cum inhibitio §. si quis. ext. eo. tit.* h *d. ca. cùm inhibitio §. fin. extr. eo. ti.*

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE possunt, vel contra illud testificari.

TITVLVS XV.

Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore denunciationis siluit, nisi iuret de calumnia, & quòd post denunciationem nouit quæ obiecturus est: & negligentia authoris mei non intelligitur esse mea. h. d.

NOn tamen quandocunque, aut indistinctè omnes ad matrimoniũ impugnandum admittendi erunt. Nam si quis tempore factæ à sacerdote denunciationis *a* in ipsa diœcesi constitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minimè concedendum erit, nisi proprio firmauerit iuramento, quòd ea, quæ obiecturus est, posteà didicerit, quandoq; ad accusandũ dolo non prosiliat: quo casu etiam si, quod obiecturus est, ab illis didicisset, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet ei accusandi aditus: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, authores excludat, iste tamen, qui culpa caret, amoueri non debet.

Ex causa etiam post denunciationem potest quis matrimonium accusare. h. d.

IDem iuris erit, *b* si tempore denunciationis, vel extra diœcesim commorabatur, vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit: vtputa, si nimiæ infirmitatis feruore laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris constitutus erat, vt ad talium rerum perceptionem eius ætas sufficere non valeret, siue alia legitima causa fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium, non ex causa delicti, soli coniuges admittuntur. h. d.

SEd nec omnes ad accusationem, testimoniúmve dicendum admitti debent: nam si de tali impedimento agendum sit, quod neque coniugum in se delictum contineat, nec ob id matrimonium dissolui cuiusquam intersit, præterquam ipsorum coniugum (vtputà, si erratum in cõditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, vt cognosci non possit, vel vir ita frigidus, vt coire nequeat) soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimùm coniunctiores, antiquiores, & honestiores. h. d.

QVòd si delictũ contineat, vt, quia aliqui in gradu vetito vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur, tunc quilibet quidẽ ad accusandum recipitur, sed omniũ maximè parentes: *c* & si ij desint, proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumq; descendentes. Quòd si progenies tota defecerit, *d* ab antiquioribus, & honestioribus, quibus eadẽ propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio, testimoniúmve recipi poterit. Ideo autem omnium maximè parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniã vnusquisq; suam genealogiã cum testibus & chartis, tum verò ex recitatione maiorũ scire laborat. Nulli igitur decentiùs admitti debent, quàm qui meliùs sciunt.

Speciale est in causa matrimonij, quòd pater admittitur in causa filij, & econtrà. Et testimonium parentum interdum non debet admitti, vbi est disparitas inter coniuges. h. d.

QVòd *e* autem legitur, pater nõ recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus

a *can. cùm in tua §. alioquin. extr. eo. tit.* b *can. cùm in tua §. super quo extr. eo. tit.* c *c. videtur. extr. eod. tit.* d *can. 1. cum palea seq. 35. q. 6.* e *can. videtur §. quòd verò. extr. eo. tit.*

causis contrahentibus sibi locum vendicat. In matrimonio verò coniungendo & impediendo, ex ipsius coniugij prærogatiua, & quia fauorabilis res est, congru admittuntur. Vbi tamen *a* alter coniugum diuitiis, honore, nobilitate, & potẽtia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, adeò suspectum redditur, vt illud nullo modo sit admittendum: cùm parentes filiorum incrementum, & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate. hoc dicit.

QVoties *b* ergo aliqui propter cognationem propinquitatis separari petuntur, duobus vel tribus eiusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidẽ senioribus & melioribus eiusdem loci, id debet legitimè comprobari. Testium autem examinatio in hac causa duplicis interuentu iuramenti fieri debet: vt iurent scilicet, & se non priuato odio, neque amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem à maioribus accepisse, & se credere ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. hoc dicit.

PRæstitis *c* autem iuramentis & impedimento matrimonij legitimè probato, si quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, quasi matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS.
TITVLVS XVI.

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio tori potest appellari diuortium. h.d.

DIuortium *d* est dissolutio matrimonij, quæ vtroq; viuente coniuge contingit. Sed & simplicem tori separationem diuortium non malè appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita vt remanens in seculo possit alteri nubere. h.d.

SCiendum est igitur legitimè contractum matrimonium dissolui non posse, quippe à Deo coniuncti ab homine separari non debent, nec valent: si tamen alter coniugum *e* qui per verba contraxit de præsenti, copula non secuta, sese ad obseruantiam regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam inconsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se iũgere permittendũ erit, nec causari poterit religionẽ ingressus, se falsa ad id causa inductum, putà quòd coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius abominatus cõplexus fuerit, cùm & sine causa id ipsum facere potuerit.

Dicenti se velle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat. h.d.

EI *f* autem qui se ad religionem transire velle dictitat, certum est præfigendum tempus, intra quod legitimè caueat, quòd aut ad religionem se transferet, vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem, cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h.d.

NEque mirum videri debet, quòd post legitimum de præsenti præstitum consensum, carnis non secuta commistione, *g* alter coniugum etiam altero inuito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cùm nondum vna caro effecti sint, satis probabiliter, vno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere poterit.

a *c. super eo. extr. de testibus* b *c. quoties. extr de testibus.* c *c. iuravit. extr. de probation.* d *can. 1. in glo. 32. q. 7. & glo. 2. in c. omne. 27. q. 2.* e *c. ex parte § nos autem. ext. de conuers. coniuga.* f *c. ex publico. extr. de conuers. coniuga.* g *c. 2. ext. de con. coniug.*

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum. h.d.

DIuersum statuitur, si quis posthabito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de præsenti desponsatam, sacros ordines susceperit. quãquam enim votum per sacri susceptionem ordinis firmatũ, ad impediendum matrimonium futurum, ac dirimendum posteà contractum habeatur efficax: ad dissoluendum tamen priùs contractum etiam non consummatum, inualidum censetur. Ideoq; talium ordinum non obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem induci non valeat, & sponsa eius institerit contractum matrimonium consummare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Cultus disparitas, & creatoris contumelia sunt iusta causa dirimendi: & quod facit Papa, Deus censetur facere. h.d.

SEd & si inter infideles matrimonio contracto sequuta copula fuerit, si alter qui in infidelitate permanserit, *a* velit à fideli disiungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero commorari, licebit Christiano non modò matrimonium dissoluere, sed etiam (vt suprà diximus *b*) alteri se matrimonio iungere. Quibus casibus cùm authoritate sedis Apostolicæ, & Romani Pontificis matrimonium distrahatur, non iam humana, sed potiùs diuina potestate coniugium dissolutum intelligitur.

Ob veram coeundi impotentiam, non ob putatiuam dissoluitur matrimonium. h.d.

ITem si quis ignarus virginem in vxorẽ duxerit, quæ adeò arcta sit, vt mulier fieri non possit, vel simile vitium à natura contraxerit, vt ope medicorum nõ possit adiuuari: aut mulier virum acceperit, qui adeò frigidæ sit naturæ, vt eidẽ carnaliter commisceri non possit, poterunt inuicem separari: & qui matrimonio aptus erit, ad secundas nuptias liberè transitum facere. Si quis tamen coeundi impotẽtiam causatus, post separationem aliam acceperit, aut ea *c* quæ arcta putabatur, aliquem inuenerit, qui sibi seras reseraret, vtroq; casu post peractam pœnitentiam, ad priora coniugia redire compellendi erunt.

Quam quis duxit vel retinuit sciens copulæ non idoneam, habebit vt sororem, si non potest habere velut vxorem. h.d.

PLanè si scienter *d* quis cum ea, quæ maribus impotens est commiscere, matrimonium contraxerit, vel alterius comperta postmodum impotentia, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia iudicare consueuit, vt quas viri tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores.

Ob fornicationem carnalem vel spiritualem non soluitur matrimonium, sed fit separatio tori. h.d.

SÆpiùs tamen accidit, vt matrimonij remanente sacramento, tori tantùm fiat separatio, vtputà, si alter coniugum carnaliter vel spiritualiter fornicatus fuerit: quibus casibus matrimonium minimè aboletur, sed sibi sunt inuicem coniuges, etiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, non habet locum separatio tori. hoc dicit.

SEd & separatio non instituta statim de crimine accusatione, facienda erit: sed probata *e* & peracta. Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, Iure quod habet in altero, priuari non poterit.

Facta separatione tori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur coniuges se resumere: secùs, si ob spiritualem, nisi alter velit monasterium ingredi. h.d.

MVltum autem interest, vtrùm ob carnalem, an verò ob spiritualem fornicationem tori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram vxorem

a *c. quanto. ext. de diuor.* b *suprà tit. qua matr. imposs. sit. § & seq.* c *c. fratern. in fin. extr de frigi. & malefi.* d *can. consultationi. ext. de frigid. & malefi.* e *c. 2. extr. vt lite penden.*

etiam

etiam emendatā, niſi & ipſe ſimili fornicatione *a* pollutus fuerit, recipere nō compellitur, ſed fornicatrix in clauſtris cum religioſis mulieribus ad perpetuam agendam pœnitentiam erit collocanda. *b* Secundo verò, ſi fornicatus ſpiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur, quæ in fide remanſit, illum reſumere, niſi & ipſa ad religionē tranſitum facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reuerſo, exequi liberè poterit.

Regulariter vxor & vir non poſſunt diſiungi, vt alter ſumat ſacros ordines, aut monaſterium ingrediatur fallit hoc in caſibus præcedentibus & ſequentibus. h. d.

HIs exceptis caſibus alter coniugum, altero in ſeculo remanēte, nec ad ſacros ordines, nec ad regularem ſuſcipiendus eſt obſeruantiam, niſi fortè remanens eius ſit ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſeculo remanere, aut ipſam continentiā vouere voluerit. Alioqui quanquam de vxoris licentia *c* monaſterium quis ingreſſus fuerit, & profeſſionem fecerit, non vxor ad continētiam cogi, ſed vir ad vxoris torū euocari poterit, niſi poſt coniugis ingreſſum fornicata fuerit, aut ſe inuicem continentiam promittendo abſoluerint.

Qui inuita vxore ingreſſus eſt monaſterium, & ab eadem vxore redire coactus, ea mortua, non cogitur rurſus in monaſterium reuerti, ſed non poterit amplius vxorem ducere. Quòd ſi vxore non contradicente fuerit ingreſſus, illa mortua non poterit exire, præſertim ſi fuerit profeſſus conſentiente vxore. h. d.

QVæſitum tamen eſt, ſi quis vxore inuita *d* monaſterium intrauerit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua, cogendus ſit ad monaſterium reuerti, an verò aliam poſſit in vxorem ducere? Et in hac ſpecie reſponſum eſt, votū quidem non tenuiſſe, & propterea ad monaſterium redire minimè illum teneri: ſed cùm ingrediendo monaſteriū, debitum ſe non exacturum, promiſiſſe videatur, vlteriùs vxorem ducere non poterit: cùm id vouere in ſua poſitum voluntate fuerit. Quòd ſi quis ſciente *e* vxore, nec contradicente, vitam profeſſus fuerit monachalem, vxore poſtmodum defuncta, nec habitum quem ſemel aſſumpſit, abiicere, nec aliquā ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoq; temerè *f* contractum dirimendum erit: quod in eo, qui conſentiente vxore profeſſus fuerit, multò magis obtinebit, quanquam monaſteriū nunquam ingreſſus fuerit.

Quæ credens virum eſſe mortuum, religionem eſt ingreſſa, à viro educta, ſi vir moriatur, non cogitur reuerti ad monaſterium, licet id ſibi expediat. h. d.

QVid ſtatuemus de ea, quæ credens maritum mortuum, *g* habitum religionis aſſumpſit, an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitū viri ſit ad regularem obſeruantiā compellenda? Et quidem huic conſultius ad ſalutem fuerit, ſi ad monaſterium redeat: ſed ſi ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem. hoc dicit.

LIcet autem alter coniugum altero inuito religionis votum non poſſit aſſumere, viri tamen etiam pręter vxorum aſſenſum peregrinationis ad terram ſanctam propoſitum vouere, & implere liberè valent.

Vxor non plenè certificata de morte viri, contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat. h d

ET *h* quamuis illi diutiſſime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hoſtibus capti nuncientur, donec certum nuncium de virorum morte vxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare non poterunt, quamuis vt certiorarentur, magnam adhibuerint diligentiam, & eius ætatis ſint & fragilitatis, vt continere nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem, obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequam de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

ERgo niſi legitima ſubſit exceptio, coniugibus temere diſiunctis, alterum alterius repetendi ſemper integrum Ius manet. Erit autē legitima exceptio, cùm aliquis conſanguinitatis gradus obiicitur: *a* quo quidem caſu, licet ſi petitorio iudicio actum ſit, anteà de ipſa exceptione cognoſci debeat: ſi tamen poſſeſſorio quis experiatur, antequàm de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio, niſi is qui conuenitur, & de malitia iuret, & ſuper exceptione promptas probationes offerat. Quo caſu excepta carnali commixtione, tantùm quo ad reliqua, reſtitutio facienda erit.

Si mulier reſtituenda timeat ſæuitiam viri, debet ab eo præſtari cautio: & ſi ea non putetur ſufficiens, dum cauſa plenè cognoſcitur, vxor eſt deponenda in loco honeſto & tuto. h. d.

PRæſtanda tamen erit idonea cautio, *b* quòd nullam reſtitutæ violentiam vir inferet: quòd ſi tanta ſit viri ſæuitia, aut odio tam capitali vxorem proſequatur; vt trepidanti mulieri ſufficiens ſecuritas prouideri nequeat, vſq; ad cauſæ deciſionem alicui probæ & honeſtæ mulieri ſtudioſiùs cuſtodienda committetur, in loco vbi vir, vel eius coniuncti, mulieri nullam poſſint iniuriam inferre. *c*

Ob ſolam traductionem mulieris ad domum, nullum ius oritur impeditiuum ſequentis matrimonij. h. d.

ET hæc quidem obtinēt, ſecuto inter viros & mulieres matrimonio. Cæterùm *d* ſi nullis præcedentibus ſponſalibus, vel legitimo conſenſu mulier ad viri domū iam traducta, poſtea abſcedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit reſtitutio.

Qui viuente vxore etiam ab eo ſeparata quo ad torum, ſecundam conſciam duxit vxorem, etiam prima mortua ſeparabitur à ſecunda, ſed cum alia contrahere poterit. h. d.

FOrnicationis *e* quoq; repetenti obſtat exceptio, torique ob eam cauſam ſequuta ſeparatione, ſeparata viuente, aliam vſqueadeò ſuperinducere quis prohibetur, vt ſi de facto duxerit, exq; ea filios ſuſceperit, etiam mortua adultera eandem retinere non poſſit: quod ipſum & priore vxore minimè cognita ſibi locum vendicat, licet aliam ducere minimè prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, vxore prima mortua erit in eius poteſtate virum retinere. h. d.

HOc *f* tamen de ea intelligi oportet, quam quis non ignaram aliam viuere, & fortè aliquid in mortem alterius machinatam, in vxorem duxit: nam ſi qua prȩcedētis matrimonij penitus inſcia alicui nupſerit, priore mortua, niſi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non ſunt ſeparandi. Nec enim ſuſtinendum eſt, vt vir qui ſcienter in legem commiſit, de proprio dolo commodum reportet.

Cum ea quam quis vxore viuente cognouit non ſub ſpecie matrimonij, defuncta vxore poteſt quis contrahere, ſi neuter ipſorum machinatus eſt in mortem prædefunctæ vxoris. hoc dicit.

CVm ea autem, quam quis vxore viuente nō prætextu matrimonij cognouit, ſi nihil in pniciē olim viuētis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati fuerint, nec fidem de cōtrahendo ſibi inuicem dederint, contractæ poſteà nuptiæ legitimæ reputandæ eruent. Sed etſi

---

a *canon. pen. & fin. extr. de adult.* b *c. gaudemus. extr. de conuerſ. coniug.* c *c. 1. de conuerſ. coniug.* d *c. quidam extra de conuerſ coniug.* e *c. conſuluit nos. ext. d. tit.* f *c. ex parte. ext. d. tit.* g *c. placet nobis. extr. de conuerſ. coniug.* h *c. in prouincia noſtra. ext. de ſpon.*

a *ca. literas. extr. de reſti. ſpolia.* b *c. literas in fin. extr. de reſtit. ſpol.* c *c. ex tranſmiſſa ext. di. tit.* d *c. ex parte. extr. de reſti. ſpol.* e *c. ex literarum. extr. de eo qui dux. in matr.* f *c. 2. extr. de eo qui duxit in matr.*

fidem quidem sibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, *a* si nec ante, nec post, legitima coniuge superstite, carnalis intercessit copula, quamuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pœnitentia, matrimonium tamen contractum post vxoris obitum, minimè dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abolet. h.d.

VSqueadeò *b* autem machinato in alterius coniugum obitum adhibita, inter superstites machinatores matrimonij spem excludit, vt si infidelis cũ Christiana communicato consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studium superstitis vxoris ad fidem Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, tam detestandũ damnũ Ecclesia resarciri patitur.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h.d.

DIuersa *c* ratio est eorum, qui ad fidem conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerunt vxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt. nam cum tales virorum defunctorum interitum specialiter non quæsiuerint, & matrimonium inter huiusmodi personas licitè potest contrahi, & sic coniuncti diuortium postulare nequeunt.

Punitur affectus licet non sequatur effectus. h.d.

SEd etsi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri superuixerit, spe coniugij *d* perpetuò destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in iis accidit, qui incestum admiserunt, sacerdotem interfecerunt, & aliis pluribus casibus.

Secundæ nuptiæ absque timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici, quocunque tempore contrahantur. h.d.

ILlud quoq; admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarũ permissa est celebratio, minimè verendum est nupturis, ne si intra annum luctus ad secunda vota transeant, aliqua notentur infamia. *e* Cùm enim secundùm Apostolum mulier viro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdem sententia & authoritate, omnis legalis infamia censetur abolita: cum in his præsertim seculares leges non dedignentur sacros Canones imitari. Vir *f* tamen & mulier ad bigamiam transiens, nõ debet à presbytero benedici: quia cum semel benedicti fuerint, huiusmodi benedictio iterari non debet.

DE REBVS SACRIS, SANCTIS, & religiosis.

TITVLVS XVII.

Titulus sequens solùm subordinat sequentia ad præcedentia. hoc dicit.

SAcramentorum breuiter explicato tractatu, illorumq; sectione ac natura cognitis, transeamus iã ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesiæ, Altaria, Sanctorum in his conditæ reliquiæ, vasa, vestes, & similia ad diuinum cultum principaliter cõparata. Paulò mox & de religiosis dicturi, vt sunt, religiosæ domus, xenodochia, cœmeteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSEcrandis, & reparandis Ecclesiis, & Altaribus.

TITVLVS XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, vel ex causa necessitatis. h.d.

a *c. fin extr. de eo qui duxit in matri.* b *c. 1. extr. de conuersa infideli.* c *c. 1 extr. de conuer infid.* d *c. 1. extr. de diuortiis.* e *c. pen. & fin extr. de secun. nup.* f *c. vir autem. extr. de se. un. nup.*

ECclesiam *a* hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fideliumq; congregationem, quàm manufactum ipsum templũ Dei, & orationis domũ, ab eo quod cõtinetur, eius quod continet sumpta denominatione. Sicut ergo nõ alij, *b* quã sacrati Deo sacerdotes, sacramenta ministrare debent: sic non in aliis, quàm in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensibus, itidem consecratis, sacrificia offerre licet: nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, vel summa coëgerit necessitas: vtpote, *c* quia combusta sit ecclesia. quo casu, donec illa restauretur, in capellis cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrans in priuatis domibus est deponendus h d

IN itinere *d* quoq; constitutis, ecclesia non reperta, sub dio, siue in tentoriis, si tabula altaris, cæteraq; sacra ministeria adfuerint, missarum solennia celebrari permittendum erit: alioqui si quis in oratoriis *e* intra priuatas domos constitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

Episcopus excrescentibus fidelibus, nouam ecclesiam construere potest & vnam in plures diuidere h. d.

COnstituuntur autem ecclesiæ, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certę vniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium. Ob incrementum populi tunc noua constituenda est ecclesia, cùm certis in regionibus adeò multitudo fidelium excreuit, vt illorum curæ vnica sit impar ecclesia. Sicut *f* enim ea ratione vnus Episcopatus in duos, Antistitis accedente voluntate, diuidi potest: sic etiam Episcopus de baptismatibus & parochialibus ecclesiis, Rectorũ accedente consensu, facere potest: quod cùm factum fuerit, illa pars populi quæ nouis ecclesiis supponitur, à iure prioris ecclesiæ absoluetur.

Plures baptismales ecclesiæ non debent fieri sub vna terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebium, vel sorte h d.

PLures *g* tamen baptismales ecclesias in vna terminatione facere non poterit. Quod si de terminatione duarum matricum ecclesiarum cõtentio fuerit, plebes vtrarumq; discernenr: quòd si nõ conuenerint, Dei iudicio controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans ecclesiam, licet iurauerit non alienare ecclesiastica. h.d.

NEc *h* quicquã Episcopo obstiterit, quòd de rebus ecclesiæ non alienandis iurauerit. nam & tali non obstante iuramento, populo indigenti super basilicarũ institutione salubriter prouidere poterit, & debebit.

Ob cõmoditatem plebium noua ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h.d.

PLebium *i* commoditas tunc nouam ædificare suadet ecclesiam, cùm parochianorum pars adeò distat à veteri, vt certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacramenta percipere possint: quo quidem casu maximè si ministro commodè pro sustentatione sua prouideri possit, noua quidem erit ecclesia construenda, sed à filiali matrici ecclesiæ pro facultate loci competens honor exhibendus erit.

Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia ædificari, vt putà pro leprosis. h.d.

VNiuersitatis intuitu noua ecclesia ædificari permittitur: veluti cùm plures simul leprosi *k* sub com-

a *can ecclesia de cons. dist. 1.* b *can sicut non alij. & can. 2. ibi. ea quæ de conse di. 1.* c *can concedimus. de conse. dist. 1.* d *can. concedimus. versi. in itinere de consec. dist. 1.* e *can. clericos. de cons. dist. 1.* f *can. præcipimus. § sicut 16. quæ. 1.* g *c. plures baptismales. 26. q. 1.* h *c. si ext. de eccles. ædifi.* i *c. ad audientiam. el. 1. ext. de eccl. ædific.* k *c. 2. extr. de eccl. ædific.*

muni vita congregati fuerint. Iis enim, quòd ecclesia cum cœmeterio, & quòd proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit. Cauebunt tamen hi, vt iniuriosi veteribus ecclesiis de Iure parochiali nequaquam existant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur, ad aliorum iniuriam flecti conuenit.

Episcopo conceditur pro sepultura propria ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium construere. h. d.

Episcopo *a* quoq; in sua parochia nouam ecclesiam ædificare permittitur. Sed multum intererit, ecclesiam monasticis informandam regulis construat, an verò ex alia causa, fortè pro propriis erigere velit sepulturis: cùm primo casu eandem ex rebus ecclesiæ, cui præsidet, vsque ad quinquagesimam tantùm partem dotare debeat: secundò verò non amplius, quàm centesimam conferre licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantummodò ex his duabus remunerationem eligat.

Quæ seruari debent in construenda ecclesia, vel consecranda, & quòd ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.

Qvacunque tamen ex causa noua extruenda sit ecclesia, obseruandum est in primis, vt ciuitatis Episcopus, *b* sine cuius assensu id inchoari non debet, ad locum veniat, in quo crucem ipse figet, & publicè atrium designabit, nec illam antea patietur ædificari, aut munus impendet consecrationis, quàm dotem basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & custodum stipendia, sufficere valeat.

Construenti nouam ecclesiam potest nouum opus nunciari. hoc dicit.

SEd *c* si quis, dum noua construitur ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nunciatione consulere sibi poterit: post quam si legitima non sit impetrata remissio, quicquid ædificatum fuerit, siue illud Iure, siue iniuria, omnino ædificantium impensis destruendum erit, negociumque ipsum secundùm legum & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi consensum ecclesiam constituit, facit iacturam iuris patronatus. h. d.

DIuersum statuerunt in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidem non erit, sed ob superioris neglectum excluso Iure patronatus cum dotibus suis Episcopalibus Iuribus applicabitur.

Ecclesia debet, quanto potest citiùs, consecrari. h. d.

BAsilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputanda *d* mysteriis, quã munus consecrationis acceperit: quod ne qua diuino cultui offeratur mora, quanto poterit citiùs, *e* conficiendum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui priùs baptizauit incolas regionis, vbi constructa est. h. d.

ET *f* si dubitetur à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus, antequam fundaretur, incolas baptizauerit, & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurrerint: atq; is etiam ad consecrationem vocandus erit.

Ecclesia semel consecrata, non debet ampliùs consecrari: nec dicitur iteratum, quod ignoratur semel factum. h. d.

ECclesiæ *g* autem, vel altari semel Deo consecratis non debet iterũ consecratio adhiberi: quia velut infans à sacerdote ritè baptizatus, non debet iterum baptizari, ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari. Planè *h* si de ecclesiarum, vel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, an scriptura appareat, aut testes existant, sine vlla dubitatione erunt consecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit: quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum ignoratur.

Ecclesia polluta debet reconciliari. h. d.

SEd si ecclesia, aut *a* ab igne exusta, aut fusione sanguinis, vel seminis, vel excommunicati humatione polluta fuerit, etiã si semel antea consecrata appareat, nihil minùs diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris, ipsum altare, non ecclesia est iterum consecranda. h. d.

DE eo dubitari cõtigit, si altare motum fuerit, *b* aut lapis superpositus, qui sigillũ continet, confractus, aut diminutus, an ecclesia debeat iterum consecrari. Et responsum est, ob id ecclesiæ nõ esse consecrationẽ iterandam, sed ipsum solùm altare denuò consecrandum.

Quibuscunq. diebus potest ecclesia consecrari, sed solùm ab Episcopis, qui ea quæ sunt iurisdictionis, possunt demandare inferioribus: secus quæ sunt ordinis. h. d.

COnfici *c* autem poterit Ecclesiarum, Altariumq; consecratio quibuscunque diebus, tam Dominicis, quàm priuatis, sed non à quocunq;. Licet *d* enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit, ecclesia reconciliari possit, idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit: quia ea quidem quæ iurisdictionis sunt, etiam inferioribus Episcopis demandare potest: sed quę ordinis sunt, inferioris gradus clericis committere non potest.

Non debet consecrari ecclesia, vbi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §. h. d.

ILlud etiam animaduertere consecrantem oportebit, ne basilicam, *e* in qua infidelium sepulta sunt cadauera, sanctificet. Sed si consecrationi apta videbitur, euulsis inde corporibus, & rasis parietibus & tignis, consecrari poterit.

Festa dedicationum ecclesiarum debent celebrari. h. d.

SOlennitates *f* quoq; dedicationum ipsarum ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandæ, ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis templi celebrandum cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit.

Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h. d.

HÆc de ædificãdis & consecrandis ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reputandæ sunt, vel emendandæ, *g* id oneris procul dubio ad eũ, qui ecclesiasticum possidet beneficium, pertinebit. Sed & Episcopus tertiam partẽ sibi obtingentem impendere debebit. Nunc de ecclesiarum vnionibus, paucis dispiciamus.

DE VNIONIBVS ECclesiarum.

TITVLVS XIX.

Quid sit vnio, & quotuplex. h. d.

VNio nihil est, quàm duarum pluriúmve ecclesiarum facta connexio: dicta ab vniendo, ex eo quòd plures ecclesiæ in vnum coniungantur. Vnionum autem duæ sunt species: aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine præfinitione temporis perdurent. Temporales sunt quæ ad certum tempus, putà ad alicuius vitam instituuntur.

a *can. bonæ rei pen. 12. q. 2. & c. pen. ext. de donat.* b *can. nemo ecclesiam. de consec. distinct. 1.* c *c. 1. & seq. extr. de noui oper. nunciat.* d *ministerijs, fortè.* e *can. fin. ext. de consec. eccl.* f *can. 2. ext. de relig. dom.* g *can. ecclesiis semel. de conse. distinct. 1.* h *can. solennitate § de ecclesiarum. & can. ecclesia vel. de conse. distinct. 1.*

a *can. ecclesiis semel. ver. nisi. de conse. dis. 1. c. proposuisti. c. consuluisti. & c. fi. extr. de conse. ecclesia.* b *c. 1. ext. de conse. eccles. vel alt.* c *2. extr. d. tit.* d *can. aqua per. ca. 9 ex. de consecr. eccles.* e *can. ecclesiam in qua. & can. seq. de consec. distinct. 1.* f *can. solennitates. de consec. disti. 1.* g *c. 1. & 6. de his. ext. de eccles. ædific.*

Causæ vniendi sunt, necessitas, & vtilitas. h.d.

VElut ergo ex causa vna ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur, sic etiam rebus suadentibus plures ecclesiæ in vnam coniungi possunt. Causæ verò vnionum sunt, aut *a* vrgens necessitas, aut euidens vtilitas. Necessitas, veluti cùm duæ ecclesiæ adeò sunt pauperes, *b* vt impossibile sit earum prouentus ad victum duorum sacerdotum sufficere: aut, si altera hostiū *c* immanitate desolata sit. Vtilitas *d* vt cùm locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas: putà, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem nō perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandum inueniantur. His igitur casibus, ne quid detrimēti diuinus cultus & animarum cura patiatur, debent plura beneficia, vel ecclesiæ in vnum coniungi.

Sicut vnire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum cui absunt, inferiores verò non possunt venire. h.d.

NOn tamen omnibus passim quascunq; ecclesias vniendi potestas indistinctè permittitur, sed certis duntaxat seruatis regulis. Et quidem, *e* sicut vnire Episcopatus, atque potestati alienæ subiicere ad summū Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat ecclesiarum suæ diœcesis vnio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores vniendi potestatem minimè sibi vendicare poterunt. Ideoque si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel vnierit, Episcopi consensu minimè requisito, quod inconsulto præsule fecerit, non subsistet, nec subiectionem, vel vnionem Metropolitani consensus, vel confirmatio sustinebit, cùm is in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus vnire potest Ecclesiam alteri, vel loco religioso donare, etiam non vocato Rectore, vel defensoribus, sed propriæ mensæ non potest. h.d.

VSqueadeò autem Episcopo in propria diœcesi facultas vniendi competit, vt si per eundem consentiente capitulo, ecclesia ecclesiæ, dignitati, vel præbendæ vniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quòd Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus non extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet, si quam is ecclesiam mensæ suæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (etsi capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cùm vnientium vtilitas probabilem non rectè factæ vnionis suspicionem ingerat.

In vnione facienda requiritur consensus non solùm capituli, sed etiam eorum qui lædi possent. h.d.

NEc solùm capituli vnientis Episcopi in vnione cōsensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex vnione lædi possent. Vnde si aut collegiata, aut patronata, alicuius suffraganei ecclesia sit vnienda, collegij, patroni, & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit vnionis effectus. h.d.

SEcuta verò vnione Canonica, statim is, cuius ecclesiæ alia per vnionem est applicata, eandem in vnitam nanciscitur potestatem, & Ius, quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit: statimque vnitæ ecclesiæ eadem priuilegia competunt, quæ principali ecclesiæ competere comperiuntur.

Per vnionem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus. h.d.

SEd quæri poterit, *f* si per Apostolicum ecclesia in certa diœcesi cōstituta, putà in Perusina, ecclesiæ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis, vnita fuerit, an ecclesia per vnionem alteri cōnexa, per hoc à iurisdictione præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est, à iurisdictione prioris Episcopi vnitam ecclesiam non eximi, cùm Roman. Pontifex in huiusmodi vnionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit.

a *c. exposuisti. § si euidens. ext. de præb.* b *ca. eam te. ext. de ætat. & qualit. in fi. & can. vnio. 10. q. 3.* c *can. postquā hostilis. 16. q. 1.* d *can. & temporis. 16. q. 1.* e *ca. sicut vnire. extra. de excess. præla.* f *ca. 2. ext. de relig. dom.*

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causæ cessatione, & ab his qui habent ius vniendi. h.d.

DIssoluetur autē vnio, si temporalis sit, temporis lapsu: quòd si sit perpetua, cessantibus eisdem causis, ex quib. facta fuerit, ab iis itidem dissolui poterit, quorum consensu & authoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quàm vt is destruendi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur.

Licet vacans Ecclesia possit vniri, vnio tamen Ecclesiarum vacantium dissolui non potest. h.d.

ILlud inter instituendam, & dissoluendam vnionem interest, quòd licet etiam vacans ecclesia alteri possit vniri, si tamen ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium ecclesiarum dissolui minimè poterit.

DE IMMVNITATE ECCLESIArum, & subiectione.

TITVLVS XX.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. hoc dicit.

IMmunitas, est à muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatē largè accipimus, pro quolibet ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis Ecclesiarum, localis, personalis & realis: & quòd immunitas localis est, per quam profana in ecclesiis, & non consecratis, vel oratoriis exercari prohibentur. h.d.

ESt autem ecclesiarum immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aliquibus sacrarum ædium intuitu conceditur. Cùm enim ecclesia *a* secundùm Euangelicam veritatem domus esse debeat orationis, meritò à profanis vsibus esse conuenit alienam.

Processus facti & sententiæ latæ in Ecclesiis, vel cœmeteriis sunt nulli. h.d.

SEculares *b* igitur iudices causas, præcipuè vbi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in ecclesiis, vel earum cœmeteriis agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela constituta refugij. Processus quoque, *c* quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta vltione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolatæ sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, nundinæ & negocia secularia non debent tractari in ecclesiis. h.d.

PVblicæ quoque *d* quarumlibet societatum, & vniuersitatum cōciones, & consilia, nundinarum, aliorumq; secularium tractationes negociorum, confabulationes, & pfana colloqa ab his penitùs amoueri debēt.

Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate: & quod dicitur de Ecclesiis, intelligitur etiam de non consecratis & oratoriis. h.d.

SEd *e* & conuiuia, & hospitia, licet illa despicere non oporteat, in sacris domibus celebrari, vel exerceri à laicis non poterunt, nec etiam à clericis, nisi fortè transeuntes ob hospitiorū necessitatem illic reficiātur: quod & in oratoriis obseruari conueniet, & nemini opera iugiter impensa concordet: & ne, vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem

a *c. cum Ecclesia. ext. eo. tit.* b *ca. cum Ecclesia § seculares. ext. eod.* c *c. 2. § fi. eo. tit. in 6.* d *c. 2. § cessent. eo. tit. in 6.* e *cano. non oportet. & can seq. 42. distinct.*

ſtatuitur & de ecclesia, in qua diuina myſteria celebrantur, licet adhuc conſecrata non fuerit, qui cùm obſequiis diuinis ſit dedicata, nullius temerariis auſibus eſt profananda.

Qui inuitum abſtrahit à ſacris locis, excommunicatur, & quaſi ſacrilegus punitur. h.d.

SAcrorum *a* locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipſam eccleſiam confugiunt: nam ſi eos qui ad ſtatuam Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſeculares vindicant, quantò magis conuenit ad templum Domini confugientes, loci ſancti reuerentia, & authoritate defendi? Quicunq; igitur inde hominem reluctantem reclamantemq; violenter abſtraxerit, tam aliis pœnis pro ſacrilegio, quod admiſit, quàm Eccleſiaſticæ ſubiacebit excommunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi à domo Epiſcopi, vel ab eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus. h.d.

NEc *b* ab atriis tantùm eccleſiæ quẽquam inuitum abſtrahere nõ licebit, verùm etiam nec a domo Epiſcopi, & ab eccleſiæ circuitu intra triginta paſſus ab oſtio: quod ſpacium eccleſiæ reuerentia defendi ſacri Canones voluerunt.

Liber homo non debet ab eccleſia violenter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h.d.

HÆc tamen ſecuritas non omnib. æquè & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio & cauſarum, quib. quis fugiendum ad eccleſiam duxerit. Si liber *c* igitur quis ſit, quantũuis grauia perpetrauerit, nõ eſt violenter ab eccleſia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, ſed eccleſiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere: aliis tamen pœnis de eo, quod iniquè egerint, puniendi erunt.

Publici latrones, & qui in ſacris locis immunitatis ſpe ducti delinquunt, priuilegiis ſacrorum locorum non gaudent. h.d.

HOc autem *d* de publicis latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viarumq; obſeſſoribus intelligi non oportet. Hi enim ſecundùm Canonicas ſanctiones nulla impunitate præſtita violenter, & egreſſionis adhibitis inſidiis, ab eccleſia extrahi poterunt. Idem & de his ſtatuendum erit, qui impunitatem ſuorum exceſſuum obtinere ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis eccleſiis, vel ipſarum cœmeteriis committere non verentur, quæ niſi per eccleſiam crederent ſe defendi, nullo pacto commiſſuri fuerant: tales enim, cùm in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & fruſtra legis inuocet auxilium, qui in ipſam legem committit, immunitatis priuilegio, quo ſe fecerunt indignos, minimè gaudebunt.

Dominus præſtito iuramento de impunitate, poteſt ſeruum ſuum etiam inuitum ab Eccleſia abducere. h.d.

QVòd ſi ſeruus ſit, *e* qui ad eccleſiam confugerit, poſtquam de impunitate Dominus clericis iuramentum præſtiterit, ad ſeruitium domini ſui redire cõpelletur: alioqui ſi redire nolit, à domino occupari poterit: famuli enim, qui dominos metuunt, ſi ad Eccleſię ſepta confugerint, interceſſionem debent quærere, non latebras: nec quenquam religionis reuerentia proprio iure fraudari conuenit.

Clerici & monachi deſeruientes Eccleſiæ ſunt exempti à muneribus perſonalibus h.d.

PErſonalis *f* immunitas eſt, quæ perſonis eccleſiaſticis indulgetur. Cùm enim in clericorum miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificiis deſeruire debeãt, rectiſſimè conſtitutum eſt, vt Deo dicati ab omnibus perſonalibus muneribus reddantur immunes. Perſonalia autem munera ſunt, quæ cum corporis labore, & animi ſolicitudine, ac vigilantia principaliter ſuſtinentur. Generaliter igitur Epiſcopi, presbyteri, diaconi ſubdiaconi, monachi, immunitate omnis tutelæ & curæ ipſo iure gaudebunt.

Miſerabilium perſonarum tutelam debent clerici ſuſcipere, hoc dicit.

VIduarum *a* autem & orphanorum curam ſuſcipere non ſolùm non prohibentur clerici, ſed etiam iubentur, cùm ipſis cupiditatis negotia, non pietatis interdicantur.

Ad murorum cuſtodiam etiam clerici tenentur, tempore neceſſitatis. h.d.

EXcipitur *b* etiam ab his muneribus murorum cuſtodia: à qua ſi magna immineat neceſſitas, neminem excuſari conſtitutum eſt, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas cuſtodiri.

Perſonæ Eccleſiaſticæ non poſſunt à ſecularibus poteſtatibus collectari. h.d.

REalis immunitas eſt, per quam res eccleſiaſticæ à cenſu, vel collectis poteſtatum ſecularium liberæ redduntur. Siquidem *c* tam profanis legibus, quàm ſacris Canonibus ſub excõmunicationis & interdicti pœna conſtitutum eſt, ne quis eorum qui iuriſdictionem temporalem obtinent, poſſit tributa, collectas, ſeu quaſcunq; exactiones, ſub quouis titulo, vel colore, imponere eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis, pro domibus, prædiis, vel quibuſcunq; poſſeſſionibus legitimè acquiſitis, etiamſi ipſæ eccleſiæ, vel perſonæ, vel res ſint intra illorum territorium conſtitutæ.

Ob magnam neceſſitatem, vel vtilitatem, conſulto Pontifice, poſſunt clerici, ſine tamen coactione, laicis ſubuenire. h.d.

SI tanta *d* tamen ſit in republica neceſſitas, aut vtilitas, vt Epiſcopus cum clero ſuo laicorum non ſuppetentibus facultatibus, communes vtilitates per ſubſidia eccleſiaſtica ſubleuandas ducant, Romano priùs conſulto Pontifice, omni penitùs ceſſante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & laici humiliter ac deuotè cum gratiarum actione ſuſcipere.

Eccleſiæ Epiſcopo omnimodam ſubiectionem debent. h.d.

QVemadmodum autem ſacroſanctis domibus ſecularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quàm perſonarum & rerum: ſic eiſdem rationibus ab illis proprio Epiſcopo omnimoda ſubiectio debetur. *e* Nam quantum ad ipſa loca pertinet (vt paulò antè diximus) nemo eccleſiam in diœceſi ædificare poterit, aut conſecrare, præter ſui præſulis conſcientiam. Quo ad perſonas eccleſiaſticas, ipſi debetur Canonica obedientia, *f* ſubiectio, reuerentia: ad eundem ſpectat inſtitutio, deſtitutio correctio, reformatio, cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticum de iure ſpectantium iuriſdictio, eccleſiaſticarum cenſurarum promulgatio, Sacramentorum exhibitio. Si res eccleſiaſticas ſpectes, ipſi cenſus debetur, ipſi cathedraticum, ſiue ſynodaticum, ipſi procuratio annua, ipſi mortuariorum & decimarum quarta.

Ad Epiſcopum quædam pertinent Iure ordinationis, quædam lege iuriſdictionis, quædam lege Diœceſana. h.d.

SEd hæc omnis paſtoralis poteſtas in tria principalia membra cõtrahitur: quædam enim ad Epiſcopũ ſpectant iure ordinis, vt clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & eccleſiæ conſecratio: quædam lege iuriſdictionis, vt corrigend, conferendi, excommunicandi, & inſtituendi poteſtas: quædam lege Diœceſano, vt ius cenſus & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hoſpitij indicendi, & his ſi

a *can. diffiniuit. 17 q. 4.* b *can. id conſtituimus. 17. q. 4.* c *c. inter. alia § ſi libert. ext. eod.* d *c. inter alia § ſuper hoc ext. eod.* e *c. inter alia § ſi. extr. eod.* f *c. non minus. extr. eo. tit. can. clericis. eod. tit. in 6. & § realis.*

a *diſt. 88. in ſumm. & diſt. 88. in ſumm.* b *ca. 2. extr. eod. tit.* c *cap. 1 § volentes. eod. tit. in 6. & § perſonalis. d. tit.* d *c. aduerſus § verùm. ext. eod. tit.* e *c. de Xenodochiis ext. de religioſ. domibus.* f *c. conquerente § nos ext. de offic. ordin.*

milia. Sed cum tam de locali, quàm de personali subiectione, deque his, quæ ad Episcopos tam iure ordinis, quàm lege iurisdictionis pertinent, suprà locis congruis locuti fuerimus: transeamus nunc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerũ quæ lege Diœcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBUS, & procurationibus.

TITVLVS XXI.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter verò tantùm cathedraticum. h.d.

CEnsus appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ prælatis de ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signũ subiectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur, *Cathedraticum* appellatur: eo quòd ob honorem cathedræ persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in ecclesiis. h.d.

COnstituitur autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis, aut consecrationis tempore census imponitur, quia veluti præter ordinarij consensum, nec fundari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopis, in subiectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut nouum haberi debet; vt cùm Episcopi ecclesias piis locis ritè concesserint, aut exemptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine reseruent. Sedes quoque Apostolica cùm libertatis priuilegium vel etiam quibusdam ecclesiis protectionis indulget præsidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontifex memoriam quantitas census exprimitur. Sed *a* & patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus constituere.

Simplices sacerdotes non possunt proprias ecclesias facere censuales: & qui de facto id fecerit, ab ecclesia remouebitur. h.d.

SImplices autem sacerdotes, vel clerici non possunt ecclesias, quibus præsunt, propria authoritate, præsertim post eorum decessum, censuales efficere. Ideoq; *b* qui ab eisdem quadam collusione pẽsionem annuam de ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiendi non erunt, si Romani Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, authoriatem super hoc non interuenisse constiterit. Quin potiùs collusionem *c* talia facere comperti fuerint, ab ipsis ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest nouum censum imponere, vel veterem augere, præter cathedraticum. h.d.

SEd *d* nec Episcopus ipse, aut quilibet alius ecclesiis nouos census imponere, aut veterem augere, aut partem prouentuum suis vsibus vendicare poterit: idq; adeò obtinet, vt etiam si iuramentum *e* de nouo censu persoluendo quis susceperit, non propterea soluere, sed absolui ab illicito iureiurando debeat. Nec quicquam profuerit, quòd Episcopus, vel quilibet de nouo *f* illas de manibus laicorum eripuerit: nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur; aliquid exigi poterit.

Ex causâ & non in propriam vtilitatem potest Episcopus nouum censum constituere, vel augere veterem, accedente consensu capituli. h.d.

QVod autẽ diximus, Episcopum nec nouum posse censum imponere, nec augere veterẽ, ita intelligi oportet, si in propriam velit vtilitatem conuertere. Cæterùm si non in suum, sed in alterius sibi subiectæ ecclesiæ commodum, ex iusta causa, vel nouum censum constituere, vel veterẽ augere, vel etiam minuere velit, Capituli accedente consensu, id sibi minimè interdicitur.

Prouincia & ecclesia de nouo conuersa in persoluendis censibus seruabunt consuetudinem vicinarum. h.d.

SEd quis erit modus obsequiorum Metropolitano exhibendorum, si qua de nouo *a* conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionem accesserit? Et ex facto responsum est, id obseruari debere, quod in vicinis prouinciis obseruatum reperitur.

Episcopis visitantibus debetur procuratio. h.d.

VLteriùs prælatis diœcesim visitantibus, *b* etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessariorum sumptuum exhibitio. Nam cùm Apostolico testimonio suffragante congruum sit, vt à quibus spiritualia recipimus, eisdem etiam temporalia nostra communicemus: rectissimè constitutum est, vt cùm prælati diœcesim peragrando diuina nobis exhibẽt, illis etiam à nobis temporalia exhibeantur.

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detrectantes potest excommunicare, & procurationi non præscribitur. h.d.

ET adeò visitationi annexa est procuratio, vt si Episcopus *c* alicui ecclesiæ omnia seruitia remiserit, eidem visitanti nihilominùs moderata debeatur procuratio: quam si visitati exhibere negauerint, *d* si quam in contumaces ritè tulerit sententiam, erit inuiolabiliter obseruanda, cùm nec vllam aduersus procurationem, quæ ratione visitationis competit, præscriptionem currere dignoscatur. *e*

Qui visitare possint, & quòd Archiepisc. potest visitare prouinciam, etiam cùm suffraganei non sint negligentes. h.d.

VIsitandi *f* verò solicitudo non modò incumbit Episcopis, verùm etiam Archiepiscopis, Patriarchis, sedis Apostolicæ legatis, nunciis, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem ne non tam diuina, quàm propria quæsiuisse videri possint, cautè prospicient, vt ea, quæ tam generali, *g* quàm Lateranensi concilio *h* continentur, & quæ Innocentiana *i* constitutione, atque aliis Canonibus salubriter constituta comperiuntur, inuiolabiliter obseruent. Quod autem diximus, Archiepiscopis visitare licere prouinciam, ac procurationes à locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cùm eius suffraganei argui negligentiæ nomine non possunt: nec enim propterea minùs suam liberè visitare prouinciam poterunt.

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob vrgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. hoc dicit.

POstremò *k* admonendi sumus, propter priuatum oratorium, in quo quis interdum celebrat, procurationes, quæ visitationis ratione debentur, à quoquam exigi, vel extorqueri non posse: sed nec aliis exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent, *l* nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates: quibus casibus, si manifesta ac probabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidium subsistinendi erunt.

---

a *c. præterea, in fin. ext. de iu. patro.* b *can. præterea. ext. eo titu.* c *c. cum clerici. extr. eo. tit.* d *c. prohibemus. ext. eo. tit.* e *c. significauit. d. tit.* f *canon. eccles. extrauagans. eod. titul.*

a *c. super eod. ext. eod. tit.* b *ext. cons. vas. eo. tit. & ca. cùm Apostolus extrauag. eod. tit. & per totum tit. & in 6.* c *canon. cùm venerabilis. extra eod.* d *c. cùm nuper eod. tit. extra.* e *c. accedentes. extr. de præscrip.* f *can. fœlicis. eod. tit. in 6. & clement. 1. d. tit. & canon. sopita. & can. cum instantia. extra. eod. tit.* g *can. 2. eod. tit. in 6.* h *ca. cùm Apostolus. extr. eod.* i *c. 1. eod. tit. in 6.* k *can. extra eod. tit.* l *c. cùm apostolus § prohibemus extr. eod. tit.*

DE CAPELLIS MONACHORVM.

TITVLVS XXII.

Omnes ecclesiæ positæ in diœcesi subsunt Episcopo, etiam monasteria, & monachorum capellæ, nisi defendantur priuilegio, vel præscriptione. h. d.

VSqueadeò autem omnes basilicæ *a* per diuersa loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio positæ sunt, potestate consistunt, vt si ecclesia, *b* vbi monachi habitant, populi curam habeat, cùm per monachum plebs regi non debeat, Capellanus ad cõsilium monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita vt consuetudine, aut quouis statuto contrario non obstãte, ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quàm depositio, & totius vitæ pendeat conuersatio. Nec id mirum videri debet, cùm *c* monasteria ipsa, & monachorũ disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

TITVLVS XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

XEnodochia quoque, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia, Gerontocomia, aliaque similia loca, ad Episcoporũ, *h* in quorũ sunt diœcesi, solicitudinem pertinent, per eosdemq; ad eas vtilitates, quibus constituta sunt, ordinanda ac dirigenda erunt: nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum, *e* & pauperum prouisionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vsus cõuerti poterũt: cùm ea, quæ ad certum vsum largitione fidelium sunt destinata, ad alium, salua sedis Apostolicæ authoritate, conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare authoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

QVinimò *f* si talium locorũ Rectores exempti sint, si tamen illorũ cura postposita, bona & iura ipsorum ab vsurpatorum manibus vendicare negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterũt ordinarij authoritate Apostolica sibi ex Viennensi concilio præstita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in statum pristinum redigantur, procurare: contradictoresq; quoscunque per censuram ecclesiasticam & aliis iuris remediis compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegiis, quò ad alia, præiudicium generari debeat.

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h. d.

EOdem cauetur Concilio, *g* vt nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium conferatur, etiamsi consuetudine id fuerit aliàs obseruatum, nisi in illorum fundatione, aliter constitutum fuerit, siue per electionẽ sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum: sed quòd eorum gubernatio viris prouidis, ac boni testimonij committatur, quos bona prædicta in alios vsus conuertere, præsumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. h. d.

VT autem *h* hi demandatæ sibi curæ diligentiùs insistant, instar tutorum & curatorum debent iuramentum præstare, ac de bonis inuentaria conficere: & ordinariis, seu aliis, quibus loca huiusmodi subsunt, vel deputandis ab eis singulis annis de administratione sua rationem reddere: quòd si secus à quoquã fuerit attentatum, prouisio, seu ordinatio minimè valebit.

Suprà dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum h. d.

PRædicta *a* verò ad hospitalia militariũ ordinum, vel aliorum religiosorum minimè extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

SEd *b* & si quæ sint hospitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habentia, & presbyteros celebrantes & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda & ministranda spiritualia prædicta, antiquam consuetudinem Viennense concilium obseruari voluit.

DE SEPVLTVRIS.

TIT. XXIIII.

Cur in Ecclesiis & locis sacris sepulturæ constituantur. h. d.

TRactemus nunc de sepulturis, quæ quidẽ per fideles, non nisi in sacris & religiosis locis, ideò constituuntur: quòd minùs ibi spiritibus vexantur immundis, & quòd sanctorum illorũ commendantur patrociniis, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata. Accedit *c* quòd defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamque conspicientes, suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde *d* mortuorum sepultura, & cœmeteria apud illas ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse comperiuntur, in quibus religiosorum conuentus sunt constituti, vbi orationes, & missarum solennia, tam pro viuis, quàm pro defunctis, frequentiùs celebrantur.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulturam eligendi, & si quis non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h. d.

REgulariter igitur in parochiali ecclesia, aut ibi quis sepeliẽdus erit, vbi maiorũ *e* suorũ sepulchra constituta reperiũtur: nulli *f* tamen propterea propriã, si contemptus absit, negatur eligere sepulturam: quod vsqueadeò obtinet, *g* vt antiqua dimissa, nouam possit quis etiã in loco minus religioso sibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua iura super hoc diuersa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere. h. d.

NEc *h* vlla super hoc inter virum & mulierẽ facienda est distinctio, quasi vxor capitis sui sequi iudicium & sepulturam sit compellenda: sed vtriq; æqualis erit eligendi facultas, cùm huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quò mulier à lege viri soluitur.

Si vxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam vltimi viri, si plures habuerit. h. d.

SI tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures fortè viros habuerit, *i* cum viro vltimo, cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filiusfamiliâs licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, vel quasi, tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes: quo casu poterit pater sepelire illum, vbi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium h. d.

DE filiofamiliâs, an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multum interest, an eius ætas intra pubertatis annos cõtineatur, an verò pubertatem excesserit: primo enim casu sepulturam eligere non poterit: permittendum *k* tamen erit patri, si id loci con-

a *can. omnes basilicæ. 16. q. 7.* b *c. 2. extr. eod. & ca. 1. eod. tit. in 6.* c *ca. pen. extr. de relig. domi. & ca. 2. eod. tit.* d *ca. de Xenodochiis. extr. eod. tit.* e *ca. ad hæc. extra eod.* f *cl. 2. in prin. eod. tit.* g *clem. 2. §. vt autem. eod. tit.* h *d. clem. 2. §. 1. vers. illi etiam. eod. tit.*

a *clem. 2. §. permiss. eod. tit.* b *clem. 2. §. fi. eod. tit.* c *ca. cum grauia. 13. q. 2.* d *c. fraternitatem. in princ. extr. eod. tit.* e *canon 1. & c. fraternitatem extr. eod. tit.* f *c. in nostra. ext. eod. tit.* g *c. 2. § 1. eo. tit. in 6.* h *c. de vxore verò. extr. eo. tit.* i *c. is qui. § 1. eo. tit. in 6.* k *c. de vxore § fi. ext. eod. tit.*

ſuetudo patiatur, vbicũq; voluerit, illum ſepelire: quod ſi conſuetudo id non habeat, *a* cum ſuis maioribus, vel in parochiali Eccleſia tumulandus erit. Secundo verò caſu, cùm pubertatem attigit, liberè abſq; patris aſſenſu ſibi ſepulturã eligere poterit, quanquam pro anima ſua præter patris aſſenſum aliquid iudicare non poſſit, niſi *b* caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe peculium habuerit.

Religioſi non poſſunt ſibi ſepulturam eligere. h. d.

IMpuberi ſimiles religioſi habentur: hi enim, cùm propriæ voluntatis libertatem *c* non habeant, eligere ſibi ſepulturam nequeunt, ſed apud propria monaſteria tumulandi ſunt: niſi adeò fortè ſint remoti, quòd ad ea, cùm moriuntur commodè exportari nequeunt.

Non poteſt quis etiam iureiurando à ſe ipſo abdicare liberam eligendæ ſepulturæ poteſtatem. h. d.

ALiàs autem ſepulturæ vſque adeò libera eſſe debet electio, vt Bonifaciana *d* conſtitutione cautum ſit, ne qui ad vouendũ, iurandum, vel fide interpoſita, vel alias promittendum aliquos inducant, vt apud eorum Eccleſias ſepulturam eligant, vel iam electam vlterius non immutent, & ſecus factum omnino infringit.

Mortuus ruri, qui ſepulturam non elegit, ſi ſine periculo poſſit exportari, vel in parochiali Eccleſia, vel in maiorum ſepultura debet ſepeliri h. d.

ILlud *e* tamen in dubium venire poteſt, ſi quem, dum animi, vel agri colendi cauſa ruſticatur, ruri inopino forſitan interitu, nec electa ſepultura contingat occumbere, an in Eccleſia ruri conſtituta, an potiùs in alia ſepeliri debeat? & reſponſum eſt, ſi abſq; periculo defunctus inde valeat exportari, non in Eccleſia ruri poſita, ſed in ſua parochiali, vel in qua maiorum ipſius ab antiquo ſepulura extitit, ſepeliendum fore.

Quibus non communicamus viuis, nec mortuis communicamus. h. d.

NOn tamẽ omnes, qui fato functi fuerint, Eccleſiaſticæ tradendi ſunt ſepulturæ: quib. *f* enim non communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus. Vnde carebunt Eccleſiaſtica ſepultura, qui priùs erant ab Eccleſiaſtica vnitate præciſi. Igitur nec Paganus, nec Iudæus, nec hæreticus, nec qui vſuras exercuit, nec qui ſibi mortẽ conſciuerunt, aut qui perſonis eccleſiaſticis violentas manus iniecerunt. nec homicidæ, nec incendiarij, aut Eccleſiarum violatores, nec inceſtuoſi, nec blaſphemi, nec vllus qui pro manifeſtis condemnatus eſt exceſſibus, Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones, ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni à corporibus fidelium. h. d.

ET ſi contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio eccleſiaſtico tumulari, *g* ſi ab aliorũ corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & ab Eccleſiaſtica ſepultura procul iactari. Quòd ſi diſcerni non poterunt, cum excommunicatorum oſſibus corpora fidelium extumulanda non erunt, cùm licet non obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis, celebris tamen vel ſpecioſa non proſit improbis.

Qui contemptis clauibus non humandos in locis ſacris humauerit, excommunicationem incurrit, à qua non eſt abſoluendus antè quàm arbitrio Epiſcopi ſatisfecerit. h. d.

SI quis aũt *h* contemptis Eccleſiæ clauib. huiuſmodi perſonas, aut interdicti tẽpore quoslibet, in Eccleſiis vel cœmeterijs ſepelire auſus fuerit, ipſo facto, excommunicationis ſententiam incurrit: à qua, niſi prius ad arbitrium diœceſani Epiſcopi eis, quibus iniuria irrogata fuerit, ſatisfactionem competentem exhibuerit, abſolui non poterit, nec vllum circa præmiſſa contrà facientibus priuilegium ſuffragabitur.

a *ca. pen. eo. tit. in 6.* b *d. c. pen. in fi. in 6.* c *c. fi. eo. tit. in 6.* d *c. 1. in princ. eo. tit. in 6.* e *c. is qui in princ. eo. tit. in 6.* f *c. ſacris. in prin. ext. eo tit.* g *c. ſacris eſt. extr. eo. tit.* h *clem. 2. eod. tit.*

Reconciliati, licet alioqui eccleſiaſtica ſepultura non eſſent tradendi poſt reconciliationem tradi poterunt. h. d.

SEd hæc de illis intelligenda ſunt, qui impœnitentes deceſſerint, nec in articulo ſaltem mortis, Eccleſiæ reconciliati fuerint. Nam *a* ſi, dum forſitan in extremis agerent, legitimè abſoluti fuerint, Cœmeterium his & alia Eccleſiaſtica ſuffragia denegari non debent: hæredes tamẽ & propinqui, ad quos ipſorum bona peruenerint, vt pro eiſdem ſatisfaciant, ſi caſus exigat, Eccleſiaſtica ſunt cenſura compellendi.

Cadauera punitorum pœnitentium ſunt tradenda ſepulturæ Eccleſiaſtica. h. d.

EX his apparet, eorum cadauera, qui poſt confeſſionem Deo peractam, pro ſceleribus ſuis in patibulis ſuſpenduntur, *b* ad Eccleſiã eſſe deferenda, & oblationes pro eis offerendas. Cùm enim pro peccatis ſuis pœnam extremam ſoluerint, & dignè pœnituerint, non iudicat Deus bis idipſum.

Deprehenſi in ſcelere & vulnerati, ſi confeſſi ex vulneribus mortui fuerint, item improuiſo caſu oppreſſi, non priuantur Eccleſiaſtica ſepultura. h. d.

QVin etiam *c* ſi, dum in ſcelere comprehendũtur, vulnerati fuerint, & ſacerdoti poſtmodum cõfeſſi, ex vulneribus acceptis deceſſerint, communio eis minimè denegabitur: quanquam ſi, dum ſeipſos defendunt, interfecti fuerint, aliud ſit ſtatuendum. Is autem, quem caſus improuiſus opprimit, *d* ſi nihil aliud obſiſtat, Eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.

Pro ſepultura non poſſunt clerici aliquid exigere, nec conſuetudo in contrarium valet, poſſunt tamen ſponte oblatum accipere. h. d.

ILlud etiam atq; etiam admonendi ſumus, ſacris Canonibus penitùs interdici, *e* ne quis terram pro ſepulchro vendere, aut pro hominibus ſepeliendis quoquo modo munera *f* exigere audeat, niſi fortè ſepeliendus eccleſiæ in cuius atrio *g* ſepelitur, aliquid viuẽs tradi iuſſerit, aut poſt mortem ipſius parentes, proximi, vel hæredes pro luminaribus, vel eleemoſyna aliquid vltrò dare voluerint: quo caſu ſpõtè oblatum licitè recipi poterit: peti *h* verò, vel aliquid exigi, eſt omnino vetitum, ne aut venalis dicatur Eccleſia, aut clerici hominum interitu gaudere videantur, ſi ex illorum cadaueribus ſtudeant habere compendium, nec obtentu cuiuſquam conſuetudinis, niſi pia & laudabilis fuerit, reatum ſuum quis excuſare poterit.

DE CANONICA PORTIONE. TITVLVS XXV.

Quid ſit Canonica portio, & quòd eſt duplex, parochialis & Epiſcopalis, & quòd parochialis debetur curato de relictis factis Eccleſiæ, in qua quis poſthabita propria Eccleſia elegit ſepeliri. h. d.

CAnonica portio eſt, quæ de relictis, & prouentibus eccleſijs obuenientib. detrahitur, & prælatis debetur. Eſt autem duplex, Parochialis & Epiſcopalis. Parochialis eſt, quæ Parochiali eccleſiæ, vel ipſius Curato, & Rectori debetur. Sciendum eſt enim, ſi quis in alia eccleſia, quàm in ea, in qua diuina audit officia, & eccleſiaſtica ſacramenta percipit, ſepulturam ſibi elegerit (quod quibus caſibus fieri poſſit, proximè expoſuimus) ne parochialium eccleſiarum Rectores, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur ſubſidijs, conſtitutum eſſe, *i* vt Curatus de his rebus, quas defunctus pro anima ſua in vltima diſpoſitione reliquit eccleſiæ, in qua ſepeliri elegit, quartam

a *c. fin ext. eod. tit.* b *canon. quæſitum eſt. 13. q. 1.* c *canon. fures. clem. pen. 13. q. 2.* d *c. ex parte parentum. extr. eod. tit.* e *c. pen. extr. eod.* f *can. quæſta eſt. § vnde. 3. q. 2.* g *canon. præcipiendum. d. 13. q. 2.* h *d. can. quæſta § pen.* i *c. cùm ſuper. & c. ſeq. ext. de ſepult.*

partem

partem percipiat, aut aliam, quàm legitima consuetudo præfixerit.

Debis, quæ quis viuens & sanus contulit alicui Ecclesiæ, Curatio nõ debetur Canonica portio: secus, si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d

SEd etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægritudine *a* constitutus cum bonis suis ad loca religiosa se transtulerit, ecclesiæ parochiali Canonica portio debetur, si modò ille de eadem ægritudine decesserit. Quòd si sanus ad ea loca se transtulerit, de his, quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit aliquid ecclesiæ, à qua discessit, impertiri: quia liberum est eis tunc bona sua non solùm religiosis, sed etiam quibuslibet priuatis conferre.

Canonica portio soluitur ecclesiæ, in qua quis diuina percipit: & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter ecclesias duorum domiciliorum. h.d.

DVbitari tamen potest, si cuius *b* maiores antiquitùs in aliqua ecclesia sepeliri consueuerant, ea dimissa alibi sepulturam elegerit, num dimissæ Canonica portio debeatur, an parochiali? Et statutum est, illi persoluendam in qua quis audire diuina, vel sacramenta recipere debet. Quòd si is, qui duo habet domicilia, seque in vtroque collocat æqualiter, in loco tertio sepulchrum eligat, domiciliorum ecclesiæ inter se Canonicam portionem diuident.

Ponit, de quibus rebus parochialis non detrahatur. h.d.

SVnt *c* tamē quędā relicta, ex quib. Canonica portio detrahi nō debet, vtputà si quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuersario, pro equis, *d* vel armis cōtra infideles exercēdis, vel aliàs ad perpetuū cultū diuinū, vel particulari personæ legantur: de quib. omnibus. nisi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur. h. h.

SEd istud *e* quidem ita demum obtinet, si neque in Minorum, neq; Prædicatorum quis ecclesiis sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fratres de omnibus obuentibus, tam funeralibus, quàm quibuscunque, & quomodocunque relictis distinctè, vel indistinctè, ad quoscunq; certos, vel determinatos vsus, etiam de quibus Canonica portio dari, siue exigi non consueuit, vel de iure non debet, nec non de datis, vel qualitercunque, donatis in morte, seu mortis articulo, infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit, quomodocunque, directè vel indistinctè, quartam partem parochialibus sacerdotibus, & Ecclesiarum Rectoribus integrè largiri tenentur.

Canonica Episcopalis est, quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & vbi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio. h.d.

CAnonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alicui ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur. Nā veluti parochialis ecclesia pro labore, & cura, quam gessit animarum. certam portionem detrahit de relictis alteri ecclesiæ, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam licebit ipsa Episcopo, *f* nisi sibi quadragenaria *g* obstet præscriptio, curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cuiuslibet ecclesiæ oblatis Canonicam sumere portionem: etiam si testator expresserit, quod non Episcopi velit esse relictum, sed tantùm ecclesiæ, cùm priuata testatoris dispositio generalem Canonis constitutonem immutare nequeat. *h*

Ecclesiæ debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h.d.

ITem *a* ex contrario, quemadmodum Episcopo sua portio cōpetit, si quid ecclesiæ relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, ecclesia de illo Canonicam petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quòd velit illud Episcopi tantùm esse, non ecclesiæ, testatoris erit seruanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur ecclesiæ Canonica portio: secus si ab extraneo. h d.

SEd *b* in hac specie multū intererit, qua legandi formula testator vsus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, *Rem talem relinquo*, distinguendum est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primò enim casu cùm non ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi fortè id probetur, sed personæ, de relicto in vita Episcopi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio, & dispositio, si ab extraneo quid episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur Episcopo, & Ecclesiæ fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, illud ecclesiæ: nisi stare velint testatoris voluntati, quod ob fauorem vltimæ voluntatis conceditur. h d.

QVòd si *c* coniunctim dictum fuerit, *Relinquo rem Episcopo, & Ecclesiæ.* de ea inter ipsos Canonica diuisio faciēda erit Si verò istud Episcopo, & illud ecclesiæ relinquatur, relicta inter Episcopū, & cathedralem ecclesiam ad Canonicam diuisionem sunt redigenda: nisi ambo testatoris velint esse dispositione contenti, quam propter vltimę voluntatis fauorem obseruare est satis condecens, vbi neq; fraus interuenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

Cum ecclesiis inferioribus Episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesiis. hoc dicit.

SEcùs *d* autem est, si quid legetur Episcopo, & capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod Episcopo legatur, eius præcipuum est: cum ecclesia cathedrali, & de illis quæ aliis locis legantur, portionem Canonicam nihilo minùs obtinebit. Et hæc ideo tam variè, quia non tanta inter monasteria, aut capellas est communio, quanta inter ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio: vnde & quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantum acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid ecclesiis reliquit, & iussit episcopum esse contentum suo relicto, post habita detractione quarta, seruanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem. h d.

HOc autem tunc obtinere oportet, si simpliciter Episcopo legatum factum fuerit: cæterùm si eam adiecerit conditionē testator, vt Episcopus suo sit legato contentus, *e* & ipse legatum agnouit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de cæteris portionem exigere non poterit. Sed si constiterit, quòd eadem adiecta conditione in fraudem modicum constituit mortuarium, vt Episcopus portione debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem à Canone constitutam, saluis tamen indulgentiis, quæ à Romano Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

Relictum ei, qui potest proprium possidere non habenti prælationem vel administrationem, à quocunque præsumitur relictum intuitu propriæ personæ, non Ecclesiæ. h.d.

ILlud *f* etiam generaliter obseruandum est circa eum qui proprium possidere potest, prælationem, vel

---

a *c. de iis. extr. de sepult.* b *c. 2. de sepult. in 6.* c *c. si. ext. de testa.* d *c. in nostra. ext. de sepult.* e *clem. 2. verùm. & per totum. tit. de sepult.* f *c. requisisti. in prin. extr. de testam.* g *ca. de quarta. extra de præscript.* h *d. c. requisisti. ver. secùs autem.*

a *c. requisisti § si ab extra. de test.* b *d. ca. requisisti § si verò.* c *d. c. requisisti § quid si. & sequen. extra. de test.* d *c. c. requisisti § secùs autem. extra de test.* e *c. officij & infra. extr. de testam.* f *c. requisisti § illud. extr. de testam.*

administrationem ecclesiæ non habentem, quòd si ei aliquid relinquatur specialiter, non solùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, nō intuitu Ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur, nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo, nec episcopus, nec ecclesia potest in vita eius sibi aliquid vendicare.

Episcopalis & parochialis pari passu ambulant. h.d.

ITem de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Episcopalis detrahenda erit.

DE DECIMIS.
TITVLVS XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad præcedentia & sequentia. hoc dicit.

EXplicito tractatu rerum, quæ spiritualitate quadam continentur & censentur, superest nunc, vt de rebus ecclesiasticis quidem, sed temporalibus, illarumq; administratione dicamus. Sed cùm decimæ mediam quandam inter spirituales res & temporales naturam obtineant, quippe quòd ipsum decimandi ius spirituale sit, fructus verò ipsi decimarum temporales & profani, meritò de his quasi in confinio quodam, tractatus habendus erit, & tam præcedentibus, quàm subsequentib. annectendus. Quod eo etiam congruentiùs posse fieri videtur, quòd & proximè de iis, quæ sacerdotibus, & ecclesiis parochialibus debentur, & similem naturam habere videntur, loquuti fuimus, & ipsarum quoq; decimarum ad parochiales Ecclesias iure communi spectat perceptio.

Quid sit decima. h.d.

DEcima est quota bonorum mobilium pro Deo, tam diuina, quàm humana constitutione debita. *a*

Decimarum aliæ personales, aliæ prædiales. h.d.

DEcimarū duę sunt species: personales, & prędiales. Personales sunt, quæ ex iis prouentibus deducuntur, qui ex propria cuiq; solertia & industria obueniūt, vtputà de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales sunt quæ ex fructibus prædiorum soluuntur, vt de vino, tritico, & his simicibus, quas in signum vniuersalis sibi retenti dominij reddi Deus præcipere voluit.

Personales prabendæ debentur Ecclesiæ, in qua quis sacramē-ta percipit: prædiales verò Ecclesiæ, in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h.d.

INter personales autem & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solùm parochiæ debētur, in qua quis ecclesiastica sacramenta percipit, tametsi lucrum alibi contigerit: prædiales verò, si ex prædiis in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debentur Ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prædia sunt constituta: quanquam si consuetudo aliud introduxerit, seruanda erit. *a*

Personales decimæ, quæ soluuntur ex rebus venditis & paratis pecunia decimat, soluuntur deductis impendiis: secus verò prædiales, & fructus non, nisi cum onere decimarum, alienari possunt. h.d.

ITem si personales, quæ de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata, si vēdantur, soluēdæ sint, *c* vtputà si vendatur domus, ager, vinea, molēdinum, grex, aut merces, quælibet expensæ priùs, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de residuo, quasi de lucro, decimæ præstabuntur. Expensæ verò etiam seminis, quæ fiunt pro percipiendis fructibus, ex illis de quibus fructus proueniunt, etiam si decimatæ fuerint, non deducētur: quoniam, salua decima, fructus efficiuntur eorum, qui expensas ipsas faciūt: sed nec fructus ipsi, nisi cum onere decimarum, alienari poterunt.

Non deducuntur impensæ factæ pro instaurandis rebus, de quibus soluendæ sunt decimæ, tam personales, quam reales. h.d.

---

a *c. parochianos. extr. eod.* b *d. c. ad apostolica in fin.* c *c. pastoralis officij. extr. eod. tit.*

ILlud commune tamen est tam personalibus, quàm prædialibus, quòd expensæ, quæ factæ fuerūt pro restaurando *a* detrimento rerum, ex quibus decimæ persoluuntur, vt si pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouentibus decimandis minimè deduci debent. Cuius rei illa est ratio, quòd penes dominum res instauratæ remanent.

Census & tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci. h.d.

SEd *b* nec census, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ persoluendæ fuerint, primitùs deduci poterunt. Cùm *c* enim in signum vniuersalis dominij, quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, consequens est vt in prærogatiuam dicti generalis dominij decimarum solutio, censuum & tributorum præcedat exactionem: vel saltem hi, ad quos cēsus, vel tributa peruenerint, quoniam res cum suo transit onere, decimas soluere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus prouentibus decimæ solui debent. h.d.

EAdem *d* ratione constitutum est, vt non solùm de vino & grano, fructibus arborum & hortorum decimæ persolui debeant, sed etiam de pecoribus, de venationibus, negociationibus, de ipsa etiam militia, & deniq; de omnibus bonis, & prouentibus omnibus, ita vt qui de his eas cum integritate soluere neglexerint, Ecclesiastica districtione percelli debeant.

Omnes tenētur soluere decimas, tam Christiani, quàm Iudæi, Iudæi tamen tantum prædiales tenentur soluere, Christiani & prædiales, & personales. h.d.

ILlud etiam nullam recipit dubitationem, ad solutionem earum quemlibet teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exemptus. Vnde non solùm Christiani, sed etiam Iudæi tenebuntur. Inter eos tamen illa differentia, quòd fideles ad personales & prædiales præstandas indistinctè tenentur: Iudæi verò *e* ad prædiales tantùm, quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones renunciandas compellendi erunt, ne fortè hac occasione Ecclesiæ suo iure fraudari valeant.

Monachi regulares, & clerici communiter viuentes soluunt prædiales decimas, & quòd nouale, est ager de nouo redactus ad culturam. h.d.

DE monachis & regularibus, seu clericis communiter viuentibus videamus, & sanè nulla sinit ratio, vt ab his de laboribus ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de noualib. de quibus antea decimæ soluebantur, tenebuntur. Est autem nouale, ager nunc primum proscissus, & nuper ad culturam redactus: de quo, quòd aliquando cultus fuerit, memoria non extat,

Decimas soluere tenentur monachi, & alij communiter viuentes, etiam de prædiis de nouo acquisitis, & propriis manibus excultis, nisi obstet aliquod priuilegium. h.d.

SEd & ijsdem possessiones pia fidelium deuotione collatæ fuerint, aut pro monasteriis de nouo fundādis comparatæ, vel quoquo modo recenter acquisitæ, etiam si eas propriis manibus aut sumptibus excolant, nihilo minus decimas persoluent Ecclesiis, quibus ratione taliū prædiorum antea soluebantur, nisi *f* super hoc speciali iure, vel priuilegio muniti esse probentur.

Priuilegium tollitur re præiudicata & præscriptione. h.d.

SEd nec semper eis priuilegium suffragabitur: nam si res iudicata obsistat, vel priuilegio muniti decimas per quadraginta annorum spacium soluerint, cùm liberum sit vnicuique iuri proprio renunciare, præsta-

---

a *c. pastoralis § nec pro eo. tit. extr.* b *c. cum non. extr. eod.* c *c. tua nobis circa med. eo. tit. extr.* d *c. ex parte. & c. sequen. extr. eo. tit.* e *c. de terris. ext. eo. tit. & c. pen. in fin. extr. de vsur.* f *c. 2 § cæterùm. eo. tit. in 6.*

tione

tione tanti temporis proprio priuilegio detrahere voluisse præsumuntur, & ea propter ad decimarum præstationem compelli poterunt.

Priuilegia sunt interpretanda, vt nemini indebitè damnum inferant. hoc dicit.

ITem si post initam inter aliquos super decimis conuentionem certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur expressè, illis non obstantibus, erit inuiolabiliter obseruanda: ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipiēda, vt nemini læsionem, præcipuè enormem, inferre debeant. Vnde *a* si per huiusmodi concessiones parochiales Ecclesias adeò grauari contingat, vt Rectores de reditibus earum cōgruè sustentari, & Episcopo debita persoluere non possint, per locorum ordinarios ita prouidēdum erit, vt eisdem Rectoribus tantum relinquatur, quod & competentem substentationem habere, aliaque onera debita supportare valeant.

Priuilegiati super decimis, tenentur illas soluere de prædiis conductis: & priuilegiatus super laboribus propriis soluet decimas super prædiis locatis. h. d.

SVper decimis quoq; non soluendis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint: *b* priuilegio minimè obstante, de conductis prædiis solitas decimas parochiis suis integras persoluent. Idemque erit de locatis prædiis, si priuilegiatus super laboribus, quos propriis vel manibus, vel sumptibus excoleret, terras suas aliis locauerit.

Laici, & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. h. d.

GEneraliter autem, nisi huiusmodi immunitarum priuilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint. nullam habebunt efficaciam, ideoq; *c* etiam Imperialis concessio quantumcunq; concepta generaliter, cùm nulla sit laicis de spiritualibus disponendi facultas, à solutione decimarum neminem poterit eximere: imò sacrilegij, *d* crimen incurrit, qui de manu laicorum rem ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere, sub pœna excommunicationis, & priuationis sepulturæ, & clericus concedens deponetur. h. d.

EX contrario quoq; laicus etiam à clericali potestate decimas recipere, & in alium, velut hæreditario iure transmittere non poterit: & si secus actum fuerit, & qui concesserit, à statu suo deiicietur, *e* & qui receperit, & ecclesiæ non reddiderit, & viuens excommunicationis vinculo *f* innodabitur, & mortuus ecclesiastica sepultura carebit *g*

Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem. h. d.

SI *h* quis tamen, cùm ecclesiæ suæ conditionem meliorem facere possit, decimarum suarum prouentus alicui locare velit, dūmodo huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi, id facere minimè impedietur.

Episcopo debetur à Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, nisi præscripta fuerit. h. d.

POstremò sciendum est, quòd veluti parochialibus ecclesiis (secundùm ea quæ proxime exposuimus) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta Episcopo à rectoribus ecclesiarum, nisi legitima obstet præscriptio, *i* persoluenda erit.

a *c. 2. § vbi autem. eod. tit in 6.* b *ca. dilecti filij. & ca. ex parte. ext. eo. & cap. seq.* c *c. tua. cl. 1. extr. eo. tit* d *ca. dudum. § cum sacrilegij extr. eod.* e *ca. quamuis sit. in fi. ex eo.* f *ca. adhæc. eo tit. extr.* g *ca. prohibemus. ex eo tit.* h *c. 2. extra loca.* i *c. de quarta extra de præscript.*

DE REBVS ECCLESIÆ alienandis, vel non.

TITVLVS XXVII.

Regulariter Episcopus non potest aliquid agere sine consensu, vel consilio capituli. h d.

TRactemus nunc de rebus temporalibus Ecclesiarum, illarumq; administratione & alienatione, sine quib. spiritualium dignitas haud facilè consistere potest. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil episcopum regulariter sine consensu sui capituli vel consilio posse super his statuere: cùm velut caput ad membra, ita sese prælatus habeat ad capitulum. In eo autem totius videtur esse consensus capituli, cui & maior & sanior fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine vtilitate Ecclesiæ, & clericorum consensu, non valet: & quid contineat alienationis verbum. hoc dicit.

EX his cōsequens est, vt rerum Ecclesiasticarum absque clericorum subscriptione, & Ecclesiæ vtilitate, & Romano inconsulto Pontifice, *a* ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeant. Prælatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiæ meliorem quidem facere potest, deteriorem verò non potest. Quod si secus factum fuerit, nec quod gestum est, vires vllas sortietur, & Canonum temeratores tam secularium, quàm Ecclesiasticarum legum pœnis subiacebunt. Alienationis autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteusim & omnem conuentionem, per quam dominium transfertur.

Ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria facta prædecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fideiusserit, aut etiam in rem ipsius Ecclesiæ mutuum verterit. hoc dicit.

SEd *b* nec commissam sibi Ecclesiā pro alienis grauare debitis, aut literas alicui, vel sigilla concedere, quibus Ecclesia possit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Ecclesia ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debita *c* tamen à prædecessore suo pro Ecclesiæ necessitate contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem, si clericus de mandato fideiusserit, *d* aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiæ, mutuum verterit.

Potest prælatus rem non magni valoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratia fabricandæ Ecclesiæ alicui concedere h. d.

EXcipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteusim dandi, aut aliter alienandi iure licentia conceditur. Nam *e* si quid prælatus non magni valoris alicui fortè ob bene merita donauerit, præsertim suadente consuetudine, iure sustinebitur donatio. Multò magis idem erit statuendum, si quid fortè soli ad Ecclesiæ fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum Ecclesiæ parietes concludere possunt.

Prouentus Ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus & ad precariam concedi, quæ renouandæ erunt de quinquennio in quinquennio. h d.

IDem iuris erit & redituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciendis, & de precariis, quæ quandoque de ecclesiarum possessionibus fieri solent: quæ, ne temporis longinquitate iuris ecclesiastici pereat memoria, de quinquennio *f* in quinquennio renouandæ erunt.

a *cap. 2. in princ. eo tit. in 6.* b *c. 2. extr. de fideiuss.* c *c. 1. extr. de solut.* d *c. pen. extr. de fideiuss.* e *ca. cæterum extr. de donat.* f *c. 1. extr. de preca.*

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis: secus precaria, nisi sit irrationabilis h. d.

DIstat autem precarium à precaria: qui precarium *a* tandiu conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Precariæ verò non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor à prædecessore cõcessam precariam rescindere & reuocare.

Rutna, prædia inculta, & sylua extirpata possunt sub annuo censu cõcedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione censûs cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. h. d.

RVinæ quoq;, quas ecclesia reficere non valet, & inculta prædia, vt extirpatæ syluæ, in emphiteusim sub annuo censu his concedi poterũt, à quibus, vel suo, vel parentum *b* suorum labore constiterit extirpatas, si fortè possint aliis ad maiorem ecclesiæ vtilitatem cum eodem onere conferri. Qui *c* tamen si per biennium in solutione Canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, iure expelli poterunt: nec quicquam eis proderit, quod vt Canonem soluerent, sibi nunciatum non fuit, cùm hoc casu præfixus dies pro domino interpellet.

Terrulas incommodas, & minùs vtiles, item seruos fugitiuos potest prælatus alienare. h. d.

TErrulas *d* quoque aut vineolas exiguas, & ecclesię minùs vtiles, aut longè positas, vel domos, quæ ecclesiæ plus incommodi quàm vtilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem episcopus habebit. Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, episcopis distrahendi potestas erit.

Feudum à vasallo alienatum, & difficilis recuperationis, potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

SEd & in feudum *e* certis casibus, & iureiurando de non alienando minimè obstante, res ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum fuerit, & per episcopum id facilè recuperari non valeat: poterit eum per episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscat.

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi. hoc dicit.

QVinimò *f* etiam si talis necessitas non immineat nihilominus alienantis filium, vel consanguineum, vel eiusdem feudi consortem poterit episcopus inuestire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad ecclesiam remeauerit: nam & eo casu inuestire prælatus alium liberè poterit, si ecclesiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel acquisiuerunt ecclesiæ possunt pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculio remaneat in patrocinio Ecclesiæ. hoc dicit.

ILlud etiam Toletano concilio *g* diffinitum reperitur, quòd si sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habentes, aliqua prædia, vel familias Ecclesiis suis acquirunt, liceat eisdem aliquos iuxta collatæ modum rei de familia eiusdem Ecclesiæ manumittere, ita vt manumissi cum peculio & posteritate sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quòd si qui nihil de proprio *h* Ecclesiæ contulerunt, libertati seruos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesiæ ius reuocare poterit. Impium est enim, vt qui lucrum de rebus suis Ecclesiæ non contulit, damnum inferre valeat.

Princeps potest rem suam æqualem, vel maiorem cum Ecclesiastica permutare: & serui Ecclesiastici, si frugi sint, præter quàm ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

SEd & princeps, si causa probabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica & immobili, rem suam maiorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma: Ecclesiastica tamē mancipia quæ frugi fuerint, præterquàm ad libertatē, cõmutari nõ poterũt.

Episcopus potest permutare terras duarum Ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente consensu: & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

EPiscopus quoq; duarum suæ diœcesis Ecclesiarum terras, inuicem ambarum *a* partium accedente consensu, permutare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam refundi iubebit. *b* De temporalibus autem ad spiritualia permutatio iure consistere non potest. *c*

Res Ecclesiastica potest propter præscriptionem legitimam ab Ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

PRæterea & si quis per tempora sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam iusto titulo & bona fide ita possederit, vt nullo tempore rei consciētiam habeat alienæ, completa præscriptione, res possessa à iuribus Ecclesiæ dubio procul intelligitur esse auocata.

Decimæ & oblationes præscribi non possunt. h. d.

PRouentus tamen primitiarum & decimationũ præscriptione tolli non poterunt, etiā si à Romano Pontifice laicus quilibet super his rescriptum impetrauerit.

DE PECVLIO CLERICORVM, relictis & successionibus eorum.

TIT. XXVIII.

Ecclesiastica reputantur etiam res illæ, quas sacerdos acquisiuit, cùm tempore suæ promotionis nihil haberet: qui sub pœnis hîc contentis curabit, vt de rebus à se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat. h. d.

ERgo res ecclesiasticas ab ecclesiæ iuribus abdicare non licet: ecclesiasticas autem res intelligimus, non modò quas ecclesiæ rationibus sacerdos comperit ascriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cùm tempore suæ promotionis nihil haberet. Cùm igitur, & hæc tanquam de bonis ecclesiæ quæsita eiusdem esse intelligantur, ne quando Ius ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, vt de his, quæ superemerit, & ad ipsius ecclesiæ nomen scripturam *d* conficiat, & ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui verò prætextu proprij, *e* vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegij crimen incurret.

Relictum sacerdoti pro anima, & censetur relictum ecclesiæ: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicomissi. h. d.

SEd & si non emerit, sed pro anima quispiam intuitu ecclesiæ sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendũ erit. Congruit enim, vt quemadmodum sacerdos habet, quod relinquetur sacerdoti, Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut ecclesiæ relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter ecclesiasticas facultates computandum non erit.

Bona quæsita sacerdotibus intuitu ecclesiæ, debent remanere apud ecclesiam, nec de his potest quis testari: & quid contineatur nomine ecclesiæ. h. d.

GEneraliter *f* igitur bona quælibet ob ecclesiā acquisita sacerdotib⁹, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitum debēt apud eandem remanere, nec super his vllum de Iure testamentũ fieri poterit Nomine autem ecclesiæ, vbi clericorum est collegium, non episcopus, vel morientis clerici successor, sed congregatio cõmunis intelligitur, quæ rerum illarum curam & Ca-

a *c. fin. extr. de preca.* b *c. ad aures. ext. eo.* c *c. fin. extr. loca.* d *ca. terrulas. 12. q. 2.* e *c. 2. ext. de feud.* f *ca. fi. extr. de feud.* g *c. consensus extr. eod.* h *c. episcopi extr. eo. tit.*

a *c. 1 extra eod. tit.* b *c. ad quæstiones extr. de rer. permut.* c *a. fin. de rer permut.* d *c. 1 extra eod.* e *cap. penul. extr. eod.* f *c. relatum, vel secundo. extr. de testa.*

nonicam

nonicam debet habere diſtributionem. Vbi autem in locum defuncti vnus tantùm ſubſtituendus erit, is ea bona, velut & alia, diſpenſabit.

Clerici poſſunt maximè accedente iuſta cauſa de bonis Eccleſiaſticis facere eleemoſynam. h. d.

LIcet autem clerici, nec de mobilibus ipſis teſtamentum conficere poſſint, conſuetudinis tamen eſt non improbatæ, vt de his pauperibus, & religioſis locis, & his qui viuenti ſeruierint, ſiue ſint cõſanguinei, ſiue extranei, aliqua iuxta ſeruitij meritum conferantur, non teſtamenti ratione, ſed eleemoſynæ duntaxat intuitu: *a*

Poteſt quis tantum legare de bonis Eccleſiaſticis, quantum contulerit Eccleſiæ. h d.

ITem ſi tantundem de proprij Iuris facultate cõtulerit Eccleſiæ, quantum de Eccleſiaſticis bonis legauerit, legatum ſuſtinebitur.

Clerici poſſunt teſtari de his, quæ acquiſiuerunt non intuitu eccleſiæ. hoc dicit.

DE his verò, *b* quæ aut paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu, ſeu conſanguineorum, vel amicorum munere, reſpectu non habito ad eccleſiam, ad clericos peruenerint, liberè teſtari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus ſucceſſoribus ab inteſtato ſuccedit in totum eccleſia h.d.

QVod ſi deceſſerint inteſtati, nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipſis ſuccedere valeãt, ſi ingenuis gaudeant natalibus, in integrum tunc eccleſia ſuccedet, nec cuiquam ex reb. eorum aliquid præſumere licebit.

Bona ſerui promoti ad ſacros ordines ab inteſtato decedentis diuiduntur in quatuor partes, vt hîc h.d.

SI verò ſeruus *a* ad ſacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque poſtea acceſſerit inteſtatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit, ſed eius peculium in quatuor partes diuidetur, quarum vna epiſcopo, altera eccleſiæ, tertia pauperibus aſſignabitur, quarta parentibus: & ſi non ſint capaces parentes, epiſcopus eam recipiet, & in vſum eccleſiæ diligenter diſtribuet.

---

a *can. adhac. extr. de teſta.* b *c. quia nos. ext. de teſta.*

a *can. 2. extra. de ſucceſſ. ab inteſt.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

TITVLVS PRIMVS.

Quid ſit iudicium, & quid cauſa. hoc dicit.

REſTAT, vt videamus de iudiciis. Poteſt autem iudicium ita deſcribi. IVDICIVM eſt diſcuſſio cauſæ, quæ ritè fit in foro coram iudice: CAVSA verò eſt origo negotij, & materia iudicij.

Quæ ſint iudicia ſecularia, & quæ Eccleſiaſtica. hoc dicit.

SVmma diuiſio iudiciorum hæc eſt, quòd aut ſunt ſecularia, aut eccleſiaſtica. Iudicia ſecularia ſunt, quæ coram iudice laico inter perſonas ſeculares exercentur. Eccleſiaſtica verò ſunt, quæ coram iudice Eccleſiaſtico inter perſonas Eccleſiaſticas agitantur. Duo enim ſunt, quibus principaliter orbis regitur, *a* Authoritas ſacra Pontificum, & Imperialis ac regia poteſtas. Vnde ſicut ciuiliũ legium nõ niſi ciuilis eſſe debet executor: ita etiã eccleſiaſticarum eccleſiaſticus Iudex eſt adminiſtrator.

Laicus à laico coram ſeculari iudice conueniri debet, niſi cauſa ſit ſpiritualis vel ſimilis: & literæ impetratæ ad iudicem eccleſiaſticum non tenent. h. d.

LAicus *a* ergo à laico coram iudice ſeculari, non autem eccleſiaſtico conueniendus erit: quod vſq; adeò obtinet, vt etiam ſi alteruter litigantiũ ab Apoſtolica ſede literas ad eccleſiaſticum iudicem impetrauerit, irritæ ſint & inanes. Si tamen cauſa ſit huiuſmodi, quæ ad eccleſiaſticum forum pertineat, qualis eſt matrimonij, vſurarum, periurij, & ſimiles, licet inter laicos diſceptatio ſit, Iudex eccleſiaſticus adeundus erit. Idem iuris eſt, ſi vel à ſeculari iudice iuſtitia impetrari non poteſt, vel conſuetudo loci, vel miſerabilitas perſonarum eccleſiaſticum iudicem compellandum ſuadeat.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conuenire valeant, cui non poteſt vllo pacto renunciari. In iudicem tamen eccleſiaſticum non ſuum poſſunt conſentire, accedente conſenſu diœceſani. hoc dicit.

PAri *b* ratione tam Mileuitanenſi, quàm Carthaginenſi concilio conſtitutum eſt, ne clerici clericos relicto ſuo Pontifice, ad publica iudicia, ſub pœna depoſitionis & amiſſionis propriorũ iurium pertrahan : cui

---

a *ca ſolicitè. extra de matri. & obs.*

a *can licet. & ca. ſeq. extr. de foro compet.* b *c. ſi diligen. extr. de foro compet.*

beneficio, cùm non sit personale, sed collegio ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. In iudicem tñ non suum si is persona sit ecclesiastica, & Episcopi diœcesani consensus accesserit, clerici consentire poterunt.

Actor sequi debet forum rei. h.d.

QVòd si inter clericum & laicum contentio sit, vt cognoscamus, vtrū ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei conuenti partes sustinet. Nam si clericus, apud ecclesiasticum forū: si laicus, apud secularem erit agitanda causa: cùm *a* generale sit, vt actor forum rei sequatur. Cauendū *b* erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quòd si fecerit ab ecclesia, cui iniuriam irrogare noscitur, tandiu sequestrandus erit, quoadusq; reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquens captus prætendatur clericus, vtrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus vocato iudice seculari. h.d.

DVbitari tamen cōtigit, si iudex laicus *c* delinquentem captū detineat, & si is se clericum asserens, ad curiā ecclesiasticā remitti postulet, vel illum curia ipsa ecclesiastica tanquam clericū repetat, si iudex laicus illum esse clericū inficiatur, & propterea minimè remittendum contendat, quis sit huius dubitationis legitimꝰ futurus iudex? Et cùm de re Ecclesiastica & spirituali sit controuersia, ad iudicem Ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamē secularis, vel alius, cuius intersit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici ecclesiastico. h.d.

SEd si notoriū fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi priuilegio gaudere debet, aut ipse pro clerico communiter habeatur, statim ante vllam de clericatu cognitionem Ecclesiasticæ curiæ restituendus erit.

Talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conuersatus & captus. h.d.

IDem *d* dicendum erit, si ante deprehensionem pro clerico publicè se gerens, tonsuram & clericales vestes deferēs deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualem eum demonstrat habitus, præsumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præsumptio orta ex actu habente tractum temporis. h.h.

ALiud *e* obseruandum, si antè quàm deprehenderetur, publicè se pro laico gerebat, & quasi laicus cōmuniter habeatur: nam quanquam deprehensionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob præsumptionem, quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quàm de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quiuis processus Iudicis penitùs conquiescet.

Secunda iudiciorum diuisio, quòd quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria: & quis sit sit iudex ordinarius. h.d.

ESt & alia diuisio iudiciorum; nam Ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædam verò extraordinaria, siue delegata. Iudicium ordinarium est, quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, vniuersalem iurisdictionem exercere potest, vt Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem à Lege, vel Principe, Consuetudine, vel Vniuersitate. Igitur cùm Episcopus in tota sua diœcesi iurisdictionē ordinariam noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectant officium, liberè exercere, & cùm opus fuerit, auxilium publicum implorare. *a*

Quid sit iudicium extraordinarium, & quid Iudex delegatus. hoc dicit.

EXtraordinarium siue delegatum iudicium est, quod corā iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo, qui demandare potest, causa committitur.

Non solùm Princeps, sed etiam alij Ordinarij possunt delegare, licet delegatus Principe sit magis priuilegiatus. h.d.

POssunt autem iurisdictionem mandare, non solùm Princeps, verùm etiam alij ordinarij. Is tamen, cui à Principe mandatur, cæteris longè præstat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria, *b* renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi, *c* & contra ipsum ordinarium procedere potest: quæ in cæteris delegatis non obtinent.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare, vt compareat personaliter. h.d

NOn *d* tamen in ciuili iudicio alterutri parti, vt corām se personaliter compareat, iubere poterit: nisi vel mandatum adhoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ exhibendo, vel alia iuris necessitas partes coràm exigat specialiter præsentari.

Delegatus à Papa non subdelegat, nisi personis hîc enumeratis. hoc dicit.

SEd nec omnibus promiscuè vices suas demandare poterit, *e* sed illis duntaxat, quibus authoritate literarum sedis Apostolicæ, vel legatorum eiusdem causæ committuntur, hoc est, nō nisi dignitate præditis, aut personarum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonicis.

Potest vna causa etiam pluribus delegari, & si in rescriptum non fuerit adiecta clausula, Quòd si omnes, non valebit processus, nisi simul procedant: secus si talis clausula fuerit adiecta: quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, vel nolle interesse. h.d.

ITem mandari potest iurisdictio, tam vni, quàm pluribus, certis tamen: sed si plurib. mandata sit, non adiecto eo, *Quòd si omnes interesse nequiuerint, vel noluerint reliqui exequantur*, nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciam. Planè si is, qui interesse non potest, vel Coniudici suo vel alij vices suas cōmiserit, perinde res accipienda est, atq; si omnes simul procedant. Aliud iuris est, si illud adiectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamē ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitimè constiterit: alioqui procedentes nihil agent.

Si vnus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa. h.d

POrrò vno illorum commissum negotium inchoante, alij vlteriùs se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illum, qui causam tractare inceperit, cōtigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret.

Iurisdictio perpetuata per vnum, intelligitur perpetuata quo ad omnes. h.d.

IVrisdictione *f* verò per vnum viuo mandatore perpetuata, quo ad omnes condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati & cùm quid committitur, censetur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud. h.d.

SEd siue vni, siue pluribus, siue à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mandati forma dili-

a *canon. cum sit. extr de foro compet.* b *c. conquestus. d. tit.* c *c. si iudex de sentent. excom. in 6.* d *d. ca. si iudex §. idem. de sentent. excom. in 6.* e *d. c si iudex § non sic. de sent. excom. in 6.*

a *c. 1. in fi. extr. de off. ord.* b *ca. si §. pen extr. de off. deleg.* c *c. significasti. ext. d. tit.* d *c 1. de iud. in 6.* e *c statutū. de rescrip. in 6.* f *cap. cùm plures. in fin. de offic. deleg. in 6.*

genter

genter custodienda erit: nec aliquid contrà quàm sibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè iurisdictione impedientes, vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à principe ecclesiastica districtione, etiam si literæ commissionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate, secundùm arbitrium suum, si certa pœna à Canonibus non exprimatur, mulctare: qui ex eo, quod alicui causa committitur super omnibus, *a* quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam recipit potestatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium. h.d.

RAtionabiles *b* quoque & honestas exceptiones, & à iuris æquitate non abhorrētes, licet id expressè mandato non comprehendatur, admittet: nisi, quod nullæ debeant exceptiones admitti, literis expressum fuerit.

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem. h.d.

SEd *c* etsi literas aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & is, vt mandatum eludat, antè quàm literæ ad iudicem datum perueniant, vel etiam postea antè quàm citetur, de possessione, de qua controuersia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese ingesserit, poterit delegatus cogere, vt coram se iuris pareat æquitati: nec quòd rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim omnis venditio, cessio, & alienatio iudicij mutandi causa facta, vtroque iure prohibetur: aliàs delegata iurisdictio ad personas rescripto non comprehensas, etiam ipsis volentibus, prorogari *d* non potest.

Mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mandari etiam in alio loco ab expresso in mandato. h.d.

SImili ratione statutum *e* est, vt si is, per quem ab Apostolica sede certo loco inquisitio, vel quid aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, contra quem inquiri, vel procedi mandatur: vel fautorum eius eo loco securè mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum securum & idoneum eligere valeat, nequis scilicet ex proprio dolo, vel fraude commodū reportet. Quinimò idem faciet, si alia probabilis causa subsit, propter quam in loco decreto perfici commodè nequeat, quod mandatur: ne tali prætextu impediri contingat mandatum Apostolicum, vel differri.

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra. h.d.

SOluitur autem delegatio multis modis: putà reuocatione, morte, impotentia delegati, executione sententiæ, propria pronunciatione, temporis fluxu, recusatione. Reuocatione, cùm is, *f* qui mandauit iurisdictionem ante quàm is, cui mandata fuerit, ea vti cœperit, mandatum reuocat: cùm eo casu iurisdictio in eum efficaciter transisse non censeatur.

Morte tam delegantium, quàm delegatorum soluitur delegatio: & si vnus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h.d.

MOrte extinguitur delegatio, tam eius qui mandauit, si re integra decesserit, quàm etiam eorum qui delegationem susceperunt: quod quidem adeò obtinet, vt si pluribus iudicibus datis vnus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quo ad superstites expiret: nisi aliud in delegatione comprehensum fuerit, aut sub dignitatis nomine non proprio facta fuerit.

Mors & absentia æquiparantur re non integra. h.d.

QVæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quoties eum abesse *a* contigerit, vices tibi suas commiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium liberè valeas diffinire? & cùm tunc quoque censeatur abesse, rescriptum est, si illo viuente iurisdictione vti cœperis, posse te non secus, ac si is viueret, & abesset, in negotio procedere: Idem iuris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas reuocandas duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris quàm facti. h.d.

SEd etsi delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, vt omnino delegationis negotio interesse non possit, extinguitur delegatio. Impedimentum autem intelligitur, tam iuris, quàm facti. Iuris, vt *a* si infamis factus aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, vt si ineuitabili necessitatis articulò, putà infirmitate, præpediatur.

Iurisdictio delegati à principe expirat per executionem sententiæ. h.d.

IDem iuris est, si delegatus à principe per se, vel per alium sententiam executioni mandauit, vel mandari præcepit. Tunc enim eius iurisdictio cessat, quia semel est officio suo functus.

Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetentem: expirat iurisdictio. h.d.

ITem *c* si Iudex delegatus interloquendo pronunciauerit se super aliqua causa procedere non debere, vsque adeo iurisdictionem amittit, vt etiam ex litigatorum consensu illam reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat iurisdictio. h.d.

SEd *d* & cùm causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transacto mandatum expirat, nisi tempus communi partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cùm iudices literas recepisse contigerit.

Potest quis conueniri vigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit vsus. h.d.

NOn absimili ratione constitutum est, *e* vt si quis Apostolicas literas impetrans infra annū, postquam iudicum copiā habuerit dolo, vel negligentia eis vti distulerit, authoritate posteriorum literarū, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit, cōueniri valeat, licet in posteriorib. nulla mentio de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cùm iudex datus suspectus postulatur & pronunciatur. h.d.

REcusatione quoque extinguitur delegatio: quod eo casu accidit, quo iudex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio remouendus pronunciatur: vtputà *f* si iudex datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem appellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem peruenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h.d.

REcusationis autem causa variè cognoscitur. *g* nam si contra vnum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, siquidem illa clausula apposita sit, *Quòd si ambo interesse non possunt, alter in causa procedat*: coram non recusato coniudice expedienda erit. Vbi verò non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Grego-

a *can. præterea. in fin. extr. dict. tit.* b *can. ex parte. cl. 2. extr. de offic. deleg.* c *ca. 1. & 2. extr. de alie. iud. mut.* d *c. porrò in fin. extr. de offic. deleg.* e *can. statuimus. de offic. deleg. in 6.* f *can. quamuis. de offi. deleg. in 6.*

a *c. si delegatus. de off. del. in 6.* b *ca. sciscitatus. extr. de rescript.* c *c. significantibus extr. de off. deleg.* d *c. de causis. ext. de offic. deleg.* e *can. si autem. & c. plerunque ext. de rescript.* f *can. causam quæ. & can. insinuante. extr. de offic. deleg.* g *c. si contra. de offi. deleg. in 6.*

riana constitutione latiùs continetur. Cùm autem delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusatur, sit alleganda.

Iudicium summarium est, in quo subtili ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur. Ordinarium & solenne est, in quo series iudiciaria tela obseruatur. h. d.

RVrsus iudiciorum tertia diuisio hæc est, quòd quædam sunt summaria, quædam ordinaria & solēnia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur: ut sunt *a* causæ electionum, prouisionum, matrimonij, vsurarum, & similes, in quibus nec solennis libelli porrectio, vel litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quanto poterit, faciet breuiorem, prout hæc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latiùs continentur. Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine seruato proceditur; vtputà, libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibùs infrà latiùs visuri sumus.

DE PROCVRATORIBVS.

TITVLVS XI.

Iudicia exercemus per nosipsos, & per procuratores, vel syndicos: & quot procuratorum species. h. d.

EXpositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, vt videamus, per quas personas illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia non solùm per nosipsos, verùm etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus *b* est vniuersatis defensor, & procurator. Porrò procuratorum duæ sunt species: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constitui potest paterfamiliâs, & filiusfamiliâs: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos xvij. ad iudicia solùm natus vigintiquinque. h. d.

POtest autem ad iudicia non solùm paterfamiliâs, verùm etiam filiusfamiliâs *c* nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post vxij. annum procurator ad negotia licitè constituatur, ad iudicia tamen, nisi maior xxv. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos xiiij potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

ALiud *d* tamen iuris est in principali: nam si is ad quartumdecimum ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & alijs spiritualibus, nec non ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimumquintum ætatis annum natus esset, nec *e* vlla patriæ potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio: quanquam aliàs regulariter filiusfamiliâs sine patris assensu in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

QVòd si *f* quartumdecimum annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere per se poterit, sed vel per Episcopum, vel eiusdem officialem ad has lites curator sibi dandus erit: vel si maior infante fuerit, cum authoritate alterius eorundem procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicæ in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, vel authoritatem constituendi procuratorem. Et omnis qui non prohibetur, potest esse procurator. h. d.

QVin etiam *a* Apostolicæ sedis delegatus, & ab eodem subdelegatus ad eas duntaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris constituendi authoritatem præstare poterunt. Constitui autem poterit non solùm clericus, verùm etiam laicus. Regulariter *b* enim omnis, qui non prohibetur ad procuratoris officium idoneus habetur.

Si duo dati sint procuratores in solidum, occupantis erit melior conditio, nisi mandato sit comprehensum contrarium: quo casu solùm altero non valente, vel nolente prosequi, poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is, qui non prosequitur, alium substituerit. Si non sint dati in solidum, vnus sine alio procedere non poterit. h. d.

ET tam vnus, quàm plures possunt in vna causa constitui procuratores. Si tamen *c* duo simul, non adiecto quòd in solidum sint procuratores, constituantur, vnus sine altero non admittetur: secus, si sint in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primus occupauerit. Et dominus litis factus alterum excludet, nisi constituens dixerit, quòd occupantis conditio melior esse non deberet. Tunc enim si eum, qui occupauit, aut legitimè impediri contingat, aut prosequi fortè nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius non fuerit substitutus.

Procurator constitutus etiam ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale, nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressos articulos poterit exequi procurator. h. d.

SEd siue vnus sit procurator, siue plures, fines mandati diligenter custodiendi erunt, vsque adeò vt si generaliter *d* quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigitur, admitti non debeat, nisi clausulam generalem quorundam articulorum speciale mandatum exigentium subsequatur expressio: putà transactionis, & iusiurandum deferendi. Tunc enim & non expressos casus mandatum complectetur.

Mandatum non complectitur maiora, quam sint in procuratorio expressa. h. d.

CRimina *e* tamen vel defectus in personam electi, siue eius, cuius fauore, vel facienda, vel iam facta est prouisio, non huiusmodi generalitatis, vel expressionis obtentu, opponendi facultas competit, nisi super hoc aliud in mandatis habeat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora, vel maiora, quàm in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandocunque substituere. Procuratori verò ad iudicia substituitur solùm in casibus hic exprpessa. h. d.

SEd & illud non est omittendum, quòd licet procuratoria ad negotia *f* liberum sit alium quandocunque constituere, iudiciario tamen *g* minimè id concedi, nisi aut lis fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel à domino substituendi fuerit concessa potestas: quo casu etiam non expressam personam poterit in procuratorem eligere.

---

a *clem. 2. de iudic. & clem. sæpè. de verb significat.* b *ext. de syndico.* c *can. qui generaliter. §. 1. & seq. eod. tit. in 6.* d *can fin. de iud. in 6.* e *can. fin. § in huiusmodi. de iud. in 6* f *can. fin. §. si verè. de iud. in 6.*

a *c. fin. §. delegatus. de iud. in 6.* b *can. 1. eod. tit. in 6.* c *can. si duo eod. tit. in 6.* d *can. qui ad agendum. eod. tit. in 6.* e *clem. 2. eo tit.* f *can. 1. §. fin. eod tit. in 6.* g *d. 1. §. licet. d. t. in 6.*

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator. h. d.

NOn tamen in omni iudicio procurator interuenire potest. In criminalibus *a* enim causis neque accusator, neque accusatus, nisi per seipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi *b* vel ab illustri propulsanda sit iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipiendum aut de leui crimine tractetur, aut si de graui agendum sit, ciuiliter agatur.

Clerici & monachi non possunt esse procuratores nisi propriæ ecclesiæ, vrgente necessitate & superioris iussu. h. d.

SEd nec omnes ad procuratoris officium temerè admitti debent. Ideoque Episcopus & vniuersi sacerdotes, cùm ad solam Dei laudem, piorumque operum actiones sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludendi erunt. Idem quoque obtinet in monachis: *c* nam & illos, cùm solitariam vitam degere profiteantur, à forensi strepitu, ac litigiis summoueri conuenit. Planè monasterij exigente vtilitate, *d* vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procurationis *e* officium accedere minimè prohibentur.

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h. d.

POstulandi *f* quoque officium clericis, qui stipendiis sustentantur ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel ecclesiæ suæ prosequuti fuerint, vel *g* nisi vrgente necessitate pro coniunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem. h. d.

HI verò, qui excommunicationis vinculo innodati sunt, *h* non solùm procuratorio nomine in iudicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio actore tamen impugnante, excommunicati reo legitimæ defensionis copia non est admittenda.

Procurator vniuersitatis, in qua sunt excommunicati, non potest à iudicio repelli, nisi tribus casibus. h. d.

SEd bellè dubitari contigit, an vniuersitatis *i* alicuius procurator ex eo repelli debeat, quod maiores & iurati, per quos eadem vniuersitas regitur tempore, quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur authores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procurationis essent expressi, vel alias eorum authoritate procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa vniuersitas excommunicationis conscia simul cum eis eundem procuratorem constituisset.

Procurator reuocari potest expressè, & tacitè, putà si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

TAndiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, reuocet, siue expressè, siue etiam tacitè. Vnde *k* si tu Titium simpliciter procuratorem constitueris, isque in iudicio procuratorio nomine esse cœperit, deinde tu, siue ante litem contestatam, siue post, ad causam ipsam venias, non vti ipsi assistas, sed vt causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem reuocare censeris: nisi quòd, non animo reuocandi facias, vel expressè professus fueris, vel ex aliquibus appareat coniecturis.

Actus præcedens subsequentem limitat & interpretatur. h. d.

SEd si eundem Titium sub ea forma *l* quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris: & postmodum ped te ipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem reuocare videris. Quinimo Titius, quandocunque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

Procurator si substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substituit in vna causa, non prohibetur in alijs se intromittere. h. d.

HÆc autem de reuocatione domini sunt intelligenda. Nam si procuratore tuo *a* alius procurator legitimè substituatur, post mandatum susceptum, etiam si eo substitutus vsus non fuerit, ab illo reuocari, nisi etiam potestas reuocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cùm ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem constituisses, is in vna vel in altera substituerit; in reliquis procuratoris officium exercere minimè prohibetur.

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent. h. d.

ADhæc etiam admonendi sumus, quòd si ignorante iudice, vel aduersario, *b* post contestatam litem mandatum reuocatum fuerit, ratum esse debet iudicium, in quo quis post ignoratam reuocationem quasi prouocator versatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiam partium. h. d.

NOn sic tamen in matrimonio statuitur *c* nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antè quàm contrahat, à domino reuocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quàm ea, cum qua contraxit, reuocationem huiusmodi penitus ignorauerint, nullius momenti penitùs existet: cùm illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere potuit.

Acta iudicij post reuocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

QVòd si scientibus iudice *e* & parte mandatum reuocatum fuit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem reuocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferret domino præiudicium: cùm falsi procuratoris exceptio *e* non solùm ante sententiam, verùm etiam postea possit obiici: qua probata iudicium prorsus nullum redditur.

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandans perduret in voluntate mandandi. h. d.

NOn *f* idem iuris statuetur in eo: qui absens procurator constitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quandiu constituens in eadē voluntate perstiterit, ad libitum mandatū acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non possit renunciare mandato, sed teneatur defendere. h. d.

AT *g* literis, vel instrumento, quibus de re aliquis in causis suis procuratorem constituens, pro te debito modo cauit, simpliciter nulla facta protestatione, à te scienter receptis, non potes postea recusare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negociis, ad quæ prædicta instrumenta, seu literæ se extendunt: cùm per hoc ad omnia tuum præstitisse videaris assensum.

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra. h. d.

MOrte quoque constituentis desinit quis esse procurator, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam *h* si prælatus, vel rector te pro beneficio suo, vel ecclesia procuratorem constituat, & tu viuente

---

a *c. in crim. 5. q. 3. gl. 1. in c. veniens. ext. de accus.* b *c. absens. §. vius. q. 9.* c *ext. ne cler. vel monach.* d *can. monach. 16. q. 1.* e *cle. 3 eo. tit.* f *ca. 1. ext. de postul.* g *c. fin ext. de post.* h *c. intelleximus. ext. de iudic.* i *c si eod. tit. extr.* k *c. fin quem §. secus. eo. tit. in 6.* l *c. si quem. in prin. eo. tit. in 6.*

a *c. is qui. de procur. in 6.* b *c. mandato extr. eod. tit.* c *c. si §. fin. de procur. in 6.* d *c. insinuatione & seq. extra. eo. tit.* e *c. in nostra. extr. de proc. in 6.* f *c. licet is. eo. tit in 6.* g *clem. 1. eod. tit.* h *clem. si eo. tit.*

illo litem contestatus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortem tamen illius, etiam quo ad cœpta, procurator esse desinis.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS.

TITVLVS III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. h. d.

Consequens nunc est, vt videamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdum accidit, vt iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo priùs paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

ET quidem pacta inter quoscunque quacunque de re inita, regulariter suam habere debet firmitatem: neque enim quispiam, vt diuinum monet oraculum, ea quæ de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem vsque adeò obtinet, vt Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde *a* cùm monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum rectore parochialis ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstante conuentione, voti sui fieri non posse compotes.

Pactum, per quod filia dotata renunciat hæreditati paternæ, iuramento vallatum, tenet. h. d.

EOdem etiam spectat, *b* quod pactum à filia, dum nuptui traditur, cum patre factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento vallatum sit, licet lege ciuili improbetur, seruari debet: cùm tale pactum non vergat in æternæ salutis dispendium.

Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. h. d.

QVod si seruatum in animæ tendat detrimentum, *c* quia forte sit pactum de re turpi, veluti quod post mortem Titij clerici Seius in beneficio succedat: vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile, nullam inducet obligationem.

Transactiones, quæ non sunt iuri contrariæ, seruari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

TRansactiones *d* quoque similem iuris firmitatem obtinent, vsque adeò vt iuribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quæ non sunt iuri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra, *e* & litigiosa, aut in causa matrimonij interpositæ sint, nullum robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TIT. IIII.

Qui sint propriè arbitri. h. d.

ARbitri *f* dicuntur propriè, qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum sententiæ stetur.

Tam in iudicem ordinarium, quàm delegatum potest compromitti. h. d.

SEd etsi qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non solùm de eis intelligendum est, *g* qui ordinariam exercent iurisdictionem, verùm etiam de his, qui delegatam tantùm obtinent.

Ponit personas, in quas non potest compromitti. h. d.

SEd neque serui, *a* nec, qui seruis similes sunt monachi & regulares, arbitriũ in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem causarum spectat cognitio. Hæretici quoque, apostatæ, schismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit clerico adiunctus, vel in eum sit compromissum authoritate Apostolica h. d.

SEd nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa æstimatio, laicus *b* tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen *c* is, aut clericosit adiunctus, aut Apostolica authoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minimè prohibebitur.

In fœminas non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibebitur, potest recipere compromissum. h. d.

FOeminæ *d* quoque, licet illæ summæ opinionis existant, ab omni iudiciali examine vsque adeò sint separandæ, vt ex illarum sententiis nulla pœna aduersus illius contemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo talium munerum participes illas redderet. Cæteri verò, quos neque sacrorum Canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere. h. d.

SIcuti autem ij, quos supra recensuimus, arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere nõ permittuntur, qui tam ex libris Pontificij, quàm Cæsarei iuris commodiùs cognosci poterunt.

Ponit causas super quibus non potest compromitti. Et quod super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h. d.

PLeræque etiam causæ arbitrorum notionem effugiunt: nam *e* liberales, matrimoniorum, filiationum, monachationum, conuersionum, in integrum restitutionum: item *f* criminales, & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognosci non possunt. Quòd autem diximus de matrimoniis compromitti non posse, de carnalibus intelligendum est: nam quod de spirituali matrimonio compromitti possit, secundùm ea, quæ suprà diximus, nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus, si super vno tantùm pronunciet, non expirat compromissum, nisi habuerit à partibus facultatem ita pronunciandi. h. d.

FIniuntur autem arbitria pluribus modis: vt purà, sententiæ prolatione, & temporis lapsu. Sententiæ prolatione finiuntur arbitria, cùm de omnibus, de quibus compromissum fuerit, arbiter pronunciauit. Nam si de quibusdam tantùm sententiam tulerit, nisi talem pronunciandi potestatem à partibus habuerit, compromissum non expirat.

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

LApsu temporis, expirat arbitrium, cùm terminus compromisso comprehensus re infecta labitur.

Morte tam arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromissum, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium. h. d.

MOrtis *g* quoque interuentu compromissa irritantur, tam arbitrorum, quàm etiã litigatorum. Compromissum *h* enim in compromittentis hæredes non extenditur, nisi de his quoque specialiter caueatur. Sunt & alij modi, quibus compromissa finiuntur: quos ta-

a *c. 1. de pact. in 6.* b *cap. 2. de pact. in 6.* c *c. fin. ext. de pact.* d *c. 1. ext. de trans.* e *c. constitutus. & c. fin. ext. de transact.* f *can. à iudicibus § arbitrarij. 2. q. 6.* g *can. cum olim. ext. eod. gl. pen. can. à iudicib. 2. q. 6.*

a *can. 1. § seruit. 7. q. 7.* b *c. conting. extr. eod.* c *c. per tuas. in fin. ext. eod.* d *c. dilecti filij ext. eod.* e *c. pen. in fi. ext. de rest. in integ.* f *d. c. pen. in initio.* g *c. pen. extr. de offic. deleg. c. ex parte. in fi. ext. eod.* h *cap. fi. ext. eod.*

tamen, vt ad cœptum iudiciarij ordinis propositum festinemus, ex aliis iuris libris cognoscēdos relinquimus.

DE IN IVS VOCANDO.

TITVLVS V.

Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui scribant acta iudicij. h.d.

ERgo si partes neq; pactionibus, neq; transactionibus, neque compromissis concordes reddi poterunt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in iudicio prætermittantur: adhibebitque *a* publicam personam, aut duos viros idoneos, qui vniuersa acta iudicij conscribant, vt Innocentiana constitutione, in generali Concilio edita, latiùs continetur.

Initium iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h.d.

OMnium *b* autem iudiciorum instituendorum principium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque ciuilis ratio quenquam indefensum iudicari permittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contendere voluerit, ante omia curare debet, aduersarium ita moneri, vt sese coram iudice exhibere teneatur.

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio: & citatus à non suo iudice non tenetur comparere. h.d.

FIt tamen interdum pluribus modis, *c* vt quis vocationi de se factæ parêre non compellatur, vtputà ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacem reddit citationem tam ius dicentis, quàm etiam in ius vocati. Nam si te is in ius vocet, quem tibi iudicem non esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparendum vocatio talis te minimè coarctabit.

Qui legitimè citatus mutauit iudicem: non propterea potest declinare iudicem, cum sit prauentus. h.d.

SI tamen *d* contigerit eum, qui legitimè citatus fuerit, alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi præventus, ius reuocandi forum non habebit.

Citatus ad instantiā spoliatoris non tenetur comparere. h. d.

IDem iuris est, si iudex quidem tuus sit, *e* ex eo tamen te mandet vocari, vt in iudicio cum spoliatore tuo stare compellaris: nec enim antea comparere cogeris, quàm ad omnia Canonicè restitutus fueris. *f*

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum. h.d.

LOcus *g* quoque, ad quem vocatus fueris, tunc inualidam reddit citationem, cùm aut incertus est, aut citantis non subest iurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium moram trahere comperiatur. Tunc enim ius dicenti impunè non paretur. Quemadmodum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alias pro citato malè tutus. *h*

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex consensu partium non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem. h. d.

SEd & si te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, aut quæ veneranda sint diuini cultus gratia, nullas vires habebit talis iussio. *i* Quamuis enim non prorogare, sed expedire decet quæstiones, vsque adeò tamen his diebus iudiciorum strepitus debet conquiescere, vt nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, consentientibus etiam partibus, processus habitus non teneat.

a *ca. quoniam contra. ext. de probatio.* b *gl. pen. ca. Ecclesia sancta Maria. ext. de constit.* c *glo. 2. can. pen 3. q. 2.* d *c. pe. ext. de foro compet.* e *glo. 2. can. pen. 3. q. 2.* f *ea in fi. 5 q. 2.* g *gl. 2. c. pen 3. q. 2.* h *c. ex parte tua. extra de appellat.* i *c fi. ext. de ferus.*

Feriis indultis hominum causa renunciari potest. h.d.

ALiud *a* tamen obtinet, si ob hominum necessitates feriæ indultæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

Delegatus debet in citatione inserere tenorem sua commissionis, & designare auditorium; Secus est in ordinario h.d.

IAm verò multum interest, delegatúsne citet, an ordinarius. Ille enim, cùm aliena vtatur iurisdictione, longè remotos, non nisi literis commissionis *b* suæ tenorem continentibus, & intra certa spacia quem vocare poterit. Et cùm proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locum, vbi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit: cùm in ordinario nulla subsit huiusmodi necessitas.

Ponit quid agendum sit delegato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio. h.d.

ITem in delegato quæri potest, si peremptoriè *c* partes is citauerit, & earum altera, diei data, sese absentat contumaciter, an saltem circa vltimam diei partem sit in negotio procedendum? & vtrum, si duxerit expectandum, sit iterum citandus contumax? Et in hac specie multùm interest, duret iurisdictio post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram æquitate suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore verò, ne frustrà iudicialis instantia euanescat, si partes, cùm id nouerint, sese iudici non præsentauerint, hora, qua congruè procedi possit ad exequendum, propter quod eis legitimè terminum peremptorium assignauerit, ad executionem liberè procedere poterit. Discretus tamen iudex in assignatione peremptorij, non debet iurisdictionem suam, nisi necessitas vrgeat, adeò coarctare.

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: quo tamen cessante debet se iudici præsentare. h. d.

ADhuc, tametsi omnia solenniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: vtputà si facto aduersarij impeditus, aut ad maius tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut alijs *d* similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quantò poterit citiùs, iudici sui copiam facere.

DE DOLO ET CONTVMACIA, ET in possessionem missione.

TIT. VI.

Quis dicatur contumax, & quid sit contumacia, & quibus pœnis puniatur. h. d.

ERgo iuridicè vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se iudici præsentare neglexerit, aduersario accusante, contumacię crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem, vel prælatum commissa inobedientia. Hæc autem varie iuribus coercetur: nunc enim litis damno, nunc multa, nunc expensarum refectione *f* & rei sequestratione, vel ecclesiasticæ sententiæ *g* innodatione ob contumaciam suam conuentus afficitur.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur verus possessor, reseruata quæstione super proprietate h.d.

ILlud quoq; videtur ordinarium, vt contumace aduersario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur, vel *h* quæ alias sunt in patri-

a *ca. fi. in fin. ext. de feriis.* b *c. 2. ext. de dilat. glo. 2. ca. pen. 3. q. 2.* c *c. consuluit nos. ext. de offi. deleg.* d *c. quoniam §. si autem de carnal. ext. vt lite non contest.* e *c. cum dilecti. ext. de dolo & contuma.* f *c. cum. dilecti. in fin. ext. eod.* d *c. tua fraternitate. ext. vt lite non contestata.* b *ca. fin. §. in aliis. ext. vt lite non contestata.*

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituatur actio, custodiæ causa inducaris, vt tædio affectus reus veniat aliquando responsurus. Quòd si *a* adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente verus possessor efficieris, super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione reseruata. Sed si missus in possessionem *b* fructus dilapides, sequestrandi erunt, & quod distractum est in pristinum statum erit reuocandum.

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilo minùs efficitur verus possessor elapso anno. h.d.

SI tamen propter rei potentiam, *c* siue dolum contigerit, vt intra annum rem custodiendam nancisci non possis, vel etiam acquisitam amittas, ne contumax melioris, quàm obediens, conditionis existat, de canonica æquitate sancitum est, vt hoc etiam casu verus, elapso anno, possessor actor constituatur.

Si reus contumax dederit cautionem de stando iuri, nec mulctandus est, quòd aduersarium non fuerit passus esse in possessione Et missionem passus restituetur. h.d.

HOc tamen *d* tunc obtinet, cùm reus nullam cautionem præstitit: nam si de stando iuri cauerit, nec mulctādus, quòd in possessione actorem esse passus non fuerit & missionem passus illicò restituendus erit.

Actor anno lapso non reputatur possessor, si per eum steterit, quo minus intrauerit possessionem. h.d.

IDem *e* iuris est, si annus lapsus esse proponatur, per reum tamen non steterit, quo minùs antè terminum & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus à delegato, Principis etiam delegato non mortuo potest ab Ordinario absolui, vel alio, præter quàm in mortis articulo, vel de mandato Papæ. h.d.

QVæri *f* contigit, si delegatus, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruandæ in possessionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iuri parêre volenti, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius absolutionis beneficium impertiri, & possessionem restituere valeat? Et responsum est, quòd cùm delegatus, quo ad hoc, sit Ordinario maior, excommunicatus ab eo non potest per alium, præter quàm in mortis articulo, sine mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obtinere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere successerit, & honore.

Passus missionem, si mortuo delegato præstet infra cautionem de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem. h.d.

SEd *g* ne missus in possessionem verus efficiatur post annum possessor, missionem passus coram Ordinario, vel si eius copiam habere nequiuerit, coram publicis & honestis viris, vt quasi præscriptionem interrumpat annalem, offerre, ac præstare poterit de parendo iuri cautionem, vt sic etiam post annum per Apostolicam sedem possessionem recuperare mereatur.

In causis beneficialibus non habet locum missio in possessionem, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata. h.d.

SEd *h* ista quidem tunc procedent, cum de profanis rebus erit disceptatio; nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio ecclesiastico obtinendis cum aliquo litigat possessore, ob partis aduersæ contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat. Licebit tamen iudici hoc casu etiam lite non contestata diligenter examinato negotio, ipsum fine debito terminare contumaciam absentis diuina replente præsentia.

Contra reum contumacem, sed si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in causa profana lite contestata: contra actorem verò etiam lite non contestata. h.d.

QVod interdum etiam in profanis obtinebit, vtputà *a* si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat: quo casu etiam lite non contestata instante reo iudex & testes recipere, & sententiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expensas, & cauere de in posterum comparendo: aliàs non admittitur ad aliam citationem. h.d.

IDem *b* quoque actor, si ad terminum, ad quem aduersarium citari fecerit, venire contempserit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitimè condemnabitur, & ad aliam citationem minimè admittendus erit, nisi de fideliter in posterum comparendo idoneam cautionem dederit.

Iudex debet esse contentus vna pœna ex pluribus, quæ aduersus contumacem competunt: & excrescente contumacia potest etiam ad alias procedere. h.d.

QVod autem diximus, iuribus variè contumaciam coerceri, non est ita accipiendum, quasi omnes simul pœnas ius dicens infligere contumaci debeat, sed quòd variarum pœnarum sibi datur optio: vnde alterutra, quæ magis timeri debeat, iudex à principio contentus erit, ad aliam nihilo minùs processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE, ET oblatione.

TITVLVS VII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre, & quid sit libellus. h.d.

IN primis igitur reo in assignato termino comparēte iudici, libellum actor offert, *c* & illum ita clarum & planū, vt ex eius inspectione deliberare reus valeat, vtrum cedere velit, an contendere atq; vt, si contendendum sit, dispicere valeat iudex, quemadmodum à se concipienda sit sententia. Nihil enim aliud est libellus, *d* quàm breuis scriptura, claram actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessariò concludens.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij conuentionales. h.d.

POrrò libellorum duæ sunt species: *e* alij enim sunt accusatorij, alij conuentionales. Accusatorij sunt, *f* quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert: de quibus quidem in præsenti nobis non est institutus sermo, sed infrà suo loco & ordine dicetur. Conuentionales sunt, *g* quibus in ciuilibus disceptationibus vtimur, dum rem nostram, aut quam nobis deberi putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus: & quòd ineptus, vel obscurus libellus non obligat ad respondendum: & quòd iudex illum potest lacerare. h.d.

EXprimet igitur oblatus libellus, non solùm agentis, & conuenti nomen, sed & ius dicentis, & petitæ rei, *h* & actionis qualitatem. Etsi personali *i* experiendum sit actione, petendi quoque causa exprimenda erit: alioqui nec conuentus respondere tenebitur, & iudex libellum non legitimæ conuentionis formam continentem concerpere ac destruere poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria. h.d.

SVnt tamen casus, in quibus solennis hæc libelli oblatio minimè est necessaria: *k* veluti in quibus de plano ac sine strepitu & figura iudicij procedendum erit, & in quibus etiam non contestata lite testes recipi possunt, & alij plures.

a c.1.ex.de eo qui mit. in poss. b c.2.ex. de sequest. poss. c contingit.ext eod.tit. d c.1.eod.tit. e c.2.in fin.extr.de eo qui mit.in poss. f c.pastoralis officij.§.præterea.extr.de offic.ord. g c.pastoralis officij §.præterea.vers.veruntamen.ex.d.ord. h can. vni.de eo qui mitt. in possessio.in 6.

a c.causam quæ & c.seq.ext.eo. b c.1.eo.tit. in 6. c c.inductæ.§.offeratur.3.q.3. d c.1.in glo.1.extr.de libel.oblat. e glo. 1.ext eod.tit. f can. perscripta sit.§.libellorum.2.q.8. g d.glo. 1.can 1.eod.tit.ext. h c.2 ext.eo.tit. i c.fin.ext.eo.tit. k c. clem. sæpe.de verb.sign.

Benefaciet iudex si rem terminare quaret sine tela iudiciaria. hoc dicit.

IN his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria porrectio, probè iudex fecerit, si principales personas, vel in subsidium etiam aduocatos factum ipsum proponere iusserit, & sine tela iudiciaria controuersiam terminare tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandum obscuritatem vna materia est vno loco tractanda. hoc dicit.

OBlato tamen secundùm iuris ordinem libello, certæ reo conuento indulgendæ sunt induciæ, *a* quibus deliberet, cedendum sibi sit, an contendendum: acceptandus, ac recusandus iudex: denique, vt proponat, si quas habet, exceptiones. Quæ propterea comparatæ sunt, vt ij, aduersus quos instituuntur actiones, defendantur, Harum verò quædam ante litis contestationem opponendæ erunt, quædam verò etiam post contestatam litem. Sed ne, si qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatē pariat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBVS, ET replicationibus.

TITVLVS VIII.

Quid exceptio, & quòd duplex eius est species dilatoria, & peremptoria Et quòd dilatoriarum quædam respiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum, quædam causam. h.d

EXceptio est *b* actionis, vel intentionis exclusio. Exceptionum summa diuisio in duo genera deducitur: *c* aut enim sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ sunt, quæ rem & iudicium differunt. Harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conuenti, quædam verò actionis & causæ qualitatem. Personam iudicis respiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundùm ea, quæ suprà suo loco latiùs exposuimus. Et hæ declinatoriæ quoque possunt appellari. Actoris partem illæ spectant, quæ illum non legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant: quales sunt procuratoriæ: vtputà, si quis per monachū aut regularem, aut clericum agere velit. Item si quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel syndicum esse negetur, vel sua non interesse, vel audiri non debere protestetur, & si quæ sunt his similes Ex persona rei deducuntur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato soluendo cautionem postulet, aut si ab actore se spoliatum esse reus conuentus coram iudice quæratur, & propterea restitutionis beneficium imploret, vel si actorem ex legitima causa domum reuocet. Actionem & causam respiciunt, vt cùm proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cùm nondum diem solutionis venisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui ampliùs opponi non poterunt. h.d.

HÆc verò regulariter omnes ante litis contestationem proponi debent: sed quas declinatorias appellauimus, non modo ante litem contestatam, verum etiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliam primo proposuerit, cùm per hoc in iurisdictionem eius, coram quo proposuit, consensisse videatur, eiusdem iurisdictionem serò declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones, non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. hoc dicit.

ERgo in initio litis declinatoriæ opponi debent, & probari: cæteræ post oblatum libellum ante litem contestatam intra terminum à iudice assignatum, quandocunque opponi & probari poterunt: Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, veluti *a* si qua nuper reo competens extorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, postmodum ad suam notitiam peruenisse iureiurando fidem faciat, vel esset huiusmodi, quæ retroactum processum nullum redderet, vt est ea, quæ vel mandati, vel iurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus ducuntur exceptiones. h d.

DVcuntur autem huiusmodi exceptiones non solùm ex suprà positis causis, sed etiam ex loco, ex tempore & ex aliis pluribus, vt tam Pontificij, quàm Cæsarei iuris libris facile est legentibus cognoscere.

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante, & post litem contestatam. h.d.

HIs annumeranda est etiam excommunicationis *b* exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria sit, à cæteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantùm libellum ante contestatam litem velut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi poterit, *c* peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minimè obstante. Quòd est in hac exceptione specialiter obseruandum, ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare compellatur: quòd si eam reus omiserit, vt actor sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis seruanda est certa forma. h.d.

SEd cùm per malitiam hæc exceptio in iudiciis opponerentur frequentiùs, Innocentiana constitutione consultissimè cautum est, *d* vt certa in ea proponenda forma seruari debeat, vti ex ipsius constitutionis tenore facilè apparere potest.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantùm instantia, non in secunda. Item de cæteris dilatoriis. h.d.

HÆc autem in prima tantùm instantia sibi locum vendicant: quòd si succumbens actor appellauerit prætextu excommunicationis oppositæ, à prosequutione appellationis minimè excludendus erit: quod & in cæteris dilatoriis multò magis locum obtinet.

Reus excommunicatus licet conuenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h.d.

REus *f* autem nullo obstante excommunicationis vinculo, velut rectè conuenitur, ita ad legitimas defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si actore impugnante defensionis copia reo denegaretur: quia sic multoties condemnaretur absoluendus. Reconuentionis tamen potestas eidē minimè permittitur.

Superiùs dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori. hoc dicit.

CÆterùm *g* quæ suprà de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantùm, quæ à perceptione sacramentorum, & à fidelium communione separat, vt etiā ipsa Innocētianæ constitutionis verba demonstrant.

Peremptoriæ exceptiones sunt, quæ ius actoris perimunt, & semper agentibus obstant. h.d.

PEremptoriæ, seu elisoriæ exceptiones sunt, quæ in totum ius agentis perimunt, *h* & semper agentib obstant: qualis est, doli mali, metus, pacti conuenti, solutionis, iurisiurandi, præscriptionis, *i* transactionis, & rei iudicatæ, & si quid contra leges factum esse dicatur

a *can. inductæ. §. offeratur. 3. q. 3.* b *gl. in versi irritari. c. dudum cl. 2. ex. delect. gl. fi. c. ex parte ext. de foro compe.* c *gl. 1. c. exceptionum. ext. eod. de except.*

a *c. pastoralis in fi. ex. eo. tit.* b *c. exceptionem excommunicationis. ext. eod.* c *cle. 1. eo. tit.* d *c. 1 eod tit. in 6.* e *c. significauit. ext. eod.* f *cap. cùm inter ext eod. tit.* g *c. eod. tit. in 6.* h *c. 1. de litis contesta. in 6.* i *can. 2. in fi. 3. q. 6.*

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ impediunt litis ingreſſum. h. d.

HArum quædam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam ſimpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ ſunt, quæ litis impediunt ingreſſum, & aduerſus agentem omni tempore opponi poſſunt: *a* qualis eſt exceptio tranſactionis, iuriſiurandi, & rei iudicatæ, quæ vel in ipſo limine iudicij proponi poterunt. *b* Cùm enim ſuper negotiis, tranſactione, iureiurando, & ſententia deciſis, aliàs lis inchoata terminata fuerit: valde abſonum viſum fuit, ſuper eiſdem nouum aſſumi debere iudicium, & quaſi in infinitum forenſia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quod, vt aliquis eſſet finis litium, inſtitutæ fuerint. Idem iuris eſt in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quæ vulgo manifeſtæ ſunt, & notoriæ habentur,

Exceptiones peremptoriæ proponuntur poſt litem conteſtatam ante ſententiam. h. d.

CÆteri verò litis conteſtationem minimè impediunt, atq; ante ſententiam erunt regulariter proponendæ: quas quidem ſi dolo malo ſuo tempore in prima inſtantia reus proponere diſſimulerit, etiam in cauſa appellationis opponendi ſibi facultas denegabitur.

Præiudiciales exceptiones ſunt, quæ alteri cauſæ præiudicium afferunt, putà exceptio conſanguinitatis, cauſæ reſtitutionis viri exceptio natalium, petitio hæreditatis. h. d.

SVnt etiam quędam exceptiones, quæ præiudiciales, appellari poſſunt, ex eo quod alteri cognitioni præiudicium afferunt: vtpotè, ſi qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam conſanguinitatis obiiciat exceptionem: *c* qua probata, cùm quæſtio principalis perimatur, de ipſa eſt cognoſcendum antequam ad diffinitionis articulum procedatur. Idem *d* ſi petenti hæreditatem natalium obiecta ſit exceptio. Cùm enim ſucceſſionis cauſa à cauſa natalium dependeat, poſteriore quoque loco cognoſcenda erit.

Spoliatus opponens de ſpolio in modum exceptionis, non cogitur reſpondere ante quàm ſit reſtitutus. h. d.

SEd *e* & ſi quæſtio ſpolii in modum exceptionis petentibus obiecta fuerit, probationes ſuper ſpolio primitùs erunt audiendi: eoque legitimè probato reus non cogetur reſpondere *f* poſitionibus, donec integrè reſtitutus fuerit.

Non debet iudex in cauſa ſuperſedere obtentu exceptionis ſpolij, niſi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus: in criminalibus verò poteſt etiam obijci de ſpolio à tertio facto, ſi quis dicatur, vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ſpoliatus: nec agenti ſuper rebus eccleſiaſticis poteſt opponi exceptio ſpolij rerum priuatarum, vel contra. h. d.

SEd quia huiuſmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumnioſè propoſitam cauſas eccleſiaſticas contingebat impedire, & per interpoſitas appellationes principalis cauſæ cognitionem perimere: conſultiſſime Innocentiana *g* conſtitutione decretum fuit, vti in ciuilibus negotiis ſpoliationis obiectu ab alio, quàm ab actore factæ iudex in cauſa principali procedere nō poſtponat. In criminalibus verò etiam: ſi à tertio ſpoliatus fuerit, eum tamen, vel tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ipſius ſe per violentiam priuatum affirmet, obiecta exceptio proceſſum differet, pœnis ſtatutis, ſi eandem intra certa tempora non probauerit obiiciens: eo quoque ſalubriter adiecto, *h* vt rerum priuatarum ſpoliatio agenti ſuper eccleſiaſticis, vel ex contrario, non opponatur,

Accuſatio excipienti de ſpolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod reſtitutionem petat, & cauſam ſi poteſt finiat: quo elapſo, nō obſtante tali exceptione accuſari poterit. h. d.

INter ſcholares *a* olim dubitari contigit, ſi ſpoliatus à tertio contra ſuum accuſatorem de ſpolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infrà quod reſtitutionem imploret, ne fortè ſic exiſtens omnem accuſationem eludat: & id æquitati & iuri ſatis conſonum viſum fuit. Vnde ſi infrà tempus indultum reſtitutionem non petierit, & cauſam, cum poſſet, ad finem non perduxerit, non obſtante exceptione ſpolij, deinceps accuſari poterit.

Exceptiones contra teſtes, peremptoriarum naturam ſapiunt, ideo ante ſententiam proponendæ. h. d.

SVnt & aliæ exceptiones, quas propriè neque dilatorias, neque peremptorias appellaueris: cuiuſmodi ſunt, quæ aduerſus productos teſtes opponuntur, vtputà, *b* ſi quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminoſum eſſe dicat. Quæ tamen cùm ad peremptoriarum naturam accedere videantur, ipſæ quoque ante ſententiam proponendæ erunt,

Ponit differentiam, vtrum teſti obijciatur crimen, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus: vel obijciatur crimen, de quo aliàs quis confeſſus & conuictus fuit. h. d.

MVltum tamen intereſt, an per exceptionem tantum teſtibus oponantur crimina, de quibus nunquam accuſati fuerint: an verò ea: de quibus aliàs conuicti, vel confeſſi fuerunt. Primo enim caſu *c* obiectorum criminum probatio antea exhibenda erit, quàm cauſa per ſententiam terminetur: & ſi conuicti vel confeſſi fuerint, ordinaria ceſſante pœna, ſufficiet, quòd à perhibendo teſtimonia repellantur, præſertim cùm obiectum crimen minimè cauſam contingat. Poſteriore verò, cum non ſit cuiquam contra alios credendum, niſi ſe priùs probauerit innocentem, à ferendo teſtimonio penitùs repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduerſus opponentem opponi poteſt, nihil agit, & hoc, ſi proprio nomine excipiat: ſecus, ſi nomine ſuæ eccleſiæ. h. d.

CAuebit autem reus, ne quam contra aduerſarium ſuum exceptionem porrigat, cuius ipſe nexibus implicetur: cùm ſcire debeat, nullum hanc eſſe iuris effectum habiturum: veluti *d* ſi plura beneficia poſſidens de eadem pluralitate aduerſus alium excipiat: vel ſi periurium *e* aut excommunicationem is obiiciat, qui peierauit, vel eccleſiaſtica ſententia innodatus fuerit. Hos tamen ita accipiendum eſt, cùm proprio nomine conuentus excipit: *f* cæterum ſi ſuam defendens eccleſiam, tales exceptiones oppoſuerit, audiendus erit, nec quòd opponens eiſdem ſit obnoxius, replicari poterit.

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & poteſt quis plures etiam contrarias exceptiones opponere: & ſi iudex non admittat, poteſt appellari, & iudex puniri. h. d.

POſtremò ſciendum, eſt, eum, qui excipit, *f* non proptereà agentis intentionem confiteri illum videri, cum eidem non ſolùm vnam, ſed etiam plures, quanquam contrarias, proponere liceat: quæ ſi legitimæ fuerint, & iudex non admiſerit, reo quidem per appellationis remedium ſuccurretur, & iudex ipſe meritis pœnis coercendus erit.

Aduerſus exceptiones dantur replicationes. h. d.

DAntur *g* aduerſus exceptiones replicationes: de quibus multis agere ſuperuacuum eſſet, cùm inſtitutæ ſint ad ſimilitudinem exceptionum, quæ aduerſus actiones opponuntur: de quibus ſi quis plenius velit intelligere, ex his, quæ ſuperiùs diffusè de exceptionibus poſuimus, mutuari poterit.

---

a *c. 1. de litis conteſt. in 6.* b *c. 2. 3. q. 6.* c *ca. literas tuas ex. de reſt. ſpol.* d *c. pen. ex. d. ord. cog.* e *c. ſi ex ord. cog.* f *pe titionibus. melius.* g *c. 1. de reſti. ſpoliat. in 6.* h *c. 1. §. fin.*

a *c. 1. §. ſolet autem de reſtit. ſpol. in 6.* b *c. præſentium. vbi gloſſ. extr. de teſtib.* c *c. 1. ext. eod. tit.* d *c. cum eccleſia. ext. eod. tit.* e *gloſ. in ca. præſentium, & ca. teſtimonium. ext. de teſtibus.* f *capit. dilecti filij. extr. eod. de exception.* g *c. cum venerabilis. ext. eod. c. exceptionem. de regulis iur. in 6.*

DE MVTVIS PETITIONIBVS. TITVLVS IX.

Si reus conuentus nolit, vel non possit excipere, si habeat vnde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

IGitur oblato ab actore libello, si reus conuentus nulla sit exceptione munitus, quæ vel iudicium differat, vel litis ingressum impediat, mutuis petitionibus aduersarium suum fatigare poterit: & agentem coram eodem iudice, antequam litem contestetur, reum constituere. Cuius enim quis *a* in agendo obseruat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio dedignari non debet. Proposita ergo actoris intentione & responsione facta super quæstionibus rei monitione præmissa, incontinenti actor respondere compellendus erit, vt vicissim postea rationes partium iudex audiens, concordia, vel iudicio vtriusque negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire, hoc dicit.

NEc solùm coram Ordinario reconuentio talis sibi locum vendicat, verùm *b* etiam coram delegato: vnde nisi reus literas impetrare maluerit, actorem sibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio. h. d.

VTriusque autem, tam actoris, quàm rei reconuenientis æqua debet esse conditio: vnde *c* cùm causa appellatione remota committitur, si reus actorem reconuenerit, vno eodemque iure circa appellationis remedium vterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconuentio. h. d.

DE arbitris dubitari poterit, an coram eis reconuentioni locus esse possit? *d* & cùm arbitri iudicare non possint, nisi de his tantùm, super quibus in eos compromissum fuit responsum est, coram eis reconuentionem locum habere non posse.

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire actorem super causa spirituali. h. d.

INterdum etiam accidit, vt nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconuenire sit potestas, vtputà si coram iudice laico conventus, actorem super causa iuris patronatus, decimarum, matrimonij, aut alia spirituali reconuenire velit.

Excommunicatus non potest reconuenire. h. d.

IDem *e* iuris est, si conuentus excommunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim, licet alioqui excipiendi facultas minimè sit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur, ne quod (vt supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

Super causa criminali non remittitur reconuentio: idem in causa depositi. h. d.

ILlis quoque, qui coram iudice criminaliter conuenti fuerint, *f* vel super deposito, nisi se priùs innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM. TITVLVS X.

Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spolij. hoc dicit.

IS quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri non poterit: nam super spoliatione conuentus, aduersus restitutionem petentem non est, nisi super quæstione filij, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur, vt ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Vnde *a* cùm quis se de beneficij possessione violenter eiectum apud iudicem conqueritur, si aduersarius eundem non Canonicè dicat institutum, de violenta priùs eiectione, quam de Canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, & quo ad omnia, restituendus. h. d.

SEd etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato consistat, sed criminali iudicio ab aduersario lacessitus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione iudex procedere poterit, si priùs restitui spoliatum sua sententia iusserit. omnes enim leges tam Ecclesiasticæ, quàm seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel eiectis redintegranda, *b* & damna sarcienda esse præcipiunt: fructus *c* quoque non tantùm à violento possessore perceptos, sed etiam qui à veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt: nec restitutionis solùm sententia sufficiet, nisi reipsa omnia iudicis officio restituantur, ita vt eiectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, cunctaque, quæ sibi oblata fuerint, eodem, vnde surrepta fuerunt, reuocentur.

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutum. h. d.

QVod si ciuiliter conuentus aduersario spolij quæstionem regerat, cùm mutuæ tunc intelligantur petitiones in idem iudicium deductæ, vicissimque tractatæ, vnica simul erunt sententia terminandæ.

Cùm spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. h. d.

SEd hæc quidem obtinent, cùm in modum actionis spolij quæstio proponitur: sed si circa litis contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidem exceptione probationes primitùs recipiendæ erunt: ea tamen legitimè probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tandiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit, *d* donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi obiicitur *e* vt à testimonio repellatur: & si crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, sed eius duntaxat testimonio non creditur: sic spoliatione in modum exceptionis tantùm probata, restitutionis sententia minimè ferenda erit.

Tribus casibus priuatus à iudice dicitur spoliatus, si non seruauit iuris ordinem, si nulliter pronunciauit, si erat iudex incompetens. h. d.

SPoliatus autem non solùm is intelligitur, qui à priuato quocunque homine rerum quarundam possessione indebitè priuatus fuit: sed etiam *f* ille, quem iudex ipse iuris ordine prætermisso, beneficio, vel aliis rebus carere coëgit: vel is, qui licet iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetens: vel, si iudex sit competens, circa priuationem tamen nulliter pronunciauit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori successit in vitium. hoc dicit.

IS quoq; spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit, *g* aut spolium suo patratum nomine ratum habuerit vnde & is restitutioni obligabitur, quemadmodum *h* & ille, qui rem indebitè occupatam, scienter recipiẽdo spolia-

a can. 1. §. cuius. 2. q. 8. b c. dispendia. de rescr. in 6. c c. si extr. de mut. pet. d c. cùm dilectus. extr. de arbit. e ca. cum inter. in fin. extr. de excep. f can. 1. & 2. 3. q. 11.

a cap. in literis tuis ex eo. tit. b cap. redintegranda 3. q. 1. c cap. grauis. ext. eod. tit. d c. fi. ext. de ordin. cognit. e c. 1. extra de except. f ca. conquerente ext. eo. tit. g can. notum. vbi gl. 12. q. 1. & ca. cùm ad secundum in fi. vbi gl. eo. tit. eod. h c. sæpe contingit. ex. eo.

tori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliauerit: cùm tamen, quo ad periculum animæ, non multum intersit, vtrùm quis iniuste detineat, an alienum inuaserit, contra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante iuris ciuilis rigore, succurritur.

Renunciatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem: secus si antè fuerit renunciatum, & testes super spontanea renunciatione non sunt admittendi ante restitutionem. h. d.

ILlud quæsitum *a* est, si post spolium ecclesiæ renunciasse quis dicatur, an ob huiusmodi renunciationem spoliato sit deneganda restitutio? & cùm non sit verisimile, quòd sponte proprio iuri renunciauerit, qui renunciat, spoliatus huiusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciatione sponte facta, non antè admittendi erunt, quàm spoliatus plenariè fuerit restitutus. Quòd si ante *b* spolium ecclesiam spontè abiurasse reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.

SVnt & alij casus, quibus iure denegabitur spoliatis restitutio: vtputa, cùm agenti per modum exceptionis de alia spoliatione opponitur, aut tam super proprietate, quàm super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spolij, absentia spoliatoris, & lapsus temporu, non operatur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, vel dolum. h. d.

ITem si spoliatore non per contumaciam, vel per dolum absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, vt si eum spoliatum iudicibus constiterit, intra certum temporis spacium restituatur, si reus intra præfixum terminum sese iudici exhibere non possit, quanquam temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem & deiectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

Si contra agentem spolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. hoc dicit.

SEd & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minimè possedisse concludat, tandiu substinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: vt ecce, nec laici spiritualia possidere, nec sacerdotes vxores habere possunt. Vnde si vel illi se beneficijs spoliatos, vel hi ab vxoribus se destitutos coram iudice conquerantur, & ab aduersarijs de secularitate, vel de sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio.

Cum pro spoliatore militat iuris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.

QVinimò & cùm sola iuris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat, impedienda erit restitutio: ex quo apparet, *c* eum qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter docuerit, quòd earum possessionem legitimè assequutus fuerit: quia eas occupasse iniustè verisimiliter præsumitur, cùm ex prædijs perueniant intra alienam parochiam constitutis, manifestumque sit, eas iure communi ad eandem Ecclesiam pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

Hæreticus nō restituitur ante omnia: idē si in restitutione timetur de periculo animæ, vel scandalo, quia differtur restitutio. h. d.

PLures præterea sunt casus, quibus spoliatus illicò nō restituitur: veluti, cùm hæresis labe pollutus deprehenditur, vel facta restitutione animæ periculum immineret, vel scandalum timeri possit: & alij, qui non minus secularibus, quàm Pontificijs legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici videatur. h. d.

POstremò sciendum est, in spoliantis odium constitutum esse, *a* si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, nullā de illata sibi violentia mentionem faciens, antequàm renunciatum sit, aut cōclusum in proprietatis iudicio, vt idem debeat super possessorio, etiam petitorio suspenso, audiri. Quòd si renunciatum fuerit, vel conclusum, vt iam possit causa proprietatis sententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri, causa non decisa, possessorio non erit vtendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: putà, cùm ex perspicuis iniquitas inuasoris facilè arguitur, & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta fuerit.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TITVLVS XI.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra superædificabitur. & quando dicatur lis contestata. h. d.

HActenus ea complexi fuimus, quæ plerunque ante causarum discussionem versantur, quæ non tam iudicij partes habentur, quàm iudiciorum præparatoria: perueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum quoddam, litis contestatio: nam *b* si illa à partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, seque ipsos litigatores inanibus laboribus & sumptibus vexabunt: vnde nec testes recipi, nec ad sententiam per iudicem procedi poterit. Ea *c* verò fit per petitionem in iure propositam, & congruam responsionem sequutam, animo contestandi litem factam, cùm iudex per narrationem negocij causam audire cœperit: vnde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. h. d.

FIt autem *d* litis contestatio non solùm per principales, sed etiam per procuratorem, tutorem, & personas similes.

Aduocati responsio nisi sit statim reuocata, facit litis contestationem. h. d.

AN aduocati responsio litis contestationem faciat? dubitari potest, & ex facto responsum est, nisi statim reuocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cùm officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.

NEc solùm, cùm per actionem iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiam vbicunque iudicis officium pro ipsa proponitur actione: veluti, cùm restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. h. d.

IGitur sequuta contestatione reus & iudici subijcitur, & actori obligatur, dilatorijs exceptionibus via præcluditur, actiones perpetuantur, præscriptio interrumpitur, alij quoq; effectus emanant, vt tā ciuilibus quàm Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testis, vel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata h. d.

ADmonendi tamen sumus, quod traditum est, lite non contestata non posse testes recipi, *e* aut ad sententiam

a c. 2. ext. eo. tit. b ca. accepta. ext. eo. tit. c c. fi. eo. tit. in 6.

a can. pastoralis. extr. de causa posses. & propriet. b c. 1. extr. eod. tit. c c. dudum. vel secundo § licet. extr. de electio. d c. 1. extr. eod. e extr. vt lite nō contest. per totum, & ca. 1. eo. ti. extr.

tentiam peruenire, non esse perpetuum. Nam si fortè de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cùm ciuiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarij, & alij testes de quibus ex probabili causa timetur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sine dolo sit absens, vt conueniri non possit.

Qui testes examinauit ad perpetuam rei memoriã, debet intra annum vel conuenire aduersarium, vel examen denunciare. h.d.

DEbet *a* tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, aduersarium conuenire, aut saltem huiusmodi testium receptionem eidẽ denunciare. alioqui attestationes sic receptæ non valebunt, ne fortè hoc procuretur in fraudem, vt scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ, locum habere non possint.

Nota exist. § bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. h.d.

SVnt *b* & alij casus, in quibus absque litis contestatione legitimè possunt testes produci, & lis sententia terminari: quos tam ex his, quæ suprà de cõtumacia diximus, quàm etiam ex alijs locis cognoscere licebit. Et generaliter, vbicunque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam personam non dirigitur, litis contestatio non est necessaria.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

TITVLVS XII.

Actor recusans subire iuramentum calumniæ, cadit ab actione, & reus habetur pro confesso. h.d.

SEd vt veritate præuia iudicia expediantur, institutum est, vt litigatores in exordio litis de calumnia vitanda iurare debeant. Quod iuramentum si quis præstare recusauerit, *c* actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confesso reus habendus erit.

In causa suæ Ecclesiæ clericus non cogitur iurare de calumnia secus in proprijs: quo casu iurat propositis tantùm scriptis, non tactis. h.d.

IN hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt *d* enim, ne dum propriæ Ecclesiæ causa peragitur, inconsultis illorum prælatis huiusmodi subire iusiurandum cogantur, licet in proprijs causis huiusmodi priuilegio minimè gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc iuramentum subire, vel permittuntur prælati, vel iubentur, non tactis, *e* sed tantùm propositis scripturis id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. h.d.

IN causis spiritualibus olim de calumnia minimè iurabatur: sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum est, nouissimè sancitum est, *f* vt in eis id quod cæteris constitututum est, obseruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici videbitur. h.d.

ET non tantùm principales, verum etiam procuratores, *g* & syndici, *h* huiusmodi iuramentum suscipere compellendi erunt, etiam si quid ponere, aut respondere debeant, à dominis instructi fuerint: aut post hoc præstitum iuramentum deputati fuerint: nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatum reperitur, sed *i* poterit iudex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia iuratur etiam in causa appellationis. h.d.

PRæterea *k* quãquam in prima instantia partes iurauerint, non tamen propterea in causa appellationis huiusmodi iuramentum declinare poterunt, cum rursus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate iurare partes sint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omissio non vitiat processum. h.d.

ILlud postremò admonẽdi sumus, quod propter omissum *a* tacitè in tota causa calumniæ iuramentum, iudicialis processus aliàs factus legitimè, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum huiusmodi iuramenta præstari de substantia ordinis iudiciarij non existat.

VT LITE PENDENTE NIhil innouetur.

TITVLVS. XIII.

Lite pendente nihil innouandum: & lis tunc pendere dicitur, cùm citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quò minùs perueniret. h.d.

INstituta ergo lite, & solennibus præstitis satisdationibus, & calumniæ iuramẽto exhibito, ad probationes, & merita causæ, descendendum erit, & interim pendente lite nihil innouari poterit. Lis *b* autem pendêre hoc respectu tunc dicetur, non modò cùm lis contestata fuerit, verùm etiã postquam à iudice competenti citatio emanauit, & ad partem citatam peruenerit, vel per eam factum est, quò minùs ad eius notitiam perueniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio conuenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. h.d.

PLanè *c* ab eo, qui postquam à sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

Litis pendentia non inualidat matrimoniũ contractum. h.d.

SIc etiam *d* si dum super matrimonio lis pendet, secundum quis matrimonium ritè contraxerit, si primum non tenuisse declaratum fuerit, pendentis litis obtentu secundum irritari non poterit. Ei tamen qui in contemptum contraxerit, competens pœnitentia imponenda erit.

DE PROBATIONIBVS.

TITVLVS. XIIII.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. h.d.

PRobatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis medijs facta demonstratio. Contingit autem quid probari varijs modis: vtputà confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurisiurandi religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama atque alijs adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & quæ sint positiones. h.d.

PArtium confessione tunc constat probatio, cùm reus positionibus respondendo, vel alias in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt autem positiones, breues quædam narrationes facti seriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab aduersario responderi, quas ad faciliorem *e* expeditionem litium propter partium confessiones, & probationum defectum vsus longæuus in causis admisit, & iuris probauit authoritas.

Recusans respondere positionibus habetur pro confesso. h.d.

SI *f* quis igitur positionibus sibi factis respondere requisitus recusauerit, vel, ne responderet se per contumaciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, si à iudice respondere iussus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequam iuberetur, contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minimè reputabitur, sed contra eundem, tanquàm contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit.

a *c. fi. § sed si extr. vt lite non contest.* b *d. c. fin. § sunt & alij. vt lit. non contest.* c *c. fi. extra eo. tit.* d *c. 1. & seq. extr. eod.* e *ca. fi. ext. eod.* f *c. 1. § fi eod. tit. in 6.* g *c. 2. § procuratores eo tit. in 6.* h *c. pen. & fi. ext. eod. tit.* i *c. 2. in fin. eod. tit. in 6.* k *c. 2. in prin. eod. tit. in 6.*

a *c. 1. in prin. & § 1. eod. tit. in 6.* b *clem. 2. eod. tit.* c *ca. fi. extr. de sequest. poss.* d *ca. cũ in Apostolica. extr. de sponsa.* e *clem. fin. de verb. sign.* f *c. 1. de confess. in 6.*

Confessus, & probationibus conuictus, æquiparantur: & confessio erronea, si statim reuocatur, non affert præiudicium. hoc dicit.

REdditis igitur circa exhibitas positiones responsionibus, diligenter ab actore dispiciendum erit, an à reo super controuersia legitimam confessionem extorserit: quo quidem casu & ipse probationum oneribus releuabitur, & iudicis in cognoscẽdo partibus cessantibus statim super tali confessione pronunciandum erit. Planè *a* si per errorem facti huiusmodi confessionem emanasse doceatur confitenti, sed tamen confessionem suam statim reuocanti nullum præiudicium generabitur: alioqui, quod sua quisque voce dilucidè testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare.

Reus non tenetur edere actori, nisi instrumenta communia. hoc dicit.

NOn tamen, *b* quia positionibus reus respondere compellitur, documenta quoque, quæ ad causam pertinentia penes se detinet, nisi sibi cum actore sint communia. *c* exhibere compellendus erit: nam graue nimis esset, illum ad eorum exhibitionem vrgeri, per quæ sibi postea præiudicium fieret. Sed actor ipse, infitiante reo, sumptis congruis dilationum temporibus, intentionis suæ proprias probationes afferret, vel testes inducendo, vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

Reus citandus est ad videndum iurare, & deponere testes: & testi iniurato non creditur, nisi fuerit remissum iuramentum à parte. h.d.

DEbet autem in primis, si ex dictis testium rei sit eruẽda veritas, admoneri aduersarius, quòd auditurus iuramentum veniat, *d* ne si prætermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quam priùs iurisiurandi religione firmauerint, quod tantùm, quæ vera nouerint, professione suæ testificationis aperient: nullius enim testimonio, quantumcunque religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in præiudicium cedi debet alterius, nisi fortè iuramentum ab aduersa parte remittatur.

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h.d.

QVòd testes à iudice moniti sese, vel odio, vel gratia, vel timore à ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compellẽdi erunt, nec audientur, quòd sese, quo minùs deponant, proprij iuramenti vinculo innodatos afferant. *e*

Diligens debet esse iudex in examinando super omnibus qualitatibus totius causæ. h.d.

INterrogabit *f* ergo iudex testes in qualibet causa ad minus duos (nulla enim causa est regulariter, quæ vnius testimonio quantumuis legitimo terminetur) eosque diligenter examinabit *g* de singulis circumstantiis diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine cæterisque, quæ ad rem facere, & negotio conuenire existimabit. Illud quoque subtiliter animaduertere nõ omittet, quo vultu, qua constantia, quáve animi trepidatione testes deponant, cùm interdum ex his vel ipsis inuitis testibus, magis quam ex verborum serie rerum veritas elucescat.

Ex causa delegabit iudex examen testium. h.d.

SI qui tamen erunt, qui interrogandi sunt, valetudinarij, *h* vel senes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi, vt ad præsentiam iudicis venire non possint, idoneum deliget iudex, quem ad suscipiendas illorum attestationes dirigat.

a *cap. si in glos. ext. de conf.* b *ca. 1. vbi tot. ext eod* c *cap. si verpetuus. extr. de fide instrumentorum.* d *cap. 2. extra de testibus.* e *cap. intimauit, ext. de testib.* f *cap. licet vniuersis. extr. de testibus.* g *cap cum causam. extr. de testibus.* h *c. si quis testium. extr de testibus.*

Testes considerantur conditione, natura, & vita. h.d.

TEstes verò non omnes recipiendi sunt, sed fideles duntaxat, & idonei. Censentur autem testes conditione, natura, & vita. Conditione, si liber testis sit, non seruus: seruus enim sæpè metu dominantis veritatis testimonium supprimit. Natura, si vir sit, non fœmina: nam varium, & mutabile semper fœmina.

Mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio. h.d.

CVius tamen testimonium, si quando necessarium fuerit, *a* cùm mulieres honestas ipsa, ac naturalis pudor virorum cœtibus immisceri prohibeat, quacunque authoritate testimonij ferendi causa, vel alia, quæ iure non exprimatur, in iudicium personaliter euocari, vel trahi non poterit: sed ad eam mittendus tabellio, & iuxta Bonifacianæ constitutionis tenorem procedendum erit.

Testis malæ vitæ caret fide. h.d.

VIta censetur testis, si innocens sit, & integer: nam si vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici possunt testificari pro Ecclesia, & singulares personæ pro vniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat. hoc dicit.

IN summa quicunque iure minimè prohibentur, ad testimonium perhibendum sunt admittendi. Clerici *b* ergo à ferendo testimonio super negotio propriæ Ecclesiæ, vel aliæ singulares personæ, in causa suæ vniuersitatis arcendi non erunt, nisi ad agendum, respondendúmve fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabilis impedierit.

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere. hoc dicit.

MOnachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia constituti sunt, de sui præsulis licentia rectè testimonium dicent.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contrà. h.d.

CHristianorum *c* quoque testimonia aduersus Iudæos in omnibus causis recipienda erunt, nullis sibi contra hoc principum priuilegiis suffragantibus. Sed contra Christianum nec Iudæus, nec Paganus, nec hæreticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminosus rectè testimonium dicent.

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari, emendatus verò in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, vel nisi sit affectus infamia: in causa verò criminali, licet emendatus, difficilius admittitur. h.d.

PLanè quod de criminoso diximus, distinctionem recipit: nam si is, cui ab aduersa parte opponitur, *d* adhuc in ipso crimine perseuerat, tam in ciuili, quàm in criminali causa ab omni prorsus testificandi officio excludendus erit: si verò sit de crimine emendatus, nec eum comitetur infamia, non est in causa ciuili, vel etiã cum de crimine ciuiliter agitur, præterquam pro reatu periurij, repellendus. In criminali autem quæstione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, vel conuictus fuit, vel si tunc per exceptionem conuincatur, aut eius grauata sit opinio, ex eo quòd quandoque fuit tali modo repulsus: quamuis hoc casu non excluderetur in causa ciuili, potest à testimonio, licet egerit pœnitentiam, remoueri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente causa. h. d.

ILud in dubium non venit, eius testimonium, qui integer deposuit, infringi, debilitarive minimè posse, quanquam illum post depositionem factum esse contigerit criminosum. Nec enim quod rectè semel factum

a *cap. 2. de iud. in 6.* b *cap. cum nuncius. extr. de testibus.* c *cap. Iudæi extr. de testibus. & clem. 1. eod. tit.* d *c. testimonium. ext. de testibus.*

est, ex huiusmodi euentu postea debet infirmari, cùm culpandus non sit, qui idoneum nunc in testẽ producit, si aliquando eundem futurum malum non diuinauerit.

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. hoc dicit.

DOmestici quoque, & similem habentes causam, consimili quoq; morbo verisimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, aut super eo legitimè conuinci possunt, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit aduocatus, vel procurator. h.d.

IS quoque, *a* qui in prima instantia alicuius causæ aduocationem & patrocinium susceperit, licet aduocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causæ præsumitur, in iudicio appellationis in testem recipiendus non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iureiurando. h.d.

DAbunt autem iudices tam in Ecclesiasticis, quàm in ciuilibus causis ad exhibendos testes, non solùm vnam, sed ex causa secundam etiã & tertiam dilationem: quartam *b* verò disceptantibus non largientur, nisi præstito ab eo, qui postulat, iuramento quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos instat nunc de nouo producere, prius notitiam habere nequiuerit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit, quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maximè si productioni testium non fuerit à partibus renunciatum. *c*

Multa conceduntur, ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur: quod probatur hîc tribus exemplis. h.d.

SIquidem ne probationes depereant, multa permittantur, quæ alioqui non concederentur, vt ecce, si is in causa iudex datus fuerit, quem in testem produci sit necessarium, remouendus, & alius in eius locum substituendus erit. Sic & aliàs citato aduersario recipiuntur, & publicantur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiam aduersus Ecclesiam restituenda erit.

Publicato processu non possunt testes examinari super eisdem, nec in prima, nec in secunda instantia: secùs super emergentibus de nouo. h.d.

ELapsis igitur tribus dilationibus, postquam renunciatum est, probationibus, & publicata dicta testium, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia. Et sicut *d* non licet super eisdem, vel directo contrariis articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellationis licere, cùm non minùs in ea, quàm in principali testium sit timenda subornatio. Quòd si *e* noua contingat emergere capitula, super quibus partes testes nouos velint inducere, recepto solenni iuramento testium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo iudicio reiiciendi erunt.

Qualiter, & quando possit in testes obijci. h.d.

SEd interdum accidit, vt eos, qui iure in testes recipi non debuerant, admissos tamen esse ab aliqua partium prætendatur: in qua specie statutum est, *f* vt si quid in eos habent, ante publicationem debeant obijcere, postea verò tunc demum id licebit cùm iuramento partes firmauerint, quòd non dolo velint ad opponendum descendere: Sed & si ostendere quis paratus fuerit post publicationem didicisse se, quod in personas vult obijcere, tunc quoque opponendi patere debet aditus. Idem iuris est, si fortè quis ante publicationem id fuerit protestatus. Cæterùm cùm quis protestatus fuerit, velle se post publicationem depositionum personas testium repellere, si quid in fauorem protestantis dixerit, non de facili fides adhibetur.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet. h.d.

ILlud *a* etiam admonendi sumus, quod non solùm testes super principali negotio deponentes alijs testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis remedium licitum erit interponere. Vlteriùs autem partibus ad reprobationem testium aspirare minimè licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter iudex pensare debet dicta testium, & quod potest illos repetere, & interrogare, vsque ad sententiam. h.d.

PVblicatis igitur attestationibus, nõ solùm *b* ad multitudinem testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit: quòd si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit. Et generaliter iudex vsque ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit, vbicunque aliquid dubitationis *c* inciderit:

Testi statim seipsum corrigenti, non adimitur ob id fides, & potest iudex testem repetere super omissis. h.d.

EVm quoque, qui non studiosè, sed linguæ lubrico errauerit, & sese cõfestim correxerit, reprobare iudex non debet: secùs autem, si correctioni suæ tempus interposuerit. Repetere autem non solùm obscurè deponentem poterit, sed etiam si à principio super certis capitulis eundem interrogare postulante aduersario, vel negligentia, vel calliditate prætermiserint.

Probationes fiunt non solùm testibus, sed & instrumentis: & instrumentorum appellatione non largè sumpta continentur solùm scriptura, quæ in iudicio exhibentur. h.d.

AT si partes viuæ vocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeò latè pateat appellatio, vt hoc nomine etiam testes contineantur, quippe & ipsi causam instruunt, nos tamen in præsenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis vtimur, quæ quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi vsque ad conclusionem in causa. hoc dicit.

EXhiberi autem *d* in iure poterunt instrumenta, non solùm ante attestationum publicationem, sed & postea vsque ad diffinitiuum sententiæ calculum: antea tamen, quàm in causa conclusum fuerit. In causa *e* autem conclusum esse tunc dicimus, cùm à partibus omnibus probationibus renunciatum fuerit.

Scriptura solùm publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. h.d.

NOn tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum, *f* si per manum publicam scripta fuerit, ita vt appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solenniter sumpta, fidem faciunt. h.d.

IDem *g* & de exemplis dicendum erit, quæ tamen, si solenniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt authoritatem. Solenniter autem tunc dicentur sumpta, *h* cùm coram Ordinario iudice, vel

---

a *ca. 2. § testes ver. sic patroni. 4. q. 3.* b *c. pen. ext. de testib.* c *c. constitutus in fi. ext. de testib.* d *clem. 2. de testib.* e *c. cum causam. ext. de testib.* f *c. præsentium ext. de test.*

a *c. licet ex. 3. extrau. de testib.* b *c. in nostra. & c. cùm causam. ext. de test.* c *c. cùm clamor. extr. de testib.* d *c. cùm dilectus. extr. de fide inst.* e *gl. in d. eo. cum dilectus.* f *c. 1. ext. de fide instr.* g *gl. 1. c. extrau. de fide inst.* h *c. fin. extr. de fide instr.*

ad hoc ab ipso specialiter delegato præsentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitiata comperit, per publicam personã exempla sumi præcipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, faciunt fidem. hoc dicit.

EAndem etiam authoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum, *a* ad quos pertinent, permissu iudicis ordinarij in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte præuentus ea non perfecerit, sed in notas tantùm redacta moriens reliquerit.

Instrumentu non vitiatu, & de vitio non suspectu creditur, & error vnius literæ, & rasio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. hoc dicit.

EXhibebuntur *b* ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec vlla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quanquam si exceptor literam *c* imprudens omiserit, aut documentum in loco suspecto *d* interleuerit, non propterea veri fides, & instrumenti authoritas vacillabit.

Ad supplendum probationem potest iusiurandum deferri. hoc dicit.

QVòd *e* si nec testibus, nec instrum ntis intentionem suam actor legitimè deduxerit, permittente iudice non plenè probationes iurisiurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quàm veritatis confirmatio, cùm aliquid Deo teste asseritur,

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa recusari non potest. h. d.

SEd cùm sit iuramentum multiplex, duplex tantùm in proposito considerari poterit: *f* aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes à iudice parti defertur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quòd à iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quòd ritè delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum. h. d.

SVnt autem iustæ recusandi causæ, vtputà si actor plenè probauerit, aut si sibi non plenè cognitam rem ipsam asserat: &, si quæ sunt huiusmodi.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi aliter iudex arbitretur. h. d.

SEd etsi *g* pro reo præsumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum & causæ qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentum est, quod defertur à parte parti, quod deferẽti potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

VOluntarium *h* est, quòd a parte parti in iudicio defertur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit, Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferet, & ab eo, cui defertur, licitè recusari ac referri poterit. Planè *i* si reus famosis actionibus conuentus fuerit, huiusmodi iusiurandum agenti referri minimè permittetur, cum non actor, sed ipse, qui conuenitur, facti proprij conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis. h. d.

IVdicis inspectione consistũt probationes: vtputà, cùm pro terminandis finalibus quæstionibus proprijs oculis loca iudex subijcit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cùm ex literis Ordinarij, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis deprehenditur, vel cùm ad probandum virginitatem ab honestis & prudentibus matronis, vice sua iudex inspici mulierem iubet.

Notorium probatione non indiget. h. d.

SEd & si quis notorium fuerit, *a* testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cùm talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant.

Iudex debet aduertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

SEd cùm multa dicantur notoria, *b* quæ non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notorij. h. d.

AD notorium propè accedit vehemens suspicio: nam si (exempli gratia) de *c* carnali copula quæratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentem, locis secretis, & ad hoc commodis, & horis electis se vidisse deponant, proculdubio ex suspicionibus tam vehementibus sequutam copulam pronunciari poterit. Planè si de graui crimine actum fuerit, propter solam suspicionem quanquam vehementem, nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculum cæteris probationibus. Et iudex ex varijs debet animum suum instruere. h. d.

FAma quoque si de aliquo facto inuulgata fuerit, cæteris præsumptionibus non leue, præsertim in quibusdam præstabit adminiculum. Demum circumspectus iudex motum animi sui non ex vna tantùm re, sed ex varijs argumentis, & testimonijs, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. Iudicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, nec sententiam priùs ferre, quàm peractis omnibus nihil habeat in quæstione, quod non proponat.

DE SENTENTIIS ET RE-iudicata.

TITVLVS XV.

Duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & diffinitiua: & interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam. h. d.

VIdeamus nunc de sententijs, & re iudicata. Est autem sententia nihil aliud, quàm controuersiæ propositæ à iudice rite facta diffinitio. Sententiarũ duæ sunt species: aut enim interlocutoriæ sunt, aut diffinitiuæ. Interlocutoria est illa, quæ inter principium & finem causæ fertur super his, quæ incidunt, vel emergunt: qualis cùm iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitiuam sententiam quandoque iudex reuocare poterit.

Diffinitiua sententia est, quæ condemnando, vel absoluendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum Condemno, vel Absoluo, sed sufficit æquipollens. h. d.

DIffinitiua verò sentẽtia est diffinitio iudicialis, quæ condemnando, vel absoluendo principali controuersiæ finem imponit. Diffinitiua *d* enim, quæ nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia iudici denegabitur. Non tamen vt sententia valeat, condemnandi, vel absoluendi verbum necessario continere debebit: sed satis erit, quòd verbum æquiualens contineat. Vnde rescriptum est, eius diffinitionem, qui ita se statuere & præcipere pronunciasset: legitimæ sententiæ obtinere firmitatem.

Sententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione: aliàs non valet. & Episcopus facere potest, quòd alius pro se recitet. h. d.

VOcatis igitur partibus, loco & tempore congruis, iudex ipse sedens *e* sententiam de scripti recitatio-

a c. pen. extr. de fide instr. b c. inter dilectos. extr. de fide instr. c ex parte. extr. d. tit. d can. ex literis d. tit. extr. e c. fin. de iureiur. f gl. 1. c. fin extr de iureiur. g c. fin extr de iureiur. h d. c. fin. in gl. 1. de iurei. i c. fin, in princ. ext. de iureiur.

a can de manifesta, 2. q. 1. c. tua nos. extr. de coha. cler. & mul. b c. consu uit. nos. extr. de appellat. c c. literis fraternitatis. ext. de præsump. d can ei qui appellat § diffinitiua. 2. q 6. e c. fin. eo tit. in. 6.

ne proferret: aliàs si non iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantùm ediderit, vel stando, non sedendo tulerit, nullius penitùs momenti erit, vt ab ea nec appellare necesse. Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex attollit, instar personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quòd vnus recitet sententiam vsus plurali numero: secus in actu electionis. h. d.

SEd *a* & si plures iudices sint, vel arbitri, si cæteris præsentibus, ac mandantibus per vnum tantùm sententia recitetur, si plurali numero perlegendo vsus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit fauorabilis: si verò delegati, sententia pendet ex voluntate delegantis: si verò arbitri, neutra tenet: si verò vnus tantùm ex pluribus pronunciauerit, nulla erit sententia. h. d.

EX facto *b* dubitatum fuit, duobus iudicibus diuersas proferentibus sententias, vtra sit habēda potior: in qua specie responsum est, quòd si ex iurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro eo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit fauorabilis: vtputà, libertatis, dotis, matrimonij. Si verò ex delegata, vtraque ex delegantis pendebit arbitrio. Quòd si ex compromisso vtraque firmitatis robore destituetur. Quòd si pluribus *c* iudicibus datis vnus tantùm ex eis pronunciasse proponatur, adeò nullas sententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium necessarium sit futurum.

Iudicare secundùm leges, & consuetudinem, debet quilibet iudex, & summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.

SEd siue ordinarius sit, siue delegatus iudex, in primis illud obseruare debet, ne contra id iudicet, quod legibus, aut Canonibus proditum sit, alioqui ipso iure sententia non subsistet. *d* In causis quoque, quæ summi Pontificis *e* iudicio deciduntur, cum in similibus causis cæteri teneantur iudicare, similiter iuris ordo, & vigor æquitatis subtiliter obseruandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & vtilitatis dispensatiuè duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. hoc dicit.

SI tamen sententia non contra ius constitutionis expresse à iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cùm iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda erit. Dicitur autem iudex contra ius constititutionis pronunciasse, veluti cùm defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur: & testamentum iure fecisse pronunciatur. Contrà ius verò litigatoris, veluti cùm minor quatuordecim annis, annum quartumdecimum impleuisse, ac per hoc testamētum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges & conscientiam, corruptus iudicat, variè punitur. h. d.

IS autem, *f* qui in grauamen partis alterius in iudicio aliquid iniustè fecerit per gratiam, vel per sordes, siue ordinarius, siue delegatus sit, ab executione officij per annum suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit, nihilominùs condemnabitur, & si suspensione durante diuinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, à qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, alijs quoque legum animaduersionibus coërcebitur: cùm dignum sit, vt qui in multis audet offendere, pœnæ etiam multiplici subdatur.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest. h. d.

LAta tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius reuocari non poterit. Cùm *a* enim post decem dierum spacium sententia in authoritatem rei iudicatę transeat, qui ad prouocationis subsidium intra id temporis spacium non recurrit, ideò appellandi sibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ sententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiæ etiam post decem dies rei iudicatæ firmitatem sibi vendicare non valent, veluti cùm de matrimonio *b* est quæstio, aut seruata sententia salus animæ discrimen adducitur, & alij plures.

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non affert. hoc dicit.

DE eo quoque admonendi sumus, quòd etsi sententia transierit in rem iudicatam, præter eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem lædet: si quis tamen, *c* cùm sibi primùm de ea re actio, vel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, à quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata præiudicium.

DE EXECVTIONE REI IVDICATÆ.
TITVLVS XVI.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali verò post quatuor menses: qui terminus potest breuiari, & prorogari. h. d.

SI igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multùm intererit, vtrum super reali, an verò super personali actione sententententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spacia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breuiorem, sibi id imputare debebit, cùm ex voluntate propria iuris beneficium contempsisse videatur. Vnde posteà non audietur appellans: nisi fortè aduersus eum modus executionis Canonicus excedatur, siue ab ordinario, siue à iudice delegato, siue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus à principe potest propriam sententiam intra annum exequi. h. d.

SEd *d* si ordinarius ad mandatum iudicis à principe delegati nolit, aut quibusdā obsistentibus sententiam ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiastica sententia coërcere, & non solùm vsque ad quadrimestre tempus, quod ad soluēdum debitum à lege reo conceditur, sed vsque ad annum integrum ad exequendam sententiam, iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiæ, admittit exceptionem fraudis, seu nullitatis, non vt super ea pronunciet, sed vt negotium ad superiorem, qui iudicauit, transmittat. h. d.

QVOd *e* si princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, & circa negotium fraus interuenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quæstiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati à principe etiam iniustam. h. d.

CVm igitur regulariter contingat, quòd executio sententiæ ordinario demandetur, quæri poterit, an si ipsam iniustā esse cognouerit, executioni eam mandare

a *c. pen. eo. tit. in 6.* b *c. si. extra eod. tit.* c *can. et qui §. si verò. vers. si plures. 2. q. 6.* d *c. 1. extr. eod. tit.* e *c. cod. c. in causis. extr. eo. tit.* f *c. 1. eod. tit. in 6.*

a *c. quod ad consultat. §. taliter. ext. eo. t.* b *ca. lator. extr. eod. tit.* c *c. pen. extra eod. tit.* d *c. significasti in fin. extr. de off. dele.* e *c. de cætero. extr. de sent. & re iud.*

debet, an ſit ei ſubſiſtendum potiùs? in qua ſpecie reſponſum eſt, quod cùm ordinarius delegato teneatur obſequi, licet ſententiam non eſſe iuſtā nouerit, exequi nihilominùs tenebitur, cum ſibi non cognitio, ſed executio tantùm fuerit demandata, niſi à dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc opere ipſum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violenter reſiſtere, *a* ſed & apud eundem inſtare poterit, vt executionem tandiu differri patiatur, donec principi rei veritas innoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitam à ſuo delegato dato cum clauſula, appellatione remota, iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa, quo ad executionem. h. d.

SEd quid ſi cùm à ſententia lata authoritate literarum Apoſtolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, prouocatum fuerit, & literæ poſt appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum poſteriorum iudicum executio ſententiæ à prioribus delegata retardari debeat? & quidem cùm Apoſtolicus alijs iudicibus appellationis cauſam ex certa ſententia committit, & appellationem videtur recipere, & ſimul priorum iudicum reuocare iuriſdictionem. Vſque eò igitur ſententiæ ſuſpenditur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa fuerint.

Poſtulatio reſtitutionis in integrum differt executionem. h. d.

DAntur & caſus alij, in quibus licet ſententia in rem tranſierit iudicatam, differenda nihilominùs erit executio: vtputà, ſi non protelandi cauſæ in integrum reſtitutio *b* petita fuerit, & alij plures.

DE APPELLATIONIBVS.

TITVLVS XVII.

Quid ſit appellatio, & quare inuenta. h. d.

APpellandi vſus præcipuè iudicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam detegit. Eſt autem appellatio iuriſdictionis prioris iudicis per ſuperioris inuocationem legitimè facta ſuſpenſio: vel, appellatio eſt prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur. h. d.

APpellationum duæ ſunt ſpecies. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litis ingreſſum *c* ab aliquo grauamine appellat, vtputà *d* ab electionibus, poſtulationibus, prouiſionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus, ex quibus ſe grauatum putet. Licet enim ſeculares leges *e* non, niſi in caſibus, ante ſententiam appellationem admittant: ſacri tamen Canones etiam extra iudicium paſſim appellare permittunt: nec ſolent huiuſmodi dici propriè appellationes, ſed prouocationes. *f*

Appellatio iudicialis diuiditur in duas ſpecies. h. d.

RVrſus in iudicio appellatur, aut ante diffinitiuam ſententiam, aut poſtea. Antea appellatur, vt cùm ab interlocutoria, vel alio grauamine prouocatur. Poſtea, vt cùm ab ipſa diffinitiua ſententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in ſcriptis appellare, & intra triginta dies Apoſtolos petere, & exhibere continentes cauſam appellationis, aliàs cauſa cenſebitur deſerta. h. d.

MVltum autem intereſt, ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an à diffinitiua: nam *g* primo caſu, & cauſam appellationis in ſcriptis aſſignare, & à iudice infra triginta dies inſtanter petere debet literas dimiſſorias, & eidem intra dictum temporis ſpacium debent ab eodem iudice exhiberi, continentes & appellationis cauſam, & cur appellatio non ſit admiſſa, vel ſi appellationi forſan ex ſuperioris reuerentia ſit delatum. Alioqui *a* ſi eos intra idem tempus appellans petere prætermittat, appellationi ſuæ renunciaſſe putabitur, etiam ſi vadat, aut mittat ad appellationem huiuſmodi proſequendam.

Ponit tres caſus, in quibus ob non petitos Apoſtolos cauſa deſeritur. hoc dicit.

IDem iuris *b* eſt, ſi iudex, à quo appellatur, certum terminum appellanti ad recipiendos Apoſtolos aſſignauerit, & appellans in aſſignato ſibi termino nō compareat, nec eos ſibi tradi petat: idem & ſi iudex appellanti reſponderit intra iuris terminum ſe daturum, nec intra dictum ſpacium congruo loco & tempore inſtantes & ſæpius ſaltem vno contextu petierit, vel ſibi oblatos appellans recipere recuſauerit.

Taciti & expreſſi eadem eſt virtus. h. d.

QVòd ſi iudex *c* in termino per eum præfixo ipſos petenti non dederit, aut ſi dum peterentur, vel intra iuris terminum, vel nullo certo termino præfixo, ſe daturum aſſeruerit, poſt ea per appellantem congruo loco & tempore, ſæpius & inſtanter, vnico etiam contextu requiſitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem proſequi appellans poterit, ac ſi ei expreſsè fuiſſent Apoſtoli denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam Innocentianæ, *d* quàm aliarum conſtitutionum luculenter apparet.

In appellatione à diffinitiua non eſt neceſſe cauſam inſerere. hoc dicit.

IN appellationibus autem *e* à ſententia diffinitiua interponendis nec cauſam reddere tenetur appellans, nec etiam ſupra dicta diligens obſeruatio per omnia ſibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis cauſa allegari, quæ ſi eſſet vera, reputaretur legitima. h. d.

CVm autem ex probabili cauſa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quæ ſi probata fuiſſet, deberet legitima reputari, de quo poſtea ſuperior cognoſcet: nec enim ſufficit *f* appellanti probare, quod ex cauſa huiuſmodi appellauit, ſi eam non doceat eſſe veram, niſi hoc ſe offerens probaturum non fuiſſet admiſſus.

Is qui minus rationabiliter appellauit, condemnatus in expenſis ad inferiorem iudicem remittetur, nec poteſt quis alias cauſas proſequi, quàm expreſſas. h. d.

QVòd *g* ſi iudex minus probabiliter appellatum eſſe compererit, appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expenſis alteri parti condemnabit, alioqui ipſe procedet, nec licebit appellanti alias cauſas proſequi, quam quas in appellatione ſua nominatim expreſſerit.

Si dicitur ex iniuſta cauſa appellatum, iudex ad quem, inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione, vt probabili, incipiat cognoſcere de cauſa veritate. h. d.

QVòd ſi obijciatur, *h* non ex legitima cauſa ante ſententiam appellationem interpoſitam, & propterea non admittendam eſſe, niſi priùs appellatione recepta, velut emiſſa ex cauſa probabili, iudex ſuperior cognoſcere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. h. d.

SEd & ſi iudex ſano vſus conſilio *i* ab eius executione deſtiterit, quod comminando, vel interloquendo in grauamen partis protulit, non obſtante, quod ab huiuſmodi comminatione, vel interlocutione prouo-

a *c. ſi quando. ext. de off. dele.* b *c. ſuſcitata extr. de in integr. reſtit.* c *can. cum ſit. §. ſi verò ext. eod.* d *c. concertationi, ord. tit. in 6.* e *can. ſuper eo. clem. ſecundo. extr. eod.* f *d. cap. cum ſit. ext. eod.* g *c. 1. eod. tit. in 6.*

a *c. ab eo. tit. in 6.* b *clem. 2. eod. tit. in princ.* c *clem. 2. §. fin. eod. tit.* d *c. 1. eod. tit. in 6.* e *c. 1. verſ. ij qui. vbi gloſſ. eod. tit. in 6.* f *c. interpoſita. in princ. ext. eod.* g *c. cum appellation. eod. tit. in 6.* h *c. Romana §. quòd ſi obiicitur. eod. tit. in 6.* i *c. cum ceſſante. ext. eod. tit.*

catũ fuerit,ne processus negotij friuolis occasionib. retardetur in causæ cognitione liberè procedere poterit.

Iudex à quo, compellere non potest appellantem à grauamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendam, qua facta in causa procedere poterit, eius contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset. h. d.

SEd *a* videamus,an ius dicenti obtemperare tenearis,à quo propter grauamen, quod tibi illatum asseris, appellaueris, si tibi is ad docendum de grauamine, & si de ipso liquerit, ad eiusdem reuocationem audiendam terminũ præfixerit:& sanè cùm id ipsum à iudice perspiciendum sit,nec coram eo de grauamine docere,nec etiam tanquam coram iudice (cum per appellationem eius suspensa sit iurisdictio) comparere teneberis. Quòd si tantũ, vt reuocationem audias, te vocandum duxerit, licet non cõpareas, ipse tamen in termino grauamen reuocauerit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, vt prior iudex cognoscat: sed appellato sunt reficienda expensæ, quas is fecit ob appellationem. h. d.

AC veluti in potestate iudicis grauamen reuocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere: sic contrà, si is, qui vocem appellationis emisit, *b* cuius adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, tum ad iudicem, à quo prouocauit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, vt in legitimis expensis aduersario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnetur.

Ponit quàm plures casus, in quibus appellationi non est deferendum. h. d.

NOn omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam siue adeò sit vaga, & generalis, ut incertitudinem afferat, siue quòd omisso medio sit interposita, à parte opponatur, causa nõ deuoluetur. Idem iuris est, si super notorio crimine, vel de quo quis in iure confessus fuit, prouocetur: nec enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant à correctione sui prælati. Nec à iudice seculari sedi Apostolicæ non subdito appellatur ad Papam. Et qui non defert legitimæ appellationi, punitur. h. d.

ET ideo nec regulares, cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra regularem prælati sui, vel capituli disciplinam appellabunt, sed quod sibi pro salute iniungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi deferendum erit, *c* cùm à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni non subiicitur, ad Apostolicum appellatũ fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alioqui is, qui legitimæ appellationi etiã de minima causa interpositæ non detulit, Canonicis pœnis coercendus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri. h. d.

LIcet autem prouocatione Canonicè à partibus interiecta, iudicis, à quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitùs conquiescat, si *d* tamen is, qui ab ordinario appellauit, super alia causa coram eodem conueniatur, præsertim pro graui & manifesto crimine appellationis obtentu, quo minùs Canonica censura puniatur, effugere non potest.

Innouata per iudicem post diffinitiuam sententiam, à qua appellatum fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata. h. d.

INterposita ergo à diffinitiua sententia appellatione, non solùm post eam innouata *e* debent per iudicem appellationis penitus & ante omnia reuocari: (exceptis tamen casibus, in quib. iura post sententiã prohibent appellare) sed etiam ea omnia, quę medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innouari, perinde ac si post appellationẽ innouata fuissent.

Attentata post appellationem diffinitiuam non reuocantur, nisi primò de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

ILla *a* verò, quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, reuocari nõ debent, nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium deuolutum, inhibeat Canonicè iudici, à quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim, quidquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, est per appellationis iudicem ante omnia in statũ pristinum reducendum, licèt eandem causam non esse veram contingat.

Non refert, quid ex æquipollentibus fiat, & facta plus operantur, quàm verba. h. d.

APpellasse autem dicetur non solùm is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto prouocandi propositum declarauerit. Vnde rescriptum *b* est, eum, in quem post iter ad sedem Apostolicam arreptum excommunicationis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cùm plus sit facto, quàm verbo prouocare. Idem & in eo responsum est, *c* qui licet ex simplicitate fortè verbum appellationis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cùm molestaretur, Romani Pontificis protectioni subiecit.

Iustus metus excusat adeò, quòd non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit. hoc dicit.

IS quoq;, *d* quem quo minùs appellaret, iustus metus impedierit, ad appellationis beneficium conuolasse reputabitur, dum modò infra tempus, quo licitè prouocatur coram iudice, à quo appellasse vellet, vel si ipsius copiã habere nequiuerit, corã probatis viris cõtestatione super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatæ est facienda. h. d.

QVod *e* si à pluribus iudicib. appellandum fuerit, quia nõ semper facilè eorum præsentia simul haberi posset, coram maiori parte ipsorum appellare, & Apostolos separatim petere licebit, valebitq; hæc appellatio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellato ignoranti intimatio legitimè facienda erit.

Si vnus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis, prodest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. hoc dicit.

IDem ex contrario, *f* si plures sententia condemnati fuerint, & vnus solus ad appellationis beneficium cõuolauerit, istius victoria cęteris quoq; suffragabitur, si communi iure iuuentur, idemq; negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committatur plures articuli connexi, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis, hoc dicit.

IAm dubitari poterit, si ex pluribus *g* articulis vnis precibus comprehensis in vno tantum contingat appellationẽ vetari, vtrùm appellatio teneat, si super aliis prouocatum fuerit: & cùm delegantis hæc sit intentio,

---

a *c. si à iudice. eo. tit. in 6.* b *ca. interposita §. ille. extra eod. tit.* c *c. si duob. §. fi. extr. eo. tit.* d *can. ad hæc. ext. eo. & c. præterea. el. primo eod. tit.* e *c. non solum eo. tit. in 6.*

a *d. c. non solùm § illa. eo. tit. in 6.* b *c. dilecti filij el secundo. extr. eod. tit.* c *c. ad audientiam. extr. eod. tit.* d *c. fin. extr. eod.* e *clement. 1. eod. tit.* f *cap. pen. extr. eod. tit.* g *c. secundo requiris. extr. eod. tit.*

vt de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iusti tia suum consequatur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: cæterùm *a* quoties clausula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minimè contingentia, tantùm præmissa complectitur, nisi forte & in fine literarum prædicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non tutus partibus assignatur, vel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota. h. d.

INterdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, vt decretum est in *b* eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: nisi enim locum idoneum iudices assignent, non erit propterea appellationis remedium interclusum, quòd appellatione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cùm sentẽtia fertur iniqua: licet enim causa appellatione remota commissa fuerit, sententiæ tamen stari non debet, si iniquitatem contineat manifestam.

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta, hoc dicit.

ILlud tam iudiciali appellationi, quàm ei, quæ extra iudicium interponitur, commune est, quod *c* huiusmodi appellantibus annus, & ex iusta causa biennium à die appellationis interpositæ indulgetur: quo temporis spacio & prosequi, & finire appellationis causam compellendi erũt: alioqui si per negligentiam * appellantis hoc temporis spacium fluxerit, adeò causa deserta censebitur, vt etiam si appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propterea minùs in rem iudicatam censebitur transisse sententia à qua fuerit appellatum.

Tenet casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. hoc dicit.

QVandiu *d* tamen per compromissum, vel aliàs de partium expresso consensu differtur prosecutio, tempus ad prosequendam appellationem ab homine, vel à iure præfixum minimè currit appellanti, nisi fortè iudex ex dilatione periculum imminere videns, in illa procedi præciperet.

Tempus datum à iure ad prosequendam appellationem, potest breuiari per iudicem ex causa. h. d.

ET licet anni, vel biennij spacium appellantibus indulgetur, poterit tamen iudex à quo, secundùm locorum distantiam, *e* personarumq; & negotij qualitatem breuius tempus moderari, intra quod si is, qui appellauit, causam appellationis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Coget ergo iudex partes appellatione non admissa, *f* vt vel appellationem interpositam prosequantur, vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendæ appellationis. h. d.

SVperior *g* quoq; iudex si ex dilatione viderit imminere periculũ, potest & debet neutro appellationem prosequente, vt periculũ euitetur, occurrere: putà si à sententia lata super confirmatione alicuius electi prouocatũ fuerit, & vtraq; pars velit etiam ad annum appellationis prosecutionem differre, potest vtiq;, imò debet is, ad quem appellatum fuit, prouidè terminum moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellationem datur plus, quàm biennium. hoc dicit.

ACcidit tamen aliquando, vt non per annum, vel biennium, sed etiã vlterius causam appellationis alicui prosequi concedatur, vtputà si quem per impotentiam *a* prosecutionem omisisse constiterit, vel cum iudici ex proprio officio super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminum prosequendæ appellationis breuiare, non prorogare. h. d.

PArs quoq; interdum sibi prosequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cùm hoc gratia litium citiùs expediendarum indultum fuerit, iuris terminus à parte præueniri, non prorogari poterit, sicut nec in vna causa tertiò prouocari licebit.

Confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacificè possessa facit vt quis non possit conuenire absq; mandato sedis Apostolicæ. h. d.

POstremò sciendum est, quòd si sententiam appellatione suspensam, antequã ipsius appellationis causa commissa fuerit, vel laudum cõtra iuris, vel compromissi formã latum Apostolico rescripto in forma communi confirmari obtentum fuerit, talis cõfirmatio nec appellationi præiudicium afferet, nec inualidum laudum vllo firmitatis robore muniet. Nam etiam si ante latam sententiam litigiosæ rei confirmationẽ ab Apostolica sede quis impetrauerit, non propterea minùs de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quanquã si rem pacificè quis possedisset, cùm inde confirmationem obtinuit, non erit licitum iudici de quæstionem postmodum exorta absq; mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit, quod per falsi suggestionem fuerit elicita.

DE RESTITVTIONE IN INtegrum.

TITVLVS XVIII.

Minor & Ecclesia restituuntur aduersus sententiam, etiam à sede Apostolica latam. h. d.

ADhuc autem iis, qui appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, *b* si se prolatione sententiæ grauiter læsos conquerantur, & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeò obtinet, vt etiam si ab Apostolico *c* sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur, *d* Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cùm aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu grauium necessitatum aliquid ordinauit.

Restituitur Ecclesia aduersus quamlibet læsionem, etiam aduersus aliam Ecclesiam. h. d.

SEd si non sententia, sed vel contractu, *e* vel confessione, *f* vel probationis omissione, vel temporis fluxu *g* ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solùm contra priuatos homines, sed etiam aduersus aliam ecclesiam. *h*

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, vt dictum spacium prorogetur. h. d.

SEd *i* siue sententia, siue contractu, vel aliter se læsam prætendat ecclesia, & propterea se ad beneficiũ restitutionis in integrũ admitti postulet, si quadriennij spacium à die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi præuaricationis, vel manifestæ

a *c. inquisitioni tuæ. ext. eod. tit.* b *ea. ex part. tua el. primo. ext. eod. tit.* c *ca. cùm si Romana. ext. eod. tit. can. & quæ. 2. quæst. 6.* * *clemen. pen. de appellat.* d *clem. quamdiu. eod. tit.* e *can. cum sit Romana. ext. eod. tit.* f *c. ad hæc. el. 3. ext. eod.* g *c. oblata. §. superior. ext. eod.*

a *cap. ex ratione extr. eod.* b *cap. 1. cap. ex literis & cap. seq. extr. eod.* c *can. tum ex literis. eod. tit. extra.* d *d. c. tum ex literis. §. nos. versic. præsertim.* e *can. 1. extra eod.* f *can. 2. eod. tit. in 6.* g *clem. vni. eod. tit.* h *ca. auditis. extrauag. eod. tit.* i *can. 1. eod. tit. in 6.*

fraudis

fraudis probetur ſuper hoc interueniſſe commentum, aut alia cauſa ſubſit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendum mouere debeat. Et *a* ſi tempore læſa aſſeratur, non fiet reſtitutio, niſi ad tantum temporis, in quantum ſe læſam eſſe, legitimè probauerit.

Reſtitutio in integrum ſemel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, niſi duobus caſibus hic contentis. hoc dicit.

QVòd ſi ſemel *b* reſtitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit pręter quàm ad appellationem omiſſam, non erit eidem amplius concedenda, niſi nouis defenſionibus ad huiuſmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando poſſunt de reſtitutione in integrum cognoſcere. hoc dicit.

HViuſmodi *c* verò reſtitutionum cauſæ ſolùm coram iudicibus ordinariis adminiſtrationem habētibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: ſiue hoc ipſis delegatis ſpecialiter demandatum fuerit, ſiue commiſſo eis negotio, huiuſmodi quæſtionem incidere cōtingat. Delegati verò ab Ordinariis, qui adminiſtrationem nō habent, ſed tantummodò iudicandi facultatem, ſiue arbitri, de his cauſis cognoſcere nequeunt, niſi coram eis incidenter motæ fuerint.

a *cle. vni. eo. tit.* b *c. fin. eo. tit. ext.* c *c. pen. ext. eo. tit.*

Per querelam & ſupplicationem retractatur ſententia. Et ſub qua forma ſupplicatio porrigatur. h. d.

PEr ſupplicationem *a* quoque Principi porrectam, aut per querelam appellationis remedio deſtitutis ſubueniri ſolet. Erit autem ſupplicatio intra decē dies poſt ſententiam offerenda: quo ſubſecuto ſententia nō aliter executioni mandabitur, quàm ſi victrix pars idoneam fideiuſſionem præbuerit, tantum reſtituēdi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, ſi legitima retractatione ſentētia reſoluatur. Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur, executio ſententiæ ſine fideiuſſione procedet, retractationis iure illi ſeruando, qui ſe grauatum putauerit, vt intra biennium ſupplicare valeat.

a *gl. in verſ. ſupplicauit. c. ex literis. extraua. eo. tit.*

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS, DENVNCIATIONIBVS, ET INquiſitionibus.

TITVLVS PRIMVS.

Criminalia Iudicia non habent aliquid ſimile cum Ciuilibus. Et inſtituuntur per Accuſationem, Denunciationem, & Inquiſitionem. Et accuſationem inſcriptio, denunciationem charitatiua monitio prædicere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA Iudicia nihil fermè ſimile habent cum cæteris Iudiciis, de quibus proximè locuti ſumus: magna que diuerſitas eorū eſt, & in inſtituendis, & in exercendis. Inſtituuntur autem aut per Accuſationem, aut per Denunciationem, aut per Inquiſitionem. Per Accuſationem, cùm ſolenni præcedente inſcriptione *a* per Accuſatorem Rei crimen ad Iudicem defertur. Per Denunciationem, vt cùm nulla pręcedente inſcriptione, ſed tantùm charitatiua monitione ad Iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cùm in modum Accuſationis, crimen obiicitur, eſt inſcriptio neceſſaria non cùm in modum Denunciationis: quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad correctionem eſt denunciatio facienda.

a *canon. qui crimen 2. quæſt. 8. & c. ſuper his in princip. extr. eod.*

Accuſator non probans obiectum crimen, tenetur ad pœnam talionis, niſi ſuam innocentiam purgauerit: & interim dum purgat, eſt ſuſpendendus. h. d.

ACcuſator igitur, ſi legitimis deſtitutus ſit probationibus, eam pœnam *a* debet incurrere, quam ſi probaſſet, reus ſuſtinere debebat. Denūcians verò licet ad talionem non teneatur, ſed tamen *b* in probatione deficiat, donec ſuam purgauerit innocētiam, & ab officio & beneficio ſuſpendendus erit: vt cæteri ſimili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non proſiliant.

a *canon. qui non probare, 2. q. 3. & can. qui crimen. 2. q. 8.*
b *c. 2. extr. de calum.*

Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d.

PEr inquisitionē criminale iudicium instituitur, cùm præcedente diffamatione, *a* ac quasi denunciante fama, de crimine Iudex inquirit. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio: vt sicut ad accusationem legitima præcedere debet inscriptio, & *b* denunciationē charitatiua monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio *c* præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quòd non præcesserit fama inquisitionem. h. d.

SI quis *d* tamen, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo prætextu confessionem suam impugnare contendet, quòd super eisdem criminibus non fuerit ante diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit h. d.

IDem etiam erit, *e* si is, cui contra te commissa super certis criminibus fuerit inquisitio, te præsente, nec quicquam super hoc excipiente, infamiæ inquisitione omissa ad veritatem eorundem criminum inquirendā processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quòd non fuit de infamia primitùs inquisitum, vlterius impugnare poteris.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. hoc dicit.

ACcidit autē interdum, vt alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, vt putà, *f* cùm quid obiicitur, vt quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.

Non est necessaria inscriptio, si crimen obijciatur, vt quis ab officij vel beneficij assecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

SEd *g* an, si propterea crimen opponatur, vt quis à promotione officij, vel beneficij assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obiiciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit, non tamen iam promotum deiicit. Post cōfirmationem verò, cùm scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento deiicit, ad extraordinariam pœnam secundùm arbitrium iudicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI PVRGATIONE.
TITVLVS II.

Quid sit purgatio & quotuplex. Et quòd vulgaris purgatio est penitùs improbata. h. d.

COntingit etiam interdum, vt licet aduersus criminosum nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quòd super manifesta ferè nota eidem purgatio sit indicenda. Est autem purgatio, demonstratio innocentiæ super obiecto crimine. Purgationis duæ sunt species, *h* Vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel inuenit, vel sequitur: vt, cùm aquæ frigidæ, vel candentis ferri, vel singularis certaminis quis subit iudicium: quæ cùm Deus in ea tentari videatur, meritò iussa est sacris Canonibus exulare: licet enim quosdam singularē certamē induisse diuina probat historia, nunquam tamen vt id pro lege teneatur, diuina sanxit authoritas.

Quæ sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores. hoc dicit.

CAnonica purgatio dicitur, quæ sacris Canonibus comprobata: vt cùm *a* de crimine infamatus, iurat se non esse tali crimine, vel macula inquinatū, & certa compurgatorū manus eundē à crimine immunē, & verum credere illū iurasse, ipsi quoq; iureiurādo firmat. Erunt autem compurgatores huiusmodi honestatis & opinionis, vt verisimile sit, eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare: necesse etiam est, vt eius, quem purgare intendunt, vitā & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. Et super notorio non est indicenda purgatio. h. d.

QVicunque *b* verò in Canonica purgatione defecerint, perinde puniendi sunt, atq; si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitimè conuicti, vel confessi fuissent: nisi tamen aliud iudicantis æquitas statuendum duxerit. Planè super notorio *c* nulli erit indicenda purgatio, sed tantùm condemnationis promulganda sententia: cùm patrati sceleris euidentia, neq; accusatoris clamore indigeat.

Criminum quædam solum Deum lædunt, quædam etiam homines. hoc dicit.

CRiminum autem quædam diuinæ maiestatis læsionem continent: quædam verò & hominibus damnum irrogāt. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc fermè habentur, simonia, hæresis, schisma, apostasia, sortilegium, maledicentia, sacrilegium. Hominibus verò læsionem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, vsura, falsum, iniuriæ: de quibus distinctiùs, sed tamen breuiter videamus.

DE SIMONIA.
TITVLVS III.

Quid sit simonia, & vnde dicta. hoc dicit.

SImonia *d* nihil aliud est, quàm studiosa voluntas, siue cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis vel spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem à Simone mago, qui primus huius detestandi sceleris author fuit.

Simonia aut est simplex conuentionalis, aut realis. Et realis subdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem hoc dicit.

SImoniæ duplex est species. Nam aut est conuentionalis, aut mentalis. Conuentionalis est, cùm aut aliquid datum est, vel de danda in posterum tractatus intercesserit, & cōuentio. Mentalis est, cùm nullum quidem intercessit factum, *e* sed sola praua dantis, aut recipientis mens & intentio concurrit: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cuiuscunq; muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur, quidquid homines habent in terra. hoc dicit.

COntrahitur *f* autem simonia, non modò cùm pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacitè vel expressè conuentū fuerit: verum etiā cum dans à lingua, vel obsequio recipientis munus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere excutere debeat, id tūc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non solam pecuniam nullam, sed nec humanū obsequium, aut gratiam ali-

a *c. qualiter & quando. el. extra eod.* b *cap. 2. extr. eod.* c *c. inquisitionis. §. tertia vers. ad hæc ext. eo.* d *cap. 1. eo. tit. in 6.* e *c. fin. eo. tit. in 6.* f *c. super his. §. cum aut. ext eo. tit.* g *d. c. super his. §. cū aūt. ext. eo. tit.* h *gl. rub ex. de pur. vulg.*

a *cap. quotiens extr. de purg. can. & can. mennam eod. tit.* b *c. cum lex vbi gl. & c. inter sollicitudines. extr de purg. Canon.* c *c. pen. ext. dict. tit.* d *gl. 1. in sum. 1. q. 1.* e *ext. com. 2. eod. tit.* f *gloss. 1. in sum. 1. q. 1.*

quam

quam requirit. Et ficut pro manus impofitione nō debet Epifcopus, *a* ita nec minifter, nec notarius, in ordinatione, pro voce, vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam verò hoc loco accipiemus, quicquid homines habent: hoc enim nomine ideò omnia cōtinentur, quia antiqui, quidquid fermè habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo fimonia, cùm quis facra quodammodo in commercium deducit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur fimonia. h. d.

SEd *b* & tunc quoq; fimonia committi dicitur, cùm quid pro perfonis ecclefiafticis deducendis in fedē, vel facerdotibus inftituendis, aut fepeliendis mortuis, feu pro nubentiū benedictionibus, accipitur. Is quoq; qui pro electione præmia largitur, quia per electionem peruenitur ad confecrationem, perinde fimoniacus habebitur, ac fi pro confecratione munera dediffet.

Simoniacè dicitur quis electus, etiamfi quid ignorante eo datum fuerit, vel promiffum. h. d.

NEc diftinguemus, *c* fciente, an ignorante eo, qui promiffionis, vel dationis alicuius interuētu poftmodum electus fuit, promiffum quid, vel datum fuerit: quamuis enim electus tempore dationis, vel promiffionis confcius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Epifcopus non poteft difpenfare cum electo fimoniacè, licet ignoranter, fed benè fuper afferuatione beneficij fimplicis, præuia tamen refignatione. h. d.

SEd videamus, an poft reprobatam electionem cum eo fuper prælatione, ad quā quis fic electus fuerit, poffit epifcopus difpenfare: & cōftitutum eft, non poffe: quamuis *d* circa eum, qui per fimoniacam prauitatem fimplex beneficium recipit, poft liberam refignationem epifcopi difpenfatio toleretur.

Datum in difpendium eligendi, vel illo etiam reclamante, non facit electionem fimoniacam. h. d.

PLanè fi conftet eos, qui quid dederint, vel promiferint, *e* quòd per fraudem in difpendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipfo non modò ignorante, fed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, fecuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contingeret, quòd factum infidias inimico parantis innocenti damnofum exifteret, & vir malus de fraude fua commodum reportaret.

Simoniacè ordinans cum fuo ordinato & Clerico mediatore eft deponendus, laicus verò mediator excommunicatur. hoc dicit.

AC veluti variis modis fimoniaca labes committitur, fic etiam variis pœnis fimoniacos percelli, admonendi fumus. Nam fi quis, vt ordinetur, pecuniam Epifcopo obtulerit, *f* & qui turpiffimi lucri commodo fancti Spiritus gratiam vendere *g* tentauerit, amiffionis proprij gradus periculo fubiacebit: & qui ordinatus eft, à dignitate, quam pecuniis acquifiuit, erit prorfus alienus. Si quis verò *h* tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, fiquidem Clericus, erit à proprio gradu deiiciendus: fi verò Laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus à fimoniaco non fimoniacè, & fimoniacè non fimoniacus ordinem conferens, non funt deponendi. h. d.

HAec tamen de illis intelligere non oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excufat violentia, fed fimoniaci fimoniacè ordinati, vel ordinatores exiftunt. Cæterùm fi quis à fimoniaco quidem, non tamen fimoniacè, ordinem fufceperit, aut fimoniacè non fimoniacus ordinem cōtulerit, mifericorditer in ecclefia fuftinēdi erunt: hos enim facit fimoniacos, non reatus criminis, fed ordinatio, vel fufceptio fimoniaci.

Beneficiū confecutus fimoniacè p accufationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquifitionem verò priuatur quidem beneficio, fed poft peractam pœnitentiam in fuo ordine permittitur miniftrare. h. d.

QVòd *a* fi non ordinem quis, fed beneficium ecclefiafticum data pecunia cōfecutus fuerit, multum intereft, per accufationem, an per inquifitionem quis conuictus fuerit. Primo enim cafu non folùm ecclefia priuandus, verùm etiam honore facerdotij prefbyter fpoliandus erit: pofteriore verò, poftquam ab ecclefia, quam fibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pœnitentiam egerit, in fufceptis ordinibus miniftrare permittendus erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentum Ecclefias funt confecuti, poft liberam refignationē poteft difpenfari. h. d.

QVinimò *b* qui paruuli parentum cupiditate ecclefias per pecuniam funt cōfecuti, ob paternum factum non modò à facris ordinibus non funt remouēdi: verùm etiam poftquā eas omnino dimiferint, fi Canonicè in eifdem viuere voluerint, pro magna mifericordia fuftineri poterunt.

Idem iuris eft de accefforio, quod de principali. h. d.

NEc obiiciat quis, non confecrationes emiffe fe, fed quæ ex cōfecratione proueniāt. Nam ficut anima fine corpore corporaliter viuere nō poteft, fic corporalis ecclefia, vel dignitas, & ordo ecclefiafticus fine reb. corporalibus parum proficiet. Quifquis igitur eorum alterum vendit, fine quo alterum haberi non contingit, neutrum inuend tum reliquiffe intelligitur.

Quilibet admittitur ad accufandum fimoniacum. Et folus fimoniacus inter peccatores miffam non celebrat. h. d.

HVius autē criminis tanta eft labes, *c* vt etiam ferui aduerfus dominos, & quilibet criminofi admittantur ad accufationem. Item omnis peccator miffam celebrare poteft, præter quàm fimoniacus: quē adeò quilibet, vt ab ordine malè accepto remoueatur, accufare poteft, vt nec meretrix excludatur.

Oblatum fponte, vel datum gratia redimendæ moleftiæ fuper iure quæfito indebitè illatæ nō inducit fimoniā. h. d.

SCiendum tamen eft, nō datione qualibet, aut receptione fimoniam cōtrahi: nam fi quid fponte, purè, *d* fine pacto, & conuētione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatū, id fine fcrupulo fimoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, fi quid non fponte quis dederit, fed vt indebitè illatam moleftationem fuper quæfito iure redimat, dare coactus fuerit.

Puniuntur prælati committentes vices fuas fub annuo cenfu. hoc dicit.

DEmum fciendum eft tam Lateranenfi, quàm Turonenfi concilio ftatuēte, Canonicæ diftrictioni prælatos eos fubiacere, qui vices fuas, *e* vel Ecclefias fub annuo cenfu concedunt: quia dum facerdotium fub huiufmodi mercede venale difponitur, ad æternæ retributionis præmium confideratio non habetur.

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. hoc dicit.

PRo docendi *f* quoque licentia concedenda nullus cuiufq; confuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui fecus fecerit, ab Ecclefiaftico beneficio ftet alienus: dignum enim videtur, vt in Ecclefia fructus fui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclefiafticum profectum nititur impedire.

---

a *can.1.extr.eod.tit.* b *cap.non fatis.& cap.feq.ext.eod.tit.* c *cap.nobis fuit.ext.eo.tit.* d *ca.pen.extra de elect.* e *cap.nobis fuit.extra eod.tit.* f *can.fi quis 1.q.1.* g *can.quando Epifcopus.§.quod fi aliter.24.diftinct.* h *can.fi quis epifcopus.1.q.1.*

a *can.dilectus.vbi etiam gloff.in verf.amotos.eod.tit.ext.* b *ca.ficut tuis.§.quamuis.ext.eod.* c *cap.tanta extr.eod.tit.* d *can.tua nos.§.fi verò.extra eod.tit.* e *can.1.2.& feq.extr ne prælat.vic.fuas.* f *can.1.2.& per totum tit.extr.de magift.*

DE HAERETICIS ET SCHISMAticis, & Apostatis.

TITVLVS IIII.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. hoc dicit.

HAEretici sunt, qui vanæ gloriæ principatusque sui causa falsas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab vnitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam videatur esse diuersitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, vt ab Ecclesia rectè recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorũ confiscatione, & à segestorum ãnnullatione puniuntur. h.d.

VTrumque *a* verò crimẽ atrocissimis pœnis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam schismaticos excommunicationis sententia Canones insectantur: & si nec sic resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachij secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoq; ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Hæretici, nisi hæresim abiudicauerint, omni Ecclesiastica prærogatiua nudati, tradũtur seculari curiæ puniẽdi. h.d.

IN hæresi *b* autem deprehensi, præter ꝑpetui vinculum anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prærogatiua spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquentur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendi, nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem recurrere, & errorem suum publicè abiurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici verò, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi.

Bona hæreticorũ post latam sententiã confiscantur. h.d.

BOna quoq; *c* damnatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs adempta, confiscata intelligentur: aut si clerici fuerint, Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit, ante quàm super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorũ dotes vxorũ non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimoniũ cum hæreticis. h.d.

SEd & cùm alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hęresim maritorum, vxorum Catholicarum dotes *d* confiscari non debent, nisi fortè cum viris matrimonia contraxerint, quos hæreticos esse sciebant.

Etiam post mortem bona hæreticorum cõfiscantur. h.d.

POst mortem *e* quoq; ob sceleris immanitatem hæreticos pœna prosequitur: ideoque & si criminoso viuente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihil minùs ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec antè absoluuntur, quàm propriis manibus exhumauerint. h.d.

ECclesiastica *f* quoque sepultura vsqueadeò carere debent, vt si qui eosdem credentes aut fautores eorũ scienter Ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiacere debeant, nec antea absolutionis mereantur beneficium, quàm propriis manibus huiusmodi corpora extumulent & proiiciant: locus autem ille perpetuò carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico vsq; ad secundum gradũ, ab hæretica vsq; ad primũ, non possunt habere beneficiũ Ecclesiasticũ, nisi pater aut mater decesserint emendati. h.d.

SEd *a* & eorum filij ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi nõ erunt: quod quidem per paternam lineam vsque ad secundum gradum, per maternam verò vsque ad primum tantùm extenditur. Cùm enim secundùm legitimas sanctiones reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis eorum filiis vita solummodò ex misericordia conseruetur, quantò magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honorib. debent spoliari? cùm lõgè sit grauiùs, æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Hoc *b* tamen intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ vnitati reincorporatos esse constiterit.

Qui receperũt pœnitentiã Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abiurationẽ verò relapsi nõ sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari: eis tamen non negatur sacramentum pœnitentiæ. h.d.

SEd videamus, qui, & quando incorporari debeant: & constat eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptauerint, eamque vel perfecerint, vel humiliter prosecutioni eius insistãt, recipiendos esse. Idem iuris est, si pœnitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamẽ crimini obnoxij ad eam recipiendam parati fuerint. Quòd si qui post *c* abiurationem erroris, vel postquam se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine vlla penitùs audientia relinquendi erunt: licet si postmodũ pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apperuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ deneganda.

Quando quis dicatur relapsus. h.d.

RElapsi autem intelligendi sunt, non solùm ij, quorũ ante abiurationem crimen plenè probatũ fuerit, verùm etiam *d* ij, qui postquam accusati, vel vehemẽter suspecti semel hæresim in iudicio abiurauerint, & postmodum in eandem iterum reincidant. Planè si ex modica & leui suspicione semel quis abiurauerit, reincidens, quanquam ex hoc sit grauiùs puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in vno articulo, si pòst sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h.d.

IS verò, *e* qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in vno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abiurauit, si deinde in aliam etiam hæresis speciẽ, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento cõmittat, vt relapsus in hæresim, iudicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorduerint, condemnantur tamquam hæretici. h.d.

QVi *f* verò inuenti fuerint sola suspicione notabiles, ob eam quantumuis vehementem de tam graui crimine condemnandi non erunt, sed nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & vsque ad satisfactionem ab omnibus euitabuntur, & si per annum in excommunicatione persticerint, velut hæretici condemnabuntur.

---

a *cap. 1. & ꝑ totum tit. de schismat. in 6.* b *c. ad abolendam. & c. excomunicamus. §. 1. extr. eod. tit. hær.* c *ca. cum secundum, eod. tit. in 6.* d *c. decreuit. de hæret. in 6.* e *c. accusatus. §. pen. eod. tit. in 6.* f *c. 2. in prin. eod. tit. in 6.*

a *c. statutum. eod. tit. in 6.* b *d. c. statutum. §. hoc.* c *ca. super. eo. tit. in fi.* d *c. accusatus in prin. eo. tit. in 6.* e *d. c. accusatus. §. 1. eo. tit. in 6.* f *c. cũ contumacia. eo. tit. in 6.*

Plure

Plura ſpecialiter inducta ſunt in cauſa hæreticorum, & proceſſu contra eos. h.d.

PLura *a* quoq; ad hoc atrociſſimum crimen vindicandum ſpecialiter & præter ordinarias Iuris regulas inducta ſunt, tam circa iudicium & proceſſum inſtituendum, & teſtium depoſitiones, & carcerum cuſtodiam, & immurationis pœnā: quàm etiam contra fautores, receptatores & defenſores eorum, vt clarè ex lectione ſacrarum conſtitutionum apparere poteſt.

Apoſtatæ qui ſint, & quotuplex Apoſtaſia: & qua pœna puniantur Apoſtatæ. h.d.

Et hæc eſt tertia pars principalis huius tituli.

APoſtatæ ſunt, qui à ſtatu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam ſe tenere profeſſi ſunt, temerariè recedunt. Apoſtaſiæ *b* triplex eſt ſpecies: alia enim eſt perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apoſtaſia perfidiæ eſt, cùm qui à fide recedunt: vtputa, cùm Chriſtiani effecti in Chriſti fide præuaricantur, *c* & ad Iudaicos, vel alios deteſtabiles ritus ſe conuertunt. Apoſtaſia inobedientiæ eſt, *d* cùm quis præceptum ſuperioris ſui ſponte tranſgreditur, ſiue patrum regulis, vel conſtitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apoſtaſia eſt, cùm quis ab ordine ſuo, *e* ſiue aſſumptæ religionis recedit. Apoſtatas autem ſacri Canones tam inter infames *f* deputant, quàm etiam excommunicationis & aliarum pœnarum vinculis innodandos eſſe præcipiunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICis, & Sacrilegis.

TITVLVS V.

Inquiſitor hæreticæ prauitatis nō poteſt procedere cōtra ſortilegos, niſi ſortilegium expreßè cōtineat hæreſim. h.d.

SCiendum eſt, hæreticæ peſtis inquiſitores de diuinationibus & ſortilegiis, niſi hæreſim ſaperēt manifeſtè, ſeſe intromittere non debere, nec talia exercentes poſſe punire, ſed eos ſuis debere iudicibus puniendos relinquere, cùm negotium fidei, quod ſummè priuilegiatum eſſe conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui ſint ſortilegi: & quod ab eccleſia ſint omnino eiiciendi. hoc dicit.

SVnt autem *g* ſortilegi, qui prætextu religionis per quaſdam ſortes diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunq; ſcripturarum inſpectione facta, futura promittunt. Ariolorum *h* igitur, aruſpicum, incantatorum, & omnium ſortilegorum artes, cùm ſint ex quadam peſtifera ſocietate dæmonum atq; hominum quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitùs ſunt ab eccleſia eliminandæ, & ſuperſtitioſi artifices, niſi per pœnitentiam reſipiſcant, perpetuo anathemate feriendi: & ſi clerici ſint, degradandi.

Si blaſphemus iniunctam ſibi pœnitentiam peragere recuſet, & viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arcebitur, & mortuus Eccleſiaſtica carebit ſepultura. h.d.

DIuerſa eſt pœna maledicorum: *i* nam ſi quis in Deum, vel aliquem ſanctorum linguam in blaſphemiam publicè relaxare auſus fuerit, pœnæ, iuxta Gregorianæ conſtitutionis tenorem, ſubdendus erit: quam ſi recipere, & pœnitentiam peragere recuſauerit, & eccleſiæ eidem interdicetur ingreſſus, & in obitu eccleſiaſtica carebit ſepultura.

Sacrilegi variis pœnis puniuntur. h.d.

SImilibus, interdumq; acrioribus vrgētur pœnis, qui in ſacrilegij crimen incidunt, & eccleſias incendere & violare minimè verentur: nam pro modo ſceleris admiſſi, facinoriſq; perpetrati, niſi plenè ſatisfecerint, aut de ſatisfaciendo plenam ſecuritatem exhibuerint, nūc pœnitentiæ beneficium ſacrilego penitùs denegatur, nunc anathemate vincitur, nūc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depoſitionis animaduerſione coercetur: aliquando etiam pecuniaria pœna mulctabitur.

Conſentiētes ſacrilegis, & ſacerdotes ipſis pœnitentiā dantes, vel ſepulturæ eorum interuenientes, vel ab eis eleemoſynas recipientes, pari pœna cum eis puniūtur. h.d.

NEc ſolùm talib. pœnis illi plectendi erunt, qui ſacrilegium admiſerint, ſed etiam cōſentientes eis. Presbyteri quoq;, vel clerici, qui in vita, vel morte ſacrilegis pœnitētias dare, aut ſepulturæ intereſſe, vel eorum eleemoſynas accipere auſi fuerint, ſiue rapinę participes inuenti fuerint, eccleſiaſtico beneficio priuati ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerū, quàm perſonarum. Et qualiter intuitu rerum. h.d.

SAcrilegium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, quàm perſonarum. Rerum *a* vt cùm quis ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro, vel non ſacrum de ſacro aufert. Sed & ſi non de ſacro aliquid ablatum fuerit, ſed intra certos paſſus, qui in circuitu eccleſiæ ſunt, adhuc ſacrilegium committi dicitur.

Ratione perſonarum committitur ſacrilegium, cùm quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet. h.d.

PErſonarum ratione ſacrilegium perpetratur, cùm quis in clericum, vel monachum violentas & impias manus *b* iniicit: vel cùm perſonæ Deo dicatæ per coitum appetuntur: de quibus infrà ſua loco latiùs dicturi ſumus.

DE FVRTIS.

TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita vſurpatio continetur: & fures promoueri non poſſunt, imò promoti, deponuntur, & ſi ſint incorrigibiles, debent excommunicari, & ſi occiſi fuerint in furto, non eſt pro eis orandum, niſi ante mortem ſint confeßi. h.d.

FVrti quidem nomine omnis illicita vſurpatio alienæ rei concluditur: ſed nunc de iis tantùm agimus, quæ ſpeciali nomine deſtituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non ſolùm ſeculares leges, verùm etiam Canones acriter inſectantur: nam nec ad ſacros ordines promoueri, niſi ſecundùm ea, quæ ſuprà primo libro diximus, & promoti ab iiſdem deiici, & ſi depoſiti incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum poteſtati ſeculari tradi debent. Et ſi, *c* dum furtum committitur, occiſi fuerint, pro eis minimè orandum erit: quamquam ſi comprehenſi, aut vulnerati confeſſi fuerint, communio eis non ſit deneganda.

Furtum committentes ob neceßitatem mitiùs puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furiorum ſunt conſcij. h.d.

SEd hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla neceſſitate adacti furtum commiſerunt. Cæterùm ſi quis propter neceſſitatem *d* cibaria, veſtem, vel pecus furatus fuerit, longè mitiori pœna puniendus erit. Nec fures ſolùm ſuprà dictis pœnis tenentur, ſed ii quoque, *e* qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furtorum conſcij fures quærentibus poſſeſſoribus non indicant.

a *in 6. & clem.* b *gloſſ. 1. c. 1. extra de Apoſta.* c *can. non poteſt. 2. q. 7.* d *c. 2. & ca. illud. extr. de maior. & obedi.* e *can. fin. diſtinct. 50. & c. 1. extr. de Apoſt.* f *can. infames 6. quæſt. 1. gloſſ. in c. 1. de tempo. ord. in 6.* g *can. 1. 26. quæſt. 1.* h *ext. de ſortileg. & 26 quæſt. 1. 2. 3. 4. & 5.* i *c. 2. extra de maled.*

a *can. quiſquis. § ſacrilegium. 17. quæſt. 4.* b *canon. ſi quis contumax. § ſacrilegium. 17. quæſt. 4.* c *can. 2. extra eod.* d *canon. ſi quis propter. extra eod.* e *can. qui cum fure. eod. titul. extra.*

DE VSVRIS.
TIT. VII.

Vsura quid sit, & vnde dicta: & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, vsuras committit. h.d.

VSura est, quidquid vltra sortem mutuatam percipitur: dicta ab vsu, quia scilic. pro vsu pecuniæ recipitur. Vnde *a* & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expensis de fructibus iam perceperit, si eandem debitori restituere recuset, & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio vsurarum committitur crimen.

Pœnæ vsurariorum sunt, infamia, excōmunicatio, beneficiorū & officiorū & ecclesiasticæ sepulturæ amissio. h.d.

MVltiplicibus autē pœnis sacri Canones vsurarios insequuntur: nam præter iniustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem *b* admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si clerici fuerint, *c* tam officij, quàm beneficij ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub pœnis Gregoriana *d* constitutione comprehensis, manifestis vsurariis aut locabit domus, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, ecclesiastica carebunt sepultura.

Licet quis de vsuris satisfieri mandet per hæredem, non tamen est tradendus ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum: & contrà faciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta vsurariorum non valent. h.d.

ET id adeò obtinet, vt *e* etiam si morituri in vltima voluntate de vsuris satisfieri expressa quantitate, vel indistinctè mandauerint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorem satisfactum fuerit, ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicunque verò manifestos vsurarios contra prædictæ sanctionis formam tumulare ausi fuerint, pœnæ Lateranensis concilij contra vsurarios promulgatæ subiiciendi erunt. Testamenta *f* quoq; ab eisdem facta, aliter quàm secundùm dictæ constitutionis formam non valebunt, sed ipso Iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, vt postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restitui possint vsuræ, erogandæ sunt in pauperes: & paupertas excusat à restitutione. h.d.

NEc quicquam *g* proficiet, quòd quis pro captiuis redimendis, vel eleemosynis dandis sese vsuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum vsurario dispensari poterit, cùm pro vita alterius nec mentiri quidem, nedum rapere liceat. Planè si nec ij, à quibus quis vsuras extorserit, nec illorum sint hæredes superstites, non solùm pauperibus vsurarum nomine acceptum erogare poterit, verùm etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas euidenter excuset.

Non solùm fœneratores, sed etiam illorum hæredes debent vsuras restituere, nulla obstante appellatione. h.d.

NEc is tantùm ecclesiastica districtione extortas vsuras restituere cogendus erit, qui fœneratus est, verùm etiam *h* filij, & quicunq; extranei hæredes, qui omnes super vsuris conuenti nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

Iudex fœneratori potest p̄cipere sub pœna excōmunicationis, tam ne vsuras exigat, quā vt exactas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis vsuris. h.d.

SEd & si quis sub vsuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis fœneratori iurauerit, *i* adhuc Iudex vsurarios per censuram ecclesiasticam compellere poterit, tam vt ab earum desistant exactione, & iuramētum remittant, quàm etiam, vt exactas restituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reportare.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis, aliàs excōmunicantur modo quo possunt. h.d.

IVdæi *a* quoque, si à Christianis quocunque prætextu graues immoderatásue vsuras extorserint, & per seculares principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato grauamine competēter satisfecerint, ab vniuersis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quàm in aliis per excommunicationis sententiam eis omnimoda communio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h.d.

SVnt tamē casus in quibus aliquid vltra sortem absque vitio vsurarum licitè recipitur: vtputà, si clericus ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hîc in sortem fructus tenebitur computare. Idem si terra non sit beneficij alicuius ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus Iure dominij directi pertinere noscatur. Idem, *b* si possessiones pro non numerata dote genero à socero pignori obligatæ fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda, pignoratarum possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est vsurarius rem emens minùs iusto pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus vel minus est res valitura, vel aliter dubius euentus vsurarum suspicionem remouet. h.d.

ILle *c* quoque, qui dat decem solidos, vt alio tempore totidem sibi grani, vini vel olei mensuræ reddantur, ex hoc vsurarius censeri non debet: quia licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur.

Vsurarius est, qui à debitore recipit aliquid vltra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. h.d.

ALiud tamen Iuris est, si quis nauiganti, *d* vel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatem mutuatur, & ex eo, quòd in se mutuans periculum suscipit, aliquid vltra sortem vt recipiat, conuenit: nam hic vsurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIIS, ET ALIIS coniunctionibus illicitis.
TIT. VIII.

Adulterij appellatio est generalis: propriè tamen in nuptam committitur: & quæ sit adulterij pœna. h.d.

ADulterij generalis est appellatio: continet enim non modò alieni tori *e* violationem, sed omnem propè illicitam fornicationem. Propriè tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico, excommunicatio: in Clerico, depositio: vel in vtroque, certæ pœnitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incestus, Sodomia, & rei habitæ cum brutis. hoc dicit.

EAdem vel etiam pro Iudicis arbitrio maior, aut minor, eos manet pœna, qui incestum commiserūt: vtputà, cùm qui cōtra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel aliis eiusmodi personis impudicè adhærent: aut si cum illa, quam quis de sacro fonte susceperit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrisma e inungeretur, fornicationis scelus perpetrauerit aut cùm relicto naturali vsu contra naturā *f* more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuerit.

---

a. *ca.1.2. & c.conquæstus, extrauag.eo.ti.* b *ca.quia in. ext eo.* c *c.præterea.eo.tit.ext.* d. *c.1. & seq.eo.tit.in 6.* e *c.2.eo.tit in 6.* f *d.c.2.in fin.* g *c.super eo.vbi gl. extra eod.* h *c.tua nos ext.eod.tit.* i *c.tua dudum.ext.eod.*

a *c.post miserabilē.cum seq.ext.eo.tit.* b *c.salubriter. ext.eod.* c *c.si.Galle.ext.eo tit.* d *c.fin.in prin.ext.eo.* e *can.2.§.adulteriū.36.q.1.* f *c.clerici.ext.de excess.prælat.*

Quæ

Quæ pœna sit stuprantis mulierem & honestè viuentem, & virginem deflorantis. h. d.

QVòd si quis stuprum admiserit, multum intererit, vtrùm cum muliere honestè viuente rem habuerit, an virginē deflorauerit. Primò enim casu stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniaria etiam pœna coercendus erit: posteriore verò *a* dotata virgine eandem patre consentiente habebit vxorem: si verò pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modum dotis quam virgines accipere consueuerunt. Quòd si cōsentiente patre stuprator ipse corruptam virginem in vxorem ducere renuerit, corporaliter castigatus excommunicatusque, in monasterium ad agendam pœnitentiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

MAior *b* legum seueritas raptores cohibet: nā præter seculariū sanctionū pœnas, anathemate cum suis adiutoribus feriri, aut si Clerici sint, proprij ordinis & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

RAptus *c* autem tunc committi dicitur, cùm illa, de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi desponsatā, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in pœnas minimè incidit. Rapta quoque puella legitimè cum raptore matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta, nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cùm purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

SEd hæc de illis intelligēda sunt, qui mulierū laicarum cōsensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines *d* vel rapuerit, vel volentes matrimonio sibi sociare tētauerit, tanquā sacrilegiū admittens, pro tam nephandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla *e* prorsus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

DEmum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentiæ modus, quàm etiam alia pœna in Iudicis potissimùm reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus varijs minorem, vel maiorem pœnam statuet.

DE CRIMINE FALSI. TITVL. IX.

Qui per se, vel per alios literas Papæ falsant, excōmunicati sunt cū suis fautoribus, & Clerici officijs & beneficijs priuantur, & degradati traduntur Curiæ seculari. h. d.

ADuersus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamē cæteris acriùs Canones insectātur, qui literis Apostolicis falsis vsi fuerint. Talium enim literarum falsarij *f* cum fautoribus & defensoribus suis, anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officijs & beneficijs Ecclesiasticis perpetuò priuabuntur, ita, vt qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticum Iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundùm legitimas cōstitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legitimè punientur.

Qui falsis literis vtitur, si Clericus est, officijs & beneficijs priuatur: si laicus, excommunicatur. h. d.

MItiùs cum illis agitur, qui licet his vtantur, tamen ipsi non falsificauerunt: si enim Clerici fuerint, officijs & beneficijs Ecclesiasticis spoliandi erunt: si laici, tandiu excommunicationi subijcientur, quamdiu competenter satisfecerint. In vtrisq; tamen malitia grauiùs, quàm negligentia punietur: quod & de his, qui falsas literas impetrant, obseruabitur.

DE HOMICIDIO. TIT. X.

Assasinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocißimè punitur. h. d.

CVm non ad opera tantùm sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia quæ operibus accidunt, sint peruestiganda, sequitur, vt nō sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum verò illud atrocissimum *a* videtur, quod *Assasiniū* vulgò nuncupāt. Vnde non solùm assasini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultores & defensores eorum, & qui per eosdem quenquam interfici fecerit, aut mandauerit, dignitatibus, honoribus, officijs, beneficijs, omnibusque bonis nudatus, excommunicationis & depositionis incurret ipso iure sententiam, & tanquam Christianæ religionis hostis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus erit.

Interficiens per industriam similis est Assasino. h. d.

NOn *b* absimilis eum tenet pœna, qui licet non per assasinium, per insidias tamen & industriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punitur: secus, si ex necessitate. h. d.

QVòd si *c* quis latronem vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & siquidē furem absq; occasione comprehendere potuit, certa aduersus eum statuta pœnitentia reperitur: quòd si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate iniungenda pœna.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum præcessit. hoc dicit.

IDem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, vtputà, si quis *d* necessario insistens operi, arborem inciderit, & aliquis subtus transiens opprimatur: nam si neq; voluntate, nec vlla incidentis culpa factum fuerit, vt pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

ALia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cùm enim hos grauiter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pœnitentia.

Filius à patre, vel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur à patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet ius. h. d.

QVòd si *e* filius à patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso à potestate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expositos susceperit, aliquod in eis ius vendicare poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punitur vt homicida: secus, si id casu fieri contingat. h. d.

IS quoq;, qui vel causa explēdæ libidinis, vel odij meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potādum dederit, quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, vt homicida puniendus erit. Quanquam aliàs, si conceptus nondū viuificatus fuerit, nec vt abigeretur, quisquam dolo malo fecerit, qui abortui *f* occasionem tradidit, puniendus non erit.

a *c. 1. & seq. ext. eo ti.* b *can. 1. 36. q. 2.* c *c. pen. & fi. ext. de raptor.* d *can. 2. 36. q. 2. cum seq.* e *gl. i. d. cā. 2.* f *c. ... ad fals. ext. eo. tit.*

a *c. 1. eod. tit. in 6.* b *c. 1. extr. eod. tit.* c *c. 2 extra eo. tit.* d *canon. sæpe contingit 50. distin.* e *c. vni. extr. de infan. lang. & exposi.* f *c. sicut ex literarum, ext. eod.*

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impœnitentes moriuntur. h. d.

NOuissimè sciendum est pro his, qui quocunq; prætextu voluntariè ferro, vel veneno, vel suspendio vel quolibet modo sibi mortem inferũt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem, & Ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atq; illos, qui pro suis sceleribus impœnitentes moriuntur.

DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO.

TITVLVS XI.

Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

MIriùs *a* cum his agitur, qui in pugna, vel rixa aliquem lapide, vel pugno percusserint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto iacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percusserit, & opera eius, & impensas *b* immodicas restituet. Et generaliter, si culpa *c* tua datũ est damnũ, vel iniuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt, iure te super his satisfacere oportebit: nec te excusabit ignorantia, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam.

Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

QVòd *d* si animalia tua nocuisse proponantur, nihilominùs ad satisfactioné teneberis, nisi ea pro noxa dando damnũ passis, te ipsum velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueuerant, & quam debueras, diligentiam non adhibuisti. Diuersum statuitur in eo, qui vt damnum non contingeret, nihil omisit.

Iniuriæ inferuntur re, verbis, literis: & pœna est arbitraria, hoc dicit.

INferuntur *e* autem iniuriæ tribus modis: Re, Verbis, & Literis. Re, vt cùm manus inferuntur. Verbis, vt cùm conuicium dicitur. Literis, vt cùm in alterius vituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famosum libellum, & manifestans, pari pœna puniuntur. hoc dicit.

EO a[illegible]ius si quis famosum libellum inuenerit, & nõ statim corruperit, vel combusserit, sed eius tenorẽ dolosè manifestauerit quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS censuris.

TITVLVS XII.

Ponit continuationem præcedentium & subsequentium. h. d.

POstquam tam primo libro personarũ, quàm secundo rerum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa sunt, summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, iudiciorũ tam Ciuilium, quàm Criminalium materiam & seriem explanauimus, delictorũ & naturam & pœnas breuiter perstringentes: cùm tam ratione contumaciæ, quàm etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus, superest nunc, vt operi finem imponentes, de ipsis censuris fusiùs & distinctiùs differamus.

Quid veniat appellatione censuræ Ecclesiasticæ, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio. h. d.

ECclesiasticæ censuræ nũcupatio tria regulariter cõplectitur: scilicet Excommunicationis, Interdicti, & Suspensionis sententiam. Excommunicatio, est à communione exclusio. Interdictum Ecclesiasticum, est à certis sacramentis, & omnibus diuinis officiis & sepultura Ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio, est inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executioné impediens. Sed ne de omnibus simul tractantes, legentibus difficultatem ingeramus, distinctè de singulis differamus, ac primùm de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMVNIcationis.

TITVLVS XIII.

Minor excommunicatio à perceptione sacramentorum. Maior etiam à fidelium communione separat. h. d.

EXcommunicationum duæ sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quam quis à sacramentorum participatione conscientia, vel sententia arcetur. Maior est, per quam quis nõ solùm à sacramentorũ excluditur perceptione, verùm etiam à communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat, ac diuidit: & hæc alio nomine, *a* *Anathema* appellatur.

Excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est, cùm quis sine facto iudicis à iure excommunicatur. h. d.

RVrsus excommunicationum alia Canonis, alia Iudicis. Canonis est, qua quis ab ipso solùm Canone absque iudicis ministerio innodatur, quæ etiam alio vocabulo *latæ sententiæ excommunicatio* nuncupatur. Sciendum est enim complures esse casus, in quibus adeò quis delinquere existimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipso iure excõmunicationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus propè exemplis declarari possit, vnius tamen tantùm prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possunt absolui, nisi per Papam. h. d.

SI quis igitur *b* in clericos, regulares, monachos, professos, vel nouitios, vel conuersos violentas & impias manus iniecerit, ipso iure Canonis incurret sententiam, à qua præter quàm à Romano Pontifice, vel eius de latere legato, *c* à quoquam absolui non poterit.

Complices inferentium manus violentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur. h. d.

SEd & si manus quis violentas non iniecerit, inferẽti tamen vel author, vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit, pari pœna illum plectendum Catholica sanxit authoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata, qui cùm possunt, manifesto sceleri desinunt obuiare.

Detinens, vel duces clericos in vincula, incurrit excommunicationem latæ sententiæ, nisi faciat de voluntate suorum prælatorum. h. d.

INterdum etiam si nullam corporis læsionem clericis quis intulerit, excõmunicationis tamen pœnam non euadet: vtputà *d*, si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit, vel in vincula coniecerit, nisi tamen id de mandato faciat prælatorum, quorũ illi sunt iurisdictioni subiecti: tunc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos & ad iudiciũ violenter ducere laici poterunt: cùm hoc non ipsi, sed illi, quorum authoritate hoc faciunt, agere videãtur, dum tamen nõ amplius eorum se extendat violentia, quàm defensio clericorum exigit.

a c. 1. ext. eo. tit. b in medicos, melius. c ca. fin. ext. eo. ti. d c. fi. §. quod. ext. eo. ti. e gl. in ver. iniuria. c. fi. ext. eo.

a can. fin. 3. q. 4. b can. non dubium. extra eod. c can. ad eminentiam. extra eod. d can. nuper à nobis. extra eod. tit.

Si

Si Abbas imperet laico, vt monachum etiam cauſa diſciplinæ verberet, vterq; incidit in excommunicationem: ſecus autem, ſi imperet clerico ex cauſa neceſſitatis. h.d.

QVod autem diximus, non faciẽtes, ſed eos, quorũ ſit authoritate, quid facere videri, abſolute non procedit. Nã *a* ſi laicus, qui in Abbatis ipſius ſeruitio commoratur, eiuſdẽ iuſſu in clericum, vel conuerſum, vel monachum etiam ſubſiſtente cauſa manus iniecerit, tã qui tales verberari præcipit, quàm qui mandato verberat alterius, excommunicationis ſententiã non euadẽt. Nam ſi diſciplinæ regularis gratia id faciendũ ſit, vel Abbas id per ſe ipſum faciet, vel ſi neceſſitas vrgeat, per clericum, vel monachum id fieri iubebit.

Tam percutiens volentem clericum, quàm clericus conſentiens, ſunt excommunicati. h.d.

VOlentem *b* quoq; clericum ſi quis percuſſerit, nihilominus excommunicationis cẽſuram incurret: vt reſponſum eſt de eo clerico, qui cùm laico iniuriam intuliſſet, volens ſecundùm cõſuetudinem patriæ pro iniuria illata offenſo ſatisfacere, ſponte ſua fuſtium ſe ſubiecit percuſſionibus. Quanquam enim hæc manuum iniectio non ſit violenta, tamen iniurioſa videtur: & Canon reſpexit non tam fauorem clerici ordinati, quàm clericalis ordinis: vnde hoc caſu tam percutiens, quàm ſeipſum percuſſionibus ſponte ſubiiciens excommunicationis ſententia innodabitur.

Ponit tres caſus, in quibus percutiens clericos in Canonem latæ ſententiæ non incidit. h.d.

EX contrario accidit interdum, vt etiam pro violẽta manuum iniectione excommunicationi quis non ſubiiciatur: veluti *c* ſi clericum ſibi manus inferentem ita quia incontinenti vi refellat, vt læſionem inferat, aut in eum, quem cum vxore, matre, ſorore, vel filia turpiter ſe gerentem inuenerit, manus violentas iniecerit. Idem ſtatuitur & de eo, qui illum percuſſerit, quem probabiliter ignorabat eſſe clericum.

Interficientes clericos qui poſthabito habitu committunt enormitates, non ſunt excommunicati. h.d.

QVinimò etſi occiderit quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu ſceleribus ſeſe immiſcuerint, in odium clericalis exceſſus Canone latæ ſententiæ minimè coercebitur: fruſtra enim Eccleſiæ implorat auxilium, qui in Eccleſiam ipſam committit. *d*

Qui ratione officij vel intuitu diſciplinæ clericos percutiunt, non ſunt excommunicati. h.d.

ITem ſi qui ratione *e* officij, quod obtinent in Eccleſia, aut ſi clerici ſeniores, pueros, vel adoleſcentes in minoribus ordinibus conſtitutos diuinum turbantes officium, vel etiam ſi qui magiſterij, vel prælationis obtẽtu ſubditos & ſcholares correctionis cauſa percuſſerint, excommunicationis ſententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum eſt, qui aliquos de familia ſua, vel propinquos inferiorum graduum ſimili modo, vt ab exceſſibus prohibeantur, & ſcientia bonisque moribus informentur, corrigendos duxerint, & aliis caſibus compluribus.

Ex cauſa poteſt quis abſolui ab alio, quàm ab Apoſtolico. hoc dicit.

QVod *f* autem ſuprà diximus, ab hac excõmunicatione, ab alio quàm ab Apoſtolico, aut eius legato abſolui neminem poſſe, non eſt perpetuum. Nam ſi quis excommunicationis latæ ſententiæ vinculis innodatus, in mortis articulo conſtitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iuſtas excuſationes, ita vt ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui præſentare, licebit diœceſano Epiſcopo iuramento ſecundùm morem Eccleſiæ recepto, ſibi abſolutionis gratiam impertiri.

Ceſſante cauſa ceſſat effectus. h.d.

PEriculo *a* tamen & impedimento ceſſantibus, quã cito commode poterunt, ad ſedem Apoſtolicam ſe præſentabunt, mandatum illius ſuper negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout iuſtitia ſuadebit, ſatisfacturi: alioqui ſi id facere contempſerint, ne temerè & impunè cenſuræ Eccleſiaſticæ illudatur, ipſo iure in eandem ſententiam recident: quod generaliter conſtitutum eſt, quotieſcunq; legitima ſubſiſtente cauſa, ab alio quis, quàm ab eo, à quo alias de iure abſoluendus fuerat, abſolutionis beneficium conſecutus fuerit: & quibuſdam caſibus ſimilibus.

Si modica ſit illata iniuria clerico, vel qui intulit non prouectæ ſit ætatis, poteſt Ordinarius abſoluere eum, qui incidit in Canonem latæ ſententiæ. h.d.

ITem *b* ſi non enormis, ſed modica & leuis iniuria fuerit clericis irrogata, inferens per Epiſcopum abſolui poterit. Item ætatis intuitu Iuris rigor manſuetudine temperatur. Vnde *c* ſi in pueritia conſtitutus in Canonem inciderit ſententiæ promulgatæ, ſiue ante, ſiue poſt pubertatem ſeſe abſolui poſtulet, diœceſanus Epiſcopus abſolutionis beneficium impertiri poterit.

Monachi, vel moniales ſe inuicem, vel conuerſos percutientes, ſunt ab Abbate, vel Epiſcopo abſoluendi. h.d.

MOnachi quoq;, & alij Regulares quomodocunq; *d* in clauſtro ſeſe inuicem percuſſerint, non ad Apoſtolicam ſedem remittendi, ſed ſecundùm prouidentiam proprij Abbatis coercendi erunt. quòd ſi Abbas non ſufficit, Epiſcopus adhibendus erit. Simile ſtatuitur de monialibus: nam ſi vel in ſe inuicem, vel cõuerſos, aut conuerſas ſuas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebris ſexus verecundiam, & regularis obſeruantiæ decorem peregrinari compellantur, per Epiſcopum, in cuius diœceſi monaſteria fuerint, abſolutionem conſequentur. Sunt & alij caſus, quibus ab alio quis, quàm ab Apoſtolico ab hac excommunicatione abſolui poterit, vt ex ipſis Decretalium libris facilè apparere poteſt.

Ex cauſa certis caſibus abſolutio poteſt delegari. h.d.

HIs autem, *e* quibus id certis caſibus ex officio competit, non ſolùm per ſeipſos abſoluere, verùm etiam aliis, cùm expedire viderint, huiuſmodi abſolutionem committere poterunt.

Excommunicatio iudicialis eſt, quam infert iudex, & cui cauſa committitur, omniaque cauſam contingunt, cenſentur permiſſa. h.d.

IVdicis, ſiue iudicialis excommunicatio eſt, quæ iudicis miniſterio infertur. Iudicẽ autem hoc loco intelligimus, non ſolùm ordinariũ, verùm etiam delegatũ. Nam ſi cui per Apoſtolicũ cauſa etiam ſimpliciter delegetur, nec literæ commiſſionis de excommunicatione quicquam cõtineant, poterit nihilominùs delegatùs conceſſæ ſibi authoritatis ratione contumaces, vt ſuprà diximus, Eccleſiaſtica ſeueritate coercere.

Excommunicationis ſententiã debet præcedere monitio: & debet ferri in ſcriptis, ita vt cauſam contineat. h.d.

QVoties autẽ cauſa ſuberit, vt iudex ſubditum ſuũ eccleſiaſtica diſtrictione coerceat (cùm medicinalis, *f* non lethalis excommunicatio eſſe debeat) nõ aliter, quàm competentibus præmiſſis monitionibus *g* ad huiuſmodi ſententiam deſcendet: quàm etiam

a *c. vniuerſitas. ext. eo.* b *c. contingit interdum. extr. eo. tit.* c *c. ſi verò el. 1. § ſi verò ext. eo.* d *c. in audientia. § ad hæc. ext. eo. tit.* e *c. cum voluntate. § fi. ext. eod.* f *c. quamuis incidens ext. eo. tit.*

a *canon. eos qui. eo. tit. in 6.* b *c. peruertit. ext. eod. tit.* c *c. fin. d. tit.* d *c. canonica. ext. eo. tit.* e *c. fi. ext. de off. or.* f *c. 1. eo. ti. in 6.* g *canon. ſacro approbante. extra eo. tit.*

de scripti recitatione proferet, ita vt causam, ob quam profertur, expressè contineat, aliaq; obseruabit, quæ tam generali, quàm Lugdunensi concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earundem pœnis, si contrà fecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicãs, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem. h.d.

SEd quæri poterit, *a* si iudex illa verborũ formula vsus fuerit, *Illum excommunico*, vel simili, qua de maiori, vel minori excommunicatione quicquam non expresserit, vtra magis quis excommunicatus cẽseatur? Et responsum est, non tantùm minorem, sed etiam maiorem censeri per Iudicem illatam: quam non modò à sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alij præterea multi consequuntur effectus.

Cõmunicans excommunicatis incidit in excõmunicationem: & iudices curare debẽt, quòd excõmunicati ab actis legitimis, & commercio aliorum abstineant. h.d.

QVorum ille prætereundus nõ est, quòd quamdiu de excommunicatorum absolutione legitimè nõ constat, qui cum ipsis excommunicauerint, ipsi quoq; nullo obstante priuilegio, ipso iure excommunicationem incurrunt, decretumq; est *b* propterea, vt ab ecclesiasticis iudicibus seculares iudices Canonica præmissa monitione, ecclesiastica censura compellantur, vt excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes vti contra me ad tuum commodum. h.d.

DVbitatum *c* tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum à iudicio contra se instituendo summouere possit: cùm ille communionẽ huiusmodi contra eum replicet: & cùm is, qui impetitur, à sacramentorum perceptione sit remotus, alius verò etiam à fidelium communione, replicatione minimè suffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionẽ, etiamsi dederit cautionẽ iuratoriã de parendo mandatis ecclesiæ, & episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi morte præuentus non potuerit absolui. h.d.

NEc *d* ideo magis agere volenti communicari poterit, quòd ipse ex cõsuetudine de parendo mandatis ecclesiæ iuratoriam dederit cautionem, eiq; communionem Episcopus reddiderit, aut quòd eos, cum quibus participauit, postmodum impugnauit: nam nisi post iuramentum præstitum secundùm formam ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communio quicquam proderit. Quod ipsum obtinet *e* etiam, si post prædicta, morte quis præuentus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is, cui viuo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, etiam mortuus potest absolui. h.d.

PLanè *f* si de mortui pœnitentia per euidentia signa, dum viueret, constiterit, defuncto quoq; absolutionis beneficium à proprio iudice impendendum erit, hæredesq; eius, vt pro ipso satisfaciant, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excõmunicatione non possumus cõmunicare, nisi se purget, vel ad cautelam se faciat absolui: & toleratus ab Ecclesia non debet vitari, nisi in occulto. h.d.

SEd *g* etsi qui pro sacrilega manuũ iniectione in edictum excõmunicationis incidit, denũciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur, nisi fortè *a* soli tibi de facinore constet: hoc enim casu, quandiu toleratur ab Ecclesia, priuatim tantummodo à te vitandus erit, vt saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cum excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h.d.

SEd multùm interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidẽ crimini & criminoso communicauit quis consilium, putà auxilium, vel fauorem impendendo, vel fortè cum clericis ab Apostolico excommunicatis scienter *b* & spontè participauerit, & ipsos in officiis receperit, eadem excommunicationis sententia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti: quibus cùm ita ab eo communicatum fuit, cumque ratione damnati criminis *c* in eum, qui damnauit, delinquere videatur, meritò ab eo, vel si videtur, eius superiore iuramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori communicatione, à qua per ordinarium absolui poterit. h.d.

QVod si aliter, putà *d* in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantùm incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione à proprio sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficiũ obtineri poterit: quamuis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententia excommunicato communicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem. h.d.

HOc *e* tamen tunc obtinet, cùm non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui præsulis excõmunicatorum communioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori indurescat, in ea poterit excommunicari maiori. h.d.

QVòd si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurescat, poterit iudex post Canonicam monitionem *f* etiam maiori excommunicatione, & consimili participantem illigare. Quod & in suspensionis, & interdicti sententiis obseruandum erit.

Quæ sit monitio Canonica. h.d.

TVnc *g* autem Canonica censebitur esse monitio, si competentibus interuallis, atq; aliis ritè obseruatis, eos, qui monentur, exprimat nominatim.

Ignorantia excusat participãtem cũ excõmunicato. h.d.

INterdum tamen excommunicato communicãs neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuersatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

Episcopi debẽt propalare nomina excõmunicatorũ. h.d.

VNde vt excusationis causa omnibus auferatur, prouidere debẽt Episcopi, *h* vt excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quàm vicinis Episcopis pariter indicẽt, eaq; in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcent,

a *c. pen. extra eodẽ.* b *ca. decernimus. eo. ti in 6.* c *ca. 2. ext. de except.* d *c. cũ desideras. & c. à nobis, el secũdo. ext. eo. tit.* e *d. c. à nobis.* f *c. à nobis, el secũdo. vers. potest ext. eo. tit. & in fin.* g *c. cũ desideras. § secundũ. ext eo. tit.*

a *c. cùm nõ ab homine. ext. eod. tit.* b *c. significauit nobis. ext. eod. tit.* c *ca. nuper à nobis. § in primo. ext. eod.* d *ca nuper à nobis. § in secundo. ext. eo. tit.* e *c. fi. ext. de cler. excom.* f *c. constitutionem. eo. tit. in 6.* g *d. c. constitutionem. eo. tit. in 6.* h *can. cura sit. 11. q. 3.*

vt hu-

vt huiusmodi adhibita diligentia excommunicatis Ecclesiasticus aditus adimatur.

Omnes qui ante prolationem sententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenetur etiam post h.d.

VXores quoq; excommunicatorum, filij, serui, ancillæ, rustici, seruientes, & omnes qui ante sententiæ prolationem excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhærere, non solùm à communione excusantur: verùm etiam (præter quàm *a* in criminibus) communicare tenentur, cùm sine illa debita præstare nequeant obsequia.

Necessitas, vel simplicitas excusat à communione cum hæreticis. hoc dicit.

MErcatores autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis immineat articulus, abstinere debent: sed si in terram excommunicatorum deuenerint, vbi vel non possint ab aliis emere, vel vnde emant, nō habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impediet. Prædicatores quoque, præsertim qui aliàs substentari nō possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus eleemosynam licitè recipere possunt. Idem iuris est de iis, qui adeò sunt rudes, vt eorum consilio verisimiliter scelera perpetrari non possint: aut qui cum iis communicant, qui communicant excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in communicationem secus, si quis solùm metu cōmunicet. h.d.

SEd an inuitus *b* excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur, videamus: & si quidem sit per coactionem astrictus, cùm magis hoc casu pati, quàm agere videatur, excommunicatione nō tenebitur. Aliud statuendum erit, si quis per metum sit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non prorsus excludit, cùm nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnam non euadet.

Communicatus excommunicato in conuertendo, non est excommunicatus. h.d.

ITem cùm voluntate *c* & proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excōmunicato in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutem eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, interponat.

Absolutio ab excōmunicatione ad cautelam peti potest. h. d.

SI quis tamen *d* ex his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis sententia sit innodatus, sese per competentem iudicem, iuxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam absolui postulare poterit: quod & is qui minori innodatus est excommunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo. h.d.

SEd hoc casu aduertendum erit, ne omisso medio ab eo, qui tuus iudex non sit, absolutionis beneficium postules. Pone enim, quòd suffraganei cuiusdam subditus, puta, Archidiaconus, excommunicationis in te tulit sententiam, non iam à Metropolitano, cùm nec excommunicantis iudex sit, nec excommunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo *e* contrarium induxerit.

Sede vacante absoluit, qui habet Episcopalem iurisdictionem hoc dicit

EPiscopali verò sede vacante, *f* capitulū, seu is, ad quem Episcopalis iurisdictio tūc temporis pertinere noscitur, his, quib. posset Episcopus, si viueret, ab excōmunicationis sententia, siue iuris, siue hominis fuerit, absolutionis beneficiū impertiri poterit: nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam instam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat absoluere: secus autem, si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honestè faciet, si remittet. h.d.

VBi verò superiori competit de excōmunicatione cognoscere, si eam iustam esse cōstiterit, veluti *a* cùm propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatū ad excommunicatorē prorsus remittere debet: nec eum absoluet, nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere deneget. Si verò huiusmodi sentētiam iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui. Quòd si dubitetur, vtrū iusta sit vel iniusta, superior illam tollere poterit: quanquā hoc casu honestiùs & conuenientiùs egerit, si excommunicatori deferat.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi præuia cautione aliàs secùs. h. d.

MAnifestum *b* autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per cōfessionem, vel probationem iuridicè notus fuerit, vel sit adeò res euidens, vt nulla possit tergiuersatione celari. Quo casu *c* non antè concedenda erit absolutio, quàm idonea pro delicto præstetur satisfactio: cæterū si de admisso dubitetur, vt sententia relaxetur, sufficiet, si de parendo mādatis Ecclesiæ legitimè cautum fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solam de stando iuri cautionem exhibuerit, absoluendus erit.

Si pars se dicat post appellationem, vel aliàs nulliter fuisse excommunicatam, sunt super hoc partium admittendæ probationes, vt appareat, an quis indigeat absolutione. h.d.

MVltum etiā intererit, vtrùm absolutionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitimè interpositā, vel aliàs nulliter excommunicatione innodatum cōqueratur: an verò simpliciter iniustè se proponat excommunicatum. In prima enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequàm decernatur aliquid, vtriusque partis super hoc probationes sunt admittendæ: per quas deniq; apparebit, an absolutione indigeat cōquerens, vel potiùs non ligatus sit denunciandus.

Si quis dicat se iniustè excommunicatum, priùs est absoluendus, antequàm sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis. h.d.

ALiud iuris erit, cùm iniustè se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, vt ostēdat quòd iustè excommunicauerit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret excommunicationis sententiam iustè promulgatam, nihilominùs humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus iuxta formam Ecclesiæ congruentem absoluendus erit, vt demum probationibus vtriusq; partis admissis, vtrùm iustè, vel iniustè quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab vna tantum excommunicatione absolui. Et absolutio subreptitia non tenet. h.d.

QVòd si quis pluribus innodatus *d* excōmunicationibus, etiam ex eodem facto descendentibus, de vna tantùm causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit. *e*

a *c. si concubinæ. ext. eo. tit.* b *c. sacris est can. ext de iis quæ fiunt vi, metúsue caus.* c *c. cum voluntate. ext. eo. tit.* d *cap. 2. eo. tit. in 6.* e *glos. 2. c. referente. ext. de præben.* f *c. vni. de maior. & obed. in 6.*

a *c. venerabilibus. §. sanè eod. tit. in 6.* b *c. cùm olim. extrau. de verb. sign.* c *c. ex parte. in fi. de verb. sign. extr.* d *c. cum pro causa. ext. eo. tit.* e *c. officij. in fi. extr. d. tit.*

Si ordinarius sciat per surreptionem impetratum ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam. si verò hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

QVinimò si constiterit *a* excommunicatum occultatis excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suæ causam aliam prętendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, vt cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si verò illud liquidò non constiterit, eum tamen ordinarius, quòd veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem præstandam, quod verum fassus fuerit, compellet.

Absolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur. hoc dicit.

ILlud etiam admonendi sumus, quòd licet vi, vel metu facta regulariter mero iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis aut reuocationis cuiuscunq; beneficium per vim vel metum extorserit, viribus omnino cariturum: quin potiùs ne sine vindicta violentiæ crescat audacia, qui absolutionem, vel reuocationẽ vi vel metu extorserit, quasi propria confossus sagitta, iteratè excommunicationis sententiæ subiacebit.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

NOuissimè *b* sciendum est, quòd si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis, fortè cum salutationis alloquio destinatis verbis, *c* osculo, seu alio quouis modo, ipsum per hoc absoluere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, velle illũ ex hoc pro absoluto haberi. HÆC de excommunicationis sententia delibasse sufficiant: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIASTICO Interdicto.

TITVLVS XIV.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: qua distinctio exemplis declaratur. h. d.

HAbent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia Iudicis sententia Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum ciuitas, vel vniuersitas in electione Romani Pontificis seruanda non seruauerit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, siue ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut vsurariis domos commodauerit. Item cùm in Ecclesia *d* sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, aut simoniacè consecrata, celebrari iure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniacè consecrata, non incurrit irregularitatem: secus, si alia ratione violat interdictum. hoc dicit.

ESt *e* autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniacè consecrata, licet hoc temerariè faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is verò, *f* qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quàm per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi aliqui super hoc priuilegio, vel iure muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

a *c. ex parte tua. extr. de off. ordin.* b *clem. fin. eo. tit.* c *canon. si aliquando. ext. eod. tit.* d *c. is qui. de senten. excommun. in 6.* e *dict. cap. is qui. §. fin.* f *dict. canon. is qui. §. fin.*

IVdicis sententia tunc inducitur interdictum, cùm competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines à diuinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quadam generalia, quadam specialia. h. d.

RVrsus interdictũ, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictũ est, non solùm cùm regno & prouinciæ, sed etiã cùm castro & villæ diuinis interdicitur. Speciale est, cùm inter plures ecclesias paucæ, vel vna interdicitur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius vicinus & contiguus: & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. hoc dicit.

ET si quidem ciuitas, castrum, aut villa *a* generali subiiciatur interdicto, non solùm quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam illorum suburbia & ædificia *b* continentia: alioquin si in illis locis posset licitè celebrari, ecclesiastica censura facilè contemni posset. Eadem quoq; ratione si specialiter ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella eius celebrari, nec in cœmiterio eidem Ecclesiæ contiguis sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est strictè interpretandum: & vnus non potest pro delicto alterius excommunicari. h. d.

AT nõ, sicuti in locis, ita & in personis lata fit interpretatio: ideoq;, *c* si sententia interdicti proferatur in populum, clerus interdictus nõ intelligitur: nec econuersò: vnde interdicto alterutro ad diuina licitè alter admittitur. Sed & si propter delictũ domini (nam pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per patentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues, qui culpabiles nõ existunt, alibi diuinis licitè interesse poterunt, nisi ciues quoque propter dominum, vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quòd quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit: neq; enim pro peccato vnius alius, putà ipsius familia, excommunicari poterit.

Interdicta vniuersitate, & singuli de vniuersitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium. h. d.

ITem *d* cùm loci alicuius populus ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, nõ debent alicubi, casib. expressis à iure dũtaxat exceptis, audire diuina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cùm diuinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, vt vniuersis, non competat.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & verbum diuinum audire. h. d.

EXcepti *e* verò casus sunt: si qui ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad verbum diuinum audiendum admitti velint, tam si infirmi sint, quàm si sint in bona valetudine constituti. Quod tamẽ in his, qui interdicto causam dederunt non obtinet indistinctè: sed in eis Bonifacianæ *f* constitutionis forma obseruanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tẽpore fieri benignè indulget, vt ex ipsius constitutionis perpenso tenore facilè apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma: sed Vnctio extrema, Ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex priuilegio: & violantes interdictum incurrunt excommunicationem, non obstantibus priuilegiis. h. d.

VElut *g* igitur interdicti tempore iure Chrismatis vtimur vnctione, sic licet regio sit interdicto sup-

a *c. si ciuitas de sentent. excom. in 6.* b *contigua, fortè.* c *ca. si sentent. de senten. excommu. in 6.* d *c. si sententia. §. cum verò. de senten. excom. in 6.* e *c. responso nostro. ext. de sentent. excommu.* f *ca fin. de sentent. excom. in 6.* g *ca. quoniam in. de sentent. excom. in 6.*

posita,

posita, Chrisma die cœnæ Domini posse cōfici dubium esse non debet. Vnctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa seruata forma conceditur: cæteri autem, siue clerici, siue laici, qui interdictum violando neruum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunq; priuilegiis non obstantibus, sententiæ excommunicationis subiicientur: à qua per sedem duntaxat Apostolicam absolui poterunt.

Appellationis prætextus violatoribus interdicti minimè suffragatur. hoc dicit.

NEc aliquid violatorib. proderit, quòd appellasse, atq; ideo se interdicti sentētia minimè teneri contendant, sicut enim post appellationem excōmunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SVSPENSIONE.
TITVLVS XV.

Suspensio est duplex, vt excommunicatio, & interdictum.

SVspensio quoq; alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cùm quis ob simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimen ipso iure à sui executione ordinis, vel officij arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quò ad seipsum non quò ad alios. h. d.

AT si *a* crimen per sententiam, vel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidentiam notorium non sit: & si quilibet pro mortali peccato, quò ad seipsum, sit suspensus, quo ad alios tamen pro suspenso non habetur: ideoq; in officijs Ecclesiasticis vitandus non erit.

Quæ sit suspensio iudicis. h. d.

IVdicis suspensio est, vt cùm sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur.

Suspensio solùm ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & priuatio præsupponit habitum. h. d.

EST autem suspensio (velut Ecclesiastica censura cōsiderata) respectu quodam aliquātò quàm excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quòd & excommunicatio, & interdictum non solùm clericos, verùm etiam laicos innectere possunt: at suspēsio cùm nihil aliud sit, quàm inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præter quàm ipsos clericos attingere potest. Nec enim vlli eius ordinis, vel officij, cuius est penitùs expers, administratio vetari & interdici potest.

Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. hoc dicit.

CAuebunt *a* igitur Clerici, Iudices, & Ecclesiarum Prælati, ne pœnam hanc suspensionis incurrant, scituri, quòd si ea durante sese diuinis ingesserint (secundùm Canonicarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese inuoluent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proueniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quàm promotus in iisdem ministrare prohibetur. quod qualiter accidat, tam suprà ex primo libro, quàm etiam ex varijs Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

EA propter optima ratione Innocentiana *b* constitutione cautum est, ne Episcopi eorumq; superiores vllius constitutioni, sententiæ, siue mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

Explicit liber quartus & vltimus Institutionum Iuris Canonici: in quibus, si quid diuersum Lector inueneris ab his, quæ in Commentario iampridem edito delineata inueniuntur, scito ea Authorem, cùm vltimam Operi limam adhiberet, meliora secutum immutasse.

a *c. fin. extr. de cohabit. cleri. & mul.*

a *c. 1. in fin. & c. ii. cui. de sent. excom. in 6.* b *c. quia periculosum. de sentent. excom. in 6.*

Loci Commvnes Rerum & Verborum memorabilium, ex vniuerso Ivris Canonici corpore collecti, ordine Alphabetico per genera Causarum eleganti Methodo digesti, prioribus omnibus antehac editis multò auctiores, locupletiores, accuratiores.

Lectori Typographvs S.

QVem *tibi, benigne Lector, priori huius operis editione promisimus,* Ivris Canonici *thesaurum exactissimum, eum hac posteriori exhibemus & praestamus amplissimum, accuratissimum, ita vt quae in priori compendio hactenus desiderata sunt, abundè hîc labore & industria nostra resarciantur, totumq; Ius Canonicum longè lateq; diffusum, exiguis chartis arctatum & contractum videre, ipsiusq; breuem perfectã & exquisitam summã habere liceat. Opus, omnibus hactenus editis Indicibus, repertorijs etiam summarijs longè locupletissimum, perfectissimum, magno futurum cùm discentium tùm docentium commodo. Nec enim omnium meminisse, vel tenacissimae memoriae datum. Quantùm verò (ne ad pompam & speciem à me haec dici videantur) thesaurus hic priori indice locupletior sit & auctior, ex vtriusq; collatione constabit. Vale, fruere, & nobis de liberata fide gratulare, simulq; studium publicè inseruiendi boni consule.*

A

Aaron; Summum Pontificem repraesentat. *dist.21.c.1.§.1.* Aaronis exemplum proponitur Episcopis & clericis, ad se inuicem honorandum. 95. *dist.c.Esto.* ¶ Aaronis virga, deuorat virgas magorum. 26. *q.5. c.nec mirum.ante med.*

Quis Abbas ordinari vel eligi possit.

Abbas Alterius monasterij Monachus nõ est ordinandus, nisi in monasterio vacante idoneus non existat, vel consuetudo loci in contrarium extet. *de relig.domib.c.ne nimia.* ¶ Clerici in abbates non ordinandi. 18. *q.2.c.peruenit, cum c.seq.* denique qualis abbas ordinari debet, traditur. 18. *q.2.c.abbatem in fin.* ¶ Abbas quis esse potest in necessitate, licet non possit esse presbyter. *c. tuam. de aetat. & qual.* ¶ Abbas esse non potest non professus. *c.cum in magistrum.de elect.* ¶ In abbatem eligi potest eremita. *c. cum monasterium. de elect.* ¶ Abbas fieri potest quis de apostasia red ẽs. *c.intelleximus.de aetat. & qual.*

A quibus eligi vel confirmari debeat.

A Conuentu est eligendus, non ab alijs. 18. *q.2. c. abbas. c. abbatem. c. quam sit. § defuncto. vers. quem sibi propria. c. abbas versic. tamen eligant. item 16. q.7.c vlt.* Contradicit *d. q.2.c.1.* Cui obiectioni respondet Gratianus. *d. c.abbas.§. ecce.* sed & alij quàm monachi abbatem eligere possunt, si monachi sint indomitae ceruicis, & effrenatae superbiae. *d.§. ecce. & d q.2 c.nullam.* Vel religiosis foeminis abbas sit praeficiendus *d. q.2. c. qui religiosis.* ¶ Abbatem potest capitulum confirmare. *c. cum dilectus. de consuetud.*

De Potestate, Auctoritate & officio Abbatum.

Abbas Admittere non debet alienũ monachum. 18. *q.2. c. abbates.§. monachi. vers. vel qui monachum. item 19. q.3 c. statuimus. vers discedentem verò. 20.q.4. c.vlt.in prin.* ¶ Vt abbates quolibet anno conueniant. *c. abbates. in princ. vers. qui semel in anno. 18.q.2.* ¶ Abbas diuersas Cellulas, diuersáue Monasteria ne habeat. 20.*q.4. c.vlt. §.abbati.* ¶ Locum suum deserere potest cum licẽtia Episcopi. *can.8.18.q.2.* ¶ Cum fratribus in conuentu Manere debet, atq; in officio suo Sollicitus esse. *c.cum ad 6.§.abbas verò. de statu monach.* ¶ Abbati à monachis Obedientia debetur. 18. *q.2. c abbates.§. monach. & c. cùm ad 6.§.abbas verò.de statu monach.* ¶ in potestate Episcopi est. 18. *q.2.c abbates. in princ.c. monasteria. c.abbatib.* ¶ ne monachos Vagari permittat. 18.*q.2. c.abbates.§. monachi. vers.aut per loca aliqua.* ¶ Abbas absoluere potest monachum ab excõmunicatione in seculi contracta, nisi mutilatio membri, vel effusio san-

guinis sit secuta, vel in episcopum aut abbatem manus iniecerit violentas. *c. cum illorum. de sentent. excommun.* ¶ Cum talibus possunt etiam dispensare abbates in susceptis ordinibus in excommunicatione, si memoriam facti non habeat, vel peritiam iuris, nisi factum sit graue & notabile. *Ibidem.* ¶ Abbas potest excommunicare monachos suos vel canonicos. Idem potest Prior. *cap. cum in Ecclesiis. de Maiest. & obedien.* ¶ Abbas non benedictus ab Episcopo super hoc, à tertio requisitus, potest exercere ea quæ sunt officij sui Episcopo irrequisito: ita tamē, quòd sit primò confirmatus. *cap. statuimus. de suppl. negligen. prælat.* ¶ Abbates Cistercienses obedientiam faciunt Episcopo suo, *secundum formam quæ habetur ĩne Dei Ecclesiam. de Simon.*

De Remotione abbatis.

Causæ ex quibus abbas est remouendus, notantur. 18. *q.* 2. *c. si quis abbas.* & si infamatus, vel conuictus sit appellatione remota, nolit sponte cedere, compellitur. *de Appellat. cap. quia nos.* & non à monachis, sed ab episcopo & vicinis abbatibus est loco remouendus. *d. c. si quis Abbas. vers. ab episcopo, in cuius territorio. & d. c. nullam.*

De Pœnis abbatum.

De puniendis seu corrigendis abbatibus. *c. vlt. §. si verò Abbates. eod. tit.*

Abbatissa moniales Benedicere, confessiones audire, & publicè prædicare non potest. *cap. noua quædam.* 10. *de pœnitentijs.* ¶ Potest etiam suspendere clericos delinquentes ab officio, licèt non possit excommunicare. *de maior. & obed. c. dilecta.* & de electione abbatissæ *vide c. indemnitatib.* 43. *de electione. in* 6. ¶ Abbatissa nec prædicare, nec confessiones audire potest. *cap. noua. de pœn. & remiss.*

de **Abigeis** accusatio cum inscriptione & sine ea proponi potest 4. *q.* 4. *c. nullus. § abacti. l. vnica. C. de abigeis.*

Ablata violenter restituantur ante litē contestatam. *can.* 3. 3. *q.* 1.

Abolitio pœnam remittit, sed infamiam non tollit *can.* 8. 2. *q.* 3.

Abortum causam dans, si conceptum erat viuificatum & animal rationale, homicida est. *c.* 20. *de homic. volunt.*

Absens Accusare vel Accusari per aliū non potest. *can.* 18. 3. *q.* 9. neque iudicari. *can.* 13. & 14. 3. *q.* 9. nisi contumax fuerit. *can.* 1. 3. *q.* 8. ¶ Appellare potest ex quo scit, si in defensus fuit. *can.* 29. *§. si aduersus.* 2. *q.* 6. ¶ Fructus Beneficiorum percipit, si studiorū causa absit. *ca.* 22. *de præben.* ¶ Inuestiri potest per alium. *cap.* 24. *de præben.* ¶ Absens in seruitio Papæ vel Episcopi sui non debet priuari beneficio suo. *cap. cum dilectus. de cler. non resi.* Idem est, si causam suam vel suorum agat. ¶ Contra absentes non seruatur sententia diffinitiua lite non contest. & maximè si sint absentes causa studij & peregrinationis. *cap. inter quatuor. de Maior. & obedi. item cap. consultationibus. de offic. iud deleg.* ¶ Absens studij causa in loco minus competenti fructus beneficij non recipiat. *cap. tuæ. de cler. non resi.* ¶ Absens diu vocatus, si venire noluit, priuetur beneficio siue dignitate. *cap. ex parte. de cleric. non resi.* Et maximè, si sine iusta & necessaria causa, præsertim sine licētia Episcopi moratus fuerit, & cōgruo tempore expectatus non redierit. *cap. inter quatuor. eod. titul.* Item, si Ecclesia patiatur defectum magnum de absentia ministrorū, possunt absentes reuocari. *c. cum ad hoc. eod. titul.* ¶ Absens quis potest esse de licētia sui prælati, vel causa studij, siue alia causa honesta. *cap. relatum. eod. tit.* ¶ Absente vno iudicum, sententia alterius non valet. *cap. causam. de offic. deleg.* ¶ Absens ad electionem vocari debet, si tamen commodè potest. *cap. coram. de elect.* aliàs electio cassari potest, nisi postea consentiat. ¶ Absens contumax lit. contest. condemnari potest. *c. prout. de dol. & contum.*

Absolutio diuiditur in publicam & priuatam. 26. *q.* 6. *cap. ministrare. §. sed notandum.* ¶ Absolutio pecunia redimi non debet. *cap. ad aures. de Simon.* ¶ Absolutio occultato crimine non valet. *c. cum pro causa. & c officij. de sent. excom.*

Quis absoluere possit.

Absoluere potest capitulum, vide ¶. eod. in Episcopus. ¶ Concilium Absoluere potest ob hæresin excommunicatum, & hic non nisi à Concilio potest absolui. *cap his verò. §. fin cum c. seq. de senten. excommun. dist.* 50 1. *quæst.* 7. *cap. si quis Episcopus.* iure nouo aliud est. *cap. ad abolendam* 9. *§. præsenti. vers. ad arbitrium Episcopi. de hæreticis.* ¶ Delegatus ab eo, qui ius absoluendi habet absoluere potest. *cap. vlt. de offic. ordin.* ¶ Episcopo, non alij ius ab oluendi competit 17. *q.* 4. *c. omnes.* 26. *quæst.* 6. *cap* 1. secus est si Priuata sit absolutio, non publica. tunc enim alius absoluere potest. *d. quæst.* 6. *c. ministrare. §. ecce quod. c. presbyteri.* item si Episcopus sit Absens, & periculum sit in mora. *d. quæst* 6. *c. Aurelius. c. si aliquis. §. ecce quod.* quatenus hoc procedat. *vide d. c. Aurelius. vers. debet presbyter vtique consulere. & d. quæst.* 6. *cap. si quis de corpore, in fin. d. quæst.* 6. *c. si aliquis. §. sed si necessitate. c. pen. §. fin. cū c seq.* item si ecclesia vacet: Capitulo ius absoluendi competit. *c. vn. de maior. & obed. in* 6. ¶ qui Excommunicauit vel damnauit, absoluere potest non alius secundum distinctionem. *c. cum ab ecclesiarum.* 3. *in fin. cap. ad reprimendam.* 8. *in prin. & §. tu verò frater. c. pastoralis.* 11. *§. præterea. de offic. ordin. c. venerabilib.* 7. *in prin. de sentent. excom. in* 6. 26. *quæst.* 6. *cap.* 1. ¶ Excommunicatus absoluere non potest. *vide ¶. in eod. in Hæretici.* ¶ Hæretici &

ti & Excommunicati, neque ligandi neque ſoluendi ius habent. 24. *quæſt.* 1. *cap. audiuimus.* §. *fin. cum duob. cc. ſequentib. item De pœniten. diſtinct.* 1. *c. verbum.* ¶ Legatus de latere abſoluere poteſt, eum, qui clericum percuſſit. *c. ad eminentiam.* 20. *& c. quod de his* 26. *in prin. d. tt.* Plura ĵ in legatus à Latere. ¶ Papa ab alio excommunicatos vel damnatos abſoluere poteſt. 9. *quæſt.* 3. *c. fuit ſemper. cap. cuncta.* §. *ſed nec illa. c. cuncta. fratres.* & clericus, qui quòd excommunicato communicauerit, fuit excommunicatus: non niſi à Papa poteſt abſolui. *cap. ſignificauit.* 18. *de ſentent. excommun.* neque is qui ob incendium fuerit excommunicatus *cap. tua nos.* 19. *d. tt.* neque is qui ob id quod eccleſiam effregit & expoliauit, fuit excōmunicatus: niſi à Papa eſt abſoluendus. *c. conqueſti.* 22. *d. tt.* item qui contra interdictum vel excommunicationem fecerit, niſi à Papa poteſt abſolui. *c. quicunque.* 11. §. *fin. & c. is qui in eccleſia.* 18. §. *is verò. verſ. à quo nequit. de ſenten. excom. in* 6. & qui ob id, quod iuſtitiam vel gratiam pecunia redemit, fuerit excommunicatus: non niſi à Papa poteſt abſolui. *c.* 1. §. *decernimus de ſentent. excommun. in extrau. com.* item ſi quis clericum percuſſerit, & propterea excommunicatus, non niſi à Papa poteſt abſolui. 17. *q.* 4. *c. ſi quis ſuadente, in prin. item. c.* 1. §. *fin. & c. non dubium.* 5. *in fin. c. ea noſcitur.* 13. §. *alios autem. de ſenten. excommun* 11. *q.* 3. *cap ad menſam.* §. *iuxta igitur hanc diſtinctionem, in fin.* Fallit, ſi ſine periculo Papam adire non poſſit. *c. de cætero.* 11. *& c. quamuis.* 58. *verſ. niſi imminente. d. tt.* ¶ Sacerdos, ſimplex abſoluere poteſt laicum, ſi ob id, quòd excommunicato communicauerit, fuerit excommunicatus: ſi modò extra crimen illi communicauerit. *cap. nuper.* 29. *d. tit.* ¶ Abſoluitur de iniectione manus violenta oſtiarius à ſuo Epiſcopo, niſi ſit caſus enormis. *c. ſi verò. de ſent. excomm.* ¶ Abſoluuntur monachi & canonici regulares à ſuis abbatibus. *c. monachi. eod. tt.* ¶ Abſoluitur à ſolo Papa laicus literis falſis fruenter utens. *cap. dura. de crimini falſ.* ¶ Mulieres & perſonæ quæ ſui iuris non ſunt, ab Epiſcopo ſuo abſoluuntur. *cap. mulieres. de ſent. excommun.* Item potentes & delicati, quique modicam læſionem intulerunt. *cap. mulieres eod. tit.* Item cum ex iuſta cauſa excommunicator quæri non poteſt, vel difficulter inueniri, tunc abſolui poteſt ab Epiſcopo vel proprio ſacerdote. *c. nuper. de ſent. excommun.* ¶ Legatus non miſſus à latere, tantùm de prouincia ſibi commiſſa abſoluere poteſt. Sed legatus ſub prætextu ſuarum Eccleſiarum, nec, de ſua, nec de alia prouincia abſoluere poteſt. *cap. excommunicatis. de offic. leg.* ¶ Abſolui poſſunt, hoſpitalarij à prioribus ſuis. *capit. canonica. de ſentent. excommun.* ¶ Abſoluitur quis in neceſſitate, non obſtante contradictione, vel etiam appellatione partis aduerſæ. *cap. qua fronte de appellat.* ¶ Abſolutus à delegato ad excommunicatorem remittitur. *cap. prudentiam. de offic. deleg.* ¶ Abſolui poteſt quis poſt mortem. Item legatus apud Deum abſoluitur ab eccleſia. *capit. à nobis. de ſentent. excommun.* ¶ Abſoluitur à ſolo Papa laicus iuſſu abbatis monachum vel conuerſum percutiens etiam ex iuſta cauſa; & ſimiliter iubens: niſi diſciplinæ cauſa faciat per ſeipſum ſolum vel clericum, & non laicum. *cap. vniuerſitatis. de ſentent. excommun.* ¶ Non abſolutus ſcienter ordinatus, ſi ſit ſecularis, perpetuò deponitur: ignorans factum vel ignarus iuris à ſolo Papa abſoluitur. Si autem talis ſit religioſus à ſuo abbate abſoluitur, niſi factum ſit graue & notabile. *cap. cum illorum. eod. titul.* ¶ Abſoluitur ſeruus de iniectione manus violenta ab Epiſcopo ſuo in fraudem faciens, vt ſeruitio domini ſui ſe ſubtrahat, aut dominus ſine culpa ſua graue damnum incurrat ex eius abſentia. *cap. relatum eod. titul.* ¶ Abſoluunt ſe mutuò à minori excommunicatione contracta aliqui, poteſtate utrique collata. *cap. duobus. de ſentent. excommun.* ¶ Abſolutus non eſt quis ex ſola ſalutatione Papæ ſibi ſcripta. *cap. ſi aliquando. eod. tit.* Item nec qui pluribus excommunicationibus innodatus, ab vna tantum eſt abſolutus. *cap. officij. eod. tit.* ¶ Abſoluere quis non poteſt alienum parochianum, niſi de licentia ſui proprij ſacerdotis. *cap. omnis. de pœnis & remiſſ.* Abſoluendi namque poteſtas alijs poteſt committi in neceſſitate. *c. ex literis. de offi. deleg.*

Ex quibus cauſſis Abſolutio concedenda.

Sine cauſa Pœna remittenda non eſt. *cap. cum ab.* 3. *de offic. ordin.* ¶ Si damnatus Pœnitentiam egerit. 11. *quæſt.* 3. *cap. plerunque* §. *cauſæ ergo. cap. cum aliquis, in princip.* 27. *quæſt.* 1. *cap. deuotam* §. *etſi deſinent. item diſtinct.* 50. *cap. domino.* §. *fin.* ſi tamen pœnitens vel ſatisfaciens ab errore ſeu peccato non recedat, non erit abſoluendus. 11. *quæſt.* 3. *cap. tunc vera.* 24. *quæſt.* 2. *cap. damnatio, in princip. cap. legatur.* 27. *quæſt.* 1. *cap. deuotam. in princip.* ¶ ſi Satis factum ſit pro crimine. *cap.* 3. *verſicul. vſque ad dignam ſatisfactionem. de offic. ordin. cap. ex literis.* 11. *de conſtitutionibus.* ſed hoc ſi ex pluribus cauſis damnatus, pro omnibus ſatis fecerit. *cap. cum pro cauſa.* 27. *& cap. officij.* 42. *de ſentent. excommunic.* ſecus ſi pro delicto nondum ſatisfecerit, nec ablata reſtituerit. *cap. peccatum.* 4. *de regul. iuris, in* 6. & Exemplum habetur, *cap. quicunque.* 2. *in princip. verſ. nec abſolutionis. de hæreticis, in* 6 nam Peccati venia non datur, niſi correcto. *cap. peccati* 5. *dict. tit.* Quod ſi verò delictum, ob quod excommunicatus eſt, non fuerit manifeſtum, deque iure excommunicationis dubitetur: tunc enim cautione præſtita, etiam ante ſatisfactionem abſoluitur. *cap. ex parte.* 23. *de verbor. ſignificat. cap. qua fronte.* 25. §. *fin. de appellationibus. c.* 1. §. *ideoque mandamus. de his quæ vi metuſue cauſa. cap. venerabilibus.* 7. §. *porrò & §. poteſt. de ſentent. excommun. in* 6. item ſi periculum mortis inſtet, tunc enim præſtita cautione de ſatisfaciendo, abſoluendus eſt. *d. c. qua*

fronte.25.& d. cap. venerabilibus.7.§. ſanè ſi certum. verſ.niſi periculum. ¶ ſi Sententia ſit Iniuſta, abſolutio danda. *c. cum ad quorundam.7. de exceſſib. prælatorum.*

Forma & modus Abſoluendi.

Cauſa cognita abſolutio indulgenda. *c.Romana. 3.§.ſententias de appellationib. in 6.11. q.3.c.plerunque contingit.* ſecus ſi cauſa excommunicationis dubia, non manifeſta ſit. tunc enim excommunicatus cauſa etiam nondum cognita, ad cautelam poteſt abſolui. *cap. ex parte.23.de verb. ſignifi. c.cum olim.24.eod.tt.c.per tuas.40.§.verùm ex verb. & §. quod ſi abſolutionis. c. venerabili.52. de ſentent. excom.c venerabilibus.7.§.porrò verſ.ſimiliter ſi ſuffraganeos eod tt.in 6.item c.1 §.ideoq; mandamus.de iis quæ vi metuſúe cauſa. cap. prudentiam. 21. §. 6. verſ.cæterùm ſi vel.& cap.cum contingat. 36. de offic. delegati.* ſecus etiam ſi poſt appellationem interpoſitam quis ſit excommunicatus : nam & hic cauſa nondum cognita ad cautelam poteſt abſolui. *d.§. porrò,in prin.& d.c.venerabilib.7.§. ſed ſi ex cauſa.§.fin.item d.c.per tuas.40.§.nos igitur.verſ. quanquam apoſtolica. item c. cum contingit. 36. §. ad quod taliter.de offi.delegati.* Niſi cauſa talis ſit, in qua appellare non licet. *d.§.porrò,in prin.verſ. exceptis caſibus, in quibus.* Fallit tertiò, ſi ſententia excommunicationis intolerabilem cõtineat errorem. *d.c.venerabilib.7. §. poteſt quoque..item d.§. ad quod taliter.& d.§.nos igitur. verſ. quanquam apoſtolica.* ¶ Cautione Interpoſita & de cautione eorum qui ob hæreſin excommunicati abſoluuntur, & ad Eccleſiam redeunt, *vide 1.q.7.c. conuenientibus.§. item Baſilius. c. ſi qui voluerint.c. quoties cordi. c.ſaluberrimum. cap.ſi quis epiſcopus. item 26 q.6.c.his qui in tempore.§.fin.* & abſoluendus cauet de parendo mandato eccleſiæ. *c qua fronte.25.§.ſanè ſi quis. verſ.ab ipſo tamen.de appellationib.* Gratiæ nihil tribuat iudex in abſoluendo.11. *q.3.c.plerunque* contra Interdictum eccleſiæ generale abſolutio quando valeat. *c.præſenti.10.de ſenten.excomm. in 6.* ¶ Impoſitione manus ante atrium Eccleſiæ.26 *q.6. c.vlt.in fin. cap. miniſtrare.§ publica.* quod tamen fallit abſoluendo clerico, *diſtinct.50 c. confirmandam. & c. illud quoque.in prin. diſtinct. 82. c.presbyter.§. finitis tribus.* item ſi in periculo mortis conſtitutus abſoluatur.26 *quæſt.6. c.qui recedunt, in prin.* ¶ Iuramento præſtito ab eo, qui abſoluitur, de parendo eccleſiæ vel excommunicatoris mandato, & de non committendo tale quid in poſterum. *c. ex tenore.10. c.ad hæc. 12. c.nuper.29.§.fin.c. venerabili.52.de ſentent excommun.11.quæſt.3 c.cum aliquis. verſ. & de futuris.* ſi tamen abſoluendus ob id, quòd excomunicato extra crimen communicauerat, fuerit excommunicatus, hic etiam ſine iuramento abſoluitur. *d. c.nuper.29.§. is autem qui.* item ſi ſine ſcandalo iuramentum præſtari non poſſit: tũc enim ſufficit manualis promiſſio. *c.ſuper eo 51.d tt.* item Iuramentum præſtatur ab eo qui impeditus, quò minus à Papa vt ordinario iudice abſolutionem petat. ab alio abſoluitur; & iurare debet, ceſſante impedimento, ſe Papam acceſſurum, & mandatum apoſtolicum ſuſcepturum. *c. de cætero 11. §. fin. & c. ea noſcitur.13.§.fin.de ſentent. excommun.* De reliqua Forma & Solennitate abſolutionis, *vide 11. quæſt.3.c.cum aliquis.* ¶ Abſolutus quis non habetur, niſi probet per literas, vel aliàs legitimè. *c.ſicut nobis. de ſent. excommun.* ¶ Abſolutio pro offenſa vel contumacia quomodo fieri debeat. *c.ex parte.de verb ſign.*

Quando abſoluendus.

Quinta Feria ante Paſcha abſolutio facienda & peccata remittenda. *c.de pœnit.de conſe.diſt.3.* ¶ Non niſi peracta Pœnitentia, eſt abſolutio indulgenda. *diſtinct.50.c.abſit.c.ſi quis præpoſtera.c.domino. item 11. q.3.c.tunc vera. c.plerunque contingit.§.cauſæ ergo.item De pœnitent.diſtinct.1. cap.nonnulli.* Non niſi læſo Satisfactum & ablatum reſtitutum ſit, abſolutio eſt indulgenda. *c.ea noſcitur.13.verſ.ſatisfacto.iuxta facultates. de ſenten.excom.*

de *Abſolutione* retractanda agitur. *c.ex part.5.& c. ſignificauit.6.de officio ordinarij.*

Infamia per reſtitutionem vel *Abſolutionem* non aboletur. *2.q 3.c.Euphemium.§ hinc colligitur.c. vlt.§.abolitio enim.& §.vnde imperatores.*

Abſolutus in terra, erit etiam in cœlo abſolutus. *24.q.1.c.quodcunque.*

Abſolutus priſtinum ſtatum recipit. Niſi ex pluribus cauſis excommunicatus, ex vna tantùm non omnibus fuerit abſolutus. *c. cum pro cauſa.27.de ſentent. excom.* item: Niſi per vim abſolutio ſit extorta. *c.1.de his quæ vi metúsue cauſa, in 6.* tertio fallit ſi iniuſta ſit abſolutio. Quæ tamen exceptio reprobatur. *c. venerabilibus.7.§.vbi autem. de ſentent excommun. in 6.* Quarto: Niſi ab alio, quàm à quo debuit propter impedimentum aliquod abſolutus, ceſſante impedimento ei, à quo abſolui debuit, ſe non præſentauit. *c.eos q. 22. de ſentent.excom. in 6. Clement.1.§.fin.de pœnis.*

qui *Abſolutus* eſt in periculo mortis pœnitentiæ tempore nondum peracto ſi conualuerit, illud implere tenetur. *26. q.6.cap. ſi quis de corpore.c.qui recedunt.§.quod ſi ſuperuixerit. c.is qui in §. ſi ſuperuixerit. & §. fin. item c. de his vero.§. quod ſi deſperatus.*

De hæredibus Abſoluti.

De hæredibus eius qui poſt mortem abſolutus eſt ad ſatisfactionem cogendis, videatur *c.à nobis.28.§.fin.de ſentent.excom.*

Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis *c. acceſſorium. 42. d. tt.* adeò vt commiſſo principali & illud committatur. *de offic. delegati. c.præterea. & cap. prudentiam. iuſt. capit. cum ex iniuncto de oper. nou.nunc.*

DE ACCVSATIONIBVS.

An Accuſatio ſit iuſta, ſeu Chriſtiano homini licita.23.*q.4.* De quo vide *j.* in litera P.in Pœna. ¶ Accuſatio contra inopem

inopem & ſpoliatum & contra vſurarium pauperem eſt inanis. c. olim. de reſtit. ſpol. ¶ Ab accuſatione poteſt deſiſti ante inſcriptionem. c. licet. de accuſat.

Accuſare qui poßint, vel non.

Primum ſine legitimo Accuſatore, nemo inter reos eſt recipiendus. cap. 1. de accuſationibus. 2. q. 1. cap. nihil. c. in primis. §. ſed & de perſonis accuſantium. 3. quæſt. 9. cap. dignum, in fin. 6. q. 1. cap. nos ſequentes. ¶ Accuſatus prior à reo accuſare non poteſt niſi prior accuſatio ſit finita. 3. quæſt. 11. in princ. cum cap. ſequen. c. non eſt. in prin. c. neganda. 4. quæſt. c. vlt. §. fin. 6. q. 1. qui crimen. fallit ſi accuſator de maiori crimine accuſetur. d. c. non eſt. §. hoc autem. item ſi reus contra accuſatorem priorem inſcriptiones tantùm pendente accuſatione deponat: hoc enim facere non prohibetur d. c. neganda. in fin. & d. l. neganda. in prin. ¶ Actor inimicorum epiſcopum accuſare non poteſt. 2. q. 4. c. detractores. item 6. q. 1. c. deteriores. ¶ Affinis Accuſati accuſare non poteſt, vt nec cognatus familiaris, vel domeſticus. 3. q. 5. c. ſimilit. verſ. vel adfines. c. accuſatores. verſ. nec familiares. item 3. q. 11. c. vlt. §. ſi quis enim. ¶ Alius pro alio accuſare nō poteſt. 2. q. 6. c. ſi quando. Vide ĩ. in accuſator. ¶ Anathematizatus. Vide ĩ. eod. in Excommunicatus. ¶ Apoſtata. Vide ĩ. eodem Hæreticus. ¶ qui Calumniatus antea fuerit, vel præuaricatus, hic accuſare non poteſt. 2. q. 1. c. prohibentur. §. aliĳ propter ſuſpicionem. item. 2 q. 3. c. vlt §. accuſator. ¶ Cognatus accuſati. Vide ſ. eodem Affinis. ¶ Cohabitans. Vide ĩ. eodem Domeſticus. ¶ Conſpirator accuſare non poteſt. d. q. 4. c. conſpiratores. ¶ qui Conſuluit ſortilegos & Magos, non poteſt accuſare. 2. q. 8. c. quiſquis. §. fin. item 3. q. 5 c. conſtituimus. verſ. ſeu qui ad. ¶ Contentioſus homo acſare non debet. 3. q. 5. c. ſuſpectos. & d. cap. ſimiliter. & d. q. 5. c. nullus. verſ. nullus frequenter litigans. ¶ an Clericus clericum accuſare poſſit. 3. q. 5. c. de accuſationibus. c. accuſationes. c. accuſatores. in princ. cap. nullus. in fine. & Laicus, qui clericus non eſt, nec eſſe poteſt, clericum non accuſet. 2. q. 7. c. beati. §. finali. cum cap. ſequente. c. teſtes. in princ. & §. ſic & illud. cap ſacerdotes. item 6. q. 1. c. omnes verò. verſ. indignum eſt enim. cap. infames. §. hi nimirum omnes. item 15. q. 3. in princ. verſic. generaliter enim. ¶ item Clericus laicum non accuſet. 2. q. 7. cap. ſicut. & c. decretum. ¶ Culpabilis ipſe, & in crimine conſtitutus accuſare non poteſt. 6. q. 1. in prin. cum c. ſequente. & c. beatus. in prin. item c qui crimen. item 3. q. 5. c. ſuſpectos. c. canonica. c. ſimiliter. c. nullus. huius exemplum habetur c. cum eccleſiaſticæ. 3. de exceptionibus. ¶ qui Deſtitit ſemel ab inſtituta accuſatione, iterum accuſare prohibetur. c. licet. 14. de accuſationib. ¶ Detractator accuſare non poteſt. 2. quæſt. 4. c. detractatores. ¶ Domeſticus inimici accuſati, vel ei cohabitans, non poteſt accuſare. c. repellantur. 7. de accuſationibus. item 3. q. 5. c. accuſatoribus. in princ. ¶ item Domeſticus vel familiaris iudicis nō accuſet. 3. q. 5. c. ſimiliter. in verbo Gratioſi. & 4. q. 4. c. penult. §. fin. cum c. ſeq. ¶ Eccleſiaſtica perſona non accuſat. Vide ſuprà in Clericus. ¶ Excommunicatus vel anathematizatus accuſare non poteſt. 4. q. 1. c. 1. in prin. cap. quod autem. 2. q. 7. c. in ſancta. 6. q. 1. c. illi qui. §. ſimiliter. c. omnes. 3. q. 4. c. conſpiratores. c nullus. c. omnes. Niſi reus accuſatori excommunicato communicauerit. Sed hoc reprobatur c. 2. de exceptionibus. quæ exceptio fallit in caſu. c. 2. de exceptionibus. ¶ Exterus & ignotus non accuſat. 5. quæſt. 5. c. canonica. verſ. & eos, qui non ſunt eorum gentis. item c. accuſatores. verſ. nullus alienigenæ. ¶ Familiaris accuſati accuſare non poteſt. Vide ſuprà eodem in Affinis. quod fallit, ſi reus accuſatorem propter crimen, quod illi obiicit, à ſua familiaritate antea non repulerit: hoc enim caſu accuſare poterit. cap. nulli. 5. de accuſationibus. 3. q. 5. c. nulli in princ. ¶ Familiaris Iudicis. Vide ſuprà in Domeſticus. ¶ Filius parentes. Vide infrà eodem in Liberi. ¶ Hæreticus, apoſtata, vel aliâs vilis homo accuſare non poteſt. 2. q. 7. c. quærendum c. alieni. c. pagani. item 3. q. 4. c. 1. c. beatus. c. ſi quis. item 3. quæſt. 5. c. ſuſpectos. c. canonica. c. nullus. item 4. q. 1. cap. 1. §. omnes etiam. c. quod autem. fallit, ſi hæreticus hæreticum velit accuſare. d. c. pagani. §. in hoc. & d. quæſt. 7. c. ſi hæreticus. in princ. ¶ Infamis accuſare non poteſt. d. cap. prohibentur. §. aliĳ propter delictum. 3. q. 4. in princ. cum c. ſeq. 3. quæ. 5. c. canonica. c. accuſatores. in fin. c. conſtituimus. c. ſimiliter. c. nullus. item 4. q. 1. c. 1. §. omnes etiam 6. quæ 1. in princ. cum c. ſeq. c. beatus. 6. q. 1. c. omnes. c. illi qui. c. ſumma. §. finali. cum c. ſeq. fallit ſi ex lege Iulia de annona infamis accuſet. 2. quæſt. 1. c. prohibentur. §. mulierem. verſ. famoſi quoque. item ſi de hæreſi vel ſymonia infamis accuſare velit. 6. q. 1. c. nos ſequentes. §. ſed licet. Contradicere videtur d. q. 1. c. quæro ergo. Vbi Gratianus ſubiicit ſolutionem verſ. vtrum hoc Auguſtini. ¶ Inferior ſuperiorem, vel minor maiorem accuſare non poteſt. 2. q. 7. c. qualis. §. fin. cum c. ſeq. item c. maiorum. c. quærendum. c. in ſancta. verſ. & ſicut maior. item 6. q. 1. c. beatus. in princ. verſ. & qui eis coæquales. & §. finali. c. omnes verò. in fin. item 3. q. 5. c. accuſationes. in fine. fallit ſi maior ſit hæreticus, & minor catholicus. d. q. 1 c. cum maiores. item ſi maior exemplo ſuo ad interitum trahat iuniores. 2. q. 7. cap. Paulus dicit. vel ſi maior vita & moribus minore ſit deterior. d. q. 7. cap. qui nos. §. finali. cum c. ſequente. c. quanquam c. puto. c. quæritur. ſed tamen ſi minor ſit irreprehenſibilis, accuſare poteſt. d. q. 7. c. criminationes. in princ. Inimicus accuſati ab accuſatione repellitur. 3. q 5. c. ſuſpectos. & c. canonica. & d. c. nullus. verſ. nullus, qui inimicitĳs ſtudet. & d. c. omnes. in fine. item 3. q. 5. c. accuſatores. c. accuſatoribus. c. nulli §. quod verò. c. vltimò. §. finali. item 23. q. 4. c. ea vindicta. §. ſed huic vindictæ: & c. vltimo. item de accuſationibus. c. cum P. 10. & c. meminimus. 13. 5. q. 5. in princ. cum c. ſequente. c. non omnis. c. non oſculatur licet obſtet d. c. non oſculatur. §. fin. ſed ei reſpondetur d. q. 5. c. vlt. §. ſed aliud. ¶ Inobediens Papæ non poteſt accuſare. 3. quæſt. 4. c. 1. & c. ſi quis. ¶ ſi accuſatoris nihil Interſit, accuſare non poteſt. c. illa præpoſitor. 3. de accuſationibus. ¶ Laicus clericum non accuſat. 2. q. 7. in princ. cum c. ſequente. c. nullus. c. laico. c. in

sancta.cap.laicos.c.sicut.c.laici. item 6.quæst.1.c.beatus.cap.sacerdotes.c. sunt plurimi.c. quiescite.item 11. q.1. c.clericum. in fin. item c.cum P.10. de accusat.& c.de cætero 14.de testibus. Vide suprà eodem in Clericus. ¶ Liberi parentes non accusent. 2. q.1. cap. prohibentur. nisi in crimine læsæ maiestatis.3. quæst. 11.cap.episcopus.§. & in criminali. vers. crimen verò. ¶ Libertus episcopum non accuset.5. q.5. c.accusatores.§.finali.& c.nullus. ¶ nec Libertus patronum accuset. 3. q.11.c.vlt. §.fin.12.q.2. c.episcopus. §. huiusmodi autem. & §. in criminali. d. §. alij per conditionem. fallit si ex lege Iulia maiestatis accuset. d.§. in criminali.vers. crimen verò. item si ciuiliter,non criminaliter agatur.2.quæst.1.cap.prohibentur.§.liberi. ¶ qui in Magistratu positus est, accusare non potest.2. quæst.1.cap. prohibentur.in prin. ¶ in illegitimo Matrimonio constitutus, vel ei consentiens,accusare prohibetur3. quæst. 4. c. consanguineorum. ¶ Miles accusare non potest.2. quæst.1.cap prohibentur. Nisi miles ex lege Iulia de annona accuset. dicto cap. prohibentur.§. mulierem. versi. milites quoque. Monachus clericum non accuset 2. quæstione 7. cap. placuit.cap. nullus.in prin.3.quæst.4.cap.hi qui.§. finali. 3.quæst. 5. cap. canonica. §. finali. Contradicit dicta quæstio septima, cap.vltim.§. item Ioannes. respondetur per distinctionem dicti cap.nullus. §. sed aliud.& dicta quæst.7. cap. negligere.cap. sancta item De accusationibus.cap.ex parte.11. ¶ Mulier ab accusando repellitur. 2.quæst.1. cap. prohibentur.15. quæst. 3. in princ. & cap. de crimine. Nisi mulier suam suorúmve iniuriā persequatur. d. quæst.3. in prin.versi.nisi fortè suas.& ca.ex eo quod.§. finali. cap.certis de causis. in prin. & §.vxor tua. si tamen mulier maritum vel adulteram adulterij velit accusare,hanc iniuriam non potest persequi 32. quæst.1. cap. apud misericordem. §. publico. Huius ratio est,32. quæst.5.cap. penultimo.§. sed quæritur. cum cap. sequent. item vt crimen læsæ maiestatis mulier deferat.15. quæst.3. cap. certis de causis.§.in quæstionibus.cap.sanè.§. vnde aut. item ex lege Iulia de annona mulier accuset. 2.quæst.1. cap. prohibentur.§. mulierem. ¶ Par parem, vel Superior inferiorem accusare potest.2.quæst 7. cap.pagani. ¶ Pauper accusare prohibetur.2.quæst.1.cap.prohibentur. §. nonnulli. & cap. in primis. §. sed & de personis. ¶ qui Pecuniam antea ob accusandum,vel non accusandum acceperit, ab accusatione repellitur.2. quæst.1. c. prohibentur. ¶ Plures reos habens,accusare prohibetur. 2. quæst.1. cap. prohibentur. ¶ Plures eundem de eodem crimine accusare non possunt. cap. illa.3. de accusationibus.Nisi priore accusatore desistente alius eundem reum repetat. 2.quæst.1.cap.prohibentur. §. ab alio. ¶ qui in Probatione defecit aduersus eundem,vel alium,accusatione instituta iterum accusare non potest.3. quæst.10. in prin. cum cap. sequente.& cap.vltimo. item 4. quæst.6. cap.1. cap. si accusatorum. & cap. vltimo. Nisi accusator propriam causam, non tamen criminalem, vel ecclesiasticam persequatur. dicta quæst.6. cap. vltimo. vers. nisi proprias. ¶ Prohibitus accusare potest suam suorúmve iniuriam persequi: hoc enim casu accusatio ei non deneganda.2.quæst.1. cap. prohibentur.§. hi tamen omnes.4. quæst.6. cap. omnibus. & cap. illud verò. versic. nisi proprias. item cap. si accusatorum. versic. nisi proprias. & cap. vltimo. versic. nisi propias. item si hæreticus accusetur. 4. quæst.7. cap. præsumunt. §. huic oppositioni. versic. cæterùm si à fide. item 6. quæst.1. cap. nos sequentes. §. sed licet. & cap. cùm maiores. cap. quæro. quod fallit, si hæreticus de alio crimine, quàm de hæresi accusetur ab eo, qui est inferior in cōuersatione vitæ. dicta quæst.7. c. si hæreticus. §. sed quæritur. item accusare prohibitus potest, si testis in reum produci possit. dicta quæst.7. cap. testes. §. nunc demonstrandum. versi. at quicunque. ¶ Pupillus accusare non potest.2. quæst.1. c. prohibentur.in princ. Nisi pupillus patris vel aui iniuriam persequatur. 15.q.3. c.certis de causis.§. pupillis. ¶ qui Quæstus causa accusat, prohibetur. cap. significante. 5. qui matrimon. accusare possunt. ¶ Raptor accusare non potest. cap. consanguineorum. versi. similiter. de raptoribus. ¶ qui Renunciauit accusationi, anteà præstito iureiurando, ab accusatione repellitur. cap.veniens.15. de accusationibus. ¶ Sacrilegus non accusat.5. quæst.4. cap. nulli. ¶ Seruus dominum accusare non potest.3.quæst.11. cap. vltimo. §. si quis enim. & 2.q.3. cap. vltimo.§.causæ verò.2. quæst.1. cap. in primis.§. quod autem dicitur. item non potest omnino Seruus accusare. 3. quæst.5. cap. canonica. vers. aut libertas. cap. accusatores. §. finali. cap. nullus. nisi ex lege Iulia de annona velit accusare. 2. quæst.1.c. prohibentur. §. mulierem. item nisi seruus mulierem, quæ cum propriis seruis rem habuit, deferat.12. quæst.2. c.episcopus. §. in criminali. vers.quo casu, cum seq. ¶ Subditus prælatum vel magistratum suum accusare prohibetur.2.q.7.cap.1.c. sacerdotes.c.qualis.c.sententia.c.oues.c. sunt nōnulli. c. si hæreticus.§. item quod dicitur.3. q.4. c.hi qui.6. q.1.c.oues.c.deteriores.8.q.2.c.vltim.in fin. Contradicit. 2. q.7. c. plerunque. c. testes. §. ecce ostensum, cum sequentibus, vsque ad c.clericos aut laicos. Item contradicit. d. q. 7. c.criminationes. §. colligitur. & c.admonendi.fallit supra dicta decisio, si prælatus à fide exorbitauerit: tunc enim à subditis suis accusari potest.2.q.7.cap. sacerdotes, in fin. c. oues. versi.nisi à fide.& cap. præsumunt. item si prælatus nomine tantum sit,non vita. d.q.7. c.non omnes.c. non omnis.c.secuti.c.qui nec.c.plerunq;.§. fin.c. Paulus. item 8. q. 1. c. vereor. Tertiò fallit si clericus subditus prælatum accuset. verùm hæc replicatio reprobatur.2.q.7.c. sacerdotes.c.oues.§. his authoritatib.c.plerunque.§.item probatur. item 3. q.4. c.clericus. deniq; fallit si accusator vir sit probus, minimè criminosus.d.§. his authoritatibus,cum c. sequente.& d.q.7.c.accusatio, in prin. c.sunt nōnulli. §.fin.cum c.sequente.item c. si hæreticus.§.item quod dicitur. ¶ Superior inferiorem accusare potest. vide suprà eodem Pari. ¶ Suspectus accusare prohibetur.3. quæst.5.cap. suspectos. c.canonica. c.accusatores. §. fin.c. similiter. c.accusatores.c.omnes,in fine. item 3. quæst.8. cap.1. in prin. ¶ Vilis persona in dignitate constitutum accusare non potest. vide suprà eodem hæreticus. item in Inferior. ¶ Accusare

cuſare me non poteſt, qui contra me teſtimonium tulit. *c. meminimus. de accuſ.*

Quos accuſare liceat, vel non.

¶ Alium quàm qui crimen commiſit, accuſare ac punire non licet. 1. *quæſt.* 4. *in princip. cum ſequentibus. vſque ad c. quia præſulatus. c. crimen. cap. Iudæi. cap. iam itaque cap. non imputantur. item.* 24. *quæſt.* 3. *in prin. §. vnde per Ezechielem. & §. quia verò. item cap. 1. cap. certum. §. illicita. item cap. 2. §. finali. de his quæ fiunt à maiore parte. & de conſecratione. diſtinct. 4. cap. quæris. in prin.* ¶ eum qui Coegit ad crimen faciendum: nam & hic tenetur. 22. *quæſt.* 5. *in princ. cum cap. ſeq.* ¶ Conſentientem in crimen: nam & hic propter ſuum conſenſum tenetur. 11. *quæſt.* 3. *c. qui conſentit.* 17. *quæſt.* 4. *cap omnes* 22. *quæſt.* 5. *in princ.* 27. *quæſt.* 1. *cap. viduas. §. finali. item diſtinct.* 86. *cap facientis.* ¶ eum cuius Conſilio crimen ſit commiſſum. hoc enim caſu vterque poteſt accuſari. *de pœnitentijs. diſtinct. 1. cap. ſi quis iratus. cum cap. ſequente.* ¶ Defendentem crimen alterius: nam & hic ob ſuam defenſionem tenetur. *dicto cap. qui conſentit. verſi. & defendit alium. item verſi. ſi quis peccantem defendit. Exemplum habetur dicta quæſt.* 3. *cap. ita corporis. &* 14. *quæſt.* 6. *cap.* 1. *§. illud verò fidentiſſimè.* ¶ Mandantem. *diſtinct.* 1. *cap. ſi quis iratus. cum cap. ſequente.* ¶ Poſteros, ſi pœna non ſolùm crimen committenti, ſed etiam eius Poſteris lege ſpecialiter impoſita ſit: hoc enim caſu poſteri quoque puniuntur, exemplo criminis læſæ maieſtatis, niſi poſteri per fœmininam, non maſculinam lineam deſcendant. *cap. vbicunque* 4. *de pœnis, in* 6. ¶ non Propulſantem iniuriam cùm poſſet. nam & hic tenetur. *diſt.* 83. *in prin. cum cc. ſequentibus. item cap. conſentire. item diſtinct.* 86. *cap. facientis. item* 23. *quæſt.* 3. *cap. non inferenda. cap. qui poteſt. cap. ab Imperatoribus. & cap. vltimo. item* 23. *quæſt.* 5. *cap. non putes. cap. non eſt. cap. qui vitijs. item* 23. *quæſt.* 8. *cap. præterea. item de ſententia excommunicationis. in* 6. *cap. dilecto.* 6. *§. & quidem.* ¶ Accuſari non debet de eodem crimine abſolutus. *cap. de his. de accuſationib.* ¶ Accuſari non poteſt inimicus vel eiuſdem amicus. *cap. repellantur. de acuſat.* ¶ Accuſari poteſt matrimonium poſt ternam denuntiationem, ſi antè non conſtabat impedimentum. *cap. cum in tua. qui matr. accuſat. poſſ.* ¶ Accuſari quis poteſt de diuerſis criminibus in eodem libello. *c. licet. de accuſ.*

Vbi accuſare liceat,

in Loco, in quo crimen commiſſum eſt, regulariter reus accuſandus ac puniendus eſt. *cap.* 1. *de raptoribus.* 6 *quæſt.* 3. *cap. Paulum. § reuera.* 3. *q.* 6. *in prin. cum cap. ſequente. & cap. vltimo.* 3. *quæſt.* 9. *cap. nec extra.* 6. *quæſtion.* 3. *cap. placuit. cap. vltimo.* Niſi Papa permiſerit alibi accuſari. *dicto cap. nec extra. verſi. ſalua tamen.* vel cum alibi de crimine conſtare poſſit. vel ſi per appellationem, vel recuſationem iudicis cauſa aliò deuoluatur. *dicta q.* 6. *c. pulſatus. §. hoc autem.* item ſi Epiſcopus accuſetur. *dicta quæſt.* 6 *cap. ſi quis. in prin.* 3. *quæſt.* 5. *cap. accuſatores. §. nullus.* denique ſi reus alibi deprehendatur. *c.* 1. *§. contrahentes. de foro competenti.* ¶ in Templis, Cœmeteriis & aliis locis Eccleſiæ, cauſæ ſanguinis agi non debent. *c. cum. eccleſia.* 5. *de immunit. eccleſ.*

Apud quem accuſare liceat.

Apud eum cuius Intereſt, accuſatio inſtitui poteſt. *cap. illa* 3. *de accuſat.* ¶ apud Magiſtratum Eccleſiaſticum accuſatio publica non competit. *c in archiepiſcopatu* 4. *de raptorib.* ¶ Apud Stationarios accuſatio non competit. 4. *q.* 4. *c. nullus. §. ſi quis ſe. de accuſat.*

Forma, & quemadmodum Accuſatio inſtituenda.

Admonitio præmittenda accuſationi prælatorũ. 2. *q.* 7 *c. accuſatio. § ſed ſi quis. c. ſi quis erga.* ¶ cum Cauſæ cognitione circa perſonã: nam accuſatoris, & accuſandi cauſa præmittenda. *d q.* 7. *c. ſi qui ſunt. c. quærendum. c. accuſatio. c. clericos. c. criminationes. in prin. item* 3. *q.* 4. *c. ſi quis à vero. in fin.* 3. *q* 9 *c. habetur & c. dignum.* ¶ per Epiſtolam accuſatio non poteſt inſtitui. *Vide ĩ. in accuſator.* ¶ Inſcriptione accuſantis interponenda. *Vide. ĩ. in accuſat.* ¶ Accuſatio in Scriptis producenda eſt, ac legenda. 2. *quæſt.* 8. *in prin. cum c. ſeq.* Contradicit. *d. q.* 8. *cap. vlt. in prin.* Cui reſpondet Gratianus *ibid. §. ſed Calixtus.* ¶ Subſcriptione accuſatoris interueniente. 2 *q.* 8. *c. vlt. §. item ſubſcribere* ¶ In accuſatione, denuntiatione & inquiſitione qualiter ſit procedendũ, *habetur in c. licet. de ſimon.* ¶ Accuſandum non eſt per reſcriptum, ſed viua voce contra matrimonium. *cap. à nobis. qui matr. accuſ poſſ.*

Accuſator vnde dicatur. *c. forum.* 10. *§. accuſator. de verb. ſign.* ¶ Accuſare per alium non poteſt, neque per epiſtolam. 2. *q.* 6. *c. ſi quando.* 2. *q.* 7. *c. criminationes.* 2. *q.* 8. *c. per ſcripta, in prin.* 3. *q.* 9 *c. abſcente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accuſare. c. dignum. c. abſens. c. vlt. item* 5. *q.* 2. *c. relatum.* 5. *q.* 3. *c. in criminalib.* fallit ſi abſentiæ cauſa per procuratorem reddatur. 5. *q.* 3. *in prin. cum c. ſeq. item de accuſat. c. veniens.* 16. *§. idem verò ad ſuum.* item ſi accuſator in illuſtri dignitate ſit conſtitutus. 3. *q.* 9. *c. abſens.* item ſi ciuiliter ex crimine agatur: puta ſi maritus vxorem de adulterio accuſet, vt ab ea ſeparetur. *cap. tuæ fraternitati.* 5. *de procurat.* fallit deniq; ſi per modum exceptionis crimẽ obiiciatur. *c. ſuper his.* 16. *§. fin. de accuſat.* ¶ Accutor cuſtodiæ ſimilitudinem patietur. 2. *q.* 8. *cap. quisquis.* ¶ Libelli inſcriptio ab accuſatore facienda. 2 *q.* 8. *c. quisquis ille.* 3. *q.* 9. *c. qui accuſare. verſ. inſcriptione videlicet.* 4. *q,* 4. *cap. nullus. §. inſcriptio ſemper. §. in alijs. & §. inſcriptio verò.* quod fallit, ſi maritus vxorẽ de adulterio accuſet: hic enim inſcribere in crimen non tenetur. *d. c. nullus. §. ſi maritus.* itẽ ſi de abigeatu accuſatio inſtituatur. *d. c. nullus. §. abact.* itẽ ſi per officiales crimen Preſidi nuncietur. *d. c. nullus. §. aliquand.* vel ſi non per accuſationẽ, ſed per

denuntiationem crimen deferatur. *c. super his. 16. in prin. de accusat.* deniq; si per modum exceptionis crimen obiiciatur: quod probatur simul & distinguitur *d. c. super his. §. cùm autem excipiendo.* porrò de modo & forma inscriptionis, item iis quę designanda, vel inscribenda sunt. *V. de 2. q. 3. c. Paulum. §. omnis igitur. q. 8. c. pen. item c. vlt. §. quæ verò. & §. sed etsi aliud:* ad formam etiam inscriptionis pertinet vt accusator subscribat, vel alius pro eo, si literas nesciat. *d. c. vlt. §. item subscribere.* denique si in crimen inscriptum non sit, vel non rectè: rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reū potestas fiet. *d. c. vlt. §. quòd si libelli.* ¶ Accusatori Probandi onus incumbit. *2. q. 7. c. si quis epis. op. & 3. q. 6. c. vlt.* quibus autem rationibus crimen probandum sit, *paulò inferius inter officia iudicis, regul. 4 cum sequentibus docebitur.* ¶ Accusatore deficiente, nihilominus inducitur purgatio infamato. *c. accedens. de accusat.* ¶ Accusatore deficiente, reus absoluitur. *c. vt nostrum. Vi benef. eccles. sin. dim.* ¶ Accusatoris iniusti pœna. *c. accusasti. de accusat.*

de *Accusatoribus*, Calumniatoribus, Præuaricatoribus, & Tergiuersatoribus. *V. de j. vnumquodque verbum in sua litera.*

Accusatus contumax coërcetur per excommunicationem. *4. q. 5. in prin. cum c. seq.* ¶ Accusatus apprehensus Custodiendus, nisi reus iudicio sisti, vel de parendo iuri satisdare sit paratus. *c. si clericos. 15. §. fin. de sent. excom. in 6.* ¶ Accusatus non Recipiendus, nec occultandus. *d. c. 6. q. 3.* nisi recipientes sint priuilegiati ad recipiendum: sed reprobatur. *c. vnico. de privileg. in extrauag. Ioan. xxij.* ¶ Accusatos Defendere se per alium in criminalibus non potest, nec per epistolam. *3. q. 9 c. vlt. 5 q. 3. c. in criminalibus, in fin. & c. vlt. vers. excepto publico.* quod fallit si absens sit dānandus ad pœnam: hoc enim casu quilibet potius pro eo verba faciens admittendus est, quam absens damnandus. *d. q. 3. c. 1. si ægrotans. §. reos item de accus. c. veniens. 15. §. idem verò.* item si illustris persona de iniuriis accusetur: hæc enim per procuratorem se defendere potest. *3. q. 9. c. absens.* denique absentię causa per procuratorem reddi potest. *de hac re dictum s. in Accusatore.* ¶ Accusatus suspendendus est interim ab officio suo. *2. q. 4. c. accusat.* ¶ Accusato interdicitur alienatio rerum Ecclesiasticarum. *c. prælatorum. de accusat.* ¶ Accusatus de crimine & conuictus deponitur, per modum verò inquisitionis conuictus remouetur, si est subditus simpliciter: prælatus verò, remouetur ab administratione. *c. dilectus. eod. tit.*

Acolythi vnde dicantur. *dist. 21. c. cleros. §. acolythi.* & de officio. *dist. 25. c. 1. §. ad acolythum. dist. 33. c. 1. §. deseruientes.* ¶ De modo ordinandi acolythum cauetur. *dist. 23. cap. acolythus.* ¶ Acolythus rem à Presbytero consecratam alij ne porrigat. *dist. 24. cap. 1.* ¶ Acolythus uxoratus tonsuram portare non tenetur. *c. 1. Iohann. de cleric. coniug.* ¶ Acolythus uxoratus beneficium amittit Ecclesiasticum. *c. 1. eod. tit.*

Acquisita ab Ecclesiastico post promotionem cedunt ecclesiæ post mortem. *de success. ab intest. c. sed hoc.*

Acta Iudicis non valent, nisi testibus iuuentur. *can. cùm à nobis. de testib.* ¶ Acta iudicij temere violans non potest impugnare. *c. coram de off. & potest. iud. deleg.*

an **Actio** iure diuino sit permissa. *14. q. 1. in prin. & 23. q. 4.* vbi vindicta prohibetur contrarium tamen concluditur. *d. q. 1. c. 1. §. fin. cum duob. cc. seq.* ¶ Actio litigiosa cedi ac emi prohibetur. *c. vlt. §. cum igitur. de alienat. iudic. mutandi causa facta.* ¶ Actio Clericis & monachis videtur deneganda. *14. q. 1. in prin. cum c. seq. in prin.* fallit si de damno vitando, non de lucro captando agant. *d. q. 1. c. 1. §. his ita.* item si non suo, sed alterius vel ecclesiæ nomine agant. *d. c. 1. §. aliud est. vsque ad §. fin.*

Actori non debet licere, quod reo non permittitur. *c. non licet. 32. de reg. iur. in 6.* nam fauorabiliores sunt rei conuenti, quàm actores. *cap. cum sunt. 11 & c. in pari. 65. de reg. iur. in 6.*

Actore non probante reus absoluitur. *de caus. possess. & propr. c. cùm ecclesia.* ¶ Actor potest iuramento probare intentionem, sc. in casu. *c. super eo. de iis quæ vi met. caus. fi.* ¶ Actor quandò possit reum sub quo vult iudice conuenire, *vide in c. 8. 10. & 11. de for. compet.* ¶ Actore absente per contumaciam, lite non contest. partis aduersæ testes recipiuntur. *c. causam. de dolo & contum.* ¶ Actor, nisi testibus & instrumentis deficientibus, non tenetur iurare. *c. sicut consuetudo. de probat.* ¶ Actor ab actione cadit, si iuramentum calumnię præstare nolit. *c. vlt. de iur. calum.* ¶ Actor ab accusatione non repellitur, quandiu opposita excommunicatio sibi non probatur. *c. exceptionem. de except.*

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem. *c. actus. 50. de reg. iur. in 6.*

Adamus natus est immortalis. *de consecr. dist. 4. c. placuit igitur.*

Adscripticius agrū, cui adscriptus est, deserere non debet. *cap. indicatum. 3. de immun. eccles.*

Aduena Probare debet ordinē antequam admittatur in ordinum susceptione, vel vlterius promoueatur. *de cler. pereg. non ord. can. inter quatuor.*

Aduersarius iniustè fatigans cōdemnatur in expēsis. *c. cæterùm. de rescr.* ¶ Aduersarij gratiæ se committens non cadit ob hoc à iure suo *c. sanè de renunt.* ¶ Aduersarius per viginti dies est expectandus in causa appellationis. *c. 1. de appell. in lib. 6.*

DE ADVLTERIIS ET STVPRO.

De Adulteris & Adulterinis.

¶ Adulterans vir vxorem adulteram dimittere non potest. *c significasti. de diuort.* ¶ Adulteræ occultæ non est deneganda pœnitentia. *c. officij. de pæn. & remiss.* ¶ Adulter cū adultera post mortem viri contrahere potest, nisi fidem dederit de contrahendo, vel actu eam duxerit: & ante vel pòst, vxore eius superstite, ipsam cognouerit. *c. veniens. & c. si quis. de eo qui dux. in matr. quam per adult. poll.* ¶ Adultera separata sine spe coniugij manet. *c. literis. de præsumt.* ¶ Adultera virum repetere non potest, nisi & ipse sit adulter. *c. constitutus. de conuers. coniug.* ¶ Adultera pœnitens reconcilianda est viro secundum concilium *c. gaudemus cum ibi not. de conuers. coniug.* ¶ Cum adulterinis filijs non faciliter dispensatur. *c. per venerabil. qui fil. sint legit.* ¶ Adulterini filij non sunt, qui ex muliere superducta in facie Ecclesiæ, ignoranter viuente prima, gignuntur. *c. ex tenore. eod. tit.*

Adulterij vel stupri qui Accusare possint.

¶ Marito adulterę imprimis accusatio competit *c. maritis. 4. de adult.* Nisi maritus ipse sit adulter. *c. intelleximus. 6. de adul.* ¶ Vxori adulteri accusatio adulterij nôn competit. 32 *q. 1. c. apud misericordem. §. hoc in mulieribus. cum seq. item q. 5. c. vlt.*

Quos Adulterij Accusare liceat, vel non.

¶ qui Adulterium commisit. 27. *q. 1. c. nubendi. §. fin. item dist. 88. c. fornicari.* definitio & differentia fornicationis, stupri, & adulterij traditur. 36. *q. 1. c. lex illa. §. sed non omnis. cum seq.* Sanè omnis illicitus coitus definitur adulterium esse. 32. *q 4. c nemo & 32. q. 5. c. illa autem. §. cū ergo. vers. at enim ait.* si quis tamen liberorum procreandorum non libidinis causa adulterium vel stuprū commiserit, accusari non poterat. 32. *q. 4. in prin. & c. dixit. in prin. c. obijciuntur.* sed exceptio reprobatur. *d. q. 4. c. sicut satius, in prin. c. recurrat. §. fi. vers. nec illorum. c. dicat aliquis. c. sic non sunt.* ¶ Coitus omnis extra legitimum matrimonium punitur. *d. c. nemo. §. quidquid. & d. §. cùm ergo.* ¶ Concupiscentia sola quoque punitur. *de pænit. dist. 1. c. si cui etiam. 32 q. 7. c. non solùm.* & si ob Defectū vel Sterilitatem vxoris cum alia concubuerit, accusari potest. 32. *q. 4. c. sicut satius. in prin.* si cum Deformi vel Paupere fornicatio sit commissa, 14. *q. 6. cap. vlt. §. quomodo.* ¶ si Deprehensum in adulterio coniugem coniunx retinuerit. *c. si vir. 3. in prin. de adulter. 32. q. 1. in prin. c. sicut. c. dixit. vers. imò cum illa. c. si quis vxorem. cap. apud misericordem. §. quòd si in adulterio. & §. vnde in nono.* ¶ qui Dimisit vxorem suam sine causa, accusari de adulterio non potest, 27. *q. 2. cap. matrimonium. c. omnis res.* ¶ Dimissum dimissámve ob adulterium adulterij accusatum Reduxerit. 34 *q. 1 c non satis. §. rem nouam. versic. cumq; egressa.* quod fallit, si repudiatus repudiatáve pœnitentiam egerit. *c. si vir sciens. 3. §. fin. de adulterijs. 32. q. 1. c. de benedicto. c. quod autem. & c. non erit.* item fallit, si ob aliam, quàm adulterij causam quis vxorem dimiserit: hanc enim recipere non prohibetur. 28. *q. 1. c. si quis gentilis.* ¶ Si quis Duas vxores simul habeat, vel vna duobus nupta sit, accusari potest, nisi per errorem & ignorantiam quis eam, quæ alium habet maritum, duxerit, vel contrà: is enim eáve ignorantiæ exceptione defenditur. 34. *q. 1. cap. cùm per bellicam. vers. nec tamen culpabilis. item c. si quis necessitate. §. fin. cum. c. sequ.* Alia exceptio est: Nisi prior coniunx propter fornicationem dimissus dimissáve sit. 32. *q. 7. c. quemadmodum.* ¶ qui per Errorem putās suam esse vxorem, cū aliena rem habuerit, adulterij accusari non potest. 34. *q. 1. §. si virgo. §. fin cum c. seq.* ¶ Si Incestus crimen sit commissum, accusare licet. 36. *q. 1. c. lex illa. §. incestus est.* ¶ si Liberorum caussa adulterium commissum sit, punitur. *vt s. eod. in prin. in adulterium* ¶ Si quis contra naturam Luxurietur, vel mares cum maribus coierint. 32. *q. 7 c. adulterij. c. offerebat, c. flagitia. c. vsus.* ¶ si cum Meretrice, aut aliâs ignominiosa muliere stuprum sit commissum, punitur. *d. c. 4. c. meretrices esse. & c. in eo.* ¶ Si quis ab alio Repudiatam vxorem duxerit, vel si qua repudiato nupserit. 31. *q. 1. c. denique §. prima authoritas. 32. q. 1. c. dixit. q. 7. c. licitè. in princ. dominus. in fine. c. omnes. §. qui dimittit. vers. & qui dimissam. item 34. q. 1. c. non satis. §. rem nouam. vers. cumq; egressa.* ¶ si cum Soluta sit commissum, punitur. 32. *q. 4. c. si non sunt. §. finali. cum c. seq. q. 7. cap. fieri potest.* ¶ si cum Serua commissum sit adulterium, vel stuprum, punitur. 14. *q. 6. c. vlt. vers. ancilla.* ¶ si per Vim aliqua stuprum vel adulterium sit passa, accusari non potest: nisi vim passa non exclamauerit. 34. *q. 1. c. non satis. §. legat libros.* ¶ Amor Vxoris Immodicus & libidinosus punitur. 32. *q. 4. c. origo. c. recurrat. §. fin. c. in eo. §. fin. & c. liberorum. in princ.*

Forma Accusandi de Adulterio, & quemadmodum accusatio fiat.

¶ Iuramento accusatoris interueniente. 35. *q. 6. c. si duo. §. fin. cum c. seq.* ¶ Confessio alterutrius non probat contra alterum, quo ad pœnam, sed quo ad purgationem indicendam sufficit. *c. significasti. 5. de adulterijs. 2. quæst. 5. c. interrogatum.* ¶ Probario incestus requiritur. 35. *q. 6. c. si duo. in princip.* ¶ Pœna. Vide in loco de Pœnis, in litera P.

De Aduocatis & Postulantibus.

¶ Aduocati confessio non reuocata præiudicat domino suo. *c. cum causam. de appell. c. olim. de censibus.* ¶ Aduocatum potest dare iudex requisitus. *c. ex literis. de off. iud.* ¶ & aduocatus à iudice sic datus nō potest recusari per partem, quia iudicis sit domesticus.

Postulare quid. 3. *q. 7. infames. §. est autem.*

Aduocati qui esse possint, & postulare.

¶ Aduocatus aduersus eum, pro quo antea postulauit, in eadem causa postulare quis prohibetur: nisi cùm antea contra patrem pupilli postulasset, postea tutor filij factus ratione sui officij pro pupillo postulet. 3. *q.* 7. *c. infames.* §. *si contrà*, ¶ Aduocatus fisci contra fiscum postulare non prohibetur, excepta causa, in qua fisci aduocatus fuit. *d. c. infames.* §. *quamuis illi.* ¶ Qui cū Bestijs pugnauit, vel operas suas, vt cū bestiis pugnaret, locauit, prohibetur. *d. c. infames.* §. *similiter. vers. vel qui operas.* ¶ Clerici & monachi postulare prohibentur. 5. *q.* 3. *cap. vltim.* item *De postulando. c.* 1. *c. ex parte.* 2 *& c. vlt.* Nisi propriam causam persequantur. *d. c.* 1. *vers. nisi propriam causam. d. c. vlt. vers. nisi pro se ipso.* item nisi ecclesiæ causam defendat. *d. c.* 1. *vers. vel ecclesiæ suæ. & d. cap. vlt. vers. vel ecclesia sua.* item nisi causam coniuncti defendat. *d. c. vlt. versic. pro personis coniunctis.* item nisi miserabilium causam defendat. *d c. vlt. vers. aut miserabilibus. item distinct.* 87. *c.* 1. *cum cap. seq.* denique nisi in iudicio publico. 5. *q.* 3. *cap. vlt. versi. excepto publico.* ¶ Cæcus aduocatus esse nequit. 4. *q.* 7. *c. infames.* §. *nam vt præmisimus. vers. vel propter casum.* ¶ Exceptione postulans, à postulatione submouetur. *d.* §. *qui aduersus ea.* ¶ Excommunicati postulare non possunt. *c. intelleximus.* 7. *de iudicijs. c. decernimus.* 8. *de sententia excommunicationis. in* 6. ¶ Fœmina postulare non potest. *d. cap. infames.* §. *alij prohibentur. c.* 2. *de iudicijs. in* 6. Nisi fœmina pro se velit postulare. quæ exceptio non habet locum, si monastria pro se velit postulare. *d. c.* 2. § *cæterùm fœmina. c. vnicum.* §. *porrò ne moniales. de statu regularium, in* 6. ¶ Hæretici postulare non possunt. *de pœnitentijs. dist.* 1. *c. nemo vel in foro.* ¶ Honoratis vrbis Romæ postulare permittitur. 3. *q.* 7. *c. infames.* §. *apud vrbem.* ¶ Infamibus postulare prohibitum. *dicto cap. infames. in prin. &* §. *alij prohibentur. vers. vel propter notam.* Nisi infamis pro se non pro alijs velit postulare. *d. c. infames.* §. *alij enim omnes.* item nisi pro parente, patrono, liberis, fratre & alijs huiusmodi personis coniunctis postulare velit. *d.* §. *alij enim omnes. vers. & pro certis personis, & d. cap. infames.* §. *permittitur.* denique nisi infamis in integrum sit restitutus. *d.* §. *alij enim omnes, versi. nisi in integrum restitutionem.* ¶ Minoribus septemdecim annorum postulare interdictum. *d. c infames.* §. *nam vt præmisimus.* Quod extenditur ad minores vigintiquinque annis. *c. qui generaliter.* 5. §. *finali. de procuratoribus. in* 6. sed fallit in causis beneficialibus & cæteris spiritualibus, in quib. maiori quatuordecim annis postulare permittitur. *cap. vltimo. de iudicijs. in* 6. ¶ Monachus aduocatus esse nō potest. *Vide suprà eodem. in Clerici.* ¶ Monastria ne pro se quidem postulare potest. *Vide suprà eodem. Fœmina.* ¶ qui Procuratorem dedit ob id postulare, & causæ suæ adesse non prohibetur. *c.* 2. *in fine. de procuratoribus. in* 6. ¶ Prohibitus postulare, aduocatus esse potest pro se, non pro alijs. *d. c. infames.* §. *his personis.* item si non spontè, sed necessariò fungantur officio. *d. cap. infames.* §. *his personis. versi. nisi fortè. &* §. *omnes.* item pro parente, patrono, alijsque similibus personis postulare potest. *d. c. infames.* §. *permittitur. &* §. *nurus.* Fallit tamen, si adfines, pro quibus postulare permittitur, esse desierint. *d. c. infames.* § *adfinitates.* aliàs si prohibitus postulare contrà fecerit, pœna postulanti statuta est. *de pœnit. dist.* 1. *c. quicunque.* ¶ Surdo postulare prohibitum. *d.* §. *nam vt præmisimus.*

Officia Aduocatorum & Iura.

Aduocati ne cui patrocinium Denegent, cauetur. 3. *q.* 7. *d. cap. infames* §. *si quis verò commonitus.* ¶ Honoraria exigere & accipere aduocati non prohibentur. quod fallit clericis aduocatis 15. *q.* 2. *in prin cum cap sequente.* ¶ Pacisci cum cliente non debent aduocati. *d. c. infames. d.* §. *præterea.* Ne de quota litis paciscantur. *d. cap. infames.* §. *arcentur etiam.* ¶ Vt Ratione, non Probris certent, cauetur *d. cap. infames.* §. *si quis adeò.* ¶ Ne ex industria litem Protrahant, cauetur *dict. cap. infames.* §. *præterea non licet. in fine.* ¶ Aduocati & procuratores iurabunt, quòd iniustam causam non suscipient, nec fouebunt, & in causa quacunque non plus accipient quàm 20. libras. *Turon. c. procurator.* 20. *de postul. Gregor. in Nouell. cap.* 1. Pœna facientis contrarium est hæc: Receptor punitur restitutione & officij priuatione, aduocati per triennium, procuratores puniuntur in perpetuum. *Gregor.*

Aduocatus non habentibus dandus. *c.* 1. *de officio iudicis.* 3. *quæst* 7. *c. infames.* §. *si verò in vno. &* §. *si quis autem.*

Aequitas Mater iustitiæ. 25. *quæstione* 1. *capit.* 16.

Aetas si quem seniorem faciat nō vita, grauiter increpandus est. 2. *q.* 7. *c.* 28.

Affectus non sufficit, nisi sequatur effectus, vbi ex necessitate opus est facto. *c.* 1. *de eo qui mit. in poss. rei seru.* ¶ Affectus malus culpatur, licet non sequatur effectus. *c. adolescens. de spon.*

Affinitas contrahitur per coitum fornicarium. *cap. per tuas. de prob.* ¶ Affinitas nulla est inter consanguineos viri & vxoris. *cap. quod super his. de consang. & affin.* ¶ Affinitas superueniēs sponsalia futura soluit. *cap. super eo. de consang. & affin.* ¶ Affinitas causata ex copula illicita, rumpit spōsalia præcedentia, & priuat facultate contrahendi matrimonium. *cap. ex literis. de eo qui cognit. cōsang. vxor.* ¶ Affinitas iniqua non nocet ignoranti. *cap.* 2. *&* 11. *eod.* ¶ Affinitas prohibet abstinere à consanguineis vxoris, sicut à proprijs. *c.* 1. *de consang. & affin.* ¶ Affinitas tertium genus hodie sublatum est. *cap. non debet. eod.* ¶ Affinitate non obstante, permittitur neophytis conuersis, vt stent cum relictis fratrum suorum, sed non permittitur postea de nouo contrahere cum illis. *cap. Deus qui. de diuort.*

Afflicto non est addenda afflictio. *c. ex parte 5. de clerico ægrotante.* Nec flagellatis 7.q.1.c.2.

Agere non potest, qui exceptiòne vel replicatione impeditur. *c.3. de except.*

Aleæ & taxillorum ludis non ludant, & nec intersint clerici *c. clerici officia. de vit. & honest. cleri.*

De alienatione Rerum ecclesiasticarum.

Alienationis verbum continet concessionem, donationem & permutationem. *c. nulli liceat. de reb. Eccles. alien. vel non.*

Alienatio rerum ecclesiasticarum regulariter prohibetur. *cap. nulli liceat. 5. c. si quis. 6. de rebus ecclesiæ alienandis. extrauag. com. vnica. eodem titul. c. fraternitatem. 2. de donationibus. c. vt commutationes. 2. de rerum permutat. c. 1. c. cum nos. 3. & c. tua nuper. 8. de his quæ fiunt à prælato. cap. hoc consultissimo. 2. de rebus ecclesiæ non alienandis. in 6. 10. q. 2. in prin. cum c. sequente. 12. quæst. 2. in prin. cap. apostolicos. cap. quisquis. c. non liceat. c. indignè. c. Vulteranæ. cap. statuimus. c. episcopus. vers. si quid de ecclesia. c. diaconi. c. quidquid. c. alienationes. c. abbatibus. c. si qua de. c. precariæ. c. sicut. § his omnibus. c. placuit. c. sine exceptione. in prin. & §. episcopus. 16. quæst. 1. c. quia iuxta c. possessiones. 17. quæst. 4. c. 1. c. ratio. 18. q. 2. 6. quum sit. in prin. 10. quæst. 2. c. ea enim.* ¶ Sed tamen cum aliquando alienari possint quæritur.

Qui res Ecclesiasticas alienare possint.

¶ Laicus alienare quandoque potest, vt si laicus decimas, quas ab vna ecclesia habet, alij ecclesiæ donauerit. *cap. cum apostolica. 7. eodem tit.* item si laicus ius suum patronatus, quod in ecclesia habet, eidem vel alij ecclesiæ contulerit. *cap. 1. in prin. de iure patronat. in 6.* ¶ Ne Papa quidem alienare potest. 12. *quæst. 2. c non liceat Papæ.* Prælatus alienare potest, si alienans de suis rebus tantum det ecclesiæ, quantum est in re alienata. 12. *q. 2. c. si quis qualibet. & 12. q. 5. c. si episcop.*

Alienatio ecclesiasticarum rerum permittitur, & quarum.

¶ Si Aedes Ruinosæ, aut Destructæ alienentur. Quod probatur certo modo. 10. *quæst. 2. cap. hoc ius. §. si quas verò.* ¶ Feudum quoque ecclesiasticum concedi potest, de quo antea quis inuestitus est. *c. per tuas. 5. de donationibus.* item si feudum apertum alij rursus in feudum concedatur. *cap. ex parte. 2. de feudis* ¶ Inutile alienari potest, vt si res alienata Inutilis sit, & multis Præstationibus onerata. *d. cap. vt super. 8. §. fin. 10. quæst. 2 c. hoc ius. §. prædium. c. huiusmodi. §. fin. 12. quæst. 2. c. non liceat Papæ. versic. nisi tantummodo. c. sine exceptione. §. fin. c. terrulas, cum. c. sequente. c. iniustum. versicul. cum canonica.* ¶ Res ad mensam prælati vel capituli pertinens, alienare non potest. *c. vt super 8. & c. possessiones. 10. in prin. de rebus ecclesiæ alienandis.* Nisi, cum quis iuramentum præstitisset de non alienandis rebus ad mensam suam pertinentibus, nonnullas res mobiles ad mensam pertinentes, vel de quibus dubitatur an ad mensam pertineant, alienauerit. *cap. vt super. 8. de rebus ecclesiæ alienandis* ¶ Mobilia aliquando alienari possunt, sed hæc sententia patitur multas exceptiones. nam alienari prohibentur mancipia, vel coloni adscriptitij: certo tamen modo. *c. mancipia. 3. & cap. iniustum. 4. de rerum permutat. 10. q. 2. c. 1. 12. q. 2. c. iniustum.* item vasa sacra, vestes, aut alia donaria ad religionem necessaria. *dicto cap. 1. vers. vel vasa. item. 12. quæst. 2. c. Augustino. c. Apostolicos. item extrauagan. com. vnica. in prin. versic. & preciosa mobilia. de rebus ecclesiæ non alienandis.* ¶ Modica res alienari potest. *c. cæterùm. 3. de donationib.* ¶ Monasterium quomodo alienari possit. 16. *quæst. 7. c. nemini.* ¶ Pignori obligatum alienari non potest. *d. extrauag. vnica. in prin. versicul. hypothecam.* Nisi sacra vasa, vestes aut alia donaria ad religionem necessaria pignori data sint. *c. 1. de pignoribus*, quæ exceptio vera est, si necessitas vrserit, *d. cap. 1. versi. nisi iustissima necessitate.* aliàs si pro alieno debito res ecclesiastica pignori sit obligata, non potest alienari. *cap. si quorundam. 2. de solutionib.* ¶ Remotam rem alienare licet. *d. cap. terrulas. vers. aut longè positas.* ¶ Vsusfructus tantùm rei ecclesiasticæ alienari potest. 10. *q. 2. c. si œconomus, cùm c. sequente.* quod fallit. *Clement. 1. de rebus ecclesiæ non alienandis.*

In quos Alienatio permittatur, vel non.

¶ Si Dispensatoribus ecclesiarum Liberisue eorum, Cognatis vel Adfinibus alienatio sit facta, non valet. *cap. cum clerici. 11. de censibus 10. quæst. 2. c. huiusmodi. §. quibuscunque. 16. quæst. 1. c. in canonibus. §. generaliter.* ¶ Si Peregrinis Necessitate exigente largitio sit facta valet. 16. *quæst. 1. cap. possessiones. & cap. vlt. in prin.* ¶ Seruo ecclesiæ si quid episcopus à se manumisso Donauerit, valet. Quod probatur & distinguitur. *d. quæst. 2. si quos de seruis.*

Ob quas causas permittatur.

¶ Ob Aes alienum vrgens res ecclesiastica potest alienari. Quod probatur certo modo. 10. *q. 2. c. hoc ius. in prin. 17. quæst. 4. cap. nullus res.* ¶ In Alimoniam pauperum alienatio valet. 12. *quæst. 2. c. gloria. c. aurum.* ¶ In Fabricam ecclesiæ donatio facta, valet. Quod probatur & distinguitur. 17. *q. 4. cap. quæsti sunt.* ¶ Si Miserationis intuitu serui ecclesiæ manumittantur, valet manumissio. 12. *quæst. 2. cap. cum redemptor.* ¶ propter Repemptionem captiuorum res ecclesiæ alienari valet. 10. *quæstion. 2. cap. 1 in fine. 12. quæst. 2. cap. apostolicos. in prin. versi. excepta causa. cap. & sacrorum. c. sacrorum. c. sicut omnino. cap. aurum.* vt &

propter redemptionem terræ ſanctæ. *c. vlt.§.fin. de voto.* ¶ item ſi Religionis intuitu res eccleſiaſtica monaſterio alienetur, valet. 12. *q.*2. *c.ſi epiſcopus. c.vltim. & quæſt.* 5. *capitul. quia Ioannes.*16. *q.*1.*c.poſſ*·*ſſiones. verſ. aut monaſteriis.* quod fallit ſi id quod religionis intuitu alienatur, quinquageſimam vel centeſimam partem rerum eccleſię exceſſerit. 12. *q.*2. *c pen.* ¶ ſi pro Remuneratione obſequij datum ſit valet. *d.q.*2. *c quicunque. c. eccleſiaſticis.*16.*q.*1.*c.poſſeſſiones. verſ. niſi fortè.* Niſi in perpetuum pro remuneratione res immobilis data ſit. *d. c. poſſeſſiones. verſ. ſic tamen vt hæc. & d. q.*1.*c.prædicator.§.illud autem.*

Quibus modis permittatur, vel non.

¶ Donatione, *vide ſ.eod.in loco com. in quos.* ¶ in Emphyteuſin dando res eccleſiaſtica alienari poteſt certo modo.10. *q.*2. *cap.hoc ius.§.perpetua.* Contradicit. *c.nulli liceat.*5. *§. alienationis. verſ. & emphyteuticum perpetuū. c.ad audientiam.*9. *de reb. eccleſiæ alienandis.c.hoc conſultiſſimo.*2. *§. non concedendo.eo. tt. in* 6. *extrauag. com. vnica, in prin. verſ. nec non infeudationem. eod.tt.* Contradicit *item* 10. *q.*2. *c. de precariis.* admittitur tamen in terra non fertili & de ſyluis extirpata *c.ad aures.*7 *d.tt.* Item admittitur in rebus ſolitis in emphyteuſin concedi. *d. verſ. nec non infeudationem.* ſi tamen emphyteuta biennio continuo non ſoluerit canonem: hoc caſu emphyteuſis poteſt reuocari. *d.§. perpetua. verſic. qui rem.* item ſi emphyteuta rem fecerit deteriorem, nam & tunc reuocari poteſt. *d.§.perpetua. verſ. qui rem fecerit.* ¶ Locari poteſt res eccleſiaſtica ad tempus. *c.veſtra.*2. *de locato & conducto.* Quod coarctatur in triennium *extrauag.com. vnica, in prin. verſ. locationem & conductionem. de rebus eccleſiæ non alienandis.* item eccleſiæ laicis locari non poſſunt. *cap. ſecundum.*6. *in fin. ne clerici vel monachi ſecularibus negociis.* ¶ Permutatione quoq; res eccleſiaſtica alienari poteſt. *c.*1. *de reb. eccleſiæ alienandis.c.ad q.*6. *de rerum permut.*10. *q.*2.*c.hoc ius.§. ſibi inuicem.* quod etiam verum eſt ſi Imperio, vel Imperatori res eccleſiaſtica ſit Permutata. *cap.*1.*de rerum permut.* 10. *q.* 2. *c. hoc ius.§. ſed & permutare.* non tamen ſpirituale cum temporali Permutari poteſt. *cap. vlt.de rerum permut.* ¶ ſi longi temporis Præſcriptione alienatio ſit firmata, non valet. *d.§. contractus autem. verſ. nec præſcribendi etiam.* ¶ Reſtitutione rei oblatæ ei, quem profeſſionis pœnituit, ſeu aliâs beneficio priuatur, res alienari poteſt.17.*q.*4.*c.hanc ergo.§.ſed notandum. & c. quod ad te.*3.*§.fin.de clericis coniugatis.* quod etiā verum eſt ſi oblata ei, qui poſtea filios eſt ſortitus, reſtituantur.17.*q* 4.*c.vlt.§.quam laudabile.* ¶ ſi clericis in Stipendium datum ſit valet.12. *q.*2. *c.ſæpe fit.* ¶ per Tranſactionem res eccleſiaſtica alienari poteſt. *c. ſtatuimus.* 2. *c. contingit.*3. *de tranſactionib.* Niſi ſine conſenſu prælati vel ſuperioris facta ſit tranſactio. *d. c.* 2. *verſ. de aſſenſu epiſcopi c. veniens.* 8. *eo.tt.* ipſe tamen tranſigens dum viuit, nihilominus obligetur. *d. c.* 8. *verſ. ne pacta inter alios. c. de cætero.*5.*eod.tit.* item clerici de beneficio inter ſe tranſigere non poſſunt. *c. conſtitutus.*4. *d. tit.c.cum pridem.* 4. *de pactis.c.non ſine.*2. *de arbitriis.* mediatori tamen tranſactio iſta nocet. *c. ex literis.* 5. *de tranſactionib.* item gratis, nullo dato vel promiſſo, tranſactio de beneficio facta valet. *c. ſuper eo.*7.*eod.tt.* de iure patronatus aliquo accepto non valet tranſactio. *c. præterea.*9.*d.tit.* item non valet ſi de ſubiectione ſpirituali ſit tranſactum. *c.præterea.*10.*d.tt.*

Forma Alienationis & quemadmodum ea fieri debeat.

¶ ſi eccleſiæ Conditio per alienationem Melior ſit facta, valet alienatio. 12. *q.*2.*cap. ſicut eccleſia.§. fin. c. ſine exceptione.* ¶ item ſi cum Conſenſu capituli & ſolenni Decreto interueniente facta ſit alienatio. *cap paſtoralis.*7.*§.fin.de donationibus.*10. *q.*2 *c.huiuſmodi.§.quod ſi neceſſitas* 17.*q.* 4. *c.nullus res.* item ſi capitulum ſciens alienationi non contradixerit. *cap.continebatur.*2. *de ijs quæ fiunt à Prælatis.* aliàs ſi ſine Conſenſu capituli & ſolenni decreto non interueniente facta ſit alienatio non valet. *c.hoc conſultiſſ.*2.*in prin. verſi. & caſibus à iure permiſſis.*2.*§. contractus autem. de rebus eccl. non alien. in* 6. vti quoq; ſi ſine Conſenſu prælati alienatio ſit facta. *c. præterea.*8. *& c. cum clerici.*11. *de cenſib.*17.*q.*4.*c.in venditionibus.in prin.* quod tamen fallit. *in c.*1.*in prin.de iure patronatus.in* 6. deniq; ſi ſede vacante nullo defenſore conſtituto alienatio facta ſit non valet. *c.*1. *de rebus eccleſiæ non alienand. in* 6. ¶ ſi Epiſcopus ſolus alienationi Conſenſerit non valet.17. *q.*4.*c.in venditionib.§.etiamſi.* ¶ ſi Conſuetudo vel Statutum loci alienationem permittat, valet. Quod probatur certo modo. *d. c.*3. *verſi. & illius terræ conſuetudo.* Niſi conſtitutio loci laicorum ſit. *cap. vlt.de rebus eccleſiæ alienandis.* Contradicit *c. ſine exceptione.*12. *q.*2. ¶ etiamſi alienatio Iuramento ſit firmata non valet tamen. *c.hoc conſultiſſimo.*2.*§.contractus autem. de reb. eccleſ. non alienan.in* 6. ¶ neq; Iuſſu quidem Imperatoris alienatio fieri poteſt. 23. *q.* 8.*c.conuenior.* Niſi res alienata ab Imperatore ad eccleſiam fuerit profecta. 10. *q.*2.*c.hoc ius.in prin.* videtur tamē rei eccleſiaſticæ alienatio valere, ſi Princeps aliquis ſecularis res eccleſiæ alienauerit. *c.qui res.*2.*de reb.eccleſ. alienan.* 12. *q.*2.*c.de reb.* ¶ ſi Papa Permiſerit & Confirmauerit alienationem.12.*q.*5.*c.quia Ioannes.* ¶ ſi capitulum alienationē poſtea Ratā habuerit. *c.cum nos.*3 *in fi.eo.tt.* Si res eccleſiaſtica licitè *Alienata* eſt, is cui ea eſt alienata, eam vltra debitum & naturam contractus Vſurpare non debet. *c. hoc conſultiſſimo.*2. *§. ex contractib. de reb.eccleſ.non alienan. in* 6. De *Euictione* præſtanda ei, cui res alienata fuerit euicta, cauetur. *c.ad audientiam.*9.*§. fin. de reb. eccleſ. alienan.*10.*q.*2.*c. hoc ius.§. qui verò. verſ. ſed aduerſus eum.*12.*q* 2.*c.Vulteranæ.§.ſit emptorib.* De re alienata *Vindicanda* ſeu Reſtituēda 10. *q* 2. *c.vlt.*12. *q.* 2.*c.monemus, in fi.c.quisquis.§.fin.* Quilibet ex clero rē repetere poteſt. *d.c ſi quis presbyterū.*6.*§.fin.* *Alienatio* rei eccleſiæ licet nō valeat, tamen alienans eam retractare non poteſt. *c.inter dilectos.*8. *de donationibus.*

Alius potest pro me, quod per me non possum; tamen melius per me facerem. *c. quia propter. de elect.* ¶ Inter alios res acta alijs non præiudicat. *c. inter dilectos. de fid. instrum.*

Altare non magnam habens fracturam, nec tabula mota, non debet reconsecrari. *cap. ligneis. de consec. Eccles.* ¶ Altare non reconsecratur, si aliquid addatur non consecratum: quia sacrum trahit ad se non sacrum. *c. quod in dubijs. de consecr. Eccles.* ¶ Altare, ad cuius honorem Ecclesia est consecrata, si mota est mensa superior, cum Ecclesia reconsecratur. *c. proposuisti. de consec. Eccles.* ¶ Altaris reconsecratio non cogit Ecclesiam reconsecrari. *c. quod in dubijs. eod. tit.* ¶ Altaria plura potest Episcopus simul vna die consecrare *c. cum fis. eod. tit.* ¶ Altaria sine permissu Episcopi non sunt erigenda. *de consec. dist. 1. c. nullus presbyter.* Superflua sunt destruenda *d. dist. 1. cap. eccles. in fin.* Vt & ea quæ sine sanctorum reliquiis sunt instituta. *d. dist. 1. c. placuit.*

Amissis quibus modis adquirimus, ijsdem in contrarium actis amittimus. *c. 1. de reg. iur.*

Ancilla, si nescitur, post contractum matrimonium repudiari potest, nisi ipsam cognouerit postquam sciuit. *cap. proposuit. de coniug. seru.*

de **Anima**, *Clement. 1. §. porrò doctrinam. de summa trinitate. 32 q. 2. cap. quod verò. § hic de anima. c. Moyses. de pœnit. dist. 1. c. resuscitatus. dist. 2. c. illa anima.*

Animus Diuersitatem corporum diuersitas sequitur annorum. *c. quia diuersitatem. 5. in prin. de concessione præbendæ.*

Annulis non vtantur clerici, nisi quibus competit ex officio *c. clerici. de vita & honest. cleric.* ¶ Per annullum potest Episcopus clericum inuestire *cap. cùm olim. de sent. & re iud.* ¶ Annullus delatus signum est matrimonij contracti *c. illud quoq; de præsump.*

Antequam dictio non semper implicat. *c. quod dicitur. 4. de verbor. significationibus.*

de *Antinomia* concilianda ex causa, tempore & loco, *habetur distin. 29. in prin. cum tribus cc. sequentib. dist. 30. in prin. dist. 31. c. si laicus. §. quod autem, cum c. seq. dist. 31 in prin. cum c. sequente. & c. penul. §. si quis igitur.* ¶ Antinomiæ canonum ita conciliantur, quod eius concilij sententia tenenda est, cuius antiquior & maior est authoritas. *dist. 50. c. domino. §. in fine autem. 33. q. 2. c. hoc ipsum. §. in fine autem.* cæteras leges videto *dist. 19. c. in canonicis. dist. 20. c. 1. cum c. sequente. 11. q. 3. c. qui resistit.*

Antistes *distinction. 21. capitul. cleros. §. antistes.*

de **Apostatis** coercendis. *cap. à nobis. §. de apostatis.*

DE APPELLATIONIB.

Appellationis vsus. *2. q. 6. in princ. cum c. seq. & c. cum speciali. de Appell.* ¶ Appellatio non excusat aliquem à periurio. *cap. breui. de iureiur.* ¶ Appellatio nō tuetur aliquem in notorio delicto. *c. qua nos. de appell.* ¶ Appellatio admittitur in paruis, sicut in magnis. *Ibid.* ¶ Appellatio fraudulenter facta non valet. *c. suggestum eod. tit.* ¶ Appellatio neminem excusat, quin comparare debeat vocatus à legato. *c. cum parati. eod. tit.* ¶ Appellatione eximitur quis à potestate sui ordinarij. *c. directè. eod. tit.* ¶ Appellatio generalis non admittitur. *c. 2. eod. tit.* ¶ Appellatio ante litis ingressum dicitur prouocatio, non appellatio *c. cum sit Romana. & c. constitutus. eod. tit.* ¶ Appellationi in dubio deferendum est. *c. sacro approbante. de sent. excom.* ¶ Appellationi alterius qui non defert, nec suæ deferendum est. *c. an sit de appell.* ¶ Appellatione partis aduersæ non obstante, absoluitur quis, cautione præstita de iustitiæ obtemperando. *cap. qua fronte. de appellat.* ¶ Appellatio vnius valet omnibus, cum plures grauantur *c. vna sententia de appell.* ¶ Appellatio non tenet in his quæ dilationem non capiunt. *c. qua fronte. eod. tit.* Appellatio in omnibus articulis commissionis interdicta intelligitur, si in vno interdicatur articulo. *c. secundò. requiris. eod. tit.* ¶ Appellationis articulo prætermisso, potest coram iudice à quo litigari, non obstante appellatione. *c. cum teneamur. eod. tit.* ¶ Post appellationem delinquens, punitur ab ordinario, non obstante appellatione. *c. 22. de appell.* Neminem enim tuetur in sua nequitia appellatio. *c. ad nostram eod. tit.* ¶ Appellatio licet sit remota de principali, appellatur tamen super quæstione incidente. *c. cum teneamur. eod. tit.*

Qui Appellare possint?

¶ Alius quàm qui cōdemnatus est vel qui egit, appellare non potest. *cap. cùm inter. 16. de elect. 2. q. 6. c. non solent. in prin.* Nisi alterius intersit: hic enim ratione sui interesse agere vel appellare nō prohibetur. *c. vlt. § fin. vt lite pendente nihil innouetur. in 6. c. cum super. 17. de re iud.* ¶ Absens per contumaciam si condemnatus est, non potest appellare. *2. q. 6. c. sunt etiam. 24. q. 3. c. de illicita. §. de conuentione.* Fallit si ideò non adfuit, quòd ante definitiuam sententiam appellauerit. *probatur & distinguitur Clem. 1. de dolo & contumacia.* Item si ideò non adfuit, quòd dicat se libellum principi dedisse, & eius expectare responsum: sed Reprobatur hoc. *2. q. 6. c. non solent.* ¶ Adiens de Attentatis post appellationem interpositam, alium iudicem, quàm appellatum, non potest appellare. *cap. sollicitudinem. 54. de appellat.* ¶ Qui Admittere nolunt antea, appellationem sui aduersarij, in eadem causa appellare ipse non potest. *d. c. an sit. 42. vers. quod cum in eo qui. & c. constitut. 23. eod. tit. c. bonæ memoriæ. 23. §. dein inquireret. de electione.* ¶ Aperiens acta causę sigilla violando appellare non potest *cap. cùm olim. 33. d. tit.* ¶ Si Appellans post appellationem nonnulla contra appellationem Attentauerit, ad appellationem non admittitur. *c. an sit. 42. de appell.* ¶ Ne Clericus laicum iudicem appellet, *21. q. 5. in prin. cum seq.* ¶ Confessus appellare non potest, vel si

causa sit manifesta. *cap. cum special.* 61. §. *porrò. de appell. cap. Romana.* 3. §. *si autem post. eod. tit. in* 6. *c.* 2. *q.* 6. *cap. quicunque.* ¶ Qui Deseruit antea appellationem ab alio grauamine factam, nihilo minus appellare potest. *cap. directæ.* 39. *de appell.* ¶ Qui Iurauit quòd sententiæ velit stare, appellare non potest. *cap quæst.* 21. *de appellat.* Nisi sententia excedat limites iuramēti & licitę promissionis. *cap. ad hæc.* 20. ¶ Laicus ecclesiasticum iudicem appellare potest. 2. *quæst.* 6. *c. omnis.* ¶ nisi Officialis à suo iudice ob malè gestum officium fuerit condemnatus, non potest appellare. 3. *q.* 6. *c. ei qui appellat.* §. *nulli quoque.* ¶ Qui Renunciauit appellationi vel litem coram iudice, à quo appellauerat, postea prosecutus est, non potest appellare. *cap. gratum.* 20. §. *fin. de offic. delegat.* ¶ Appellare quis potest pro parochianis. *c. ad audientiam. de appellat.* ¶ Appellare non potest de crimine notorio accusatus. *c. licet. de offic. iud. ordin.* Vt nec is cui indicitur purgatio super infamia, nisi modus excedatur. *c. quod ad consultationem. de sent. & re iud.*

A quibus, ad quos appellare liceat, vel non.

¶ Ab Arbitris delegatorum à Papa iudicum Papa appellatur. *c. ab arbitris.* 11. *de offic. delegat. in* 6. Nisi ex compromisso Arbiter sumptus pronunciauerit. Quod probatur, & distinguitur. 2. *q.* 6. *à iudicib. cum c. seq. c. si quis episcop.* §. *arbitrarij tantum.* post tamen à compromissario appellari, si in ordinarium vel delegatum iudicē sit compromissum. *d. c. à iudicib. versi. ab his etsi vt arbitrarij.* item si non omnes, in quos est compromissum, iudicauerint. *d. q.* 6. *c. sanè si ex consensu partium.* denique si non spontè, sed iure cogente in arbitros sit compromissum. *c. ab arbitris.* 11. *de offi. deleg. in* 6. ¶ ab Auditore seu Subdelegato an prouocetur, vide *c. super.* 27. §. *verum cum totam. &* §. *eius ergo. de offic. deleg.* ¶ A' Capitulo ad episcopum appellatur, sed distinguitur. *c. à collat.* 11. *de appell. in* 6. ¶ A' Ciuili iudice Papa non appellatur, nisi sit de temporali iurisdictione ecclesiæ. *c. si duob.* 7. §. *fin. de appellat.* ¶ à Compromissarijs appellare licet. *vide s. eod. ab Arbitris.* ¶ A' Concilio prouinciali appellatur Primas. 2. *q* 6. *c. placuit.* 6. *q.* 4. *c. si inter.* 11. *q.* 3. *c. presbyteri.* ¶ Non tamen ad transmarina concilia appellatur. *d c. presbyteri. vers. ad transmarina. & d. c. placuit. vers ad transmarina.* vbi additur exceptio hæc: Nisi Papa appelletur. ¶ A' Delegato iudice appellatur Delegans. *c super quæstionum.* 27. §. *fin. de offic. delegat.* ¶ Etiam si datus sit remota appellatione: nimirum si fuerit à dante alij delegata. *c. pastoralis.* 28. §. *præterea. de offic delegati.* Vel cùm duobus causa Delegata esset, ne ab ijs appelletur, vnus alteri ex ijs vices suas commiserit. *c. super.* 27. §. *si verò. d. tt.* ¶ An ab Episcopo liceat appellare, 11. *q.* 1. *c. omnes itaque. in prin.* Et ordinariè ab Episcopo Archiepiscopus appellatur. *cap. Romana.* 3. §. *debet autem. de appellat. in sext.* Nisi communi consensu comprouincialium episcoporum sententia sit lata. 6. *q.* 4. *c. si metropolitanus. cum c. seq.* ¶ ab Executore appellare non licet, nisi modum excedat. *c. nouit ille.* 43. *de appellat. c. quod ad consultationem.* 15. §. *fin. de re iudic.* 2. *q.* 6. *c. vlt.* ¶ ad Hæreticum appellare non licet, vel ad eum qui non est Fidei catholicæ. 2. *q.* 6. *c. catholicus.* à Iudice ita dato, ne ab eo appelletur, appellare non licet. *c. pastoralis.* 53. *in prin. de appellat. cap.* 1. *de rescriptis.* Nisi specialis aliquis casus à iure fuerit exceptus. *d. cap.* 53. *versi. quæ à iure non indulgetur expressè.* Et quamuis appellatio executionem sententiæ hoc casu non impediat: tamen nihilominus grauamen appellantis per iudicem appellationis poterit emendari. *d. cap.* 53. *versicul. sed si appellans fuerit.* Item à tali iudice appellatur, si appellans Priuilegium habeat appellandi. Sed reprobatur *d. cap.* 1. *de rescriptis.* Item si alius, quàm cui iudex datus est, ob suum interesse appellet: nam potest. *capitul. super eodem* 15. *de officio. delegati.* Item à tali iudice appellari potest, si sententia manifestam contineat Iniquitatem. *capit. inter cæteras.* 9. *de re iudicata.* Præterea si cum plura essent negotia, quibus iudex datus est, alia eorum præcedant clausulam, appellatione remota, alia eam sequantur. hoc enim casu clausula illa ad sequentia non videtur pertinere. *capit. inquisitioni.* 71. *de appellat.* Nisi negotia sint connexa. *dicto cap.* 71. *versi. si sunt plura negotia se minimè contingentia. & cap. secund.* 41. *in prin. eodem titulo.* Vel si clausula hæc Appellatione remota, in fine literarum fuerit repetita: tunc enim à nullo appellare licet. *d. capit.* 71. *vers. nisi fortè in fine*, Item aduersus iudicem datum, appellatione remota recusatio potest obijci. *capit. postrem.* 36. *dict titul.* Vt & exceptio loci non tuti, si appellans ad locum non satis tutum in ius vocetur *cap. ex parte.* 47. *eodem titul.* ¶ Legatus Papæ omisso medio adiri vel appellari potest. *cap.* 1. *de officio legati.* à Metropolitano ad Synodum prouocatur. 6. *quæst.* 4. *cap. si metropolitan.* ¶ ab Officiali generali Episcopi non appellatur Episcopus, sed Archiepiscopus. *cap. non putamus. de consuetudine. in* 6. *c. Romana.* 3. *in prin. de appellat. in* 6. ¶ Ad Papam omisso medio appellatur. 2. *quæst.* 6. *cap. si quis vestrûm. c. omnes cap. ad Romanam. c. si quis putauerit. c. ad Romanam. cap ideò huic. c. decreto. c qui se scit. c. arguta. c. si quis putauerit. c. ideò. huic. cap quoties.* 3. *quæst.* 6. *cap. accusatus. & de Appellationibus. c. si duobus.* 7 *in prin.* Nisi cousuetudine aliter obseruetur. *cap. Romana.* 3. §. *ab archidiaconis. vers. nisi aliud. de appellat. in* 6. ¶ à Primate regionis non appellatur. 6. *quæst.* 4. *cap. si inter.* §. *fin.* ¶ à Pari par iudex non appellatur. 2. *quæst.* 6. *cap. anteriorum.* §. *illo videlicet.* ¶ à Subdelegato ad priorem delegatum appellatur, si delegatus alij non ad subdelegantem causam subdelegauerit. quod probatur sub conditione. *d. c. super quæstionum.* 27. §. *porrò. &* §. *si verò. in fine. de offic. deleg.* Nisi subdelegans aliquid sibi de iurisdictione reseruauerit. hoc enim casu subdelegans est appellandus. *d.* §. *porrò. & d. c.* 27. *in prin. versi. ipse namque respondit. &* §. *eius ergo. & c. cum te consulente.* 18. *eod. tit. item c. si delegatus.* 7

gatus. 7. §. *fin. eod. tit. in* 6. item & alio casu à subdelegato ad delegantem appellatur, si ex tribus delegatis duo vices suas non in totum subdelegauerint: hoc enim casu tertio delegato cũ duobus subdelegatis cognoscente non ad subdelegantem, sed ad delegantem prouocatur. *c. si duo.* 3. *d. tit. de officio delegati. in* 6. item si subdelegans excommunicatus vel mortuus sit. *cap. si is cui.* 10. *d. tit.* vel si subdelegans negetur habere iurisdictionem. his enim casibus omisso subdelegante ad delegantem appellatur. *cap. si à subdelegato.* 14. *eodem tit.*

A quibus Actibus appellare liceat, vel non.

¶ Si Apertura testamenti concessa sit, non appellatur à tali sententia. *cap. vlt.* §. *si quis etiam ausus de appellat.* ¶ ab Appellatione non admissa prouocare licet; vt si metropolitanus à prouinciali Episcopo appellatus, appellationem suscipere nolit: ad synodum prouocare licet. 6. *q.* 4. *c. si metropolitanus.* ¶ A Citatione ad locum non tutum licet appellare, etiam contra iudicem datum cum clausula, appellatione remota. *cap. ex parte.* 47. *de appell.* ¶ à Correctione regulari non appellandum, nisi modus excedatur. *c. reprehensibilis. & c.* 22. *de appellat.* ¶ à criminali sententia appellatur. *Vide infrà eodem in sententia.* ¶ à Decreto perpetuo non appellatur. *c.* 29. *de appellat.* ¶ ab Exiguæ rei sententia appellatur. *Vide in sententia, infrà eodem.* ¶ ab Exceptione reiecta appellare licet, vt si cui exceptio, ne vltra duas diætas in ius vocetur, auferatur. *c. olim.* 7. *de exceptionibus.* item si Exceptio non sufficientis mandati vel litis pendentiæ per interlocutoriam sit reiecta: ab hac enim interlocutoria licet appellare. *c. significauit.* 48. *de appellationib.* item si exceptio rei petitæ in libello non designatæ per interlocutoriam fuerit reiecta. *c. significantib.* 49 *d. titul.* variatum fuit hic à pontificibus: nam talis exceptio reprobatur. *c. cum sit* 5. §. *si verò c. super eo* 12. *in prin. de appellationibus.* 2. *quæst.* 6. *c. qui scit* §. *fin. c. non ita. & c. si quis.* aliàs admittitur, si causa rationabilis coram iudice, à quo ante sententiam appellatur, non fuerit ab appellante expressa. *c. vt debitus.* 19. *de appellationibus. c. Romana.* 3. §. *cum autem. eodem titul. in* 6. Iuxta hanc distinctionem intelligendum videtur. *c. vltim. de dolo & contumacia, in* 6. ¶ à Fiscalis negotij sententia non appellatur. *c. vltim.* §. *quoties etiam de appell.* ¶ ab Grauamine omni appellare non licet, si generalis sit appellatio de omni grauamine, tam præsenti quàm futuro. *c. inter cætera.* 2. *de appellationibus.* Nisi generalis appellatio restricta sit ad certam causam. *cap. consuluit.* 18. *eodem tit.* ¶ à Grauamine sublato non licet appellare. *cap. cum cessante.* 60. *d. tit. & cap. si à iudice.* 10. §. *fin. eodem titul. in* 6. ¶ ab Interlocutoria appellare licet. *vide suprà eodem in Exceptio.* exempli gratia, vt si iudex quæstionem habendam interlocutus sit: ab hac enim interlocutoria potest appellari. *dict. cap. non solent.* §. *ante sententiam.* ¶ à Possessione scripto hæredi decreta non appellatur. *cap. vlt.* § *si quis etiam ausus. de appellat.* ¶ à Possessione momentanea decreta non appellatur. 2. *quæst.* 6. *cap. vltim.* §. *de possessione. c. ad hoc.* 37. *de appellat.* ¶ à Probatione exceptionũ aduersus testes denegata, appellare licet. *cap. ex parte.* 7. *de testibus.* ¶ à Sententia conditionali appellatur. *cap. præterea.* 40. *de appellationibus* à Sententia medio tempore à Papa confirmata appellatur. *cap. bonæ memoriæ.* 3. *de confirmatione vtili.* ¶ à Sententia in causa criminali appellare licet. 2. *quæst.* 6. *c. liceat item. cap. cum sit Romana.* 5 §. *fin de appellationibus.* ¶ à Sententia exiguæ causæ permissa appellatio. *cap. de appellationibus.* 11. *de appellationibus.* ¶ à Sententia in causa fisci vel tributariæ functionis non appellatur. *d. cap. vltim.* §. *quoties etiam. de appellationibus.* ¶ à Sententia interdicti non appellatur. *cap. ad hoc.* 37. *de appellationibus.* ¶ Appellari non potest contra conuenientem, qui impetrat literas appellatione remota. *cap. prudentiam. de mutat. pet.*

De Forma Appellationis, quoties & quemadmodum appellandum,

¶ Bis in eadem causa. *cap. sua nobis.* 65. *de appellationib.* 2. *q.* 6. *c. si autem, in prin. &* §. *vnde in septimo.* ¶ contra id quod perpetuo Edicto decretum est, non appellatur. *c. consuluit.* 29. *de appellationibus.* ¶ de Forma appellandi agitur. 2. *q.* 6. *c. post appellationem.* §. *forma verò.* ¶ Frustratoriè appellare prohibitum. quod verum, si appellatio manifestè sit Frustratoria. *c. pastoralis.* 53. *in prin. versicul. quod per appellationem. de appellationibus.* 2. *q.* 6. *cap. ideo huic.* §. *fin. c. qui scit.* §. *patet ergo. c. quicunque.* ¶ Gradatim appellandum est, non omisso medio. *cap. dilecti.* 66. *de appellationib. c. duo simul.* 9. *de officio ordinarij. cap. Romana.* 3. §. *ab archidiaconis. de appellat. in* 6. ¶ Coram Maiori parte iudicium est appellandum. *Clement.* 1. *in prin. de appellationib.* ¶ Contra Regularem disciplinam, seu Correctionem non appellatur. *c. ad nostram.* 3. *c. reprehensibilis.* 26. §. *nec subiecti. &* §. *fin. c. quia nos.* 32, *de appellationib.* ¶ in Scriptis regulariter est appellandum. 2. *q.* 6. *c. post appellationem.* §. *fin.* nisi quis ipso die, quo sententia fertur apud acta, viua voce appellauerit. 2. *quæst.* 6. *c. vltim.* §. *litigatoribus.* ¶ Tertiò in eadem causa non licet appellare. *cap. sua nobis.* 65. *de appellat.* 2. *q.* 6. *c. sin autem. in fin.* §. *vnde in septimo.* ¶ Viua voce nequidem apud acta appellare licet, si vel ab interlocutoria vel extraordinario grauamine ad Papam appelletur. *c.* 1. *in prin. de appell. in* 6.

Quando appellandum, & quamdiu?

¶ ante Sententiam definitiuam non appellatur. 2. *quæst.* 6. *cap. non solent.* §. *fin.* ¶ intra Statutum tempus appellandum est. 2. *quæstion.* 6. *cap. propter superfluam.* nimirum intra biduum. 2. *quæst.* 6. *c. biduum.* §. *palàm est.* intra quinquendium. *d. quæst.* 6 *c. propter superfluum.* item Decendium. *d. quæst.* 6. *c. anteriorum.* *in prin. & c. quod ad consul-*

tationem. 15. *de re iudicata.* Planè quæ de tempore, quo biduum ac triduum currere incipiebat, iure antiquo statuta sunt, ad ius nouum decem dierum transferri possunt. Biduum autem & triduum illud currere incipiebat ex die latæ sententiæ. 2.*q.* 6.*cap. biduum.in prin.* si sententia sub conditione lata sit. *d.c.biduum.* §.1.*& d.* §. *biduum. versic. quid ergo. item c. præterea requisiti.* 40. *de appellationibus.* item fallit si iudex sententiam Imperatori transmiserit confirmandam, vel vt locus pœnæ assignetur: hoc enim casu etiam à rescripto Principis tempus appellandi currit.*d.c.biduum.*§.*si quem in insulam.* item fallit si extraiudicialis sit causa, in qua appellatur. Sed reprobatur. *c.concertationi.*8.*de appellationib.in* 6. item fallit si non per appellationem, sed per aliud iuris remedium grauamen proponatur.*d.c.*8.*versic. sed si per contradictionem.* deniq; fallit si in sententia præcipiatur aliquid fieri intra certum terminum: hoc enim casu videtur non nisi termino elapso decendium currere. Sed reprobatur.*c.quod ad consultationem.*15.*de re iudicata.* ¶ item si appellans intra Statutum tempus dimissorias literas non petierit vel impetrauerit, aut iter ad iudicem appellationis non arripuerit, appellatio non valet.*d. c. propter superfluam.& d.q.*6.*c. ab eo. item Clement. quamuis.* 2. *de appellationib.* quod fallit, si non per appellantem, sed per iudicem steterit, quo minus suo tempore apostoli dati sint.*d.q.*6.*c.post appellationem.* §.*sufficit. d. Clement. quamuis.* 2. §. *quod si iudex. & c. vt super.* 4. *in fine cap.ab eo.*6. *de appellat. in* 6. ¶ In appellationis termino præfigendo consideranda.*c.cum speciali.de appellat.* ¶ Appellationis prosequendæ annus vnus vel duo, secundum distantiam locorum, & personarum & negotiorum qualitate breuiatur.*c.cum sit Romana.eod.tit. & c. constitutus. Ibid.* ¶ Appellari non debet post iuramentum ad standum ecclesiæ mandatis. *c. ad hæc. eod.tit.* ¶ Appellatio post sententiam excommunicationis latam non tenet. *cap. pastoralis. eod.tit.*

Ex quibus Regionibus appellare liceat, vel non.

¶ Ex Aegyptiaco tractu vel Lybia appellatur Præfectus Augustalis.2.*q.*6.*c.anteriorum.*§.*illud etiam.* ¶ Ex tractu Orientali appellatur Comes Orientis.*d.c.anteriorum.*§. *Orientalem aūt.*

De Appellante.

Appellans Acta edere & transmittere tenetur. 2. *q.* 6.*c. vltim.* §.*iudicib. c.vlt.de probationibus.* ¶ Appellans Apostolos seu libellos dimissorios à priore iudice ad posteriorem petere debet ac dandi sunt. *cap.*1. *in prin.versic petat apostolos. & cap. vt super.* 4.*de appellat.in* 6 2.*q.*6.*c. post appellat.in prin.* Forma Apostolorum præscribitur.*d.c. post appellationem.* §.*forma.* ¶ Causam appellationis appellans ante sententiam reddere iudici à quo appellatur, tenetur *c. vt debitus.* 59. §. *cum autem, & c. cum speciali.* 61.§. *excessu quoque. de appellationibus. c.* 1. *in prin. versic. causam appellationis. eodem titul. in* 6. sed ea iudici à quo appellatum est, probanda non est.*cap.si à iudice.*10. *de appellat. in* 6. neque iudex à quo appellationem denegare debet.2.*q.*6. *c. appellantem. & c. vltim.* §.*similiter.item De appellationibus.c.de priore.* 31. ¶ Coram iudice appellationis Causa probanda est, quòd scilicet exceptio legitima non solùm fuerit opposita, sed etiam non admissa: ideoque appellatio interposita. *c. dilecto.*63.*c.interposita.*70.*in prin. de appellationibus.* & Causa appellationis ab initio expressa mutari non potest, aliaq; in prosecutione appellationis allegari. *Clement. appellanti.* 5. *eod. tit.* ¶ nec Appellatio à iudice appellationis recipienda, nec remittenda.*cap.interposita.*70.§.*eidem.de appellationibus.*2 *q.*6.*c.placuit.vlt.* §. *fin.* ¶ Contumacia appellantis punienda.*c. reprehensibilis.* 26.§. *si autem in quocunque.de appellationibus.c.*1.§.*quod si appellationibus.c.*1.§. *quod si appellator. eodem titul. in* 6 . ¶ Appellans iudicem appellatum mutare, & Errorem suum corrigere potest.2.*quæst.*6.*c.vlt.* §. *si verò is qui.* ¶ Appellatio appellato Insinuanda. *dict. Clement.* 1. *versic. est tamen appellatio , & Clement. causam.* 3.*de electione.* ¶ Iter ad iudicem appellationis intra certum tempus accipiendum.2. *q.*6.*c.propter.versi. & in his ipsis.* ¶ Prosequenda appellatio quando prosequēda, & quamdiu, item per quos & a quibus ? dicetur infrà. ¶ Probare quæ liceat in causa appellationis. *Clement.*1.*de causa possess & proprietatis. Clement. appellanti* 5.*de appellationib.* ¶ Appellans videtur appellationi renuntiasse, cum postea inducias petit, vel testibus nititur. *c. gratum de off.deleg.* ¶ Appellans intelligitur, qui iter arripit ad curiam Romanam. *c. bonæ. de appellat.* ¶ Appellantes cogendi sunt à iudice, a quo appellatum est, ad certum diem prosequi appellationem, vel iudicio suo parere. *c. consuluit nos. eod. tit.* ¶ Appellans iniustè remittitur ad eum à quo appellauit, nisi fiat super iudicis recusatione. *cap. cum in ecclesia. eod. tit.* ¶ Appellans impotens prosequi, post biennium prosequi poterit. *c.constitutus. eod.tit. & c. ex ratione. ibid.* ¶ Appellans in criminibus manifestis non auditur. *c. cum sit Romana. eod. tit.* ¶ Appellans, appellationem suam non prosequens, contumax censetur, & condemnatur in expensis.*c.sæpe contingit. de appell. & c. reprehensibilis. eod. tit.* ¶ Appellationem non prosequens incidit in iurisdictionem illius à quo appellauit.*c.reprehensibilis.eod. tit.*

De Appellato.

Appellati contumacia punienda. *d. c.*1.§. *fin.item cap. cum speciali.*61. §. *excessu quoque.versi.nullo autem.& cap.interposita.* 70. §. *fin.de appellationibus.*

De Appellationis Iudice, eiusq; officio.

Appellationis causa remittẽda ad iudicem à quo appellatum est, si constiterit malè appellatum esse. *cap. cum in ecclesia. 38. c. vt debitus. 59. §. cum autem. versi. etsi minus. c. cum speciali. 61. §. fin. de appellationibus. c. Romana. 3. §. fin. & c. cum appellationib. 5. eodem tit. in* 6. quod fallit si causa nõdum cognita remittatur. *c. accepta. 35. de appellationibus.* potest tamen remitti si partes consentiant vt remittatur. *d. c. accepta. versi. nisi partes consenserint.* item si appellans causam remitti petat. *c. interposita. 70. §. ille denique. de appellationib.* secundò fallit si iudex à quo appellatum est, appellationem iniustam admisit: tunc enim ad eum remittenda non est. *c. cum appellationib. 5. de appellationib. in 6.*

Appellatione à definitiua facta, reuocari etiam potest interlocutoria, licèt ab ea non fuerit appellatum, vt probatur & distinguitur *c. vlt. de appellationib. in 6.*

Si constiterit bene *Appellatum* esse, iudex ad quẽ appellatum est, rescissa priore sentẽtia in causa principali procedere potest ac debet. *cap. ad probandum. 24. de re iudicata. c. vt debitus. 59. §. cum autem. versi. alioquin ipse procedat. & c. cum speciali. 61. §. excessu quoque. versi. appellationis causa. de appellationibus.* Nisi exceptio de vltra duas diætas non citando reo, propter quam fuit appellatum, probetur vera: hoc enim casu quamuis bene appellatum esse constet, nihilominus tamen causa est remittenda. *c. olim. 7. de exceptionib.*

Sententia priori cassata, nõ punitur iudex à quo, nisi inimicitia vel pecunia probetur corruptus. *2. q. 6. c. hoc etiam.*

Pœna *Appellationis* non obtinentis. *2. q. 6. c. omnino.* hæc nõ operatur, si appellans ante sententiam appellationi renunciauerit. *d. q. 6. c. vlt. §. si verò is qui.*

Si ad residendum in ecclesia admonitus *Appellauerit*, interim alius in locum eius substituendus est. *c. peruenit. 28. versi. interim verò. de appellationibus.*

Appellatione pendente.

Appellatione pendente nihil innouandum, estq; de eo iudici, à quo appellatum est, per iudicem appellationis inhibẽdum: & innouatum seu attentatum rescindendum. *2. q. 6. c. post appellationem. §. Vlpianus.* Eius exemplum proponitur *3. q. 6. cap. accusatus. versi. & dum iteratò. item De appellationibus. c. 1. & cap. ad præsentiam. 16. & cap. dilectis. 55. item c. licet. 14. de sentent. excommun. in 6. c. cum olim. 32. de officio delegati. c. cum tu fili. 16. de testib. c. dilectæ. 10. de exceptionibus.* Quod verum est etiam antequam Appellatio interposita est, fuerit innouatum. *cap. non solum. 7. in prin. de appellationibus in 6.* item etiam si extraiudicialiter fit Appellatum. *cap. bonæ. 51. de appellationib. 6.*

Appellatione pendente quando aliquid innouari possit.

¶ vt si Appellans quoque contra appellationem suam vel aduersarij sui antea factam aliquid nouauerit. *capit. constitutis. 23. de appellationibus 6.* ¶ nisi per sententiam excommunicatus ad cautelam Absoluatur. *c. qua fronte. 25. d. tit.* ¶ si Appellans appellationem non Prosequatur. *cap. ad hæc. 27. cap. peruenit. 28. & cap. cum speciali. 61. §. excessu quoque. versi. quam si prosequi. de appellat.* ¶ si Appellatio aliquo iure non subsistat. *cap. vltim. de dolo & contumacia. in 6. cap. non solum. 7. in prin. versi. exceptis casibus. de appellation. in 6.* ¶ si cum ab aduersario dicatur appellationis causa Iniusta seu minus legitima, iudex appellationis, nondum recepta appellatione velut ex causa ꝓbabili facta, cœperit de causę veritate cognoscere: tunc enim inhibere non potest. *dict. cap. Romana. §. quod si obijciatur.* quod fallit, si à definitiua sentẽtia sit appellatum: hoc enim casu etiam ante receptam appellationem iudex potest inhibere. *dict. §. quod si obijciatur. versi. ante sententiam. & dict. cap. Romana. §. si autem post.* ¶ si appellans agat de præbenda sibi antequam vacasset promissa: hoc enim casu ea potest alij conferri, appellatione non obstante. *cap. relatum. 3. de concess. præbendæ.* ¶ si nondum Constet, causam per appellationem ad iudicem inhibentem esse deuolutam: tunc ab eo inhibendum non est. *c. Romana. 3. §. si verò vocatis. de appellationib. in 6.* ¶ Deserta causa Appellationis: vt si in alia causa vel quæstione procedatur, quàm in qua appellatio est interposita. *c. cum terreamur. 17. & c. præterea. 22. de appellationibus.* quod fallit si quęstio in qua non est appellatum, sine ea in qua appellatum est, expediri non possit. *c. super eo. 10. d. tit.* item fallit si propter plura crimina condemnatus, in grauioribus appellauit: hoc enim casu in alijs minoribus executio suspenditur. *2. q. 6. c. post appellationem. §. si quis ex pluribus.* denique fallit si alterum alterius, ob quod appellatum est, sit accessorium. *c. dilectis. 55. de appellationibus.* ¶ si ab Electione à maiore parte facta sit appellatum. *c. 1. & c. ex ore. 3. de his quæ fiunt à maiore parte.* item si duobus pręsentatis, prior repulsus appellauerit: hoc enim casu alterius Institutio, quamuis pendente appellatione facta, valet. *cap. pastoralis. 29. de iure patronatus.* ¶ si à sententia Excommunicationis vel Suspensionis sit appellatum. *c. pastoralis. 53. §. verùm quia. d. tit. & cap. is cui. 20. §. fin. de sentent. excom. in 6.* ¶ si possessore condemnato, Fructus rei Sequestrentur. *2. quæst. 6. cap. quoties post.* ¶ si iudex Grauamen, ob quod appellatum est, reuocauerit. *c. si à iudice 10. §. fin. de appellat. in 6.* ¶ si ab Interlocutoria sit appellatum. hoc enim casu procedi potest *dict. cap. non solum. 7. §. illa autem.* Nisi postea appellationis causam veram esse constet. *dict. §. illa autem. versicul. donec appellationis causam.* item, Nisi legitima inhibitione facta innouatum sit. *d. §. illa autem. versi. nisi iudex appellationis.* ¶ si iudex à quo appellatum est, Iusiurandum præstiterit de sententia

intra certum tempus exequenda. Sed hoc reprobatur. *c. venientes. 19. de iureiurando.* ¶ si in integrum restitutione contra sententiam petita, præsumptio sit eam Malitiosè ad differendam executionem peti: hoc enim casu executio fieri potest, cautione ab aduersario præstita. *c. suscitata. 6. de in integr. restitut.* ¶ si appellationi sit Renunciatum. *cap. vt super. 4. versic. nisi appellationi. d. tit.* ¶ si Tertius aliquis pendente appellatione aliquid innouauerit: hic enim de attentatis contra inhibitionem non tenetur. *cap. Romana. 3. §. in alium. de appellation. in 6.* ¶ si tres Conformes Sententiæ in eadem causa latæ sint. *Clement. 1. de re iudicata.*

Appellationi affinia remedia.

Accusatio & denunciatio perperam electi. *c. constitutis. 46. de appellationib.* ¶ Exceptio, Quod quisq; iuris aduersus alium statuit, vt ipse eodem iure vtatur, affine remedium est: Nisi statutum ius non habuerit effectum. *De pœniten. dist. 1. cap. hæc autem verba.* ¶ in Integrum restitutio aduersus sententiam etiam affine est remedium. Nisi pro libertate iudicatum sit, vel nisi Papa sententiam dixerit. Quæ tamen exceptio reprobatur. *cap. tum ex literis. 5. de in integr. restit.* ¶ Nullitas de qua iudex qui sententiam tulit, non executor cognoscit. *c. de cætero. 5. de re iudicata. cap. pastoralis. 28. §. quia verò sæpe. de officio delegati.*

ex L. **Aquilia** de damno dato actio aduersus dantem competit. *c. vlt. in prin. de iniuriis.* etiam si per ignorantiam vel imperitiam damnum dederit. *d. cap. vlt. in prin. vers. aut hæc imperitia.* fallit, si actor damnum euitare potuit. *cap. damnum. 86. de reg. iur. in 6.* ¶ Si Causam & occasionem damni dedit, de damno dato tenetur. Nisi quis licitum faciens alteri causam vel occasionem damni dedit. *23. q. 5. c. de occidendis. §. qui verò repelluntur, vsque ad §. fin.* item fallit si ne damnum accideret, nihil ex contingentibus omisit, & ita culpa caret. *c. vlt. §. fin. de iniuriis.* ¶ Si Domum vel superficiem aliam incenderit, punitur. *cap. si quis domum. 6. de iniuriis. 23. q. 8. c. si quis membrorum. cum c. seq.* ¶ Si quis Foueam fecerit, in quam alienum pecus ceciderit: is qui foueam fecit, de damno dato tenetur. *c. si quis. 2. de iniuriis.* ¶ Si Fructus alienos immisso pecore depauit, de damno dato tenetur. *c. si læserit. 4. d. tit.* ¶ Si Ignem immisit in alienam segetem, de damno dato tenetur. *c. si egressus. 5. dict. tit.* ¶ Si Liberum hominem vulnerauit, punitur. *c. 1. de iniuriis & d. c. si quis membrorum. in prin.*

Arbiter is est, qui consensu Litigantium in Iudicem eligitur, vt ipsius sententiæ stent. *2. q. 6. cap. à iudicib. §. quod de arbitris. & c. placuit. 2.* ¶ item nullus arbiter esse potest in ea causa, in qua fuit iudex. *3. quæst. 7. c. ante finem. §. si quis verò.* ¶ Arbiter super spirituali non potest esse laicus, nisi auctoritate superioris. *cap. per tuas. de arbitr.* ¶ Fœmina arbitra esse potest secundum constitutionem terræ, non aliter. *c. dilecti filij. de arbit.* ¶ Arbiter non potest infirmare sentẽtiam per ius latam. *cap. exposita. eod. tit.* ¶ Arbiter tantùm iudicat de his, de quibus est compromissum. *c. cùm dilectus. eo. tit.* ¶ Ab arbitro non requiritur super sententiæ dubitatione interpretatio, sed à superiori. *c. cum olim. eod. tit.* ¶ Arbiter non potest infirmare sententiam per ius latam. *cap. exposita. eod. tit.* ¶ Arbiter in causa restitutionis in integrũ esse non potest. *c. causa. de rest. in integ.* ¶ Coram arbitris conuentus, non potest conuenire conuenientem. *c. cum dilectus fil. de arbit.* ¶ Arbitri quot eligantur, *c. sanè. eo. tit.*

Arbitrium iniustum per superiorem corrigi debet. *cap. non sine multa. eod. titul.* ¶ Arbitrium contra ius & formam compromissi non tenet. *cap. peruenit. eod. titul.* ¶ Arbitrio iudicum compelluntur partes stare, si iustè sit arbitratum. *cap. dilecti. & cap. cum olim. eod. titul.* ¶ Arbitrium inter priuatos, in damnum ecclesiæ non valet. *c. peruenit. eod. tit.* ¶ In arbitrium sub certa pœna compromitti potest. *c. literas. de præsump.* ¶ In arbitrium licet compromittere in rebus spiritualibus. *cap. cum apostolica. de his quæ fiunt à præ.* ¶ Arbitrium finitur vno aduersario defuncto. *cap. ex parte. de arbit.* ¶ Arbitrium valet authoritate superioris, quod aliter non valet. *c. cum à nobis. eod. tit.* ¶ Arbitrium, si malè recognoscatur arbitratum, non tenet. *cap. non sine multa. eod. titul.*

Archidiaconus, si Episcopus negligens fuerit, à clero eligi potest. *dist. 89. cap. volumus. §. hinc colligi.* officia eius enumerantur *dist. 25. c. 1. §. hi sunt ordines, vsque ad §. archipresbyter.* item Archidiaconus vicem gerit Episcopi in omnibus & maior est post episcopum. *c. 1. & c. ad hæc. 7. §. archidiacon. versi. secundum verò. de officio archid.* ¶ Archidiaconus ponit Abbates & abbatissas in sede. *d. c. 9. in fin.* ¶ Acolythos ordinare debet. *dict. c. 2. §. fin.* ¶ Archdiaconus non dat Commendaticias ad ordines. *cap. significasti. 8. eod. tit.* ¶ Quæ Corrigenda in diœcesi videt, corrigere ac emẽdare potest ac debet. *d. §. fin. & c. ad hæc. 7. §. item in epist. eo. tt.* item Omnis sollicitudo & cura cleri & ecclesiarum eius ad archidiaconum pertinet. *c. 1. vers. & omnem curam. c. ad hæc. 7. §. archid. vers. paroch. & vers. omnem sollicitudinem. de officio archidiaconi. dist. 25. cap. 1. §. hi sunt ordines.* ¶ Curam animarum sine licentia episcopi nemini committere debet. *c. cum satis. 4. d. tit.* ¶ Custodia vasorum ecclesiæ ad archidiaconum pertinet. *c. ea quæ. 3. d. tit.* ¶ Decani rurales per episcopum & archidiaconum communiter ordinandi ac remouendi sunt. *d. c. 7. §. fin.* Dominari clericis, & censum ab eis exigere prohibetur. *d. §. archidiaconus, cum c. sequente.* circa Euangelium legendum Officium archidiaconi. *c. officium. 2. d. tit. & dist. 25. c. 1. §. hi sunt ordines. vers. quis leuitarum.* ¶ Examen clericorum ordinandorum ad archidiaconum pertinet. *dict. §. in quadam. &*

dam.& cap.vt nostrum.9.versi.& illos examinare eod.tit. ¶ Ius Excommunicandi sine authoritate episcopi non habet. *cap.archidiaconis.5. de officio archidiaconi.* ¶ Instructio corporalis tam super beneficijs quàm etiam dignitatibus ad archidiaconum pertinet. *d.c.7.§.in quadam verò nostra.* ¶ Iurgia singulorum audire debet. *c.ad hæc.7.§. archidiaconus. versi. & audire.d.tit.* ¶ Iurisdictioni eius subiecti sunt diaconi & leuitæ. *d c.7.§. archidiaconus. dist.25. c.1.§. hi sunt ordines. versi. archidiaconus.* sed in Monasterijs iurisdictionem non habet, nisi quantum tribuit ei generalis vel specialis consuetudo. *cap. vlt. de officio archidiaconi.* ¶ Omne officium ecclesiasticum prouidēdo Lectiones aut Responsoria in matrice ecclesia dare debet, & auscultare. *d.c.officium.2.§ omne. & d.vers. quis leuitarum.* Oculus episcopi appellatur *d. c.7. §. item in epistola.* ¶ Repræsentat ordinandos episcopo. *d.cap.9 & d.§.in quadam.* ¶ Visitare Quolibet triennio per diœcesin tenetur parochias. *cap. 1. §. fin. de officio archidiaconi.* & Non nisi semel in anno ad ecclesias visitandas accedere debet, vt distinguitur. *c. mandamus. 6. de officio archidiaconi.* ¶ Clericorum Vitam inquirere debet, & corrigenda episcopo nunciare. *dist. 94. c. si quis. §. archidiaconus.* ¶ Archidiaconus potest cognoscere de causis matrimonialibus. *c.ad hæc. de off.archid.* ¶ Archidiaconus, cum personaliter visitat, potest procurationem petere. *cap.1.de off. archid. & c. cum apostolus.de censib.* ¶ Archidiaconus nemo sit in duabus ecclesijs: sed in vna potest habere præbendam, in alia archidiaconatum. *c. præterea. de præbend. & c. ex insinuatione.de procur.* ¶ Ab archidiaconi iurisdictione non debet Episcopus ecclesias eximere. *cap. ad hæc. de excess. prælat.* ¶ Archidiaconus exercet iurisdictionem secundum consuetudinem loci. *cap. archidiaconus. de off. archid.* ¶ Archidiacono detur coadiutor, si efficiatur paralyticus. *cap. vlt.de cler.ægrot.*

Archiepiscopi definitio. *dist. 21. c.1.§. archiepiscopus.§. patriarcha patrum & §. fin. item c. nulli. in fine.* ¶ Non nisi presbyter vel diaconus in archiepiscopū eligendus. *dist.60. c. nullus.* ¶ ab omnib. suis suffraganeis ordinandus est. *dist.66.c.1.* ¶ Sine suffraganeis suis archiepiscopus nihil Agere debet. *d. c.1. in fin.d.c.per singulas.§.fin.& d.q.3. c.saluo c.archiepiscopus.c.si autem.c.nullus. c. episcopo.item 3. q.6. c.discutere.in prin. Apost.canon. 33.§.sed neq; illa.* quod fallit si Papa sine suffraganeis suis agat. *d. c. saluo.* itē si patriarcha seu primas sine suffraganeis suis agat. Sed reprobatur. *d.q.3. c.conquestus.* tertiò fallit si suffraganeus in suo officio negligens sit, & subditis conniueat. *d.q.3 c.cum simus.& c.vlt.* itē fallit si à suffraganeo ad archiepiscopū sit prouocatum. *d.c.conquestus.vers.nisi fortè pro causis.* fallit quoq; si suffraganeus decesserit. *d.c.cōquestus. vers. vel si episc. suus.* item si archiepiscopus ad hoc specialiter sit priuilegiatus, vt sine cōsensu suffraganeorum agere ei liceat. *d.c. conquestus.in fin.* denique fallit si ad propriam ipsius archiepiscopi parochiam negotiū pertineat. *d.q.3.cap.si autem. versi. nisi eas tantum. c.nullus. vers.nisi quod ad suam.*

Sine *Archiepiscopi* consensu & consilio suffraganei nihil agere debent. *c.3. q.6. c.hæc quippe. in prin.9.q.3.c.1.c.per singulas c. nullus.§.fi.c.archiepiscop. vers. nec illi.* Nisi in sua ecclesia aliquid agant suffraganei, nō extra. *d.c.per singul.versi. nisi hoc tantum.& d.c. nullus. §. fi.item d.c.archiepiscopus. vers. nisi quantum ad suas. d.c.33.§. illa autem.* ¶ Archiepiscopus potest prouidere de Episcopo vel abbate, si intra menses non eligitur de consilio capituli sui, & aliorum virorum prudentū *c.ne pro defectu. de elec.* ¶ Archiepiscopus debet consecrari in sua Ecclesia ab omnibus suffraganeis. *c.si archiepiscopus. de temp.ord.* ¶ Archiepiscopi prouisio cassatur, si non post sex menses prouidit, quādo potuit. *c.dilectus.de concess.præbend.* ¶ Archiepiscopus prouinciam suam visitans, potest petere procuratorem. *c. sopitæ. de censib.* ¶ Archiepiscopi legati non possunt absoluere de iniectione manuum in clericos. *c.excommunicatis.de off.leg.* ¶ Archiepiscopus subdito sui suffraganei non potest causam aliquam inuito delegare. *c. pastoralis. de off.iud. ord.* ¶ Archiepiscopus debet excommunicatos suffraganei vitare, & sententiam eius tenere, & ad absoluendū remittere, si sit appellatum ad eum. *cap.ad reprimendam. eod tit..* ¶ Archiepiscopus cedens subest archiepiscopo, in cuius prouincia moratur. *c. ad supplicationem. de renunt.* ¶ Archiepiscopus non debet statuere in prouincia sui suffraganei, vel acceptare contra ius sine suo consensu. *c. sicut.de excess. prælat.* ¶ Ad Archiepiscopum potest appellari à suffraganeo in causa, etiamsi videatur interdicta. *cap licet. de off. iud. ord.* ¶ Archiepiscopus non habet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in casibus expressis. *c.pastoralis. eod.tit.* ¶ Ad Archiepiscopum non deuoluitur potestas conferendi beneficia, si intra semestre tempus non conferantur, nec quando collatio ad capitulum & ad episcopum simul pertinet, & ipsi simul non conferunt: sed tūc confert superior. *c. postulastis. de concess. præb.* ¶ In Archiepiscopum confirmatus potest Episcopum confirmare, etiam non consecratus. *c. cum ex illo. de transla. Episc.*

De Pallio Archiepiscoporum quære literam P.

Archipresbyteri à multis decani appellantur. *cap.ad hæc 7.§ archidiaconus. vers. archipresbyteri. de officio archidiaconi.* ¶ Non nisi presbyter aut diaconus in archipresbyterum, vel decanum est ordinandus. *distinct 60.c.1.c.nullus in præpositum, c.innouamus.in prin.*

Archipresbyter vicem Absentis episcopi gerit in

prouidendo, vt sacerdotes suum faciant officium, & in alijs. *cap.1. versi. & in Episcopi sui absentia. c. ministerium. 2. §. si Episcopus. c. officium. 3. in prin. de offic. archipresbyteri. & dist. 25. cap. 1. §. archipresbyter. versi. & quando.* ¶ Prouidere debet, vt officium sacerdotū cardinalium in communicatione corporis & sanguinis Christi & alijs similibus rite expediatur. *c. ministerium. 2. in prin. d. tt.* ¶ Archipresbyter ruralis presbyterorum & laicorum plebaniæ suæ curam gerit: contra decretum tamen Episcopi nihil ordinare potest. *c. vlt. d. tt.* ¶ Officia archipresbyteri circa infirmos, pœnitentes, cōuertendos, & infantes exponuntur. *d. c. 3. §. debet etiam.* ¶ In præcipuis festiuitatibus aut ipse missam celebrabit, aut alij celebrandum committet. *d. c. 2. §. fin. & c. offic. 3. in prin. eod. tt.* ¶ Assiduè in ecclesia stare debet, Collectam dicere, aut alij iniungere. *d. c. 1. vers. & assiduè in ecclesia & dict. §. archipresbyter. vers. & assiduè.* ¶ Archipresbyter Præest presbyteris & presbyteralibus officijs. *d. c. 1. versi. & quod specialiter. item d. §. archipresbyter. vers. & quod specialiter.* ¶ Archipresbyter Subest archidiacono. *d. vers. archipresbyteri. & c. 1. de officio archipresbyteri. dist. 25. c. 1. §. archipresbyter.* ¶ Prouidere debet, vt Vita sacerdotum cardinalium sit honesta & decens. *d. c. 2. versi. prouideat etiam.*

Argumentum, *d. cap. forum. 10. §. argumentū.* ¶ In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa. *c. in argumētum. 78. de reg. iur. in 6.* ¶ Quæ iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. *c. quæ à iure. 28. de reg. iur. in 6.* ¶ Argumentum dicitur, quod non per testes vel tabulas, sed naturali probatione inducitur. *c. forus. de verb. sig.*

Ariolus, *cap. 1. §. arioli. de sortileg.*

Arma Clericorū orationes & lachrymæ. 23. *quæst. 8. c. non pila quærant. & c. conuenior ante medium. dist. 36. cap. vl.* sic Christus in Aegyptum ab Herode fugiens, & lapidibus Iudæorum cedens, docuit non arma armis, sed fugam persequentibus opponi. *23. q. 3. c. 1. §. 1. per totum.* ideoq; etiam Petro dictum est: conuerte gladium in vaginam tuam. *23. q. 8. c. cum à Iudæis.* Quare ecclesia non corporalia arma, sed Christum patienter expectet. *16. quæst. 3. porrò.*

Arma laicis pro tutione ecclesiæ & patriæ non sunt prohibita. *23. q. 3. per totum.* & quatenus clericis & ecclesiasticis liceat laicos hortari. *23. q. 8. c. igitur. & seq.* ¶ Arma portantes clerici excommunicentur. *cap. clerici. de vit. & honest. cleric.* ¶ In armis inuenti clerici post trinam admonitionem Episcopi nō defendantur, quia ius perdunt clericale. *c. in audientia. de sentent. excommun.* ¶ Arma portantes & seditionem facientes clerici, si occidantur, non mittuntur ad curiam occisores eorum. *c. perpendimus. eod.* ¶ Armis se defendere possunt clerici ab inimicis. *ibid.* ¶ Armis clerici associati alijs, si aliqui & sine eorum consilio occiduntur ab alijs, non sunt promouendi. *c. vlt. de cleric. percuss.*

Arcta non potest contrahere matrimonium, & contractum dirimitur. *c. fraternitatis. de frig. & maleficiat.* ¶ Arcta probanda est per aspectum, qui præfertur iuramento. *Ibid. & c. proposuisti. de prob.*

Artes liberales diligenter docendæ. *37. dist. capit. 1.*

Aruspex *1. §. haruspices. de sortilegiis. 26. q. 5. c. contra idolorum. cap. nec mirum. §. haruspicinæ.* ¶ Si aruspicem, mathematicum vel similem consulat, vel ei credat. *26. q. 2. c. intelligi. item 26. q. 5. c. qui diuinationes. c. si quis episcopus. 26. q. 7. c. non obseruetis. item De sortilegiis. c. ex tuarum 2.*

Assessor est, qui consensu partium eligitur ad causas dirimendas. *c. super quæstionum. de offic. iud. deleg.*

Astrologus aut mathematicus. *26. q. 5. c. non liceat. in prin. 26. q. 2. c. 1. §. sic & astronomia. & §. astrologi. c. illos planetarios. c. sed & illud. §. est & illud.*

Attestationes vnius iudicis, alius iudex recipere potest. *cap. causam quæ. de testim.* ¶ Attestationibus publicatis contra matrimonium, alij testes & alia instrumenta admittuntur. *c. series. eo tit.* ¶ Attestationibus clausis iteratò possunt produci testes. *c. cum causam. eod. tit.* ¶ Attestationes quando non valent. *patet in tit. vt lit. non contest. non prouo. c. vlt.* ¶ Attestationibus publicatis, possunt instrumenta exhiberi. *c. cum dilectus. de fid. Instr.*

Auctoritas consequitur pallium archiepiscopale. *de auct. & vsu pallij. per totum.* ¶ Auctoritas superioris non excusat delinquentem. *c. dilectus fil. de temp. ord.* ¶ Auctoritas eligentium præfertur numero eligentium. *c. dudum. de elect.* ¶ Auctoritas regalis & sacerdotalis tenetur defendere res ecclesiæ. *23. q. 5. c. res autem omnes.*

Auditus testium cōtra matrimonium non valet, nisi sint graues personæ testantes factum. *c. præterea. de testib.* ¶ Auditur quis veniens contra factum suum. *c. lator. de sent. & re iud.* ¶ Ab auditore dato à iudice ordinario non potest appellari. *c. super quæstionum. §. verum. de offic. deleg.*

Augur vel augures consulendi. *d. c. 1. §. augures. d. c. nec mirum. §. auguria.*

Augustinus *2. q. 7. c. quanquam.*

Authentica scriptura quæ. *cap. 1. & 2. de fid. instrum.*

Auxilium malefactoribus ferendum non est. *14. q. 5. per totum.*

B

Balistarij & sagittarij aduersus Christianos artem non exerceant. *c. vnico. de sagittarijs.*

Balnea Die dominico conceduntur, dummodo non fiant voluptatis causa, sed propter necessitatem. *de consult. dist.* 3. *cap. peruenit.* Ne viri cum mulieribus lauacra habeant communia, cauetur *dist.* 81. *c. non oportet.* Hæc sint dicta de delictis & quasi delictis: ad quæ alia plura connumerari possent. Nam quidquid fit contra præceptum legis, delictum dici potest, & pœnam meretur. 14. *q.* 2. *quisquis.*

Baptismus quid. *de consecr. dist.* 4. *c. Baptismi. & cap. Catechumenum.* ¶ Baptismus verus est, à quocunque conferatur in forma Ecclesiæ. *c. firmiter. de summ. Trin.* ¶ Baptismi nec suscipit rem, nec characterem, qui publicè contradicit, nec pòst consentit. *c. maiores. de baptis.* ¶ Baptizare nemo potest seipsum. *cap. debitum. eod. tit.* ¶ Baptizari qualiter possunt dementes & dormientes. *ibidem.* ¶ Baptizatus habendus est, qui inter Christianos natus, honestè conuersatus est, nisi euidentibus signis contrarium probetur. *c. veniens. de presbyt. non baptiz.* ¶ In baptismo crimina remittuntur, sed matrimonium non soluitur. *c. gaudemus. de diuort.* ¶ Non baptizatus baptizetur, & iterum ordinetur. *c. veniens. de presbyt. non baptiz.* ¶ Baptismus conferri debet & potest interdicti tempore. *c. responso. de sent. excomm.* Baptizandi modus, & quando dubitatur baptizatus aliquis. *c. de quibus. de bapti.* ¶ Baptisatus à Latino non rebaptizatur à Græco, nec econuersò. *c. licet. eod. tit.* ¶ Baptizatus bis non promoueatur ad ordines, si est publicum, nec intret religionem. *c. ex literarum. de apost. & reit. bapt.* ¶ Baptizatus non potest accipere filiam eius qui eum baptizauit. *c. ex literis. de cognat. spirit.*

Beatitudo Aeterna solummodo membris Christi paratur. *de pœnit. dist.* 1. *c. omnis qui non diligit.*

Beguardi & Beguini damnantur. *Clem.* 1. *de religiosis domibus. Clem. ad nostram.* 3. *de hæreticis. extrauag. Ioann.* XXII. *vnica. de religiosis domib.* Ab hac regula excipiuntur mulieres fide dignæ, nec suspectæ, sub habitu beguinarum viuentes. *extrauag. com. vnica. eod. tit.*

à **Bellicis** actibus, aliquibus diebus feriandum. *c.* 1. *de treuga & pace.* ¶ nisi necessitas vrgeat. 25. *q.* 8. *c. si nulla.* ¶ Belli tempore quæ securitate gaudeant. *cap. vlt. de treuga & pace.*

Beneficia, *cap. tua nobis.* 32. *de verb. signifi.* ¶ *Beneficium* ecclesiasticũ non potest licitè sine institutione canonica obtineri. *c.* 1. *de reg. iur. in* 6. ¶ Beneficium Principis latissimè interpretandum. *cap. olim* 16. *& c. abbate* 25. *de verb. sign. c. cum dilecti.* 6. *de donat.* Huius regulæ exceptio est in literis super obtinendo beneficio impetratis. *c. quamuis.* 4. *in prin. de præbendis. in* 6. ¶ Ad beneficia non debent aliqui promoueri, nisi castitate promissa. *cap. sanè. de cleri. coniug.* ¶ Beneficium contra ius possessum iustè possidetur per tolerantiam superioris. *cap. literas. de suppl. negl. prælat.* ¶ Beneficium vacans ex causa potest retineri ad tempus. *c. præterea. de cens.* ¶ Beneficiorum tempus computatur à notitia. *c. licet. de suppl. negl. præl. & c. quia diuersitatem. de concess. præb.* ¶ Beneficium vacans vltra sex menses, si capitulum debet conferre & non fecerit, Episcopus conferet: & econuersò, si Episcopus neglexerit, ad archiepiscopum, vel ad Papam, si ille non fecerit, collatio pertinet. *c. intra sex menses. de concess. præb. & c. licet. de supp. neglig. prælat.* ¶ Beneficium sibi ipsi nullus dare potest. *c. cum ad nostram. de inst.* ¶ Beneficium primum ipso iure amittitur, si aliud recipitur. *cap. iam dudum. de præbend. & dignitat.* ¶ Beneficium suum habeat clericus infirmus. *c. cum percussio. de cler. ægrot.* ¶ Beneficium quis amittit propter ingratitudinem. *c. cum sacerdotis. de postul.* ¶ Beneficium quis non debet amittere, nisi conuincatur de crimine. *c. si constiterit. de accus.* ¶ Beneficium habens sufficiens, ab ecclesia cui non seruit, nil recipiat. *cap. quia nonnulli. de cler. non resi.* ¶ Beneficium non vacans, nulli promittatur specialiter. *c. accepimus. de pec.* ¶ Pro beneficiato non scribit Papa, nisi primi fecerit mẽtionem. *c. postulasti. de rescrip.* ¶ Beneficium habens primò, si literas super alio obtinendo impetret, non valent, nisi de primo mentionem faciant. *ibid.* ¶ Beneficium malè dans conferendi potestate priuetur. *c. graue. de præbend.* ¶ Beneficium clerici detineri potest à iudice pro debitis, *ca. peruenit. de fideiuss.* ¶ Beneficia plura non potest quis habere sine dispensatione. *c. dudum. de elect.* ¶ Beneficia conferenda à religiosis, non possunt suis monasterijs conferri, & si negligant præsentare clericũ, episcopus prouidebit. *c. sicut nobis. de suppl. negl. præl.* ¶ A beneficijs debent remoueri clerici incontinentes. *c. clericos. de cohab. cler.* ¶ Beneficium curam habens vel prælaturam, recipiens sit 25. annorum. *c. cum in cunctis. de elect.* ¶ Beneficium obtinens, si literas impetret tacita veritate, non valent literæ. *c. ad aures & c. in nostra de rescript.* ¶ Beneficia conferat episcopus, si neglexerit patronus. *capit. eam te. de iur. patr.* ¶ Beneficium dimittat clericus vxorem ducens. *c. quod à te. de cleric. coniug.* ¶ Beneficium non detur, nisi residere volenti. *c. quia nõnulli. de cleric. non resig.* ¶ Beneficium dans quod non potuit, tenetur alia dare. *c. inter cætera. de præbend.*

Bibere non licet id, quod reliquum est ex eo, quod dæmonibus est immolatum. 26. *q.* 2. *c. sed & illud.* § *fin. cum c sequ.*

Bigami. 27. *q.* 1. *c. quotquot.* ¶ Bigamus ad sacerdotium promoueri non potest. *cap. vt bigami. de bigam.* ¶ Bigamus ex dispensatione ordinari nõ potest. *c. super eo. eod. titul.* & ordinator priuetur officio, nisi ex dispensatione toleretur. ¶ Bigamus ipso iure est à diuinorum celebratione suspensus. *c. de*

bigamis.eod.tit. ¶ Bigamus nō est contrahens cum vidua, si adhuc est incognita. *c. debitum. eod.titul.* ¶ Bigamus non est plures habens concubinas. *c.quia. eod.tit.* ¶ Bigamus contrahens non debet benedici à sacerdote. *cap. capellanum. de secund. nupt. & c. vir autem.ibid.* ¶ Bigami pœna punitur in sacris ordinibus constitutus, cum vidua contrahens de facto. *c. quia. & c. nuper.de bigam.* ¶ Bigami clerici ipso iure cadunt à priuilegio, tonsura, & habitu clericali, & foro seculari sunt addicti. *Gregor.in nouell.de bigam.lib.6.*

Blasphemiæ & adiurationes puniendæ. *c.2.de maledicis.*

Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur. *c.bona fides.83.de reg.iur.in 6.*

Bonarum mentium est, ibi etiam culpam agnoscere, vbi culpa non est: quia sæpe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. *dist.5. c. vlt. §. fin. c.consilium.2. §. cum autem.in fine.de obseruantia ieiuniorum.*

Bonos paucos sanctius est, quàm multos malos habere. *c.cum sit ars 14 vers. sanctius enim.de ætate & qualitat.præficiendor.*

Bonorū nomine tam mobilia quàm immobilia dicūtur. *c.relatum. de test.* ¶ Bona mobilia per ecclesiam acquisita, possunt dari locis religiosis, & pauperibus, siue etiam seruis, cōsanguineis, vel alijs post mortem clericorum: sed alia, quocunque modo acquisita, pro voluntate morientium distribuantur. *c.relatum.de testam.*

C

qui quoties **Cadit**, toties resurgit, iusti vocabulum non amittit. *de pœnit.dist.3.c.quamuis.§.hac in fin.*

Calcaribus deauratis non vtantur clerici. *cap. clerici. de vit. & honest.cleric.*

Calumniæ iuramentum post litis contestationem præstatur. *c.cum in causa. de iuram. calumn.* ¶ Calumniæ iuramentum præstare recusantis pœna. *c.final.eod. tit.* ¶ De calumnia non iuratur in causis spiritualibus. *c.literas. eod.tit.* ¶ De calumnia iurare non tenetur clericus alicuius ordinis. *cap. inhærentes.eod.tit.* ¶ De calumnia iurari potest per œconomum & per syndicum. *c. in pertractandis.eod.tit.& c.imperatorum.eod.* ¶ Calumnię iuramentum in casu requiri potest à clerico. *c.cæterùm.de iuram.calumniæ.*

Calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicij. *2. q.8.cap.quisquis.5.q.6.c.qui calumniam. cum seq.* ¶ Calumniari præsumitur denunciator non probans quod intendit. *capit.2. de calumniat.* ¶ Calumniatores prælatorū puniuntur degradatione, incarceratione, suspensione, *d.c.2.ibi.*

Campanas Religiosi mendicantes plures habere prohibentur, exceptis certis casibus. *c. vnico. de officio custodis, in extrauag. com.* ¶ Campanarum pulsatione cessante, possunt clerici, interdicti tempore in cæmeterio sepeliri, qui tamen seruarūt interdictum. *c.quod in te.de pœnit.& remiss.* ¶ Campanas non licet templarijs nec hospitalarijs habere, nec pulsare sine consensu Episcopi diœceseos. *c.potentib.de priuileg.& excess.*

Canonicus episcopo seruiens beneficium non perdit. *c.de cætero, & c.ad audientiam.de cler. non resid.* ¶ In canonicum recepto præbenda debetur. *c. relatum. de præbend. & cap.cum super. de concess.præbend.* ¶ Canonici certum numerum canonicorum in ecclesia statuere possunt. *c. in ecclesia. de institut.* ¶ Canonici dignitates ecclesiarum mutare possunt. *c.cum accessissent. de constit.* ¶ Canonicorum numerus non debet ex laicis suppleri. *c. ecclesia. de instit.* ¶ Canonici dignitatem vel præbendam supprimere propria authoritate non possunt in suis ecclesijs. *cap.cum accessissent.de constit.* ¶ Canonici regulares ecclesias parochiales regere possunt, & regulam suam seruare debēt, vt episcopo sint subiectæ. *c.inter quatuor. de relig.dom.* ¶ Canonicorum numerus augeri potest, si facultates augentur, etsi sit canonicorum numerus statutus. *c. cum M. Ferrarien. de constit.* ¶ Canonici non possunt minuere numerum canonicorum. *c.ex parte.eod.tit.* ¶ Canonicus ægrotans habeat debitam portionem suę præbendæ. *cap.ad audientiam. de cler. non resid.* ¶ Canonicorum correctio in criminalibus pertinet ad episcopum. *c.irrefragabili de offi.iud.ord.* ¶ Canonicorum numero, iuramento & confirmatione Papæ firmato, literæ super receptione non valent, nisi de prædictis mentionem faciant. *c.constitutus.de rescript.*

Canonum origo & numerus conciliorum exponitur. *distinct.15. in prin. cum c. sequente.dist.16. c. sexta synodus. cum cc. sequentib. vsque ad dist.17.* ¶ Canonis definitio. *dist.3. c.1. cum duob. sequentib.* ¶ Canonum diuisio. *d.dist.3.c.regula.§. porrò canonum.* item de Canonibus apostolorum cauetur. *dist.16 c. sexaginta. c.Clementis. c.placuit.c.Isidorus. c.sextam. c.habeo c.quoniam.* Contradicit *d. dist.16.in prin cum c. sequente: item d. c. Clementis.* ¶ Canones & decreta Pontificum vim legis obtinent. *c. de constitut.dist.11. c. hoc vestræ. dist.12.c.ridiculum.item 1.q.7. cap. si quis.in prin. 25.q.1. c.nulli. c.violatores. c.omne quod. c. prima salus.c.generali c.omnia.c.hac consona. c.à sanctis. item 25.q.2.c.amputato.c.si quis dogmata.* ¶ Canon posterior derogat priori. *c.1. de constitut.* ¶ Contra canones recipiens & dans beneficium, vterque punitur priuatione. *c.quia nonnulli. de cleric. non resid.* ¶ Secundum canones agatur in iudicijs, & nemo suo sensu vtatur. *c.canonum. & c. ne innitaris. de const.* ¶ Canones scire debent, qui causam matrimonij tractant, *arg.c.accepisti.de frigid.& malefic.*

Canonizatio requiritur ad hoc, quòd debeat sanctus venerari, etiam miracula faciens. *cap.audiuimus.de reliq. & vene.sanctor.*

Capella

Capella in præiudicium matricis ecclesiæ non poteſt conſtrui.ſ*c. intelleximus. de op. nou. nunciat.* ¶ In capellis poſſunt eſſe canonici priuilegiati. *cap. cum capella. de priui.* ¶ In capellis monachorum proprium habentium debet inſtitui & deſtitui capellanus per epiſcopum.*c.1.de capell.monach.*

Capite langueſcente, facilius membra corporis inficiuntur.6. *q.1. c.ſunt plurimi.§.verùm.& c. ex merito.*ſequuntur enim caput membra.12. *diſt.c.non decet.11.diſt.c.nolite. de conſecr.diſt.3.c.celebritatem.*

Capituli maior pars & ſanior obtinere debet. *c. ex parte. de his quæ fiunt à mai.part.cap.* ſed pars minor contradicere poteſt,ſi habet rationem *c cum in cunctis. eod.tit. & c. cum inter 3 de elect.* ¶ Capituli aſſenſus requirendus eſt in inſtitutione vel deſtitutione perſonarum vel dignitatum ab epiſcopo. *c.quanto.de his quæ fiu.à præl.* ¶ Capitulo non conſentiente, non eſt rata donatio epiſcopi.*c.cum nos.eod. tit. & c.quanto. eod. item c.fraternitatem.& c.paſtoralis.de donat.* ¶ Item nec penſionem augere poteſt epiſcopus ſine licentia Papæ. *c. paſtoralis.d.t.* nec centeſimam dare ſine conſenſu capituli, niſi per Papam. *c.apoſtolicæ. eod. tit.* ¶ Capitulo diſſentiente, non tenet donatio abbatis.*c.ea noſcitur. de his quæ fiunt à præl. ſine conſenſu cap.* ¶ Capituli conſenſus confirmat donationem epiſcopi. *c.paſtoralis.de donat.* ¶ Capitulum, vacante ſede, poteſt excommunicare, abſoluere, iudicare & confirmare. *c.abolendam.de hæret.*

Caritas annonæ.16. *q.1. cap. reuertimini.§.ſi quando.q.7.cap.maiores.* Cardinales Papæ in executione officij ſacerdotalis coadiutores adſiſtunt. *c.fundamenta.17. verſic. decet namque ipſi Romano. de electione.in 6.*

Carne vti licet, ſi dies natiuitatis Domini ſit in ſexta feria. *c. explicati. de obſeru. ieiun.* ¶ Carnes etiam in quadrageſima & ieiunijs ſolemnibus, cum vrgens eſt neceſſitas, indulgeri poſſunt. *c.2.eod.tit.*

Caſſa eſt ſententia à non ſuo iudice lata. *c.F. & G.40.de off.& poteſt. iudic.delegat. & c.at ſi clerici. de iudic.* ¶ Caſſatur electio, ſi ante confirmationem electus miniſtret. *c. qualiter. de elect.* ¶ Caſſatur electio propter defectum ſcientiæ in electo. *ibidem.* ¶ Caſſari debent quæ per importunitatem fiunt. *c. tuæ.de præbend. dignit.*

Caſtitas ſeu continentia voluntaria Deo placet, non neceſſaria.33.*q.5.c.tunc ſaluabitur.circ.medium.*

Caſtitatem ſeruare, eſt viam arctam & difficilem ingredi.28 *diſt.c.de his.& 33.q.5.*

Caſtrans ſeipſum ex iuſta cauſa non eſt irregularis.*c.ex parte.3 de corpor.vitiat.* Sed ſine neceſſitate faciens diſpenſatur per epiſcopum in alijs, ſed non in altaris miniſterio.*c ſignificauit.4. eod.tit.*

Cauſa *cap.forum.10.§ cauſa à caſu.& §.cauſa. aut.de verb.ſignific.*

Cauſa ceſſante ceſſat effectus. *c. etſi Chriſtus.26.§. quemadmodum ergo Paulus.in fine. de iureiurando.* ¶ Prohibita cauſa, prohibitus quoq; cenſetur effectus. *c.cum quid.39.de reg.iur.in 6.cap. nam concupiſcentiam.4. de conſtitutionib.* vt contrà prohibito effectu, omnis eius cauſa prohibita cenſetur. ¶ Cauſa dicitur inſufficienter inſtructa, lite non conteſtata. *c. olim. de lit. conteſt.* ¶ Cauſæ committi debent ei, coram quo securè poteſt comparere. *c.accedens. vt lit. non conteſt. non proced.* ¶ Cauſæ non debent remitti ad eos, à quibus appellatum eſt, niſi partes conſenſerint. *c. accepta.de appell.* tamen quandoque remittitur. *cap.literæ.de matrimon. contract. contra interdictum eccleſi.* ¶ Cauſæ maiores ad ſedem apoſtolicã mittendæ ſunt. *c.cum ex illo.de transla.epiſc.* ¶ Cauſæ continentia diuidi nõ debet. *c.1.de ſequeſtr.poſſ. & fruct.* ¶ Cauſa principalis ſicut committi poteſt, ita & incidens. *c. cauſam. de reſcr.* ¶ In cauſa criminali intentata poteſt conſtitui procurator. *c. tuæ fraternitati. de procur.* ¶ In cauſa ſtatus vel liberali non debet procedi eo abſente, qui petitur in ſeruitutem *c. inter quatuor.de maior. & obedient.* ¶ In cauſis grauibus non cogitur quis inuitus conſtituere procuratorem. *c. querelam. de procur.* ¶ In cauſa pari potior eſt conditio primò occupantis. *c.paſtoralis.de iur. patronat.* ¶ In cauſis ſpiritualibus iuratur, licet non de calumnia, tamen exceptionibus propoſitis in eis. *cap. literas. de reſtitut.ſpoliat.* ¶ Cauſæ non ſunt audiendæ tempore nundinarum, *c. ſignificauerunt. de iudic.* ¶ Cauſa ciuiliter tractata, non deducatur ad iudicem eccleſiaſticum. *capit. ex parte. de alienat. iudic. mutand.*

Cautionem ſtandi mandatis eccleſiæ præſtet abſoluendus. *c.ad noſtram. de iureiur.* ¶ Cautionem præſtet in poſſeſſione exiſtens, cum de iure poſſeſſionis dubitatur, ſcilicet reſtituendi omnia tempore medio recepta, ſi cadit in cauſa. *c. ſuſcitata. de in integr.reſtitut.*

Celebrare diuina vbicunq; poſſunt prædicatores & minores *c. in his. de priuileg.*

Cella *c.priuilegium. 4. de verborum ſignificatione. in 6.*

Cenſura eccleſiaſtica dicitur excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictio.*c. quærenti.20.de verbor.ſignific.*

Cenſus ex quibus cauſis debeatur.

Si **Cenſus** in prædio alicuius conſtitutus ſit per Legatum, Indictionẽ vel ſimilem aliquem modum, debetur. Quod ſalli: ſi eccleſiæ cenſus ſit impoſitus. *c. ſcientes.3. c.prohibemus 7.c.cum clerici.11 de cenſib c.præterea.23.de iure patronatus.* item cenſus ab eccleſia debetur, ſi in fundatione eccleſiæ conſenſu epiſcopi, cenſus ei ſit impoſitus.*d.c.23. verſ. præter antiquos. cap. ſignificauit.13.§. quocirca.de cenſibus.* Niſi vetus cenſus poſtea ſit auctus.

d. c.prohibemus.7.verſ.nec veteres & c.grauis.15. de cenſib. item cenſus ab eccleſia præſtatur, ſi epiſcopus remittendo eccleſię iura epiſcopalia cenſum ei impoſuerit. *c. conſtitutus.6.de religioſis domib.* non tamen, ſi epiſcopus eccleſiam à laicis occupatam illis eripuerit. *c. eccleſiis. de cenſibus.* neque etiam iuſiurandum de perſoluendo cenſu præſtitum ſit. *c.ſignificauit.13.& c.grauis.15.eod.tit.* item ſi eccleſiæ autoritate ſuperioris cenſus impoſitus eſt, debetur. *c.præterea.8.verſi.ſi pontificis.d.titul.* Niſi nulla iuſta cauſa ſubſit. *dict. cap. ſignificauit.13.§. fin.* ¶ ex Præſcriptione, vt ſi multis annis cenſus ſint perſoluti, debentur. Niſi clericus ſine autoritate ſuperioris ex reditibus eccleſiæ cenſum perſoluerit. *d.c.præterea.8. & c.cum cler.11. de cenſib.* ¶ neque etiam debetur cenſus, cuius cauſa ignoratur. *c.peruenit.5.eod.tt.* ¶ Cenſus à priuata perſona impoſitus, perſonalis eſt, nec eius vitam excedit. *c.præterea illi.de cenſib.* ¶ Cenſus dicitur perſonalis, niſi exprimitur quòd ſit realis. *cap. veniens. de tranſact.* ¶ Cenſus nouus eccleſiis non imponatur. *c. ſcientes.& c. prohibemus.de cenſib.*

De petitione Cenſuum.

Cenſum petens cauſam exprimere debet, ex qua debeatur. *c. peruenit. de cenſibus.* ¶ Cenſus à miſerabilibus perſonis nõ eſt extorquendus. *c.licet. de cenſib.*

De ſolutione Cenſuum; quid & quantum debeatur?

¶ Si cenſus annui diuerſis mẽſuris ſoluti ſunt, in minori Menſura debentur. *c. ex parte. 18. de cenſib.* ¶ Soluendi ſunt cenſus in antiqua Moneta, in qua ſunt inſtituti. *c. penult. de cenſibus.* Niſi ſolutio alterius monetæ ſit præſcripta. *c. olim.20.d.tt.* item niſi antiqua moneta in vſu eſſe deſierit: tunc enim æſtimatio eius perſoluenda. *d. c. penult.in fin.* ¶ Ne ratione cenſus vel alterius exactionis Plus debito exigatur. *c.ea quæ de.12.d.tt.& c.quia plerique.8.de immunitate eccleſ.* ¶ Cenſus ignorantiæ ſolui non debent. *c. peruenit. de cenſib.* ¶ Cenſum non ſoluens per biennium, amittit rei detentionem. *c.quærelam. de iureiur.* ¶ Cenſus ſolutio eſt ſubiectionis probatio. *c. omnis. de cenſibus.* ¶ Cenſum ſoluentes domino Papæ, tales eccleſiæ ſunt exemtæ. *cap. recipimus. de priuileg.* ¶ Cenſus tempore certo & certo ex cauſa debet ſolui. *c. peruenit. de cenſib.*

Certiorari vlterius non oportet eum qui certus eſt, *c. eum qui.31.de reg. iur. in 6.*

Ceſſio epiſcopi quãdo & quibus de cauſis admittitur. *c.niſi. de renunciat.* ¶ Cedere non poteſt epiſcopus auctoritate propria. *c.quanto. de transla.epiſc.* ¶ Cedens propter honeſtam cauſam iterum poteſt reaſſumi. *cap.poſt. translationem. de renunc.* ¶ Ceſſio ſufficientis & ſancti difficulter admittitur. *cap. literas. eod. tit.* ¶ Ceſſionem petens & impetrans cõpellitur, ſi nolit. *c.quidam.cedendi.eo.tt.*

Charitatis Definitio ſeu potius deſcriptio, *de pœnit. diſt.2. c.charitas eſt.in prin.vſque ad §.ergo ſi charitatem.* item appellatur vnctio inuiſibilis. *d. diſt.2. cap.vnctio.* ¶ *Charitatis* diuiſio in perfectam & imperfectam. *d.diſt.2.c.charitas in quibuſdam.* ¶ Dilectio proximi ſpecialiter deſcribitur. *d.c.charitas eſt.§.proximos, vſq; ad d.§. illi verò plus quàm ſe.item 23.q.4.c.debet.* ¶ de charitate ſui ipſius ſeu philautia, quatenus conceſſa. *d.c.charitas eſt.§.corpus noſtrum.* & ordo charitatis peruerſus quis ſit. *d.c.charitas eſt.§.ordinem dilectionis.* ¶ Charitas non excidit, vel deſeri nequit. *de pœnit.diſt.2. c.charitas quæ. c. radicata. c.charitas eſt.in princ. verſ. corruptionis neſcia. cap.charitas nunquam.c.vnctio.c.ficta.cap.firmum. Contradicit d.diſt.2.c.vt cognouerunt. c.ſi.n. c.vlt.§. charitati, vſque ad fin.* & diſtinguitur regula propoſita in charitate imperfecta. *d. diſt.2. c. charitas eſt aqua. §. fin.c. ſuper tribus.* ¶ charitas Eccleſiæ peccata dimittit ac tenet. *d. diſt. 4. cap. eccleſiæ.* ¶ Sine charitate non remittitur peccatum. *de pœnit.diſt.2.cap.1.§.fin.c.charitas eſt aqua. §. ſine charitate.§. Amen, Amen.c.ego ſum. ibid.diſt 7.c. nullus. §. ſcriptum eſt.* ¶ Charitatem habens non peccat. *d. diſt. 2. c.1.§. fin. c.ficta charitas.§. fin.* & qui charitatem habet, non ſitiet in æternum. *d.diſt.2.c.charitas eſt aqua.in prin.* ¶ Charitas liberat à mundanis cupiditatib. *d. diſt.2. c.valida.cap.charitas eſt.in prin. verſ. mors criminum.§.ergo ſi charitatem.verſi.ſeculi blandimenta.* ¶ Charitas facilè peccato reſiſtit. *dict.§. ergo ſi charitatem.§. quoniam ſi ex toto corde.* ¶ Charitas omnia difficilia perficit. *d.§. ergo ſi charitatem. verſ. & omnia.* & omnia tolerat. *de pœnit. diſt. 3 c. vlt. §. hæc propter.* Omnium bonorum radix eſt charitas. *de pœn.diſt.2. c.quia radix.* & Charitas eſt excellentior via ad Deum. *dict. c. charitas eſt. §. hæc eſt charitas.* ¶ Bona opera ſine charitate non proſunt. declaratur *de pœn. diſt.3.d.c.vlt.in prin.* ¶ an Charitas ſit in reprobis, & iis qui aliquando peccaturi ſunt criminaliter, diſſeritur. *d.diſt.2.cap.1.§.fin.c.ſi enim. §. fin.cap.apoſtolus.c.mirandum. cap.multi bene.§.1.* ¶ Charitatis contrarium eſt odium. *de pœnit. diſt.2.c.tolle charitatem. Hæc de charitate.*

de **Chriſti** nomine. *cap. 1. §. quia verò. verſi. Chriſtus enim. de ſacra vnctione.* ¶ Chriſtus verus Deus & verus homo eſt. *cap. in quadam. 8. de celebrat.miſſarum. Clement.1.in prin.de ſumma trinitate.c.cum Chriſtus.7.de hæreticis.* ¶ Chriſtus Fundamentum eſt: quo deficiente, deficit id quod eſt ſuperædificatum. *1. q.1. c.cum Paulus.* ¶ Chriſtus Panis eſt viuus. *d. conſe. diſt. 2. c. Chriſtus.* ¶ Chriſtus quotidie Immolatur, cum corpus & ſanguis eius ſumitur. *d.diſt.2.c.ſemel immolatus. de pœn.diſt.1.c poteſt fieri.§.ſicut.* ¶ Semel Mortuus, non amplius morietur. *de conſe. diſt.2. c. ſemel Chriſtus.* ¶ Chriſtus pingendus eſt ſpecie hominis, nõ agni. *de conſe.diſt.3. c.ſextam.*

de Christi gratia. *de conse. distinct. 4. c. gratia. c. antepenultim. cum duobus sequentibus.* ¶ Signum Deitatis in Christo est, quòd super eum descenderit & manserit Spiritus sanctus. *de pœn. dist. 2. c. quærendum.*

Circumstantiæ decem à testibus inquirendæ sunt. *c. cum causam. de testibus.* ¶ Circumstantijs probatur crimen adulterij. *c. literis. de præsumt.*

Citatio non valet, si plures quàm quatuor citantur. *c. nonnulli. de rescrip.* ¶ Citatio extra prouinciam vltra duas dietas non valet. *ibidem.* ¶ Citatio, si plures conditiones manifestè inconuenientes habeat, non valet. *c. accedens. vt lit. non contest. non proced.* ¶ Citatio ad locum periculosum vel inhonestũ non valet. *ibidem.* ¶ Citatio ad non suum iudicem non valet. *c. ex literis. de off. iud. deleg.* ¶ Citatus legitimè per suum superiorem, etiamsi diœcesim mutauerit, iurisdictioni tenetur respondere. *c. proposuisti. de foro. compet.* ¶ Citatus ad iudicium debet comparere, & suum priuilegium allegare, aliàs sententia tenet. *c. si duobus. de appell.* ¶ Citatus à secundo non tenetur respondere, nisi priùs sciat iurisdictionem prioris esse reuocatam. *c. ex tenore. de rescript.* ¶ Citationi rescriptum Papæ est inserendum. *cap. præterea. de dilat.* ¶ Citari debet procurator absente domino, & si ille non sit, denuntietur domui eius. *c. si aduersarius. de eo qui mitt. in poss.*

de **Ciuium** ornatu & fuco mulierum. *de consec. dist. 5. c. fucare.*

Clandestinum matrimoniũ afferentes, vel etiam negantes, non sunt ab ecclesia compellendi. *c. quòd nobis. de clandestin. despons.* ¶ Clandestinè contrahentium in gradu prohibito, etiam ignoranter, proles illegitima censetur. *c. cum inhibitio. eod. titul.* ¶ Clandestinum matrimonium carnalis copula sequens ligat, siue de præsenti, siue de futuro. *c. 1. eod. tit. & c. is qui de spons.* ¶ Clandestinus contractus in facie ecclesiæ est innouandus. *c. 2. de cland. despons.* ¶ Clandestina matrimonia prohibentur, *c. cum inhibitis. eod. tit.* ¶ Clandestinum matrimonium debet probari per virum *capit. si quis. eod. titul.* ¶ Clandestino matrimonio consentiens sacerdos punitur per suspensionem per triennium. *c. final. §. final. eod. tit.* ¶ Clandestinum matrimonium à contrahentibus publicatum confirmat ecclesia. *c. quod nobis. eod. tit.* nisi rationabilis causa impediat.

Clauis *extrauag. Ioann. XXII. quia quorundam. 5. §. clauis est. d. tt.*

Clericus in conflictu existens promoueri potest, si neminem percussit, & armis potest resistere inimicis suis vim sibi inferentibus. *c. præsentiam. de cler. percuss.* ¶ Clericorum nomine canonici intelliguntur, *cap. cum tibi. de verbor. significat.*

Clericorum officium.

¶ Clericus sine consensu episcopi, alterius iurisdictioni se non subijciat. *c. significasti. de for. compet.* ¶ Clericus comam non nutriat, eam nutriens inuitus tondeatur. *c. clericis. de vit. & honest. cler.* ¶ Clericus iudicio seculari se non subijciat quoad pœnam, & percutiens sic est excommunicatus. *c. contingit. de sentent. excom.* ¶ Clericus laico in temporalibus non ministret. *c. sacerdotibus. & cap. sed nec. ne cleri. se negot. secul. immisc.* ¶ Clericus alterius diœcesis ad ordines non transeat, nec recipiatur sine literis sui episcopi vel Papæ. *c. fraternitati. de cler. non. resign.* ¶ Clerici canes vel aues ad venandum non habeant. *c. 2. de cler. venat.* ¶ Clerici officia siue commercia secularia non exerceant. *c. cler. 2. de vit. & honest. cler.* ¶ Clericus in sacris ordinibus constitutus, non debet esse tabellio in causa criminali. *c. sicut te. ne cler. se negot. secul. immis.* nec causam vel iudicium sanguinis agitet, vel literas scribat vel dictet. *c. cler. eod. tit.* ¶ Clericus prælaturam vel curam habens animarum, vel sacerdos, Physicam vel leges non audiat: aliàs, si intra duos menses non redierit, est excommunicatus. *c. super specula. ne cler. vel monach.*

Priuilegia Clericorum.

¶ Clericum tenẽs in vinculis solùm, est excommunicatus. *c. nuper à nobis. de sent. excom.* ¶ Clericum verberans priuatim, etsi nõ sit conuictus, à Papa absoluendus est. *c. porrò. de sent. excommu.* ¶ Clerici ad iudicium seculare non trahantur. *c. qualiter. de iud.* nec à secularibus condemnentur, sed coram iudice ecclesiastico tractentur causæ eorum. *c. nullus. de for. compet.* ¶ Clericus à laico iudicari non debet, nisi depositus. *c. cler. de iudic.* ¶ Clericus de calumnia iurare non debet, nisi per alium, nec religiosus irrequisito superiore, vel clericus inconsulto episcopo. *c. 1. de iuram. calumn.* nisi clericus contra clericum iuret, tunc enim potest. *c. cæterùm. de iuram. calumn.* ¶ Clericum percutiẽs quis vel se expurget, vel absoluatur, aliàs quasi excõmunicatus habetur. *cap. cum desideres. de sent. excomm.* ¶ Clericus absens potest per alium de beneficio inuestiri. *cap. accedens. de præbend. & dignit.* ¶ Clericum verberans Papã adeat, nisi sit intra annos puberes. *c. super eo. 2. de sent. excommun.* ¶ Clericus moriens potest conferre bona sua intuitu personæ cui vult, & etiã alia mobilia seruis vel cognatis, vel pijs locis. *c. sed hoc. de success. ab intest.* ¶ Clericorum percussoribus fauentes, vel liberare nolentes, cum manifesto possint facinori obuiare, & non faciunt, incidunt in canonem *cap. quantæ. de sent. excomm.* ¶ Clericus potest cõuenire episcopum coram metropolitano. *c. sollicitudinem. de appell.* ¶ Clerici depositi non statim debent tradi iudicio seculari per episcopum. *c. at si clerici. de iudic.* ¶ Clerici tempore interdicti possunt sepeliri in cœmeterio, si interdictum bene seruarũt. *c. quod in te. de pœnit. & remiss.* ¶ Clerici de bonis eccle-

ſiæ ſubuenire non debent iudicibus ſecularibus ſine licentia Papæ, niſi in neceſſitate. *c. nō minus. & c. aduerſus. de immunit. eccleſiar.* ¶ Clericus furem in foro ſeculari poteſt conuenire ciuiliter, ſed non criminaliter. *cap Henricus. de cleric. pugn. in duell.* ¶ Clerici poſſunt poni in locis religioſis, ſi defuerint regulares. *cap. inter quatuor. de religioſ. domib.* ¶ Laicus clericum capere poteſt tantùm de mandato prǫlati ſui, alioquin excommunicatur, dummodò etiam non excedat, niſi quantum rebellio exigit defendentium. *capit. vt famæ. de ſent. excommunic.* ¶ Clericis in ſacris ordinibus conſtitutis non debet pœnitentia publica iniungi. *c. quæſitum. de pœnitent. & remiſſ.* ¶ Clericus laico fidelitatem iurare non tenetur, niſi aliquod temporale tenebat ab eodem. *c. nimis. de iureiur.*

Clerici, quomodo priuilegia ſua amittant, vel alias puniantur.

Clericus negocia ſecularia exercens, amittit priuilegium clericale. *c. ex literis. de vit. & honeſt. cleric.* ¶ Clericus fur authoritate ſuperioris ligari poteſt & torqueri vſque ad reſtitutionem. *c. grauis. de depoſi.* ¶ Clericus poſt trinam admonitionem à ſuo epiſcopo, arma portãs habitu clericali relicto, non gaudet priuilegio clericali. *c. in audientia. de ſent. excom.* ¶ Clericus verberari poteſt per ſuperiorẽ diſciplinæ cauſa, ſimiliter monachus & conuerſus, vel clericus per clericum, vel monachus per monachũ de mandato eius. *c. vniuerſitatis. de ſent. excommun.* ¶ Clericus habitum & tonſuram dimittens nõ debet defendi ab eccleſia. *capit. præterea. de apoſt.* ¶ Clericum guerram & ſeditionem facientem interficiens, nõ eſt mittendus ad Papam. *c. perpendimus. de ſent. excomm.* ¶ Clericus propter hæreſim depoſitus, tradatur iudici ſeculari. *cap. ad abolendam. de hæretic.* ¶ Clericus delinquens in habitu & tonſura ſeculari puniatur vt laicus. *c. contingit. 2. de ſent. excommu.* ¶ Clericus duellum iniens, ſiue obtulerit, ſiue ſuſceperit, deponendus eſt, poterit tamen cum eo diſpenſare epiſcopus, ſi mors, vel mutilatio membri inde non ſit ſecuta. *c. 1. de cler. pugnantib. in duell.*

Coactio voluntati contraria excuſat peccatum. 15. *q. 1. cap. quod autem. §. ſed hoc & c. merito.* Coactis an in cauſa religionis locum habeat: quod non. 45 *diſt. cap. de Iudæis.* quod ſic. 23. *q. 4. c. ipſa pietas, & quid faciat cum ſimilibus.* ¶ Coactio non tenet in obligatione, vbi non ſequitur aſſenſus, ſimiliter nec in matrimonio. *c. 1. de ijs quæ vi metuſ. cauſ. fi. & c. cum locum. de ſponſ.*

Coacta officia Deo diſplicent 23. *q. 6. cap. iam verò.* ¶ Coadiutor datur clerico ægrotanti. *c. de rectoribus. de cler. ægrotant.*

Cœmeteria vbi excõmunicati ſunt ſepulti, reconcilientur aqua benedicta ſolemniter. *c. conſuluiſti. de conſecr. eccleſiar.*

Cogitationis pœna eſt ex lege diuina. 49. *diſt. c. hinc. n. ante finẽ.*

in *Cogitatione* voluptas reprimenda, ne etiam in actu dominetur. *d. c. hinc enim.*

à **Collectis** & muneribus cæcus immunis eſt. *c. licet multũ. 4. de cenſi.*

Collegium conſtituere ſine authoritate ſuperioris non licet. *c. dilecta. 14. de exceſſib. prælator.* ¶ Collegium ſiue corpus debet habere ſyndicum. *capitu. vnico. de ſyndico.*

Commiſſiones duæ ſuper eodẽ negotio impetratæ, niſi vna de altera faciat mentionem, non valent. *c. ex tenore. de reſcript.*

Committens in leges, fruſtra leges inuocat. *cap. quia fruſtra. 14. in prin. de vſuris.*

Commodum ſentire debet, qui ſentit onus, & contrà. *cap. qui ſentire. 55. & cap. rationi. 77. de regul. iur. in 6.* Ex eo non debet quis fructus conſequi, quod niſus extitit impugnare. *cap. ex eo. 38. de regulis iuris. in 6.*

in re **Communi** potior eſt cõditio prohibentis. *c. in re communi. 56. de regul. iuris. in 6.*

Commutatio præbendarum vel dignitatũ ſine epiſcopo non fiat. *c. quæſitum. de rer. permut.* ¶ Commutatio eccleſiæ fieri poteſt, licet non venditio. *cap. ad quæſtiones. eod. tit.* ¶ Commutatio ſpiritualis cum ſpirituali, temporalis cũ temporali fieri poteſt, ſed non ſimul confuſè. *d. c. eod. tit.* ¶ Commutari non poſſunt temporalia pro ſpiritualibus. *c. exhibita. eod. tit.*

Compenſationis exceptio oppoſita, cõdemnationem minuit, niſi depoſiti actione agatur. *c. 2. §. ſanè depoſitori. de depoſito.* vel niſi debitũ quod opponitur, dubium ſit, nõ liquidum. *diſt. cap. 2. §. fin.*

Compaſſionem vera iuſtitia non debet habere. 43. *diſt. c. vera. 23 q. 4. c. eſt iniuſt.*

Compromiſſum procuratoris debet dominus ratum habere: procurator tamen non debet compromittere ſine mandato domini. *cap per tuas. de arbitr.* ¶ Compromitti poteſt in laicum authoritate ſuperioris. *ibidem.* ¶ Compromiſſio in laicum de ſpiritualibus non valet. *c. contingit. eod.* ¶ Compromiſſione facta, quando non licet reſilire. *cap in cauſis. de elect.* ¶ Compromiſſionis fines ſeruandi ſunt, aliàs non valet. *c. conſtitutus. de appell.* ¶ Compromiſſio facta de electione, ſemper intelligitur de idoneo, & ſic electus eſt recipiẽdus. *c. cauſam. de elect.* ¶ Compromiſſum non extenditur ad hæredes compromittentis, ſi de ipſis non caueatur. *ibid. & c. vlt. de arbitr.* ¶ Compromiſſio tenet in beneficijs ſpiritualibus. *c. niſi. de præb.*

Concen-

Concentor. *distinction. 21. capit. cleros. §. concentor.*

Concessio laici de re ecclesiastica non valet. *c. qui res. de reb. eccles. non alien.* ¶ Concessio præsumitur realis, nisi probetur fuisse personalis. *c. cum venissent. de instit.* ¶ Concessionis verbo generali omnia concedi videntur. *ibid. & c. nulli. de rebus ecclesi. non alien.* ¶ Concessio episcopi capitulo reclamante non tenet, per capitulum facta tenet, nisi fiat contra mandatum Papæ. *cap. cum nos. de ijs quæ fi. à præla. & cap. 2. & 3. de concess. præbend.* ¶ Concessionis authoritas transit ad superiorem, quando statutum tempus negligitur. *c. cum nostris. eod. tit.* ¶ Concedere non potest episcopus, vt in eadem ecclesia plura quis habeat beneficia. *capitul. literas. eod. titul.* ¶ Ex concessione episcopi potest haberi beneficium simplex habens curam animarum. *cap. de multa. de præbend.* ¶ Conceditur nobilibus & literatis plura beneficia habere, ex dispensatione tamen Papæ. *ibidem.* ¶ Concessum ex gatia, nulli debet præiudicium generare. *c. bonæ memoriæ. de postul.* ¶ Concessio beneficiorum non vacantium prohibetur, *c. 2. & 3. de concess. præbend.*

De concilijs.

de **Concilij** nomine & nominis ratione. *dist. 15. c. 1. §. synodus autem. vsque ad finem.*

Antequam *Concilia* habeantur prius de ijs quæ correctione indigent inquirendum est. *cap. sicut olim. 25. §. vt autem id valeat. de accusat.* ¶ Absque apostolicæ sedis Authoritate synodum particularem vel concilium vniuersale congregare non licet. *distinct. 17. in prin. cum se. seq. vsque ad c. vlt. item 3. quæst. 6. cap. dudum.* quod fallit si non ad generaliter aliquid definiendum, sed ad corrigendum & indicendum id quod est statutum, concilia celebrentur. *dist. 18. in prin.*

A' quibus habenda concilia?

¶ Regulares quoq; canonici, Abbates atque priores possunt ac debent habere peculiare concilium. *c. in singulis. 7. in prin. & §. hoc ipsum. de statu monachorum.*

Quando & quoties habenda Concilia?

¶ Singulis annis habenda concilia prouincialia. *cap. sicut olim. 25. in prin. de accusationib. dist. 18. cap. quoniam quidem. in prin.* ¶ Singulis Annis bis habenda concilia prouincialia. *dist. 18. cap. de conciliis. in prin. cap. propter ecclesiasticas. in prin. capit. peruenit. cap. quoniam. in prin. capit. propter ecclesiasticas. in prin.* ¶ Regulares quolibet triennio concilia celebrabunt. *c. in singulis. 8. in prin. de statu monachor.* ¶ Aliquot certis Diebus continuè habendum. *d. cap. 7. §. huiusmodi vero.*

Qui ad Concilia conuocandi?

¶ de Abbatibus ad synodum non cogendis. *dist. 18. cap. episcopus. item 18. quæst. 2. cap. vltim. versicul. non enim.* fallit si rationabilis causa subsit. *d. versicul. non enim. & d cap. episcopus.* item fallit si abbates populum habeant. *cap. quod super 9. de maioritate & obedientia.* denique fallit si concilium sit abbatum ac religiosorum peculiare. *cap. in singulis. 7. in princip. de statu monachorum.* ¶ Capitula cathedralium ecclesiarum ad concilia prouincialia vocanda & admittenda. *cap. vlt. de his quæ fiunt à prælat.* ¶ Diaconos, presbyteros, & omnes quotquot se læsos existimant, præsentes esse oportet. *distinct. 18. cap. propter ecclesiasticas. §. in ipsis autem. c. antepenult. versi. ita vt ad concilium.* ¶ Hæretici ad synodum non conuocandi. *24. quæst. 2. cap. cum quibus.* ¶ Imperatores synodis interesse non debent. *d. distinct. 96. cap. vbinam.* Nisi vniuersalis sit synodus, in qua de fide agitur. *dict. c. vbinam. versi. nisi forte. & d. distinct. 96. cap. nos ad fidem.* ¶ Presbyteri religiosi populum non habentes, ad synodum non cogendi. *cap. nimis praua. 17. & ibi glossa. de excessibus prælatorum.* ¶ Suffraganei episcopi conuocandi. *c. sicut olim. 25. in prin. de accusationibus. item dist. 18. cap. propter ecclesiasticas. §. admoneant autem.* ¶ Vniuersi sacerdotes conuocandi. *cap. cum super. 9. de maioritate & obedientia. & d. c. 7. in prin.*

Forma Conciliorum.

¶ Ne quis ex vocatis ad synodum religiosorum plus quàm sex euectiones & octo personas secum adducat. *capitul. in singulis. 7. in princip. versicul. hoc adhibito. de statu monachorum.* Præsidentes synodi ordinandi. *capit. 7. §. aduocent autem. de statu monachorum.* Iuramentum synodale. *15. q. 6. cap. episcopus.* ¶ de Meditatione & Sollicitudine episcoporum congregatorum circa mandata diuina. *distinct. 18. cap. quoniam. §. dum autem.* ¶ de Inquisitis quæ correctione indigent, in concilio proponendis. *capit. sicut olim. 25. §. vt autem. versicul. & ea fideliter. de accusationibus.* ¶ de Inquirenda culpa præsidentium priorum cauetur. *cap. ea quæ. 8. §. sequentes. versic. idem etiam. dict. titul. de statu monachor.* ¶ de Corrigendis excessibus & maioribus reformandis, & querelis dijudicandis in concilio. *dict. cap. 25. in princ. versi. in quibus. & d. §. vt autem. versi. vt super his. item distinct. 18. c. de concilijs. versi. in quibus. cap. propter ecclesiasticas. in prin. & c. antepenult. in prin. item. De statu monachor. cap. in singulis. 7. §. huiusmodi verò.* ¶ de Dissidentibus episcopis reconciliandis. *distinct. 90. cap. dissidentes.* ¶ de Muneribus à subditis accipiendis vel offerendis. *distinct. 18. cap. quoniam. §. si. & c. de eulogiis.* ¶ de Visitatoribus eligendis, & horum officio. *dist. 18. c. in singulis. 7. §. ordinentur etiam.* ¶ de Sequentis concilij vel capituli loco definiendo, cauetur. *dist. 18. c. 7. § prouiso.* ¶ de Cauendo, ne ecclesiæ à laicis lædantur, cauetur *dist. 18. c. 7. §. fin.* ¶ de Vita communiter celebranda & communibus expensis cauetur. *dist. 18. c. 7. §. & qui conuenerint.*

de *Contumacia* vocatorum non venientium, vel non habentium ſingulis annis ſynodum coercenda. *diſt.* 18. *c. non oportet. c. peruenit. c. quoniam. §. hunc ergo. cap. epiſcopus. c. placuit. c. ſi quis autem. c. ſi epiſcopus. c. ſi quis epiſcoporum.* ¶ de Die paſchatis annunciando cauetur *de conſecrat. diſt. 3. cap. placuit vt poſtquam.* ¶ de Statutis publicandis. *diſt. 18. c. vlt.* item de ſtatutis concilij obſeruandis. *c. in ſingulis. 7. §. & quod ſtatutum. §. ſi verò verſi. cæteris irrefragabiliter. de ſtatu monachor. item cap. ſicut olim. 25. §. vt autem. verſi. & quæ ſtatuerint. de accuſationibus.* & de Pœna transgreſſorum. *d. cap. 25. §. fin.* ¶ denique de iis quæ in ſynodo expediri non poſſunt, ad Pontificem referendis. *d. c. 7. §. ſi verò. item diſt. 18. c. de concilijs. in fine.*

Concionatores à ſolo epiſcopo ordinandi. c. 1. *de capellis monachor.* & qualis debeat eſſe concionator, definitur. 8. *q. 1. c. oportet.*

Qui concionari poßit, vel non.

De Laicis ad *Concionandum* non admittendis. *d. diſt. 23. cap. mulier. § laicis. item de hæreticis. c. cum ex iniuncto. 12. & cap. ſicut. 14.* ¶ de muliere ad concionandum non admittenda. *diſt. 23. cap. mulier. item de conſecrat. diſt. 4. c. mulier. item cap. noua quædam* 10. *de pœnitent.* ¶ de Monachis ad concionandum non admittendis. *c. 1. de capellis monachor. item* 16. *quæſt. 1. c. de monachis. §. fin. c. monachus non. c. adycimus. c. hinc eſt. §. item illud item cap. vnico. §. perſonis quoq; de religioſis domibus in* 6. quod fallit ſi monachus in clericum fuerit ordinatus. 16. *q. 1. c. ſunt nonnulli. §. fin. cum duobus. cc. ſequentibus, vſque ad §. non eſt humilitatis.* item fallit ſi monachus ſit canonicus regularis. *c. quod Dei timorem. 5. de ſtatu monachorum.* tertiò fallit ſi diuina gratia intus commoniti monachi concionentur. 16. *q. 1. c. placet rationabilis. §. oſtendit ergo.* deniq; fallit ſi monachi conſulantur ab aliis habitum monachalem ſuſcepturis. *d. q. 1. c. iuxta Calcedonenſis. verſi. & à populorum* ¶ non ordinati ad cõcionandum non admittendi. *c. excommunicamus. 13. §. quia verò. de hæreticis.*

Forma Concionandi.

¶ de Admonendo in concionibus populo, vt decimas & alia eccleſiæ fideliter ſoluant. *c. 1. de decimis. in 6. Clemen. cupientes. 3. §. illos etiam, vſque ad finem. de pœnis.* item de admonendo in concionibus populo, vt operas ſibi inuicem exhibeant. 11. *q. 1. c. te quidem. §. fin. cum cap. ſequente ſicut.* ¶ Omnes ad audiendam concionem admittendi. *de conſec. diſt. 1. c. epiſcopus nullum.* ¶ vt diligenter Concionibus auſcultetur. 1. *q. 1. cap. interrogo.* ¶ vt ſtantes Euangelium audiant. *de conſec. diſt. 1. c. apoſtolica.* ¶ Ne ante finitam concionem peractam exeant. *d. diſt. 1. c. omnes fideles, cum duob. cc. ſequentib,*

Concubina *diſtinct. 34. c. omnibus. §. concubina.* ¶ Concubina clerici excõmunicata, excommunicatione maiori inuoluitur clericus accedens ad eam. *c. ſi concubinæ. de ſent. excomm.* ¶ Concubina clerici ſecundum canones puniatur. *c. ſi quiſquam. de cohabit. cler. & muli.* ¶ Concubinam retinens poſt admonitionem clericus excommunicetur vel ſuſpendatur. *ibidem.* ¶ Concubinam reſumens clericus perpetuò ſuſpendatur. *c. clericos. eod. tit.* ¶ Literæ à clerico concubinario ſuper abſolutione (tacita facti ſerie) obtentæ, non valent. *c. ſuper eo. eod. tit.* ¶ Concubinatus primò puniatur per beneficij ſuſpenſionem. deinde perpetuam ſubtractionem. *c. ſicut. eod. tit.* ¶ Concubinarij miſſa audiatur, & ab eo eccleſiaſtica ſacramenta percipiantur, quandiu ab eccleſia toleratur, niſi valde notorium ſit talem eum eſſe. *cap. veſtra. eod. tit.* ¶ Concubinam habenti clerico purgatio indicitur. *c. tua nos. eod. tit.*

Concuſſionis crimen. *q. 1. capitul. concuſſionis.*

Condemnari non debet quis propter credulitatem aliquorũ. *c. qualiter & quando. 2. de accuſat.*

Condictio ex lege Adfine remedium interdicti vnde vi eſt, ſi poſt appellationem quid ſit innouatum. *cap. bonæ memoriæ. 51. de appellat.*

Conditio contra ſubſtantiam matrimonij diſſoluit illud. *c. ſi conditiones. de cond. appoſit. in deſponſ.* aliàs conditio inhoneſta matrimonium nõ diſſoluit, dummodò non ſit contra ſubſtantiam matrimonij. *ibidem.* habentur enim in fauorem matrimonij pro non adiectis. *ibidem.* ¶ Conditionis error impedit matrimonium & dirimit. *c. propoſuit. de coniug ſeruor.* ¶ Conditio ex alieno conſenſu dependens, nõ ligat, niſi conſentiat. *c. ſuper eo. de condition. appoſ. in deſponſ.* ¶ Conditio hæc, Centum ſi mihi dabis, te in vxorem ducat, in matrimonijs pro honeſta habetur & valet, nec tenetur eam in vxorem recipere centum non datis. *cap. 3. de condit. appoſit. in deſponſ.* ¶ Ab omni conditione appoſita in matrimonio receditur per copulam carnalem. *c. per tuas. eod. tit.* ¶ Conditio hæc in literis Papæ intelligitur, ſi preces veritate nitantur. *c. ex parte. 1. de reſcript.* ¶ Sub conditione alterius conſenſus, traditio rei non valet, niſi conſentiat. *c. olim. 1. de reſtit. ſpol.* ¶ Conditio locum bene habet in ſpiritualibus. *c. ſignificatũ. de præbend. & dignit* ¶ Sub conditione data poſſeſſio data reuocatur ea ceſſante. *c. verùm. de condit. appoſ.* ¶ Sub conditione manumiſſus vt fiat monachus, monachus fieri debet. *c. 2. eod. tit.*

si **Conductor** damnum in fructib. perceptis vel percipiendis paſſus ſit, remittenda eſt ei penſio. *c. propter. 3. in prin. de locato & conducto.* Niſi anni præcedentis vel ſequentis fructus fuerint vberiores. *d. c. 3. in prin. verſ. niſi cum vbertate.* vel niſi culpa conductoris damnum contigerit. *d. cap. in prin. verſi. ſine culpa.*

Si quis hoſpitium ab alio *Conductum* ante tempus iſtius

pus istius conductionis finitum sine consensu prioris conduxerit, punitur. *cap. 1. de locato & conducto.*

Confessus in iure vt conuictus condemnatur. *cap. cum super de confess.* ¶ Confessio etiam coram non suo iudice tenet. *c. at si clerici. de iudic.* ¶ Confessio semper est facienda in anno. *c. omnis. de pœnit. & remiss.* ¶ Confessio inuita vel coacta non præiudicat. *c. causam. de offic. delegat.* ¶ Confessio criminis extra ius facta præiudicat. *cap. vlt. de confess.* ¶ Confessio de se ipso in præiudicium aliorum, credi non debet. *eod. tit. c. 1.* ¶ Confessio à non pœnitentibus recipienda est, & pœnitentia iniungenda. *c. quod quidam. de pœnitent. & remiss.* ¶ Confessionem potest quis alteri sacerdoti facere, licentia non obtenta, tamen petita. *cap. omnis. de pœnit. & remiss.* ¶ Confessor sciens, excōmunicatum aliquem in confessione solus tenetur eum vitare, & nō in publico. *c. cum non ab homine. de sentent. excommun.* ¶ Confessio procuratoris per errorem, negotio nondum finito, non obest domino si reuocat, nec fit per hoc litis contestatio. *c. cum causam. de appellat.* ¶ Confessus crimen, super eodem alium accusans non auditur. *c. veniens. de testib.* ¶ Confessio qualis esse debeat, & qualiter se habere, & cui sit confitendum, & pœna reuelantis confessionem. *c. fin. & c. omnis de pœnit. & remiss.*

Confirmatio contra ius obtenta non valet. *c. examinata. de confirmat. vtil. vel. inut.* ¶ Ante confirmationem electi non debent beneficia sua conferre alicui. *c. cum in electis. de electi.* ¶ Ante confirmationem possunt administrare in concordia electi, Papę subiecti immediatè, si sint valdè remoti vltra Italiam, dum tamen de rebus ecclesiæ nil alienent. *c. nihil est. de elelect.* ¶ Confirmatio Prælatorum infirmorum pertinet ad episcopum. *c. constitutus. de appell.* ¶ Confirmatio Papæ personalem transactionem facit realem. *c. cum apostolica. de iis quæ fiunt à prælat.* ¶ Confirmatio impetrata lite pendente non valet, nec tenet sententia cōtra ius lata, etiam per superiorem confirmata. *c. bonæ. & c. examinata. de confirmat. vtil. vel inut.* ¶ Confirmatio Papæ ex certa scientia tenet, etsi aliàs non valeret. *c. venerabilis. eod. tit.* ¶ Confirmare non intendit Papa factū legati contra episcopum. *c. sua nobis. eod. titul.* ¶ Confirmari potest factum dubium inferioris, per superiorem diœcesarum. *cap. cum monasterium. de elelect.* ¶ Confirmari potest sententia lata iuris ordine prætermisso. *cap. ad petitionem. de accus.* ¶ Confirmationem potest quis petere per interpositam personam. *c. nihil est. de elect.* ¶ Confirmatio per subreptionem obtenta non valet. *cap. de confirmationib. de confirmat. vtil. vel inut.* ¶ Confirmatio sententiæ à qua appellatur, quando valet & quando non. *c. bonæ memoriæ. eod. titul.* ¶ Confirmatus in Archiepiscopum non potest transferri in Episcopum. *c. 1. de translat.* ¶ Confirmari possunt pueri tempore interdicti ab episcopo. *cap. responso. de sent. excommun.*

Confiscatio non tollit ius vxori: ideoq; bonis damnati publicatis, vxor dotem saluam habet. *c. decreuit. 14. de hæreticis. in 6.*

Congregatio dicitur, vbi duo vel tres fuerint in simul. *c. 1. de ele.*

Coniugatorum neuter sine altero religionē ingredi potest. *c. cum sis. de conuers. coniug.* ¶ Coniugatorum alter, altero inuito, ante carnalem copulam potest ordinem intrare. *cap. verum. eod. tit.* ¶ Coniugum religionem intrantium separatio, ad episcopum pertinet: aliàs reuocatur, si alter suspectus habeatur, nisi alter intret ordinem, vel voueat continentiam, & non sit suspectus. *cap. 1. eod. tit.* ¶ Coniugum alter separatus propter fornicationem, potest ordinem intrare. *c. gaudemus. eod. tit.* ¶ Coniugatorum alter, si ab altero fraudulenter obtineat licentiam intrandi ordinem, non valet, nisi alter ipsum sequatur ad religionem. *c. accedens. eod. tit.* ¶ Coniugatus tenetur alterum expectare, donec certus sit de morte eius. *c. in præsentia. de sponsal.* ¶ Coniugatorum altero relinquente seculum, potest is qui remansit contrahere, si non fuerit carnalis copula secuta. *c. verum. de conuers. coniug.* ¶ Coniugatorum alter ordinem intrans inuito altero, perdit ius petendi debitum, & post mortem alterius, si exierit, non compellitur redire, sed continere. *c. quidam. & c. placet eod. tit.* ¶ Coniugatorum altero intrante religionem, qui remanet tenetur vel intrare, si est suspectus, vel si non est suspectus, tenetur continentiam vouere. *c. cum sis. eo. tit.* ¶ Coniugatus propter infidelitatem separatus, iudicio ecclesiæ peracta pœnitentia, si ordinem intrare noluerit, compellitur fideli cohabitare relicto. *c. vlt eod. tit.*

Coniuratores & conspiratores. *c. constitutionem. 2. §. cæterum. de verb. signifi. in 6.*

Compaternitas non contrahitur per ea quæ præcedunt baptismum. *c. contracto. de cogn. spiritu.* ¶ Compater viri non potest vxori suæ copulari postea, post eius mortem. *capit. Martinus. eod. titul.* ¶ Ante compaternitatem natus non contrahat cum filia, mediante qua facta est compaternitas, etsi contraxerit, dirimatur. *ca. tua nos. eod. tit.* ¶ Filij duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum est ad compaternitatem, licitè contrahunt, nisi resistat consuetudo. *c. 1. & c. super eo. eod. tit.*

Conpurgatores, qui ad purgandam alicuius infamiam inducuntur, id solum iuramento tenentur firmare, quòd credunt veritatem eum dicere qui purgatur. *c. de testibus. 13. de purg. canonic.*

Consanguineam vxoris cognoscēs nunquam debitū

petat ab vxore sua. *c. 1. de eo qui cognou. consang. vxor. su.* ¶ Consanguineo infideli non potest clericus legare. *cap. sancto. de success. ab intest.* ¶ A consanguineis vxoris abstinendum est vt à proprijs. *capit. ex literis. de consangui. & affin.* ¶ Consanguinei testes esse possunt in causa matrimoniali. *cap. videtur. qui matrimon. accus. possunt.* ¶ Consanguineus testis præfertur in causa matrimonij. *c. quoties. de testib.* ¶ Consanguineus consanguinei sponsam ducere nō potest. *c. sponsam. de spons.* ¶ Consanguineam sponsæ præcognoscens, sponsam postea ducere prohibetur. *c. tertio loco. 13. de præsumt.*

Consecratio ecclesiæ & chrismatis & episcoporum non debet fieri, nisi cum Missæ celebratione. *c. quod sicut. de elect.* ¶ In consecratione ecclesiarum priùs est dos assignanda *c. cum sicut. de consecr. eccles.* ¶ Reconsecrari debet altare, si motum sit, vel lapis fractus, nec propter hoc ecclesia reconsecratur. *c. ad hæc. eod. tit.* ¶ Consecrantur benè ecclesiæ diebus festis & ferialibus. *c. tua de consecr. eccles. vel alt.* ¶ Consecrari non est necesse ecclesiam sanguine pollutam propter homicidium, sed & alio modo potest reconciliari, per aquam nempe, vinum & cinerem benedictum. *c. proposuisti. 4. eod. tit* ¶ Consecrari etiam possunt multa altaria & multi episcopi. *c. cum sis. eod. tit.* ¶ Consecrari debet ecclesia polluta sanguine vel semine humano, etiamsi prius non fuerit consecrata. *c. si ecclesia. final. eod. tit.* ¶ Reconsecrari non debet altare, in extremis tantùm fractum. *cap. ligneis. eod. tit.* ¶ Consecrari debet episcopus ad minus à tribus cæteris episcopis, consentiente archiepiscopo *c. episcopus. dist. 23.* ¶ Pro consecratione ecclesiæ procuratio peti potest. *cap. cum sit Romana. de simon.* ¶ Consecrationem electi potest committere archiepiscopus suffraganeis. *c. quòd sedem Apostolicam. de offic. iud. ordin.* ¶ Consecratum non debet ad humanos vsus applicari. *c. ad hæc. de religios. domib.* ¶ De consecratione Regum habes, *de sacra. vnct. c. vnic.* ¶ De forma consecrandi episcopos legitur *in c. episcopi. dist. 23. c. 1. dist. 75.* ¶ De consecrationis modo aliorum clericorum habetur, *in cap. presbyter. & c. sequent. vsque ad capitulum psalmist. dist. 23.* ¶ Forma consecrandi ecclesias traditur, *in auth. de monachis, §. illud. & cap. placuit. 1. q. 1. & c. 1. dist. 1. de consec.* ¶ Forma consecrandi altaria aliasq; res sacras explicatur, *in d. c. vnico, §. vngitur. de sacr. vnct. e. altaris. & c. placuit. dist. 1. de consecr.*

Consensus partium potest relaxare auctoritatem iuris. *c. nonnulli. de rescript.* ¶ Propter consensus defectum confirmari nequit matrimonium impuberum, ante ætatem legitimam contractum. *c. à nobis de despons. impub.* ¶ Consensus non videtur esse, si metus interuenit. *cap. cum locum. de sponsalib. & matr.*

Consentire omnes debent in eo quod omnes tangit. *c. quod omnes 29. de reg. iur. in 6. c. ad hæc. 7. §. fin. de officio archidiaconi.* item qui tacet, consentire videtur. *c. qui tacet. 43. de regul. iur. in 6.* licet qui taceat, non vtique fatetur, sed nec vtique negare videtur. *c. is qui tacet. 44. d. tit.*

Conseruatores de manifestis iniurijs tueri possunt, quæ indaginem iuris non requirunt. *c. 1. de offic. deleg. in lib. 6.*

ex **Consilio** (dummodo fraudulentū non fuerit) nullus obligatur. *cap. nullus. 62. de reg. iur. in 6.*

Constitutionis definitio habetur. *dist. 2. c. constitutio.* ¶ *Constitutionum* diuisio in ciuiles & ecclesiasticas habetur. *dist. 3. in prin.* Sed & diuiduntur constitutiones in generales & personales. ¶ Constitutio nullum ligat, antequam ad eum perueniat. *c. cognoscentes. de constit.* ¶ Constitutiones contra libertatem ecclesiæ reuocentur. *c. nouerit. de sentent. excomm.* ¶ Constitutio non debet fieri in preiudicium futurorum. *cap. cum omnes de constitut.* ¶ Constitutiones antiquæ non mutentur, nisi de consensu episcopi. *cap. cum consuetudinis. de constit.* ¶ Constitutionem publicam non oportet auribus singulorum intimari. *c. 1. de postulat. prælat.* ¶ Constitutio sedis Apostolicæ omnes adstringit. *cap. fin. de constitut.* ¶ Constitutio ad præterita non extenditur, nisi nominatim de eis caueatur. *d. c.* ¶ Constitutio contra libertatem ecclesiæ non tenet. *c. vlt. de reb. eccles. non alien.* ¶ Constitutio de vsuris fertur ad præterita. *cap. cum tu. de vsur.* ¶ Constitutiones ecclesiæ pro tempore variari possunt. *c. non debet. de consang. & affin.* ¶ Constitutio nihil debet ambiguum & obscurum continere. *c. vlt. de constit.* ¶ Constituens patiatur legem quam ipse tulerit. *c. cum omnes eod. tit.* ¶ Constitutio confirmata per superiorem non potest reuocari per constituentes. *c. cum accessissent. eod. tit.* ¶ Constitutio facta à laico etiam pro libertate ecclesiæ non tenet, nisi per Papam approbetur. *cap. ecclesia. eod. tit.* ¶ Constitutio de certo numero canonicorum non valet, nisi per Papam confirmata fuerit, *c. ex parte episcopali. eod. tit.*

Constitutiones vim legis habent. *dist. 8. c. quæ contra. versi. generale quippe.*

Constitutionum personalium definitio, item priuilegiorum habetur. *dist. 3. c. regula. §. fin. cum c. seq. item 25. quæst. 1. c. vlt. §. cum ergo aliqua. versi. priuilegia namque.*

Consuetudo cuius non extat memoria, pro lege est habenda. *cap. series. de testib. & attest.* ¶ Consuetudines sustinens contra libertatem ecclesiæ, excommunicatus est. *c. nouerit. de sent. excomm.* ¶ Ex consuetudine hactenus prestitum peti potest. *cap. ad hæc. de excess. prælat.* ¶ Consuetudo iuri contraria non valet. *c. ad audientiam. & c. quanto. de consuetud.* ¶ Consuetudo iuri scripto non præiudicat. *c. clerici. de iudic.* ¶ Consuetudo quòd laicus testificetur contra clericū in causa criminali,

criminali, præsertim si eius fuerit inimicus, non valet *cap. meminimus. 13. de accus.* ¶ Consuetudo quæ absque peccato seruari non potest, non valet. *c. vltim. de præscr.* ¶ Consuetudo in testamentis religiosis, factis sine scriptis & testibus, valet, dummodò forma tradendi secundum consuetudinem terræ seruetur. *c. ex literis. de consuetud.* ¶ Consuetudo de sepultura puerorum tenenda est, secundum morem terræ. *c. de vxore. de sepult.* ¶ Consuetudo de canonica portione valet, secundum morem & consuetudinem terræ. *c. certificari. eod. tit.* ¶ Consuetudo de contrahēdo matrimonio cū ante vel post compaternitatem genitis valet. *c. super eo. de cognat. spirit.* ¶ Consuetudo in testamentis, vt testes duo vel tres sufficiant, non obstantibus legibus, valet. *c. cum esses. de testam.* ¶ Consuetudo præiudicat iuri communi, in suo loco tantùm vbi viget. *c. cum dilectus. de consuetud.* ¶ Consuetudo damnosa ecclesiæ abolenda est. *c. cum consuetudinis. de consuetud.* ¶ Consuetudo dat iurisdictonem. *c. cum contingat. de for. compet.* ¶ Consuetudo de pluribus præbendis habendis in vna ecclesia non valet. *capit. literas. de concess. præbend.* ¶ Consuetudo non excusat in delictis. *capit. quanto. de consuetud.* ¶ Consuetudo terræ in iudicijs seruanda est, si bona sit. *c. ad apostolicæ. de decim.* ¶ Secundum consuetudinem loci decedens, debet relinquere ecclesiæ matrici partem bonorum suorum. *cap. certificari. de sepult.* ¶ Consuetudo est optima interpres legum. *c. cum dilectus. de consuetud.* ¶ Consuetudo obseruetur in electionibus & beneficijs conferendis. *c. cum ecclesia. de elect. & c. cum ecclesia. de caus. propriet.* ¶ Consuetudines antiquæ sunt magnæ authoritatis. *c. cum consuetudinis. de consuetud.*

Contemtus absentis cassat electionē. *c. quod sicut ex literis. & cap. bonæ memoriæ. 1. de elect.*

Contestatio litis perpetuat iurisdictionem. *c. relatum. de offi. deleg.* ¶ Contestatio & sententia diffinitiua debent fieri coram principali. *c. super quæstion. eod. tit.* ¶ Contestatio litis, vbi omittitur processus, non valet. *c. dudum. 2. de elect.* ¶ Contestatio litis quomodo fit. *ibidem.*

Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur. *c. contractus. 85. de reg. iur. in 6.*

Contrahere non possum cum sorore mea adoptiua, durante adoptione. *c. si qua. de cognat. legal.* ¶ Contrahere non potest filius camalis cum filia spirituali, & econuersò. *c. ex literis. de cogna. spirit.* ¶ In contrahentibus consideranda est sciētia & ætas. *c. ex literis. de sponsal.* ¶ Contrahentes clandestinè non possunt compelli cohabitare. *c. quod nobis. de clandestin. despons.* ¶ Contrahens vxoratus cum ignorāte, prima vxore defuncta non potest petere diuortium, nisi illa velit. *c. 1 & c. veniens. de eo qui dux. in matr.*

Contraria Allegās, nō est audiēdus. *c. cū olim. 19. §. fin. de censib.* item cohærere & coniungi non possunt, quib. studia & vota sunt diuersa. *16. q. 7. c. in nona. §. vnde oportet.* ¶ Distingue tempora, & concordabit scriptura. *2. quæst. 1. cap. si peccauerit. §. distingue.* ¶ Contraria proponens, vel sibi contrarius, suspectus est, & non est audiendus. *c. solicitudinem. de appellat.*

Contumax non est, qui infirmitate impeditur. *c. querelam. de procu.* ¶ Contumax potest excusari per nūtios. *ibid.* ¶ Contumax est, qui comparet, sed respōdere non vult *c. 1. de iudic.* ¶ Contumax cōdemnatur in expensis, à tempore quo cœpit esse contumax; aduersario expectante *c. cum dilecti. de dol. & contum.* ¶ Contra contumacem post litis contestationem sententia diffinitiua dari debet, si liquet de iure, si non adiudicetur præsenti possessio. *cap. prout. de dolo & contum.* ¶ Contumaciter recedens à iudicio cōpellitur stare iuri & tempori, & ecclesiastica pœna puniendus est. *ibidem.*

Conualescere ex postfacto non potest, quod ab initio non valet. *c. auditis. de elect.*

Conuenire vel conueniri nō debet collegium sine consensu prelati. *c. causam. 2. de iudi.* ¶ Conuentus per literas duplices ad iudices diuersos, primis non reuocatis, tenetur respondere secundis. *c. ex tenore. de rescript.* ¶ Sex conuentionis vitia ponuntur. *cap. final. eod. tit.* ¶ Conueniri potest possessor rei pro domino. *c. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non contest.* ¶ Conueniri simul quis non potest coram diuersis iudicibus, super diuersis actionibus personalibus. *c. quia nonnulli. de rescript.*

Conuenticula prohibentur. *de consecrat. dist. 3. c. ne quis ieiunet. vers. & ad alienas.*

Conuentu irrequisito non debet abbas vel abbatissa beneficium cōferre, nisi propter priuatam consuetudinem. *c. continebatur. de ijs quæ fi. à prælat.*

de **Conuersione** hominis. *32. q. 2. c. ancillā. §. si. de pœn. dist. 1. c. conuertimini. in prin. de pœn. dist. 7. c. 1. c. vlt. §. quod quamuis.*

Conuerso Iudæo ad finem est paruulus puer assignandus. *c. 2. de conuers. infidel.* ¶ Conuersum verberans est excommunicatus, & à Papa absoluendus. *c. non dubium. de sent. excom.*

de **Coepiscoporum** differentia. *distin. 68. c. quānis.* Vsus coepiscoporum prohibetur. *d. dist. 68. c. coepiscopi.*

de **Creatione** hominis: quare non simul, sed alter ex altero sit creatus, differitur. *33. q. 5. c. vlt. in prin.* Quid sit q ad similitudinem Dei dicitur homo creatus. *de pænitent. dist. 1. c. similem.*

Creditor ad extorquēdum debitū vim adhibuit debitori, ius crediti amittit. 16. *q.6. in prin.cū duob.cc.sequ.& c.vlt. §.fin.* Nisi non creditor, sed alius ipsius nomine, non tamen ipsius mandato vim intulit debitori. *d q.6.c.placuit. §.fin. cum c. sequente, si episcopum. & cap. vlt. §.si ergo.* ¶ Creditor vltra sortem non potest petere. *c.ad nostram.1. de iureiur.* Sed potest impensas circa pignora factas deducere. *ibid.*

Crimen occultum non impedit promouendum. *c.ex tenore.de temp.ordin.* ¶ Crimen est ibi puniēdum, vbi commissum. *de rapt.c.1.* ¶ Crimen tribus modis potest exponi, denuntiando, excipiendo, accusando. *c. super his.de accus.* ¶ Crimen pro quo excommunicatur laicus, deponit clericum. *c.monasteria.de vit. & honest. cleric.* ¶ Crimen per testes, non per actorem probatur. *cap licet.de simon.* ¶ Pro crimine nemo puniendus est, contra quem non laborat infamia. *c. inquisitionis.de accusat.* ¶ In crimine participans eadem sententia inuoluitur. *capit.si concubina. de sent. excomm.* ¶ De crimine semel accusatus, reaccusari non debet, nisi iterum crimen replicet. *c. de his criminib. de accusat.* ¶ Crimen publicum ordine iudiciario probandum est. *c.dilectus.de simon.* ¶ Crimina audita non dissimulanda, sed inquirenda sunt. *c. crimina. de collus. deteg. & c. licet. de simon.* ¶ Crimina paria pari compensatione tolluntur. *c.tua fraternitas. de adult.* ¶ Criminosus testificari non potest. *c. cum oporteat. de accusat.* ¶ Criminoso, in crimine socios accusanti, nō est credendum, excepto crimine læsæ maiestatis. *c. 1. de confess.* ¶ Criminosus pœnitentia peracta, repellitur à testificando in causa criminali, non in ciuili. *cap. non debet. & c.testimonium.de testib.* ¶ In criminali causa potest aliquando responderi per procuratorem. *c. cum dilecti. de dol. & contum.* ¶ In causa criminali non debet procurator admitti. *c.veniens. 15. de accusat.* ¶ Crimina quædam sunt, in quibus culpa est relaxare vindictam. *c. 1. de postulat.prælat.* ¶ In causa criminali pater non recipitur pro filio, nec econtrà. *c. 3. qui matrim. accus.poss.* ¶ Pro crimine occulto nemo debet publicè puniri. *c.inquisitionis.de accus.*

Cuculla, *Clement. 1. §. statuimus. versi fin.de statu monachor.*

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti. *c.non est.19.de reg.iur.in 6.*

D

Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi, non alijs debet imputare. *c. damnum.86. de reg. iur. in 6.* Damni appellatione non continentur expensæ. *c. in nostra. 8. de iniuriis.* ¶ Damnum dedisse videtur, qui occasionē damni dedit. *c. fin.de iureiur. & damn.* ¶ Damno facto per antecessorem non obligatur successor, si est in damnū ecclesiæ. *c. 2. de precar.* ¶ In damnum ecclesiæ alienata sunt reuocanda. *cap.ad audientiam.de reb.eccles.non alien.* ¶ Damnum faciens non excusatur ignorantia, si scire debuit, quin teneatur satisfacere. *c.fin.de iniur.*

Debitor plus obligatur, si alteri quàm creditori soluit. *cap. eam te.de iureiur.* ¶ Pro debitis soluendis potest episcopus beneficium retinere. *c. peruenit. de fideiuss.* ¶ Pro debitis alienis ecclesia non grauetur. *c. fraternitatem. de donat.* ¶ Debita patris soluat filius, & prælati prædecessorum suorum. *c. 1. de solut.* ¶ Debitor excommunicatus debet absolui, si non potest soluere præstita cautione, quòd soluat cum potest. *c. Odoardus.eod.titul.* ¶ Debiti iniusti solutio per debitorem probari debet. *c.is qui.eod. tit.* ¶ Debito pro maiori parte soluto, non debet pœna exigi, si aliud non potest solui. *c. suam. de pœnis.* ¶ Debitor tenetur liberare fideiussorem ab omni obligatione. *c. constitut. de fideiuss.* ¶ Indebitè exactum, licet ex consuetudine, non est soluendum. *c. sanè de excess. prælat.* ¶ Ad debita soluenda quatuor menses conceduntur. *cap. quærenti. de offic. deleg.* ¶ si Debitor pro suo debito rem alienam obligauit, ad eam redimendam ipse eiusq; hæres tenetur. *c.ex præsentium.3. de pignoribus.*

Deceptis & non decipientibus, iura subueniunt. *c. cum vniuersorum. de rer. permut.*

Decessus alicuius non impedit, quin de statu eius cognosci possit. *cap. si. quis episopus.de hæretic.*

Decimæ quo iure introductæ sunt, cauetur. *de consecr.distinct.5. c. quadragesima.§.fin.16.q.1.c.decimas.in prin.q.3.c.iubemus.§. decimæ. q. 7. c. 1. §.oportet autē.c.decimas.* item De definitione seu potius descriptione decimarum, habetur. *c.tua nobis.26.§. verùm si ad.versi.quæ tributa. de decimis.16.q. 1. c. decimæ. in prin.* & De quatuor generibus decimarum iuris veteris *cauetur c. 1. in prin.d. tit.* ¶ Decimæ dandæ sunt de lana, fœno, molendinis, piscarijs, deductis expensis. *c.peruenit.& cap. pastoralis.de decimis.* ¶ Decimæ statim soluentur collectis fructibus, ante solutionem mercedis mercenariorum. *c.cum homines.eod. titul.* ¶ A decimarum solutione nemo absolui potest per principem. *cap.tua. eod. tit.* ¶ Decimæ dandæ sunt de rebus omnibus licitè acquisitis. *c.ex transmissa eod.tit.* ¶ Ad decimas dandas omnes tenentur. *c.à nobis.eod. tit.* ¶ Decimas detinens laicus careat sepultura ecclesiastica. *c. prohibemus. eod. tit.* ¶ Decimæ dentur parochiæ illi, in cuius parochia sita sunt prædia. *c.fin.de paroch & alien. paræc.* ¶ Decimæ iure hæreditatis teneri non possunt. *c. ad hæc. de decim.* ¶ Decimæ debentur diuina cōstitutione. *c.tua, & c parochianos.eod.tit.* ¶ Decimæ non debent retineri propter malitiam clericorum. *capit. tua nobis. eod. tit.* ¶ Decimæ dandæ sunt de diuersis feminibus, vnius etiam agri. *cap. ex parte. eod. tit.* ¶ Decimæ dandæ

dandæ ſunt de omnibus bonis, de apibus & omni fructu terræ. *c. non eſt. eod. tit.* ¶ Decimæ pertinent ad eccleſiam parochialem de iure communi. *c. cum contingat. eod. tit.* ¶ Decimas non tenentur dare Ciſtercienſes, hoſpitalarij, templarij, de terris quas proprijs manibus & ſumtibus colunt, *c. ex parte. eod. titul.* de terris tamen quas tradunt, alijs excolendas, tenentur ad decimas. *c. nuper. & c. licet. eod. tit.* ¶ Decimæ tribuũtur in ſignum vniuerſalis dominij: item ſunt tributa egentium animarum *c. tua nobis. eod. tit.* ¶ Ad decimas perſoluendas compellendi ſunt laici per cenſurã eccleſiaſticam, ſi nolint perſoluere. *ibid.* ¶ In decimis ſoluendis conſuetudo adprobata ſeruatur. *c. cum ſint. eod. tit.* ¶ Decimarum ſolutio præcedit exactiones tributorum & cenſuum. *cap. cum non ſit in homine. eod. tit.* ¶ Decimæ locari poſſunt quibuſcunq;. *c. veſtra. de locat. & conduct.* ¶ In decimis locum habere poteſt compoſitio. *c. ſuggeſtum eſt. 9. de decim.* ¶ Decimæ ſoluendæ ſunt de terris quæ olim paſcuoſæ, nunc fructuoſæ ſunt, & de fundo vbi ſteterũt olim domus. *ibidem.* ¶ Decimas non tenetur ſoluere mercator, niſi deductis expenſis ſuis. *c. paſtoralis. eod. tit.* ¶ Decimas tenentur clerici de patrimonio ſoluere. *cap. nouum. eod. titul.* ¶ In decimis nõ deducuntur expenſæ pro fructibus percipiendis, vel rebus reſeruandis factæ. *c. cum homines. eod. tit.* ¶ Decimas tenentur Iudęi ſoluere de terris quas tenent colendas. *c. de terris. eod. tit.* ¶ Decimas non recipiat eccleſia in alieno epiſcopatu. *c. cum ſint. eod. tit.* ¶ Decimæ non recipiantur de manu laici ſine conſenſu epiſcopi. *c. cum & plantare. de priuileg. & c. dudum. de decim.* ¶ Decimas alterius eccleſiæ à laico detentas alius in pignus non recipiat. *c. interdicimus. eod. tit.* ¶ Decimas de hortis ſuis fratres prædicatores & minores ſoluere non tenentur. *c. nimis iniqua. de exceſſ. prælat.* ¶ Decimæ datæ in feudum reuocentur. *c. cũ apoſtolica ſedes. de ijs quæ ſi. à prælat.* ¶ Decimas laico concedens deponatur. *capit. quamuis. de decim.* ¶ Decimarum tranſactio fieri debet de conſenſu epiſcopi vel Papæ: aliàs non valet. *cap. ſtatuimus. & capit. veniens. de tranſact.*

de **Decretis** quatuor conciliorum. *diſt. 15. c. 1. c. ſicut. c. ſancta. item diſt. 16. c. ſancta. c. 6. c. ſeptuaginta. c. viginti.* item aliorũ præter iſta quatuor conciliorũ decretis. *diſt. 15. c. ſicut. §. quintum verò. c. ſancta. §. ſed etſi qua. item diſt. 16. c. ſancta. c. ſexta. c. prima. c. vlt.* ¶ de ſexta ſynodo. *diſt. 16. c. ſextam. c. habeo c. quoniã.*

de *Delitiis diſtinction. 41. capitul. delitiæ.*

De Delegati poteſtate & officio.

Delegatus poteſt exequi iuriſdictionem ſuam per annum integrum. *c. quærenti. de offi. & poteſt. iud. deleg.* ¶ Delegatus maior eſt ordinario in cauſa ſibi cõmiſſa. *c. ſanè. eod. tit.* ¶ Delegatus vices ſuas committere poteſt ſuo coniudici, etſi ſimpliciter ſit pluribus commiſſa cauſa. *cap. quamuis. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt excommunicare contumacem. *c. quærenti. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt vices ſuas committere in rebus non arduis. *c. ſi pro debilitate. eod. tit.* ¶ Delegatus præiudicationem crucis ſibi commiſſam, ſiue diſpenſationes, abſolutiones, pœnitentiarum iniunctiones, non poteſt alteri committere. *c. quoniam apoſtolica ſedet. §. cæterùm. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt coercere quemlibet iuriſdictionem ſuam impedientem. *c. 1. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt arbiter eſſe in cauſa ſibi cõmiſſa *c. literas. de præſumt.* ¶ Delegatus eandem habet poteſtatem in principali & acceſſorio. *c. quoniam. de decim.* ¶ Delegatus generalis nõ habet poteſtatem ſuper cauſa delegata alteri ſpecialiter. *c. 2. de offic. deleg.* ¶ Delegatus rebus ſibi non delegatis ſe intromiſcere non debet. *c. ſuper literis. de reſcript.* ¶ Delegatus poteſt eſſe teſtis in cauſa ſibi delegata, ſi iudicandi officium nõ aſſumat. *c. dilecto filio. de teſtib.* ¶ Delegatus poteſt alteri cauſam committere prout vult. *c. ſuper quæſtionem. de offic. & poteſt. delegat.* ¶ Delegatus committens alteri vices ſuas, de cæterò ſe non intromittet, ſi ex toto commiſit. *ibidem.* ¶ Delegatus ſequi debet mentem delegantis. *c. ſanè. eod. tit.* ¶ Delegatus non poteſt alteri committere cauſam appellatione remota. *d. c. ſuper quæſtionum.* ¶ Delegatus poteſt dare iudicem. *c. paſtoralis. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt compellere ſubdelegatum ad recipiendum vices ſuas. *ibid.* ¶ Delegatus non procedat in cauſa ſibi commiſſa, ſi literæ prioribus literis contrariæ opponũtur, de eis mentionem facientes. *c. ſanè. eod tit.* ¶ Delegatus puniat cõtumaces pœna ſtatuta, vel aliàs pro qualitate delicti. *c. præterea. eod tit.* ¶ Delegatus recipiens cauſam, ſimul recipit poteſtatem omnium ad cauſam pertinentium. *ibidem & c. ſuſpicionis. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt ſententiam ſuam executioni mandare, & debet id facere, ſi ordinarius nolit, vel aliàs non poſſit. *c. ſignificaſti. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt ordinario executionẽ mandare. *c. ex literis. eod.* ¶ & exequi debet, niſi Papa aliud, vel aliter committat. *cap. ſi quando. eod. tit.* ¶ Delegatis commiſſa cauſa expreſſis nominibus locorum, non perſonarum, vno mortuo ſucceſſor eius in dignitate, poteſt in cauſa cum alio ſententiam dicere. *c. quoniam abbas. eod. tit.* ¶ Delegatus non poteſt aliquem inuitis ordinarijs inſtituere. *c. ſuper eo. eod. tit.* ¶ Delegatis duobus cauſa commiſſa, vnius ſententia ſine altero non tenebit. *ibid.* ¶ Delegatus ſuſpectus eſt amouendus *c. cauſam quæ eod. tit.* ¶ Delegatus debet procedere mortuo mandatore, ſi lis ante eius obitum conteſtata fuerit. *c. relatum. eod. tit.* ¶ Delegatus poteſt procedere in cauſa, citatione emiſſa ante mortem mandatoris. *c. gratum. eod. titul.* ¶ Delegatus poteſt abſoluere excommunicatum ab ordinario, ſi ille malitioſè noluerit facere. *c. prudentiam. eod. tit.* ¶ Delegatis tribus, vno abſente alij non poſſunt procedere, niſi ſe legitimè impeditum probet, vel niſi duobus committatur, etiamſi tertius nequiue-

sit interesse. *ibidem.* ¶ Delegatus non debet procedere in causa, si citatus misit legationẽ ad Papam. *ibid.* ¶ Delegatus vnus non procedat in causa, appellatione emissa contra suum coniudicem. *c. cum super. eod. tit.* ¶ Delegatus vsq; ad mediam noctem potest partes expectare, & sententiare. *c.24. eod. tit.* ¶ Delegatus vice sua & sui coniudicis mortui re integra non procedat, nisi à suo coniudice sibi committatur, & ante mortem eius sit cœptum. *c. licet. eod. tit.* ¶ Delegati mandatum non tenetur exequi ordinarius, nisi prius ei constet de rescripto apostolico. *c. cum in iure. eod. tit.* ¶ Delegatus non potest excedere formam mandati apostolici, alioquin non valet processus. *c. venerabili fratri. & c. P. & G. eod.* ¶ Delegatus de consensu partium, potest alteri vices suas demandare, licet ei sit mandatum, vt personaliter exequatur: nisi sit causa ardua. *c. fin. eod. tit.* ¶ Delegatus qualiter procedat contra iniustè excommunicantem, *cap. cum contingat. de offic. deleg.* ¶ Delegatus potest refutari, si nimiam familiaritatem post litis contestationem cum alterutra partiũ contraxerit. *c. insinuantem eod. tit.*

De ætate delegati, & quando ipsius potestas expiret.

¶ Delegatus debet esse 20 annorum, nisi partes scienter consentiant in eum qui sit maior octodecim annis, aliàs facta delegatio ab alio quàm à principe non teneret. *c. cum vigesimum. de off. & potest. deleg.* ¶ Delegatus officio suo functus, cum sententiam executioni mandat, expirat auctoritas sua. *c. ex literis. eod. tit.* Item quando terminus præfixus præterijt. *c. de causis. eod. tit.* ¶ Delegatus per negligentiam vel malitiam amittit iurisdictionem. *c. quoniam. eod. tit.* ¶ Delegato vno mortuo, potestas alterius expirat, nisi aliud sit in delegatione expressum. *c. uno. eod. tit.* Idem de arbitris. ¶ Delegati iurisdictio finitur, cũ causa remittitur ad superiorem. *c. licet. de offic. deleg.* ¶ Delegati iurisdictio expirat per sententiam interlocutoriam, qua se iurisdictionem non habere pronũciauit, nec ipsam etiam de consensu partium reassumit. *c. significantibus. 38. eod. titul.*

Delictum personale nõ redundat in ecclesiam vel conuentum. *capit. damnamus. de summ. trinit.* ¶ Delictum occultum non impedit promouendum. *c. ex tenore. de temp. ordin.* ¶ Delicti recognitio facta extra iudicium nocet, sicut confessio. *c. per inquisitionem. de elect.*

Denuncians repellitur, qui non præmonuit. *c. d. dilect⁹. de accus.* ¶ A' denunciatione repellantur concubinarij publici. *c. cum dilecti. de accus.* ¶ A' denuntiatione repelluntur conspiratores. *ibid.* ¶ Ad denunciandum non admittuntur inimici. *c. cum oporteat. de accusat.* ¶ In denuntiatione deficiens suspenditur ab officio & beneficio. *c. cum dilectus. de calumn.* ¶ Denunciari quis potest de pluribus in eodem iudicio. *c. cum I. & A. de sent. & re iudic.*

Deposita res furtiua non est furi reddenda. *c. 1. de depos.*

Deponendus est nullus ante causæ cognitionem. *c. 1. de iudic.* ¶ Non deponitur quis, nisi pro notabilibus peccatis. *c. cum dilecti filij. de accus.* ¶ Depositus si celebrat, ab ecclesia rescindatur. *c. si quis presbyter. de cleri. excomm.* ¶ Deponendus quis non est, si testes contra eum ex sola credulitate deponunt. *capit. inquisitionis. de accus.*

Desertus locus. *c. 1. §. illum locum de verb. signifi. in 6.* de Diabolo. Hic affligens homines, ipse plus affligitur. *de pœnit. dist. 1. c. potest fieri §. ægritudo. & ibi glossa.*

Diaconi. *dist. 21. cap. cleros. §. leuitæ. vers. hi Græcè.* ¶ De origine diaconorum legitur *distinct. 21. in prin. §. leuitas.* ¶ De Modo ordinandi Diaconum *dist. 23. c. diaconus.* ¶ In iis ordinandis manus eorum chrismate perungi non debent. *dist. 23. c. præterea.* ¶ Septem ordinandi. *dist. 93. c. diaconi qui & c. diaconi septem.*

Diaconi officium circa albam. *d. dist. 93. cap. diaconus. in fine.* ¶ De cœlibatu Diaconorum cauetur. *dist. 28. c. quando. c. præterea. cum c. sequente. dist. 32. cap. eos qui.* Contradicit *d. dist. 28. c. presbyter. c. diaconi. in prin.* Huic obiectioni respondet Gratianus. *d. cap. diaconi. vers. sed quod de electione.* ¶ Compagis Diaconus vti non debet. *dist. 93. c. peruenit.* ¶ Diaconi nihil eorum quæ decreta sunt primis ordinibus sibi debent vindicare, vt baptisma, eucharistiam. *& c. distinct. 93. c. diaconus. c. peruenit. c. non oportet.* Cuius exceptio est in tempore necessitatis. *d. dist. 93. c. præsente.* ¶ De Inquirendis à diacono iis quæ ad cultum ecclesiæ & disciplinam eius pertinent. *dist. 93. c. diaconi ecclesiæ.* ¶ De episcopo à diaconis custodiendo. *dist. 93. c. diaconi qui.* ¶ Sicut in ministerio, ita in dispensatione sine diacono episcopus Viuere non debet. *d. distinct. 93. c. diaconi sunt.* ¶ Diaconus Sinistrum tantùm humerum orario ambit. *distinct. 25. c. audire. in fine. cum c. sequente.* ¶ Diaconi Ministrant sacerdotibus. *dist. 25. c. 1. §. ad diaconum.* ¶ Diaconi Subesse debent presbyteris, non se illis præferre. *dist. 93. c. à subdiacono. §. porrò. c. diaconi septem. §. vt igitur. c. peruenit. c. non oportet. c. diaconi. c. diaconus. c. nonnulli. c. legimus. c. dominus.* Nisi diaconus locum metropolitani sui obtineat *d. dist. 93. c. vlt.*

Die dominica est ab omni opere illicito abstinendum. *cap. 1. de fer.* ¶ Die dominico licet episcopo virgines consecrare & ordines conferre. *c. 1. de temp. ordin.* ¶ Diebus dominicis potest solus Papa subdiaconos ordinare. *ibidem.*

Dies quandoque incipit initio noctis, & terminatur ad diem sequentem; idque verum est ia.

eſt in celebrandis ordinibus, cum quæritur, pluréſne ordines vno die collati ſint. *cap. literas.13.de temp. ord.* ¶ Dies aliquando incipit à veſpera vſque ad veſperam, quoad feſta celebranda. *c. 2. de fer.* ¶ Dies aliquando incipit à manè, & terminatur in fine diei ante tenebras, quantum ad iudicem & ſententiam diffinitiuam. *cap. conſuluit. de offic. iudic. deleg.* ¶ Dies aliquando incipit à media nocte, & terminatur in mediam noctem ſequentem, quantum ad contractus faciendos: poſſunt enim fieri qualibet hora. *cap. conſuluit. eod. tit.* ¶ Dies aliquando incipit poſt cœnam, & durat per noctem vſque ad diem ſequentem, quantum ad ieiunium. *c. de eſu. de conſec. diſt. 3.* ¶ Dies etiam incipit à quarta feria poſt occaſum ſolis, vſque ad ſecundam feriam in ortu ſolis, quantum ad Treugas ſeruandas. *c. 1. de treuga & pace.*

Dietas vltra duas extra ſuam diœceſin nemo citandus eſt. *c. olim. de exceſſ.*

Diffinitiua ſententia proferri non debet contra abſentem ex legitima cauſa, & lata non tenet, maximè in cauſa matrimoniali. *c. tenor. & c. cum Berchtoldus. de ſent. & re iudic.* ¶ Contra contumaciter abſentem, etiam lite non conteſtata proceditur ad ſententiam diffinitiuam in cauſa criminali per viam inquiſitionis mota. *cap. veritatis. 8. de dol. & contum.*

Dignitas Infamibus non patet. *cap. infamibus. 87. dict. tit.* ¶ Dignitates duas habens, vnam dimittat, etiamſi illas habeat in diuerſis eccleſijs. *capit. præterea. de præbend.* ¶ Ad dignitatem maiorem à minori eſt tranſeundum. *c. licet in tantum. de tranſlat. epiſcop.*

Dilapidator deponendus eſt. *c. licet Hely. de ſimon.* ¶ Dilapidator rerum eccleſiaſticarum ſuſpectus remouetur vſque ad diſquiſitionem facti. *c. fin. de accuſ.*

Dilatio Non niſi cauſa cognita danda. *3. q. 3. c. vlt. §. à iudice.*

Dilectio Dei & Proximi. *vide ſuprà. in charitas.*

Diœceſis, *capitul. Rodolphus. 35. de reſcriptis.*

Diſcipuli Chriſti creduntur eſſe baptizati. *de conſecrat. diſtinct. 4. cap. quando ab. c. ſi eos.*

in **Diſiunctiuis** *c. in alternationis. 70. de reg. iur. in 6.*

Diſpenſationes ad ius cõmune trahi non debent. *c. in cauſis. de ſent. & re iud.* ¶ Diſpenſare poteſt epiſcopus cum clerico in minoribus criminibus, *c. at ſi clerici. de iudic.* ¶ Collaterales perſonæ in ſecundo gradu matrimonium contrahentes diſpenſari poſſunt à Papa, quia hoc non eſt contra ius diuinum. *cap. literas. de reſtit. ſpoliat.* ¶ Diſpenſationem inducit multitudo ſupplicantium, & conſuetudo terræ. *cap. ſanè de temp. ordin.* ¶ Diſpenſatur cum eo in temporalibus, cum quo & in ſpiritualibus. *c. per venerabilem. qui filij ſint legitimi.* ¶ In diſpenſatione voti attendi debet debilitas & paupertas. *capit. quod ſuper his. de vot. & vot. redẽ.* ¶ Diſpenſatio reuocari non debet. *cap. ex tua nobis. de fil. presbyt.* ¶ Diſpenſationem non habenti, alia cura animarum non conferatur, ſi talis eam antè habuerit, alioqui collatio viribus careat. *c. de multa. de præb.*

Diſputare de fide Laici non debent. *cap. quicunque §. inhibemus. de hæreticis. in 6.*

Diſſenſus difficulter probatur, niſi contraria iudicia præceſſerint. *c. ad id. de ſponſal. & c. inſuper. qui matrimonium accuſ. poſſ.* ¶ Diſſentiente altero deſponſatorũ, poſt ſeptennium alter ſolutus eſt ipſo iure. *c. acceſſit. de deſponſat. impub.*

Diſtinctio vide ſuprà, in Antinomia, vel contraria.

Diuinatio *26. q. 5. in prin. 1. q. 1. c. nunquam in prin.* cauſa 26. item quæ proponentur *7.* cauſa 9. Ratio huius cauſæ per obiectionis ſolutionem habetur, *d. q. 5. c. vlt. §. ſi autem quilibet.* Origo diuinationum exponitur. *26. quæſt. 3. in princ. cum cap. ſequente.* Ratio nominis exponitur. *d q. 3. cap. 1. §. diuini.* Genera diuinationum enumerantur. *d. c. 1. §. 1.* Singulorum generum ſpecies in ſequentibus cauſis proponẽtur. Diuinationum autem cauſæ vel modi exponuntur. *d. c. 1. §. fin. cum c. ſequ.*

Diuortium non celebratur, licet ex vtraq; parte coniugium, con ſanguinitatis impedimentum allegetur, niſi per teſtes fide dignos illud probetur: idq; fit ad impediendam colluſionem. *c. ſuper eo. de eo qui cognou. conſanguin. vxoris. ſu.* ¶ Diuortio iudicio eccleſiæ celebrato, non poteſt compelli fidelis recipere infidelem, licet conuerſum ad fidem. *cap. de illa. de diuort.* ¶ Poſt diuortium dos eſt reddenda vxori, & poſſeſſiones indiuiſæ diuidendæ ſunt. *c. ſignificauit. de donat. int. vir. & vxor.* ¶ Diuortium non fit propter furtum, vel ſimile quid, ſed propter infidelitatem vel adulterium commiſſum. *c. quæſiuit. de diuort.* ¶ Diuortio propter hæreſin facto, continere debet fidelis viuente infideli. *ibid. & c. quanto. eod. tit.* Diuortium poteſt fieri ex violenta præſumtione. *c. literas. de præſum.* ¶ Diuortium ſine iuriſdictione eccleſiæ non tenet. *c. porrò. de diuort. & c. 1. de conuerſ. coniug.* ¶ Diuortio propter adulterium facto, contrahens cum altero debet redire ad primam. *c. ex literis. de diuort.*

Doctoris Iuramentũ vel eius qui ad magiſterij honorem promouetur, circa expenſas præſtãdo cauetur. *Clement. cum ſit nimis 2. de magiſtris.* ¶ De magiſtris & doctorib. artium liberalium vbiq; cõſtituendis. *diſt. 37. c. de quibuſdam.* ¶ Ne pro licentia docendi aliquid accipiatur. *d. c. 1. §. pro licentia. & c. prohibeas. 2. cap. quanto. 3. eod. tit.* ¶ item

Vt gratis doceant magiſtri. *dict.§. pro licentia.*

Dolus ſcienti & conſcienti non fit, neque iniuria. *c.ſcienti.27.de reg.iur.in 6.*

Dolo facit. qui petit quod eſt reſtituturus. *c. dolo. 59. de regul. iur. in 6.* ¶ item qui contra iura mercatur, dolo agere præſumitur. *c. qui contra.82.de reg.iur.in 6.* ¶ Dolo facere non videtur qui iuſſu iudicis facit. *c.quod quis.24. d.tit.* ¶ Dolus alicuius facit, vt contra eum abſentem procedi poſſit, ſi de eo conſtet. *capit. cum olim. de ſent.& re iud.*

Domicilium ibi quis dicitur habere, vbi habet beneficium. *c. dilectus filius. de reſcript.* ¶ Domicilium vbi quis habet, ibi conueniri poteſt. *cap.dilecti filij. de for.compet.*

Dominium adquiritur, ſi quid capitur ex hoſtibus, niſi bellum ſit iniuſtum. *c.ſicut.29.in prin. de iureiurando.*

Donatio Epiſcopi ſine conſenſu capituli non valet. *cap.cum nos.de his quæ fiu.à prælat.* ¶ Donatio occulta ſuſpecta eſt, & ideo irritanda. *cap.1. vt benefic. eccleſ.ſine dil. conf.* ¶ Donare poteſt, qui ſui iuris eſt, & rerum ſuarum habet adminiſtrationem. *c. cæterùm.de donat.* ¶ Donationem poteſt, & debet vir mulieri facere, ſi viro dederit vxor dotem. *c. nuper. de donat int. vir. & vx.* ¶ Donationes eccleſiarum viuente rectore non valent, niſi fiant locis religioſis, ita tamen, vt rectores eis non priuentur per vitam. *c.conſultationibus. de donat.* ¶ Donare nemo ſibi ipſi poteſt beneficium. *c. cum ad noſtram. de inſtit.* ¶ Donatio inter virum & vxorem, quæ dantem pauperiorem, accipientem locupletiorem facit, non valet, *c.vlt.de dot. poſt. diuort. reſtit.* ¶ Donationes epiſcopi in grauamen eccleſiæ factæ ſine conſenſu capituli, reuocentur per ſucceſſorem. *cap. fraternitatem. de donat.* ¶ Donatio abbatis cum conſilio prioris vel paucorum, non tenet, alijs reclamantibus. *capit. cæterùm. eod.titul.*

Dos ad vxorem, & donatio ad virum reuertitur, ſoluto matrimonio. *cap. fin. de don. poſt.diuort.reſt.* In dotem non poteſt dari feudum. *c.nuper. eod. tit.* ¶ Dos reddi debet vxori ſeparatæ ob legitimam cauſam. *c. 1. de don. inter vir.& vx.* ſecus, ſi ob fornicationem matrimonium ſolutum ſit: tunc enim non redditur. *cap. plerunque eod.tit.* ¶ Dos etiam reddenda eſt poſt diuortium ancillæ, quæ matrimonij contracti tempore libera credebatur. *c.propoſuit.de coniug.ſeru.* ¶ Dos in manu viri eſt vxore viuente. *c. per veſtras. de donat. inter vir. & vx.* ¶ Dos detur vxori viro exulante vel fugiente. *c.ex literis.de pignorib.* ¶ Pro dote vxoris, omnia viri bona tacitè ſunt hypothecata. *ibid.* ¶ Dotem vxoris, niſi æſtimatam, maritus vendere non poteſt. *c.ex parte. de conſue.* ¶ Dos eccleſiæ immunis eſſe debet ab omni ſeruitute. *c.1.de cenſib.& exact.*

in **Dubio** Conſuetudo loci eſt attendenda. Quòd ſi varia ſit conſuetudo, ea potius attendenda, quæ magis rationabilis eſt, & alij minus præiudicans. *cap.cum olim. 6. de conſuetudine.* ¶ Humaniorem ſententiam ſequi debemus. *c.eſtote.2 de reg.iur. cap.odia reſting.15.c.in pœnis.49. eodem.titul.in 6.* ¶ contra eum qui legem apertius dicere potuit, Interpretatio facienda. *c.contra eum.57.de reg.iur.in 6.* ¶ quod Minimum eſt ſequimur. *c.in obſcuris.30.de reg.iur.in 6.* ¶ Inſpicimus quod Veriſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet. *c.inſpicimus.45.d.tt.*

Duellum qui fecit, poteſt ex diſpenſatione in ordine prius habito miniſtrare. *cap.1.de cap. vitiat.* ¶ Duellum exercens poteſt promoueri, ſi non interfecerit. *c.1. de cleric. pugnant. in duell.* ¶ Homine in duello interfecto, non poteſt interfector eius in ordine ſuſcepto miniſtrare. *c.2.eod.tit.*

Duplicia Monaſteria prohibita. 18. *q.2.c. diffinimus.*

E

Ebrietas vbi eſt, ibi etiam libido & furor. 35. *diſt. c.venter.* item obcæcat conſcientiam, & ſepelit rationem. 15. *q.1.c.ſane.*

de **Ebrietate** punienda. *diſt.33. c.1. c.luxurioſa.c.eccleſiæ.c.venter.c.vinolentum. c.luxuriam.c.ſexta.*

Eccleſiaſtici & ciuilis ſtatus Comparatio. *diſt.96. c.cum ad verum. c.quis dubitet.c.duo ſunt.*

Eccleſia Catholica eſt fideliũ multitudo, fide & charitate vnita. 93.*diſt.c.legimus. circ. med.1. q.1. c.multæ. in fin.24. q.1.c.loquitur.* ¶ Vna eſt eccleſia vniuerſalis, extra quam non eſt ſalus. *cap. 1. §.vna verò. de ſumma trinitate.1.q.1.c.teneamus.24.q.1. c. loquitur. cap. quia ex ſola. cap. quoniam. c. pudenda. §. etenim.c. ſchiſma.item diſt.93.c.qui cathedram.* ¶ De eccleſiis Defendendis cõtra laicos. *diſt. 96. c.vlt.& diſt.97.in prin.§. ſed ſicut ex. c.1.cum c.ſeq.* & de eccleſiis nõ Violandis, & violatorum pœna. *c.relatum. 21. §. fin.de iure patronat. 17. q.4. c.ad epiſcopos. c.attendendum. c. ſi quis.* item pœna eorum qui *Eccleſiæ* pacem turbant. 24. *q. 1. c. qui contra.q.3. c.quiſquis per.* non eſt enim ſubiecta Eccleſia cum ſuis perſonis, rebus & actibus laicorum diſpoſitioni vel iudicio. *per cc. iam propoſita. & d.diſt.96.in prin. cum c.ſequent. c.nos ad fidem, cum c.ſequente. c. vbinam. c. denique. c. ſatis.c.in ſcripturis c.ſi Imperator. c. nunquam.c.ſicut.item diſt.97.in prin.*

Eccleſiæ res in nullius bonis ſunt, nec quiſquam eas tanquam proprias ſibi poteſt vindicare. *c. ratio.3.de præbendis.16.quæſt.7. c.1.§. has verò decimas. verſi. ſed ſint omnia communia.23. q.7. cap. quod aũt.§.ſi aũt priuatim.* ¶ In res eccleſiæ non ſucceditur iure cõſanguinitatis. *c.1.de præbẽdis. c.conſuluit.15. de iure patronat. 16. q. 1. c.in canonib. §. generaliter. verſ. ſimiliter & ij.* ¶ Eccleſiaſtica laicus Conferre nõ poteſt. *c.dudum.31.§. cæterũ. verſ. cum ſacrilegij. de decimis. c.nullus.17. de iure patronatus.* neque quid diſponere vel ſtatuere.

ſtatuere. *diſt. 96. in prin. cum ſequentib. 16. q. 7. c. nullus laicorũ. c. non placuit. c. laicis. c. ſi quis principum. c. quicũq;. §. ſi ergo.* ¶ Eccleſiaſtica laicis non conferenda, nec committenda. *d. §. laici autem. & c. quamuis. 17 de decimis. item diſt. 89. c. indicatum.* nam non niſi ab epiſcopo, eiusúe conſenſu conferendæ ac poſſidendæ ſunt. *16. quæſt 7. cap. congregato. c. & hoc. §. fin.* ¶ Res eccleſiaſticas laicus Poſſidere non poteſt. *16. q. 7. in prin. §. laici autem. c. 1. in prin. c. nullus laicorum.* & licet Res ſterilis vel oneroſa, eccleſiæ redhiberi debet. *10. q. 2. c. hoc ius. §. ſicut.* De reb. eccleſiæ vindicandis. *16. q. 3. c. 1. in fin. c. inter memoratos. §. fin. item de reb. eccleſiæ alienandis. c. ſi quis. 6. §. fin. vide s. in Alienatio.* ¶ Eccleſia non vacans poteſt concedi religioſis. *cap. cum veniſſent. de reſiſt. ſpoliat.* ¶ In vna eccleſia plures ſimul non inſtituuntur. *c. quoniam. de iure patron.* ¶ Eccleſia vltra quatuor menſes vacare non debet. *c. cum propter diſcordias. eod. tit.* ¶ Eccleſiam ſine diſpenſatione Papæ tenens non presbyter priuetur. *c. præterea. de ætat. & qualit.* ¶ Eccleſiam habens non recipiat aliud beneficium. *c. cum non ignores. de præbend. & dignitat.* ¶ Eccleſiæ donatio ſub conditione facta reuocari poteſt, ſi ſic collata fuerit, quòd conditione ceſſante reuocetur. *cap. verum. de cond. appoſ.* ¶ Eccleſia non conſecrata immunitatem nihilominus habet. *c. eccleſiæ. de eccleſ.* ¶ Eccleſiæ de nouo ædificari poſſunt populo creſcente. *c. ad audientiam. de eccleſ. ædifi.* ¶ Eccleſia ſub annuo cenſu concedi poteſt ratione fructuum. *capit. querelam. ne prælat. vic. ſuas.* ¶ In eccleſia placita ſecularia fieri nõ debent. *c. cum eccleſia. de immunit. eccleſ.* ¶ Eccleſiæ nomine cathedralis intelligitur. *c. cum clerici. de verbor. ſignifi.* ¶ Per eccleſiam matricem intelligitur cathedralis. *cap. venerabili. eod. titul.* ¶ Eccleſia tantùm iudicat de manifeſtis. *c. ſicut. de ſimon.* ¶ Ad eccleſiam fugiens, modò in ea non deliquerit, tutus eſt ab omni iniuria. *c. inter ea. & c. fin. de immunit. eccleſ.* ¶ Eccleſię ſubſunt Epiſcopo, in cuius diœceſi ſitæ ſunt, de iure communi. *c. conſtitutus. de religioſ. dom.* ¶ Eccleſias plures habere licet, quarum vna ex alia pendeat, vel quæ proprios ſacerdotes habere non valet. *capit. eam te. de ætat. & quali. præfic.* ¶ Eccleſiarum effractores & incendiarij, poſtquam ſunt denuntiati, à ſolo Papa abſoluendi ſunt. *c. conqueſt. de ſentent. excom.* ¶ Moriens, qui teſtamento eccleſiæ aliquid legat, id congregationi legare intelligitur. *c. relatum. de teſtam. & vltim. volunt.* ¶ In eccleſijs regularibus non ſint ſeculares clerici, aut regulam profiteantur, aut amoueantur. *c. cum cauſam. de elect.* ¶ Vltimum & ſummum quod ab eccleſia infligitur ſupplicium, eſt anathema. *cap. cum non ab homine. de iudic.* ¶ Eccleſiarum nouarũ conſtructio veteri nocere non debet. *c. de his. de eccleſ. ædific.* ¶ Eccleſia fornicatione polluta, aſperſione aquæ reconcilietur. *c. ſignificaſtis. de adulter. & ſtupr.* ¶ Eccleſias reparare tenentur rectores earum. *c. de his. de eccleſ. ædifi.* ¶ Eccleſia ſecularis non poteſt fieri regularis ſine conſenſu diœceſani epiſcopi. *c. ad audientiam. eo. tit.* ¶ Ab eccleſia ſua ſe transferens ad aliam authoritate propria, vtraque priuetur, & prima & ſecunda. *c. quanto. de translat. præl.* ¶ Eccleſia ſi poſſeſſiones ſuas à laicis repetat, debet expenſas in rei melioratione factas computare & præſtare. *cap. 1. de in integr. reſtit.* ¶ Eccleſiaſticum feudum non licet vendere ſine conſenſu epiſcopi. *c. quæ in eccleſiarum. de conſtit.* ¶ Eccleſiæ & prælaturæ pueris non conferantur. *cap. ex ratione. de ætate qualit. & ordin. præfic.* Sed talibus debet cura animarum committi, qui breui ordinari poſſunt in presbyteros. *c. indecorum. & c. præterea. eod. tit.* ¶ Eccleſia debet habere chorum & eccleſiam. *c. 1. de vit. & honeſt. cler.* ¶ Eccleſia parochialis non diuidatur ſine epiſcopo. *c. auaritiæ. de præbend.* ¶ Eccleſia viuente rectore nec dari nec recipi poteſt. *c. qui in viuorum. de conceſſ. præbend.* ¶ Eccleſia per epiſcopum, non per presbyterum reconciliari poteſt. *cap. aqua. per epiſcopum. de conſecr. eccleſ. vel alt.* ¶ Eccleſia vacante, confirmatio non ſpectat ad capitulum. *c. 2. ne ſed. vacant.* ¶ Eccleſijs ſuis non ſunt ſpoliandi cæci nec leproſi. *c. licet multum. de cenſib.* ¶ Eccleſia regularis & cathedralis vltra tres menſes non vacet; ſi vacauerit, archiepiſcopus prouideat illi. *c. ne pro defectu. de elect. & elect. poteſt.* ¶ Eccleſia vacans propter diſſenſum epiſcopi & patroni, cuſtodiatur per œconomum. *c. cum vos. de offic. iud. ord.* ¶ Eccleſia non poteſt pœnam ſanguinis infligere. *c. in archiepiſcopatum. de rapt. & incend.* ¶ Eccleſias in proprios vſus conceſſas non licet regularibus intrare ſine diœceſani conſenſu. *c. paſtoralis. de priuil.* ¶ Eccleſia debet ab omni exactione immunis eſſe. *c. 1. de cenſib.* ¶ Eccleſia cathedralis quendã profeſſorem in Theologia habeat. *c. quia nonnullis. de magiſt.* ¶ Eccleſiæ matrici debentur decimæ. *cap. ex transmiſſa de præſcript.* ¶ Eccleſiæ ſtatuta pro tempore variari poſſunt. *c. non debet. de conſanguin. & affin.* ¶ Statuta laicorum ab eccleſia confirmata valent, alias non. *c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit.* ¶ Contra eccleſiam aliquid ſtatuentes, ni reuocauerint, excommunicentur. *c. nouerit. de ſent excom.*

Quæ Edenda, vel non.

Edi Nomen Actionis neceſſarium nõ eſt: ſed factum ita exponendum, vt iudici actio conſtare poſſit. *c. dilecti 6. de iudicis.* ¶ Cauſa actionis edenda *d. c. 6. & c. vlt. de libelli oblatione.* & ſcriptis actio edenda. *c. 1. de libelli oblatione. 5. q. 2. c. vlt. in prin. verſ. & nõ prius* & ſi actio inepta eſt edita, reus ab inſtãtia abſoluitur. *c. examinata. 15 de iudiciis.* ¶ Reus actori nõ tenetur Inſtrumenta edere. *c. 1. de probationib. 4. q. 3. c. vlt. §. qui intendit.* Niſi inſtrumenta actori & reo communia ſint. *c. G perpetuus 12. de fide inſtrum.* ¶ Non totum inſtrumentum edendum

eſt, ſed id tantum quod ad cauſam pertinet. *c.contingit.5.de fide inſtrumen.*

Effectu Prohibito omnis eius cauſa prohibita cenſetur. *c. cum quid. 84. de regul.iuris.in 6.*

Eiecta *diſtinct.34.cap.vidua.*

Electio debitoris ſi genus debeatur, vel vnum ex duob. *cap.in alternatiuis.76. de reg.iuris.in 6.*

Quæ electio valeat, nec ne.

¶ Electio celebrata ab interdictis non valet. *c. cum inter R. de elect.* ¶ Electione prima non annullata, non valet ſecunda electio. *c. conſiderauimus. eod. tit.* ¶ Electio ſimoniaca non valet, ſi propter hoc electorib. promiſſa fuerit pecunia, licet electus ignoret, niſi in fraudem electi factum ſit. *capit. nobis.27. de ſimon.* ¶ Electio pendente appellatione facta non valet. *c. bonæ memoriæ. de elect.* ¶ Electio epiſcopo nondum ſepulto facta non valet. *cap. bonæ memoriæ. de elect.* ¶ Electionis tempore tranſacto, facta electio non valet. *c. dilecto filio. de ſuppl. neglig. præl.* ¶ Electio ſecunda valet, cum certum eſt primam non valere. *c. bonæ memoriæ. de elect.* ¶ Electio ſuſpenſi vel à ſuſpenſis celebrata non valet. *c.cum inter. R.eod. titul.* ¶ Electio publicato ſcrutinio valet. *cap. publicato. eod. tit.* ¶ Electio Pontificis à laicis facta non valet. *cap. ſacroſancta. eod.tit.* ¶ Electiones clandeſtinæ reprobantur, *c. quia propter diuerſas. eod. titul.* ¶ Electio ad præbendam, per importunitatem facta non valet. *cap. tuæ fraternitatis. de præbend. & dignit.* ¶ Electio nõ valet, niſi abſentes vocentur, qui poſſunt & debent electioni intereſſe. *c.quod ſicut. de elect.* ¶ Nulla electio diſſentiente capitulo facta valet. *cap. auditis. eod. tit.* ¶ Electio quæ nulla eſt, ex pòſt facto non conualeſcit. *c. auditis.eod.titul.* ¶ Electio epiſcopi in archiepiſcopum non valet, quia poſtulari debet epiſcopus. *c.gratum gerimus.de popul.*

Qui & quales, cùm electi, tum eligentes, eſſe debeant.

¶ Electio ad epiſcopatũ debet fieri de digno ſcientia, moribus & ætate, & habeat triceſimum annum completum, & ſit legitimo matrimonio natus. *c.7. de election. & elect. poteſt.* ¶ Electioni de ſe factæ per poteſtatem ſecularem conſentiens non poteſt eligi ad aliquã dignitatem ſine diſpenſatione. *c. quiſquis electioni.eod.tit.* ¶ Electus ſchiſmaticus, ſi ſchiſma non abiurauerit, ne confirmetur. *cap. quia diligentia eod.tit.* ¶ Electus, non ſit procurator vel œconomus in ſpiritualibus vel temporalibus. *c. auaritiæ. eod. tit. in 6.* ¶ In electo tandem quæ requirantur ſingula, *vide in cap. cunctis.de elect.*

Qui ad electionem vocandi, & ad quos ea ſpectat.

¶ Ad electionem vocandi ſunt, qui ſunt in prouincia: quia plus nocet contemtus vnius, quàm contradictio multorum. *c.coram dilecto.eod.titul. de elect.* in electione tamen epiſcopi, canonici valde remoti non ſunt expectandi. *cap. cum inter vniuerſas. eod. tit.* ¶ In electione requiritur maior & ſanior pars capituli. *c. eccleſia. & c. congregato. eod. titul.* ¶ Electio abbatis ad monachos eiusdem monaſterij ſpectat. *cap. cum dilectus. de conſuet.* ¶ Electio Imperatoris ſpectat ad Germaniæ Principes, ſed examinatio & coronatio ad Papam. *c. venerabilem. de elect.* ¶ Excommunicati ad electionem non ſunt vocandi. *cap. illa quotidiana.eod.tit.*

De electionis forma & modo.

¶ Electionis formam & requiſita neceſſaria *vide in c.cum terra. & c. quia propter. de elect.* ¶ Per aliquã de tribus his formis, ſcrutinij ſcil. compromiſſi & inſpirationis, procedi debet ad electionem. *cap.42. de elect.* ¶ De electione tractanda, dies eſt præfigendus. *cap. eccleſia veſtra. eod. titul.* ¶ Electio debet fieri de proprio gremio, ſi reperiatur idoneus. *c. cum inter. eod.tit.* ¶ In electionibus valet conſuetudo. *c cum terra.eod.tit.* ¶ In electionem poſſunt omnes in vnum compromittere. *c. cauſam. eod. tit.* ¶ Eligentium numerus multum excedens præfertur digniori numero, ſed minori. *c. dudum.eod tit.* ¶ Electio Papæ à duabus partibus facta valet, licet tertia diſſentiat. *c. licet de vitanda eod. tit.* ¶ In electione Papæ abſentes Cardinales vltra decem dies non expectandi. *c. vbi periculum. de elect.lib 6.* ¶ Electio Papæ fit in eo loco, vbi præcedens obijt, aliàs in proxima ciuitate non interdicta. *ibidem.* ¶ Pro ea electione etiam Cardinales arctantur & includuntur, donec quis certò ſit electus. *ibid.*

Quomodo cùm electus, tum electores ſiue eligentes ſuo iure priuentur.

¶ Electus, qui ante confirmationẽ adminiſtrare res Eccleſiæ tentauerit, caſſatur & remouetur. *c. bonæ memoriæ. de elect. c. qualiter eod.* Electus, multas dignitates habens, ſi diſpenſationem à Papa non habuerit, caſſatur. *cap.dudum.eod.titul.* ¶ Qui ſcienter & ex propoſito indignũ eligunt, poteſtate eligendi priuantur, & à beneficio per triennium ſuſpenduntur, & ſi à maiori parte facta ſit hæc electio, ad minorem deinceps deuoluitur. *cap. cum Vinionenſ.eod.tit. & c. gratum.de poſtul.* ¶ Electus requiſitus ab electoribus, ſi intra menſem non conſenſerit electioni, à iure electionis cadit, niſi conſenſus electi pendeat à ſuperiori, qui ſi non concedat, ad aliam poterunt electi procedere electionem. *c. quam ſic. de elect. in lib.6.* ¶ Electus ſi intra tres menſes non petierit confirmationem poſt conſenſum datum, ab ele-

ab electione cadit, nisi legitimè fuerit impeditus. *eod. c. in fine. eod. tit.* Electus non potest ab electoribus remoueri, nisi de nouo improbitas aliqua in electo emerserit. *c. nulli. eod. tit. in 6.*

De Eleemosynis.

diuisio **Eleemosynarum** trimēbris, *dist.45.c.& qui emendat.§. fi.cum c. sequente. item c.duæ sunt. in prin. vsq; ad §. ex his.* ¶ Species eleemosynæ est, remittere debitum. *de pœn. dist.3.c.de quotidianis.§.fin.* & De ratione dandarum eleemosynarum.12. *q.2. c.aurum,cum c. sequente.* item Vt libenter quisq; det eleemosynas, non inuitus, nec ob pudorem.23.*q.6. cap. iam verò.§. vnde apostolus.*

À Quibus Eleemosynæ accipiendæ, vel non.

¶ ab Excommunicato eleemosynæ non sunt accipiendæ, nisi qui aliâs sustentari non possunt. hi enim ab excommunicatis eleemosynas accipere possunt. *c.cum voluntate.*54.§.1.*de sent.excom.* Deinde excipiuntur ij. qui non nominatim sunt excommunicati. nam & ab his eleemosynas accipere licet.24.*quæst.*2. *c. sanè.* ¶ Eleemosyna Iniustorum non iustificat. 14. *q.5.c.scriptum.* Pœnitenti datur eleemosyna, & agenda prius pœnitētia quàm dentur eleemosynæ. *de pœnit.dist.3. cap.qui vult.* ¶ Eleemosyna Raptoris & manifesti violatoris ecclesiarum à clericis non accipienda. *c.super eo. 2.§.qui autem.vers.nec eius eleemosynam.de raptoribus.* ¶ Viduis etiam dandæ eleemosynæ. 31.*quæst.1.c.quomodo.§. & ideo apostolus.*

Ex Quibus rebus Eleemosyna danda, vel non.

Ex rebus turpiter quæsitis eleemosynæ non sunt dandæ 1. *q.* 1. *c. non est.*14. *q.5.in prin.cum sequentibus, vsque ad c.nemo. item c. eleemosyna. c.neque enim c. denique. c. scriptum est. c. pœnale. §.fin.* Contradicit *d. q.5 c. qui habetis. & c.vlt.* De eleemosynarum effectu & vsu. 13. *q.2.c.anima.in prin.& §.vbi illud etiam.c.tempus.§.cum sacrificia.* Eleemosynæ quæstorum officium. *c. cum ex eo.*14. *in prin. vsque ad §. ad hæc. de pœnitentiis. Clement.2.eod.tit.*

Emens rapinam punitur. 14. *quæstio.5. cap. rapinam.*

si **Emphyteuta** non requisito vel nolēte domino ius suum Alienauerit, eo cadit. *c. vlt. §.emphyteuta quoq;. vers.secus præsumendo de locato.& cond.* quod fallit, si dominus requisitus ipse emere noluit. *d. c. vlt. in prin.* sed si attestatione præmissa emphyteuta domino nō indicauerit, quantū preciū sibi ab alio offeratur emphyteusi cadit. *d. c.vlt.in prin.* quod etiā verū est si ab attestatione præmissa nondū duo menses præterierint. *d.c.vl.in prin.vers.vel à denūciationis.* item si personis vetitis alienauerit, emphyteusi cadit. *d. c.vltim. in prin. versi. qui ab emptione huiusmodi.* ¶ item Si emphyteuta rē fecerit Deteriorem, iure suo cadit.10. *q.2.c.hoc ius. §. qui rem.* ¶ Si emphyteuta ecclesię intra biēniū, vel alius intra trienniū canonē non soluerit: iure suo cadit. *c.vlt.§. emphyteuta quoq; de locato & conducto.*10.*q.2.c.hoc ius.§.qui rē.* etiā si dominus nō soluat emphyteutæ meliorationes. *d.§.qui rē. vers nō repetiturus.* vel si emphyteuta nō sit interpellatus, vt solueret. *d.c. vlt. in fin.* ¶ item si emphyteuta ius suum ex causis prędictis amisit, vt ad dominiū res redeat nihilominus pręteriti temporis pēsiones soluere, & damnum, quo res deterior facta est, præstare tenetur. *d. §.qui rem versicul.vt tamen soluat.*

Episcoporum origo. *dist.21. c.in nouo.* ¶ etymologia. *dist.21.§. episcopus & 8. q.1. c. qui episcopatum.* ¶ Definitio, diuisio episcoporū & species *dist. 21. c.1.§. ordo verò.* ¶ Differētia episcoporū & coepiscoporū. *dist. 68 c.quamuis.* ¶ Dignitas episcoporum est, vt sint loco apostolorum, quorum vicem in ecclesia gerunt. *dist 21. c.in nouo.§. cæteri. vers. ipsis quoq;. dist.68.c.vlt.* & Prærogatiua dignitatis ex subscriptione & voti ordine colligitur. *dist.17.c.pen.§.fi.cum c.seq.* & ex tempore ordinationis. *dist.17.c.vlt.& dist.18.c.1.* ¶ deniq; Compositionem de iure primatiæ vnus solus, cuius interest, potest impedire. *c. vlt. de maioritate & obedientia.*

Episcopalis sedes.

Maiores tantùm Ciuitates priuilegio episcopatus sunt honorandæ. *c. 1. de priuilegiis. dist. 80. in prin. cum sequentib. vsque ad c. vlt.23.q.4. c.sicut excellentiam §. concilium.vers.ipse verò primas.16.q.1.c.præcipimus.in prin. vsque ad §. sunt. & dist.68.c.ecclesiis. §. inter episcopos.* ¶ Episcopales sedes non longo interuallo à se debent disiungi. *dist.80.c.vlt.* ¶ Propter hostium impetum, & crudelitatem subditorum episcopos suos trucidantium, sedes episcopalis in aliam ciuitatem Trāsfertur.7.*q.1.c.temporis.25. q.2. c. vlt.* ¶ Quæ ciuitates antea non habuerunt episcopos, in iis nec postea constituendi. 16.*q.1.c.fœlix.*

Episcoporum officium.

¶ Corrigere subditos debet, & ad fidē prouocare non seueritate, sed blandimentis. *dist.45. c.licet.c.qui syncera.c de Iudæis. c.licet. c.cum beatus.in prin.* Contradicit tamen. *d.c.cū beatus. §. Salomon, cum sequentib. vsq; ad c. tria sunt.* Cui obiectioni respondet Gratianus. *d. dist. 45. c. duæ sunt.§.ex his omnib.cum sequentib. vsq; ad c. vlt.* item de corrigendo populo agitur. *c. irrefragabili. 13. in prin. de officio ordinarij dist.86. c. 1.c.odio.c. facientis.23.q 4 c.duo ista.* & si in corripiendo modum excesserit, à domino, non à subditis veniā petere debet. *dist.86. c. quando.*

¶ porrò Crimen non probatum non nominatim redarguet, ſed in genere. *c. ſi ſacerdos 2. de officio ordinarij.* & de criminibus inquirere eaq; punire poſſunt, & ſi opus fuerit, brachium ſeculare implorabunt. *cap. 1. d. tit.* ſed ne in puniendis delictis ad quæſtum magis quàm ad leges reſpiciant. *cap. irrefragabili. 13. §. fi. eodem. titul.* denique ne ſermone incauto infirmorum conſcientiam vulneret. *diſt. 45. c. vl.* ¶ de Docendo populo, regendo & amando. 7. *q. 1. ſicut vir. §. epiſcopum. diſtinct. 36. c. vlt. & diſtinct. 86. in prin.* In docendo ſacram ſcripturam, non grammaticam epiſcopus exponere debet. *d. diſt. 86. c. cum multa.* ¶ Familiaritatem Domeſticorum immoderatam vitare debet. *diſt. 34. c. 1.* ¶ Hoſpitalem Epiſcopum debet eſſe. *diſt. 40. in prin.* ¶ Impatiens non ſit neq; percuſſor, ſed manſuetus, neq; aliquem propriis verberet manibus. *diſt. 45. c. 1. cum c. ſeq. & c. epiſcopum c. cum beatus. item diſt. 86. cap. non licet. 1. q. 7. c. ſi quis omnem. §. pen. item de clerico percuſſore. c. 1.* ¶ Vt Infirmis & pauperibus ſubueniat. *diſt. 82. in prin. cum. c. ſeq. diſtinct. 84. in prin. cum duob. cc. ſeq. item 8. q. 1. c. Clemens.* ¶ de Menſa, ſuppellectile, & victu epiſcopi, cauetur *diſt. 41 c. epiſcopus.* ¶ Ne ſubditos grauent Sumptibus & Exactionibus *c. cum apoſtolus. 6. §. prohibemus. de cenſibus. c. 1 de exceſſibus prælatorum. 10. q. 3. c. quia cognouimus. c. cauendum. c. inter cætera. c. relatum. c. vlt. & 16. q. 1. c. conſtitutum. c. nulli. c. prædicator. item extraua. com. vnica. §. ſecundo verò. de pœnis.* charitatiuum tamen ſubſidium licitum eſt. ¶ Viduis & orphanis eccleſiæ præſidium implorantibus epiſcopus debet ſubuenire. *diſt. 87. in prin. cum ſequentib. vſq; ad c. irreligio.* Reſtringitur tamen hæc regula. *diſtinct. 88. c. epiſcopus gubernationem.* ¶ Ad epiſcopum pertinet, de domibus religioſis diſponere. *cap. de xenodochijs. de religioſ. domib.* ¶ Epiſcopus ſacerdos neceſſariò eſſe debet. *c. ex literis. de exceſſ. prælat.* ¶ Epiſcopus non debet clerici beneficium ſine eius conſenſu minuere. *c. ad hæc. eod. tit.* ¶ Epiſcopi ſemper in publico ſuperindumentis lineis vti debent, niſi religioſi ſint. *cap. clerici officia. de vit. & honeſt. cleric.* ¶ Epiſcopus non debet ſibi vendicare res eccleſiæ. *c. prohibemus. de cenſib. & exact.* ¶ Epiſcopi duo ſimul in vno loco & diœceſi eſſe non poſſunt. *c. quoniam in plerisque. eod. titul.* ¶ Epiſcopus ad aliam dignitatem ſine Papæ licentia tranſire non poteſt. *c. licet. de translat. epiſcop.* ¶ Epiſcopus res eccleſiæ ſine conſenſu capituli alienare non debet. *c. 1. de his quæ fi. à præl. ſine conſenſ. capit.* ¶ Epiſcopus nihil iuris ſibi in monachos conſtituat, niſi diſciplinæ cauſa. *c. 1. de ſtat. monach.* ¶ Epiſcopus poteſt alicuius dignitatis prouentus detinere vel beneficia, ſi ſua eccleſia onerata ſit. *c. vt noſtrum. vt eccleſ. benef. ſine dimin. confer.* ¶ Epiſcopus poteſt alteri inferiori committere quæ iuriſdictionis ſunt, non quæ ſunt ordinis. *c. aqua benedicta. de conſecr. eccleſ.* ¶ Epiſcopus iudicio ſanguinis nec conſentire, nec intereſſe debet, alioquin remouetur. *c. ex literis. de exceſſ. prælat.* ¶ Epiſcopus non poteſt augere penſiones ſine conſenſu capituli ſui, vel Papæ, *c. paſtoralis. de his quæ fi. à præl.* ¶ Epiſcopus nec debet nec poteſt perſonatum vel dignitatem habere in alia eccleſia *c. poſt electionem. de conceſſ. præb* ¶ Epiſcopus poteſt ex cauſa clericum ligandum & capiendum curare. *c. dilectis. de appell.* ¶ Epiſcopus vices ſuas ſub annuo cenſu committere non debet. *c. querelam. ne prælat. vic. ſuas.* ¶ Ad epiſcopum ſpectat animarum cura. *cap. vlt. de verbor. ſignif. in 6.*

de **Eremitis** *c. vnico. §. fi. de exceſſib. prælator. in 6. 19. q. 3 c. perlatũ. §. econtrà.*

Error facti nulli nocet, negotio nondum definito. *c. ex parte abbatis. de confeſſ.*

de **Euangelio** & lege 23. *q. 4. c. hæc autem. §. ex his omnib. vſque ad fin. c. cum in lege.*

Euchariſtia in fine pœnitenti non denegatur. *c. vlt. de ſepult.* nec etiã tempore interdicti. *c. quod inter. de pœnit. & remiſſ.* ¶ Euchariſtia ad minus ſemel in Paſcha accipiatur, niſi de conſilio ſacerdotis quis abſtineat. *c. omnis. eod. tit.*

Non ex **Euentu**, ſed ex conſilio facta æſtimanda. *diſt. 47. c. ſicut. §. fi. cum duob. cc. ſequentib.*

Euicta re, quando nequit emtor de euictione agere. *capit. ſi venditori. de empt. & vendit.*

Euidens, *c. conſtitutionem 2. in prin. de verb. ſignifi. in 6.*

Examinatio ad eum pertinet, ad quem confirmatio. *cap. venerabilem. de elect.* ¶ Examinari debet poſtulatio, ſicut & electio. *c. vlt. de translat.* ¶ Examinatio à non ſuo iudice non valet *c. bonæ memoriæ. de elect.* ¶ Examinanda ſunt miracula per teſtes, & qualiter. *c. venerabili. de reſcript.*

Exceptio æquè ac actio à iudice eſt attendenda, etiam ſi ſimpliciter iudici cognitio mandata ſit, certa forma expreſſa: hoc enim caſu videtur, quòd exceptiones nõ debeat admittere. *c. ex parte. 13. de offic. delegat.* Niſi ita cauſa ſit delegata, ne iudex vllas exceptiones admittat. *d. c. 13. verſi. niſi exprimatur.* Exceptio multo magis illi competit, cui competit actio. *c. qui ad agendum. 71. de reg. iur. in 6.* ¶ Ei tamen denegatur exceptio, qui eodem crimine laborat quod obiicit. *c. cum eccleſiaſticæ. 3. de exceptionib. c. conſtitutis. 23. de appellationib. c. pro illorum. 22. de præbendis c. intelleximus. 6. §. quod ſi prædicto. & c. vlt. in fine. de adulterijs. 32. q. 5. c. nihil iniquius. vide tamen c. dilecti. 8. de exceptionib.* ¶ Exceptionem obiiciens non videtur de intentione actoris confiteri. *c. exceptionem. 63. de regul. iur. in 6. & cap. cum venerabilis. 6. de exceptionibus.* ¶ Qui Exceptione vſus eſt, eo contra quod excepit, poſtea vti pro ſe non poteſt, *c. cum olim. 19. verſi. licet enim. de cenſib.* ¶ Non eſt in mora, qui Exceptione ſe poteſt tueri, *capit. non eſt. 60. de reg. iuris. in 6.* ¶ Nemo plurib. Exceptionib. vti prohibetur, quãuis diuerſæ ſint. *c. nullus. 20. de reg. iur. in 6.*

Exceptione Doli submouetur, qui petit quod est restituturus. *c. dolo. 59 de reg. iur. in 6.*

Exceptio Ignorantiæ datur, si quid errore vel ignorantia gestum est. *exemplo cap. apostolicæ. 9. in prin. de clerico excom.* de differentia inter errorem & ignorantiam, *dist. 38. c. quamuis.* vbi errare dicitur, qui putat se scire quod nescit. Is autem qui ignorat, non putat se scire. sed fallit.s dicta regula, si iuris, non facti fuerit ignorantia. illa enim non præstat exceptionem vel excusationem. *c. ignorantia. 13. de reg. iur. in 6. 1. q. 4. c. turbatur. §. notandum. & §. item ignorantia.* si tamen non crassa aut supina, sed probabilis fuerit ignorantia iuris excusat. *c. vlt. in princ. de const. in 6.* item si agatur de damno vitando *d. §. item ignorantia. vers. iuris ciuilis.* sed si in delictis iuris ignorãtia prætendatur: hoc casu ad euitandam pœnam probabilis iuris ignorantia excusationem non prestat. *d. §. item ignorantia vers. non ita si delictum.* item si fœmina vel miles ius ignorauerit, excusatur. nisi ius naturale mulier vel miles ignorasse dicatur. *d. §. item ignorantia. in prin.* item si quis in ius alterius succedens ius eius ignoret, exceptio ignorãtiæ ei prodest. *c. cum quis. 14. de reg. iur. in 6.* item Exceptio ignorantiæ non prodest, si crassa & supina fuerit facti ignorantia, hominis nimirum securi. *c. vl. vers. dum tamen. de const. in 6.* Planè hoc casu dispensari potest. *c. apostolicæ. 9. §. cæterum si fortè: de clerico excom.* præterea dicta exceptio non prodest, si culpa ignorantis acciderit, quo minus sciuerit: vel si voluntaria sit ignorãtia. *distinct. 37. c. vltim. & distinct. 38 in princip.* si tale sit factum, quod oportuit ignorantem scire. *1. q. 4. c. turbatur. §. notandum c. quamuis. 10. de regulis iuris.* Nisi minor sit ætate. *d. quæst. 4 capitul. vltim. § finali.*

Exceptio Peremptoria ante litem contestatã frustra opponitur. *c. 1. cum c. sequente: de litis contesta. c. in 6* Licet tamen eam in initio litis contestari. *3. q. 3. c. vlt. §. fin. & q. 6. c. si quis episcoporum. in fin.* ¶ Vis Exceptionis est, non vt condemnetur actor in id quod in exceptione deducitur, sed vt actionem excludat. *c. 2. de ordine cognitionum. c. 1. de exceptionibus.* ¶ Exceptio falsi procuratoris & ante & post sententiam admitti potest. *c. in nostra. de procur.* Similiter de literis falsis. *capit. cum venerabilis. de except.* ¶ Excipiens contra electum de calumnia iurare cogitur. *cap. cum dilectus. de elect.* ¶ Exceptio excommunicationis in qualibet parte litis opponi potest. *c. exceptionem excommunicationis. de except.* ¶ Exceptio excommunicationis publicæ repellit Iudicem ab officio suo. *ibidem.* ¶ Exceptio contra testem ante sententiæ definitionem probanda. *capit. 1. de exceptionibus.*

Excõmunicationis definitio. *11. q. 3. c. ad mẽsam. §. vel sententia.* ¶ Excommunicatione nulla maior pœna est in ecclesia. *24. q. 3. c. corripiantur. vers. quia pœna.* ¶ Excommunicatio debitoris exceptionem ei non præstat. *c. si verè. 34. vers. cum ad hoc debitum. de sent. excom.* ¶ Medicinalis, non mortalis est pœna. *c. 1. in prin. de sent. excommunicat. in 6. 24. quæst. 3. cap. notandum. in fine.*

Quinam excommunicationem incurrant.

¶ Excommunicationem incurrit, qui percussorem clerici defendit, vel cum possit, cum percussione non prohibet. *c. quanta. de sent. excommunicat.* ¶ Excommunicationis pœnam ipso facto incurrunt etiam molestantes eos, qui electionem, vel beneficiorum collationem secundum eorum petitionem non fecerint. *c. sciant cuncti. 12. de elect. in 6.* Item principes vel alij licentiam dantes occidendi vel malè excipiendi eos qui proferunt & diuulgant sentẽtiam excommunicationis, suspensionis siue interdicti contra ipsos, nisi re integra intra octo dies reuocauerint sententiam, vel res ablatas propter hoc restituerint, excommunicationis sententiam incurrunt, in qua si permanserint per duos menses, absolui nisi per Papam non possunt. *cap. quicunque. de sentent. excom. lib. 6.*

Excommunicationis forma.

¶ Excommunicatio debet fieri in scriptis, vt & suspensio interdicti: secus faciens suspenditur per mensem ab ingressu ecclesiæ. *c. 1. de sentent. excommun. lib. 6.* ¶ Excommunicatio non debet fieri sine monitione canonica. *cap. statuimus. & c. Romana: eod. tit.* ¶ Excommunicatio post appellationem non tenet. *c. dilecti filij. de appellat.* ¶ Excommunicatus potest quis denuntiari post mortem. *c. si quis. de heretic.* ¶ Excommunicationis sententia debet esse manifesta & publica. *c. per tuas. de sentent. excomm.*

Excommunicationis vis & effectus.

¶ Ab excommunicato domino liberãtur serui, si post trinam denuntiationem & admonitionem satisfacere nolit. *cap. grauem. de pœn.* ¶ Excommunicato non debet beneficium ecclesiasticum conferri, nec potest illud sine dispensatione retinere. *c. postulastis. de cler. excom.* ¶ Excommunicatus quamuis agere non possit, conueniri tamen potest, ita tamen, vt per alium respondeat. *cap. intelleximus. 7. de iudit.* ¶ Excommunicatus scienter ordines suscipiens, deponitur in perpetuum, si est laicus. *cap. cum illorum. de sentent. excomm.* ¶ Excommunicatus absolutionem contemnens, nec vetera beneficia retinere, nec noua acquirere potest ante absolutionem. *c. cum bonæ. de ætat. & qualit.* ¶ Excommunicatio minor non impedit executionem officij. *c. si celebrat. de cler. excommun.* ¶ Excommunicatio ligat, etiam admonitione non præmissa. *c. sacro. de sent. excommun.* ¶ Excommunicatus potest appellationem prosequi, & literas impetrare. *c. per no-*

nit. de appellat. ¶ Excommunicatus in dubio semper vitari debet, quia semper pro iudice præsumitur. *c. per tuas. de sentent. excommunic.* ¶ Excommunicatus duobus casibus auditur ante absolutionem. *ibid.* ¶ Excommunicatus, ad osculum Papæ præbendum admissus, censetur absolutus. *cap. cum olim. de priuileg.* ¶ Excommunicati testificari non possunt. *c. veniens. de testib.* ¶ Excommunicato etsi Papa scribat, non ideo censetur absolutus. *c. si aliquando. de sentent. excommun.* ¶ Excommunicato participans non admittitur ad ipsum denunciandum. *c. in præsentia. de sentent. excomm.* ¶ Excommunicatus propter debita, si inops sit, absoluitur, cautione data quòd soluet cũ poterit. *cap. Odoardus. de solut.* ¶ Excommunicatis potest prædicari, & possunt ad bonum conuerti, & admoneri de correctione. *cap. responso. de sentent. excommun.* ¶ Excommunicatus publicus non debet ad dignitatem laicalem vel secularem euehi. *c. venerabilem. de elect.* ¶ Excommunicatus à delegato nõ potest absolui nisi à Papa, vel ab eo qui succedit delegato in onere & honore, nisi in mortis articulo. *c. pastoralis. de offic. iudic. ordinar.* ¶ Excommunicatus publicè iudex esse non potest. *cap. exceptionem. in fin. de exception. & c. ad probandum. de sentent. & re iudic.* ¶ Excommunicatus notorius debet ab omnibus, etiam priuilegiatis vitari. *cap. cum & plantare. de priuileg.* ¶ Excommunicatus in cœmeterio sepultus exhumari & eiici debet. *c. ad hæc. de priuileg. & c. sacris. de sepultur.*

Executio sentẽtiæ debet differri ad 30. dies, propter deliberationem 11. *q. 3. cum apud.*

de **Executoribus** testamenti, & quatenus vnus sine altero exequi possit. *c. vlt. §. fin. de testam. in 6.* item De ratione ab executoribus testamenti reddenda. *Clem. 1. eod. tit.* ¶ Executores testamenti debent ad eius executionem compelli. *c. Iohannes. de testament.* ¶ Executio sententiæ, si alicui tertio præiudicet, non mandatur, donec hic de iure suo docuerit. *cap. cum super. de sentent. & re iudic.* ¶ Executori debent literæ exhiberi. *cap. cum contingat. de rescript.* ¶ Executio de beneficijs priuandis fiet per episcopum, in cuius diœcesi est beneficiatus priuandus, non vbi delinquitur. *c. postulasti. de foro competent.*

Exemptæ non sunt omnes ecclesiæ Papæ censuales, nisi priuilegia monstrent à subiectione episcoporum esse liberas. *c. recepimus. de priuileg.* ¶ Exemptus omnis, ratione delicti vel contractus potest coram diœcesano conueniri, nisi locus vbi commissum est delictum, sit exemptus. *c. 1. de priuileg. lib. 6.* ¶ Exemptus non potest exemptum ad aliam diœcesin, vbi crimen sit commissum, compellere ad respondendum. *ibid.* ¶ Illi non sunt exempti, quibus Papa solummodò dixit, Vos in filios ecclesiæ Romanæ recipimus: sed illi tantùm, qui nec excommunicari, nec suspendi, nec interdici à nemine possunt, præter à Papa vel eius delegato. *c. 1. de verb. signific. lib. 6.* ¶ Exemptus in capite ratione membrorum ad Synodum veniat. *c. ex ore. de priuileg.* ¶ Exempti à diœcesano puniri non debent. *c. sicut nobis. de supplend. neglig. prælat.* ¶ Exemptionis causa absolutus potest conueniri alia de causa. *c. in causa. de caus. propriet. & possess.* ¶ Exemptus non est omnis qui protectionis literas à Papa habet. *cap. ex parte. 2. de priuileg.*

Exequiæ Pompaticæ plus sunt solatia viuorum, quàm subsidia mortuorum. 13. *q. 2. c. animæ.*

Exhæredatio suorũ nõ debet fieri propter ecclesiã. 17. *q. vl. c. vl.*

Exilij pœna per iudicem ecclesiasticum infligi potest. *capit. ad audientiam. de crimin. fals.*

Expensas honestas potest iudex à partibus petere. *c. cum ab omni. de vit. & honest. cler.* ¶ In expensis condemnatus, in necessarijs condemnatur. *c. cum venissent. de eo qui mit. in possess.* ¶ In expensis condemnatur: qui possessionem illicitè tenuit. *cap. ad hoc. de sequestr. poss.* ¶ In expensis condemnatur, qui temerè aliquem ad iudicium trahit. *cap. ex literis. de dol. & contum.* ¶ In expensis condemnatur, qui appellationem non prosequitur. *c. irreprehensibilis. de appell. c. 1. de appell. in 6.* ¶ Condemnatur in expensis, qui formam electionis non probat. *c. vlt. de dolo & contum. lib. 6.* ¶ Qui in quarta testium productione deficit, condemnatur in expensis. *c. vltra tertiam. de testib.* Item si falsas literas impetrauit, & earum occasione expensas facit. *c. cæterùm. de rescript.* Item qui iniustè appellauit. *c. vt debitus. de appellat.* ¶ In expensis condemnatur aduersarius contumax ad iudicium non veniens. *cap. cum dilecti. de dolo & contum.* ¶ Expensæ factæ circa electionem sede vacante, de bonis dignitatis resarciuntur, non capituli, sed prælaturæ. *capit. vt debitæ. 45. de elect. & elect. potest.*

de **Expositítiis** *c. vnico. de infantibus & languidis expositis.* ¶ Si infans expositus tollatur & educetur, seruus educantis efficitur. *dist. 87. c. vl.* Sed contradicit. *c. vnicum. § fin. de infantibus expositis.*

Exorcistæ. *distin. 21. c. 1. §. exorcistæ.* & De modo ordinandi exorcistam. *dist. 23. c. exorcista.* itidem de horum officio, *dist. 25. c. 1. §. ad exorcistam.* ¶ Exorcizare non licet, nisi iis qui ab episcopo ad id sunt promoti. *distin. 69. c. vlt. & de consecrat. dist. 1. c. 1. §. si autem vt legitur.* ¶ Exorcismus dæmonia eiicit. *de consecrat. dist. 4. c. sacerdotes.*

Expressa nocent, quę non expressa non nocerent. si multa per patientiam tolerãtur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iusticia non tolerarentur. *c. cum iamdudum. 18. §. fin. de præbendis.*

F

Fabulæ Poetarum Christianis non legendæ.37.*dist. c. ideo.*

Facere potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.*c.potest. 68. de reg. iur.in* 6. Quod quis facit per alium, hoc ipse fecisse videtur. *c. qui facit.*72. *de reg.iur.in* 6. ¶ Quod alicui suo nō licet nomine, nec alieno licebit,*c.quod alicui.*67.*d.tt.*

Factum cuique suum, non alteri nocere debet. *c. mora.* 25. *de reg. iur. in* 6. ¶ Per procuratorem quis factum in iudicio proponere prohibetur *c.pastoralis.*14.*de iudicijs.*

ex *Facto* alterius alius conueniri potest: Nisi alius factum alterius ratum habuerit. *c. cū quis absq;.* 23. *de senten. excom. in* 6. *c. ratihabitionem.* 10.*de regul.iuris.in* 6. quod si tamen nomine ratumhabentis non sit gestum, tunc ratihabitio ei non nocet. *d.c.* 23. §. *fin.* & *c.ratum* 9.*de reg.iuris,in* 6. item factum alterius alteri nocet, si iure repressaliarū incola pro incola cōueniatur. quod limitatur personis & rebus ecclesiasticis, contra quas repressalię concedi vel extendi non possunt. *c. vnico, de iniurijs,in* 6.¶ Successori ecclesiastico nō præiudicat factum prædecessoris. *c.* 2. *de præscriptionib.* Nisi in rem ecclesiæ sit versum. Nam successor in beneficio ecclesiastico conueniri potest ex contractu à prædecessore suo in rem ecclesiæ inito. *c.* 1. *de solutionibus.* Pro facto habetur, quoties per eum qui facere debet, non stat quo minus fiat.*c. imputari.* 41. & *c. cum nō stat.* 66.*de reg.iuris.in* 6.

Facultatibus crescentibus, crescere potest numerus canonicorum.*c.cum M.Ferrariens.de constit.*

Facilitas veniæ, illecebra est delictorum.*c. vt clericorum de vit.& honest.cler.*

qui **Fallendi** animum nō habet, nō mentitur.22.*quæst.*2. *cap. beatus.* §. *ille ergo.*

Qui falsi accusari possint, vel non.

Qui *Falsum* commisit.*c.* 1. *in prin. de crimine falsi.* quod consistit in veritate occultāda & in mēdacio dicendo,*d.c.*1.*in fin.* Nisi sine dolo malo, vel per errorem & ignorātiam quis falsum commiserit. *c. accedens.* 8. *de crimine falsi.* Species falsi in literis commissi enumerantur.*c.licet.*5.*eod.tit.*¶ Si quis Alchimiam exerceat, vel procuret, punitur.*c.vnico, de crimine falsi, in extrauag. comm.* ¶ Qui Instrumenta suppressit, vel aduersarijs tradidit.12. *q.*2.*c. si quis de clericis.*1.& *c.si quis de cleric.*2. ¶ Qui Iustum iniustum dixit, sanctum non sanctum, vel contrà. alioúe modo mentitur.11. *q.* 3. *c.si quis dixerit. ca.si quis hominem. ca. væ qui dicitis.c.vnicuique.* ¶ Qui falsas Literas nō destruxit, vel resignauit.*c.dura.* 4. §. *adijciētes de crimine falsi.* ¶ Qui literas Papæ de manibus eius, vel officialium eius nō recepit.*c. licet.* 5. §. *eos.etiam.d.tt.* ¶ Qui circa Pondera & mensuras falsum adhibuit, punitur. *c. vt mensura.* 2. *de empt. & venditione.* ¶ Qui Monetā falsificauit, punitur. *c. vnico, de crimine falsi, in extrauag. Ioan.* XXII. *c. vnico, de dilationib. in extrauag. comm.* ¶ Si Mulier virili veste vtatur, punit.*dist.*50.*c.si qua mulier.* ¶ Si Pecuniam quis accepit ob accusandū vel nō accusandum, ob dicendum vel nō dicendum testimonium, vel ob sententiam. *d. c.vnicuiq;.* §.*fin. cum c. sequente.* 1.*q.* 1.*c.concussionis.* ¶. de Ponderibus. vide ī. eod. in Mensura. ¶ Si falsum dixerit Testimonium.3.*q.*9 *c. nihilominus.* 4.*q.* 2. *c. vlt.* §. *qui falso.* Nisi indignum ignorans, dignum dixerit.*c. vnico. de scrutinio.* ¶ Si Testis dicta sua vtriq; parti prodidit.4. *quæst.* 2.*c.vlt.*§.*qui falso.*

Falsariorum pœna.

¶ Falsarij cū fautoribus & defensoribus, ipso iure sunt excommunicati. *c. ad falsariorum. de crim. fals.* ¶ Falsarij literarum Papæ, nisi ab ipso vel de eius mandato absolui nō possunt, nisi in mortis articulo.*cap. dura sæpe. eod. titul.* ¶ Falsificator literarum capituli, suspenditur ab officio & beneficio. *c. iam literis.de testibus.* ¶ Contra falsitatem qualiter procedatur, *vide in c. nouimus. de verbor. signif.* Item quot modis falsitas literarum Papalium dignoscatur, *vi. in c.licet ad regimen.de crim.fals.*

Fama pluris facienda vnius testimonio.*cap. super. eo. de consanguin & affin.* ¶ In probationibus etiam est famæ habenda ratio.*c.cum causam.de probat.* ¶ Fama tamen sola ad condemnandum non sufficit, cum testibus sit iudicandum.*c.tua nos,de cohabitat. cler. & mulier.*

Fames curat morbos quos gula infert. *de consecrat.dist.*5. *c. nullus.*

Familia cum patre excommunicato communicans, excusatur.*cap.si verè. de sentent.excommun.* nisi in crimine quoq; communicet, tunc enim non excusatur.*ibid.*

Familiaritas nimia mulierū incitat antiqui hostis stimulos.81.*distinct.c.oportet.*

Fauor vel gratia sæpius pretij loco succedunt, ideoq; non minus fauor pretio prohibetur in beneficijs conferendis vel auferendis.*capit.nemo.de simon. & capit. graue. de præbend.*

In *Fauorem* alicuius constituta, aduersus eum non sunt interpretanda.*c. quod ob gratiam.* 61. *de reg.iuris,in* 6.

Felicitate peccantium nihil est infelicius. 23.*q.*1.*c.paratus.*

Festis diebus neque iuramenta præstari, nec pro pace iurari, neque placita seu iussa pœnam sanguinis inferentia, fieri debent. *c.* 1. *de ferijs.* ¶ Festis diebus necessitatis tantùm causâ operari licet. *c. licet.de ferijs.* ¶ Festa sanctorum ex terræ consuetudine veneranda sunt.*c.quoniam in parte.eod. tit.* ¶ Festis diebus nec causæ audiendæ sunt, nec sententia ferri debet, nec processus etiam partibus consentientibus valet. *cap. conquestus. eod. tit.*

¶ Festa secularia in ecclesia nulla sint. *cap. cum decorem. de vit. & hon. cler.*

Feudi causa quando per iudicem ecclesiasticum sit tractanda. *c. ex transmissa. de for. competent.* ¶ Infeudare de nouo neminem licet de rebus ecclesiæ. *c. ex parte. de feud.* ¶ Feudum in dotem nemo dare potest, nisi sicut & ipse tenuit *c. nuper. de donat.* ¶ Feudatarius siue vasallus, quandiu fructus non percipit feudi, seruire non tenetur. *capit. 1. de feud.* ¶ Infeudare potest episcopus beneficium ecclesiæ ratione obsequij præstiti. *c. per tuas. de donat.* ¶ Feudum ecclesiasticũ non licet vendere laico sine consensu episcopi. *capit. verum quoniam. de for. competent.*

Fides non deficit. *dist. 2. c. firmum.* ¶ Fides operatur per dilectionem. *de. pœnitentia. dist. 2. c. circum.* ¶ Sine recta fide nõ valent bona opera. 24. *q. 1. c. odi. c. vbi sana* ¶ Quod ex fide non est, peccatum est. 28. *q. 1. c. omnes. §. illud verò. de pœnit. distinct. 3. c. quærat. §. etsi fides desit.* Ad fidem quatenus quis sit cogendus, differitur. 23. *q. 5. c. ad fidẽ.* ¶ Fidem præstari frustra sibi petit, qui eam non præstat. *c. frustra. 75. de reg. iuris. 6.* ¶ Sine bona fide præscriptio non valet *c. fin. de præscript.* ¶ De fide Pactionis & consensus. *vide c. tua fraternitas. de sponsduor.* ¶ In fide peccans dimitti potest, sed neuter eorum, altero viuente, cum alio contrahere matrimoniũ potest. *c. de illa. de diuort.* ¶ De fide dubitationes ad Papam sunt referendę. *c. veniens. de presbyt. non baptisa.* ¶ Fides sacramenti, etsi ipsum sacramentum desit, ad salutem prodest. *cap. debitum. de baptism. & eius eff.* ¶ Fides adultero data de contrahendo matrimonio post mortem viri, matrimonium contrahendum impedit, & contractum dirimit. *c. veniens. de eo qui dux. in matrim.* ¶ Contra fidem veniens punitur, sicut contra iuramentum aliquid faciens. *c. peruenit. de fideiuss.*

Fideiussor contraria mãdati actione cõsequitur, vt indemnis seruetur. *c. peruenit. 2. de fideiussoribus.* quod fallit, si nondum soluerit actor. *d. c. 3. quæst. 1. except. 1.* quod si debitor diu in solutione debiti cessauerit, fideiussor indemnitatem consequi potest. *c. vltim. d. tt.* vt & si debitor dissipare bona sua incipiat. *d. c. vlt. vers. aut dissipare* vel si actor sit condemnatus. *d. c. vlt. vers. seu super hoc.* denique si actor à creditoribus molestetur. *c. constitutus. 3. d. tt. de fideiussoribus.* ¶ Fideiussor tribus de causis agere potest contra eum pro quo fideiussit. *c. eum pro quo. de fideiuss.* ¶ Fideiussoribus inseruiens clericus deponitur. *c. 1. eod. tt.* ¶ Fideiussorem debet debitor indemnem seruare. *c. peruenit. eod. tt.* ¶ Religiosus fideiussor esse non potest, nisi de licentia superioris. *c. quod quibusdam. de fideiussor.*

Filius sacerdotis in sacerdotio genitus non debet in patris sui ecclesia ministrare, si sacerdos est. *cap. ad præsentiam. de fil. presbyt.* ¶ Filius immediatè non potest patri in beneficio succedere. *c. conquerente. eod. tit.* ¶ Filius legitimus & pater simul ministrare possunt vni ecclesiæ. *c. ad hæc. eod. tit.* ¶ Filius presbyteri ministrans potest partem beneficij retinere. *c. proposuit. eod. tit.* ¶ Filius poterit succedere patri, si sit temporalis vicarius. *c. constitutus. eod. tit.* ¶ Filius non potest succedere patri per donationem laici. *c. vlt. eod. tit.* ¶ Filius episcopi legitimus potest vnà cum patre beneficium obtinere in vna ecclesia, & ad sacros ordines promoueri. *cap. ad hæc. eod. titul.* ¶ Filius non erit vicarius in ecclesia, in qua pater antea personatum habuit, *c. ad extirpandas. eod. tit.* ¶ Filij legitimi in seculo existentes ad sacros ordines, curas animarum vel prælaturas sine dispensatione promoueri nõ possunt. *c. 1. eod. tit.* ¶ Filij canonicorum cum patribus in eadem ecclesia canonici esse non possunt. *cap. cum decorem. de fil. presbyt.* ¶ Filij liberæ vel libertę ad seruitium redigi non debent. *c. 1. de nat. ex liber. ventr.* ¶ Filius non potest reuocare legitimam patris donationem. *c. cum. dilecti. de donat.* ¶ Filius sequitur conditionem patris secundum prouinciæ legem. *c. licet. de coniug. seruor.* ¶ Filiastrum cognoscens à marito debitum maritale non potest exigere. *c. tuæ fraternitatis. de eo qui consanguin.* ¶ Filius adultus à patre cogi non potest ad contrahendum matrimonium, sed ad sponsalia contrahenda potest cogi non adultus. *c. 1. de desponsat. impub.* ¶ Filios opprimentium pœna. *c. de infantib. de ijs qui fil. occid.* ¶ Filiofamiliâs regulariter non competit actio sine patris consensu, nisi in causa spirituali. *c. vlt. §. fin. de iudic. in 6.*

Finium regundorum actio triginta annorũ præscriptione eliditur, sed non in finibus episcopatuum & parochiarum, qui nullo tempore præscribi possunt. *c. super eo. 4. de parochijs.*

Fiscus capit, quod non capit Christus. 16. *q. 7. c. maiores & q. 1. c. decimæ. circ. med.*

Flamen, *c. cleros. §. sacerdotes. de verborum signific.*

Flocus, *Clement 1. §. statuimus. in fin. de statu monachorum.*

Fornicationis vitium omnium maximum scelus est 32 *q. 7. c. non solum. § inter cætera.* ¶ De gradibus fornicationis *d. q. 7. c. quemadmodum. §. sunt enim. & c. adulterij.*

Fortuitò & à casu facta, culpæ non sunt imputanda. *cap. si verò. de sentent. excommunic.*

Fortuna aduersa probatio virtutis est, nõ indicium reprobationis 7. *q. 1. c. aduersitas, in prin.*

de **Fratre** & sorore vxoris: quo nomine appelletur 35. *q. 5. c. quod autem.* ¶ De viri fratre & sorore: quo nomine appelletur, *dict. cap. quod autem. §. mariti frater. & §. viri soror.* ¶ De duorum fratrum vxoribus: quo nomine appellentur, *d. cap. quod autem. §. duorum autem.*

Frigiditas dirimit matrimonium contractum, ita tamen, vt si cum alia contraxerit, ad primam redire cogatur. *cap. 1. de frigid. & malefic.* ¶ Frigiditas naturalis per triennium probatur, & qualiter. *c. laudabilem. de frigid. & maleficiat.*

Fructuum possessio penes feudatarium est, & non penes dominum feudi. *c. 1. de feudis.* ¶ Fructus pignoris in sortem sunt computandi. *c. cum contra. de pignor.*

Fugiendi honores, & fugientibus offeren di. 8. *q. 1. c. in scripturis.*

Fures auctoritate superioris possunt incarcerari. *c. 1. de deposit.* ¶ Furibus poenitentibus ante mortem, Eucharistia & sepultura non negatur. *c. 2. de fur.* ¶ Furem indicare tenetur quilibet. *c. qui cum fure. de furt.* ¶ Furti conscius, furem si non indicat, est facti reus. *ibid.* ¶ Pro occisis in furto non est orandum. *c. fures. eod. tit.* Is qui necessitate cogente furatur non est fur iudicandus. *c. si quis. eod. tit.*

Futura per verba contractum matrimonium, copula sequente confirmatur. *c. per tuas. qui filij sint legitim.* ¶ Ad futurorum cautelam multa statuuntur. *c. licet. de election. & elect. potest.*

G.

Generi & nurus, soceri & socrus appellatio ex sponsalibus acquiritur. 27. *quæst. 2. c. egressus. §. fin. & ca. priusquam. vers. sicut etiam eos.*

Generi per speciem derogatur *c. generi. 34. de reg. iur. in 6.*

Generale interdictum. *c. cum in partib. 17. de verb. signific.*

in *Generali* concessione nõ veniunt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. *c. in general. 81. de reg. iuris, in 6.*

Genethliacus, 26. *q. 2. c. illud quod. §. neque illi ab hoc. §. genethliaci.* Ad hanc causam pertinent horoscopi, qui definiuntur. *d. ca. 1. §. horoscopi.*

Gladio seculari vtendum est, cum spiritualis non timetur. *c. ad abolendam. de hæretic.* ¶ Gladium materialem potest ecclesia inuocare. *c. postulasti. de homicid.*

Graduum numerandorum ratio. 35. *q. 5. cap. vlt.* & de ratione numeri graduum coniugationum, quare vsq; ad sextum gradum numerentur. 35. *q. 2. in prin. cum c. sequente. & quæst. 5. c. vlt. §. successionis.*

Græci à Latinis non ordinentur, nec econuersò. *c. cùm secundum. de temp. ord.*

H.

Habitus susceptio impedit matrimonium contrahendum, sed contractum non dirimit. *c. consuluit. qui cler. vel vou.* ¶ Habitum monachalem gerens vel deponat, vel monachus fiat. *c. vt cler. de reg. & transf. ad relig.*

Hæres voluntati defuncti non satisfaciens, priuatur hæreditate. *c. licet vniuersis. de vot.* ¶ Super hæreditate litigatur coram iudice seculari. *c. lator præsentium. qui filij sint legit.* ¶ De hæreditate potest etiam Papa iudicare. *c. 1. eod. tit.* ¶ Hæres sacerdotis est ecclesia. *c. presbyteri. de pœn.* ¶ Heres conueniri potest, vt satisfaciat pro defuncti delicto. *cap. in literis. de rapt.* ¶ Sine hærede decedere non videtur, qui ecclesiam vel monasterium hæredem constituit. *c. in præsentia. de probat.* ¶ Hæres punitur pro culpa defuncti. *cap. ad aures. de pœn.* ¶ Hæredem compellere potest episcopus, vt testatoris voluntatem impleat. *capit. si hæredes. de testam.*

Hæresis quid. *c. ad abolendam. 9. in prin. de hæreticis. 24. q. 1. c. loquitur, cum c. sequente. c. omnib. c. aduocauit. c. quoniam vetus. c. quicunque. c. didicimus, in prin. item q. 3. c. hæresis. c. hæreticus. c. qui in ecclesia. c. qui aliorum.* proprium hæreseos est. 24. *q. 3. c. transferunt.* causa hæreseos. *d. c. transferunt. §. veteres.* effectus & vsus hæresis. *d. q. 3. c. vlt.* species cognata hæresis, quod est schisma. *d. q. 3. c. illi qui. §. fin. cum c. seq. item 24. q. 1. c. schisma, in prin.*

Hæreticus catholico succedere hæreditariè non debet. *c. si quis. de hæretic.* ¶ Hæreticorum damnantur scripturæ. *c. fraternitatis. de hæret.* ¶ Hæreticorum receptatores sunt ipso iure excommunicati, vt & ipsorum fautores. *c. sicut ait. eod. tit.* ¶ Ad extirpandas hæreses debet inuigilare princeps. *c. excommunicamus. eod. tit.* ¶ Hæretici nisi resipiscant, traduntur iudicio seculari. *c. excommunicamus. eod. tit.* Idem fiat, si ad abiuratam hæresin redierint: quia tunc sine misericordia vlla iudicio seculari tradendi sunt. *c. pen. eod. tit.* ¶ Hæreticorum bona, nisi resipiscant, confiscari debent. *c. vergentis. eod. tit.* ¶ Hæreticorũ filij, licet catholici, exhæredantur. *ibid.* ¶ Hæreticorum clericorum bona ad ecclesiam reuertuntur. *c. excommunicamus itaque. de hæret.* ¶ Contra hæreticos proceditur ex sola suspicione. *ibid.* ¶ Hæreticos extirpare nolens excommunicetur. *ibid.* ¶ Hæreticorum fautores, si intra annum non satisfecerint, sint infames. *ibid.* ¶ Hereticus clericus degradetur, & postea iudici seculari tradatur. *ibid.* ¶ Ab hæreticorum dominio absoluuntur, qualitercunque eis obstricti. *eod. c. circa fin.* ¶ Hæreticus censetur, qui iuramento se purgare noluit. *c. excommunicamus. eod. tit.* ¶ Hereticorum extirpatio ad episcopum spectat. *c. in causis. de elect.*

Heremita potest eligi in abbatem. *c. cum monasterium. de elect. & elect. potest.*

Homicidium potest actu & voluntate committi. *c. dilectus filius. de homicid.* ¶ In homicidio casuali consideratur, an dederit quis operam rei illicitæ. *ibidem.* ¶ Homicidij causam præstantes, pari pœna, vt homicidæ ipsi, sunt ferendi. *cap. sicut dignum. eod. tit.* ¶ Homicidium quandoque non imputatur. *c. continebatur. c. Petrus. & cap.*

fin. eod. tit. ¶ Homicida non habetur Medicus vel chirurgus, qui nihil eorũ quæ sui sunt officij, omisit, licet ægrotus moriatur. *cap. tuæ nos. eod. tit.* ¶ Homicida is non est, qui abortui causam dedit, si conceptus nondum sit animatus. *cap. sicut ex literarum. eod. tit.* ¶ Qui homicidio interest, sed non percutit, nihilominus potest promoueri. *c. præsentium. de cler. percuss.* ¶ Homicidium casuale committens promoueri potest, si negligentia supina non interuenerit. *c. lator. de homicid.* ¶ In homicidio casuali quæ sint consideranda, *vide in cap. ex literis. eod. tit.* ¶ Cum homicida non potest episcopus dispensare. *cap. 1. de cler. pugnant. in duell.* ¶ Homicida reputatur, conceptionem mulieris vel viri generationem impediens. *c. si quis de homicid.* ¶ Homicidij pœna punitur excitans alios ad pugnandum bello iniusto. *c. quod in dubijs. de pœn.* ¶ Homicidium quatuor modis committitur. *cap. 2. de cler. pugn. in duell.* ¶ Suspecto de homicidio indicitur purgatio. *c. ex literis. de homicid.*

Honor debetur clericis, & maximè prælatis. *cap. solitæ. de maior. & obed.* ¶ In honore succedens, & in onere succedat. *c. ex literis. de pign.*

Hora, qua iudex sententiam ferre debet, habetur *c. consuluit. de offic. deleg.* ¶ Horæ omnes possunt dici mane præter completorium. *c. 1. de celebrat. miss.*

Hospes turpius eiicitur, quam non recipitur. *c. quemadmodum. 25. §. alioquin fi. vers. quia turpius. de iureiurando.* Hieronymus 2. *q. 7. c. quanquam.*

Hospitalarij qui sint, notatur *in c. cum & plantare. de priuileg.*

Hypocritæ. *De pœnitent. distinct. 2. c. multi bene. §. illud Gregorij, cum s. sequente Citius.*

I.

Iactantia & Confidentia. 6. *q. 1. ca. imitare.* 16. *q. 1. c. reuertimini. §. si quis do ctus.* 32. *q. 5. c. si Paulus.*

Ianuarius dictus quasi ianua anni, atque principium. *dist. 76. c. ieiunium. §. mense decimo.*

de Ieiunio plenus venter facilè disputat. 12. *q. 2. c. gloria. §. plenus.* ¶ Ieiunium frangens ægrotus non peccat. *c. quod non est. de regul. iur.* ¶ Ieiunium soluit vinum mane bibitum. *c. ex parte. de celebr. miss.* ¶ Ieiunandum est sabbato præcedẽti, si in secundam feriam euenerint festa sanctorum, ieiunia habentium. *cap. 1. de obseruat. ieiun.* ¶ Ieiunandum quando & quibus temporibus & diebus. *c. 2. de obseru. ieiun.*

Ignorantia non habet locum in ijs quæ publicè fiunt. *c. cum in tua. qui matrimon. accus. poss.* ¶ Ignorantia quando excuset, & quando non, *vide in c. presbyterum. de homicid. & c. 2. de cogn. spirit. & cap. 2. de ord. ab episcopi.* ¶ Ignoranti tempus non currit. *c. licet. de supplend. neglig. prælat.* ¶ Ignorantiam allegans iuramentum præstare tenetur. *c. si verò. de sentent. excommun.*

Illegitimos solus Papa ad episcopatus legitimat. *c. cum Vintoniensis. de elect.* ¶ Illegitimi parentibus succedere non debent. *c. referente. qui filij sint legit.* ¶ Illegitimi reputantur in gradu vel statu prohibito geniti. *cap. cum inhibitio. de clandestin. despons.*

de Imaginibus sanctorum. *de cõsec. dist. 3. c. perlatum.* Imagines sanctorum memoria sunt & recordatio præteritorum. *d. dist. 3. c. venerabiles.*

Impedimentum iustum excusat. *c. inter quatuor. de clericis non resign.* ¶ Impediens aliquem in iure suo condemnandus est in expensis. *c. accedens. de accusat.*

de Imperatoris electione. *c. venerabilem* 34. *de electione. & clement. 1. de iureiurando.* & de iuramento quod præstat Imperator. *d. Clementi. 1.*

Imperator vel Rex iura Imperij vel regni, etiam præstito iureiurando, nequit alienare. *c. intellecto. 33. de iureiurando.* Imperatore mortuo iurisdictio Imperij vacantis ad quem pertinet. *c. vnico, ne sede vacante aliquid innouetur.* ¶ de iudicio Imperatoris disputari non oportet. 17. *q. 4. cap. si quis suadente. §. committunt.* ¶ In Imperio non habet locum sanguinis successio, sed tantùm electio. *c. venerabilem. de elect.* ¶ Imperio vacante potest appellari ad Papam ab audientia vel instantia iudicis secularis. *c. licet. de foro compet.* ¶ Imperator maior est Papa in temporalibus *c. solicitæ, de maior. & obed.* ¶ Imperator Iustinianus decreuit, vt sacri canones vim legum obtinerent. *cap. 1. de iur. calumn.*

ad Impossibile nemo potest obligari *c. nemo 6. de reg. iur. in 6.*

Impuberes possunt mortaliter peccare. *c. 1. de dilect. puer.*

Incantator, incantatrix. 26. *quæst. 5. cap. episcopi. §. illud etiam. c. quicunque. §. fin. cum c. sequ. item c. peruenit. item q. 7. c. admoneant.* 26. *q. 3. c. 1. §. incantatores.*

de Incendiis puniendis. *c. si quis domum. 6 de iniuriis.* 23. *q. 8. c. si quis membrorum. c. pessimam.*

Incestus matrimonium sequens, illud non soluit. *de eo qui cognouit consang. per totum. tit.*

de Inconstantia dictorum factorumq́; 22. *q. 4. c. vnusquisque. §. fin. c. incommutabilis. c. non semper. c. magnæ, de pœnitent. dist. 1. c. si agamus. c. quamobrem.*

Indulgentia non excedat annum vnum, siue ab vno, siue à pluribus dedicetur ecclesia. *c. cum ex eo. de pœn. & remiss.* ¶ Indulgentiam facere potest episcopus in suo episcopatu. *c. pœn. eod. tit.* ¶ Indulgentiarum forma in literis ponenda. *ibidem.* ¶ Indulgentia aliorum episcoporum, quibus & quando

& quando valet. *ibid.* ¶ Indulgentiam dant, epiſcopi ſoli. *c. quod in te. eod. tit.*

Infirmitas duplex. 15. *q.* 1. *in prin. §. porrò infirmitas. c. illud. relatum. §. itaque vt, vſque ad §. furor. c. concupiſcentiæ.* ¶ Infirmitas excuſat à contumacia. *c. querelam. de procurat.* ¶ Infirmitas magna ſoluit ſponſalia. *c. quemadmodum. de iureiur.* ¶ Infirmi carnes comedere poſſunt in Quadrageſima. *c.* 1. *de obſeruat. ieiun.* ¶ Infirmus ieiunium ſoluens non peccat. *cap. quod non eſt. de regul. iur.* ¶ Infirmo epiſcopo datur coadiutor: ſimiliter infirmus epiſcopus omnia recipiat, quæ ſanus reciperet. *c.* 1. *& c. ex parte. de cler. ægrot.* ¶ Infirmo clerico dandus eſt etiam adiutor. *c. de rectoribus. eod. tit.*

Infamiæ cauſæ enumerãtur. 3. *q.* 7. *c. infames. §. porrò infamia.* mulier quæ intra annum luctus nuptias iterat nõ notatur. *c. penul. & vlt. de ſecundis nuptÿs.* ¶ Carcer non infamat *c. ſuper his.* 8. *de pœnis.* ¶ Condemnatus ex cauſa famoſa notatur: quod fallit ſi nulla vel minima fuerit iniuria, propter quã quis eſt condemnatus. *c. cum te ab.* 23. *de ſententia & re iudicata.* Plures aliæ cauſæ infamiæ enumerantur 6 *q.* 1. *c. ſumma. §. fin. cum. c. ſeq.*

Inimicitiæ bene loquendo extinguẽdę, 11. *quæſt.* 3. *c. iniuſtũ. §. homini.* ¶ Inimicus repellitur ab accuſatione. *cap. cum. oporteat epiſcopum. de accuſat.* ¶ Cum inimico habitans, vt & inimicus, ab accuſando & teſtificando repellitur. *c. repellantur. eod. tit.*

Iniuriarum tenetur nõ ſolùm is qui fecit, ſed is quoque cuius dolo vel opera iniuriam fecit. *de pœnitẽt. diſt.* 1. *c. ſi quis tam. §. fin.* ¶ Si matremfamiliàs, aut prętextatũ prętextatamúe Adiectatus fuerit, ſiue alicuius pudicitiam attentauerit: punitur. *de pœnitent diſt.* 1. *c. ſi quis tam maſculum. in prin & §. attentari.* ¶ Si libellũ, carmen aut tale quid ad alicuius infamiam ſcripſerit vel confinxerit: punitur. 5. *q.* 1. *c. cum duob. cc. ſequentibus.* item ſi libellum famoſum inuentum nõ corruperit, punitur. *d. c.* 1. *verſic. & qui eam. & d. q.* 1 *c. vlt. §. ſi quis famoſum.* ¶ Si aduerſus aliquem manus leuatæ ſint, & ſæpe territus ſit quaſi vapulaturus: punitur. *d. diſt.* 1. *c. ſi quis pulſatus.* quod fallit ſi loco aut caſu factũ ſit, non iniuriæ faciendæ animo. 15. *q.* 1. *c. illud. §. quare ſi quis.* item ſi quis liberum hominem pro ſeruo ſuo per errorem cæciderit. 15 *q* 1. *c. vlt. d. §. ſi quis liberum.* item iniuriarum non tenetur, ſi reus errorem apertè confeſſus fuerit, ac reuocauerit. *d. §. ſin autem in eadem. verſ. vel fortè ſciens.* neque tenetur ſi furioſus vel impubes iniuriam fecerit. *d. c. illud. in prin.* vt nec ſi quis nocentem infamauit. 5. *q.* 1. *c. quidam. §. ſin autem in eadem.* vel ſi iniuria remiſſa ſit. 23. *q.* 4. *c. ſi illic, in prin.*

In *Iniuriarum* actione tentanda prius eſt reconciliatio, quàm ad ſententiam perueniatur. 23. *quæſt.* 4. *c. ſi illic vbi. verſ. ſin verò nihil.* ¶ Iniuriarum actione damnatus ſit infamis: Niſi modica fuerit iniuria *c. cum te* 23. *de re iudicata.*

Initio vicioſum, tractu temporis non conualeſcit. *c. non firmatur.* 18. *de reg. iuris, in* 6. ¶ Vix bono peraguntur exitu, quæ malo inchoata ſunt principio. *diſt.* 61. *c. miramur. §. principatus. item* 1. *q.* 1 *c. principatus.* ¶ Quod initio vicioſum non eſt, ex pòſt facto non vitiatur. *c. factum.* 73. *de reg. iuris, in* 6.

Inopia debitoris inanem reddit actionem. *c. olim.* 16. *de reſtitut. ſpoliat.* poteſt tamẽ laicus debitor incarcerari in clerico debitore: ſecus eſt qui præſtito iureiurando de ſoluendo, ſi quando potuerit, dimittitur. *cap. Odoardus* 3. *de ſolutionib.*

Inquilinus in quibus caſibus expelli poteſt, *vide in c. propter ſterilitatem. de locat. cond.*

Inquiſitio non debet fieri, niſi de eo qui eſt malæ famæ. *c. cum oporteat. de accuſat.* ¶ In inquiſitione litis conteſtatio non vſurpatur. *c. accedens. de accuſat.* ¶ Per inquiſitionem ſolam Prælatus non deponi, ſed ab adminiſtratione tantùm remoueri poteſt. *ibid.* ¶ Inquiſitorum iuriſdictio extendit ſe ad ea, ſine quibus inquiſitio fieri non poteſt. *c. olim. eod. tit.* ¶ Pendente inquiſitione, non tenentur ſubditi, prælato contra quem fit inquiſitio, obedientiam præſtare, nec poteſt Prælatus tunc quicquam in præiudicium inquiſitionis ſtatuere. *ibid.* ¶ Inquiſitio valet & in inferiores & in ſuperiores. *c. qualiter & c. vlt. de accuſat.* ¶ Inquiſitio fieri debet in publicis criminibus, nec iudex actor eſt, ſed ſola fama, & ideo litis conteſtatione nõ eſt opus. *ibid.* ¶ Inquiſitio fit tantùm circa præſentes. *c. illa propoſitorum. eod. tit.* ¶ Inquiſitio ſuſcipitur tantùm ex relatione grauium perſonarum. *c. qualiter. de accuſat.* ¶ Per inquiſitionẽ nullus deponitur, ſicut in accuſationibus fieri ſolet: niſi in ſimonia & ſimilib. *eod. c.* ¶ Inquirendi quid debeant iurare & qualiter. *cap. illa præpoſitorum. eod. titul.* ¶ In inquiſitione qualiter ſit procedendum, *vide in cap per tuas. de ſimoni.*

Inſtitutio pertinet ad epiſcopum, cuius eſt ius patronatus. *c. ſi verò. de iur. patron.* ¶ Inſtitutiones & deſtitutiones nõ debet facere epiſcopus ſine capitulo ſuo. *c. nouit. de ÿs quæ fiunt à prælat. ſine conſenſ. cap.* ¶ In Inſtitutionibus non debet eſſe beneficiorum ſucceſſio. *c. ad decorem. de inſtit.* ¶ Inſtitutio per laicum ſolum facta non valet *c. ex tua. de fil. presbyt.* ¶ Inſtitutio presbyterorum in eccleſia baptiſmali in plebe & capella pertinet ad epiſcopum. *cap. cum olim. de præſcript.* ¶ Inſtituendi ſunt idonei, etiam vndecunque ſint. *c. ad decorem. de inſtit.*

Inſtrumento amiſſo contenta in eo probari poſſunt per teſtes, & quod fuerit ſine vitio *c. cum olim.* 12. *de priuilegiis.* ¶ Inſtrumento publico creditur vbicunque terrarum *c. ad audientiam. de præſcript.* ¶ Inſtrumẽta inueterata vel aliàs con-

sumpta possunt per iudicem ordinarium renouari. *c. si instrumento. de fid. instrument.* ¶ Instrumenta subscriptionem testium non habentia, vel manu propria conscripta, non valent. *c. scripta verò. eod. tit.* ¶ Instrumento non potest derogari per testes. *c. illud. de praesumpt.* ¶ Instrumenta transsumpta nō valent, nisi originalia diligenter examinata & perspecta fuerint. *c. 1. de fid. instrum.* ¶ Vnius literae defectus in instrumento illud non vitiat. *c. ex parte. eod. titul.* ¶ Instrumenta & testes parem in litibus potestatem habent. *c. cum Iohannes. de fid. instrum.* ¶ Sub instrumentorum nomine & testes continentur. *cap. peruenit. de test. cog.* ¶ Instrumento debita forma carenti non creditur. *c. quod super his. de fid. instrum.* ¶ Instrumentis potest per testes qui instrumento subscripserunt, derogari. *c. cum Ioannes. eod. titul.* ¶ Instrumenta contraria proferens sibi obest. *c. imputari. eod. tit.* ¶ Instrumentum deletum vel interlineaturam habens non valet. *c. inter dilectos. eod tit.* ¶ Sub instrumentorum nouorum praetextu non debent lites restaurari. *cap. inter. de sent. & re iudic.* ¶ Instrumentorum falsorum obtentu, sententia lata ad viginti annos vsque retractari potest. *c. cum venerabilis. de except.*

Cui edenda sint instrumenta.

Instrumenti copia facienda est aduersario postulanti. *cap. contingit. de fid. instrum. & c. quoniam contra. de probat.* ¶ Instrumentis vel priuilegijs vtens tenetur ea edere petenti. *c. contingit. de fid. instrum.* ¶ Instrumenta legi debent coram parte aduersa. *eod. c.*

Interdictum generale priuilegiati obseruare tenentur, nō obstante priuilegio. *c. postulastis. de priuileg.* ¶ Interdictum nō seruetur, nisi à capitulo indictum. *c. quaesiuit. de ijs quae fi. à maior. parte capit.* ¶ Interdicto durante, possunt nihilominus clerici in coemeterio sepeliri, si bene interdictum seruarunt. *cap. quod in te. de poenit. & remiss.* ¶ Interdicto qualiter sint horae dicendae, & quae sacramenta sint interdicta. *ibid.* ¶ In interdicto generali conceditur episcopis diuina celebrare ianuis clausis, non pulsatis campanis, exclusis interdictis. *c. quod nonnullis. de priuil.* ¶ In interdicto generali non est denegenda poenitentia cruce signatis & peregrinis. *cap. quod in te. de poenit. & remiss.* ¶ Interdicto generali durante, interdictis & excommunicatis praedicare licet, & confirmare baptizatos. *c. permittimus. de sent. excommunic.* ¶ In quouis interdicto excipiuntur baptismus puerorum & poenitentiae morientium & viaticorum. *c. non est. de sponsal.* ¶ Interdicto durante celebrantium poena habetur. *in c. postulastis. de cler. excommun.* ¶ In interdicto loco ab homine potest quis vti priuilegio, sed non in loco qui iure interdictus fit. *c. tuarum. de priuileg.* ¶ Interdictum ferentes in priuilegatos puniendi sunt. *c. quanto amplius. eod. tit.* ¶ Interdictum non seruantis poena. *capit. petiistis. de priuileg.*

Interfecisse videtur, qui liberare potuit & noluit. *c. sicut signum. de homicid.* ¶ Interfectores & eorum defensores pari sunt afficiendi poena. *ibid.* ¶ Interficiens furem quando sit in culpa. *ibid. & cap. si perfodiens. eod. tit.*

si **Interierit** res quae petitur, reus exceptione defenditur, si interpellatus exceptione se tueri potuit. *c. non est. 60. de reg. iuris, in 6.* item si alius, non reus, in mora fuerit. *c. mora. 33. eod. tit.*

Interpretari eius est ius Interpretandi leges, cuius est & ius ferendi. *25. q. 1. c. vlt. §. quanquam.* ¶ Leges priores, quamuis abolitae, in posterioribus interpretandis adhiberi possunt. *c. fuerunt. §. paulatim. distinct. 7.* ¶ Interpretatio semper in meliorem partem facienda. *c. cum tu. de testi.* ¶ Interpretatio adhibenda est plena in contractibus, plenior in testamentis, plenissima in beneficijs. *c. cum dilecti filij. de donat.* ¶ Interpretari debet Papa statuta sui praedecessoris. *cap. super quaestionum. de offic. iud deleg.* ¶ Interpretatur Papa dubias verborum sententias. *c. in his. & c sequenti. de verbor. signific.* ¶ Interpretatio fieri debet vt prosit, non vt obsit. *c. in his. de priuil.* ¶ Iudex dubia instrumentorum interpretatur. *c. cum dilecti filij. de donat.*

de **Ira** Dei, *de poenitent. distinct. 3. ca. productior. §. fin.*

Iudaei nouas synagogas non faciant, veteres tamen illis resarcire permissum. *c. Iudaei. de Iud.* ¶ Iudaei claudant ostia & fenestras suas in die Parasceues. *c. quia super. eod. tit.* ¶ Christianus Iudęo seruiens excommunicatur. *c. Iudaei. eod. tit.* ¶ Iudaeus conuersus possessiones suas prius habitas non amittat. *ibid.* ¶ Iudaei ad fidem non sunt cogendi. *c. sicut Iudaei. eod. tit.* ¶ Iudaeorum ritus & festiuitates non impediantur. *capit. sicut. eod. tit.* ¶ Iudaeo nullus noceat sine authoritate superioris. *ibid.* ¶ Iudaei Christianas nutrices non habeant. *c. etsi Iudaeos. eod. tit.* ¶ Iudaeum percutientis poena. *capit. postulasti. eod. tit.* ¶ Iudaei habitum à Christianis distinctum gerant. *c. in nonnullis. eod. tit.* ¶ Iudaei publicis officijs non praeferantur. *c. cum sit. eod. tit.* ¶ Iudaei seruus ad fidem conuersus liber fit. *c. nulli Iudaeo. eod. tit.* ¶ Iudaei soluant praediorum decimas. *c. quanto am. lius. de vsur.* ¶ Iudaei compelli possunt ad immodicas vsuras restituendas. *c. post miserabilem & c. quanto amplius. eod tit.* ¶ Iudaeus conuersus filium Iudaeum petere potest. *c. ita quorundam. de Iudae.* ¶ Iudaeus conuersus ad ecclesiasticum beneficium promoueri potest. *c. eam te. de rescript.*

Iudex *c. 10. §. iudex. de verb sign.* à iudice factum quod ad officium eius non pertinet, ratum non est. *c. ea quae fiunt. 26. de reg iuris, in 6.* ¶ Si Iudex litem suam fecerit, & male iudicauerit punitur. *c. de sententia & re iudicata. 11. q. 3. c. temerarium. si quis dixerit. c. nolite. §. fin.*

§.*fin.cum c. seq,* ¶ Iudicis potestas non expirat, si per cauillationem causa ultra triennium prorogetur.*c. venerabilis de iudic.*

Iudicis officium.

¶ Iudex qualiter se habere debeat ad partes. *c.cum P. de Purg.* ¶ Iudex solùm de re quam cognoscit, judicare debet. *c. cũ semper.de caus. propriet. poss.* ¶ Ex signis tamen euidentibus iudicium ferre potest. *cap. pastoralis. eod. titul.* ¶ Iudex sine suo coniudice procedere non debet. *c. sciscitatus. de rescript.* ¶ Iudicis ecclesiastici est viduas defendere. *c. ex parte. de for. compet.* ¶ Iudicis officium est, reo libellum dubium interpretari. *c. significantibus. de libel. oblat.* ¶ Iudex in tenebris iudicare non debet. *c. consuluit. de offic.deleg.* ¶ Iudex interlocutoria mutare potest.*c.cum cessante.de appell.* ¶ Iudex suspectus vel inimicus esse non debet. *c.secundò requiris. eod. tit.* ¶ Iudex debet per seipsum cognoscere. *c. super quæstionum. de offic. iudic. deleg.* ¶ Iudex potest & debet supplere partibus ea quæ iuris sunt. *cap. bonæ memoriæ. de postulat.prælat.* ¶ Iudicis arbitrio relinquitur numerus testium. *c. cum causam.de testib.*tempus comparendi.*c. consuluit de offic. deleg.* induciæ citatoriæ. *c. quoniam. vt lit. non contest.* tempus & pœna pœnitentiæ. *c. significauit. &c. c. quæsitum. de pœnit. & remiss.* ¶ Iudex ad quem appellatum est, potest sententiam priùs latam in quibusdam infirmare, & in quibusdam confirmare. *c. quod ad consultationem. de sentent. & re iudic.* ¶ Iudex quilibet debet habere tabellionẽ, vel duos viros idoneos. *c. quoniam contra. de probat.* ¶ Iudex debet operam dare, ut persona in iudicio agens vel defendens sit legitima.*c.causam. de iud.*

Iudex ecclesiasticus in quibus causis etiam secularis iudicis officio fungi possit.

¶ In causis peregrinorum & pauperum. *c. ex parte. 2. de for. competent.* ¶ Item si vacat imperium. *c.licet. eod. tit* ¶ Item si iudex secularis negligenter iustitiam administret.*c. ex tenore. eod.tit.* ¶ Item si sit terra Ecclesiæ *c. si duobus de appell.* ¶ Item vbi consuetudo inualuit, ut ecclesia iudicet de maleficijs *c. cum sit generale. de for. compet.* ¶ Item in denuntiatione criminis. *cap. nouit. de iud.* ¶ Item ratione connexionis, ut de iure patronatus.*c. quanto. de iudic. &c. de prudentia. de donat inter vir. & vxor. & c. per venerabilem. qui filij sint legit.* vbi simul etiam docetur, quando iudex ad spiritualia & temporalia legitimat.

Iudex ex quibus causis recusari queat?

¶ Iudex recusari potest, si sit aduersario familiaris. *c. insinuante. & c.super quæstionum. de offic. deleg.* ¶ Item si ab eo appellatum sit. *c. ad hæc si. de appellat.* ¶ Item si sit aduersarij consanguineus vel commensalis.*c. accedens.vt lite non contest. & cap. causam. de offic. iudic. deleg.* sine iusta causa Iudex recusari non potest. *c. cum speciali. de appellat.*

Iudicium, c. 10. §. *vocatur autem. & §. iudicium in extrauag.com. de iudiciis.* In iudiciis non est acceptio personarum habenda. *c in iudiciis. 12. de reg.iuris,in 6.* ¶ Iudicium est triplex.*cap per venerabilem. qui fil. sint legit.* ¶ In iudicio non debet distinctio personarum fieri. *c. nouit. de iud.* ¶ In iudicio quæ personæ requirantur.*c. forus. de verbor. signific.* ¶ In iudicio contraria asserenti non creditur. *c. dilectus. de tempor. ordinat.* ¶ In iudicio vno facta fidem faciunt in alio. *c. cum ad sedem. de restitut. spoliat.* ¶ In iudicio non procedatur, nisi contra victum vel contumacem. *c. inter quatuor.de maiorit. & obed.* ¶ Excommunicatus in iudicio conueniri potest, & per alium respondere. *c. intelleximus. de re iudic.* ¶ Clerici in iudicio seculari respondere non tenentur, non obstante quauis consuetudine.*cap.cler.de iudic.*

¶ Iudicio seculari traditur clericus incorrigibilis degradatus.*c.non ab homine. eod. tit.*

res *Iudicata* vim legis non habet: Nisi Pontifex Maximus sententiam tulit.*cap. in causis. 19. de sententia & re iudicata.vers cum in similib. casib.*

Iuramentum non est obligatorium, contra bonos mores præstitum.*c.non est. 58 de reg.iuris, in 6.*

Iurgium, *cap.10. §.iurgium. de verborum signific.*

Iuris ciuilis origo. *distinct. 7. c. 1 cum duob.sequentib.* ¶ Iuris Pontificij origo. *dist. 15. c.1.cum seq.* ¶ Ius dictum est,quia iustum.*c. ius generale. §.ius autem dist. 1* ¶ Ius quid.*c.ius dictum.12.de verb. signif.* ¶ Differunt ius & lex, quemadmodum genus & species. Lex enim iuris species dicitur. *d. c. ius generale, in princ.* ¶ ius diuiditur in naturale,gentium & ciuile. *distinct. 1.in princ.&c.ius autem. distinct. 11.c.catholica.* ¶ diuiditur in diuinum & humanum, *distin. 1. c. omnes leges. dist. 8.c.1.* ¶ diuiditur in ius personarum, rerum & actionum. Ad ius personarum pertinet ius maris & fœminæ. Mas autem dicitur ad imaginem Dei creatus, fœmina non item. Ideoque hæc velare caput iubetur.*33.q 5.c.hæc imago.c.mulier.* ¶ Ius aliud Publicum,aliud Priuatum dicitur.*dist. 1. c. penult.* Eadem legum diuisio, sed alia sententia, habetur.*19. q.2.c. duæ sunt.* ¶ Ius diuiditur in scriptum & non scriptum, seu leges & mores,*dist. 1.c.ius generale.*

Iuris naturalis definitio. *dist. 1. c. 1. §.ius naturale. distinct. 6.c.non est peccatum.§. his itaque respondetur.d.dist. 1.c.ius naturale.* ¶ Species iuris naturalis est rerum communio. *distin. 8. in prin. cum c. 1. sequente.* & ibidem de differentia iuris naturalis & ciuilis. Sed & alia differentia est, quòd naturale ius vetustius sit *distin 5. in §.naturale.* item, quòd naturale sit dignius *d. §.naturale.& d.c.1.§. fin.*

Ius gentium *distinct.* 1. *c. ius gentium.* item huius species est ius militare. *de quo distinct.* 1. *ca. ius militare.*

Iuris ciuilis definitio. *distin.* 1. *c. ius ciuile.* ¶ Species iuris ciuilis est, rerum proprietas, seu distinctio dominiorum. *distinct.* 8. *in prin. cum c. sequente.* ¶ Differentia iuris ciuilis & naturalis est, quòd ciuile ius sit posterius. *c. vlt. §. naturale ergo. distinct.* 6.

Ius ciuile ex unaquaque ciuitate appellatur proprium Quiritum, *distinct.* 1. *c. vlt.* ¶ Diuisio iuris ciuilis in scriptum & non scriptum, *distin. c. ius generale, in fin. distinct.* 11. *c. ecclesiasticarum.* ¶ Species iuris scripti enumerantur. *distinct.* 2. *c.* 1. ¶ Definitio iuris non scripti habetur. *distinct.* 1 *c. mos est. c. consuetudo. in prin. §. vocatur. autem.*

Iuris legumq; ratio & vsus est coercitio humanę audaciæ & nocendi facultatis. *dist.* 4. *c.* 1. *cum seq.* 23. *q* 5 *c. non frustra.*

Iure disceptare. *c. forum.* 10. *§. iure autem. de verb. signific.*

Iuri suo quilibet renuntiare potest. *c. si diligenti. de for. compet.*

Ius commune vbi nō inuenitur expressum, proceditur ad æquitatem. *c. ex parte. de transact.*

Iure quod quis in alterum statuit, ipse vti debet. *c. cum omnes, de constit.*

¶ **Iusiurandum** est illicitū vel per metum extortum: ad id relaxandum actio competit. *exemplo. c.* 1. *peruenit.* 2. *c. si verò aliquis.* 8. *c. verum* 15. *in prin. c. sicut* 29. *in prin. vers. eum à præstito. de iureiurando.* Nisi iusiurandum seruari possit sine interitu salutis æternæ. *d. ca.* 8. *§. duximus tibi.* ¶ De modo relaxandi iurisiurandi. *c. verum in ea.* 15. *§. cæterùm de iureiurando.* ¶ Iuramento mulieris allegantis quendam cum ipsa matrimonium contraxisse, non creditur, nisi per testes probetur. *cap. mulieri. de iureiur.* ¶ Iuramentum debet habere tres comites. *c. etsi Christus de iureiur.* ¶ Iusiurandum seruandum est, nisi vergat in æternæ salutis dispēdium, vel per superiorem relaxetur. *c. si verò. & c. veniens. eod. tit.* ¶ Iuramentum contra possessionem emissum non tenet. *capit. ex literis. de iureiur.* ¶ Iuramentum illicitum non obligat, & tales absoluendi sunt cum pœnitentia. *c. cum quidam. eod. tit.* ¶ Iuramentum aliquando recipit interpretationem. *c. breui. eod. tit.* ¶ Iuramento subintelligitur semper hæc tacita conditio, quòd obseruabitur, si sit obseruandum. *c. quemadmodum. eod. tit.* ¶ Iuramentum episcoporum in consecratione eorum, *c. ego. N. eod. tit.* ¶ Iuramentum contra ius canonicum vel ecclesiam factum nō tenet, sed potius est periurium. *c. si diligenti. de for. compet. & c. sicut. de iureiur.* ¶ In iuramento illicito consulendus est superior. *c. venerabilem. de elect.* ¶ Iurans mihi fidelitatē, & per consequens meis fideiussoribus, non tenetur iterum iurare. *cap. veritatis de iureiur.* ¶ Iurans de contrahendo matrimonio tutius implet, quàm aliud quærat. *cap. commissum. de sponsal.* ad illud implendum compellendus nō est. *c. requisiuit. eod. tit.* ¶ Iuramentum non exigat episcopus à clericis suis, nisi cum committit eis beneficium ecclesiasticum. *c. nullus episcop. de iureiur.* ¶ Iurans de vsura soluenda ad eius præstationem tenetur, sed restituenda est. *c. debitores. eod. tit.* ¶ Vbi periurium timetur, ad iuramentum nemo cogi debet. *c.* 2. *de cohabit. cleric. & mulier.* ¶ Iurare possunt monachi in causis monasterij sui. *c. etsi Christus. de iureiur.* ¶ Iuramenta testium possunt omitti partibus consentientibus. *c. tuis quæstionibus. de testib.* ¶ Iuramentum ad casum inopinatum extendi non debet. *c. tua nos. de eccles. ædifi.* ¶ Iurans se contra me non acturum, potest nihilominus pro ecclesia contra me agere. *c. petitio. de iureiur.* ¶ Iurans se edita statuta seruaturum, ad futura non obligatur. *c. pen. eod. tit.* ¶ Iuramentum non exigitur, nisi cum aliæ probationes desunt. *c. sicut consuetudo. de probat.* ¶ Iuramento non obligantur minorennes *c. in præsentia. eod. tit.* ¶ In iuramento intelligitur semper ius superioris exceptum. *cap. venientes. de iureiur.* ¶ Iuramentum qualiter deferatur reo vel actori. *c. fin. eod. tit.* ¶ Iuramentum non dicitur violatum, cum in melius mutatur. *c. peruenit.* 2. *eod. tit.* ¶ Iuramenta clerici laicis præstare non debent, nisi temporale quid ab eis teneant. *c. nimis. de iureiur.*

Iustitia *c. forum.* 10. *§. vocatur autem. de verb. signific.* 24. *q.* 1. *c. vbi sana.*

Iuxta *c. abbate.* 25. *de verb. signif.*

L.

Lædere alium non licet. delictum personæ non debet in detrimentum ecclesiæ redundare. *c. delictum.* 76. *de reg. iuris. in* 6. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum. *c. mutare.* 33. *de reg. iuris, in* 6.

Laici vnde dicti, 12. *quæst.* 1. *c. duo sunt. §. aliud verò.* ¶ Laici non debent assumi loco canonicorum, nec de rebus ecclesiæ disponere. *cap. quamuis de decim.* ¶ Aliquando tamen laici in clericos potestatem habere possunt, sed id tantum auctoritate ecclesiæ. *cap. ad falsariorum. de fals. & c. cum non ab homine, de iudic.* ¶ Laicus iurisdictioni alienæ se submittere potest, clericus non item. *c. significasti. de for. compet.* ¶ Laici de iure patronatus cognoscere non possunt *c. quanto de iud.* ¶ Laicus potest episcopum vel clericum denuntiare vel accusare. *cap. cum iuuentute. de præsumt.* ¶ Laici nil ecclesiasticis dare possunt sine cōsensu episcopi. *capit. quod autem. de iure patron.* Recipientes enim crimen sacrilegij incurrunt. *c causa. de verb. sign.* ¶ Laicorum statuta contra libertatem ecclesiæ sine consensu ecclesiæ non valent. *cap. quæ in ecclesiarum. de constitut.* ¶ Laici quibus casibus respondere teneantur coram iudicio ecclesiastico, *vide in c. nouimus. de verbor. signifi.* ¶ Laicus contra clericum ferre testimonium non debet, accusare tamen potest. *c. de cætero. de test.*

Lectio librorum sacrorum & vsus. *distin.38. c.sicut c.iuxta.c.qui ea.*

Lectores dist.21.c.cleros.§. lectores. & de officio lectorum. *dist.21. c.1.§.lectores.dist.25.c.1.§. ad lectorem.* ¶ De modo ordinandi lectorem. *dist. 23.c.lector.*

Lector debet esse vigintiquinq; annorum. *20.q.1. c.placuit,in fin.* ¶ Lector Orario vti non debet. *dist.23.c. non oportet.*

Legatus ad plures prouincias in vna degens, potest & de alijs iudicare. *c. nouit.de off. leg.* ¶ Legatus non à latere Papæ, absoluere nõ potest excommunicatos in sua vel alia prouincia, nisi de licentia speciali sibi à Papa collata. *c.ex communicatis.eod.tit.* ¶ Legati cõstitutio in sua prouincia perpetuò durat. *c. nemini dubium. eod. tit.* ¶ Post legati recessum non durat commissio causarum, nisi citatio facta sit eo in prouincia existente. *ibid.* ¶ Legatus potest conferre ecclesias vacantes. *c.dilectus filius eod tit.* ¶ Legatus mandatum Papæ interpretari potest. *cap. 1. de postul. præl.* ¶ Legato speciali præsente, legatus generalis cessat. *c. volentes. de offic. legat.* ¶ Legatus dispensare potest in causa matrimoniali. *c. quod dilectio. de consanguinit. & affin.* ¶ Legatus ecclesias & præbendas dare potest inuito patrono. *capit. dilectus filius. de offic.legat.* ¶ Legatus potest cognoscere de causis suffraganei per simplicem quærelam. *cap. 1. eod. tit.* ¶ Legatus generalis non potest sententiam secundum formam mandati à iudice delegato latam reuocare. *c. studuisti. eod. tit.* ¶ Legatus non debet se intromittere de causa ad Papam transmissa. *c.licet.eod.tit.* ¶ Legato Papæ tenentur omnes subuenire, nec valet contra hoc præscriptio, nisi habeant priuilegium speciale. *c. accedentes. de præscript.*

Legis definitio. *distin.2.c.lex est. instit. de iure naturali. §. scriptum.vers.lex est. distin.1. c.lex est.* Species aliquot legum enumerantur *dist.2.c.quædam.cum duob.sequentibus.*

cum *Lex* in præteritum quid indulget, in futurum vetat, *1. q. 7. c.quoties à populis.c.exigunt.c. donatum.§.fin.*

de *Legislatione.* Translato sacerdotio, legis quoque ferendæ potestas transfertur. *c. translato. 3. de constitutionib.* ¶ Quæ in legibus ferendis attendenda, definitur *dist. 4. c. factæ. §. præterea, cum c. sequente.*

de *Legum* institutione ac confirmatione, differitur *dist.4.c.in istis temporalib.§.leges.*

Legis auxilium frustrà inuocat, qui committit in eam *c.bonæ memoriæ. de elect.* ¶ Leges ciuiles audientes prælati, & curam animarum habentes, vel sacerdotes, excommunicantur. *cap. 1. ne cleric. vel monach.* ¶ Idem est de monachis physicam audientibus. *ibid.* ¶ Legibus Imperatorum Galli non vtuntur, nec Parisijs iura leguntur, vt Theologiæ studium amplietur. *c.super specula.de priuileg.*

Legitimari non potest per subsequens matrimonium, in adulterio natus. *capit. lator præsentium. qui filij sint legit.* ¶ Illegitimi reputantur nati ex his qui in gradu prohibito & ignoranter clandestinè contrahunt. *capit. cum inhibitio de clandestin. desp.* ¶ Plura de legitimatione & legitimitate, vide *s.* ead. in Liberi.

Lepra coniugatos non separat. *c. quoniam. de coniug. lepros.* ¶ Lepra non obstante, sanus debitum naturale soluere tenetur. *ibid.* ¶ Leprosi seorsum habitare debent. *c. 2. eod.tit.* ¶ Lepra superueniente, sponsalia contrahentes non coguntur matrimonium consummare. *c.litteras. eod. tit. & c. quemadmodum. de ieiur.* ¶ Leprosus matrimonium contrahere non prohibetur. *c. quoniam nemini. de coniug. lepros.* ¶ Leprosus Missam non celebret. *c. tua nos. de cleric. ægrot.* ¶ Leproso clerico dandus est coadiutor. *c.tua nos.eod.tit.*

Leuitæ *distinct.21.c.cleros.§. leuitæ.*

Libellus in causis omnibus offerri debet *c. 1. de libell. oblat.* ¶ Libellus ad respondendum canonicè conficitur. *ibidem.* ¶ In libello conuentionali causa exprimi debet. *c. dilecti filij. eod. tit.* ¶ In libello actor specificare debet quid petit. *c.significantib. eod.tit.* ¶ Libello inepto oblato, reus ab instantia iudicij absoluitur, sed non à causa. *c. examinatæ de iudic.*

de **Liberalitate**, quis eius sit modus, definitur. *dist.86. c. donare, cum duob.sequentib.c.non satis, cum sequentibus, vsque ad c. qui dementiam.*

Liberi vnde dicantur, *32.q.4.c.liberi, in prin.* ¶ Liberi parentibus reuerentiam & obsequium debent. *33.q. 3. c. est ordo.* etiam in diuinis *distin. 30. c. 1.* ¶ Si aliter coniunx ad fidem Christianam redeat, altero in hæresi manente: apud conuersum filij alendi & educandi sunt. *cap.2.de conuersione infidelium.*

Liberi naturales dicuntur, qui non ex iustis nuptijs sunt procreati. *32.q.4 c.vltim.§. naturales.* Nisi publicè in facie ecclesiæ sine cõtradictione matrimonium sit contractum. *c. cum inter. 2. c.peruenit. 11. & c.ex terore. 14. qui filij sint legitimi.* si tamen vterq; parẽs vitium matrimonij sciuerit, sunt tantum naturales. *c. vlt §. si quis verò. de clandestina desponsat.* deinde legitimi sunt, si parentes infideles, qui iniustas nuptias contraxerunt, pòstea ad fidem sint conuersi. *c. vlt. qui filij sint legitimi.* ¶ Naturales liberi matris, non patris conditionem sequuntur. *32. q. 4.c.vltim.* ¶ Naturalis filius per subsequens Matrimonium legitimatur. *c.1. qui filij sint legitimi.* Nisi filius sit adulterinus. *c.tanta est 6.eod.tit.* ¶ Naturalis legitimatur per Rescriptum Papæ. *c.per venerabilem.13 qui filij sint legitimi.* Nisi filius sit adulterinus. *d. c.13. § fin.* ¶ Naturales æquè ac legitimi honesti esse possunt. *32. q. 4. c. sicut satius. § vndecunque* ¶ Actio qua quæritur vtrum quis legitimè natus sit? apud ecclesiasticum iudicem competit, nõ ciuilem, quamuis incidenter proponatur. *c.la-*

ſor. 5. & c. cauſam. 7. qui filij ſint legitimi. ¶ De Probatione, ſi quæratur vtrum naturalis, an legitimus ſit filius. c. per tuas. 12. d. tt.

Libertas monaſterij præſcribi poteſt. c. ex ore ſedentis de priuileg. ¶ Libertate fruens per decennium, liber iudicandus eſt. c. licet. de coniug. ſeruor. ¶ Libera ſi ſcienter cum ſeruo contrahat valet matrimonium, cap. illud. de præſcript. ¶ Ex libera natus vel libera in ſeruitutem redigi non poteſt cap. 1. de nat. ex lib. ventr. ¶ Libertus poteſt per ingratitudinem in ſeruitutem redigi. c. de famulis. de ſeru. non ordi. ¶ In fauorem libertatis eſt ſententia ferenda. c. licet. de coniug. ſeruor. & c. vltimo de ſent. & re iudic. ¶ Filius, quoad libertatem, matris ſequitur conditionem, cap. vlt. de ſeru. non ord.

qui **Libri** ſint legendi, vel non. diſt. 15. c. ſancta. §. iam nunc ſubiiciendum vſque, ad §. cæterùm. & quo tempore ſinguli libri legendi. d. cæterùm vſque ad fin. ¶ Veterum librorum fides ex Hebræis, nouorum ex Græcis voluminibus petenda. diſt. 9. c. vt veterum. ¶ Si quid parum rationabile in libris canonicis inuenitur: quid de eo cenſendum ſit d. diſtin. 9. c. ego ſolis & c. ſi ad ſcripturas.

Lis vnde dicta, c. forum. 10. §. lis. de verb. ſignific. ¶ Lis mota. c. ex parte. 30 eod. tt.

Litis conteſtatio fit non per poſitiones, & ad eas reſponſiones, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam. c. vnico de litis conteſtatione. c. dudum. 54. §. licet autem de electione. Quod autem dicitur, per reſponſionem ſecutam fieri litis conteſtationem, id intelligendum de reſponſione, quæ in negando, non diſtinguendo conſiſtit. Nam per exceptionem, quamuis peremptoriam, quæ in diſtinguendo conſiſtit, non fit litis conteſtatio. c. ſi oblato. 2. de litis conteſtatione, in 6. ¶ Omiſſa litis conteſtatione, proceſſus eſt nullus. d. c. vnico verſ. quia litis conteſtationem non inuenimus eſſe factam, & c. d. §. licet autem. fallit ſi non iure actionis, ſed officio iudicis procedatur. c. iudicis. 2. de officio iudicis. ¶ Viginti dierum dilationem habet reus ad litem conteſtandam 3. q. 3. c. vlt. §. offeratur.

Res Litigioſa prohibetur alienari. c. eccleſia. 3. vt lite pendente nihil innouetur. 11. q. 1. c. vlt. Niſi res æquiualens in locum rei alienatæ ſubſtituatur. d. c. 3. & c. 4. eod. tt. ¶ De re litigioſa ſequeſtrāda. Sequeſtratio regulariter prohibita eſt. Niſi poſſeſſor vel in poſſeſſionem miſſus res vel eius fructus diſſipet atq; conſumat. c. dilectus 2. & c. vlt. de ſequeſtrat. poſſeſſ. vel, niſi ſententia contra poſſeſſorem lata, executio per appellationem fuerit ſuſpenſa. d. c. vlt. item. 2. q. 6. c. quoties poſt. item Clement. vnica, de ſequeſtratione. cuius exceptionis replicatio eſt: Niſi triennio pacificè à reo res ſit poſſeſſa. d. Clement. vnica. verſ. dum tamen triennio.

Literæ non valent, quæ per ſubreptionem & contra veritatem impetrantur c. cum dilecta. de reſcript. c. ſuper eo. de teſt. & c. accedens. vt lit. non conteſt. ¶ Literas falſificans eſt ab officio ſuſpendendus, & à beneficio. c. tam literis. de teſt. ¶ Literis ſuper facto quodam impetratis debet facti ſeries narrari. cap. ſuper eo. de cohabit. cleric. ¶ In literis Datum attendendum eſt. c. eam te. de reſcript. ¶ Literæ poſteriores an priores reuocent, vide in c. audita. de reſtitut. ſpoliat. & c. ex parte. de reſcript. ¶ Literæ ſecundæ non tenent, niſi fecerint mentionem de primis, cum vtræque ſint ſpeciales. c. ex parte. de offic. delegat. ¶ Literis prioribus generalibus derogant poſteriores. cap. paſtorales. & c. ſi autem. de reſcript. ¶ Iuxta literarum formam iudex procedere tenetur, niſi ſint contra ius c. cauſam. de ſentent. & re iudic. ¶ Literæ commiſſariæ extenduntur tantùm ad ea quæ ibi continentur. c. cum olim. de offic. de leg. ¶ Literarum impetratarum iuriſdictio, ſi intra annum negligatur, vel ex malitia ſupprimatur, expirat. capit. plerunque. de reſcript. ¶ Literarum Papalium falſitas quomodo cognoſcatur, & quomodo examinetur. c. licet. de crimine falſ. ¶ Literis Papalibus abutentium pœnæ. c. nonnulli de reſcript. ¶ Literis contra aliquem impetratis, ipſo defuncto ante citationem emiſſam, non poteſt eius hæres conueniri. c. ſignificauit. eod. tit. ¶ Literæ à laico impetratæ contra clericum, mentione non facta quòd ſit clericus, non valent. capit. ex parte. de teſtib.

Locator conductorem prohibere non poteſt, quo minus re conducta fruatur. Quod ſi fecerit, ex cōducto tenetur. quod fallit ſi res locata vſib. domini neceſſaria ſit. c. propter 3. §. verum. de locato & conducto. item ſi dominus ædes locatas reficere velit. d. §. verùm. item ſi conductor malè in re conducta ſit verſatus. d. §. verùm. verſ. qui etiam inde. denique ſi conductor non ſoluerit penſionem. dict. §. verum. verſ. vel cum canonem. ¶ Locari poſſunt decimæ, & qua forma. c. veſtra nobis. de locat. ¶ De locatione domorum in vniuerſitate, c. 1. de locat. & conduct. ¶ Per locationem ſolam non rei probatur proprietas. cap. inter dilectos. de fid. inſtru. ¶ In locatione debent computari expenſæ locantis, & qualiter. c. propter ſterilitatem. de locat. & conduct. ¶ Locari non debent officia ſeu dignitates ſub annuo cenſu. c. quoniam in quibuſdam. ne prælat. vices ſuas.

Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura c. locupletari. 48. de reg. iuris. in 6.

de **Lucifero**, de pœnitent. diſt. 2. c. penult. §. hinc etiam diabolus. c. vltim. in prin. vſque ad §. charitas.

de **Luſu** prohibito diſt. 35. c. 1. in fin. De luxuriis non naturalibus puniendis. c. cler. 4. de exceſſib. prælator.

M

Magia 26. q. 5. c. non oportet. c. epiſcopi, in prin. cap. nec mirum. §. magi ſunt. & 26. q. 3. c. 1. §. primùm autem.

Magiſter

Magister in Theologia debet in qualibet cathedrali ecclesia ad legēdum institui. *c. super specula. de magistr.* ¶ Magistri & studiosi Theologiæ quinque annis fructus beneficiorum suorum recipiant. *ibid.* ¶ Magisterium nō est vendendum, & vendentium pœna. *c.1.de magist.*

Magistratus ratio habetur. 23. *q.5. c. non frustrà. c. principes. c. res autem. c. administratores, in prin.* & de hæreticis, eorūq; fautoribus, receptoribus, liberis, &c. cauetur. *cap. quicunque. 2. §. hæretici. & c. statutum. 15. de hæreticis, in 6.*

Qui & quales ordinandi.

¶ De infamibus non ordinandis. *c. penult. de reg. iuris, in 6.* ¶ De Iudæis non ordinandis. 17. *q.4. cap. nemini, in fin. cum c. seq.* ¶ Ne alicui Patriæ suæ administratio committatur. 17. *q. 4. c. si quis suadente. §. committunt, in fin.* ¶ De Potētibus externis, horúmve cognatis in magistratum vrbis Romæ non eligendis. *cap. fundamenta. 17. de electione, in 6.*

Quemadmodum Magistratus ordinandus.

¶ De iureiurando ab ordinato præstando. 1. *q.7. c. sancimus.* Aliud iuramentum de hæresi cauenda præscribitur. *c. vt officium. 11. §. statuimus. de hæreticis, in 6.* ¶ Ne per Seditionem aut Ambitum magistratus ordinetur, 1. *q.1. c. principatus.*

Magistratus superioris exemplum inferiores sequuntur *c. magnæ. 7. §. præterea. de voto.* ¶ Integritas præsidentium, salus est subditorum. *distin. 61. c. miramur. §. integritas.* ¶ Totus familiæ status, & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite. *d. c. miramur. §. nam totius.*

Officium Magistratus.

¶ De Coercendis delictis. 23. *q.5. c. incestuosi. c. regum. c. non solùm. c. non est. c. qui malos. c. sunt quædam. c. res debet.* ¶ De Ecclesia per magistratum defendenda, cauetur. 23. *q.5. c. dicat. §. fin. cum cap. seq. & c. res autem.* ¶ De Malis ad bonum cogendis. 23. *q. 6. per totum:* in cuius fine ponitur obiectio, nimirum. *c. vltim. §. sed obiicitur.* item Solutio ibid. *§. his ita.* ¶ Minor magistratus maiori cedere debet. *c. quæ contra. §. fin. dist 8. c. volentes. 8. de officio delegati. 11. q.3. c. qui resistit.* ¶ De Reuerentia & obsequio magistratui præstando 23. *q.5. c. si apud. c. dicat.* quod verum est, si non iniustum quid iubeat magistratus, vel cōtrarium ei quod alius magistratus superior iusserat: tunc enim impunè ei obsequium non præstatur. 11 *q.3. cap. qui resistit. cum cap seq. item 2. q.7 c admonendi.* item si magistratus excōmunicandi potestatem non habeat, non debetur ei obsequium. Quæ tamen exceptio reprobatur exemplo. *c. dilecta. 2. de maior. & obed.* ¶ non refertur ad vniuersos quod publicè fit per maiorem partem. 1. *q.7. c. quoties à populis.*

Maiora intelliguntur prohibita, cui minora nō sunt promissa. *c. cum illorum. de sent. excommun.* ¶ Quod in maiori conceditur, licitum videtur in minori. *c. per venerabilem. qui fil. sint legit.* ¶ Maior natu succedere debet in Regno. *cap. licet vniuersis. de vot. & vot. redemt.* ¶ Maior est potestas spiritualis, quàm temporalis vel secularis. *cap. solicitæ. de maior. & obed.* ¶ Maior natu debet diuidere, & minor eligere. *c.1. de paroch.* ¶ Maiores natu debent ecclesijs præfici. *cap. quoniam. de iure patron.*

Maledictio iniusta præmium est. 11. *q.3. c. qui iustus, in prin.*

Malitia supplet ætatem. *c. de illis. de despons. impub.* ¶ De malitia sua nemo cōmodum reportare debet. *c. intelleximus. de iud. & c. contingit de dol. & contum.*

Maleficiatus creditur potestatem habens alias cognoscendi, non verò suam, licet per octennium cohabitauerint. *cap. vlt. de frigid. & malefic.* ¶ Maleficiatus per triennium vxori cohabitare tenetur, antequam separentur ab inuicem. *ibidem.* ¶ Maleficiatus separatus aliam cognoscens, ad primam redire cogitur. *c. fraternitatis. ibid.* ¶ In maleficijs ratihabitio mandato æquiparatur. *cap. sicut tuis. de simon. & c. sicut dignum. de homicid.*

Malum minimū ex duobus malis eligendum. 22. *q.4. c. non solum.*

si *Malè* quæsitis bene vtatur, per hoc non iustificatur. 14. *q.5. c. neque enim. c. denique.*

de *Malis*, quæ sint. 15. *q.1. c. illa cauenda. §. fin.*

ex **Mandato** mandati actio nascitur: Nisi consilium fuerit non fraudulentum. *c. nullus. 62. de reg. iur. in 6.* ¶ Mandatum reuocari potest, si fides procuratoris sit suspecta. *cap.1. de procurator.* ¶ Mandatum speciale derogat generali. *cap. studuisti de offic. legati.* ¶ Mandatum an morte mandatoris expiret, *vide in c. relatum. de offic. deleg.* ¶ Mandatum reuocari potest re integra existente, alias non. *c. cum dilectus filius. de elect.*

Manichæi coniugiū detestabantur. *dist. 30. in prin. versic. causa fuit.*

Manifestum, *c. constitutionem. 2. in prin. de verb. signif. in 6.* ¶ Manifesta peccata publicè & non priuatim corrigenda & punienda sunt. *cap.1. de pœnitent. & remiss.* ¶ Manifesta offensa quæ dicantur, *c. cum olim. de verbor. sign.*

Manumisso potest dominus operas spirituales imponere. *cap. eo libentius. de seru. non ordin.*

de **Maria** sancta, quod in peccato mortali non sit concepta, & de festo conceptionis, habetur. *c. grauem. 2. de reliquiis sanctorum, in extrauag. com.*

Marito in seruitutem redacto, nihilominus vxor manet libera. 29. *q.2. c. cu-*

ius rei. §. fin. cum c. seq. ¶ Maritus religionem intrans consentiente vxore, restituatur vxori, si continere nolit, præsertim si sine consensu episcopi religionem intrauit. *c. 1. & c. ex parte. de conuers. coniug.*

de **Martyrio**, *de pœnitent. dist. 1. c. potest fieri, in prin.*

Mater infantem ipsa nutrire, non alij nutriendum tradere debet. *dist. 5. c. ad eius. §. praua autem.*

Mathematicus. 26. *quæst. 2. cap. 1. §. sic & astronomia. §. genethliaci.*

Matrix ecclesia, *c. venerabili. 22. de verb. signif.*

Matrimonium quid, *vide in c. illud. de præsumt.* ¶ Matrimonium dictum, quòd in liberis procreandis & educandis potiores partes sint matris, quàm patris. *c 2. §. ad quod illa. de conuersione infidelium.* ¶ Prima diuisio est, quòd aliud sit initiatum, aliud ratum. 27. *q. 2. c. statutum. § fin.* ¶ Secunda diuisio est, quod aliud sit Legitimum & non ratum, aliud ratum & non legitimum: aliud deniq; legitimum & ratum. 28. *q. 1 c. vlt. §. coniugium.*

Matrimonij finis est, procreatio liberorum, & per eam propagatio generis humani. 31. *quæst. 1. c. Deus.* 32. *q. 2. in prin.* Matrimonium bonus est vsus concupiscentiæ. 32. *quæst. 1. cap. non enim.* ¶ Comparatio coniugij cum virginitate habetur 32. *q. 1. c. nuptiæ, in prin.* ¶ De coniugio non contemnendo. *dist. 30. c. si quis propter. c. si quis vel. c. si quis nuptias. item dist. 31. c. si quis vituperat. c. quicunque virginitatem.* ¶ Matrimonium solo consensu contrahitur. *c. cum locum. de spons.* ¶ In matrimonio verba requiruntur consensum manifestè exprimentia. *c. tuæ fraternitati. eod. tit.* ¶ In matrimonio ætas & consensus requiritur, sine quibus nihil agitur *cap. ex literis. de despons. impu.* ¶ Matrimonium præsumitur, vbi post fidem datam sequitur carnalis copula. *cap. veniens. de spons.* ¶ In matrimonio malitia ætatem supplet *c. de illis. de despons. impub.* ¶ Clandestino matrimonio cõsentiens sacerdos est suspendendus. *c. cum inhibitio. de cland. despons.* ¶ Matrimonio inhabilis, vxorem tanquam sororem habere potest. *c. consultationi. de frigid. & malefic.* ¶ In matrimonij causa, lata sententia, errore probato, reuocari potest. *c. fraternitatis. de frigid. & malefic.* ¶ Quæ in matrimonium ab initio coacta consensit, si per annum & diem cum marito cohabitet, consensisse spontè videtur, nec testes in contrarium recipiuntur. *cap. ad id quod. de sponsal.* ¶ Clandestinum matrimonium in publico ratificandum est. *c. quod nobis. de clandestin. despons.* ¶ Matrimonium cum arcta cõtractum, propter sola coniugum verba dirimi non debet, nisi aliæ adsint probationes. *capit. fraternitatis. de frigid. & malefic.* ¶ Matrimonium coactum copula sequente confirmatur. *c. significauit. de eo qui dux. in matrimon.* ¶ Matrimonium beguinarum tenet, nec officit, si habitum recipiunt de manu sacerdotis. *c. consuluit. qui cler. vel vou.* ¶ Matrimonium contractum non impedit velum viduitatis, nisi certam religionem assumat. *c. ex parte. de conuers. coniug.* ¶ In matrimonio non currit præscriptio. *capit. in præsentia de spons.* ¶ Matrimonium confirmatur carnali copula. *c. à nobis. de despons. impub.*

Matrimonium qui contrahere poßint, & cum quibus.

¶ Matrimonium contrahere non possunt, qui consentire non possunt, vt pueri. *c. accesit. de despons. impub.* ¶ Matrimonium contrahere possunt surdus & mutus per signa. *c cum apud sedem. de sponsal.* ¶ Matrimonium contrahere non possunt professi in religione. *cap. meminimus. qui cler. vel vou.* ¶ Matrimonium liberi cũ ancilla non valet, nisi eam talem esse prius sciuerit, vel postquam resciuit eam cognouit. *c. proposuit. de coniug. seruor.* ¶ Matrimonium contrahere nõ potest furiosus. *cap. dilectus. de spons.* ¶ Matrimonium cum inhabili valet, si contrahentes voluerint. *c. consultationi. de frigid. & malefic.* ¶ Matrimonium inter filium spiritualem baptizantis, & carnalem filiam baptizati non valet. *c. ex literis. de cognat. spirit.* ¶ Matrimonium contractum cum ea quæ alteri per verba de præsenti desponsata est, non valet. *c. accepisti. de spons. duor.* ¶ Matrimonium contractum cum sorore eius quam quis ante septennium attentauit, non valet. *cap. iuuenis. de sponsal.*

Matrimonium quomodo dirimatur.

¶ In matrimonio dirimendo aspectus corporis præfertur iuramento. *c proposuisti. de probat.* ¶ Matrimonio iuncti non separantur per solam & priuatam confessionem viri & vxoris. *c. lator præsentium. de sentent. & re iud.* ¶ Matrimonium illud dirimitur, in quo vir per septennium vxori cohabitans eam cognoscere non potest. *c. literæ vestræ. de frigid. & malefic.*

Matrona in habitu meretricali inuenta iniuriatum agere non potest. *c. in audientia. de sentent. excommun.*

Medici ante omnia infirmum ad confessionem inducere debent, nec quidquam illi suadere, quod ad periculum animarum tendat. *c. cum infirmitas. 13. de pœnitentiis.* ¶ Si execrabili modo medeatur, vel sanari cupiat. 26. *q. 2. cap. illud quod. c. qui sine. quæst. 7. c. admoneant. cap. non obseruetis. versic. siue qui per quosdam.* ¶ Medicus nihil omittens de contingentibus non est puniendus, etsi æger moriatur. *capit. ad aurea. de ætat. & qualit. præfic.* ¶ Medicus cõsulat etiam saluti animæ ægrotantis, neque ratione medicinæ detrimentum inferat animæ. *c. cum infirmitas. de pœnit. & remiss.* ¶ Medicina adustionis vel incisionis est clericis prohibenda. *c. sententiam sanguinis. ne cler. vel mon.*

de Men-

de **Mendicantibus.** *c. vnic. de religiosis domibus, in 6. cap. vnico, de excess. prælator. in 6. Clement. 1. de regularibus. Clement. cupientes. 3. de pœnis. extrauag. com. vnica, de officio custodis. extrauag. com. vices. 2. de treuga & pace. extrauag. commun. 1. de regularibus.*

Metropolitanus. *distinct. 21. c. cleros. §. metropolitani. & §. patriarcha patrum, in fin.* ¶ Metropolitanus dignitatis sibi traditæ antiquitus ius intemeratum obtineat. *25. quæst. 2. c. igitur. & c. seruatis.* ¶ Ne in vna prouincia Duo metropolitani constituantur. *distin. 101. c. 1.* ¶ Metropolitanus prouinciam suam visitare potest. *c. cum ex officij. de præscript.* ¶ Metropolitanus cum suis episcopis consecrent episcopum. *cap. 1. de sacr. vnct.*

Metus cadens in virum constantem excusat. *cap. ad audientiam. de ijs quæ vi metus.* ¶ Metus ingressum religionis vitiat, nisi postmodum etiam consentiat. *capit. 1. eod. tit.* ¶ Renuntiatio metu laicorum facta non valet. *c. 2. eod. tit.* ¶ Metus & coactio consensum excludunt. *c. cum locum de spons.* ¶ Metus vitæ & bonorum seruationem tantùm spectans, non absoluit iurantem à iuramenti præstatione. *c. si verò. §. verùm. de iureiur.*

de **Minoribus:** hi possunt vbiq; vel sine licentia prælati prædicare. *c. in iis. 30. de priuilegiis. Clement. dudum. 2. de sepulturis. extrau. com. vnica, de iudiciis. extrauag. com. super cathedram. 2. de sepulturis. extrauag. com. 1. de priuilegiis. c. quia ex eo. 3. de pactis, in 6. c. ex ijs. 3. de verb. signif. in 6. Clement. 1. eod. tit. extrauag. Ioan. XXII. 1. de verb. signif. extrau. Ioan. XXII. quia nonnunquã. 2. eod. tt. extrauag. Ioan. XXII. ad conditorem 3. & vlt. eod. tt.*

Minorennis quomodo intelligat quis esse. *c. in præsentia. de probat.* ¶ Minoris iure fungitur ecclesia in restitutionibus. *c. 1. & c. auditis. de restitut. in integr.*

Miracula sunt per testes examinanda, & qualiter. *c. venerabili. de testibus.* ¶ Miracula faciens non colatur tanquam sanctus, nisi Romanæ ecclesiæ authoritate. *c. 1 de reliq. & venerat. sanct.* ¶ Per miracula probet se quis à Deo missum. *capit. cum ex iniuncto. de hæretic.*

de **Misericordia.** *23 q. 4. c. est iniusta. c. ne amisso. cap. duo ista. item, dist. 86. c. qui clementiam.*

de **Missæ** origine. *De consecr. dist. 1. c. Iacobus.* & de causa missæ & vsu. *habetur. c. cum creatura. 11. de celebrat. missar.* ¶ Missa an sit de substantia ordinum & ecclesiarum consecrationum. *c. quod sicut. de elect.* ¶ Missarum celebrationem impedit deformitas vel debilitas personæ celebrare volentis. *cap. presbyterum. de cler. ægrot.* ¶ Missas duas quando sacerdos celebrare possit, & tunc post sanguinem vinum non sumat. *c. consuluisti. & cap. ex parte vestra. de celebrat. miss.* ¶ Missam nemo propter conscientiam celebrare fingat, quia dupliciter peccat. *c. dolentes. eod. tit.*

Moderatio. *c. transmissæ. 33. de verborum signific.*

Monachus. *16. quæst. 1. c. 1. in prin. c. placuit. § fin.* ¶ Monachus non fiat quis, nisi in legitima ætate. *cap. 1. de regul.* ¶ Monachus potest in episcopum elegi. *c. cum olim. de dol. & contum.* ¶ Monachus qualiter possit proprium possidere. *c. 1. de statu monach.* ¶ Monachus potest etiam in causa monasterij testimonium perhibere. *c. tertio loco. de probat.* ¶ Monachi irregulariter viuentes eijciantur, nisi se corrigant. *cap. relatum. ne cler. vel monach.* ¶ Monachi non regant ecclesias ad eos pleno iure non spectantes. *cap. 1. de capell. mon.* ¶ Monachus cum licentia abbatis & episcopi sui prædicare potest. *c. cum sit. de Iud. & Sarracen.* ¶ Monachum non facit habitus, sed professio. *c. porrectum. de reg.*

de **Monasterio** fœminarum longius à virorum monasterio ædificando. *18. quæst. 2. c. monasteria.* ¶ Puellarum monasteria monachorum præsidio & ministerio regantur. *18. quæst 2. capit. in decima. pluralis. 40. de regul. iuris, in 6.* ¶ Ne vir monasterium monialium ingrediatur, *cap. monasteria. 8. de vita & honestate clericor. capit. unico, in prin. versic. nullique aliquatenus. de statu regularium, in 6.* ¶ De Colloquio monialium cum monachis interdicendo *18. q. 2. cap. in decima. vers. sed neque abbatem. & d. q. 2. cap. diffinimus. §. fin.* ¶ Ne cum viris concumbant. *27. q. 1. c. nec aliqua, cum c. sequente.* ¶ Ne simul cum canonicis & monahis Conueniant in clero, *18. q. 2. c. perniciosam. §. simili modo.* ¶ Ne moniales monasterium Egrediantur. *c. vnico. in prin. de statu regular. in 6.* ¶ Nisi abbatissa præstandi iuramẽti fidelitatis causa monasterium egrediatur. *d. c. vnico. §. verum.* ¶ Ne sanctimoniales propria receptacula habeant. *18. q. 2. perniciosam, in prin.* ¶ de Vestitu monialium, *distinct. 23. c. sanctimonialis.* ¶ De consecrandis & Velandis sanctimonialibus. *20. q. 1. c. deuotis, cum sequentibus, vsque ad c. vlt.* ¶ De Visitandis monialibus & earum officio. *Clement. vlt. de statu monachorum.* ¶ denique regula eadem in monialibus, quæ in monachis, iura sunt obseruanda. *c. vlt. §. fin. de statu monachor.* ¶ Monasterijs pluribus vnus abbas præesse non debet, nec vnus monachus in duobus monasterijs locum habere, *c. vlt de Xenodoch.*

Monialem percutiens incidit in canonem. *c. de monialib. de sentent. excommunic.* ¶ Monialis de incestu suspecta se purgare tenetur. *c. moniales. de purg.* ¶ Monialium monasteria frequẽtantes clerici, admoniti deponantur, laici excommunicentur. *c. monasteria. de vit. & honest. cler.* ¶ Monialis diuinum officium turbans, sine excommunicatione eijci potest. *c. veniens. de sentent. excommunic.* idem de clericis vel religiosis intelligendum. Monialis in quacunque causa cri-

minali vel ciuili nó eſt ad iuramentum compellanda.*c.1.de iuram.calumn.*

Moneta qualiter fit & innouatur. *c.quanto.de iureiur.*

in **Mora** non eſt, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri. *c.non eſt.60.de reg.iuris, in 6.*

ſi **Moriatur** quis in bello contra hæreticos ac infideles, iuſtificatur. 23.*q*.5.*c.omnium.q.*8.*c.omni timore.*

Mortuo poteſt abſolutio excommunicationis impendi. *cap.à nobis.de ſent.excommun.*

Mulcta alicui indicta iure ciuili pertinet ad fiſcum. *l.*5. *Codic. de modo mulctarum.* Secus tamen obſeruatur iure Pontificio.

Mulier 32. *q.* 2. *c.penultim.* ¶ De orationibus & meritis mulierum eccleſiaſticarum, cauetur. *diſt.* 81. *c. vlt.* ¶ Mulier ab vndecimo anno dicitur nuptijs apta. *c. continebatur. de deſponſ. impub.* ¶ Neque mulier, neque monialis prædicare, benedicere, vel confeſſionem audire poteſt. *c. noua. de pœnit. & remiſſ.* ¶ Mulier arbiter eſſe poteſt in ciuili cauſa clericorum. *c dilecti.de arbitr.* ¶ Mulier procuratrix eſſe poteſt. *capit.cum dilecta.de confirmat.vtil.* ¶ Mulier præbendas conferre poteſt. *c. dilecto filio.de teſtib.*

Mutilatus manu ordinari non poteſt. *c. expoſuiſti.de corrig.vit.*

Myſterium. 1. *quæſt.*1. *capit. multi.§. myſterium.*

N

Natalium cauſa, ad forum eccleſiaſticum pertinet. *c. tuam. de ordin. cognit.* ¶ Natiuitas legitima prius probanda venit, quàm de ſucceſſione agatur. *ibidem.* ¶ Nati ex libero ventre in ſeruitutem non redigantur. *c.1. de nat.ex lib.ventr.* ¶ Naſci non debent iniuriæ, vnde iura naſcuntur. *c. qualiter.de accuſat.*

Natus. *c. nam & ego.*3.*de verb.ſignific.*

ſi ex **Naufragio** quid abſtulerit, excommunicatur. *ca. excommunicationi.*3. *§.illi etiam.de raptoribus.*

Neceſſitas licitum facit quod non eſt licitum in lege. *c. quod non eſt.*4.*de reg. iuris.* ¶ Neceſſitas legem non habet. *c.conſilium.de obſeru.ieiun.* ¶ Neceſſitas iuramentum excuſat.*c.ſi verò.de iureiur.*

Negatiua probari non poteſt, nec debet, niſi purgando ſe de calumnia. *c.bonæ.de elect.& c.cum dilectus filius.de calum.*

de **Negligentia.** *diſtinct.*83. *cap. vltim. §. ſicut autem.* ¶ Negligentia epiſcopi punitur. *cap.*1. *de ſuppl. neglig. prælat.* ¶ Propter negligentiam in præſentando admiſſam, ius præſentationis amittitur illa vice. *c.* 3. *eod. tit.* ¶ Propter negligentiam collationis beneficiorum intra tempus ſemeſtre, ſpectat ad Papam collatio. *cap. licet. eod.tit.* ¶ Per negligentiam ius eligendi amittitur. *c. vlt. eod. tit.* ¶ Per negligentiam inferiorum, beneficiorum collatio ad ſuperiorem deuoluitur. *c. quia diuerſitatem. de conceſſ. præbend.* ¶ Per negligentiam perdit prælatus iuriſdictionem. *c.per tuas.de ſent.excommun.*

Negocium *c.forum.* 10. *§. negocium. & §. in omni. item diſtinct.* 88.*c. quoniam.§.fin.* ¶ Si quis negocia eccleſiæ gerendo vel eccleſiæ rebus damnum intulerit, ſibi lucrum captando: vel contrà in ſuis rebus damnum ſenſerit, dum vtilitati eccleſiæ ſtudet, hoc damnum hinc inde pręſtabitur. 12. *q.*4.*c.*1 *§.fin.cum c.ſequente, vſque ad §.ſi verò de reb.* ¶ Si quis Negocia eccleſiæ gerendo res eius conſumpſerit: hoc præſtandum eſt. 12.*q.* 5.*c.obitum.* Quo nomine etiam aduerſus hæredem datur actio.*d.c.obitum.*

*Negociator.diſt.*88. *cap.eiiciens. §. oſtendam ergo.de verb.ſignif.*

Nobilitas vitæ & non ſanguinis attendenda eſt in beneficiorũ collatione *c.venerabilis frater de præb.& dignitat.*

Nominatio ſola nullum ius acquirit nominatiuo.*c.quod ſicut. de elect.& c.cum olim.de verb.ſignific.*

Notorium quid & quot modis dicitur. *c.veſtra. de cohabit cler.* ¶ Notoria probatione non egent. *c.tuas nos.eod.tit. & c. euidentia. de accuſat.* ¶ Notoria per famam, purgatione indigent, & taliter diffamatis eſt indicenda. *ibid.* aliàs in notorijs non eſt indicenda purgatio. ſed condemnatio. *c. cum dilectus filius.de purgat.canonic.* ¶ In notorijs eccleſiæ iudicium requiritur. *c. porrò.de diuort.* ¶ In notorijs non requiritur ordo iuris. *c.ad noſtram.de iureiur.*

Nouale. *c.* 1. *cap quid per nouale. de verb. ſignific.*

Noui operis nunciatio remittitur, ſi is cui nunciatum eſt, cautionem præſtet de opere, ſi non iure fuerit ædificatum, demoliendo. Niſi incontinenti vel intra tres menſes probari poſſit, non iure ædificari. *c. penult. & vlt.de noui operis nunciatione.* ¶ Si quis contempta noui operis nunciatione, opus fecerit: illud deſtruere cogitur. *c.* 1. *cum c. ſequente.d.tt.* etiam ſi iure opus factum ſit.*d.c.*1.*cum ſequ.*

Nullitas ſententiæ quando ſit ex perſona iudicantis.

ſi Excommunicatus ſententiam tulerit. 24. *q.* 1.*c. Achatius, in fin. cum c. ſequente. d. quæſt.*1.*c. miramur.* ¶ Niſi Hæreticus ſententiam tulerit. 2. *quæſt.*6. *c.catholicus.* quod fallit, ſi iudex de hæreſi nondum fuerit damnatus. ſecus ſi ipſa hæreſis iam olim fuerit damnata. 24. *q.* 1. *in princ.cum cap.ſequente. c.maiores. c.Achatius.* vel, ſi nouam hæreſin effingens, eam ex corde prædicare cœpit. *d. q.*1. *cap. audiuimus.§. ſin autem ex corde, cum ſequentib.* ¶ ſi à Non competente iudice ſententia ſit lata. *c. at ſi cler.* 4. *de iudi.*

de iudiciis.2 q.1. c.in primis. §. de persona episc.3.q. 8. c. 1. §. nullum.9.quæst.2.c.1.11.q.1. c.in clericorum. q.3. cap. cui est. Clementina. 2. de re iudicata. fallit, si actor à iudice condemnatus, exceptione proposita vtatur: huic enim ea non prodest. *3. q. 8. c. 1. §. cuius.* item si publicè ab omnibus iudex competens fuerit existimatus. *3.q. 7.c.1 in fin.* ¶ si iudex Pecunia corruptus sententiam dixerit. *extrauag.comm.1.§. iustitiam verò. de sent. excom.2. q.6. c. vlt. §. venales.* ¶ si Quidam, non omnes iudicauerint. *2. quæst. 6. c.vlt. §. item si plures.3.q. 6.cap. discutere. versic. ita vt nemo ex eis desit. De officio delegati. c.causam.16.c.vno.42. & c.vlt. in prin. vers. idem quoque.* quod fallit, si omnes fuerint præsentes: tunc enim, quamuis nō omnes consenserint, statur tamen sententiæ maioris partis, *c.1.in prin. & c. vltim. de iis quæ fiunt à maiore parte.* Planè si vtriusque sententiæ pares numero iudices sint: quid sequendum sit, *c. vlt. de re iudicata.* Quod autem *d. c. vlt.* dicitur: Si ex delegata potestate, vtraque pendet sententia ex arbitrio delegantis verum est: diuersum etiam obseruatur, si in synodo prouinciali dissenserint. hoc enim casu ea sententia obtinet, cui metropolitanus vicinæ prouinciæ accedit. *6. quæst. 4. in prin. cum c. sequente c. si quis episcopus c. si inter episcopos, in prin.* Porrò *d. c. vlt. in fin.* cauetur de dissensu arbitrorum compromissariorum. fallit deinde si ita conuenit, vel causa delegata sit, vt vno vel pluribus absentibus, cæteri nihilominus iudicare possent. *cap. prudentiam. 21. §. adiicimus c. cum super. 23. vers. quamuis solus. de officio delegati. cap. cum plures. 8. in prin. eod. tt. in 6.* sed tamen si non constiterit absentem adesse noluisse vel non potuisse, valet sententia. *d. c. prudentiam. 21. in prin. & c. cum causa. 22. eod. tt.* denique valet sententia, si præsens subdelegatum absentis admittere noluit. Sed reprobatur. *c. coram dilecto.34 eod. tt.* ¶ Nisi iudex Recusatus sententiam tulerit. *c. cum super. 23. de officio delegati.*

Ex persona eius qui iudicatus est.

Si contra Absentem sententia dicta sit, nulla est. *c. tenor. 10. de re iudicata. c. consultationibus. 10. de officio delegati. cap. inter quatuor. 8. de maioritate & obedientia. 2. quæst. 1. c. in primis. §. sed & de personis. vers. si scriptis iudicatum est. 3. q. 8. cap. 1. §. fin.* Nisi per contumaciam absens fuit, contra quem iudicatum est. *d. c. consultationibus. 10. in fin. vers. nisi is qui possidet. c. veritatis. 8. de dolo & contumacia. 2. q. 1. c. nomen. §. fin. 3. q 8. c. 1. §. fin. 24. q. 3. c. de illicita. §. de conuentione.* sed tamen contra Absentem contumacem non valet sententia, si ex dispensatione Pontificis abest. Approbatur exemplo. *c. cum olim. 7. de dolo & contumacia.* valet tamen sententia, si iudex probetur circumuentus in sententia ferenda, vel ex actis iniquitas sententiæ constet. Approbatur exemplo. *c. cum Bartholdus. 18. de re iudicata.* Nisi legitima absentiæ causa probetur. *d. cap. 18.* item non valet ferenda si absens non fuerit legitimè citatus. *5. q. 2. c. 1.* sed contra absentem valet sententia, si cum esset præsens, à iudice recesserit appellans, *c. vlt. de dolo & contumacia, in 6.* Quod etiam verum si cum absenti præfixus esset terminus ad prosequendam appellationem, eam intra terminum non fuerit prosecutus: hoc enim casu contra appellantem absentem, etiam non legitimè citatum, sententia lata valet. *c. sæpe contingit. 44. de appellationib.* item sententia non valet, si ante terminum præfixum, vel in ipso termino, partibus non expectatis sententia sit lata. *d. c. 44. vers. si quis autem terminum. c. ex insinuatione. 50. §. interim autem. & cap. significante. 69. vers. adiiciens quod cum de consensu. eod. tt.* Nisi ante terminum à lege, non à iudice vel partibus præfixum, iudicatum sit. *c. oblata. 57. d. tt.* Nisi iurisdictio iudicis delegati in termino præfixo expiret. hisce enim casibus valet *c. consuluit. 24. de officio delegati.* præterea sententia contra absentem lata non valet, si absens ad Papam de causa litigiosa iuit, vel nuntium misit. *c. dilecti. 52. de appellationib. c. vnico, de clericis peregrin. extrauag. comm. Diuina 3. de priuilegiis.* quod fallit si post citationem iter arripuit, vel nuntium misit. *c. meminimus. 9. cap. suggestum 15. & cap. ad hæc. 30. de appellationibus.* item si ante sententiam appellans sine rationabili causa, dicat se nuncium misisse. *cap. vt debitus. 59. versicul. non obstante si dicat. eodem titulo.* Sententia contra absentem valet, etiamsi procuratorem non habeat, si post conclusam causam mandatum fuerit reuocatum. *c. auditis. 8. de procuratoribus.* item si ignorante iudice & aduersario mandatum sit reuocatum. *c. mandato. 13. eod. tt.* ¶ inter Alios, quàm quibus iudex datus est, iudicatum sit, sententia nulla est. *cap. Petro. 40. de officio delegati.* Nisi alius iurisdictionem iudicis delegati impediat. in hunc enim æquè ac in eos quibus iudex datus est, iurisdictionem exercere potest. *c. 1. eod. tit.*

Ex quibus causis nullitas oriatur.

Si sententia neque Absolutionem neq; condemnationem contineat, nulla est. *2. q. 6. c. vlt. §. diffinitiua.* Nisi verbo æquipollenti iudex sit vsus. *c. in iis quæ. 15. de verb. signif.* ¶ si de Alia re iudicatum sit, quàm de qua iudex est datus, nullitas est. *approbatur exemplo c. cum dilecta 22. §. dictum. de rescriptis. c. cum olim. 32. de officio delegati.* Nisi id de quo pronunciatum est, accessorium sit eius de quo iudex est datus. *c. prudentiam. 21. §. 6. in fin. de officio delegati. Cuius exemplum habetur. d. §. 6.* ¶ si Authoritas superioris contra sententiam imploretur, nullitas est. *6. q. 4. c. vlt. cap. quod bene. vers. nisi fortè vbi fuerit.* Sed hæc imploratio videtur intelligenda de appellatione, vel de in integrum restitutione. ¶ si contra Canones iudicatum, vide s. eod. Leges. si sententia sub Conditione lata, conditio defecerit, nullitas est. *35. q. 9. c. apostolicæ.* ¶ si Causa sententiæ Falsa sit, vel Contrarium eius, quod sententia quasi factum pronunciatum est, possit probari. sed hoc reprobatur. *11. q. 3. c. non solùm. §. contingit. 35. q. 9. in prin. c. loci nostri. §. quia ergo.* Contradicit tamen *d. c. loci nostri. §. his ita respondetur. & d. q. 9. c. quod quis c. veniam. c. sententiam. c. graue. c.*

vlt. Exemplum horum proponitur. d. q. 9. cap. penult. admittitur tamen in matrimonio ex falsa causa dirempto, *d. c. loci nostri. §. aliud est.* si ex Falsis instrumentis sit iudicatum, nulla sententia est. *cap. cum venerabilis. 6. §. licet autem. de exceptionib. c. super eo. 2. de crimine falsi.* ¶ item si ex Falso testimonio testibus corruptis sit iudicatum. *cap. sicut nobis. 9. de testibus. c. cum I. & A. 22. de re iudicata.* quod fallit, si non probetur iudicem falsi testimonij fidem secutum in pronunciando. *d. c. 22. vers. vel licet de hoc constaret.* ¶ si Fines suæ iurisdictionis iudex in ferenda sententia excesserit, nullitas est. *d. c. prudentiam. 21. in prin. vers. mandati siquidem. 2. q. 6. c. vlt. §. item cum certa.* quod fallit, si sententia nihil iniquitatis habeat. *c. causam. 14. de re iudicata.* ¶ si Grauatus ob vim sibi factã appellare non potuit, sententia nulla est. quod probatur sub conditione. *c. vlt. de appellat.* item si grauatus iter ad Papam arripuerit, sententia annulatur. *c. vnico, de clericis peregrinantib.* ¶ si Iudicatum contra aliquem postquam protectioni superioris quis se subiecit, iudicatum non valet. *c. ad audientiam. 34. de appellationib.* item si contra sententiam prius dictam iudicatum sit. *2. q. 6. c. vlt. §. item si sententia.* quod fallit si antea dispensatiuè iudicatum sit. *35. q. 9. c. sententiam.* item fallit si exceptio rei iudicatæ ante posteriorem sententiam non fuerit opposita. *c. inter monasterium. 20. de re iudicata.* si Iure nullo sententia nitatur non valet. *d. q. 3. c. cui est. item De re iudicata. c. inter cæteras. 9. Cuius exemplum habetur. c. non potest. 3. & c. lator. 7. eod. tt.* Nisi per triginta annos à morte iudicis numerandos res ex iniusta sententia sit possessa. 16. *q. 3. c. si sacerdotes.* ¶ si contra Leges vel canones sententia sit lata, nulla est. *c. 1. de re indicata. c. aduersus. 7. §. quia verò nec sic. de immunitate ecclesiar. 2. q. 6. cap. vlt. §. item si sententia.* quod fallit primò si contra ius litigatoris magis quàm contra expressas leges sententia lata sit, quasi in hoc casu lex locum non habeat. *d. §. item si sententia vers. si verò contra ius. c. cum inter. 13. de re iudicata.* item fallit, si ex consuetudine contra ius commune scriptum sententia lata sit. item fallit si in causa clericorũ ex iure Pontificio contra ius ciuile sententia sit lata. *c. quod cler. 9. de foro competenti.* Quartò fallit si Papa dispensatiuè contra ius pronunciauerit. *c. in causis. 19. in fin. de re iudicata.* Postremò hoc loco notanda est diuisio iniustæ sententiæ trimembris. *quæ habetur. 11. q. 3. c. episcopus. §. ad hoc respondendum.* ¶ si regio Metu vel potentioris iussu sententia lata sit, nulla est. 11. *q. 3. c. iniustũ.* ¶ si Noctu sit pronunciatum, non valet. *c. consuluit. 24. §. ne verò. de officio delegati.* ¶ si Noua Instrumenta post sententiam latam in causa sint inuenta, sententia non est nulla. *c. inter monasterium. 20. versi. cum sub prætextu. & c. suborto. 21. §. fin. de re iudicata.* ¶ si Ordinaturis nõ seruato iuris ordine sit iudicatum non valet. 2. *quæst. 1. in prin. c. prohibentur §. fin. q. 6. c. vltim. §. item sententia citra. 11 q. 3. c. episcopus, C. ad hoc respondend. vers. sed non ex ordine. c. seruetur. §. fin. c. eorum. Exemplum huius exceptionis habetur. c. exhibita. 19. de iudiciis. c. cum dilectis. 15. §. his igitur & aliis. vers. prætermisso iuris ordine, de purgat. canonica. Contradicit. 11. q. 3. c. non solùm. §. cum ergo.* sed fallit supradicta definitio, si causa sit manifesta seu notoria. *d. c. prohibentur. §. fin. vers. hæc de illis intelligenda sunt. Huius exemplum proponitur. c. ad petitionem. 22. de accusationis cap. quoniam. 10. de filiis presbyterorum.* Notorium autẽ dicitur tribus modis, per sententiam, per confessionem, & per euidentiam rei. *c. vlt. de cohabitat. cler.* sed contra non valet sententia si iudici tantùm causa sit manifesta, non etiam alijs. *2. q. 1. c. multi, cum c. sequ.* vel si causa alijs nota, iudici sit incognita. *d. q. 1. cap. Deus.* vel si reus factũ neget. *d. c. Deus. §. quando autem crimen.* secundo fallit & sententia valet etiam iuris ordine non seruato, si iudex iuramentum præstiterit, quod in omni causa ordinem iudiciarium sit obseruaturus: quod tamen reprobatur. *c. ad nostram. 21. de iureiurando.* item tertiò fallit & sententia valet, si causa sit ecclesiastica beneficialis, decimarum, matrimonialis, vsurarum & similis: in huiusmodi enim causis de simplici & plano absque iudiciorum strepitu procedendum. *Clement. dispendiosam. 2. de iudiciis.* Quod & ad matrimoniales causas attinet. *Concordat c. 1. §. consultationi vestræ. vt lite non contestata.* Quartò sententia valet, si causa iudici ita commissa sit, vt simpliciter & de plano, & sine strepitu ac figura iudicij procederet. *Quæ replicatio approbatur simul & declaratur Clement. vltim. de verb. signific.* aliàs si Papa iudicauerit iuris ordine non seruato, sententia nulla esset. *c. in causis. 19. de re iudicata.* deniq; sententia valet etiam iuris ordine non seruato, si quis in hæresin iam damnatam incidit: hic enim ipso facto pro excommunicato habetur, etiam sententia nõ interueniente. *24. q. 1. in prin. cum tribus. cc. sequentibus.* ¶ si Rescriptum sit à Papa contra sententiam nihilominus sententia valet. *c. ea. q. 4. de re iudicata.* ¶ si post Reuocationem delegationis iudicatum sit non valet: nimirum si Iudex superior causam ad se reuocasset. *c. vt nostram. 56. de appellationibus.* ¶ si satisfacere condemnatus sit paratus, nihilominus sententia valet. *c. cum aliquib. 6. de re iudic.*

ne **Nundinæ** in templis vel cœmeteriis celebrentur. *c. decet. 2. §. cessent in ecclesiis. de immunit. ecclesiar. in 6.*

Nuntij malitia non obest domino. *c. significante. de pig.*

Nuptiæ ab obnubendo dictæ sunt. 30. *q. 5. c. nec illud, in prin.* ¶ definitio. 27. *q. 2. in prin. §. sunt enim. 29. q 1 in prin. Instit. de patria potestate. §. 1.* quæ declaratur *d. quæst. 2. c. beata. §. indiuidua.*

O

de **Obedientia** *8. quæst. 1. c. sciendum. 11. q. 3. c. non semper. c. si dominus. cap. quid ergo.* ¶ Obedientia ab abbate episcopo præstita sine conuentus consensu non valet. *cap. cum dilectus. de religios. domibus.* ¶ Ab obedientia sui episcopi non absoluitur

subditus

subditus Papæ. *c. per tuas. de maiorit. & obedi.* ¶ Obedire non tenentur inferiores à superiore exemti. *c. inter. eod. tit.* ¶ Obedientiæ iuramentum debet à contumacibus exigi. *c. cum in ecclesijs. eod. tit.* ¶ Non obedientes prælatis suis de ecclesia debent eijci *ibid.* ¶ Obedire tenentur tàm laici, quàm clerici, abbati iurisdictionem habenti. *capit. dilecta. eod. tit.* ¶ Obedientiæ formam ab abbate episcopo præstandæ *vide c. ne Dei. de simon.* ¶ Ad obedientiam plenam quæ exigantur. *c. his quæ. de maiorit. & obed.*

Oblationes *c. causa.* 13. *§. oblationes. & c. cum inter.* 29. *de verb signif.* 12. *q.* 1. *c. videntes. vers. ipse enim.* & Oblationum appellatione continetur, quicquid donatur ecclesiæ vel mobile vel immobile in ecclesia vel etiam extra ecclesiam. *d. c. cum inter nos.* 29. *de verb. significat.*

Quorum Oblationes non recipiendæ.

Oblationes Diffidentium fratrum non accipiendæ. *distinct.* 90. *c. oblationes. c. neque.* ¶ Oblationes Excommunicati vel pro excommunicato factæ, non sunt recipiendæ. Sed & huius regulæ exceptio est: Nisi excommunicatus pœnitens, antequam absolueretur, morte fuerit præuentus, dum sacerdotem inuenire non potuit. 26. *q.* 6. *c. si aliquis in prin. & q.* 7. *c. sacerdos. §. pœnitentes verò.* ¶ Oblationes eius qui Filium suum Exhæredauerit, non accipiendæ. 17 *q.* 4. *c. vlt. in prin.* ¶ Oblationes Iniustorum non accipiendæ. *d. capit. scriptum.* ¶ Oblationes eorum qui Pauperes opprimunt, non accipiendæ. *d. cap. oblationes. & c. eorum. ead. dist.* 90. ¶ Oblationes ex rebus Turpiter quæsitis non accipiendæ. 14. *q.* 5. *cap. immolantis.* Contradicit. *d. q.* 5. *cap. scriptum. §. econtra.* Soluitur hæc obiectio *ibid. c. seq.*

semel *Oblatum* Deo, non est reuocandum nec retinendum. 17. *q.* 4. *ca. sunt qui opes, cum ca seq. Sacrilegium.* 13. *q.* 2. *c. cler.*

Obligatio ex illicito facto non nascitur. *c. quod latenter.* 5. *de regul. iuris.* ¶ sed ex contractu & quasi contractu, maleficio & quasi maleficio regulariter oritur obligatio simul & actio: Nisi iussu magistratus fecerit. *cap. quod quis.* 24. *de regul. iuris. in* 6. item Nisi sciente & consentiente aduersario fecerit. *c. scienti.* 27. *d. tt. in* 6. ¶ Obligatio turpis nec de facto, nec de iure valet. *cap. vlt. de pact.* ¶ Obligatio pro ecclesia facta successorem obligatum habet. *cap.* 3. *de solut.* ¶ Obligans ecclesiam pro debitis alienis, ipso facto ab administratione temporaliũ & spiritualium est suspensus, nec ad solutionem eius, ecclesia tenetur. *c.* 2. *eod.* ¶ Obligatus non est successor pacto antecessoris irrationabili, qui precariò bona ecclesiæ concessit. *c.* 2. *de precar.* ¶ Obligatio ad eum transit, qui emolumentum recipit. *c. ex literis. de pig.* quia cum onere suo transit res ad suum possessorem. *c.* 1. *de eccles. ædific.*

in **Obscuro** id sequendum, quod legibus contrarium non est. *cap. vlt. in fin dist.* 14. vide §. in Dubio.

Odio alieno alter non debet prægrauari. *c. non debet.* 21. *d. tt.* 1. *q.* 4. *in prin. cum cc. sequentib. vsque ad q.* 5.

Oeconomi non sunt constituendi laici, sed clerici. 16. *quæst.* 7. *c. in noua.*

ad **Officia** publica Pagani non sunt admittendi, vide §. in Pagani.

Officialis ex generali commissione non potest inquirere, corrigere, deponere & punire subditorum excessus. *c. licet.* 2. *de officio vicarij, in* 6. nec beneficia conferre potest. *c. vult. eod. tt.*

Oleum consecratum potest admisceri nõ consecrato, & totum erit consecratum: simile est de aqua benedicta. *c. quod in dubijs. de consecr. alt.*

de **Operibus** *de pœnitent. dist.* 3. *c. pium est. c. si quando. cap. cauendum. c. quid ergo. c. vltim. in prin. de consecrat. dist.* 5. *c. nihil enim, cum duob. cc sequentibus.*

Opus nouum si alicui nuntiatum fuerit, per tres menses ab opere desistere debet. *c. fin. de op. nou. nuntiat.* ¶ Operis noui nuntiatio facit, vt quicquid post eam constructũ fuerit, demoliri debeat, idq; expensis ipsius construentis. *cap. cum ex iniuncto. de oper. nou. nuntiat.*

de **Opinionibus** doctorum. *dist.* 2. *c. responsa.* Hæ hodie probabilem tantùm obtinent authoritatem. non necessariam. *dist.* 9. *c. noli meis. c. negare. c. ego solis. c. noli frater. c. neque quorumlibet. item dist.* 20. *in prin. cum c. sequente.*

De Orationibus.

in **Oratione** præmittatur præfatio. Sursum corda, *de consecrat. dist.* 1. *c. quando.* ¶ Genua flectenda, vel postrato corpore orandum. 26. *quæst.* 7. *c. sacerdos. §. diebus etiam remissionis.* Nisi in die Dominico, & per omnes dies Paschæ vsque ad Pentecostem. *dist.* 30. *c. vlt. §. similiter. dist.* 76. *cap. scire debet, in prin. versic. neque ad exorandum. item De consecrat. dist.* 3. *c. quoniam sunt.* ¶ Non verbis tantùm, sed & corde orandum. *de consecrat. dist.* 5. *c. non mediocriter. & dict. c. quando.* ¶ Vt oratio Dominica matutinis & vespertinis subiungatur. *de consecrat. dist.* 5. *cap. id semper.* ¶ De oratione pro seculari potestate habenda. *de consecrat. dist.* 1. *c. de hymnis. §. componuntur.*

Oratoria campanas habere non possunt sine episcopi consensu. *c. patentibus. de priuileg.*

Oratoria priuata permittuntur certo modo. *de consecrat. dist.* 1. *c. vnicuique.* ¶ In oratorijs priuatis campanæ publicæ haberi non debent. *c. patentibus.* 10. *de priuilegijs.*

Ordo clericalis per primam tonsuram confertur. *c. cum contingat. de ætat. & qualit. ordin.* ¶ Ordinis susceptionem probet aduena, antequam admittatur, vel vlterius promoueatur. *c. inter. de cler. peregrin.* ¶ Ordinatus ab episcopo, sine titulo, ab eodem sustentetur. *cap. non liceat. de præbend. & dignit. & c. episcopus si aliquem. eod. tit.* ¶ Ordinatus ab episcopo qui cessit, quãdo ministrare possit. *c. 1. de ord. ab episc.* ¶ Ordinari extra statutum tempus ministrare possunt post pœnitentiam peractam. *c. consultationi. de tempor. ordin.* ¶ Cum furtiuè ordinato potest episcopus dispensare, si non sub excommunicatione prohibitus accessit, aliàs non dispensat, nisi religionem intret. *c. innotuit. de eo qui furtiu. ord.* ¶ Non ordinatus ministrans, nunquam ordinetur. *c. ex literis. de cler. non ordi.* ¶ Ordinatus à Papa non est ideo à prælati sui iurisdictione exemtus. *c. per tuas. de maiori. & obed.* ¶ Ordinem subdiaconatus à Papa recipiens, non potest sine eius licentia ab alio vlterius promoueri. *capit. cum quidam. de tempor. ordin.* ¶ Ordinatus in apostasia quando ministrare possit, *vide in c. ex parte. eod. tit.*

Quinam ordinari debeant vel possint, & quomodo.

Ordinari non debent spurij. *c. per venerabilem. qui fil. sint legitim.* ¶ Defectus genitalium ordinandum remouent. *c. significauit. de corp. vitiat.* ¶ ordinari non debet seruus, nisi manumissus. *c. 1. de seru. non ordin.* Item nec infamis ante purgationem. *c. non debet. de testibus.* Item nec pœnitentes publici. *cap. 1. de bigam.* Item nec ad ratiocinia obligati. *c. ad ratiocinia. de obliga.* Item nec membris mutilati. *cap. exposuisti. de corpor. vitiat.* ¶ Ordinari potest quis ad suum patrimonium. *c. tuis quæstionib. de præb. & dignit.* ¶ Ordinem subdiaconatus confert solus Papa, die Dominica. *c. 1. de temp. ordin.* ¶ Ordines omnes quando conferri possint, *vide ibidem.* ¶ Ordines minores possunt episcopi conferre die Dominica & festis præcipuis. *ibidem.* ¶ Ordinem suscipiens die non debito, est ad Papam mittendus. *cap. cum quidam. de temp. ordin.* ¶ Ordinem recipientis sine ætate legitima, & conferentis pœna. *cap. vel non est compos. eod. tit.* ¶ Ordines sacri duo vna die conferri non possunt, & pœna conferentis habetur. *in c. dilectus. eod. tit.* ¶ De ordinis substantia non est tempus, impedit tamen executionem. *c. consultationi. de tempor. ordin.* ¶ Prælati & beneficiati ordines sacros recipiant, vel amoueantur. *c. cum in cunctis. de elect. & c. quæris. de ætat. & qualit. ordin.* ¶ Ordines duos vno die recipiens est suspendendus, potest tamen cum eo dispensari pœnitentia peracta. *c. 3. de eo qui furt. ord. suscep.*

Ordinarius non potest restituere possessionem contumaci, contra quem missio in poss. facta est à delegato. *c. pastoralis. de offic. deleg.* ¶ Ordinarius potest ex officio suo cogere partes, vt stent iusto arbitrio, & pareant sententiæ arbitrorum. *cap. 2. de arbitr.* ¶ Ordinarius non tenetur obedire delegato, nisi ei de commissione constet. *cap. cum in iure. de off. iud. deleg.* ¶ Ordinario non exequente iudicis delegati sententiam, ipse delegatus exequi potest. *c. significasti. eod. tit.* ¶ Ordinarius retractare debet iniquam sententiam à iudice delegato in causa matrimoniali latam. *cap. significauit. eod. tit.* ¶ Ordinarius iudicis delegati sententiam exequi tenetur. *ca. in literis. de offic. iudic. deleg.* ¶ Ordinarius excommunicare potest, iniustè à delegato absolutos. *capit. ex parte. de offic. iud. ordin.* ¶ Ordinario maior est delegatus Papæ, quatenus ad causam sibi commissam. *c. pastoralis. eod. tit.* ¶ Ordinario præiudicium facere non cupit Papa per mandatum suum. *c. licet. eod.*

Opprimentis pueros nocte qualiter puniendi, *vide in c. vlt. de ijs qui fil. occid.*

Ostiarius & de nomine & officio ostiariorum. *dist. 21. c. 1. §. fin. dist. 25. c. 1. §. ad ostiarium.* ¶ Ne ostiarius orario vtatur. *dist. 23. c. non oportet.*

P

Pactum quid sit, *c. pactum. 11. de verb. signif.* ¶ Pactum legis commissoriæ in pignoris contractu prohibetur. *c. significante. 7. de pignorib.* ¶ Pactio priuatorum, legi contraria, nullius est efficaciæ. *c. si diligenti. de for. compet.* ¶ Pactum quod ab initio non valuit, per superioris ratihabitionem valet. *c. quoties. de pact.* ¶ Pactum turpe vel impossibile nullum ligat. *c. vlt. de pact.* ¶ Pactum generale, ne de crimine agatur, non valet. *c. quemadmodum. de iureiur.*

Pædagia & vectigalia noua sine consensu principis imponere non licet. *c. innouamus. 10. de censib.* vide ∫. in Pedagia.

qui **Paganis** prædicant, possunt cibis ab ipsis appositis vesci. *cap. quàm sit. 10. in prin. de Iudæis.* ¶ Vt ijs qui idonei sunt, permittatur Paganis prædicare. *d. c. 10. §. insuper.* ¶ Ne Pagani ad officia publica admittantur. *c. cum sit. 16. §. fin. eod. tit.* ¶ Pagani constitutionibus ecclesiæ non subiacent. *cap. gaudemus. de diuort.* ¶ Paganis arma vendentium & auxilium vendentium pœna. *c. quod olim. de Iud. & Sarracen.*

Pallio vti potest archiepiscopus intra quamlibet ecclesiam suæ prouinciæ. *c. 1. de vsu pall.* ¶ Pallium nouum habebit transiens ad nouum archiepiscopatum. *c. bonæ memoriæ 2. de postul.* ¶ Pallium alteri archiepiscopo accommodari non debet. *c. ad hæc. eod. tit.* ¶ Pallio non vtendum extra ecclesiam, vt in processione & similib. *c. 1. eod. tit.* ¶ In pallio debet archiepiscopus sepeliri. *capit. 2. eod. tit.* ¶ Pallio consequitur quis plenitudinem officij, nec prius archiepiscopus appellari debet. *c. nisi specialis. de vsu pall.* ¶ Pallium quid significet,

ficet, *vide in cap. ad honorem. eod. tit.* ¶ Pallio ſemper & vbique ſolus vtitur Papa. *ibidem.* ¶ Pallio non vtatur archiepiſcopus extra ſuam prouinciam, niſi ex priuilegio ſpeciali, & de licentia eius, in cuius eccleſia celebrat. *c. ex tuarum. eod. titul.* ¶ Pallio vtendum in feſtis præcipuis, & diebus priuilegiatis eccleſię ſuę conceſſis. *c. ex tuarum. eod. tit.* ¶ Pallium archiepiſcopis dandum accipitur de corpore Sancti Petri. *c. ſignificaſti. eod. tit.* ¶ Pallium recipiens fidelitatem iurare tenetur. *ibid.* ¶ Sine pallio non licet archiepiſcopo confirmato conuocare concilium, conficere chriſma, &c. *c. quod ſicut. & c. præterea de elect.* ¶ Pallium conferre poſſunt principales Patriarchæ ſuffraganeis ſuis. *c. antiqua. de priuileg.*

de **Papa** *diſt. 21. c. 1. §. Pontifex.* ¶ Papa ſolus poteſt ſupra ius diſpenſare. *c. propoſuit. de conceſſ. præb.* ¶ Papæ ſoli reſeruatur translatio epiſcoporum, & depoſitio. *c. inter corporalia. de translat.* ¶ Papa de hæreditate iudicare poteſt ratione fidei. *cap. Iudæi. de Iud.* ¶ Papa poteſtatem habet à Deo, Imperator à Papa. *c. nouit. de iud.* ¶ Papa eiuſdem eſt poteſtatis, cuius & beatus Petrus. *cap. illud dominus. de maior. & obed.* ¶ Papa principem ſecularem deponere poteſt. *c. ad abolendam. de hæret.* ¶ Papa poteſt legitimare illegitimos. *cap. per venerabilem. qui filij ſint legit.* ¶ Papa ſolus epiſcopos fratres ſuos in literis nuncupat. *c. quàm graui de crimin. falſ.* ¶ Papæ poteſt cum ratio obuiari, etſi abſolutè iubeat. *c. ſi quando. de reſcript.* ¶ Contra Papæ voluntatem nemo ius in beneficiorum collatione habet. *c. dilectus. de præbend.* ¶ Papa ſolus canonizat ſanctos & ſanctorum reliquias. *ibid.* Idem ſolus laico concedit ius eligendi in eccleſia collegiata. *c. nobis. de iure patron.* ¶ Papa ſolus cauſas committit appellatione remota. *c. ſuper quæſtionum. de offic. deleg.* ¶ Papa ſolus maior eſt omni concilio, omniue ſtatuto. *c. ſignificaſti. de elect.* ¶ Solus Papa Dei vicarius in terris eſſe videtur, nulluſq; maior. *cap. licet. eod. tit. & c. quanto. de translat.* ¶ Solus Papa diſpenſare poteſt, vt filij presbyterorum eccleſias paternas immediatè habeant. *cap. dilectus. de filijs presb.* ¶ Papa ſolus vnit & diuidit epiſcopatus. *de translationib. per tot tit.* ¶ Solus Papa ſententiam diffinitiuam mutare poteſt. *c. cum olim. de ſent.* ¶ Papa ſucceſſori ſuo legem imponere non poteſt, nec poteſtatē eius limitare. *c. innotuit. de elect.* ¶ Papa cognoſcere debet de cauſa nataliū *c. tuam. de ordin. cognit.*

Paria ſunt quid factum non eſſe, & inutiliter eſſe factum. *c. non præſtat. 52. c. quæ contra 64. & c. in malis. 69. de reg. iuris. in 6.* ¶ Paria crimina pari compenſatione tolluntur. *c. pen. & vlt. de adult.* ¶ Par in parem non habet imperium. *c. innotuit. de elect.*

De Parochi ordinatione.

Parochus non eſt ordinandus niſi in ſacris conſtitutus, qui ad minus ſit ſubdiaconus. *c. præterea 5. de ætate. & qualitate.* ¶ Non niſi idoneus moribus, ſcientia, & qui viceſimumquintum annum ingreſſus eſt, in parochum eſt ordinandus. *c. licet canon. 14. de electione, in 6.*

De Parochi officio.

Parochus ordinatus reſidere perſonaliter tenetur. *d. c. licet tamen. 14. §. is etiam.* ¶ Parochus ordinatus intra annum ſacerdos fieri debet. ſub pœna priuationis. *d. §. is etiam. verſ. & intra annum.* Niſi eccleſia ſit collegiata. *c. ſtatutum. 22. eod. tit.* item Niſi epiſcopus loci cum parocho ſtudiorum cauſa diſpenſauerit. *cap. cum ex eo. 34. eod. tt.* item Niſi annus nondum ſit completus. *capit. commiſſa. 35. in prin. eod. tit.* item Niſi ex iuſta cauſa fuerit impeditus, quo minus intra annum parochus ſit factus. *d. c. 35. §. annus autem.* item Niſi anno elapſo eadem eccleſia eidem rurſus conferatur. quod reprobatur. *d. c. 35. §. porrò.* denique ſi intra annum ſacerdos factus non ſit, pręter priuationem, fructus quoque perceptos reſtituere tenetur, & ordinator eccleſiam debet præſtare indemnem. *d. c. 35. §. cæterùm.* ¶ Ne parochialem eccleſiam parochus alicui non conſtituto in legitima ætate & ſacerdotio, neque ultra ſex menſes commendet. *cap. nemo. 15. de electione, in 6.*

Parochianum alterius nullus epiſcopus iudicet. *c. nullus. de paroch.* ¶ Parochianum alterius non admittat presbyter ad diuina. *c. vt dominicis. eod. tit.* ¶ Parochianum alterius non abſoluat presbyter, ſine eius petita licentia. *cap. omnis. de pœnit. & remiſſ.* ¶ Parochiæ non diuidantur ſine conſenſu epiſcopi. *c. auaritiæ. de præbend.*

Parochialis eccleſia debet habere aliquid de bonis parochiani, etiam alibi ſepult. *c. relatum. de ſepult. & c. de his. ibid.* ¶ Parochialis eccleſia nulli debet conferri, qui perſonatum vel dignitatem habeat cum cura, alioqui non tenet ipſa collatio ipſo facto. *c. nemo de offic. iud. ord. lib. 6.*

Pater *cap. nam & rex. 2. de verb. ſignific.* ¶ Pater filios Alere debet. *diſt. 30. c. ſi quis reliquerit.* etiamſi ex iniuſto matrimonio ſint nati. *c. cum haberet. 5. §. fin. in fine. de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.* ¶ Pater filium Caſtigare debet, quod eſt charitatis. *23. q. 5. c. non putes.* ¶ Pater conueniri non poteſt pro filio, neque tenetur. *c. vlt. de delictis pueror. item 1. q. 4. c. Iudæi, in fin.*

Patria poteſtas ſoluitur, ſi Alimenta pater denegauit, vel ſi pater filium languidum Expoſuit. *c. vnico. de infantib. & languidis expoſitis.* ¶ Epiſcopalis dignitas filium à patris poteſtate liberat. *diſt. 54. c. ſi ſeruus ſciente. §. ſed & ius patriæ.* ¶ Hæretici liberos ſuos in poteſtate ſua non habent. Ideóque emancipatio ab iis facta nihil operatur. *c. quicunque. 2. §. fin. de hæreticis, in 6.*

de **Patriarchis** & de loco & origine patriarcharum, *dist.* 99. *c.* 1. *&* *dist.* 80. *c.* 1. *cum c. seq.* ¶ Definitio realis. *dict. dist.* 99. *cap. nulli.* ¶ De nomine & speciebus patriarcharum. *dist.* 21. *c.* 1. §. *patriarcha Græca.* *&* §. *Patriarcha patrum Princeps.* ¶ Patriarcha & Primas nomine tantùm, non re differunt. *dist.* 99. *in prin.* §. *primates.* *&* c. 1. *vers. nostros patriarchas.*

Patronus efficitur quis ecclesiam construens de consensu diœcesani. *c. à nobis. de iure patron.* ¶ Patronus potest quis esse multarum ecclesiarum. *c. veniens. de iureiur.* ¶ Patronus non disponat de rebus clerici defuncti. *c.* 2. *de success. ab intest.* ¶ Patronus episcopi ius minuere in ecclesia non debet. *cap. cum seculum. eod. tit.* ¶ Patronus filium suum vel nepotem sine episcopi consensu instituere non debet. *c. consuluit. de iure pat.* ¶ Patronus potest ab ecclesia reditus sibi ab episcopo constitutos & designatos exigere. *c. præterea. eod. tit.* ¶ Vniuersitate vendita, patronatus ius etiam transit, nisi diserte excipiatur. *cap. ex literis. eod. tit. & c. cum seculum. eod.* ¶ Patronus laicus neminē sine consensu episcopi diœcesani instituat *cap. præterea. eod. tit.* ¶ Patronatus liberè donari potest consanguineo, vendi verò per se non potest, sed cum vniuersitate solùm. *c. ex insinuatione. & cap. de iure. eod. titul.* ¶ Patronus laicus, præsentato vno repulsam passo, potest alium exhibere. *cap. pastoralis. eod. tit.* ¶ Patronus ecclesiæ vacanti intra quatuor menses prouideat, alioqui ius conferendi episcopus habet. *cap. cum propter discordias. eod. tit.* ¶ Patroni est ad ecclesiam præsentare, non conferre. *c. vlt. eod. tit.* ¶ Patronus clericus seipsum præsentare non potest. *c. per nostras. eod. tit.* ¶ Patroni consensus in electione prælati requirendus est. *cap. à nobis. eod. tit.* ¶ Patronus honorandus est, & ab ecclesia fundata sustētandus si egeat. *ibid.* ¶ Patronatus ius hæredibus diuidi non debet. *c.* 1. *eod. tit.* ¶ Patroni si plures fuerint, ille præsentatus obtineat, qui plurimorum assensu eligitur, si vita & scandalum non contradicant. *ibidem.* ¶ Patronus ecclesiam non vacantem alteri conferre non potest. *c. illud prætereundum. eod. tit.* ¶ Patronus ius patronatus sine episcopo dare potest. *ibid* ¶ Patronus non sine episcopo, nec episcopus sine patrono beneficium conferat. *cap. suggestum. eod. tit.* ¶ Patroni religiosi non possunt ecclesiam in proprios vsus conuertere propria authoritate. *c. sicut nobis. de suppl. neglig. prælat.* ¶ Patronatus causa definiri debet per iudicem ecclesiasticum. *cap. quanto. de iud.* ¶ De patronatus iure orta quæstione, neutro conferente, debet episcopus post sex menses beneficium conferre. *cap. si verò. & c. ea te. de iure patronat.*

Peccati definitio. 15. *quæst.* 1. *c.* 1. §. *fin.* ¶ Diuiditur item peccatum in originale & actuale. *de consecrat. dist.* 4. *c. regenerante.* ¶ Diuiduntur peccata in mortalia & venialia. *distinct.* 25. *cap. vnum orarium.* §. *vnde Hieronymus cum sequentibus, vsque ad cap. qui in aliud.* ¶ Alia dicuntur voluntatis, alia infirmitatis, 15. *quæst.* 1. *in prin. c. illa cauenda.* ¶ De tribus generibus peccatorum. *De pœnitent. dist.* 2. *c. sicut tribus, cum sequentib. vsque ad c. super trib.* ¶ De quatuor generibus peccatorum. *De pœnitent. dist.* 1. *c. super tribus.*

Pecunia 1. *quæst.* 3. *c. totum.*

Pedagia, quidagia, salinaria interdicta quæ. *c. super quibusdam.* 26. §. *præterea. de verb. signif. vide* § in Pædagia.

Pensionem soluens alicuius rei, eius præsumitur dominus. *cap. cum venisset, de restit. spoliat.* ¶ Pensio propter sterilitatem terræ minuenda est: *c. propter sterilitatem. de locat. & conduct.* ¶ In pensionis solutione antiqua consuetudo est seruanda. *c. quanto creatori. de censibus.* ¶ Pensiones minuere ad clericorum detrimentum, vel augere, non licet sine episcopi consensu. *c. auaritiæ. de præbend. & dignitat.* ¶ Prælatus non potest ecclesiam vltra vitæ suæ tempus pensionariam constituere *c. præterea. de censib.*

Peremptoriè potest quis in prima citatione citari. *c.* 1. *de dilat.*

de **Peregrinatione** hæc regula est: nō Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est. 12. *q.* 2. *c. gloria* §. *penult.* ¶ Peregrinari nō debet clericus sine licentia episcopi sui, nec episcopus sine licentia Papæ. *c. magnæ deuotionis. de vot. & vot. red.* ¶ Peregrinorum res nullus occupet, quia sunt sub Papæ protectione. *cap.* 1. *de cler. peregr.* ¶ Peregrinorum priuilegio gaudet, qui causam Papæ agit. *ibid.* ¶ Peregrinis in via constitutis tempore interdicti pœnitentia non est deneganda. *c. quod in te, de pœnit. & remiss.* ¶ Peregrini clerici non sunt in ecclesijs instituendi. *c.* 1. *de cler. peregr.*

Periurus clericus ab officio & beneficio suspendatur, vel beneficio prorsus priuetur. *c. querelam. de iureiur.* ¶ A periuro non debet amplius iuramentum accipi. *c. literas. de præsumt.*

de **Persecutione** 23. *q.* 4. *c. qui secundum. c. ille gladium* §. *porrò. c. nimium.* §. *item si semper, cum sequentibus. item* 23. *q.* 5. *c. non vos.* 24. *q.* 1. *c. à recta.*

Personalia rescripta vel priuilegia personam non excedunt. *c. mandata ecclesiastica. de rescript.* ¶ Personale delictum in damnum ecclesiæ redundare non debet. *c. cum venerabilis. de except.* ¶ Personalis concessio cū persona finitur, realis perpetua est. *c. cum venissent. de instit.* ¶ Personatus plures in eadem ecclesia, vel diuersis, nullus habere debet sine sedis apostolicæ dispensatione. *cap. ad hac. & c. de multa præbend.*

de **Pietatis** studio. *dist.* 47. *c. comes.*

Pignus recipere potest prælatus à quolibet possessore. *c. cum contra de pign.* ¶ In pignoris causa fructus in sortem sunt computandi, alias censetur usura. *ibid.* Prælatus bona ecclesiæ pignori dare non potest pro suis debitis. *c. ex præsentium. de pign.*

ex *Pignoris* contractu regulariter competit actio pignoraticia & hypothecaria ad persequendum pignus: Nisi liber homo pignori sit obligatus. *c. lator. 2. de pignorib.* item Nisi extraneus possessor rem vsuceperit vel præscripserit. *16. q. 3. c. placuit ut. §. præscriptionem. vers. non solùm.* si tamen alius quàm qui rem usucepit vel præscripsit, conueniatur, huic alterius præscriptio non prodest. *d. c. placuit vt. §. si verò ad alium versic. nec sibi proderit.*

si *Pignori* obligata est eadem res duobus vel pluribus: is potior est, qui prior est tempore. *cap. qui prior. 54 de reg. iuris, in 6.*

quod semel **placuit**, amplius displicere nõ potest. *c. quod semel. 21. de reg. iuris, in 6.*

Plagiariorm pœna est, vltimum supplicium. *c. 1. de furtis.*

de **plebiscito** Huius definitio habetur. *dist. 2. c. plebiscita. Instit. de iure naturali. §. plebiscitum.*

si **plus** quis petierit, punitur. *cap. vnico. de plus petitionibus.* Cui licet quod est *Plus*, licet vtiq; quod est minus. *c. cui licet. 53. de reg. iur. in 6.*

Pluralis locutio duorum numero contenta est. *c. pluralis. 40. de reg. iuris, in 6.*

pœnarum inuentarum ratio, est emendatio delinquentium. *21. q. 2. c. placuit. §. fin. 23. q. 4. c. est iniusta. §. fin.*

Quibus Pœnæ remittantur vel temperentur.

Qui sine *Culpa*, nisi subsit causa, deliquit, non est puniendus. *c. sine culpa. 23. de reg. iuris, in 6.* Sanè causæ publicorum iudiciorum generales enumerantur. *De pœniten. dist. 1. c. aut facta.* Animal brutum si commiserit delictum, nõ punitur. *15. quæst. 1 c. firmissimè. §. animalia enim.* si Coactus commiserit, punitur. *15 q. 1. c. meritò.* si Corruperit reus accusatorem: hoc casu pro conuicto habetur. *2. q. 3. c. vlt. § in omnib.* ¶ si Episcopus cõmiserit, hic accusari nequit, nec damnari. *11. q. 3 c. irritam. 6. q. 1. c. qui crimen. §. fin. cum c. seq. 2. q. 7. c. accusatio. §. vnde liquet. Contradicit. d. q. 7. c præsumunt. c. si hæreticus. §. item quod dicitur.* ¶ si Furiosus commiserit, non punitur *3. q. 9. c. indicas. 15. q 1. in prin. & c illud. §. furor. §. meas verò. item c. aliquos. c. illa. cauenda. vers. neque enim si per. c. ne is qui. §. fin.* ¶ si Minor ætate commiserit, non punitur. *15 q. 1. c. illud. §. fin. c. firmissimè, in prin. item c. intelleximus. 2. de delictis puerorum.* nisi Minor doli sit capax *d. §. fin. vers. nisi rationis sit capax. item c. 1. de delictis puerorum.* qui tamen mitius propter ætatẽ punitur. *d. c. 1. vers. quamuis in eis non ita.*

Ex quibus causis Pœna remittatur, vel non.

si Abolitio criminis interuenerit. *2. q. 3. c. vlt. §. destitisse. vers. abolitio enim.* ¶ si eadem Accusatio antea quoque in iudicium fuerit deducta, vel eiusdem criminis nomine actum, non potest iterum accusari. *c. de his. 6. de accusationib.* Nisi prior accusator fuerit præuaricatus, vel per collusionem reus absolutus. *c. vlt. de collusione deteg.* vel Nisi crimen sit iteratum, de quo postea accusatio instituitur, *c. 1 de pœnis.* ¶ si per Cæcitatem commiserit, non punitur. Probatur simul & distinguitur. *15. q. 1. c. illud. §. sed obijcitur.* ¶ si accusator Destiterit, reprobatur. *c. 1. & 2. de collusione detegend.* ¶ si sine Dolo malo factum sit, & non iniuriæ gratia. *15. q. 1. in prin. item. §. cui sententiæ. item c. nõ est. item de pœnitent. distinct. 2. c. sciendum.* Huius exemplum proponitur, si ratione officij fecit *23. q. 5. c. cum homo, in prin. & d. c.* ¶ si per Ebrietatem commiserit, non punitur. *15. q. 1 c. sanè diximus. & c. inebriauerunt.* ¶ si per Infirmitatem vel Ignorantiam commiserit, punitur. *15. qu. 1. in prin. §. 1. c. illud §. itaque vt ex promissis.* Contradicit *d. q. 1. c. illa cauenda. §. quinetiam ipsius.* ¶ si Iussu eius cui parêre necesse fuit, commiserit, punitur. *c. quod quis. 24. de reg. iuris, in 6. item de consecrat. distin. 4. c. quæris à me, in prin.* Contradicere videtur. *d. c. meritò.* ¶ si reus mortuus sit, pœna extinguitur. *33. qu. 2. c. admonere. §. & nunc post mortem. versic. nec à te post.* Nisi de hæresi quis accusetur. *24. q. 2. c. penult. §. fin. cum c. sequente.* ¶ si accusator Mortuus sit, vel ex alia causa impediatur accusationem prosequi. *2. q. 8 cap. vlt. §. fin.* ¶ si crimen propositum non fuerit Perfectum, non punitur: quod tamen reprobatur *De pœnitent. dist. 1. c. quisquis, in princ. & c aut facta. §. euentus.* aliàs si crimen ad actum non peruenerit, non punitur. Nam cogitationis pœnam nemo patitur. *d. dist. 1. c. cogitatio. & c. cogitationis.* Hæc quoad hominem. Nam apud Deum distinctio iam dicta nõ admittitur, à quo etiam cogitatio punitur. *d. dist. 1. c. nunquid. item 17. q. 1. c. vouentibus. 32. q. 5. c. sicut enim. c. si Paulus. c. nec solo. c. qui vident. item 32. q. 7. c. non solùm.* ¶ si crimen commissum sit Vulgare & Vsitatum. *23. q. 4. c. si quis potestatem. §. fin. cum c. sequ.* pœna sine culpa (nisi subsit causa) non imponitur. *c. sine culpa. 23. de reg. iuris, in 6.*

si in hac vita *Pœnam* sustinuerit, iustificatus per hoc est in altera vita, approbatur simul & distinguitur. *d q. 5. c quid ergo de pœnitent. dist. 3. c. sunt plures. §. authoritas illa. c. ignis succcensus. c. quærat.*

Pœnitentia quid. *De pœnitent. dist. 1. cap. ecce nunc. §. penult. & vlt. cap. tres sunt. §. est enim pœnitentia. c. quis aliquando. §. illud autem. vers. est enim pœnitentia. & dist. 3. c. 1. c. pœnitentia. ca. pœnitentiam. §. fin.* ¶ Diuisio pœnitentię trimembris. *De pœnitentia dist. 1.*

c. tres sunt. ¶ & diuisio pœnitentię & bimembris, in veram & falsam. *De pœnitent. dist. 3. c. in tantum. §. fin. & c. sceleratior. §. 1.* ¶ itidem diuisio pœnitentiæ bimembris in interiorem & exteriorem. *De pœnitent. dist. 1. c. quis aliquando. §. econtra. vers. est enim pœnitentia,* ¶ Exempla pœnitentiæ. *De pœnit. dist. 1. c. conuertimini. §. vnde post trinam dist. 3. c. totam. c. Achab.* ¶ Quo iure sit introducta pœnitentia. *33. quæst. 2. c. audiuimus. §. quia pro omnibus.* ¶ ad quem causæ Pœnitentiales pertineant. *c. accedentibus. 12. de excess. prælator. item 9. q. 2. c. placuit ut deinceps.*

Poetæ non legendi. *distinct. 37. c. ideo prohibetur, in prin.*

Pontifex. *distinct. 21. c. cleros. §. Pontifex.*

Possessio adquiritur ex consuetudine loci, qua modicum terræ loco rei tradendæ datur, vel in extremitate pallij manu apprehendentis sustinetur. *cap. ex. literis. 2. de consuetudine.* Per solutionem pensionis res, pro qua pensio soluitur, tradita censetur. *cap. cum venisset 9. de restitutione spoliator.* ¶ Si vis fiat ei qui in Possessionem missus est, datur eo nomine actio: Nisi cum ob latitantem debitorem creditor in possessionem bonorum eius missus esset, debitor cautionem offerat iudicio sisti & iudicatum solui. *cap. 1. de dolo & contumacia.* vel: Nisi misso tale crimen obiiciatur, quo probato possessione esset priuandus. quod tamen reprobatur. *c. accedens. 23. de accusationibus.* fine Possessione præscriptio non procedit. *c. sine possessione. 3. de reg. iuris.*

pro *Possessore* habetur qui dolo desijt possidere. *c. pro possessore. 36. d. tit. de regul. iuris,* Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit. *cap. possessor. 2. de reg. iuris, in 6.*

Posterorum appellatione in pœnis non continentur per fœminas descendentes. *c. vbicunque. 4. de pœnis, in 6.*

Postulatio fit irrita, si postulatus inter dictum non seruarit. *c. 1. de postul.* ¶ Postulationis concessio fit ex gratia. *c. bonæ memoriæ. eod. tit.* ¶ Postulatio, sicut electio, est examinanda. *c. licet. de translat. episcop.* ¶ Maiore parte indignum postulante, potestas eligendi ad minorem deuoluitur. *c. gratum gerimus. de postul. prælat.* ¶ Postulatio communi consensu facta, & superiori insinuata, amplius variari non potest. *cap. bonę memoriæ. eod. tit.* ¶ Postulatio vel electio non debet fieri per verba conditionalia vel alternatiua. *cap de elect. in 6.* ¶ Postulari debent prælati ecclesiarum, non eligi. *c. vlt. de postu. prælat.* ¶ Postulatio non valet, quæ absentibus ius eligendi habentibus contemtis fit. *c. bonæ memoriæ. eod. tit.*

Præbendas duas non potest quis tenere ex dispensatione archiepiscopi. *c. literas. de concess. præb.* ¶ Præbenda non promitti potest antequam vacet. *c. 2. de concess. præbend.* ¶ Præbenda non integretur scissione alterius. *cap. cum causam. de præb.* ¶ Præbendæ prouentum quis habere potest, etsi canonicus non sit. *c. quia nonnullis. de magist.* ¶ Præbendarum multitudo à promotione repellit. *c. cum iam dudum. eod. tit.* ¶ Præbenda carere non debet, qui in canonicum receptus est. *c. maioribus & c. relatum. de præbend.* ¶ Præbendam vel beneficium dans, quam dare non potest, illa euicta, quam potest dare tenetur. *c. inter cætera eod. tit.* ¶ Præbenda secunda recepta, prima vacat. *c. literas. de conces. præbend.* ¶ Præbenda ultra sex menses vacare non debet. *ca. 2. eod. tit.* ¶ De præbenda potest absens per alium inuestiri. *cap. accedens. eod. tit.* ¶ Præbendarum prouentus recipiunt studentes in Theologia per quinquennium. *c. fin. de magist. & c. licet. de præbend.* ¶ Præbenda alteri per Papam collata, præripitur episcopo potestas conferendi illud beneficium. *c. 1. de concess. præbend.* ¶ Præbendæ & beneficia vacantia in curia Romana, à die vacationis post mensem possunt conferri per eos, ad quos id oneris incumbit, vel absentibus eis, ab eorum generalibus vicarijs. *c. statutum. de præbend lib. 6.* ¶ Ex præbenda vna possunt duæ fieri. *c. vacante. de præbend.* ¶ Si præbenda alicui ratione rescripti debeatur, & alteri conferatur, debet ille in canonicum recipi & sustentari, donec beneficium vacet. *c. statutum, de præbend. lib. 6.* Præbendarum collatio ad quem pertineat, cum episcopus & capitulum debito tempore non conferant. *c. postulasti. de concess. præbend.* ¶ Præbendarum collatio ad capitulum sede vacante non spectat. *c. illa deuotionis. ne sed. vac.*

Præcentor. *capitul. cleros. §. præcentor. distinct. 21.*

Prædestinatio *23. q. 4. c. cum quisque. §. est & alia. c. sicut non. c. obtineri. cap. Nabuchodonosor. cap. vasis. item De pœnitent. dist. 2. c. firmum. c. nullus. c. talibus. c. si enim. §. fin. c. Apostolus. c. mirandum. cap. multi. cap. citius. c. vlt. in prin. vsque ad §. charitas. item De pœnitent. dist. 4. c. si ex bono. c. benedictus. cap. nouit Deus. c. in domo. c. hanc societatem.*

Prædicans excommunicatis potest ab eis eleemosynas & victum recipere, *c. cum voluntate. de sent. excommunic.* ¶ Prædicatorum fratrum priuilegium & Minorum, *c. nimis. de excess. prælat.* ¶ Prædicatores vesci possunt his quæ eis apponuntur. *cap. quam sit laudabile. de Iudæ.* ¶ Prædicationem facere debet episcopus vel per se, vel per alios. *c. inter cætera. de offic. ordin.* ¶ Prædicare non licet laico, cuiuscunque sit ordinis. *ca. sicut vno. de hæret.* ¶ Prædicare non debent eleemosynarum quæstores. *c. cum ex eo. de pœnit. & remiss.*

Prælatus esse non potest secularis, vel regulam non professus. *c. cum causam de elect.* ¶ Prælati non committant vices suas vel ecclesias, sub annuo censu. *c. 1. ne præl. vic. su.* ¶ Prælati factum non præiudicat ecclesiæ. *c. cum nostris. de concess. præbend.* ¶ Prælati non

lati non onerent subditos exactionibus, vel pluribus equorum alimentis in visitatione. *c. quia plerique. de immunit. eccles. & c. cum Apostolus. de censibus.* ¶ Ad prælaturam se nemo præsentare debet. *cap. per nostras. de iur. patr.* ¶ Prælatus plus iuris habet in concessione ecclesiæ, quàm patronus in præsentatione. *c. dilectus. de offic. deleg.* ¶ Prælatus est procurator rerum ecclesiasticarum, non dominus. *c. fraternitatem. de donat.* & rerum ecclesiasticarum conditionem meliorem facere potest, deteriorem neutiquam. *ibid.* ¶ Prælati inferiorum priuilegia diminuere possunt. *cap. ad petit. de accusat.* ¶ Prælati iudicium ferri candentis subire non debent, nec tali purgationi interesse vel authoritatem præstare. *c. ex literis. de excess. prælat.* ¶ Prælatus tenetur subdito, ad austeriorem religionem migrare volenti, licentiam dare. *cap. licet quidam. de regul.* ¶ Prælati non debent interesse corporali punitioni alicuius. *d. c. ex literis. de excess. prælat.* ¶ Prælaturam amittat, qui ad ordines promoueri non potest. *capit. vt abbates. de ætat. & qualit. ordin.*

Præpositus. *cap. quamuis. 9. de verborum signific.*

in *Præpositum* non est ordinandus, nisi presbyter vel diaconus. *dist. 60. c. nullus.*

Præscriptio non valet absque bona fide & iusto titulo, maximè rerum ecclesiasticarum. *c. quoniam omne. de præscript. & c. vigilanti. cap. si diligenti. eod.* ¶ Præscriptio quæ sine peccato seruari non potest, non valet. *cap. veniens. eod. tit.* ¶ Præscriptionem non inducit longa vsurpatio. *cap. causam. eod. tit.* ¶ Præscriptio nulla contra ecclesiam currit, nisi quadraginta annorum, sola autem centenaria contra Romanam ecclesiam. *cap. illud. capit. ad audientiam. & c. de quarta. eod. tit.* ¶ Præscriptionem elidit interruptio. *eod. cap.* ¶ Præscriptio nõ currit contra obedientiam. *c. cùm non liceat. eod. tit.* ¶ Præscriptio non currit contra episcoporum constitutionem, & contra procurationem eis debitam. *cap. accedentes. & c. cum ex officij. eod. tit.* ¶ Præscriptio non currit tempore schismatis. *cap. cum nobis. eod. tit.* ¶ Super præscriptione possunt testes produci. *c. illud. eod. tit.* ¶ Laicus non potest decimas nec præscribere, nec detinere. *c. causam. eod. tit.* ¶ Præscriptio omnem actionem excludit. *c. ad aures. eod. tit.* ¶ Præscribere potest abbas ius episcopale. *capit. auditis. eod tit.* ¶ Præscriptionem interrumpit Synodalis proclamatio. *c. sanctorum. eod. tit.* ¶ Præscriptio non currit tempore hostilitatis. *c. ex transmissa. eod. tit.*

Præsumptio violenta euidentissimam probationem requirit. *ca. veniens. 3. in fine. de presbytero non baptizato.* ¶ Semel malus, semper præsumitur malus. *c. semel. 8. de reg. iuris, in 6.* ¶ Ignorantia præsumitur, nisi probetur scientia. *c. præsumitur. 47. de reg. iuris.* ¶ Qui contra iura mercatur, bonam fidem non habere præsumitur. *c. qui contra. 82. de reg. iuris.* ¶ Præsumitur quilibet bonus, nisi probetur contrarium, & quòd nemo sit immemor suæ salutis. *c. dudum. & c. cum in iuuentute. de præsumt.* ¶ Præsumtio quandoque purgationem inducit, & qualis. *c. si quis de gradu. de purgat. canon.* ¶ Ex præsumtione violenta potest quandoq; sententia ferri, pro veritate enim habetur. *c. literis. c. nullus dubitat. c. illud quoque. c. tertio loco. de præsumt.*

Precarij differentia & precariarum. *cap. vlt. de precariis.* vbi dicitur, quòd precarium mutata voluntate concedentis, vel eius cui concedens alienauit reuocari potest: precariæ verò non item. ¶ Soluitur item precarium morte eius qui precario rogauit. *d. ca. vltim. versic. soluitur quoque.* ¶ Solui quoque videtur precarium morte concedentis. Sed hæc causa reprobatur. *d. c. vlt. versic. non etiam concedentis.*

de *Precariis* ecclesiasticis qualiter fieri debeant. 10. *quæst. 2. cap. precariæ à nemine.* ¶ De precariis quolibet quinquennio renouandis cauetur. *d. quæst. 2. c. precario de quinquennio. & cap. 1. de precariis.* Nisi ita factum sit precarium, ne vnquam reuocari possit. quod tamen reprobatur. *cap. de precariis. 2. d. tit. & d. quæst. 2. cap. de precariis.*

Presbyteri & Presbyteræ, *dist. 21. c. cleros. §. presbyter dist. 32. c. vlt. dist. 84. c. vlt.* ¶ Presbyter non celebret vase ligneo, nec de pane fermentato, nec sine aqua & vino, & plus apponat de vino quàm de aqua. *c. literas. & c. perniciosus. de celebr. miss.* ¶ Presbyter in fraudem ecclesiæ nil de bonis eius suo vel alieno nomine emere potest. *c. presbyter. & c. inquirendum. de pecul. cler.* ¶ Presbyteris debet condecens beneficium dari. *c. extirpandæ. de præb.* ¶ Presbyter clericum secum habeat, nec sine eo celebret. *cap. vt quisque. de vit. & honest. cleric.* ¶ Presbyteri officium est prædicare. *c. quod Dei timorem. de statu monach.* ¶ Presbyter duobus digitis amissis non celebret. *c. presbyter enim. de cler. ægrot.* ¶ Presbyter res ecclesiæ sine iusta causa non pignori det. *c. 1. de pign.* ¶ Presbyterum interficientis pœna, *c. 2. de pænit. & remiss.* ¶ Presbyter qui non ieiunus celebrarit, beneficio priuatur. *c. si constiterit. de accus.*

Primas non appellandus est vniuersalis, *dist. 99. c. nullus.* Primas non appellandus est Princeps sacerdotum vel summus. *d. dist. 99. c. primæ.* ¶ Archiepiscopi primatibus obedientiam debent, & ab illis ad hos prouocatur, non contra. *dist. 99. in prin. §. ab archiepiscopis. & c. 1. versic. ad quos episc.*

de **Primicerij** officio circa acolythos, exorcistas, cantores atque lectores & alia. *dist. 25. c. 1. §. ad primicerium. c. vnico, de officio primicerij.*

Primitiarum origo. *c. 1. §. at verò. de decimis.* ¶ Primitiæ perinde ac decimæ sacerdotibus sunt soluendę. di-

*stinct.*32.*c.præter hoc.* §. *deinde.* Quantum autem primitiarum nomine soluendum.*d.* §. *at. verò. vers. traditionem quoque.* Primitiæ perinde ac decimæ sunt in dispositione episcopi.*d.* §.*deinde. versic. & vt ipsæ.* ¶ Primitiæ inter diaconos & alios clericos diuidendæ.*d.cap.omnium.*4.§.*manifestum.*

Primogenitus. *cap. Ioseph.* 5.*de verb. signific.*

Prior tempore, potior iure. *c. qui prior.* 54. *de reg.iuris, in* 6.

de *Prioris* officio.*c.cum ad.*6.§.*prior autem. de statu monachorum.*

Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cū persona.*cap.priuilegium.*7.*& ca.quod alicui.*74.*de reg.iuris, in* 6. ¶ Decet concessum à principe beneficium esse mansurum.*c. decet.* 16. *cum ca. sequente.eod.tt.* ¶ Quod ob gratiā alicui conceditur, non est in eius dispendiū retorquendum. *c. quod ob gratiam.*61.*eod.tt.* ¶ Priuilegia stricti iuris sunt. *c. porrò. de priuileg.* ¶ Priuilegia extenduntur ad ea tantùm quæ in eis continentur. *c. ex parte.eod.tit.* ¶ Priuilegium monasterio concedi non potest, antequam ibi canonica institutio facta fuerit. *c. ad audientiam. de eccles. ædific.* ¶ Priuilegiorum generalium explanatio. *cap. vt priuilegia. de priuileg.* ¶ Priuilegia possunt & laici ecclesijs conferre. *cap. cum laicis. de reb. eccles. non alien.* ¶ Priuilegio suo potest quis renuntiare. *c.si de terra. de priuileg.* ¶ Priuilegium per subreptionem obtentum nō valet.*c. cum olim. de sentent.* ¶ Priuilegium statim atque ad notitiam eorum, quibus indulgetur, peruenit, vim habet. *c. fin de priuileg. in* 6. ¶ Priuilegium & consuetudo iuri communi derogant. *c. cum contingat. de for. compet.* ¶ Priuilegium lite pendente impetratum non valet, nisi in eo litis mentio fiat.*c. causam.* 2. *de testib.* ¶ Priuilegiū sine exceptione concessum ad preterita & futura extenditur. *c. quia. de priuileg.* ¶ Priuilegium, nisi vrgente ratione, dari non debet.*c. sanè. de priuileg.* ¶ Priuilegium sine alterius iniuria concedendum est.*c. pastoralis.eod.titul.* ¶ Contra Priuilegium Papæ sententia lata non valet.*c.dudum. eod. tit.* ¶ Priuilegio clericali non potest renuntiari. *c. suborta. de sent. & re iudic.* ¶ De priuilegio à Papa concesso, ipsemet solus iudicat. *c. cum venissent. de iudic.* ¶ Priuilegium Cister. de decimis non soluendis qualiter se extendat, *vide in c. ex parte* 1. *de decim.* ¶ Priuilegio 100. annorum gaudet ecclesia Romana in præscriptionibus.*c.ad audientiam. de præscript.*

Qua ratione priuilegium amittatur.

Priuilegium ratione delicti amittitur. *c.ad abolendam. de hæret.* ¶ Priuilegio priuatur, qui concessa sibi potestate abutitur. *c. tuarum. de priuileg.* ¶ Contra priuilegium faciens, eo priuatur. *c. cum accessissent. de constit.* ¶ Priuilegium non amittitur, etsi intra quinquaginta annos eo non vtatur. *cap. ad audientiam. de præscr.* ¶ Priuilegium sequens primo non præiudicat, nisi eius mentionem faciat.*c. dudum. de priuileg.* ¶ Clericus per enorme crimen à priuilegio cadit.*c.cum non ab homine. de iudic.* Item temerariè Romanam ecclesiam occupans. *c. licet. de elect.* Item in hæresin cadens.*c.ad abolendam. de hæret.* Item contrahens cum vidua vel corrupta. *cap. Iohannes. de cler.coniug.* Item de furto suspectus. *c.* 1.*de depos.* Item si statim repercutit. *c. si verò alicuius. de sent. excommun.* Item si admonitus nō deponat arma.*c.in audientia. eod. tit. & c. perpendimus. ibid.* Item turpiter agens cum personis quæ exprimuntur. *c. si verò. eod. tit.* Item ratione disciplinæ castigatus.*c. cum voluntate. eod.tit.* Item si in minoribus ordinibus constitutus matrimonium contrahat. *c. ex parte. de cler. coniug.* Item degradatus. *c. nouimus de verbor. signific.* Item admonitus secularia negotia non postponens. *capit. vlt. de vit. & hon.cler.*

Probatio. *cap.forum.*10.§.*probatio. de verb. signific.* ¶ Probatio constat ex duobus. *c. forus. de verb. signific.* ¶ Probatio contra legitimam probationem non est admittenda.*c. iurauit. de probat.* ¶ Probatio debet esse certa & clara. *ibid.* ¶ Probatio non exigitur in notorijs.*cap.tua nos. de cohabit. cler.* ¶ Quæ ad probationem singula non valent, multa prosunt.*c cum causam. de probat.* ¶ Probatio virginitatis per aspectum, præualet iuramento viri. *c.proposuisti. eod. tit.* ¶ Probatio ex multis præsumptionibus & fama, sufficiens dicitur. *c. præterea. de testib.* ¶ Actore non probante, reus absoluitur. *cap.cum ecclesia. de caus. possess.* ¶ Probationibus æqualibus existentibus, liberatur reus, nisi in causa libertatis. *c. ex literis. de probat.* ¶ Probationi accusantium consanguinitatem in matrimonio plus deferendum, quàm defendentium. *c. iurauit. de probat.* ¶ In probationis defectum succedit iuramentum.*c.sicut consuetudo. de probat.* ¶ Probatur crimen quandoque per confessionem: *vt c. cum ad sedem. de restitut. spoliat.* quandoque per famam: *vt c. sicut. de probat.* quandoque per instrumentum: *vt c.* 2. *de fid. instrum.* ¶ Probationis tempus quare sit religiosis concessum, *vide in c. ad apostolicam sedem. de regul.*

Processus de simplici & plano qualis sit. *Clement.*2.*de verb. signif.* ¶ Processus contra formam iuris vel rescripti non valet.*c.ex parte. de offic. iud. deleg. & c. cum dilecta. de rescript.*

Procuratio visitationē personalem requirit, aliàs peti non potest, quæ tamen secundum ecclesiæ facultates, vel consuetudinem loci statuenda est.*c. cum apostolus. de cens.* ¶ Prælati inferiores & superiores, tempore visitationis absentes vel præsentes, nec pecuniam, nec munera, sed solam sustentationem recipere debent. *Gregor. x. t. de censib.*

cenſib. lib. 6. ¶ Procuratio debetur archiepiſcopo ab omnibus eccleſijs quas viſitat. *cap. cum ex offic. ij. de præſcript. & c. ſopitæ. de cenſibus.* ¶ Petenda non eſt procuratio in ſacris ſeu grangijs monachorum. *c. vlt. de cenſ.* ¶ Procurationem præſtare tenetur eccleſia epiſcopo viſitanti. *c. cum venerabilis. eod. tit.* ¶ Et monachi diœceſano. *capit. venerabili. eod. tit.* nec præſcriptio contra hoc currit. *ibid.* ¶ In conſtituendis procurationibus requiritur patroni voluntas. *c. quanto creatori. eod. tit.* ¶ Legatis & nuntijs Papæ ab omnibus debetur procuratio, niſi ſpecialiter ſint exempti. *c. accedentes, de præſcript. & cap. cum inſtantia. de cenſibus.* ¶ De procuratoribus eccleſiarum nouiter conuerſarum nota formam, *in cap. ſuper eo. de cenſibus.*

Procurator in quauis cauſa, in literis mandati clauſulam de rato habere debet. *c. cum cauſam. de iuram. calumn.* ¶ Procuratoris falſi exceptio poſt ſententiam latam non valet. *c. in noſtra. de procur.* ¶ Procurator ab excommunicatis conſtitutus an valeat, *vide in c. conſulti. eod. tit.* ¶ Procuratoris confeſſio obeſt domino. *capit. 1. de poſtul.* ¶ Procuratoris negligentia non debet obeſſe domino. *c. cum veniſſent. de reſtitut. in integr.* ¶ Pro procuratoris abſentia non eſt dominus puniendus. *c. 1. vt lit. non conteſt.* ¶ Procurator illud ſolum poteſt, quod ſibi committitur. *c. innotuit. de elect.* ¶ Procuratores duo in vna cauſa conſtitui poſſunt. *c. in noſtra præſentia. de procur.* ¶ Procuratorem conſtituere nullus cogitur in grauibus. *c. querelam. de procurat.* ¶ Procurator non admittitur in cauſa criminali. *c. veniens. de accuſat.* ¶ Propter procuratoris contumaciam non poteſt dominus excommunicari. *c. 1. vt lit. non conteſt.* ¶ Procuratores prælatorum in concilijs ad negotiorum tractationem ſunt admittendi. *c. final. de ijs quæ fiunt à prel.* ¶ Procurator excommunicatus non admittitur. *c. poſt ceſſionem. de probat.* ¶ Pocuratorium mandatum reuocans in diſpendium aduerſarij, condemnatur in expenſis. *cap. auditis. de procur.* ¶ De procuratoribus pluribus datis prior tempore potior iure. *c. non iniuſtè. eod tit.* ¶ Procurator in prima inſtantia, appellationis cauſam, niſi velit, proſequi non tenetur. *ibidem.* ¶ Procurator ſecundus non admittitur, qui primi factum non ratificauerit. *c. 1. de procur.*

Profeſſione in omni ſemper intelligitur Papæ authoritas excepta. *c. Deus qui. de vit. & honeſt. cleric.* ¶ Ante profeſſionem exiens liberè redire poteſt ad ſtatum priſtinum. *c. ſuper eo. de regul. & tranſeunt.* ¶ Profeſſo licet tranſire ad ſuperiorem religionis ſtatum, venia tamen priùs à ſuo prælato impetrata. *c. ſanè. eod. tit.*

Promiſſio non infringitur, cum in meliora commutatur, *c. peruenit. 2. de iureiur.* ¶ Promiſſio iuramento firmata non tenet, conditione appoſita in forma iuramenti non ſeruata. *ibid.* ¶ In promiſſione quamuis firmata iuramento, ſuperioris authoritas ſemper excipitur. *c. venientes. eod. tit.* ¶ Promiſſio beneficij, nullo in eccleſia vacante, non valet. *capit. final. de conceſſion. præbend.* ¶ Promiſſio eccleſiæ obſequij cauſa eſt ſimoniaca. *c. cum eſſent. de ſimon.*

Promotio impeditur propter defectum ſcientiæ. *c. congregato. de elect.* ¶ Promouens indignum punitur, ſicut & promotus. *cap. nihil eſt. eod. tit.* ¶ Promotionem impedit macula in oculo promouendi. *c. cum de tua. de corpor. vitiat.* ¶ Promotus remouetur propter homicidium & ſimoniam. *cap. inquiſitionis. de accuſat.*

Proteſtatio fit, ne ab altero præiudicium iuri ſuo fiat. *c. ſuborta. de ſentent.* ¶ Factum contra proteſtationem non valet. *c. cum acceſſiſſent. de conſtitut. & c. 1. de iis quæ vi metúsue.*

Pſalmiſta. *diſtinct. 21. cap. cleros. §. lectores.* ¶ Pſalmiſta orario vti non debet. *diſt. 23. c. non oportet.*

Puberes vnde dicantur, quando dicantur tales, & qualiter per corporis aſpectum dignoſcantur. *c. puberes. de deſponſ. impub.* & quando poſſint mortaliter peccare. *c. 1. de delict. pu.*

Publicato ſcrutinio, non poſſunt electores ſua vota variare. *c. publicato. de elect.* ¶ Poſt publicationem teſtium poſſunt alij teſtes induci, dum prælatus de crimine inquirit. *c. cum clamor. de teſtib.* ¶ Publicatis atteſtationibus, non ſunt iteratò teſtes interrogandi. *c. per tuas. eod. tit.* niſi in fauorem matrimonij. *c. conſtitutus. 2. de teſtib.*

Pueris non committatur animarum cura. *cap. ex ratione. de ætat. & qualit. præfic.* ¶ Pueri reputantur, qui 14. annos agunt. *cap. referente. de delict. puer.*

de **Purgatorio.** *c. vnum. §. vnde Auguſtinus. vſque ad fin. cap. qualis cap. qui in aliud. diſtinct. 25. item cap. vltim. §. non promittimus tamen, cum ſequentib. de pœnitent. diſtinct. 7.*

Purgatio propter infamiam indicēda eſt. *c. cum oporteat. de accuſat.* ¶ In purgatione deficiens pro conuicto habetur. *c. inter. de purgat. canonic.* ¶ Formam iurandi, in purgatione ſuper ſimonia. *vide in c. quoties. de ſimon.* ¶ In notoriis non eſt indicenda purgatio, ſed condemnatio facienda. *c. cum dilectus. eod. titul.* ¶ Purgatio indicenda eſt clerico ſuſpecto. *c. ſi quis. de rapt.* ¶ Purgare nemo ſe tenetur, niſi de eo de quo infamatus eſt. *c. vlt. eod. tit.* ¶ Purgatio indicenda eſt infamato, deficientibus accuſatoribus & teſtibus. *c. nos inter. eod. tit.* ¶ Compurgatores quales ſint, *c. cum P. de purgat. canon.* & quid iurare debeant. *c. de teſtib. eod. titul.* ¶ Purgatio per ferrum cādens & ſimilia interdicuntur. *c. dilecti filij. de purgat. vulg.* ¶ Purgatores ſunt ſtrictè examinandi, ſicut teſtes. *cap. conſtitutus. de*

purgat.canonic. ¶ Purgatores ſcire debent vitam & conuerſationem ipſius purgandi. *cap. cum P.eod.titul.*

Q

Quadrageſima non impedit, quin in ipſa famis neceſſitate liceat carnes comedere. *cap. 2. de obſeruat. ieiun.*

Si **Quadrupes** damnum dederit, datur actio, vt vel damnum ſarciatur, vel quadrupes noxæ dedatur *ca vltim. §. quod ſi animal. de iniuriis.* etiam ſi fera beſtia, vel quæ conſueuit nocere, damnum dederit: hanc enim dando dominus non liberatur. *d. §. quod ſi animal. verſic. quod tamen ad liberationem.* vel ſi culpa domini, quadrupes damnum dederit, *d. §. quod ſi animal. verſic. & quam debueras. item cap. ſi bos. 3. & cap. ſi læſerit. 4. eod. tit.*

Quadrupes quæ nocuit, etiam ordinaria pœna punitur. 15. *q. 1. c. firmiſſimè. §. vnde etiam de brutis. § fin. cum c. ſeq Mulier.*

R

Raptores ſunt excommunicandi, nec ad pœnitentiam recipiēdi, niſi bona ablata reſtituāt: pœnitentes tamen in morte in cæmetrio ſunt ſepeliendi. *c. 1. & 2. de raptor.* ¶ Raptores rerum quæ naufragiorum ſunt, ipſo iure ſunt excommunicati: qui verò quæ naui vehebantur rapuerunt, excommunicandi ſunt. *c. excommunicat eod. tit.*

Raſura debet eſſe in clerico competens. *c. 1. de vit. & honeſt. cler.* ¶ Raſura in literarum vel inſtrumentorum locis ſuſpectis, literas vel inſtrumentum vitiat. *c. cum olim. 2. de priuileg.* ¶ Raſura inſtrumento, ipſum non vitiat, ſi per conſequens antecedens intelligi poſſit. *c. ex parte. de fid. inſtrum.*

Ratione legis ceſſante, ceſſat lex. 1. *q. 7. ca. quod pro remedio.* & vbi eadem ratio, ibi idem ius conſtituendum eſt: Niſi aliquid cōtra ius commune ſtatutum vel introductum ſit. hoc enim ad ſimiles caſus non eſt trahendum. *c. quæ à iure. 28. de reg iuris, in 6.* item Niſi propter neceſſitatem aliquid ſtatutum ſit: nam nec hoc ad ſimiles caſus trahendum. *c. in argumentum. 78. de reg. iuris, in 6. 1. q. 7. c. quod pro remedio. 9. quæſt. 1. c. ordinationes. §. quamuis. c. cum in cunctis. 7. in prin verſ. ea propter. de elect. cap. in cauſis. 19. in fin. de ſententia. & re iud.*

Rationes vim legis habere dicuntur à Gratiano. *diſt. 1. c. conſuetudo. §. porrò.*

Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum. *ca. ratum. 9. de reg. iuris, in 6.* ¶ Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, *c. ratihabitionem. 10. de regul. iuris.* ¶ Ratihabitio ſubſequens confirmat contractum præcedentem. *c. acceſſit. de ſponſ. impub.* Ratihabitio confirmat matrimonium, quod ab initio nō fuit. *c. inſuper. qui matrimon. accuſar. poſſ.* ¶ Ratihabitio confirmat religionem. *c. cum virum de regular.* Item ſententiam. *c. cum ad ſedem. de reſtitut. ſpoliat.* Item cōfirmat procuratoris tranſactionem, ita vt eam nemo poſtea retractare poſſit. *c. contigit. de tranſact.*

Recognitio delicti extra iudicium nocet, ſicuti confeſſio. *cap. per inquiſitionem. de elect.*

Reconcilientur cœmeteria, in quib[us] excommunicati ſunt ſepulti, aqua benedicta ſolemniter inſperſa. *c. conſueuiſti. de conſecr. eccleſ.*

Reconuentionis & exceptionis differentia. *c. cum dilectus. 2. de ordine cognitionum.*

Reconuenire poteſt reus actorem in eodem iudicio: & conuentio & reconuentio paribus paſſibus ambulare debent. *d. c. cum dilectus. 2. §. nos autem diſtinguendum. verſ. quanquam in idem. item. c. 1. de mutuis petitionibus.* Niſi interdicto recuperandæ poſſeſſionis agatur: huic enim reconuentio non poteſt opponi. *c. vltim. de ordine cognit. item c. ad vltimum. 2. de cauſa poſſeſſionis.* fallit etiam ſupradicta regula, ſi excommunicatus reconuentionem opponat. *c. cum inter. 5. §. fin. de exceptionib.* tertiò fallit ſi apud alium quàm actionis iudicem reconuentio opponatur. *c. diſpendia. 3. §. reus quoque. de reſcriptis, in 6.* Quartò, ſi apud arbitros cauſa agatur. *c. cum dilectus. 6. de arbitris.* ¶ Modus procedendi per reſcriptū conuentioni præſcriptus, etiam reconuentioni datus intelligitur. *c. prudentiam 2. de mutuis petitionib.*

Regula *diſtinct. 3. c. regula, in prin.*

Religionem intrans, dummodò ſit ſanus, nil eccleſiæ parochiali tenetur præſtare. *c. de his. de ſepult.* ¶ Religionis habitum poteſt quis in domo propria ſuſcipere & tenere. *cap. ex parte tua. de conuerſ. coniug.* ¶ Religionum diuerſitas reprobatur, maximè mendicantium. *c. ne nimia. de religioſ. domib.* ¶ Religionem ingredi non prohibentur coniugati, ante carnalem copulam. *cap. verum de conuerſ. coniugat.* ¶ In religione per annum commoratus, nec ad ſæculum redire, nec vxorem ducere poteſt. *c. conſulit. eod. titul.* ¶ Coniugatus, poſt carnalem copulam religionem ingredi non poteſt, niſi de licentia vxoris ſuæ. *c. ad apoſtolicam ſedem. de conuerſ. coniugat.* qui verò ita ſemel ingreſſus eſt, repeti non poteſt. *c. dudum. eod. tit.* ¶ Impubes religionem ingredi non poteſt, niſi de licentia parentum. *c. 2. de regular.* nec inuitus, vel in ætate non legitima, aliàs à parentibus extrahi poteſt. *c. 1. eod. tit.* ¶ Religionem intrans ante quatuordecimum annum conſummatum pœnitere poteſt. *capit. ad noſtram. eod. tit.* ¶ Religio tenuis quæ dicitur, *c. & ſi quæſtiones. de Simon.* ¶ Cum religioſis facilius diſpenſatur, quàm cum laicis, quoad ordines. *c. ex literarum, de apoſtat. & reiter. baptiſ.* ¶ De religione ad religionem magis arctam tranſiri po-

eri potest. c. licet. de regula. ¶ Religionis habitum assumens, etsi vidua, etsi in domo propria, resilire non potest amplius. c. vidua. de regularib. ¶ Religiosus de religione ad religionem ex leuitate non transeat, aliàs ad artiorem transire potest. c. Iohannes. eod. tit. ¶ Religionem intrans, renuntiare potest annali probationi. c. ad apostolicam. eod. tit. ¶ Religiosus ante professionē exiens, quando vxorem ducere possit, quando non, vide in c. consulti. eod. tit. ¶ Religionem intrans non habet habitum professorum. c. statuimus. eod. tit. ¶ Religione exiens ad reditum cogendus est, & per prælatum reuocandus. cap. vlt. eod. titul. ¶ Religionem ingressus per metū qui in constantem virum cadere potest, non obligatur ad religionem. c. 1. de ijs quæ vi metúsue. ¶ Religiosis interdicitur chirurgia. c. tua nos. de homicid. ¶ Religiosus nec fideiubere, nec mutuum accipere potest, sine consensu capituli vel abbatis. c. quod quibusdam. de fideiuss. aliàs conuentus soluere non tenetur. ibid.

Religiosus locus, efficitur locus ad hospitalitatis vsum deputatus. c. ad hæc. 4. de religiosis domib. ¶ Locus in quem mortuus illatus est, religiosus efficitur: Nisi hæreticus eò sit illatus. c. quicunque. 2. in prin. vers. & locus ille. de hæreticis, in 6.

res sacra vel Religiosa alienari, obligari, vel ciuilibus vsib. commodari non potest. 12. q. 2. c. nulli. c. prædia. item De reg. iuris, in 6. c. semel. 51.

ante Relationem consultationis exemplum litigatoribus edendum. c. intimasti. 68. de appellationib. ¶ Ne relatione pendente iudex pronunciet, vel aliquid innouet. c. licet. 5. de officio legat. 2. q. 1. c. nomen. vers. quod nec in negociis. ¶ Relatione facta & responso accepto, sententiaq; exinde lata, appellatio denegatur. 2. q. 6. c. biduū. §. fi.

ad quos sit Recurrendum, si sacræ scripturę authoritas desit. dist. 20. c. vlt.

Reliquiæ non debent exponi venales, & antiquæ extra capsam non sunt ostendendæ. c. 2. de reliquiis. ¶ Reliquiæ de nouo inuentæ, absque Papæ approbatione non sunt venerandæ. c. 1. eod. tit.

Remedium. c. redintegranda. 3. quæst. 1. c. redintegranda.

Remissionis litteras possunt episcopi concedere, & quantum generales remissiones valeant, vide in c. nostro. & c. quod autem. de pœnit. & remiss.

Renuntiare non videtur, qui deceptus aliud facit. c. lectæ. de renunciat. ¶ Renuntians episcopatui quando ad illud resumi possit c. post translationem. eod. tit. ¶ Renuncians beneficio potest ad illud denuò admitti. c. veniens. eod. tit. ¶ Non renuntiat iuri suo, qui gratiæ se committit ibidem. ¶ Renuncians instrumentis, liti renuntiasse videtur. cap. cum pridem. de pac. ¶ Renunciare potest quilibet iuri suo. c. statuimus. de regular. ¶ Renunciare potest quis tacitè priuilegijs suis. c. accedentibus. de priuileg. ¶ Renuntians beneficio in manu laici, ipso iure eo priuatur. c. quod in dubijs. de renunciat. ¶ Renunciatio benè regentis, non est facilè admittenda. cap. nisi cum pridem. eod. titul. vbi simul notantur causæ renunciationis. Renunciatione facta, ipso iure irrita sunt instrumenta. c. sanè. eod. tit. & cap. cum pridem. de pact. ¶ Archiepiscopus renuncians, in illo loco pallio vti non potest. c. ad supplicationem. de renunciat. ¶ Renunciare quis potest beneficio sibi concesso, sed non collegio dato. capit. si diligenti. de foro compet. ¶ Renunciare quis non debet beneficio absque consensu episcopi, & quando repetere possit renunciationem. c. admonet. & c. sanè. de renunciat. ¶ Renuncians beneficio metu vel vi, illud non perdit, ca. ad audientiam. de ijs quæ vi. ¶ Renuncians beneficio suo coram iudice competenti, illud repetere non potest. cap. accepta. de restit. spol.

Repressalię dantur, quando generalis rerum retētio, auctoritate principis vel ciuitatis, pro damni recompensatione indulgetur. c. dominus. 23. q. 2. ¶ Repressaliæ de iure canonico & ciuili prohibentur, vnde in repressalijs vltra sortem nihil debet accipi. cap. vnic. lib. 6. de repress. ¶ Repressalias concedentes contra clericos, vel accipientes, si singulares sunt personæ, excommunicationis, si vniuersitas, interdicti sententiam incurrunt, nisi intra mensem retractent. ibid.

Rei vendicatio non nisi aduersus rei possessorem cōpetit: Nisi dolo desierit possidere. hic enim pro possessore habetur. c. pro possessore. 36. de reg. iuris. ¶ Rei vendicatione instituta, regulariter quidem ipsa res venit in condemnationem. Nisi res sit consecrata: tunc enim æstimatio eius venit præstanda. 14. q. 6. cap. 1. §. fin. cum 6. sequ. Comperimus. ¶ Rei vendicatio ibi, vbi res est de qua contenditur, competit. c. sanè si. 3. de foro competenti. ¶ In rei vendicatione actor rem quam petit, tenetur specificare ac designare. c. significantib. 2. de libelli oblatione. ¶ In rei vendicatione succumbit actor non probans causam ex qua petiit, licet post actionem in iudicium deductam ex alia causa dominium sit nactus. c. abbate. 3. de re iudicata, in 6. ¶ In rei vendicatione actor reo sumptus, quos in rem bona fide fecit, tenetur restituere. A' qua regula excipitur precium, quo rem comparauit. 16. q. 3. c. penult. §. vniuersas. ¶ Rei vendicatio longi temporis præscriptione eliditur. c. cum olim. 18. de præscriptionibus. 16. q. 3. ca. placuit vt quicunque. §. præscriptionum.

Residentiam non faciens canonicus admonitus, nec appellationem ob hoc factam prosequens, priuetur præbenda. c. peruenit. de appellat. ¶ Residens intelligitur, qui iura ecclesię suæ prosequitur. c. cum dilectus. de cler. non resid. ¶ Residere no-

lens, admonitus, beneficio priuetur. *c. ex parte. eod. tit.* ¶ Residens dicitur, qui in seruitio est Papæ, vel episcopi, vel iusta de causa abest ex licentia *c. ad audientiam. & c. relatum. eod. titul.* ¶ Ad residentiam compelli possunt clerici per suos prælatos. *cap. cum ad hoc. eod. tit.* ¶ Residens studij causa, quantum recipere debeat, *vide in c. licet. de præb.* ¶ Residere debet quilibet per se, non per alium. *c. conquerente. eod. tit.* ¶ Non residens, post citationem, per sex menses est expectandus. *c. tuæ. eod. tit.* ¶ Non residens, etsi Cardinalis, ecclesia priuandus. *c. 2. eod. titul.*

Responsa Prudentum. vide §. in litera O. Opiniones.

Restituere in integrum, ad quem spectat, *vide in c. causa. de rest. in integr.* ¶ Restitutio fieri non debet, antequam citetur reus, si contumax non est. *cap. quoniam frequenter. vt lit. non contest.* ¶ Restituenda est possessio cum omnibus quæ interim percipi potuissent *c. grauis. de restitut. spol.* Spoliatis per sententiam iniquā bona restituenda sunt. *c. ex insinuatione. de procur.* ¶ Restitutio prius faciēda est in causa possessionis, ante litis ingressum. *c. 1. & 2. de restitut. spoliat.* ¶ Restitutio in spiritualibus peti potest. *c. cum venissent. de restitut in integ.* ¶ Restituendus est prædo secundum iuris rigorem, & de restitutione prius agendum, quàm de canonica institutione. *c. literis. de restitut. spoliat.* ¶ Restitutionem potest petere ecclesia, etiam contra latam sententiam. *c. ex literis. de restitut. in integ.* ¶ Restituta vxore, debent omnia eius bona simul restitui. *c. accedens. 2. vt lit. non contestat.* ¶ Restitutionem petenti non potest aduersarius crimen opponere, *c. item cum quis. de restitut. spoliat.* ¶ Restitutionem petens quid probare debeat, *c. olim 4. eod. tit.* ¶ Ad restitutionem non est cogendus qui non potest. *c. cum tu. de vsur.* ¶ In restitutione matrimonij, necesse est probare ius matrimonij, & possessionem corporalem per carnalem copulam. *c. ex parte. de restitut spoliat.* ¶ Restitutionem matrimonij impedit adulterium publicum. *c. significasti. de diuortijs.* ¶ Restitutio denegatur mulieri volenti cohabitare viro, cum contumelia creatoris, *c. gaudemus. eod. tit.* ¶ Restitutionem mulieris quæ impediant, *vide in c. literas. & c. ex transmissa. de resti. spoliat.* ¶ Restitutionem petere non potest, possessionem de iure non habens. *c. ex parte. de restitut. spoli.* ¶ Restitutio fauorabilis est in causa matrimonij. *c. ex literis. de in integr. restitut.* ¶ Restitui potest ecclesia contra aliam ecclesiam. *c. auditis. eod. tit.* ¶ Restituere quis tenetur omnia quæ medio tempore percepit, si aduersarius suum ius probauerit. *c. suscitata. eod. tit.*

Res cum suo onere transit. *c. cum non sit in homine. de decim.* ¶ Res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur. *c. 1. de regul. iur.* ¶ Non sermoni res, sed rei sermo est subiectus. *c. intelligentia. de verbor. signifi.*

Reuocatio mandati non valet, priusquam in causa sit cōclusum. *c. auditis. de procurat.* ¶ Reuocationi æquiualet certa principis scientia. *c. pastoralis. de offic. deleg.* ¶ Reuocatio procuratoris non valet, nisi de ea iudici constet. *c. ex parte. de rescript.* ¶ Reuocari potest illicitum mandatum, per superiorem. *c. quintauallis. de iureiur.*

Reus *c. 10. §. reus. de verb. signif.* ¶ Non debet actori licere, quod reo non permittitur. *c. non licet. 3 2. d. tt l. non debet. 41. ff. eod. tt.* ¶ Reus condemnatur in expensis, actore ex decreto primo in possessionē misso, etiam lite pendente. *c. 1. de sequest.* ¶ Reus si post litem contestatam non comparuerit, ad sententiam definitiuā procedatur. *c. prout. de dol.* ¶ Reus contumax potest adhuc à iudice citari semel. *ibid.* ¶ Reus, actore non probante, absoluitur. *c. accedentibus. de priuileg.* ¶ Reus absoluitur, vbi obscura sunt partium iura. *cap. inter. de fid. instrum.*

Restitutio in integrum partibus præsentibus petenda ac decernenda. *c. cum ex literis. 5. §. tandem deliberatio. de in integr. restitut.* ¶ Non totius temporis restitutio facienda, sed eius tantùm, quanto se læsum probat. *Clement. vnica, in fin. de in integr. restitut.* ¶ In integrum restitutus meliorationes aduersario restituere debet. *c. 1. in fin. de in integr. restitut.*

S

Sacerdos. *distinct. 21. cap. cleros. §. sacerdos.* ¶ Sacerdos, qualiter se circa confessum habere debeat, *vide in cap. omnis. de pœnit. & remiss.* ¶ Sacerdotis filiam carnalem ducere non potest baptizatus ab eo. *c. vlt. de cognat. spirit.* ¶ Sacerdos cum virgine matrimonium contrahens, post pœnitentiam, dispensationem obtinere potest. *c. sanè. de cler. coniugat.* ¶ Sacerdos aduocatus esse non debet. *c. cum sacerdotis. de postul.* ¶ Contra sacerdotem infamatum qualiter est procedēdum. *c. 2. de purgat. canon.* ¶ Sacerdos consanguineam fœminam in domo non habeat, & suspecti post trinam denunciationem excommunicentur. *c. 1. & 2. de cohabit. cler.* ¶ Sacerdotis confessionem reuelantis pœna, *c. omnis. de pœnitent. & remiss.* ¶ Sacerdos hominem casu interficiens non est deponendus. *c. interfecisti. de homicid.* ¶ Sacerdos puerum disciplinæ causa percutiens, ita vt ictu moriatur, deponendus est. *c. presbyterum. eod. tit.* ¶ Sacerdotij incapax est bigamus. *cap. 1. de bigam.* ¶ Sacerdos nō habeat officium interdictum, vel simile. *c. sacerdotibus. ne cleric. vel monach.* ¶ Sacerdoti infamato purgatio indicitur. *c. significasti. de adulter.*

Sabbatis carnes comedere licet secundum morem patriæ. *c. consilium. de obseruat. ieiun.*

Sacrum quod est vel semel Deo dicatum, nō est ad vsus humanos vlterius transferendum. *c. semel. §. 1. de reg. iur. in 6.*

Sacramentum 3.q.1. c. *multi.* §. *sacramentum.* & De ratione nominis. *d.c.multi.* §. *sunt autem sacramenta. versic. quæ ob id sacramenta, vsque ad versic.quæ ideò fructuosa. item d.dist.2. cap. qui manducant.* §. *ista ideo dicuntur sacramenta.* ¶ Definitio sacramenti.1. *q.1.cap. multi secularium.* §. *sacramentum.de consecrat. dist.2. c.sacrificium. Declaratur. d.dist.2. c. signum.* ¶ diuisio sacramentorum in sacramenta necessitatis & dignitatis. 1. *c. remissionem.* §. *sed notandum est. Species sacramentorum. d. q. 1. c.multi secularium.* §. *sunt autem sacramenta.* ¶ Sacramenta liberè sunt conferenda, absque vllius præmij exactione. *c.ad apostolicam. & cap. cum in ecclesiæ. de simon.* ¶ Sacramenta collata ab excommunicato, in excõmunicatione vim habent, licet talis conferens peccet. *c. si celebrat. de cler. excommunic.* ¶ Si sacramentum est prætermissum, cautè supplendum est. *c.1. de sacram. non iter.* ¶ Sacrum trahit ad se non sacrum. *c. quod in dubijs. de consecr. eccles.* ¶ Sacra non debent laico pignori dari, nisi in necessitate. *c.1.de pignor.*

Sacrarium ingredi prohibentur subdiaconi & ministri non sacrati. *distinct.23. c.non oportet subdiaconos. & cap. non oportet in sacratos.*

Sacrificium *c.multi.§.sacrificium. de verbor.signifi.*

Sacrilegium quibus modis committatur.

Sacrilegium est quicquid in *sacratis* Deo rebus & episcopis iniustè Agitur, pro sacrilegio reputatur. *c.quæ multotiens.7. de reg.iuris.12. q.2. c.nulli c.prædia. 13.q.2.c.qui oblationes.in fine.17. q.4. c.qui rapit. c.si quis contumax.§.sacrilegium ergo. c. quisquis. § sacrilegium, vsque ad finem.* etiam si eam priuatam è loco sacro quis surripuerit. *d. c.si quis contumax. §. sacrilegium ergo. versic. vel non sacrum. & d.c. quisquis.§. similiter sacrilegium.& §.fin.* quod fallit, si sacrum è loco priuato surripuerit.23.*q.4.c.quid ergo.§.fin.* ¶ Si res ecclesiæ Alienat, vel alienationi consentit: sacrilegium committit. 17. *q.4. c. omnes ecclesiæ.* ¶ Si ecclesiam non permittat ordinari vel Consecrari, sacrilegium commitit.1. *q.1. c. nullus. §. qui autem, cum c.sequente.* ¶ Si de iudicio Imperatoris vel Papæ Dubitat, sacrilegium committit. *dict.§.committunt etiam. versi.aut qui de principali. §. fin. cum c.sequ.* ¶ Si quis Legata ecclesiæ retineat, sacrilegium committit. 13. *q.2. c.qui oblationes. in fin. 17. q.4. c.sacrilegium.* ¶ Si diuinam Legem non obseruat, vel in articulis fidei errat: sacrilegium committit. 17. *q.4. c.si quis suadente. §. committunt etiam.* ¶ Si Sacerdotes insequitur, sacrilēgium committit. *d.q. 4.c. sicut qui. c.si quis contumax.§. dicitur etiam.c.quisquis.§.1. vers. seu qui iniuriam.cap. si quis deinceps. c.si quis suadente. in prin.* ¶ Sacrilegium committitur, si laicus iura ecclesiastica Vsurpauerit. *cap. conquestus.16.de foro competenti.*

Sacrista & de huius officio. *c.vnico.de officio sacristæ.*

de **Salario** & mercede magistris ac doctoribus artium liberalium decernendo. *c.1. c. quia nonnullis.4. & c.vlt.§.fin.de. magistris.*

Salitor. *vigesima sexta, quæstione tertia, cap.1. §.salitores.*

Sapientia *de pœnitent. distinction.2.capitul. sapiens.*

Satisfactum *cap.ex parte.23.de verbor.significat.*

Scandalum non debet bonum faciendum impedire. *capitul. nisi. de renunciat.* ¶ Ob scandalum ea quandoque sunt omittenda, quæ pro rigore iuris sunt statuta. *c.super quodam.de statu monach.*

Scholares canonici plenè recipiant fructus præbendarum suarum. *c. super specula. de magistr.* ¶ Scholares in vniuersitate possunt statuta facere, & citare, & contumaces punire. *cap. ex literis. de constitut.* Item possunt constituere procuratorem in curia Papæ. *c.quia in causis.de procurat.*

Secundum. *cap. abbate. 25. de verborum significat.*

Sede vacante, nil debet innouari vel mutari *c.1. ne sed. vacant.*

Senatusconsulti definitio. *dist.2.cap. senatusconsultum.*

Sententia iniusta iudicem potius lædit, quàm eum in quē temerè fertur.11.*q.3. cap. nolite.§. fin.* ¶ De sententia non præcipitanda. 11. *q. 3. c. summopere.* ¶ Sententia ab ipso iudice sedente recitanda. *cap.vlt.§. fin. de re iudicata. in 6.* fallit in episcopo iudice. *d. c. vlt. in prin.* ¶ De Sententia in plurali, non singulari numero proferenda. *c. cum ab vno. 4. d. tit.* ¶ De Sententia ex scripto recitanda.2.*q.1.c.in primis. §. sed & de personis. vers. si scriptis iudicatum. & §.fin. cum c. sequente. cap. legum.* Nisi episcopus in causa clerici sententiam ferat.11.*q.1.c.si quis cum clerico.*

Sepultura est eligenda apud loca magis religiosa. *c. 3. de sepult.* ¶ Sepulturam debet quis eligere in loco parentum suorum. *c.1.de sepult.* ¶ Sepulturam licet eligere propriam vel alienam. *cap. eod. titul.* ¶ Sepultura negatur torneamentarijs. *ibidem.* ¶ Sepulturam eligēs, parochiæ rationem habere debet. *c.2.de sepult.* ¶ Sepulturam eligere potest vxor sicut vir. *c.de vxore.eod.tit.* ¶ Sepulturā filio minori potest eligere pater. *ibid.* ¶ De sepulturis hospitalariorum, *ca. in nostra præsentia. eod. tit.* ¶ Sepelire non licet clerico raptorem nec in mortali peccato decedentem. *c.2.de raptor.* ¶ Sepultura conceditur clericis interdictum seruantibus. *c. quod in te. de pœnit. & remiss.* Item facinoroso pœnitenti. *c. vlt. in fin. eod.* ¶ In sepulturis non est danda portio canonica, si ad fabricam & ad lumi-

raria quædam data sint. *c. ex parte.3. de verbor. signific.* ¶ Pro sepultura nil dandum est. *c. abolendæ. eod. tit.*

Sequestratio fit rei seruandæ causa. *c. 1. eod. tit.* Item sequestrationem bonorum impetrare potest mulier, propter inopiam viri. *cap. per vestras. de donat.* Item fit etiam propter contumaciam absentis suspecti possessoris. *capit. ex literis. de dol. & contum.* ¶ Sequestratio iniusta reuocatur. *c. 1. de sequestr. poss. & fruct.* ¶ Sequestrantur fructus lite pendente. *c. 2. de sequestr. fruct.*

Si Seruus Iudæi Christianus fieri desideret per hoc liber efficitur. *distinct. 54. c. nulla. §. fin. cum cc. sequentib. vsq; ad c. si seruus absente.* ¶ Si Seruus episcopus sit factus, per hoc liber efficitur. *dist. 54. c. si seruus sciente. §. episcopalis.* ¶ Seruus non ordinetur inuito domino, aliàs deponitur & domino restituitur. *c. 1. 2. & 5. de seru. non ordin.* ¶ Seruus ecclesiæ quomodo potest manumitti, *vide in c. episcopi. eod. tit.* ¶ Serui & libertæ filius, liber est. *c. dilectus filius. de seru. non ordin.* ¶ Seruus matrimonium cōtrahere potest, domino suo inuito. *cap. proposuit. de coniug. seru.* ¶ Seruus fugitiuus per fraudem ordinatus deponitur. *c. de seruorum. de seru. non ordin.* ¶ Seruus ad ministrandum domino in sacerdotali ordine constitutus, si renunciat officio, deponatur. *c. nullus. eod. tit.*

de Schismaticis Iacobo, Petro & Ioanne de Columna. *c. vnico. de schismaticis. in 6.*

Sigillo vno non vtantur nisi collegiati. *cap. dilecta. de excess. prælat.* ¶ Sigillum non probat, nisi sit authenticum. *c. 2. de fid. instrum.* ¶ Sigillum capituli dicitur authenticum. *c. 3. de probat.* Item sigillum principis. *c. cum dilectus. de fid. instrum.* ¶ Ex sigillis veritas priuilegiorū, vel falsitas dignoscitur. *ibid.* ¶ Sigillo authentico debet sententia excommunicationis corroborari. *c. cum medicinalis. de sentent. excommunic.* ¶ Sigilla falsa conficientium vel fingentium pœna. *cap. 3. de crimin. falsi. c. cum olim. de off. iudic. deleg.*

Simonia 1. q. 7. c. vlt. in prin. ¶ eius definitio 1. q. 1. ca. qui studet. Ex hoc canone Simonia definitur studiosa voluntas emendi vel vendendi spiritualia. ¶ Est autem Simonia dicta à Simone mago. 24. *q. 3. c. pen. in prin.* Simoniam verò esse hæresin, patet ex *d. c. vlt. in prin. 1. q. 1. c. ventum. §. fin. cum. c. seq. c. cum omnis. c. eos qui. c. placuit. §. ex illa.* Concordat item propositæ causæ. 1. *q. 1. cap. erga Simoniacos. & c. nunquam. & 1. q. 3. c. ea quæ. item extrauagans. com. 2. de Simonia. extrauag. com. 1. de sent. excom.* Obijcitur 1. *q. 1. c. placuit. §. item opponitur.* Species seu exempla huius causæ exponuntur *c. non satis. 8. & c. cum in ecclesiæ. 9. de Simonia.* qui Signa rebus alienis imponunt, coercendi. 16. *quæst. 6. capit. 1.*

Quid sit Simonia, & quomodo committatur.

Simonia est pactio circa spiritualia vel eis annexa. *c. quæsitum de rerum permut.* vt promouere negotium, spe beneficij ecclesiastici promissi. *cap. cum essent. de simon.* item, docere pro mercede, cum salarium ab ecclesia constitutum habeat. *t. t. de magist.* item pro consecratione aliquid vltra procurationem accipere. *c. cum sit. de simon.* item, vbicunque spirituale pro temporali venditur. *cap. in tantum. eod. tit.* ¶ Simonia est aliquid pro sepulturis recipere, vel pro exequijs, inthronizatione, vel quocunque sacramento. *c. cum in ecclesia. eod. tit.* Item per gratiam vel fauorem publicè peccantem non corrigere, vel denunciare. *cap. nemo. eod. tit.* Item promittere beneficium electori. *c. de hoc. eod. tit.* Item ecclesiam emere vel redimere. *c. querelam. eod. tit.* Item pœnitentem indignum propter fauorem aut gratiam reconciliare, vel pœnitentem ex odio repellere. *c. nemo eod. tit.* Item homagium petere pro beneficio. *c. ex diligenti. eod. tit.* Item pro ecclesiastico ministerio aliquid petere. *c. 1. eod. tit.* ¶ Simonia est omne impensum pro quolibet obsequio in ordinatione. *cap. 1. eod.* Item ementes & vendentes ecclesiarum administrationem Simoniam committunt. *cap. consulere. eod. tit.* ¶ Simonia est aliquem pro pretio absoluere. *c. ad aures. eod. tit.* ¶ Simonia sola intentione committi potest. *c. tua nos. de simon.* ¶ Simoniam quæ munere, & quando inducant, *vide in cap. dilectus filius. eod. titul.* ¶ In simonia gratia, fauor, vel odiū loco pretij succedunt. *c. cum essent. eod. tit.* ¶ In simoniaco cōtractu tantū valet remittere, quātum dare. *c. veniens. de testib.* ¶ Simoniacus est, qui de bonis suis præbendam cōstituit, vt ad eam canonicus recipiatur. *c. tua nos. de simon.* ¶ Simoniacus est recipiens pecuniam pro eo ad quod tenetur officio. *c. dilectus filius. de simon.* ¶ Simonia est temporalia dare, spiritualia lucrandi causâ *c. tua nos. eod. tit.* ¶ Simonia non est dare suæ ecclesiæ, & postea petere vt recipiatur in ea, nisi corrupta sit intentio & dantis & recipientis. *ibid.* ¶ Simoniacus non dicitur episcopus, qui iura episcopalia pro annua pensione alteri cedit, maximè vbi Papæ confirmatio accedit. *c. constitutus. de religios. domib.* ¶ Simonia non est, si clericus possessor vexationem redimit. *capit. dilectus filius. de simon.*

Eorum qui Simoniam committunt pœna.

Simoniacus conuictus perpetuò est deponendus. *c. de hoc. eod. tit.* Debet purgatio indici de simonia suspecto, in qua si defecerit, beneficio priuetur. *c. insinuatum. eod. tit.* ¶ Similiter beneficio & officio priuetur, munus aliquod recipiens pro chrismate. *ca. non satis. eod. tit.*

eod. tit. ¶ Simoniacè ordinatus missam cantare non potest. *ca.4. eod. tit.* ¶ Contra simoniacum admittitur testis seruus & criminosus. *c. tanta. eod.tit.* ¶ Quæ sit pœna intrantis & recipientis in ecclesia quendam simoniacè, *vide in c. dilectus filius. eod. tit.* ¶ Per simoniam aliquem beneficio priuans deponatur. *c.qui alium.eod.tit.* ¶ Contra simoniacum potest agi per certa signa. *cap. sicut simoniaca.eod. tit.* ¶ Simoniacus de simonia testificari non potest. *c. si dominus.de simon.* ¶ Simoniacè religionem scienter intrans, locum illum deserat, & arctiorem suscipiat. *c. de regular. eod. tit.* ¶ Simoniacè promoti, quamuis paruuli per parentes ignoranter beneficium adepti, illud resignare tenentur. *c.per tuas.2.eod.tit.* ¶ Circa simoniacè accusatum quæ attendenda. *ibid.* ¶ Simoniaca promissio, promittentem non obligat. *c. de hoc autem. eod.tit.* ¶ Cum simoniaco aliquando potest dispensari. *c.per tuas.2. eod tit.* ¶ Simoniam ex sola intentione committens, non tenetur renuntiare, vel restituere. *c.mandato.eod.tit.*

Soluitur eo genere quodque, quo colligatum est *c.1.de reg.iur.*

Solutio proficit debitori ad liberationem & exceptionem. Nisi alij quàm creditori solutum sit. *c.ea te 22.de iureiurando.* item nisi aliud pro alio soluatur vel præstetur. *c. cum aliquib.6. de re iudicata.* ¶ Solutio præterea proficit debitori, si causa de qua iudicatum est, & quæ per sententiam est finita, rursus deducatur in iudicium: nam obstat rei iudicatæ exceptio, etiam si cum antea apud ecclesiasticum iudicem actum esset, nūc apud ciuilem iudicem agatur: vel contrà. *cap.vlt.de excep.in 6.* quod an semper verum sit, vide 11. *q.1. c. quicunque.* fallit supradicta regula, si ex alia causa nunc agatur, quàm actum est antea. *c. vlt. de causa possessionis. c. cum olim. 14. de priuilegiis.* Nisi in rem agatur. *capit. abbate.3. de re iudicata. in 6. Approbatur ibidem. §. secus autem.* fallit secundo, si causa ob quam in priore iudicio reus fuit absolutus, in posteriore iudicio cesset. *c. aduersario.13. de exceptionibus. Clement. vlt. de appellat.* ¶ Tertiò fallit si contra alium in iudicio priore actum est, quàm contra quem nunc agitur. *c.cum olim.7.de causa possessionis.* quod ita est, nisi prior & posterior conuentus sint litis consortes. 2. *q.6.ca.ei qui appellat.§.quandoque.* Quartò fallit si alius antea egerit, quàm qui nunc agit. *c.cum super. 17. de re iudicata. c.inter dilectos.8.§.fin.in fine.de donationib. c.1. §. per præfatam. de iure patronat. in 6.* proficit tamen prior solutio, si cùm posteriori actori actio primùm competeret, is alium antea agere passus sit. *c. quamuis. 25. de re iudic.* vt etiam si posterior actor sit successor eius qui antea egit. *d.c.25. in fine.* Quintò fallit si alia res petatur nunc, quàm antea est petita. *c.dilectus.18. de off. ordinarij. c.cum olim. 7. de causa possessionis.* si pro Solutione debiti pignoribus cauere debitor sit paratus, per hoc exceptione non defenditur. *cap. cum aliquibus.6. de re iudicata.* ¶ Soluere non tenetur ecclesia debita pro ea non contracta. *c. 2. de solut.* ¶ Ad solutionem debiti pro ecclesia ab antecessore contracti, tenetur successor. *c.1. eod. titul.* ¶ Solutionem debiti neganti incumbit probatio. *cap. final. eod tit.* ¶ Ad solutionem expensarum tenetur, qui diem non seruat. *c.cum dilecti.de dolo & contum.*

Sorores duæ possunt duobus fratribus copulari. *c. quand. super. de consanguinit & affin.*

Sortilegus. *26. quæst. 2. cap.1.§.fin.cum c. sequente.cap.hi qui de paganis. cap.non exemplo.q.5.in prin. c. sortes. c.peruenit.c. episcopi.in prin. & c.7. c.non obseruetis. vers. c. & sortes. item De sortilegijs. c.1.* Definitio sortilegorum. 26. *q.1. in prin. cum c. sequente. item q.3. c.1.§.sortilegi.*

Speciale præceptum plus valet quàm generale. *c.si aduersus nos.de hæret.*

ad **Spectacula** ne die solenni, prætermisso ecclesiæ conuentu eatur. *de conse dist.1.c.qui die solenni.*

Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. *cap. vnico. de summa trinitate in 6 de consecrat. distinct.5. cap.de spiritu. & cap. vlt.* An & quatenus permaneat vel recedat Spiritus sanctus. *de pœn.dist.2. c quærendum.cap.potest discursus.*

Spiritualia pro temporalibus commutari non possunt. *c. exhibita. de rer.permut.* ¶ De spiritualibus potest in arbitros compromitti. *c. nisi de præb.* ¶ In spiritualibus non ex legum distinctione, sed ex æquitate canonum proceditur. *c. literas. de iuram.calumn.* ¶ In causis spiritualibus non recipitur iuramentum calumniæ. *ibid.*

Spoliantes naufragos incidunt in canonem. *c. excommunicationi. de rapt.*

Spoliatus conueniri non potest, antequam restituatur. *2.q.6.c.vlt.§.appellatore.*

Sponsalia. *30.quæst.5.c.nostrates.* ¶ Diuiduntur in sponsalia de præsenti & de futuro. *cap. si inter virum.31.de sponsalibus.* ¶ Sponsalia de futuro soluuntur per sponsalia sequentia de præsenti. *c.1. de spons. duor.* ¶ Sponsalia dicuntur matrimonium consummatum, si carnalis copula interuenerit. *c.veniens. de sponsal.* ¶ Sponsalia de futuro soluit lepra, vel alia deformatio similis. *ca. quemadmodum. de iureiur.* ¶ Sponsalia quando inducant publicæ honestatis iustitiam, *vide in c.literas. de despons. impub.* ¶ Sponsalia de præsenti dissolui non possunt. *ca.1. & 2. de spons.duor.* ¶ Sponsalia ante septennium ritè contrahi non possunt. *c.ad dissoluendum. de despons.impub.* ¶ Sponsalia per vim contracta, etsi sponsa fuerit in domum sponsi deducta, non valent. *c. ex literis. eod. tit.* Sponsam fratris nemo, etiam fratre mortuo, habere potest, propter publicæ honestatis iustitiam. *c.ad*

audientiam. de sponsal. ¶ Sponsa sponsum vagabundum sequi non tenetur, nec eum diu expectare. *c. de illis. eod. tit.* ¶ Sponsa de præsenti, viuente sponso, alium ducere nō potest, nisi prior religionem intret. *c. 2. de spons. duor.* ¶ Sponsa duorum dicitur, quæ cum vno per verba de futuro cōtrahit, cum altero per verba de præsenti. *c. 1. eod. tit.* ¶ Sponsa duorum, lite pendente, cum neutro contrahere potest, donec quæstio decidatur. *c. tua fraternitas. eod. tit.* ¶ Sponsalibus contractis inter puberem, & impuberem, pubes per verba de præsenti consentiens dissentire amplius nō potest, sed impubes, cum pubes factus erit, poterit dissentire. *c. de illis. de despons. impub.* ¶ Sponsalia sunt, & non matrimonium, quæ ante annos legitimos fiunt. *c. tuæ nobis. eod. tit.* ¶ Sponsalia de præsenti contrahens, ad consummationem est cogendus. *capit. ex literis eod. titul.* ¶ Sponsalia de futuro qui contraxerunt, possunt mutuo dissensu separari. *cap. præterea. de sponsal.* ¶ Sponsalia sub honesta conditione contracta, non valent ante conditionis euentum. *cap. de illis. de cond. & appos.* ¶ Sponsalia cōtrahi possunt inter absentes per personam interpositam. *c. veniens. qui cler. vel vou.* ¶ Qui sponsalia contraxit cum puella in cunabulis existente, ea mortua matrem ducere non prohibetur. *c. literas. de despons. impub.* ¶ Sponsalia qua ætate dissoluantur, vel consummentur, *vide in c. attestationes. eod. tit.* ¶ Sponsaliorum probatio viro incumbit. *c. 1. de clandestin. despons.* ¶ Sponsalibus conditio inhonesta apposita, quæ contra substantiam matrimonij fit, ea rumpit & dissoluit. *c. vlt. de condit. apposit.* ¶ Ad sponsalia consummanda hortandus quis potius est quàm cogendus. *cap. requisiuit. de sponsal.*

Sponsaliorum & Nuptiarum promiscuus vsus, ideo 27. q. 2. Gratianus differit, an sponsalia coniugij appellatione contineantur, seu an sponsus & sponsa coniuges rectè dicantur? cuius quæstionis partem quidem affirmatiuam primum probat argumentis & authoritatibus. *d. q. 2. in prin. cap. sufficiat. §. cum ergo. c. beata. §. fin. c. coniuges. c. coniunx. c. omne itaque. c. qui desponsatam. in prin. & §. 1. item. ca. si quis desponsauerit. §. fin.* Deinde partem negatiuam defendit, sponsalia videlicet coniugij appellatione nō contineri, & sponsum sponsamq; coniuges non rectè dici. *d. §. fin. cum sequentib. & d. q. 2. c. decreta. §. 1 c. quod autem. §. vnde apparet. §. item si sponsa. c. si quis sponsam. §. 1. c. statutum. §. apparet.* Postremò Gratianus hanc canonum contrarietatem conciliare conatur, distinctione facta inter coniugium initiatum & ratum: initiatum appellās, cui carnalis copula non interuenerit: ratum appellans, cui copula ista interuenerit. *dict. cap. statutum. §. quomodo. & d. q. 2. c. cum initiatur.*

Sportularum nomine clerici iudicantes nihil pro suis sententijs accipere debent. *cap. cum ab omni. 10. de vita & honestate clericorum.* Taxatio expensarum pro literis cancellariæ dandarum. *extrauagan. Ioann.* XXII. *vnica. de sententia excommunicationis.*

Statuta ecclesiæ variari possunt pro tempore. *c. non debes. de consanguin. & affinit.* ¶ Statuta laicorum super rebus ecclesiasticis non valent, nisi ab ecclesia cōfirmentur: & statuentes contra ecclesiam sunt excommunicandi, nisi statuta reuocent. *cap. nouerit. de sentent. excommunic.*

Ex **Stipulatione** pœnali si non fiat quod sub pœna promissum est, actio datur ad pœnam petendam, Nisi matrimonium sub pœna sit promissum. *c. gemma. 29. de sponsalibus.* item nisi pro parte præstitum sit, quod sub pœna promissum est. hoc enim casu pœnalis stipulatio non nisi pro reliqua parte, non in solidum committitur. *c. suam 9. de pœnis.*

Subdelegatus à Principe solus alteri causam subdelegare potest. *c. cum causam. de appell.* ¶ A subdelegato si fuerit appellatum, delegatus procedere poterit, si aliquid iurisdictionis sibi retinuerit, *c. super quæstionum. de offic. deleg.*

Subdiaconi *dist. 21. c. cleros. §. hypodiaconos.* ¶ Subdiaconus non debet esse minor viginti annis. *dist. 77. c. subdiaconus.* ¶ Calicem & patenam ad altare defert, diaconis tradit, vrceolum quoque & aquam, manile & manutergium tenet, &c. *dist. 25. c. 1. §. ad subdiaconum. dist. 23. c. 1. §. deseruientes.* ¶ Subdiaconus & diaconus simili gaudent priuilegio. *c. miramur. de seru. non ordin.* ¶ Subdiaconus à Papa ordinatus, priuilegiū habet. *c. cum in distrib. de temp. ordin.* ¶ Subdiaconus potest eligi in episcopum, & cura animarum ei committi potest. *c. à multis. & c. præterea. de ætat. ordin.*

Succentor. *distinction. 21. capitul. cleros. §. succentor.*

Successor præstat factum prædecessoris, nisi perniciosum sit: tunc enim mutat. 63. *distinction. cap. quia sancta. §. verum.* ¶ Nemo plus iuris ad alium transfert, quàm ipse habuit. *cap. nemo potest. 79. de regulis iuris. in 6.* ¶ Successor vti debet iure sui auctoris. *cap. is qui. 46. d. titul.* secus si manifesta sit iniquitas. 100. *distinct. cap. nouit.* ¶ Successor iustam habet ignorantiæ causam. *cap. cum quis. 14. de reg. iur. in 6.*

Suffraganeus, archiepiscopi delegationem inuitus recipere non tenetur. *c. pastoralis. de offic. ordin.*

Sui clerici *cap. sicut. 5. de verborum significatione. in 6.*

Superstitio est, Quidquid Institutum est per homines ad facienda & colenda idola, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam. *26. q. 2. c. illud.*

Suspensus nec eligi nec eligere potest. *c. cum dilectus. de consue.* nec benefi-

beneficium conferre.*c.ſi celebrat. de cler. excommunic.* ¶ Si celebret, priuatur officio & beneficio.*c.cler.eod.tit.*

Suſpenſionis cauſæ.

Quicunq; eccleſiam pro alienis debitis obligat, ſuſpenditur.*c.ſi quorundam.de ſolut.* ¶ Suſpenſus eſt quicunque in mortali peccato exiſtit. *c. quæſitum.de cohabit. cleric.* ¶ Iudex eccleſiaſticus, qui ſine ſcriptis ſententiam ex communicationis profert, per menſem ſuſpenditur ab ingreſſu eccleſiæ: idem de eo qui ſententiam ex gratia vel fauore in detrimentum alterius partis profert, *c. 1. de ſent. & re iudic.lib.6.* ¶ Clericus qui clandeſtinis matrimoniis præeſt vel intereſt, per triennium ſuſpendi debet. *c. cum inhibitio. de clandeſt. deſponſ.* ¶ Literas capituli qui corrupit, ab officio & beneficio ſuſpendi debet. *ca.tam literis. de teſtib.* ¶ Sacerdos concubinarius, cum in iudicio per ſententiam vel propriam confeſſionem condemnatur, ſuſpenditur. *c. 6.de cohabit. cleric.* ¶ Suſpenſus celebrans eſt deponendus. *c. veritatis. de dol. & contum.* ¶ Epiſcopus, clericum alterius diœceſis ordinans ſine literis dimiſſorijs, per annum ſuſpenditur. *c. nullus.de tempor. ordin.in 6.* & clerici epiſcoporum ſic ſuſpenſorum, poſſunt ſine licentia eorum à vicinis epiſcopis canonicè ordinari. *ibid.* ¶ Prælati qui eccleſias, vel bona immobilia eccleſiarum dominio laicorum ſubijciunt, eos inſtituendo vel aduocatos vel patronos, per triennium ſuſpenduntur; Laici verò, qui ad hoc prælatos aliáſve perſonas per vim compulerunt, cuiuſcunque conditionis ſint, excommunicationem incurrunt, & nihilominus ipſum factum ipſo iure nullum eſt. *Greg. in c. hoc conſultiſſimo. de reb. eccleſi. non alien. lib. 6.* ¶ In ſuſpenſionis abſolutione, iuramentum de ſtando mandatis eccleſiæ requiritur, vt & in excommunicatione.*c.venerabili de ſentent.excommun.*

in **Suſpicionem** fidelis homo facile venire non debet. 11. *quæſt. 3. c. abſit.* ¶ Suſpecto non debet cauſa committi, nec committit Papa ex certa ſcientia *cap.cauſam. de offic. deleg. & c.cum inter priorem.de except.* ¶ Propter ſuſpicionem, etiam iniuſtam, poteſt dominus mandatum reuocare. *c. ex parte de reſcrip.* ¶ Ex ſuſpicione poteſt vxor accuſari de adulterio. *cap. maritus. de adult.* ¶ Suſpicionis cauſa non coram ſuſpecto iudice, ſed coram arbitris eſt probanda. *c. ſecundò requiris. de appell.* ¶ Suſpecti iudicis cauſa coram quo probanda ſit, *vide in c.ſuſpicionis. de offic. deleg.* ¶ Suſpicio ſola, licet vehemens non condemnat. *c. literas. de præſumt.*

de **Symbolo** prædicando. *de conſ. diſt. 4. c.ſymbolum.*

T

Tabellionatus officio vti non debent clerici in ſacris ordinibus conſtituti. *capit. ſi ut. ne cler. vel monach.* ¶ Tabellionatus officium *vide in c. quemadmodum contra falſam. de probat.*

Taciturnitas bona & mala. 43. *diſt.c.in mandatis.*

Tempore prior eſt iure prior. *c. quia diuerſitatem. de conceſſ. præbend.* ¶ Temporis curſus crimen probat, nec currit tempus, niſi à tempore notitiæ.*c. excommunicamus.1. de hæretic.*

Tentatio multiplex: Dei, hominis & diaboli. *de pœnit. diſt.2.§. opponitur. & §.econtrario.*

Tergiuerſatio eſt deceptio, & ſine tergiuerſatione notorium dicitur, quod nulla arte celari poteſt. *c. cum in partibus.de verbor.ſignific.*

Teſtamentum vnde dictum, definitur. 13 *q. 2. c. placuit.§. vel vt quidam.verſ.vnde & teſtam.* ¶ Teſtamentum pupillare paterni teſtamenti pars eſt. *c. 1. §. fin. in fine. de teſtamentis. in 6.* ¶ Teſtatoris priuata diſpoſitio, generalem canonis conſtitutionem non mutare poteſt. *c. requiſiuiſti. de teſtam.* ¶ Teſtamentum multis modis dicitur. *c. cum Marthæ. de celebr. Miſſ.* ¶ Teſtamentum morte confirmatur.*ibid.* ¶ Relictum teſtamento epiſcopo, præſumitur intuitu eccleſiæ relictum, niſi à propinquo, aut ſpeciatim intuitu perſonæ datum ſit. *c. requiſiuiſti. de teſtam.* ¶ In teſtamenti diſpoſitione & executione conſuetudo terrarum eſt obſeruanda, *c. Raynutius. de teſtam.* Teſtator poteſt ſolutioni legatorum pœnam imponere. *ibid.* ¶ Teſtamento legata ab heredibus ſunt præſtanda, niſi ſit alius executor. *ibid.* ¶ Teſtamentum legitimum impediens, excommunicandus eſt.*c.ſi heredes.eod.tit. & c. penult.eod.* ¶ Teſtatoris vota obſeruanda, vbi nec fraus nec dolus interuenit. *capit. requiſiuiſti eod. tit.* ¶ De indiſtinctè eccleſiæ relictis epiſcopus canonicam portionem ſumere debet. *ibidem.* quæ verò ſit ea canonica portio, *vide in c. ex parte 3. de verb. ſign.* ¶ Teſtamentum in fraudem eccleſiæ non valet. *c. de his. de teſtament.* ¶ Compellendi ſunt per epiſcopos executores, vt voluntatem teſtatoris exequantur, & ſi noluerint, vel negligentes in executione ſint, epiſcopus ipſe exequatur. *c. tua nobis. & cap. Ioannes. de teſtam.* ¶ Qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem committit, non videtur decedere inteſtatus.*c. cum tibi. de teſta.* ¶ Abbatiſſa teſtamentum de rebus eccleſiæ condere non poteſt.*c.2. de reb. eccleſ. non alien.* ¶ Alienatus mente teſtamentum condere nō poteſt. *c. vlt. de ſucceſſ.ab inteſt.* ¶ Teſtari non poteſt clericus de bonis mobilibus vel immobilibus eccleſiæ, ſed eleemoſynas mediocres dare ei permittitur: de proprijs verò liberè teſtatur.*c. relatum.de teſtam.* ¶ Teſtamentum, duorum vel trium teſtimonio probatur. *ibid.* ¶ In teſtamenti cauſa non ſecundum leges, ſed ſecundum canones eſt iudicandum. *cap. relatum.de teſtam.*

Teſtamenti Veteris & Noui differentia.31.*quæſt.*1.*cap. ſi quia fuerit* § *ſed in veteri.*

Teſtis *cap. forum.* 10. §. *teſtes. de verborum ſignificatione.* ¶ Teſtes ad teſtimoniũ ferendum cogi poſſunt. *t. t. de teſtibus. cogend.* ¶ Ad probationem tamen criminis nemo inuitus cogitur. *c. delictorum. eod. tit.* ¶ Teſtis ex interuallo dictum mutare non poteſt. *cap. per tuas. de probat.* ¶ Poſt teſtium renunciationem, & publicationem teſtimoniorum peremptoria exceptio probari & opponi poteſt. *c. ſeries. de teſtib.* ¶ Formam iuramenti quod teſtes præſtare debent, *vide in c. quoties. de teſtib.* ¶ Teſtes poſſunt ſuper nouis articulis produci, atteſtationibus licet publicatis. *cap. fraternitatis. eod. tit.* ¶ Teſtis ſemel in cauſa iurare debet. *c. præterea. de teſtib. cog* ¶ Teſtes idonei iterum recipi poſſunt. *c. præſentata. eod. tit.* ¶ Teſti non creditur niſi iurato. *cap. nuper nobis. eod. tit.* ¶ Teſtes etiam abſente iudice ſumuntur. *capit ſignificauit. de offic. iud. ordin.* ¶ Teſtium receptio in cauſa matrimoniali, & ante & poſt litem conteſtatam valet. *cap accedens.* 2. *vt lit. non conteſt.* ¶ Tertia teſtium productio concedenda eſt, ſed quarta non facilè admittenda, niſi cum iuris ſolemnitate. *cap. in cauſis. de teſtib.* ¶ Teſtem impediens ne teſtimonium dicat, excommunicetur. *ca. conſtitutus. eod. tit.* ¶ Teſtes producuntur extra iudicium quandoque ad perpetuam rei memoriam. *c. Albericus. de teſtib.* ¶ Teſtes examinari & audiri poſſunt in alia prouincia, quàm vbi litigatur, & per alios quàm per iudices ipſos. *c. cum olim. eod. tit.* ¶ Teſtium reprobatio mutua, tertiam iterationem non excedat. *c. licet.* 3. *eod. tit.* ¶ Teſtium productio quarta quando peti, & quando concedi poſſit, *vide in c. penu. eod tit.* ¶ Teſtium iuramentum poteſt à partibus remitti. *c. tuis quæſtionib. eod. tit.* ¶ Teſtium dicta diſcordantia iudex, quatenus fieri poteſt, concordare debet, eorumq; dicta in benigniorem partem interpretari. *ca. cum tu. de teſtibus.* ¶ Teſtes iteratò examinare poteſt iudex ex officio. *c. cùm clamor. eod. titul.* ¶ Teſtes nomine inſtrumentorum continentur. *c. cum Iohannes. de fid. inſtrument.* ¶ Secundum teſtium dicta iudicandum eſt. *c. tertio loco. de probat.* ¶ Teſtes partibus præſentibus producantur, niſi alterutra pars contumaciter abſit. *c. in nomine. eod. tit.*

Qui & quales ad teſtimonium dicendum admitti debeant, quidq; in ijs obſeruandum.

Teſtes qui dicantur idonei, *vide in cap. forus. de verbor ſignif.* ¶ In teſtibus quæ ſint circumſtantiæ inquirendæ, *vide in c. cum cauſam. de teſtibus.* ¶ Teſtes ſuper poſitionibus ſunt diligenter examinandi. *c.* 1. *de teſtib. in* 6. ¶ In cauſa denunciationis vel correctionis, principalis perſona teſtis legitimi loco habetur. *cap. in omni negotio. de teſtib.* ¶ Teſtes debent infamia, ſuſpicione, & omni denique macula carere. *c.* 1. *de except.* ¶ Conſanguinei teſtes requiruntur ad probationem conſanguinitatis, hiq; alijs omnibus præferuntur. *c. quoties. de teſtibus.* ¶ Teſtis non poteſt eſſe actor & procurator in eadem cauſa. *c. inſuper. eod. tit.* ¶ Teſtium non multitudo, ſed qualitas conſideranda, & teſtium authoritas multitudini præfertur. *ibid.* ¶ Teſtium numerus, vbi non exigitur certus, duo vel tres ſufficiunt. *c. licet vniuerſis. de teſtibus.* & teſtibus eiuſdem honeſtatis exiſtentibus, præualet numerus. *ibid.* ¶ Teſtium iuratorum tantùm valet teſtimonium. *c. præterea. de. teſtib.* ¶ Teſtes qui periurij ſuſpecti ſunt, non audiri debent. *c. in literis. de teſtibus.* ¶ Teſtis vnus ad condemnationem ſolus non ſufficit. *cap veniens. eod. tit.* ¶ Teſtes miraculorum, qualiter examinandi. *c. venerabili eod. tit.* ¶ Teſtes ieiuni deponere debent. *c.* 1. *de teſtib.* ¶ Teſtis poteſt eſſe clericus in cauſa eccleſiaſtica, & religioſus in cauſa eccleſiæ ſuæ. *c. cum nuncius. eod. tit.* ¶ Teſtes plures quàm mater & filia requiruntur ad matrimonij probationem. *c. ſuper eo. eod. tit.* ¶ Teſtis poteſt eſſe iudex delegatus in cauſa ſibi commiſſa, dummodò officium iudicandi deponat. *ca. dilecto filio. eod. tit.* ¶ Teſtis minus legitimus in odioſa exceptione admittitur. *c. tam literis. eod tit.* ¶ Teſtes admitti poſſunt in cauſa matrimoniali ſuper vno articulo, teſtationibus publicatis. *cap. ex tenore. eod. tit.* ¶ Teſtiſt idoneus non dicitur, cui criminalis obiectio fieri poteſt. *capit.* 1. *eodem. tit.* ¶ Religioſus in eccleſiæ ſuæ cauſa teſtis eſſe poteſt, modò patronus eius non ſit. *capit. inſuper. de teſtibus.*

Quibus de cauſis teſtes reprobentur.

Teſtes quibus de cauſis reprobentur, *vide in c. ſi quis teſtium. & c. ex parte. de teſtib.* ¶ Teſtis in vno iudicio receptus, non facit fidem in alio, niſi inter eaſdem perſonas. *capit. conſtitutus. de teſtibus.* ¶ Teſtis ſibi contradicens reprobatur. *c. licet. de probat.* ¶ Teſtes in probatione ſingulares reprobãtur. *c. cum dilectus. de elect.* ¶ Teſtes familiares ad matrimonij diruptionem non admittuntur. *c. in literis. de teſtib. & atteſtat.* ¶ Teſtis in mea cauſa eſſe non poteſt is, cuius teſtimonium in alia cauſa reprobaui. *c. inſuper. de teſtib.* ¶ Teſtes quibus crimen obijcitur, à teſtimonij dictione remouentur. *c. ſuper eo. de teſtib* ¶ Teſtis cui in modum exceptionis crimẽ obijcitur, aliqua pœna affici non debet, ſed tantùm à teſtimonio repelli. *c.* 1. *de except.* ¶ Teſtis varians & vacillãs repellitur. *c. cum eccleſia. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* ¶ Qui contra teſtes aliquid opponit, publicatis atteſtationibus, de malitia iurare debet. *c. præſentium de teſt.* ¶ Teſtis eſſe non poteſt quis criminis, eiuſdem criminis accuſatus. *c. veniens. eod. tit.* ¶ Teſtimonium de auditu in cauſa matrimonij non valet. *cap. licet ex quadam. eod. tit.* ¶ Iudæus in cauſa Chriſtiani teſtis eſſe non poteſt, non econtrà. *c. Iudæi. de teſtib.* ¶ Teſtes qui teſtificanda didicerunt, reprobantur,

niſi in

nisi in causa matrimoniali. *c. constitutus. & c. cum in tua. eod. tit.* ¶ Laicus in criminali causa contra clericorum testimonium perhibere non potest, accusat tamen pro sua vel suorum iniuria. *c. de cætero. de testib.* ¶ Socius criminis, in criminali causa non admittitur tanquam testis. *c. sicut. nobis. eod. tit.* ¶ Si crimen testibus obiiciatur, & iudex nihilominus secundum eorum dicta sententiam ferat, reuocanda sententia. *cap. ex parte. A. eod. tit.* ¶ In causa testis is idoneus non est, qui consimilem causam habet. *c. personas. eod. tit.* ¶ Conspiratores ad testimonium dicendum non admittuntur. *c. cum I. & A. de sent. & c subortа. & c. per tuas. 2. de simon.* ¶ Testimonio vnius præualet fama. *c. super eo. de consang. & affin.* ¶ Ad testimonium dicendum non admittuntur inimici capitales. *c. licet Hely. de simon.*

de **Theologiæ** studiosis ad scholas trāsmittendis. *capitul. vltim. de magistris.*

Thesaurarij officium. *dist. 25. cap. 1. §. ad thesaurarium.*

Timor Dei. 11. *quæstion. 3. capitul. qui omnipotentem.*

Tonsuram primam potest abbas dare monacho suo. *c. cum contingat. de ætat. & qualit.* ¶ Tonsuram gestare non tenetur clericus vxoratus. *c. Iohannes. de cleric. coniug.* ¶ Tonsura non priuilegiat vxoratos. *c. cum decorem. eod. tit.*

de **Torneamentis** non exercendis. *c. 1. in prin. de torneamentis.* Mutatur ac tollitur hoc. *extrauag. Ioan. XXII. vnica. eod. tit.*

in **Toto** & pars continetur, & in eo quod plus est continetur minus. *cap. plus semper. 35. & c. in toto 8. de reg. iur. in 6.*

Traditio Rei præsumitur ex solutione pensionis. *c. cum venisset. 9. de Restitut. spoliat.*

Transactio non minorem autoritatem, quàm res iudicata obtinet, omnemq; disputationem causæ principalis tollit exceptionis ope. *cap. 1. de transactionibus.* Nisi de beneficio ecclesiastico accepta pecunia sit transactum. *cap. cum pridem. 4. de pactis.* item nisi de causa matrimoniali sit transactū. *c. vltim. versi. exceptis nimirum. de transactionib.* alias non rescinditur, etiamsi transigentem statim pœnituerit. *c. quod semel. 21. de regul. iur. in 6.* quod si aduersa quoq; pars fidem transactioni non præstet, & altera eam seruat non tenetur. *c. frustra. 75. de reg. iur. in 6.* ¶ Transactio dicitur amicabilis compositio. *c. ex literis. & c. sequenti. de transact.* ¶ Transactio in matrimoniali causa locum non habet. *cap. ex parte. eod. tit.* ¶ Transactio super subiectione spirituali non valet, nisi in beneficijs ecclesiasticis. *c. præterea. & c. super eo eod. tit.* ¶ Transactio in spiritualibus, quæ fit mediante pecunia, nō valet, sed ea per compositionem amicam secundum ius fieri debet. *c. constitutus. c. præterea. & c. de cætero. eod. tit.* ¶ Transactio in decimis locum non habet. *c. veniens. eod. titul.* ¶ Transactio quæ iuri non est contraria, ab episcopo rata habetur. *capit. de cætero. eod. tit.* ¶ Transactione facta, omnia priora instrumenta cassantur, & præualet instrumentum transactionis. *cap. 1. eod. tit.* ¶ Transactio fieri non debet super ecclesiastico beneficio: quia speciem continet simoniæ talis transactio. *ca. constitutus. de transact.* ¶ Transacto super decimis inter personas ecclesiasticas valet, si fiat authoritate diœcesani. *cap. statuimus. eod. titul.* ¶ Transigere non potest prælatus sine literis capituli. *c. contingit. eod. tit.* ¶ Per transactionem non potest noua pensio ecclesiæ imponi per partium pactionem, sine vitio simoniæ. *c. præterea. & c. 1. de transact.*

Treugæ quando seruandæ, & circa quas personas: item ipsas frangentium pœna. *c. 1. de treug.*

Tributum etiam licitè ab ecclesia datur, sed intuitu pacis. 23. *q.* 1. *cap. quid.*

Tutela Triplex. 16. *q.* 1. *c. generaliter.* ¶ A' tutela & cura excusantur clerici & monachi. *dist. 88. c. vlt. 16. q. 1. c. generaliter. 21. q. 3. c. Cyprian.* ¶ Pubertate pupilli finitur tutela, Cui tamen contradicit. *c. puberes. 3. de despon. impub.*

Tutor tenetur defendere pupillum, & iudicium nomine eius suscipere. 12. *q.* 1. *c.* 1. Nisi tutor esse desierit. *c. ex parte. 67. de appellat.*

V

Vacante sede, status eius mutari non debet. *cap. 1. ne sede vac.* ¶ Vacante imperio, eius vicem supplet ecclesia, & ad eam appellari potest. *capit. licet. de for. compet.* ¶ Vacantium ecclesiarum custodia ad archidiaconum spectat. *ca. vt archidiaconus. de offic. archidiac.* ¶ Vacare non debet ecclesia regularis vel cathedralis vltra tres menses. *c. ne pro defectu. de electio.* ¶ Non vacans præbenda nemini promitti debet. *cap. relatum. de concess. præbend.* ¶ Vacante sede, nulla præscriptio currit. *c. illa. ne sede. vac.* ¶ Vacante sede, attestationes contra sedis statum receptæ non valent. *c. fin. eod. tit.* ¶ Vacante beneficio vltra id tempus quo cōferendi potestas ad episcopum deuoluitur, Papa conferendi illud ius habet, vel legatus eius. *c. 2 de concess. præbend.* ¶ Vacantem episcopatum conferre nō potest archiepiscopus, sed quidem minora beneficia. *c. dilectus filius. eod. tit.* ¶ Vacante sede, potest capitulum supplere vices episcopi; in quibus episcopo non præiudicatur. *cap. his quæ. & c. cum olim. de maiorit. & obed.* ¶ Vacante sede metropolitana, potest capitulum suffraganeum confirmare. *ibid.*

in **Vanitatem** & sensus obscuritatem deducit omnis scientia, quæ ad tropologiam non confertur. 37. *distinct. c. nonne.*

Vasallus vasalli coram vasallo conueniendus est, & non coram domino principali. *c. ex transmissa.de for.compet.* ¶ Vasallus feudum sine consensu domini alienare non potest.*c.quæ in ecclesiarum.de constit.*

Vates. *distinctione vigesima prima, capit. cleros.§.vates.*

Vectigal nouum nō potest episcopus imponere monasterio. *cap. scientes. 3.& c.innouamus.*10.*de censibus.*

Velum de manu sacerdotis dari potest. *capitul. consuluit. qui cleric. vel vou. contr.poss.*

Venatio quæ clericis permissa. 76. *distinction.capitul. Esau. de consecra. dist.* 5.*c.nunquam*

Vendendi carius emendique studium, maximè clericis prohibetur. 14.*quæst.*4.*c.canonum.*

Si *Venditor* deceptus sit vltra dimidium iusti precij: valet quidem venditio, sed venditori datur actio, vt restituto precio rem recipiat. *capitul. cum dilecti.* 3. *& capitul.cum causa.* 6. *de emptione & venditione.* Nisi emptor offerat quod iusto precio deest. *dict.capitul.*3. *& distinct. cap.* 6.*& d.distinct.*1.*repl.*1. ¶ Venditor cogi potest, ne carius vendat merces suas transeuntibus, quàm in mercato vendere possit. *capitul.* 1. *de emptione & venditione.* ¶ Venditor vitium rei in vendendo indicare tenetur: aliàs empti actione vel redhibitoria tenetur. Nisi emptor vicium sciuit. *capit. eum qui certus.*31.*de reg. iur.in* 6.

Re *Vendita* euicta, emptor regressum habet aduersus venditorem de præstanda euictione. quod fallit, si emptor conuentus non denunciauit venditori, vt defensioni rei adesset. *cap. vlt.in prin.de emp.& vend* item fallit si emptor contumaciter absuit tempore sententiæ latæ *d. cap. vlt. vers. vel contumaciter.* Tertiò si per iniuriam iudicis emptor victus sit, *d.c.vlt.vers. seu per iniuriam.*

Venditio celebrata intelligitur, si pretium receptum sit,vel fides de eo habita,licet res nondum sit tradita.*c. in tantum.de simon.* ¶ Transeuntibus nil carius vendendum quàm incolis. *c.* 2.*de empt. & vendit.* ¶ Venditare minus dimidio pretio, in optione emptoris est, venditionem rescindere, vel pretium iustum supplere.*cap.cum dilecti.eod. tit. & c.cum causa.eod. tit.* ¶ Vendita res ecclesiastica reuocari debet.*c.ad nostram.de reb.eccles. non alien.* ¶ Venditor tribus casibus emptori non tenetur de euictione. *capit. si venditori. de empt. & vendit.* ¶ Vendi vel venales exponi non debent reliquiæ sanctorum.*c.*1.*de reliquijs.*

Veniæ facilitas incentiuum præstat delinquendi.23.*quæst.* 4. *cap est iniusta, in fin. & cap. si ea. cum seq.* 36. *quæst.*9.*cap.loci.*86. *dist.c.inferiorum.*

Verba cum effectu sunt accipienda. *c. relatum. de cleric. non resid.* & ex intentione proferentis sunt intelligenda. *c. secundò requiris.de appellat.*

Veritas non est omittenda propter scandalum euitandum. *c. qui scandalizauerit.*3.*de reg.iur.*

à **Veritate** Dei exit, qui à fide & charitate abit.25.*q.*3.*c.cum aliquis.*

Vestis quæ non propter necessitatem, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam 21.*q.* 4.*c.*1.

Vidua. *distinction.* 34. *cap. vidua.cap.presbyteri.§.vidua.*

de **Vi** publica & priuata accusari potest,si quis alicui vim fecerit: hoc iudicio accusari potest.quod fallit si magistratus alicui vim fecerit. 23. *q.* 5. *c. non est.c qui malos & cap.iudex.* item si iussu magistratus vim fecerit. 23. *q.* 4.*c. duo ista.* §. *fin.cap.cum sequente.* ¶ Vim faciens ab eius loci magistratu puniendus est, in quo crimen commisit. *capit.* 1. *de raptoribus.* ¶ Ex vi facta in litem iuratur taxatione à iudice facta. *cap. vltim.de his quæ vi metusue.* ¶ Vim inferentis pœna ecclesiastica, excommunicatio. *d. cap.* 1. *& cap.excommunicationi.*3.*eodem titul. item* 23. *quæst.* 8. *cap. si quis membrorum. & cap.pessimam.* De pœna huius criminis Lombardica & seculari.12. *quæst.* 2. *cap. cum deuotissimam.cap.si seculi*

Vicarij officium *vide in cap. ad audientiam.de offic. vicar.* ¶ Vicarius à pastore secundo remoueri non potest. *c. ad hæc.si persona.eod.tit.* ¶ Vicarius non potest sibi ipsi constituere vicarium. *c. clericos. eod. tit.* ¶ Vicarij residere debent, & sacerdotes esse. *c. ex parte. eod. tit.* ¶ Vicarius Papæ non habet potestatem extra vrbem.*c.tua. eod.tit.* ¶ Vicarius Papæ obediat, vel priuetur beneficio. *c illud. de excess.prælat.* ¶ Vicarius episcopi quam potestatem habeat, *vide in capit.petitio.de procur.* ¶ Vicarius animarum curam in ecclesia recipiens, vicariatus officio renunciasse videtur. *c.* 1. *de offic. vicar.* ¶ Vicarium successor remouere non potest, nec eius reditus minuere. *c. ad hæc.eod.tit.* ¶ Vicarius Papæ plus iuris non habet, quàm sibi committiuur. *c.sua nobis.eod. tit.* ¶ Vicarius prælati excommunicati, non est propterea excommunicatus. *cap. inter. de sentent. excommun.* ¶ Vicariatus plures quis habere non potest. *capitul. prouideas. de offic. vicar.*

Vitiatus enormiter ad ordinem promoueri non potest: & qui presbyter fieri non potest, in prælatum vel episcopum multò minus eligi potest.*c.*1. *& c.exposuisti. & c.cum de tua.de corpor.vitiat.*

Viduas tenetur ecclesia defendere. *capit.ex parte.de for.comp.*

Viri verbo standum est, dicentis se vxorem cognouisse,licet illa neget. *c. cum continebatur.de despons.impub.*

Visitare non debent episcopi, Prædicatores & Minores. *cap. nimis iniqua. de excess.*

excess. prælat. ¶ Visitare potest archiepiscopus ordinario iure prouinciam suam, & procurationem petere c. Romana. de censib. in 6.

Vnctionem sacram solus sacerdos cōferre potest. cap. quæsiuit. de verb. signific. ¶ De vnctione sacra, eius effectu & speciebus, vide c. 1. de sacr. vnct.

Vniri potest vnum monasterium alteri. c. 2. de religios dom.

Vnitas fidei vbi est, ibi nihil contrarium infert diuersitas. septima quæstione prima, cap. nihil.

Vniuersitati debitum, non debetur singulis ex vniuersitate. c. cum clerici. 19. de verb. signif.

Voluntas. 15. quæstion. 1. in prin. §. est autem voluntas.

Votum non infringitur, cum in melius mutatur. capit. peruenit. de iureiur. ¶ Vouens ex timore non obligatur. cap. veniens. qui cleric. vel vou. ¶ In voto tria attendenda. cap. magnæ deuotionis. de vot. ¶ Votum dementis non obligat. cap. sicut tenor. de regul. ¶ In redemptione voti peregrinationis attendenda est persona & locus. cap. quod super his. eodem. titul. ¶ Episcopi votum peregrinationis exequi non possunt, sine licentia Papę. cap. magnæ. de vot. ¶ In voto peregrinationis dispensare potest episcopus, excepto voto transmarino. cap. 1. & c. non est de vot. ¶ Votum castitatis vxor, marito inuito, facere non potest. capit. carissimus. de conuers. coniug. ¶ Votum in pueritia factum non obligat. cap. venientis. de vot. ¶ Vouens temporale, absoluitur per præstationem spiritualis c. scripturæ. eod. tit. ¶ Episcopus sine consensu capituli, nec capitulum sine consensu episcopi votum facere potest. capit. magnæ deuotionis. eod. titul. ¶ Votum religionis vouens, & tempus statutum non obseruans, transgressor est, nec episcopus fieri potest. cap. per tuas. eod. tit. ¶ Votum simplex, matrimonium contrahendum impedit, sed contractum non dirimit. cap. meminimus. qui cleric. vel vo. ¶ Votum transmarinum potest vouere vir, etiam vxore inuita. capit. ex multa. de vot. ¶ Votum defuncti potest superstes implere. capitul. licet. de vot. & vot. red. ¶ Prælatus potest votum vltramarinum emittere, & vigesimam prouentuum ecclesiæ expendere. cap. final. eod. titul. ¶ Votum religionis vouens, ad illius præstationem compellendus est. cap. porrectum. de regular. ¶ In voti præiudicium non statur iuramento. capitul. vidua. de regular. ¶ Votum peregrinationis potest quis per alium exequi. capit. licet. de vot. & vot. redempt. ¶ Voti reus non habetur, qui ægrotus ieiunium frangit. capit. quod non est. de regul. iur. ¶ Votum religionis non valet, inuito alterutro coniuge. capit. quidam intra. de conuers. coniug. ¶ Votum coniugatorum religionem intrantium coram episcopo fieri debet, aliàs non valet. c. 1. eod. tit.

Vsuræ debentur ex mora quod fallit si non reus, sed alius moram fecerit: nam reo alterius mora non nocet. capit. mora. 25. de regulis iuris. in 6. item fallit si reus interpellatus exceptione se tueri potuit. capit. non est. 60. eodem tit.

Vsurarij vtriusque testamenti pagina damnantur. capit. quia in omnibus. 3. versicul. & qualiter. cap. super eo. 4. in princip. de vsuris. quia omnis negociatio est prohibita. cap. eijciens. in princip. distinct. 88. Obiectio ponitur & soluitur. d. cap. eijciens. §. dicit aliquis. ¶ Vsurarius raptori æquiparatur. decimaquarta quæstione. 4. cap. si quis vsuram. cap. quid dicam. cap. vltim. versicul. sine ferro.

Vsurarius ex quibus causis quis accusari possit, vel non.

Si Vsuras quis exerceat. cap. 1. in princip. de vsuris. in 6. cap. 2. de vita & honestate cleric. ¶ Si quis Annonam vel Vinum emat, vt pluris vēdat. 14. quæst. 4. cap. quicunque. Nisi cum tempus traditionis rei emptæ esset dilatum, verisimiliter dubitetur, vtrum plus vel minus tempore traditionis res sit valitura. dict. cap. vltim. §. ille quoque. Si Fructus pignoris creditor pro pecunia credita loco vsurarum percipiat. c. 1. de vsuris. quod fallit si beneficium ecclesiasticum hoc modo à laico redimatur. d. cap. 1. versic. nisi fortè ecclesiæ beneficium. item si dominus à vasallo feudum pignori acceperit, remissis ei seruitijs. cap. 1. de feudis. cap. conquestus. 8. in fine. de vsuris. Tertiò si pro dote maritus pignus accepit. cap. salubriter. 16. d. titul. ¶ Si quis Plus iusto precio rem suam vendiderit ob dilatam precij solutionem. d. c. 10. versi. & an negociator pœna consimili. item capit. in ciuitate. 6. eod. titul. Nisi aliàs non erat rem distracturus. c. vltim. §. fin. de vsuris. ¶ Si Parabolam iuramenti non aliter concedit, quàm emolumētum aliquod inde percipiat. capit. 10. versicul. & virum eodem reatu. de vsuris. ¶ Si quid vltra Sortem recipiatur. c. consuluit. 10. de vsuris. 14. quæst. 3. in princip. cum sequentibus. quæst. 4. capit. si quis clericus. in fine. & cap. nullus.

Vsurarius clericus deponitur. cap. 1. §. quod si post. & cap. præterea. 7. de vsuris. 14. quæst. 4. cap. 1. capitul. si quis oblitus. cap. quoniam. ¶ Vsurarius Testamentum facere prohibetur. capit. quanquam. 2. §. final. de vsuris. in 6. ¶ Vt vsurarij peregrini expellantur, nec domus illis locetur. capit. 1. §. & quia. de vsuris. in 6. ¶ De hæredibus vsurarij defuncti. capit. tua nos. 9. de vsuris. ¶ Vsurarij ad vsuras restituendas compelli debent. capit. cum tu. de vsur. etiamsi debitor creditori iurauerit, se non petiturum. capit. ad nostram. de iureiur. ¶ Vsurarius contractus quando æstimetur, vide in capit. in ciuitate. & capit. conquestus. de vsur. ¶ Contra vsuras constitutio facta ad præterita trahitur, & vltra sortem nil peti potest. capit. cum

tu. & capit. nauiganti. de vſur. ¶ Vſurariorum pœna habetur. *in cap. quia in omnibus. eod. tit.* ¶ Appellanti vſurario deferendum non eſt. *capit. quàm perniciosſum. eod. tit.* ¶ In vſuræ crimine non poteſt diſpenſari. *c. ſuper eo. eod. tit.* ¶ Contra vſurarium poteſt hęres, ſicut & dominus, agere. *cap. illo vos. de pignor.* ¶ Vſura non eſt, beneficium eccleſiaſticum pecunia redimere. *cap. 1. de vſur.* ¶ Vſura eſt, rerum hypothecatarum fructus in ſortem nõ computare. *cap. quoniam. eod. titul.* ¶ Vſuras reſtituere compelluntur etiam Iudæi. *cap. quanto amplius. eod. tit.* ¶ Contra vſurarium poteſt procedi, deficiente accuſatione, ex ſola fama. *capit. cum in diœceſi. eod. titul.* ¶ Vſurarijs publicis nemo domos locet. *cap. 1. de vſur. in 6.* ¶ Vſurarius publicus, quomodocunque pœniteat, ſepeliri non debet, ſi quatenus poterit, præſentibus non ſtatim vſuras reſtituat, pro abſentibus verò aliqui fide digni eius parochiæ, ordinario vel eius vicario ſic obligentur, vt illis actio acquiratur ſuper reſtitutione facienda. *capit. quanquam. eod. titul.* nec religioſi eiuſmodi vſurariorum teſtamentis intereſſe, vel eorum confeſſionem audiri, nec abſoluere debent, niſi ſatisfaciant quatenus poterunt pro modo facultatum. *c. vlt. eod. tit.*

Vſus non debet tolli per abuſum. 14. *q. 5. c. neque enim.* qui non Vtitur partis, aut male vtitur, alienum poſſidere videtur. 14. *q. 4. c. quid dicam §. hæc vtique.*

Vſucapione quoque rerum dominia adquiruntur. 16. *quæſt. 2. c. placuit. §. poteſt.*

Qui Vſucapere non poſſint.

Qui ſciens rem alienam Poſſederit, rem non vſucapit. 34. *quæſt. 1. capit. ſi virgo. verſicul. ſicut in iure. & capit. vltim. de præſcript.* etiamſi triginta annorum præſcriptio obijciatur. *capit. vigilanti. 5. capit. ſi diligenti. 17. §. ſi verò dicatur. & cap. vltim. de præſcriptionibus. cap. poſſeſſor. 2. de regulis iuris. in 6.* ¶ qui non ſuo, ſed alieno nomine Poſſederit. *capitul. ſi diligenti. 17. in princip. de præſcriptionibus.* ¶ ſi Poſſeſſor medio tempore vel poſt impletã vſucapionem priuilegium contrarium vſucapioni petierit. *cap. veniens. 19. de præſcriptionibus.* ¶ ſi is qui rem vſucepit, poſtea eam rem poſſidere deſierit: ſi mala fide qui præſcripſit, poſſederit. *dict. cap. placuit vt. §. quod ſi mala. verſic. ſi verò aliquo.*

Quæ Vſucapere non liceat.

¶ res Eccleſiæ vſucapi non poteſt. 16. *q. 3. cap. licet. cap. placuit vt. §. poteſt etiam.* ¶ res Fiſci vel Imperatoris vſucapi nequit. 16. *quæſt. 3. c. penultim. §. vniuerſas.* in rebus non Poſſeſſis non procedit vſucapio. *cap. cum olim. 18. in fine. de præſcriptionib.*

Quemadmodum vſucapio impediatur

¶ ſi Cauſa falſa vel nulla poſſeſſionis fuerit. *c. 1. de præſcriptionibus. in 6. cap. 1. de regulis iuris. in 6.* Niſi ius commune, vel præſumptio ſit pro poſſidente. *d. cap. 1. de præſcriptionib. in 6.* item niſi tempus ſit triginta annorum quo poſſedit, vel immemoriale. *d. cap. 1. in fine. & d. cap. placuit vt. §. ſi autem nullo titulo.* ¶ ſine Poſſeſſione. *cap. ſine poſſeſſione. 3. de præſcriptionibus. in 6.* veluti etiam, ſi non per legitimum tempus poſſederit. quod fallit ſi acceſſione vtatur ſui authoris. 16. *quæſt. 3. cap. placuit vt. §. quod ſi ab eo.* Niſi ab eo cauſam poſſidendi non habeat poſſeſſor, vel ipſe mala fide poſſideat. *d. cap. placuit vt §. quod ſi mala. verſicul. nec ſibi proderit* ¶ ſi Poſſeſſio fuerit interrupta, & res medio tempore non poſſeſſa, non vſucapitur. *d. c. placuit vt. §. hæc de præſcriptionib. deconnij.* Niſi à tempore poſſeſſionis recuperatæ triginta anni exceſſerint. *d. §. hæc de præſcriptionib. verſ. quod ſi per.*

Vſusfructus in ijs rebus quæ vſu conſumuntur, conſtitui non poteſt. *extrauag. Ioann.* XXII. *ad conditorem. 3. §. quod autem quo ad res. de verborum ſignificationib.* ¶ De cautione ab vſufructuario præſtanda. *cap. vltim. de pignorib.* ¶ Vſusfructus eſt ius vtendi fruendi rebus alienis ſalua earum ſubſtantia. *cap. vlt. de pign.* ¶ Vſufructuarius cautionem dare tenetur de rebus immobilibus, quæ vſu non conſumuntur. *c. vlt. eod. tit.* eamq; dare debet ad arbitrium boni viri, primò de rebus honeſtè fruendis, ſecundò etiam de eiſdem reſtituendis termino elapſo. *ibid.*

Vtile non debet per inutile vitiari. *c. vtile. 37. de reg. iur. in 6.*

Vxor ex quibus cauſis nõ ſit dimittenda. 32. *q. 5. c. ſi vxorem.*

Vxoris & Viri paria Iura quoad caſtitatem. 32. *q. 4. c. nemo. & c. nec.*

Vxorem cognoſcens libidinis cauſa, & immoderato affectu, peccat 32. *q. 4. c. origo. & c. liberor.*

Vxorem in adulterio deprehenſam, an liceat occidere. 33. *q. 2. c. interfectores. cum ſequente.*

Vxores duas ſimul habens de facto, bigamus eſt, & infamis. *cap. debitum. de bigam.* ¶ Vxores plures ſemper fuit illicitum habere. *cap. gaudemus. de diuort.* ¶ Vxor quæ credens virum mortuum religionem ingreſſa eſt, eo redeunte marito eſt reſtituenda, nec eo poſtmodum moriente ad religionem cogenda eſt. *c. placet. de conuerſ. coniug.* ¶ Vir vxori reſtitui debet, ſi illo religionem ingreſſo, illa non continet *capitul. præterea. de conuerſ. coniugat.* ¶ Vxor dimitti non debet ſine iudicio eccleſiæ. *c. duo. de deſponſ. impub.* ¶ Vxor viro ante diffinitiuam ſententiam non eſt reſtituenda, ſi odiũ capitale timeatur. *c. ex tranſmiſſa. de reſt. ſpol.* ¶ Vxoratus beneficio & officio priuetur in mino-

in minoribus ordinibus conſtitutus. *capitul. quod à te. de cler. coniugat.* ¶ Vxor non debet priuari dote propter maleficium viri. *capit. ex literis. de pignor.* ¶ Vxore ſene & caſtitatem vouente, poteſt, vir cum eius licentia religionem ingredi, illa in ſeculo remanente. *capit. cum ſis. de conuerſ. coniug. & cap. ſanè. de cleric. coniug.* ¶ Vxor reſtituenda eſt viro religionem egredienti. *capit accedens. de conuerſ. coniugat.* ¶ Vxorem fornicationis cauſa dimittens, aut contineat, aut ei reconcilietur. *capit. ex literis de diuort.* ¶ Vxorem infidelem repudians, ſi conuertitur, non ducat aliam illa viuente. *c. gaudemus. de diuort.* ¶ Vxor ante viri reditum alteri nubere non poteſt, niſi de viri morte conſtet. *c. in præſentia. & cap. dominus. de ſponſal.* ¶ Vxorem propter hæreſin relinquens eam cogitur recipere, ſi reſtitutionem petat. *ca. quanto. de diuort.* ¶ Vxor petens reſtitutionem repellitur, ſi notoriè fornicata eſt, & maritus continuit: quòd ſi non continuit maritus, ſed cum alia adulterium commiſit, eam, quamuis fornicata ſit, recipere cogitur. *c. ſignificaſti. de diuort.* ¶ Vxor eccleſiæ iudicio à viro ſeparata religionē ingredi poteſt. *c. mulier. de conuerſ. coniugat.* ¶ Vxor viuente viro teſtari poteſt. *capit. indicante. de teſtam.* ¶ Vxor in mortem viri machinata, ei poſtea nubere non poteſt. *cap. ſi qua. de diuort.* ¶ Vir religionem ingreſſus, non eſt vxori adulteræ reſtituendus. *capit. veniens. de conuerſ. coniug.* ¶ Vxore habitum religionis aſſumente, poteſt vir in epiſcopum conſecrari. *c. ſanè. de conuerſ. coniug.* ¶ Vxoris votum non tenet, niſi vir ſimiliter voueat. *cap. ſanè. eod. tit.* ¶ Sed vir vxore conſentiēte votum religionis vouens, ad eius obſeruationem tenetur. *c. ex parte. & cap. cariſſimus. eod. tit.* ¶ Vxoratus priuilegijs clericorum gaudere non debet, nec beneficium eccleſiaſticum habere. *cap. Ioannes. & c. cum decorem. de conuerſ. coniug.*

Z

Zelus Indiſcretus reprobatur. *24. quæſt. 2. c. non in perpetuum.*

Zonas de auro vel argento non portent clerici. *c. cler. de vit. & honeſt. cler.*

FINIS.

DECRETA